

BIBLIOTEKA

MUZEUM
ARCHEOLOGICZNE
W POZNANIU

Redaktor: Józef Kostrzewski

SPIS TREŚCI — TABLE DE MATIÈRES

	Str./Page
Stanisław Jasnosz: Cmentarzysko z okresu późno-lateńskiego i rzymskiego w Wymysławie, pow. Gostyń	1
Stanisław Jasnosz: Un cimetière de la période de La Tène III et de la période romaine à Wymysłowo, distr. de Gostyń. Résumé	282
Alicja Witkowska: Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1950	285
Alicja Witkowska: Liste des nouvelles acquisitions du Musée Archéologique de Poznań en 1950	285
Bogdan Kostrzewski: Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1950	312
Bogdan Kostrzewski: Rapport sur l'activité du Musée Archéologique de Poznań en 1950. Résumé	325

Cmentarzysko z okresu późno-lateńskiego i rzymskiego w Wymysłowie, pow. Gostyń

Un cimetière de la période de La Tène III et de la période romaine à Wymysłowo, distr. de Gostyń

HISTORIA ODKRYCIA

Cmentarzysko w Wymysłowie, powiat Gostyń, znane było w literaturze przedmiotu już w r. 1903¹⁾. Z cmentarzyska tego, oznaczonego jako stanowisko I, podał za J. Kostrzewskim A. Z. Rajewski wykaz zabytków z 12 grobów jamowych, datowanych na późny okres lateński i starszy okres wpływów rzymskich²⁾. Dopiero gdy w lipcu

żyte i dwa groty oszczepów (nr inw. Muz. Archeol. 1947: 184), rozpoczęto systematyczne badania, kierowane przez powyższe Muzeum. Wysłany do poczynienia wstępnych badań delegat Muz. Archeol., mgr L. Łuka, stwierdził istnienie rozległego cmentarzyska, niszczonego przez intensywną eksploatację piasku³⁾. Na skutek interwencji Muzeum Archeol. w Poznaniu władze administracyjne w Krobi i Gostyniu wydały zakaz dalszego

Plan orientacyjny nr 1. Podziałka 1 : 5.000 000

1947 r. kierownik Spółdzielni Roln.-Handlowej „Gleba“ w Krobi, ob. Morawski, nadesłał do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu (dawn. Muzeum Prehistorycznego), znalezione w czasie wydobywania piasku no-

żytkowania piasnicy. Piasnicę tę i przyległy do niej teren, na którym spodziewano się natrafić na dalsze groby, wykupiono na czas trwania badań od jej właściciela, ob. Matuszewskiego. Transakcję tę zawarto w porozumieniu z Pow. Urzędem Ziemskim w Gostyniu.

¹⁾ Kostrzewski J. Die ostgermanische Kultur der Spätlatènezeit str. 88.

²⁾ Rajewski Z. A. Powiat gostyński w czasach przedhistorycznych, str. 33.

³⁾ Por. notatki w kronice „Z Otchłani Wieków“, rok 1947, zeszyt 9—10, str. 145; zeszyt 11—12, str. 168.

Prace wykopaliskowe trwały przez trzy sezony letnie. W pierwszym okresie (od 20. VIII. do 10. X. 1947 r.) kierował nimi z ramienia Muz. Arch. dr B. Kostrzewski, w drugim (od 15. VII. do 20. X. 1948 r.) i trzecim (od 7. VII. do 20. VIII. 1949 r.) asystent Muz. Archeol. mgr Stan. Jusnosz. W pracach brali udział pracownicy naukowcy i laboranci Muz. Arch., słuchacze prehistorii Uniwersytetu Pozn. oraz robotnicy z okolicznych wiosek. Badania finansowane były głównie przez Muz. Arch. Poza tym otrzymano jednorazowo dotacje od Gminnej Rady Narodowej w Krobi i Prezydium Pow. Rady Narodowej w Gostyniu.

Opis stanowiska

Teren, na którym odkryto cmentarzysko, należy do gromady Wymysłowo, pow. Gostyń i znajduje się w rejonie etnograficznym tzw. Biskupizny. Leży przy szosie Gostyń—Rawicz, przy 9 kamieniu kilometrowym (od Gostynia). Szosą tą zostało cmentarzysko przecięte, przy czym zniszczono dużą ilość grobów. Również część cmentarzyska, leżąca po prawej stronie drogi uległa zupełnemu zniszczeniu na skutek wybierania piasku. Stara ta piasznica, obecnie zrównana, wzięta jest pod uprawę. Podobna piasznica istniała na wschodnim krańcu cmentarzyska.

Konfiguracja powyższego terenu wygląda następująco: obszar wybrany przez ówczesnych mieszkańców na miejsce pochowku zmarłych stanowi dno koryta dyluwialnej rzeki, znajdującej swe ujście w większej rzece, której szerokie koryto nosi dziś nazwę Polskiego Rowu. Dnem tego koryta płynie obecnie mała rzeczka Kania, nikły ślad potężnej ongiś rzeki, zasilanej wodami topniejącego lodowca. Mały strumyk, płynący obok cmentarzyska, jest natomiast śladem dopływu, który gromadził na swym dnie piasek, stwarzając najbardziej odpowiednie miejsce do założenia cmentarza. Była to jak gdyby niecka o wyniesionych brzegach (cmentarzysko leży 98 m nad poziomem morza, brzegi niecki — 120 m n. poz. m.), zamknięta od strony płn.-zach. bagnami i podmokłymi łąkami (obecnie) Polskiego Rowu. Było to miejsce zamknięte i zaciszne, odpowiednie do nadanego mu charakteru. Na fakt, że stanowi dawne koryto płynącej wody, wskazuje selekcja i uwarstwienie piasku (tzw. piasek fluwioglacjalny). Piaski gruboziarniste i żwiru znajdują się niżej i są koloru białego i szarego (największa głębokość wykopu wynosiła 2,8 m), nad nimi położone warstwy są

ciemniejsze (żółte i brunatne), co łączyć należy z większą zawartością szczątków organicznego pochodzenia, osadzających się w wodzie. Woda, transportująca siłą swego nurtu drobny materiał, układała go w większej mierze w środku koryta, powodując z biegiem czasu tworzenie się mielizn. Taka mielizna, podobna do piaszczystego wału, równoległego do kierunku biegu wody istniała również w naszym wypadku i na tym właśnie garbie znajdują się najstarsze ślady osadnictwa przedhistorycznego w postaci narzędzi krzemienych, odpadków, powstających przy produkcji narzędzi i ułamków naczyń z młodszej epoki kamiennej, pozostawionych przez ludność kultury pucharów lejowatych. Występują również drobne ślady innych kultur neolitycznych: amfor kulistych, ceramiki sznurowej i praugrofińskiej. Znaczna ilość typowej dla ludności kultury pucharów lejowatych ceramiki wraz z kawałkami polepy świadczy o istnieniu dużej osady tej ludności. Wiadomo, że była to ludność osiadła o charakterze rolniczo-hodowlanym⁴⁾, wyszukiwała więc dla osadnictwa okolice z ziemią nadającą się do uprawy i hodowli. Związek taki zachodzi również i w naszym wypadku: mianowicie gleby, leżące po obu stronach dolinki, należą do najurodzajniejszych ziem na terenie dzisiejszego woj. poznańskiego. Poznali się na nich najstarsi rolnicy tych okolic i zbudowawszy sobie trwałe siedziby na wydmie piaszczystej, jako pierwsi poczęli ziemię w ich pobliżu uprawiać.

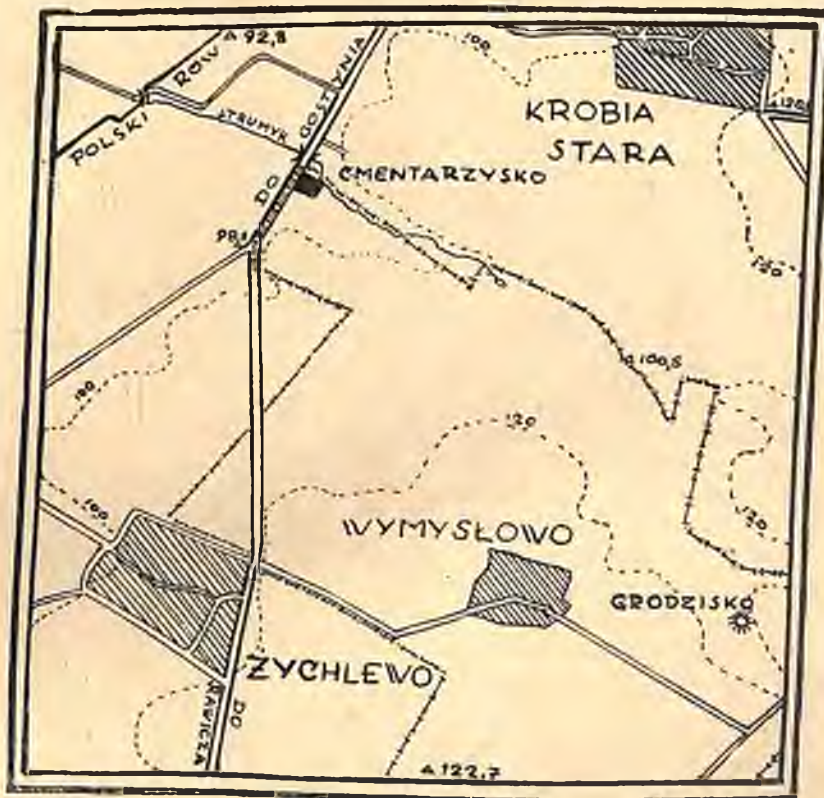
Następne ślady pobytu ludności pochodzą ze starszych okresów epoki pierwszego metalu: brązu. Z okresu II epoki brązowej znaleziono wiele ułamków i większych fragmentów naczyń z charakterystycznymi zgrubieniami na krawędzi, z listwą poniżej brzegu i powierzchnią z tzw. ornamentem tekstylnym. Zachowały się również częściowo lub zupełnie zniszczone groby, z których jeden zawierał naczynie z podobnie zdobioną powierzchnią. Formy innych naczyń nawiązują do III okresu epoki brązowej, z którego pochodzi kilka grobów jamowych. Obszerne te jamy (o średn. dochodzącej do 2 m), wypełnione ciemno zabarwionym piaskiem, zawierały ułamki ceramiki z wytłaczanymi od wewnątrz guzami i spalone kości. Groby jamowe, pojawiające się już w II okresie epoki brązowej⁵⁾, trwają dalej w głąb III

⁴⁾ J a ż d ż e w s k i K. Kultura pucharów lejowatych, str. 302.

⁵⁾ K o s t r z e w s k i J. Od mezolitu do okresu wędrówek ludów, str. 211. Prehistoria ziem polskich.

okresu⁶⁾, by w późnym okresie lateńskim i okresie wpływów rzymskich stać się jedną z głównych form obrządku pogrzebowego. Z obecnością ceramiki ze starszej i środkowej epoki brązowej związane są luźne znaleziska: dwie szpile brązowe, ułamek naszyjnika (?) brązowego i pierścienka z taśmy brązowej. Z pierwszych okresów epoki brązowej pochodzi, podobnie luźno znaleziona, spłaszczona, żłobkowana „buława kamienna“. Wszystkie te zabytki znajdowały się, podobnie jak i ślady osady z młodszej epoki

wych, występujących bardzo często w towarzystwie grobów kultury „pomorskiej“, oraz 6 grobów podkloszowych. Jest to jednak niewiele wobec 335 zachowanych grobów ciepłopalnych ludności kultury przeworskiej z późnego okresu lateńskiego i okresu wpływów rzymskich. Zwłaszcza te ostatnie stanowią absolutną większość i wykazują dużą rozmaitość form. Niemniej owa pozornie mała ilość grobów z poprzednich okresów posiadać może pierwszorzędne znaczenie dla określenia związków, jakie niewąt-

Plan orientacyjny nr 2. Podziałka 1 : 25 000

kamiennej, na najwyższym punkcie cmentarzyska, na owym garbie, utworzonym przez wodę.

Od tego czasu miejsce to zdaje się mieć tradycję cmentarza. W stronie południowej od wyżej wspomnianej „mielizny“ znajdowały się dwa groby kultury „łużyckiej“ z wczesnego okresu żelaznego (Hallstatt D)⁷⁾, kilkanaście (17) grobów kultury „pomorskiej“, zarówno skrzynekowych⁸⁾ jak jamo-

pliwie istnieć muszą między poszczególnymi, po sobie następującymi grupami ludności grzebiącej swych zmarłych na tym samym miejscu.

Miejsce to, z natury predysponowane na cmentarz, i jako takie używane w dużej rozpiętości czasu, świadczy o ciągłości osadnictwa w pobliskiej okolicy, a przesuwanie się grobów ku stronie póln.-zach., mimo częściowego zazębienia się obszarów z grobami różnych kultur, świadczy o tym, że ludność młodsza wiedziała o grobach wykopanych wcześniej, o tym, że miejsce to było już zajęte. To zazębienie się odcinków z grobami z różnego czasu, przypisywanymi odrębnym kulturom, może wskazywać na to, że pewne znaki umieszczane na miejscach pochowku z biegiem czasu niszczyły (drewniane zbu-

⁶⁾ Por. notatkę w rubr.: Nowe odkrycia przedhistoryczne, w „Z Otchłani Wieków“, rok 1949, zeszyt 1—2, str. 23.

⁷⁾ Łuka L. Grób ciepłopalny z okresu halsztackiego w Wymysławie, pow. gostyński, „Z Otchłani Wieków“, rok 1948, zeszyt 1—2, str. 17.

⁸⁾ Kilka najlepiej zachowanych grobów między in. z popielnicą twarżową — opracował Łuka L. w „Z Otchłani Wieków“, rok 1948, zeszyt 7—8, str. 107.

twiały, małe nasypy zostały rozmyte) i utrudniały następnym pokoleniom wytyczenie ścisłych granic terenu, na którym już zostały wkopane lub zbudowane groby, a jedynie tradycja nakazywała przesuwanie nowych miejsc pochowku na obszar nie zajęty. Wiadomy jest strach przed zmarłymi i cześć dla nich u ludów pierwotnych i cywilizowanych, trudno więc przypuszczać, żeby świadomie naruszano miejsce spoczynku zmarłych przodków. Rozmieszczenie przestrzenne grobów, należących do różnych kultur, może mieć więc niemałe znaczenie dla określania zachodzących między nimi związków.

Wielką szkodą dla tego interesującego cmentarzyska jest częściowe zniszczenie, jakiemu w ciągu czasu uległo. Sa tu zniszczenia dwojakiego rodzaju: naturalne i mechaniczne.

Cmentarzysko leży na dnie niecki, która posiadała w środku podłużne, równoległe do jej brzegów wzniesienia. Wody, spływające po stokach niecki, rozmywały to wzniesienie, równały je, niszcząc zarazem tak resztki osady neolitycznej, jak i wkopane groby. Stąd przeważająca ilość grobów tego cmentarzyska jest w górnej swej części zniszczona i przemieszana. Działanie wody (zwłaszcza w okresach letnich burz, które, jak w czasie prac wykopaliskowych zaobserwowano, bardzo długo zatrzymują się nad doliną Polskiego Rowu) oraz wiatry, których działanie na piaszczystych terenach jest ogólnie znane, (przesypywanie wydm) przyczyniły się do przemieszania górnych warstw powierzchni cmentarzyska. Nad głębiej wkopanymi grobami (n. p. gr. 330) zaobserwowano kilka warstw piasku, przedzielonych warstewkami gliniastymi i ilastymi, utworzonymi z materiału naniesionego z brzegu i okolicy niecki.

Niszczącym działaniom warunków atmosferycznych pomagał nieświadomie człowiek. Jego działanie było trojakiego rodzaju: w czasie uprawy roli, przez eksploatację piasku i przez wybudowanie szosy.

Zmechanizowana uprawa roli przyczyniła się do częściowego zrównania środkowego wyniesienia cmentarzyska, przemieszania górnych części wkopanych grobów i rozrzużenia pokryw z ułożonych nad nimi kamieni. Doszczętnie zniszczono groby w tych partiach cmentarzyska, gdzie wybierano piasek. We wschodniej części cmentarzyska starą piasnicę, zasypaną śmieciami i gruzem, po zrównaniu zaczęto ponownie uprawiać. Największą jednak część cmentarzyska zniszczono w trakcie budowy szosy, obok której teren przekopany został do głęb. 1,4—1,9 m. Z uwagi na dużą ilość ułamków naczyń, ca-

łych i uszkodzonych przedmiotów metalowych, przypuszczać należy znaczne zagęszczenie grobów na tym miejscu.

Olbrzymia ilość skorup, rozrzucana na powierzchni i w głębi (nieraz do 2 m głęb.) i duża liczba luźno znalezionych przedmiotów pochodzi z grobów doszczętnie zniszczonych. Pomimo zniszczeń wydobyty materiał i poczynione obserwacje mają ważne znaczenie dla badań nad odtworzeniem przedhistorycznego oblicza południowej części Wielkopolski.

Metoda i technika badania cmentarzyska

W czasie pierwszej kampanii wykopaliskowej w 1947 r. zajęto się zniszczonymi grobami w piasnicy oraz zaczęto rozkopywać teren nienaruszony wzdłuż całego jej obwodu. Wykopy posuwano zawsze w tym kierunku, w którym wzrastało zagęszczenie grobów. Wyniknąć stąd musiały niedokładności odnośnie nanoszenia miejsca położenia grobów na plan w skali 1 : 100. Lokalizowanie poszczególnych grobów przy posługiwaniu się tylko 25 m długą taśmą było niedostateczne.

Uniknięto tego w następnych latach. Teren, zakupiony na czas badań, został przez inż. B. Jarnota wymierzony i podzielony na ary 10 × 10 m, oznaczone palikami, co umożliwiło dokładne nanoszenia położenia rozkopywanych grobów na plan w skali 1 : 100. Nanoszenie siatki arowej na cmentarzyska, położone na terenach płaskich (na cmentarzysku w Wymysłowie na obszarze 120 × 82 m różnica poziomu wynosiła do 40 cm, czyli była nieznaczna) nie jest rzeczą konieczną. Wystarczy wytyczenie, oczywiście za pomocą przyrządów pomiarowych, dwóch kierunków prostopadłych do siebie, dokładnie zorientowanych wg stron świata i wyznaczenie kilku punktów, które oznaczyć należy palikami. Obie osie i paliki staną się pomocniczymi, stałymi punktami odniesienia zabytków. Podział na ary, w ich obrębie na mniejsze wycinki (działki), warstwicę, konieczny będzie natomiast na terenie nierównym, pagórkowatym, pochyłym itp, ponieważ pomiary czynione na nich bez posługiwania się pomocniczymi punktami z reguły będą niedokładne.

Podczas dwóch następnych sezonów wykopaliskowych odkrywano groby, posuwając się równoległymi pasami wzdłuż granic działek arowych. Na każdym pasie o szerokości 2,5 — 3,5 m, dwaj robotnicy zdzierali warstwę ziemi ornej i wgłębiali się w piasek,

zbierając go w poziomie. Ziemię i piasek odrzucali za siebie lub na boki, na teren już przekopany, który w ostatnich dniach sezonu wykopaliskowego dokładnie równano. Teren przekopywany był do głębokości przeciętnie 1,0 — 1,8 m, w zależności od głębszego lub płytszego występowania grobu. W razie wystąpienia ciemniejszego zabarwienia w piasku, które sygnalizowało obecność obiektu, robotnicy obkopywali takie miejsce dokoła i zostawiali do spreparowania pracownikom naukowym. Gdy występowała warstwa przemieszana, członkowie ekspedycji sami zbierali ułamki naczyń i rozproszone przedmioty z tej warstwy. Było to konieczne ze względu na umiejscowienie zniszczonego grobu i odniesienie poszczególnych skupień zabytków do odpowiednich grobów, na których resztki w postaci dna jamy od czasu do czasu pod warstwą przemieszaną natrafiano. Po stwierdzeniu grobu nanoszono go na plan w skali 1 : 100 i oznaczano kolejnym numerem bez względu na rodzaj i przynależność kulturową. Następnie rysowano w podziałce 1 : 10, rzadziej 1 : 20 rzut poziomy grobu i w tej samej podziałce profil pionowy, wykreślony przez środek obiektu. Otrzymywano w ten sposób kształt jamy, rozłożenie obstawy kamiennej z góry oraz kształt jamy z boku. W kilku wypadkach rysowano profile pionowe krzyżowe. Tak w rzutach poziomych jak i pionowych oznaczano miejsce położenia wszelkiego rodzaju zabytków, złożonych do grobu, zaznaczano skupienia spalonych kości, spękanych naczyń i skorup, położenie popielnic i przystawek oraz podawano głębokości kamieni, licząc je od powierzchni gleby do górnego szczytu kamienia. Poszczególne obiekty preparowano, zeskrobując pionowo zawartość jamy łopatkami, tak że posuwając się naprzód, uzyskiwano ciągły profil pionowy grobu. Przy cenotafiach rozbierano zawsze połowę budowli kamiennej od góry do dołu, mając możliwość przekrojowego jej obserwowania. Podczas preparowania notowano poczynione obserwacje, położenie przedmiotów, kształt jamy, zabarwienie wnętrza itp. Dokładny ten opis razem z planem, fotografiami i wydobytym inwentarzem stanowi całą dokumentację obiektu.

Dużym brakiem tej dokumentacji jest mała liczba zdjęć fotograficznych. Wykonana początkowo nieodpowiednim aparatem większość zdjęć nie odpowiada pożądanym wymogom. Braki starano się w części powetować dokładnym planem rozkopywanego grobu.

Z każdego grobu wybierano wszystkie kości, węgiel drzewny, zabytki metalowe, gliniane, kościane itd. i składano w osobne pudła, zaopatrzone metryką. Zabytki wpisano w księgę inwentarzową Muz. Archeol. w Poznaniu. Wszystkie zabytki z okresu późno-lateńskiego i okresu wpływów rzymskich otrzymały w każdym roku osobny numer inwentarzowy: (1947 : 324, 1948 : 285 i 1950 : 217, plony z roku 1949).

W okresie zimowym rekonstruowano naczynia, zlepiając je z ułamków i uzupełniając gipsem. Otrzymano około 800 całych naczyń i wiele większych fragmentów. Kilkanaście naczyń w poniższym zestawieniu części ilustracyjnej rekonstruowano mniej lub więcej udatnie na rysunku, posługując się zachowanymi, większymi fragmentami.

Trudności przy opisie naczyń stwarza brak ustalonego w ceramice przedhistorycznej z naszych terenów systemu nazw naczyń, co staje się dotkliwym brakiem, gdy powstanie konieczność opisanie kilkuset a nawet kilku tysięcy naczyń o bogato zróżnicowanych formach. Często każdy z opisujących stwarza sobie własną terminologię, nieraz niezrozumiałą dla korzystającego z opisu. W jednym wypadku zróżnicowanie poszczególnych rodzajów naczyń będzie zbyt drobiazgowe, w innym natomiast za bardzo uproszczone i niedokładne. Generalnym określeniem jest: naczynie, następnie dzban, kubek, czerpak, misa, czara. Do każdego dodaje się następnie jeden lub więcej przymiotników. W szczęśliwszym położeniu jest archeologia klasyczna, której terminologia w zakresie ceramiki posiada ściśle ustalone pojęcia i pozwala na zaszeregowanie naczyń o najbardziej skomplikowanym kształcie do takiego czy innego typu. Ustalenie podobnej systematyki ułatwiłoby niezmiernie często przydługie opisy. Podobne trudności powstają przy opisie elementów składowych naczyń. Często zachodzi wypadek, że dwóch opisujących to samo naczynie rozpatruje różnie jego tektonikę. Również przy opisie ornamentów spotyka się różne wyrażenia na określenie identycznych wzorów.

Z tego powodu ważnym staje się rysunek i fotografia, będące w stanie zastąpić najlepszy opis. W części ilustracyjnej tej pracy podałem rysunki wszystkich przedmiotów metalowych, kościanych itd., prawie wszystkich naczyń a przy ułamkach — ich profile, by razem z opisem zabytki te stały się jak najlepiej czytelne i zrozumiałe, by nawet w razie ich zniszczenia można było z nich korzystać. Opisy i rysunki przedmiotów me-

talowych podałem w stanie, w jakim znajdowały się przed konserwacją. W czasie konserwacji przy usuwaniu rdzy i ługowaniu w wielu wypadkach przedmioty silnie przeżarte rdzą traciły swój pierwotny wygląd, nieraz zupełnie zatracaly swój charakter, tak że trudno byłoby określić funkcję i przeznaczenie narzędzia, co stwierdzić można było jeszcze przed procesem oczyszczającym. Na przykład: mające ważne znaczenie zapinki żelazne po zabiegu tracą swój kształt i tym samym zmniejsza się ich wartość jako zabytków datujących. Podobnie po konserwacji bardziej zniszczonych w ogniu i przez rdzę zabytków żelaznych nie można podać ich naturalnej wielkości. Z tych względów rysowałem przedmioty w stanie, w jakim wydobyto je z ziemi, z lekka oczyszczone ze rdzy.

W pracy tej uwzględniam jedynie zabytki kultury weneńskiej z okresu późno-lateńskiego i okresu wpływów rzymskich. Opracowanie reszty zabytków, pochodzących z innych okresów oraz ewentualnych związków, zachodzących między cmentarzyskami z poszczególnych okresów i kultur będzie tematem osobnych rozważań.

W związku z pracami Kierownictwa badań nad początkami państwa polskiego szczególną uwagę poświęca polska archeologia kulturze weneńskiej. Czas jej trwania, rozwój, stosunek do innych kultur tzw. okresu rzymskiego, przemożne kontakty z obszarami cywilizowanymi, wyraźne związki z okresem wczesnodziejowym, wykazującym zarysy ustroju feudalnego, oto zagadnienia, które wymagają silnej podbudowy faktograficznej. „Szczególnie doniosłe znaczenie dla zrozumienia procesu formowania się społeczeństwa klasowego na naszych ziemiach ma niewątpliwie okres rzymski. Jest to czas nie tylko przesunięcia germańskich przez ziemie Polski po osi Wisły oraz Odry, lecz również okres, w którym dochodzi do znacznego rozluźnienia a może nawet częściowego rozpadu dawnej wspólnoty rodowej.“ (W. Hensel: Polskie Millennium, Sprawozdania P. M. A., t. III, str. 30).

Istnienie z tego czasu pierwszych danych źródłowych o mieszkańcach naszych ziem domaga się również opracowań źródeł niemych, jakimi są zabytki kultury materialnej. Zabytków takich jest już sporo nagromadzonych w magazynach muzealnych, ale tylko cenniejsze doczekały się opracowań. Do chwili obecnej okres rzymski nie posiada ujęcia syntetycznego, co przypisać należy między innymi także jednostronności materiału, pochodzącego w przytłaczającej większości z cmentarzysk. Brak jest natomiast metodycznie rozkopanych

osad. Niemniej wiele światła na kształtowanie się i rozwój społeczeństwa klasowego rzucić mogą obserwacje poczynione na systematycznie zbadanych cmentarzyskach.⁹⁾

Monografia cmentarzyska w Wymysłowie dzieli się na dwie części:

Część pierwsza: materiałowa, zawiera opis stanowiska, sposób jego badania, opis grobów i znalezisk luźnych. Przy opisie każdego grobu zatrzymano ten numer porządkowy, jaki otrzymał w czasie prac wykopaliskowych i podano rodzaj grobu, o ile nie był zniszczony. Cyfrą arabską oznaczano przy opisie zabytki ceramiczne, a małymi literami alfabetu przedmioty metalowe, kościane itd. Użyto następujących skrótów: pow. - powierzchnia; głęb. - głębokość; śr. albo średn. - średnica największej wydętości brzuśca; otw. - otwór; wys. - wysokość; dług. zach. - długość w stanie zachowania; najw. szer. - największa szerokość; wym. - wymiary.

Część druga analityczna omawia położenie i formy grobów obu okresów, obrządek pogrzebowy, następnie osobno dla każdego okresu ceramike, narzędzia, ozdoby i broń.

Część ilustracyjna, obejmuje 383 rysunki przedstawiające około 2200 przedmiotów oraz planów grobów i uzupełniona jest planem w podz.: 1 : 333, na którym zaznaczono znaleziska ze wszystkich epok przedhistorycznych.

Panu Profesorowi J. Kostrzewskiemu wyrażam wdzięczność za podanie mi tematu i możliwość jego opracowania oraz składam serdeczne podziękowanie za stworzenie mi dogodnych warunków w czasie pisania i rysowania, udzielanie wskazówek i rad oraz możliwość korzystania z jego obfitych materiałów archiwalnych.

OPISY GROBÓW I ICH INWENTARZA

1. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 45 cm jama, w rzucie poziomym kształtu nieregularnie kolistego, o średn. 1,46 m, wypełniona intensywnie czarno zabarwionym piaskiem, zawierała węgiel drzewny, spalone kości ludzkie i przepalone ułamki naczyń. Dno jamy w przekroju pionowym płaskie.

Wśród skorup należy wyróżnić:

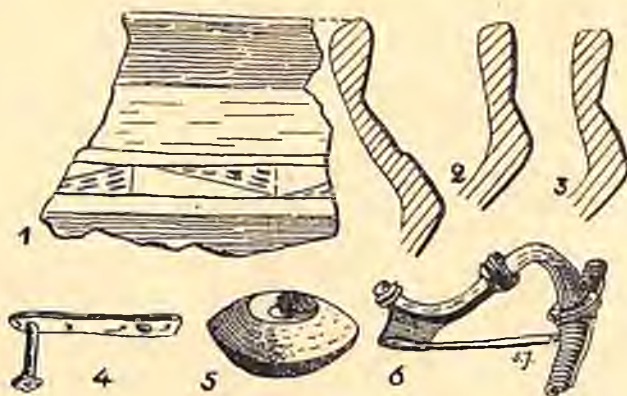
1. Fragment dwustożkowego naczynia z zaokrąglonym załomem brzuśca i krótką,

⁹⁾ Z terenu Wielkopolski systematycznie rozkopane zostały następujące duże cmentarzyska z okresu rzymskiego: w Koninie, w Słopanowie, pow. Szamotuły, w Domaradzicach, pow. Rawicz, w Młodzikowie, pow. Środa i w Wymysłowie, pow. Gostyń.

cylicydryczną szyjką, zdobionego poziomymi listwami. Powierzchnia gładzona, czarna. Rys. 1.

2. Grób jamowy (zniszczony)

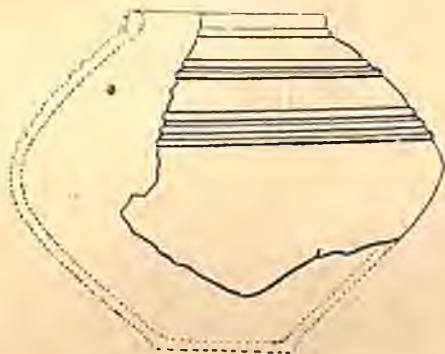
Grób, zniszczony w części północnej, znajdował się na głębokości 30 cm. Kształt jamy w rzucie poziomym w przybliżeniu kolista, w rzucie pionowym nieckowaty, zabarwienie ciemne. Wewnątrz znajdowały się kawałki węgla drzewnego, spalone kości i drobne, przepalone skorupy, należące do kilku naczyń.

Ryc. 2. Zawartość grobu 3. 2/3 w. n. 1. Górna część profilowanego naczynia, 2-3. Profile naczyń, 4. Okucie żel., 5. Przęślik glin., 6. Zapinka brąz. — Fig. 2. Contenu de la tombe no 3. 2/3 gr. nat. 1-3. Tessonns, 4. Ferrure en fer, 5. Fusaiole en argile, 6. Fibule en bronze.

3. Grób jamowy (częściowo zniszczony)

Jama, w rzucie poziomym prawie kolista o średn. około 1,30 m, wystąpiła na głęb. 25 cm. Zniszczone w ogniu ułamki naczyń wy-

Ryc. 1. Fragment naczynia z grobu 1. 1/4 w. n. — Fig. 1. Fragment de vase de la tombe nr. 1. 1/4 gr. nat.

stępowały przeważnie w górnej części jamy, której wewnątrz było intensywnie czarno zabarwione.

Inwentarz:

1. Ułamki dwustożkowego naczynia z ostrym załomem brzuśca, wyodrębnioną szyjką i zgrubiałym brzegiem. Poniżej załomu pas ornamentacyjny, złożony z trójkątnych pól, z których co drugie wypełnione jest przecinkami. Powierzchnia gładzona, czarna. Rys. 2, 1.

2. Ułamki ostro profilowanych czarek. Rys. 2, 2 i 3.

3. Drobne ułamki innych naczyń.

a) Zapinka brązowa z trąbkowato ukształtowaną główką. Poniżej zgięcia ka-
błąka czwórdzielny grzebień. Nóżka, w przekroju daszkowata, zakończona jest profilowanym guzkiem. Sprężynka 22-zwojowa na żelaznej osi; cięciwa górna z haczykiem. Długość 4,0 cm. Rys. 2, 6.

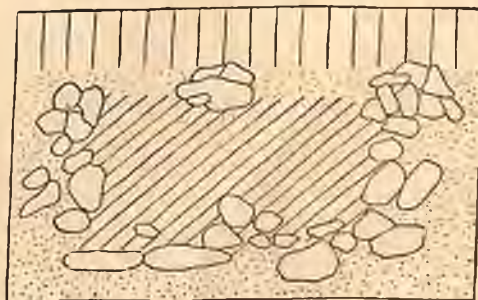
b) Taśmowate okucie brązowe z dwoma otworami. W jednym zachowany nit. Dług. 3,3 cm, szer. 0,7 cm, dług. nita 1,4 cm. Rys. 2, 4.

c) Dwustożkowy, przęślik gliniany z lejkowatymi wgłębieniami przy otworze. Średnica 3,0 cm, wys. 1,4 cm. Rys. 2, 5.

✓ d) Stopiony paciorek z błękitnego szkliwa.

4. Grób jamowy z obwarowaniem kamiennym

Na głębokości 25—40 cm znajdowała się warstwa kamieni, tworząca w przybliżeniu prostokąt, zorientowany w kierunku północno-zachodnim. Na obwodzie kamienie leżały zwarcie, natomiast w środku były luźne i tworzyły rodzaj skrzyni głębokiej do 57 cm, w której wewnątrz znajdował się ciemno zabarwiony piasek, kilka skorup, spalonych kości i węgiel drzewny. Rys. 3.

Ryc. 3. Przekrój pionowy grobu 4. Podziałka: 1 : 30. ||| gleba, /// ciemny piasek zabarwiony, rozłożonym węglem drzewnym, ::: żółty piasek. — Fig. 3. Coupe verticale de la tombe no 4. Échelle: 1 : 30. ||| glèbe /// sable foncé ::: sable jaune

5. Grób jamowy (zniszczony)

Głębokości jamy z powodu zniszczenia nie dało się ustalić. Wewnątrz drobne, przepalone skorupy, kilka kości spalonych i węgiel drzewny.

6. Grób jamowy (uszkodzony)

Jama wydłużonego kształtu o małej miąższości (16 cm), w profilu pionowym płaska; zawierała intensywnie czarną ziemię, w której znajdowały się przepalone skorupy, spalone kości i węgiel drzewny.

7. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 25 cm jama wydłużonego kształtu, o wym. 1,0×0,7 m, zorientowana w kierunku wsch.-zach. w profilu pionowym nieckowata. Wewnątrz spalone kości, drobne przepalone skorupy i węgiel drzewny.

8. Grób jamowy (uszkodzony)

Głębokości jamy od powierzchni nie dało się oznaczyć z powodu zniszczenia; miąższość zachowanej części wynosiła 20 cm. Wnętrze jamy grobowej było smolisto-czarne i zawierało bardzo dużą ilość kawałków węgla drzewnego, przepalonych ułamków naczyń i przedmioty metalowe. Spalone kości zupełnie skruszały.

Inwentarz:

1. Ułamki dużego naczynia o powierzchni czernionej i lśniącej; naczynie zdobione było wzorem meandrowym, złożonym z wygniatanych dołeczków, ujętych w dwie ryte linie. Rys. 4, a.

2. Ułamek naczynia z wywiniętą na zewnątrz krawędzią i zgrubiałą w środku szyjką. Powierzchnia czerniona, lśniąca. Rys. 4, b.

3. Ułamki naczynia jak nr 2. o powierzchni gładzonej i brunatnej. Rys. 4, c.

4. Drobne ułamki małych czarek o łagodnym załomie brzuśca i zgrubiałej krawędzi. Powierzchnia gładzona, brunatno-szara. Rys. 4, d.

a) Dziób tarczy (umbo) w kształcie wysokiego stożka o bokach nieco wklęsłych, osadzonego na cylindrycznym kołnierzu. Brzeg, niezachowany w całości, posiadał 4 nity z płasko-kulistymi główkami. Silnie zniszczony przez rdzę. Wys. 11,7 cm, śr. stożka 11,8 cm, wys. kołnierza 2,0 cm, szer. brzegu 2,0 cm, śr. główek nitów 1,7-2,0 cm. Rys. 4, k.

b) Żelazna sprzączka do pasa, złożona z ramy o łagodnie czworobocznym przekroju i kolca, przedłużonego w podwójną, złączoną nitem trapezową skuwkę do uchwycenia

rzemienia. Długość kolca wraz ze skuwką 8,4 cm, najw. szerokość skuwki 2,4 cm, śr. ramy 4,2 cm, grub. ramy 0,5 cm. Rys. 4, l.

c) Okucie żelazne pasa dołem rozszczepione, górą zakończone płaskim kółkiem; uszkodzone. Dług. w stanie zachow. 5,5 cm. Rys. 4, e.

d) Brzytwa żelazna półkolistego kształtu o końcach ściętych pod kątem prostym. Nieco zniszczona przez rdzę. Dług. 7,4 cm, szer. ostrza 1,9 cm. Rys. 4, g.

Ryc. 4. Zawartość grobu 8. $\frac{1}{3}$ w. n. a) Fragment zdobionego naczynia, b—d) Profile brzegów naczyń, e—l). Zabytki żelazne, e) Okucie końca pasa, f) Uszkodzona zapinka, g) Brzytwa, h) Igła do szycia, i) Szydło, j) Okucie, k) Uszkodzony dziób tarczy (umbo), l) Sprzączka do pasa. — Fig. 4. Contenu de la tombe no 8. $\frac{1}{3}$ gr. nat. a—d) Tessons, e—l) Objets en fer, e) Ferrure de ceinture. f) Fibule, g) Rasoir, h) Aiguille, i) Alène, j) Ferrure, k) Umbo de bouclier, l) Boucle

e) Żelazna igła do szycia z otworem. Dług. 14,0 cm, najw. śr. 0,5 cm. Rys. 4, h.

f) Żelazne szydło z czworobocznym kolcem do osadzenia rękojeści. Dług. 8,6 cm. Rys. 4, i.

g) Ułamek skuwki o owalnym przekroju. Dług. zach. 1,5 cm, szer. 1,8 cm. Rys. 4, j.

h) Zapinka żelazna z silnie wygiętym kabłąkiem o przekroju płasko-daszkiowatym i dolną cięciwą. Na zgięciu kabłąka grzebieniowata wypukłość. Silnie zniszczona. Dług. zach. części 6,3 cm. Rys. 4, f.

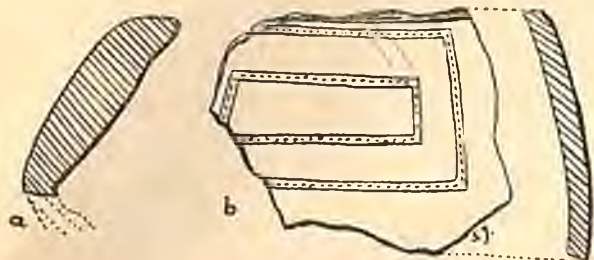
i) Ułamki brązowego przedmiotu, silnie zniszczonego w ogniu.

9. Grób jamowy (zniszczony)

W jamie znajdowało się kilka kości spalonych, węgiel drzewny i przepalone skorupy.

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Lejkowaty brzeg naczynia o pow. gładzonej. Rys. 5, a.
2. Ułamek, zdobiony ornamentem meandrowym, powierzchnia gładzona, szaro-brunatna. Rys. 5, b.

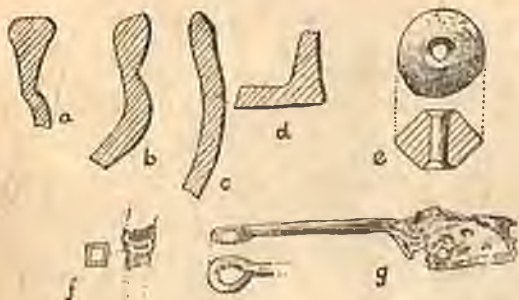
Ryc. 5. Ułamki naczyń z grobu 9. a) Profil brzegu naczynia $\frac{2}{3}$ w. n., b) Fragment zdobionego naczynia. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 5. Tessons de la tombe no 9. a) en $\frac{2}{3}$, b) en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

10. Grób jamowy (uszkodzony)

Jama uszkodzona w części płd., na głębokości 36 cm od pow. posiadała kształt w przybliżeniu kolisty, w profilu pionowym wanienkowaty; na powierzchni leżały trzy kamienie; głęb. jamy około 60 cm, zabarwienie ciemne; prawie na powierzchni jamy obok kamieni znajdował się nożyk sierpikowaty, na głęb. 16 cm (od pow. jamy) przęślik oraz przedmiot żelazny. Kości palone i bardzo drobne skorupy rozrzucone w całej jamie.

Inwentarz:

1. Fragment naczynia o brzegu facetowanym, pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 6, a.
2. Fragment małej czaraki z półkulistym brzuścem. Pow. gładzona, ceglasta. Rys. 6, b.

Ryc. 6. Zawartość grobu 10. $\frac{1}{2}$ w. n. a—d) Profile brzegów naczyń, e) Profile glin., f) Ułamek okucia żel., g) Część nożyka sierpikowatego. — Fig. 6. Contenu de la tombe 10. $\frac{1}{2}$ gr. nat. a—d) Tessons, e) Fusairole, f) Fragment de ferrure, g) Fragment d'un couteau

3. Fragment k u b k a o pow. niestarannie gładzonej, jasno-brunatnej, wewn. ciemnej. Rys. 6, c.

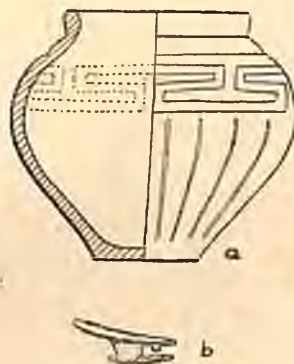
4. Fragment n a c z y n i a o wysokim, wyodrębnionym dnie. Rys. 6, d.

5. Ułamki innych naczyń.

a) Uszkodzony, żelazny n o ż y k sierpikowaty z prostym trzonkiem, zwiniętym w uszko. Dług. zach. 9,4 cm, szer. ostrza 1,4 cm. Rys. 6, g.

b) Mały, dwustożkowy p r z e ś l i k gliniały z lejkowatym wgłębieniem przy otworze. Średn. 2,2 cm, wys. 1,5 cm. Rys. 6, e.

c) Fragment czworobocznej t u l e j k i żelaznej. Rys. 6, f.

Ryc. 7. Zawartość grobu 11. a) Zrekonstruowane naczynie $\frac{1}{4}$ w. n., b) Nóżka zapinki brąz. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 7. Contenu de la tombe no 11. a) Vase $\frac{1}{4}$ gr. nat., b) Pied d'une fibule en bronze $\frac{1}{2}$ gr. nat.

11. Grób jamowy (zniszczony)

Z całkowicie zniszczonego grobu zdołano zebrać skorupy, kości przepalone i węgiel drzewny. W czasie badań próbnych znaleziono na miejscu grobu:

1. Część n a c z y n i a o baniastym załomie brzuśca, z krótką, zgrubiałą, cylindryczną szyjką, powyżej załomu ornament podwójnego meandra, poniżej z rzadka umieszczone żłobki, zbiegające się ku dołowi. Powierzchnia wyświecona, koloru jasno-brunatnego, miejscami ciemno-szarego. Rys. 7, a.
2. Kilka drobnych ułamków innych naczyń.
 - a) Ułamek z a p i n k i brązowej z ażurową nożyką. Rys. 7 b.
 - b) P a c i o r e k z niebieskiego szkliwa.

12. Grób jamowy (częściowo zniszczony)

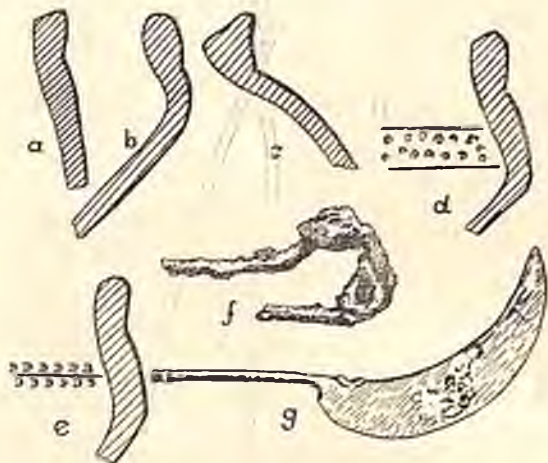
Głębokość od powierzchni do poziomu grobu — 28 cm. Jama wydłużonego kształtu, wypełniona czarno-zabarwionym piaskiem. W profilu pionowym kształt jamy prawie

prostokątny, jedynie w zachodniej części jamy istniało zagłębienie o szerokości 10 cm i głęb. 30 cm (zaciek?). Wewnątrz przepalone skorupy, spalone kości i węgiel drzewny równomiernie rozrzucony; w stronie płn. znajdowały się razem skorupy, małego naczynia.

Inwentarz:

1. Fragment naczynia o brzegu facetowanym.

2. Kilkanaście drobnych ułamków naczyń, o bardzo zniszczonej powierzchni.

Ryc. 8. Zawartość grobu 13. 1/2 w. n. a—e) Profile brzegów naczyń, f) Uszkodzona zapinka żel., g) Żel. nożyk sierpikowy. — Fig. 8. Contenu de la tombe no. 13. 1/2 gr. nat. a—e) Profils de tessons, f) Fibule en fer, g) Couteau en fer

13. Grób jamowy (częściowo zniszczony)

Pod 25 cm grubą warstwą ziemi uprawnej zarysował się nieregularno-kolisty kształt jamy o śr. ok. 1,30 m, w profilu pionowym nieckowaty, głęb. ok. 37 cm. Wnętrze jamy b. ciemno zabarwione, zawierało większą ilość przepalonych skorup, trochę spalonych kości i węgla drzewnego.

Fragmenty jednego naczynia tworzyły skupienie w płdn.-zach. części jamy grobowej. Na głęb. 15 cm w płn.-zach. krańcu jamy — żelazny nożyk sierpikowy, na głęb. 20 cm w płdn.-wsch. części ułamki zapinki brązowej. Przy oczyszczaniu powierzchni jamy odkryto słabo zachowaną zapinkę żelazną. Rys. 8, f.

Inwentarz:

1. Fragmenty naczynia o zgrubiałej krawędzi. Rys. 8, a.

2. Fragmenty czarki o facetowanej krawędzi. Pow. chropowata. Rys. 8, b.

3. Fragment baniastego naczynia o facetowanej krawędzi; powierzchnia czerniona i gładzona. Rys. 8, c.

4. Fragmenty czarki o facetowanym brzegu. Pow. gładzona i czerniona. Powyżej załomu ornament z wyciskanych dołeczków, ujęty w dwie bruzdy poziome. Rys. 8, d.

5. Fragmenty czarki o podobnym kształcie do poprzedniej.

6. Ułamki innych naczyń, zdobione pasmem ornamentu, złożonego z dołeczków w kształcie półksiężyców. Rys. 8, e.

a) Nożyk sierpikowy o trzonku w przekroju okrągłym, zakończony podwójnym guzkiem; tylec w pobliżu trzonka zdobiony wycięciem. Dług. 11,2 cm, szer. ostrza 1,3 cm. Rys. 8, g.

14. Grób jamowy (zniszczony)

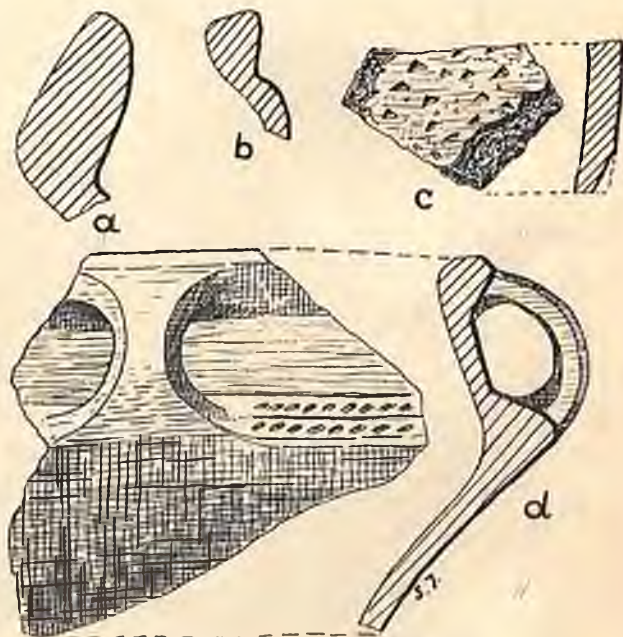
W zupełnie zniszczonej jamie grobowej znajdowały się w smolisto-czarnym piasku ułamki kilku naczyń, wśród których można wyróżnić:

1. Ułamki większego naczynia z profilowanym, wygiętym na zewnątrz brzegiem; powierzchnia czerniona. Rys. 9, a.

2. Ułamki czarki o półkulistym brzuscu i zgrubiałym, profilowanym brzegu, z krawędzią ściętą do środka. Powierzchnia ciemno-szara. Rys. 9, b.

3. Ułamki kubka o powierzchni niestannie gładzonej ciemno-brunatnej.

4. Ułamki czarki ostro profilowanej z wgiętą do środka częścią dolną, ostrym załomem, zwężającą się szyjką i zgrubiałym

Ryc. 9. Ułamki naczyń z grobu 14. 2/3 w. n. — Fig. 9. Tessons de la tombe no 14. 2/3 gr. nat.

brzegiem. Załom zdobiony dwoma rzędami ornamentu „przecinkowego”. Zwężone w środku ucho sięga prawie od krawędzi do załomu. Powierzchnia gładzona, jasno-brunatna. Rys. 9, d.

5. Ułamek naczynia zdobionego trójkątnymi wgnieceniami. Powierzchnia gładzona, brudnato-czerwona. Rys. 9, c.

15. Grób popielnicowy (zniszczony) Kultura „ł u ż y c k a”

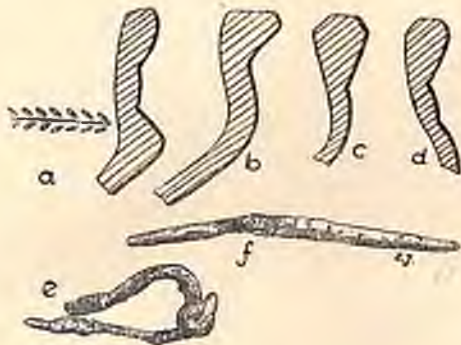
16. Grób jamowy (zniszczony)

Grób zniszczony przy eksploatacji piasku; zawierał kilkanaście skorup i przedmioty metalowe.

Inwentarz:

1. Ułamki czarki o ostrym załomie brzuśca i facetowanej krawędzi, powyżej załomu pasmo ornamentu jodełkowego; powierzchnia gładzona, brunatna. Rys. 10, a.

2. Ułamki czarki o baniastym załomie brzuśca i profilowanej krawędzi; powierzchnia gładzona, ceglasto-brunatna. Rys. 10, a.

Ryc. 10. Zawartość grobu 16. 1/2 w. n. a—d) Profile brzegów naczyń, e) Uszkodzona zapinka żel., f) Szydło żel. — Fig. 10. Contenu de la tombe 16. 1/2 gr. nat. a—d) Profils de tessons, e) Fibule en fer, g) Alène en fer

3. Ułamki naczynia o silnie profilowanej krawędzi; powierzchnia gładzona i czerniona. Rys. 10, c.

4. Ułamki naczynia o profilowanej i wyodrębnionej szyjce; powierzchnia gładzona, jasno-brunatna. Rys. 10, d.

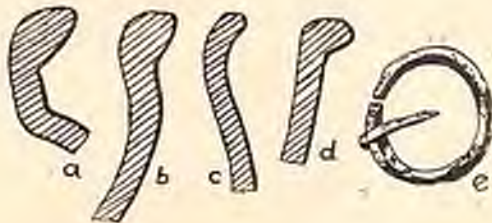
5. Ułamki innych naczyń.

a) Zapinka żelazna z jednego kawałka drutu o górnej cięciwie; zniszczona, brak nóżki. Rys. 10, e.

b) Częściowo uszkodzone szydło żelazne, w części czworobocznej widoczne nacięcia w celu uniknięcia zsuwania się oprawy. Rys. 10, f.

17. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 26 cm owalna jama, o wym. 1,30×0,8 m, kształtu nieckowatego w profilu pionowym. Wnętrze jej zabarwione rozłożonym węglem drzewnym było koloru prawie czarnego. Liczne ułamki naczyń rozrzucone równomiernie w całej jamie, podobnie spalone kości. W środku grobu na głęb. 23 cm od jego powierzchni znajdowała się żelazna sprzączka do pasa.

Ryc. 11. Zawartość grobu 17. 1/2 w. n. a—d) Profile brzegów naczyń, e) Żel. sprzączka do pasa. — Fig. 11. Contenu de la tombe no. 17. 1/2 gr. nat. a—d) Profils de tessons, e) Boucle en fer

Inwentarz:

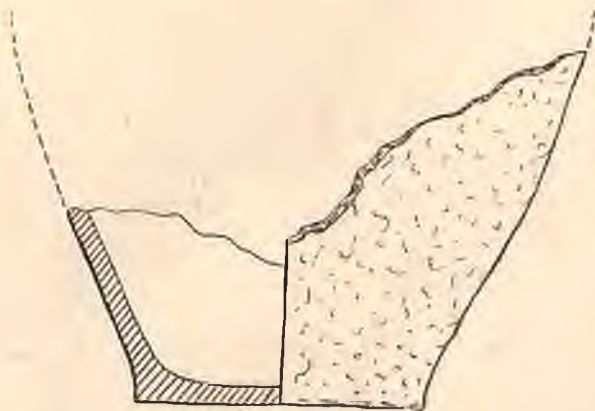
1. Ułamki naczynia odwrotnie gruszkowatego, o cylindrycznej szyjce i profilowanej krawędzi; pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 11, a.

2. Liczne ułamki innych naczyń. Rys. 11, b—d.

a) Żelazna sprzączka do pasa złożona z kolistej ramy o romboidalnym przekroju i kolca; uszkodzona. Rys. 11, e.

18. Grób popielnicowy (zniszczony)

Na głębokości ok. 40 cm naczynie gliniane, o pow. chropowatej, jasno-brunatnej, we-

Ryc. 12. Dolna część popielnicy z grobu 18. 1/4 w. n. — Fig. 12. Partie inférieure de l'urne de la tombe no. 18. 1/4 gr. nat.

wnątrz gładzonej, ciemno-szarej. Zawierało ono spalone kości. Grób został zniszczony podczas eksploatacji piasku. Wymiary zachowanej części naczynia: wys. zach. 19,0 cm, dno 15,0 cm. Rys. 12.

19. Grób jamowy

Na głębokości 20 cm odkryto słabo zabarwioną, podłużną jamę, która zawierała kilka skorup i kości spalonych oraz większą ilość węgla drzewnego. Węgiel drzewny występował również poza obrębem jamy, której miejscami nie można było wyraźnie rozgraniczyć od otaczającego ją piasku. W płn. krańcu głębokość dochodziła do 1,1 m. Na spodzie jamy znajdował się niewielki kamień. W profilu pionowym najsłabsze zabarwienie wykazywała środkowa część jamy.

20. Grób jamowy

Owalny kształt jamy o wym. $1 \times 0,8$ m, wystąpił na głęb. 38 cm; wewnątrz wypełnione czarno zabarwionym piaskiem, który zawierał równomiernie rozrzucone ułamki naczyń, kilka spalonych kości i węgiel drzewny. Profil jamy posiadał kształt nieckowaty.

Inwentarz:

Drobne ułamki różnych naczyń, o pow. gładzonej i chropowatej, koloru czarnego, brunatnego i ceglatego; dwa ułamki o gąbczastej strukturze na skutek przepalenia.

21. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 28 cm jama grobowa owalnego kształtu, o wym. $1,40 \times 1,0$ m. W profilu pionowym kształt płaski, nieckowaty; wewnątrz wypełniał zupełnie czarny piasek; ułamki naczyń rozrzucone po całej jamie; węgla

drzewnego i kości spalonych b. mało. Na głęb. 10 cm od pow. grobu okucie brązowe i ułamki przedmiotów brązowych.

Inwentarz:

1. Ułamki dużego naczynia o baniastym brzuścu, wyodrębnionym dnie i facetowanej krawędzi; powierzchnia obustronnie gładzona i czerniona z metalicznym połyskiem, poniżej szyjki zdobiona jedną lub dwiema listwami poziomymi i powyżej załomu ornamentem poziomych i krzyżujących się pasm wypełnionych nakłuciami. Rys. 13, a.

2. Fragment kubka z dużym uchem, o czworobocznym przekroju. Rys. 13, b.

3. Ułamki innych naczyń.

a) Kółko brązowe o śr. 1,0 cm, z dwiema zawieszkami (uszkodzone). Rys. 13, c.

b) Fragmenty stopionych okuć brązowych.

22. Grób jamowy

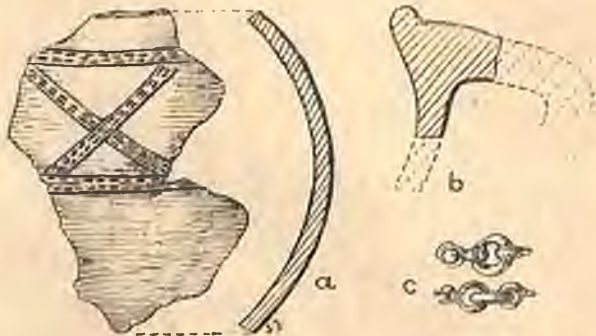
Pod warstwą ziemi uprawnej duża jama owalnego kształtu (oś dłuższa — 4,1 m); w profilu pionowym dno jamy nieregularnie płaskie, wewnątrz grobu wypełnione b. ciemnym piaskiem; w jego środku znajdowało się kilka kamieni; połączzone i spękane naczynia umieszczone były na skraju jamy, tworząc skupienie; udało się wyróżnić pięć naczyń, z których pierwsze było odwrócone dnem do góry, drugie leżało na boku; znaczna ilość spalonych kości i węgla drzewnego była rozrzucona równomiernie po całej jamie grobowej.

Inwentarz:

1. Naczynie dwustożkowego kształtu o łagodnym załomie brzuśca, krótkiej, cylindrycznej szyjce i wyodrębnionym, za pomocą poziomego żłobka, dnie; między szyjką a załomem trzy poziome, równoległe do siebie listwy. Powierzchnia gładzona, koloru jasnoceglatego, nieco zniszczona podczas wtórnego przepalania; zlepione z ułamków; wys. 15,0 cm, śr. 18,4 cm, otwór 12,0 cm, dno 7,8 cm. Rys. 14, a.

2. Dzban dwustożkowego kształtu o łagodnym załomie brzuśca, wyodrębnionej szyjce i facetowanej krawędzi; w połowie wysokości szyjki listwa pozioma; ucho o szerokich nasadach w przekroju czworoboczne; pow. gładzona, szaro-ceglasta; naczynie zlepiono z fragmentów wypaczonych w ogniu. Wys. 12,2 cm, śr. 14,2 cm, otwór 10,2 cm, dno 6,2 cm. Rys. 14, b.

3. Drobne ułamki naczynia o facetowanej krawędzi; profilowane uszko, zwężone w środku, umieszczone jest poziomo poniżej brzegu; pow. ceglasta; ułamki zniszczone w ogniu. Rys. 14, c.

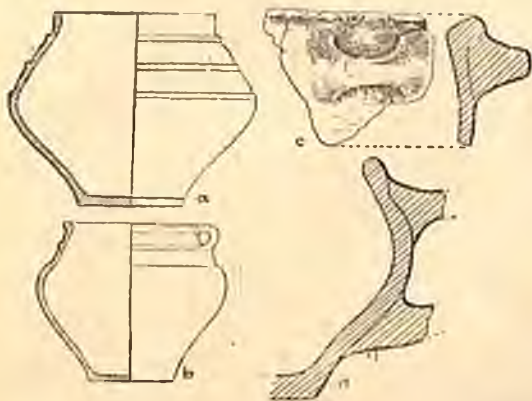
Ryc. 13. Zawartość grobu 21. a) Część naczynia $\frac{1}{4}$ w. n., b) Profil górnej części kubka. $\frac{1}{2}$ w. n., c) Okucie brązowe $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 13. Contenu de la tombe no. 21. a—b) Fragments de vases, c) Ferrière en bronze. a en $\frac{1}{4}$, b—c) en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

4. Część kubka o łagodnym załomie w $\frac{2}{3}$ wysokości, krótkiej, cylindrycznej szyjce; powierzchnia niestarannie gładzona; glina szara z dużą domieszką drobnego piasku. Wys. 8,9 cm. Rys. 14, d.

5. Fragmenty małego naczynka o baniastym brzuścu, cienkich ściankach z siwej gliny; powierzchnia szorstka, ciemno-szara.

6. Fragmenty większego naczynia o chropowatej powierzchni; ślady gładzenia widoczne przy dnie; kolor pow. szaro-brunatny.

7. Drobne ułamki innych naczyń.

Ryc. 14. Zawartość grobu 22. a—b) Naczynia $\frac{1}{6}$ w. n., c) Część naczynia z poziomym uchem $\frac{1}{3}$ w. n., d) Profil kubka $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 14. Contenu de la tombe 22. a—b) Vases. $\frac{1}{6}$ gr. nat., c) Fragment de vase à anse horizontale. $\frac{1}{3}$ gr. nat., d) Profil d'un gobelet. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

23. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Jama zawierająca szczątki stosu ukazała się po zdjęciu warstwy ziemi ornej. Wśród drobnych ułamków naczyń, częściowo przepalonych, znajdowały się palone kości ludzkie (prawie całe żebro) i przedmioty metalowe. Przy wschodnim krańcu jamy, w piasku niezabarwionym, stała popielnica, a na poziomie jej krawędzi czarka, zupełnie przykryta większymi uławkami niekompletnego naczynia o chropowatej powierzchni. W odległości ok. 50 cm na płu. od brzegu jamy, także tuż pod warstwą ziemi uprawnej, leżały ułamki naczynia o pow. obmazywanej pionowo.

Inwentarz:

1. Popielnica ostro profilowana, o smukłej podstawie, łukowato wgiętej do środka dolnej części, ostrym załomie brzuśca, prawie cylindrycznej szyjce i wygiętym na zewnątrz brzegu. Trzy kolankowate zgięte, zwężone w środku ucha łączą brzeg poniżej

krawędzi z załomem brzuśca; dno nieco wklęsłe; powierzchnia gładzona i czerniona obustronnie. Wys. 20,2 cm, śr. 30,0 cm otwór 27,6 cm, dno 13,7 cm. Rys. 15 a.

2. Czarka z wyodrębnioną podstawą, stożkowatym brzuścem i wyodrębnioną, cylindryczną szyjką, która bez żadnego odgraniczenia przechodzi w krawędź lekko zgrubiałą. Naczynie doskonale zachowane, przystawione do grobu po spaleniu zwłok. Pow. gładzona, w odcieniu brunatno-ceglastym i miejscami prawie czarnym. Wys. 10,0 cm, otwór 19,0 cm, śr. 20,0 cm, dno 8,8 cm. Rys. 15, c.

3. Ułamki naczynia szerokootworowego, z baniastym brzuścem, o powierzchni obrzuconej gliną i zlekka obmazywanej. Szyjka nieco wygładzona. Grubość ścianek dochodzi do 1 cm. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Pow. brunatna, wewnątrz ciemno-szara. Uławkami tego naczynia przykryto czarkę. Wysokość zachowanej części ok. 14,5 cm, przypuszczalna śr. otworu 23,0 cm, śr. 26,0 cm. Rys. 15, b.

4. Ułamki misy z baniastym brzuścem i profilowanym brzegiem. Powierzchnia gładzona, brunatna. Rys. 15, f.

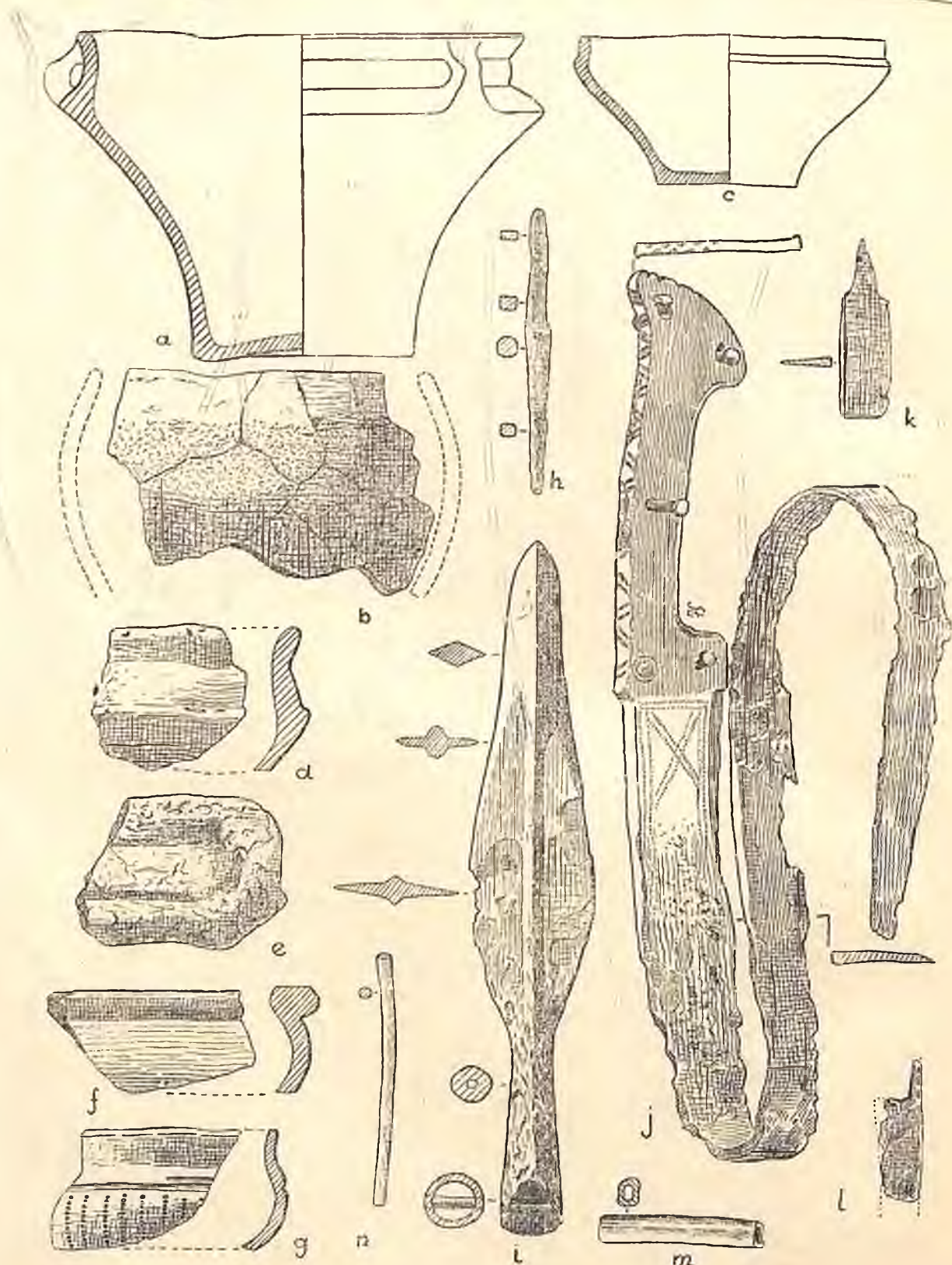
5. Ułamki czarki ostro profilowanej, przepalanej w ogniu. Pow. gładzona, szaro-brunatna. Rys. 15, d.

6. Ułamki naczynia ostro profilowanego, z kolankowato zgiętym uszkiem. Struktura gąbczasta na skutek silnego przepalenia. Rys. 15, e.

7. Drobne ułamki innych naczyń. Rys. 15 g.

a) Miecz żelazny, jednosieczny ze sztabą dla rękojeści, wgiętą do środka w celu lepszego dostosowania do ręki. Brzegi rękojeści są nieco wyższe. W sztabie znajduje się 5 otworów z zachowanymi nitami, służącymi do przymocowania okładzin. Krawędź grzbietowa zdobiona jest podwójnymi kreskami, wybijanymi na przemian ukośnie. Ostrze, rytualnie zgięte, zdobione było obustronnie ornamentem wybijanym kreskami, tworzącymi podwójne linie, biegnące wzdłuż brzegów lub tworzące ukośne krzyże. Ostrze uzyskano przez jednostronne ścięcie płaszczyny ciosu. Długość całości 70,1 cm, dług. główni 57,3 cm, najwyższa szerokość ostrza 3,7 cm, długość nitów w rękojeści 2,0 cm. Rys. 15, j.

b) Żelazny grot oszczepu z ostrzem liściastego kształtu, o bokach w górnej części nieco wciętych do środka. Żeberko środkowe ostre do $\frac{2}{3}$ dług. ostrza, dalej grot posiada przekrój daszkowaty. Czubek o zakończeniu łagodnym. Tuleja u nasady ostrza w przekroju łagodnie czworoboczna, przy końcu

Ryc. 15. Zawartość grobu 23. a) Popielnica. $\frac{1}{4}$ w. n., b) Część naczynia. $\frac{1}{4}$ w. n., c) Czarka. $\frac{1}{4}$ w. n., d—g) Ułamki naczyń. $\frac{1}{2}$ w. n., h) Tłoczek żel. $\frac{1}{2}$ w. n., i) Żel. grot włóczni. $\frac{1}{2}$ w. n., j) Miecz żel. $\frac{1}{2}$ w. n., k) Ułamek noża żel. $\frac{1}{3}$ w. n., l) Ułamek narzędzia żel. $\frac{1}{4}$ w. n., m) Część oprawki kość. $\frac{1}{2}$ w. n., n) Część szpili kość. $\frac{1}{2}$ w. n. — Ryc. 15. Contenu de la tombe no. 23. a) Urne, b) Tesson, c) Écuelle, d—g) Tessons, h) Poinçon, i) Pointe de lance, j—k) Fragment de couteau, l) Fragment de ciseaux, m) Fragment de manche, n) Fragment d'épingle, h—l en fer, m—n en os, a—c en $\frac{1}{4}$ le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

okrągła, posiada nit do przymocowania drzewca. Dług. 22,3 cm, dług. ostrza 15,5 cm, średn. tulei u wlotu 2,0 cm. Rys. 15, i.

c) Tłoczek żelazny z czworograniastą częścią do nasadzania trzonka i bardziej zaokrągloną częścią do wybijania wzorów. Dług. 9,3 cm, dług. kolca do trzonka 3,8 cm, najw. szer. 0,7 cm. Rys. 15, h.

d) Ułamek noża żelaznego z trzonkiem do rękojeści, obustronnie wyodrębnionym. Dług. 5,7 cm, szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 15, k.

e) Ułamek jednego ramienia nożyc żelaznych. Dług. zach. 4,8 cm, najw. szer. 1,4 cm. Rys. 15, l.

f) Ułamki trzonu szpili kościanej, okrągłej w przekroju. Dług. zach. 8,0 cm, śr. 0,4 cm. Rys. 15, n.

g) Rurka kościana z czworobocznym otworem, ze śladami rdzy. Prawdopodobnie oprawa jakiegoś narzędzia. Dług. 6,0 cm, śr. 0,9 cm. Rys. 15, m.

24. Grób jamowy (zniszczony)

Zabarwiony węglem drzewnym piasek, palone kości i ułamki przepalonych w ogniu naczyń wskazywały na istnienie grobu, zniszczonego zupełnie podczas eksploatacji piasku.

25. Grób jamowy z dużą obstawą kamienną

Na głębokości 25—40 cm odkryto ułożoną z polnych kamieni zwartą pokrywę, która w rzucie poziomym miała kształt w przybliżeniu prostokątny, o bokach $2,70 \times 4,10 \times 2,80 \times 3,75$ m. Wykonany w połowie długości pokrywy profil ukazał jamę nieckowatego kształtu, o miąższości ok. 80 cm, wypełnioną ciemną, miejscami czarną ziemią i kamieniami. Górny poziom jamy pokrywał się na ogół z górną warstwą pokrywy kamiennej. Spód jamy tworzył rodzaj „bruku“, pod którym był już jasno-żółty piasek. Kamienie były w jamie tak samo prawie zwarte, jak w warstwach górnych, miejscami było więcej przestrzeni wolnej, wypełnionej ziemią i węglem drzewnym, kilkoma skorupami i drobnymi, spalonymi kośćmi. Węgiel drzewny występował raczej w górnej części jamy, między kamieniami pokrywy i poniżej niej. W płn.-wsch. części jamy na skraju znajdowały się części większego naczynia ostro profilowanego oraz dwa słabo zachowane noże żelazne i zapinka żelazna. Pierwszy nóż leżał pod pokrywą na głęb. 30,0 cm, drugi na głęb. 78,0 cm, i obok niego zapinka.

Inwentarz:

1. Naczynie dwustożkowate o ostrym załomie i wygiętym brzegu; powyżej załomu

listwa zdobiona podwójnym zygzakiem. Podstawa stożkowato wyodrębniona, dno płaskie; kolankowate uszko odtracone. Powierzchnia czerwona (szaro-ciemna). Wys. 14,6 cm, śr. 25,0 otwór 23,6 cm, dno 11,4 cm. Rys. 16, a.

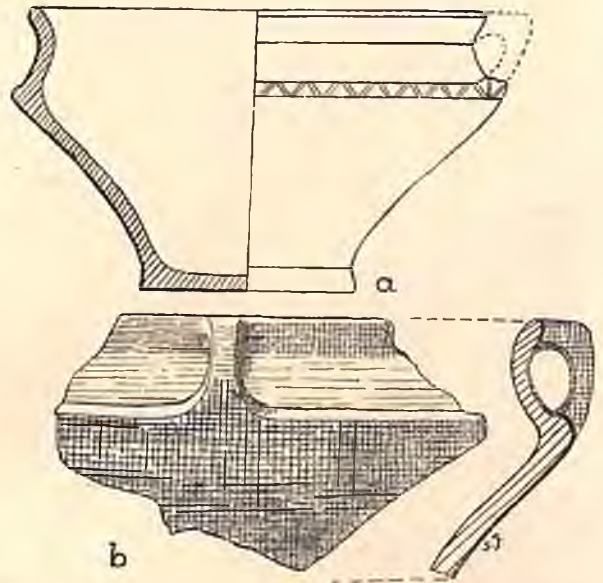
2. Ułamki podobnego naczynia, mniejszych rozmiarów. Rys. 16, b.

3. Drobne fragmenty innych naczyń (może przypadkowo zebrane z powierzchni).

a) Nóż żelazny.

b) „ „

c) Zapinka żelazna o łukowatym kałłaku i dolnej cięciwie. (a, b, i c — zupełnie zniszczone podczas konserwacji).

Ryc. 16. Zawartość grobu 25. a) Zrekonstruowane naczynie. $\frac{1}{4}$ w. n., b) Część naczynia $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 16. Contenu de la tombe no. 25. a) Vase reconstruit. $\frac{1}{4}$ gr. nat., b) Fragment de vase. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

26. Grób popielnicowy — obwarowany

Kultura „pomorska“

27. Grób jamowy

Na głębokości 20,0 cm znajdowała się jama w przybliżeniu owalna, o słabym zabarwieniu na powierzchni. Ciemniej zabarwiona była środkowa i dolna partia jamy. Głębokość do 60,0 cm. Ułamki naczynia leżały w zach. części, na głęb. 39,0 cm stopiona zapinka brązowa obok przedmiotu żelaznego; kilka kości spalonych i kawałki węgla drzewnego rozrzucone były po całej jamie.

Inwentarz:

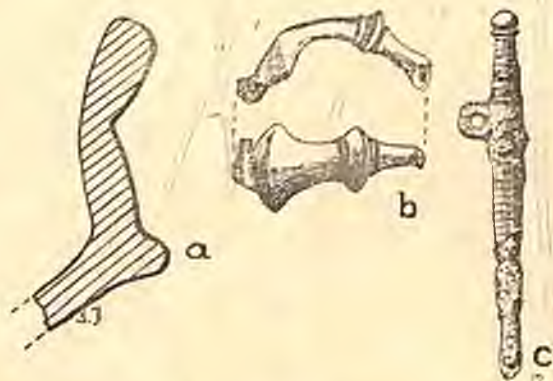
1. Fragmenty większego naczynia dwustożkowego kształtu z listwą na ostrym

załomie; wypaczone w ogniu; pow. pierwotnie gładzona, koloru ceglasto-szarego. Rys. 17, a.

2. Drobne ułamki innych naczyni.

a) Zapinka brązowa, silnie profilowana, zniszczona w ogniu. Rys. 17, b.

b) Szydłowaty przedmiot żelazny, płasko-wrzecionowatego kształtu o ośmiobocznym przekroju, zdobiony poziomymi żłobkami inkrustowanymi srebrem, zakończ. kulistą główką; poniżej główki z boku uszko do zawieszania; silnie zniszczony. Dług. zach. 6.9 cm. Rys. 17, c.

Ryc. 17. Zawartość grobu 27. $\frac{2}{3}$ w. n. a) Profil czarki, b) Część zapinki brązowej, c) Żel. przedmiot szydłowaty. — Fig. 17. Contenu de la tombe no. 27. $\frac{2}{3}$ gr. nat. a) Profil d'une écuelle, b) Fragment d'une fibule en bronze, c) Alène en fer

28a. Grób jamowy

Pod 20 cm grubą warstwą gleby jama z płaskim dnem, bardzo nieregularnego kształtu, w profilu płytka. W płd.-wsch. części była wydłużona i nasunięta na kamieniu, tworzące obwarowanie grobu 28b. Wewnątrz ciemna ziemia i rozrzucone w niej nieliczne kości spalone, węgielki drzewne, drobne ułamki naczyń i 2 nity żelazne.

Inwentarz:

1. Drobne ułamki kilku naczyń o powierzchni gładzonej, koloru jasno-brunatnego i szarego. Na kilku skorupach ornament, wykonany kółkiem zębątem.

a) Dwa nity żelazne, o szerokich, płaskokulistych główkach. Śr. główki 2,5 cm, dług. 2,0 cm.

28b. Grób popielnicowy — obwarowany

Kultura „pomorska“

29. Zniszczony grób

Pod warstwą gleby znajdował się bruk kamienny, którego układ został zniszczony pod-

czas mechanicznej uprawy roli. Bruk był jednowarstwowy i miał kształt prostokątny, o wym. 5×6 m. Piasek poniżej bruku nie różnił się składem ani zabarwieniem od normalnego na terenie cmentarzystka złoża. Na głęb. 2,25 m stało naczynie szerokootworowe, a w odległości ok. 0,5 m fragmenty misy. Obok tych naczyń znajdowało się kilka (3) spalonych kości.

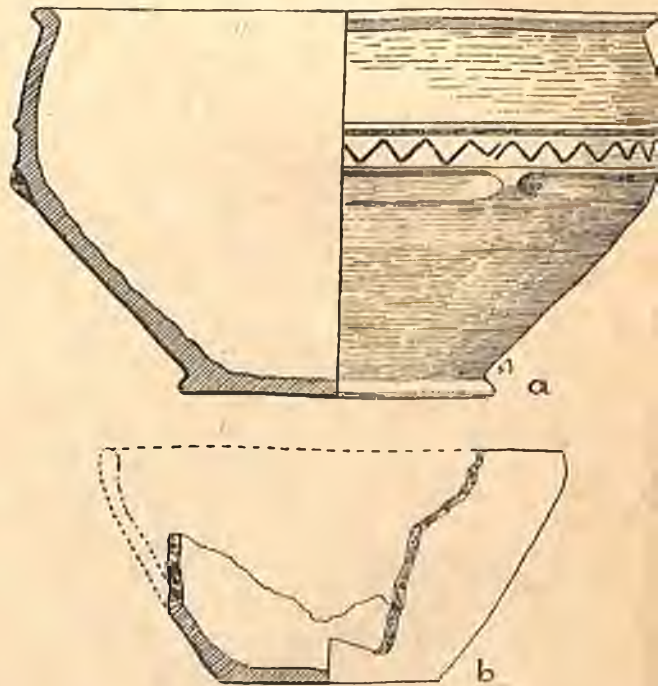
Inwentarz:

1. Naczynie toczone na kole o szyjce prawie cylindrycznej z brzegiem zgrubiałym i wygiętym na zewnątrz, z odwrotnie stożkową częścią dolną i wyodrębnioną podstawą. Powyżej załomu dwie listwy poziome, między którymi jest zygzakowata linia, wykonana techniką wygładzenia. Poniżej dolnej listwy znajdują się trzy guzki, imitujące uszka. Powierzchnia obustronnie gładzona. Po stronie wewnętrznej widoczne ślady ciągów garncarskich. Gлина na przełomie czerwona. Wys. 13,3 cm, otwór 22,5 cm, śr. 23,5 cm, dno 10,0 cm. Rys. 18, a.

2. Fragmenty misy z brzegiem wgiętym ku środkowi; pow. gładzona, czarna. Wys. 8,5 cm, dno 7,3 cm. Rys. 18, b.

30. Grób jamowy

Na głębokości 28—32 cm jama w rzucie poziomym owalna, w profilu płytka-niecko-

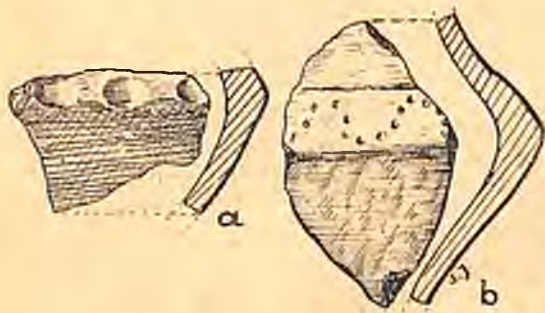

Ryc. 18. Zawartość grobu 29. $\frac{2}{5}$ w. n. a) Naczynie toczone na kole, b) Część misy. — Fig. 18. Contenu de la tombe no. 29. $\frac{2}{5}$ gr. nat. a) Vase fait au tour de potier, b) Fragment d'une écuelle

wata; wewnątrz b. słabo zabarwione; kilkanaście skorup, w tym kilka przepalonych znajdowało się w środkowej części jamy; bardzo mało kości spalonych.

Inwentarz:

1. Ułamki naczyń, częściowo przepalone, o pow. gładzonej oraz chropowatej; niektóre zdobione powyżej ostrego załomu brzuśca wygniatanymi dołeczkami oraz punktowaną linią zygzakowatą. Rys. 19, a—b.

Ryc. 19. Ułamki naczyń z grobu 30. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 19. Tessons de la tombe no. 30. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

31. Grób jamowy.

Pod 34 cm grubą warstwą ziemi uprawnej owalna jama ponad 2 m długa, wypełniona smolisto-czarną ziemią, przemieszaną z węglem drzewnym. W jamie były dwa duże skupienia skorup. W zach. skupieniu znalazło się miniaturowe naczynko, zapinka żelazna i dwa szydła, we wschodnim uszkodzona igła żelazna, zapinka i dwa przęśliki. Zabarwienie jamy było w całej jej długości jednakowe. Kości spalone skupiały się mniej więcej obok skorup.

Inwentarz:

1. Naczynie z baniastym brzuścem, w $\frac{2}{3}$ wysokości przechodzącym w krótką szyjkę, i profilowaną, ściętą skośnie do wnętrza krawędzią; dolna część łukowato wklęsła do środka; dno proste. Powyżej załomu brzuśca cztery grupy ornamentacyjne w postaci prostokątów, trapezu i zniekształconego owalu, których podzielone wnętrza wypełnione są kreskami i punktami. Pow. gładzona i czerniona o metalicznym połysku. Naczynie zrekonstruowano z ułamków. Wys. 21,0 cm, śr. 26,0 cm, otwór 18,6 cm, dno 12,8 cm. Rys. 20, a

2. Miniaturowe naczynie w przybliżeniu beczułkowate ze zgrubiałą krawędzią; dno proste; powierzchnia szorstka, jasno-szara. Rys. 20, b.

Wys. 5,6 cm, dno 4,0 cm.

3. Górna część naczynia o baniastym brzuścu, krótkiej szyjce i profilowanej, skoś-

nie ściętej do środka krawędzi, poniżej której biegnie wałek poziomy, skośnie kreskowany; pod wałkiem pas ornamentu złożonego z figur geometrycznych, nieregularnie wypełnionych kreskami i punktami. Powierzchnia szorstka, szara. Rys. 20, c.

4. Misa ostro profilowana; brzusiec rozszerzony w górnej części, łukowato wcięty ku wyodrębnionej podstawie. Krawędź oddzielona, lekko skośna do środka. Powierzchnia gładzona, koloru jasnego ugru, miejscami przepalona na kolor szary. Zrekonstruowana z ułamków. Wys. 9,0 cm, otwór 16,6 cm, dno 7,0 cm. Rys. 20, d.

5. Głęboka czara dwustożkowego kształtu, o krótkiej szyjce i zgrubiałym brzegu; brzusiec w dolnej części wcięty do środka, dno proste. Powierzchnia gładzona i czerniona, miejscami ciemno-brunatna. Zrekonstruowana i uzupełniona. Wys. 11,3 cm, otwór 14,3 cm, śr. 17,0 cm, dno 9,4 cm. Rys. 20, c.

6. Ułamki naczynia o baniastym brzuścu i zwężającej się szyjce. Szyjka zdobiona trzema listwami, z których pierwsza jest skośnie żłobkowana, druga profilowana i nakładwana trójkątnym narzędziem, trzecia pokryta żłobkami ukośnymi; na brzuścu ornament jodełkowy i podwójnie zygzakowaty, ten ostatni ujęty w dwie linie poziome. Ścianki stosunkowo cienkie. Powierzchnia gładzona i czerniona, o metalicznym połysku. Rys. 20, f.

7. Ułamki kilku naczyń o ostro profilowanych brzegach, o baniastym brzuścu i inn. oraz kubka o łukowato zgiętym uchu; na przełomie jednego ostro profilowanego naczynia widoczna jest technika lepienia tych naczyń. Powierzchnie są gładzone i czernione lub szorstkie, koloru jasno-brunatnego, ceglatego lub szarego. Rys. 20, g.

a) Zapinka żelazna z dolną cięciwą i łukowatym kabłąkiem, silnie zniszczona w ogniu. Dł. 6,5 cm, wys. 2,7 cm. Rys. 20, h.

b) Szydło żel. o przekroju w połowie okrągłym, w połowie zaś czworograniastym; część czworograniasta przy przejściu w okrągłą nacinana przy krawędziach; rytualnie zgięte. Dług. 15,0 cm. Rys. 20, l.

c) Szydło żelazne; część okrągła dłuższa od czworograniastej; na przejściu nacięcia w celu trwalszego osadzenia trzonka. Dł. 8,7 cm, dł. części okrągłej 5,0 cm. Rys. 20, k.

d) Igła żelazna do szycia z odłamanymi końcami. Dług. zach. 7,0 cm. Rys. 20, j.

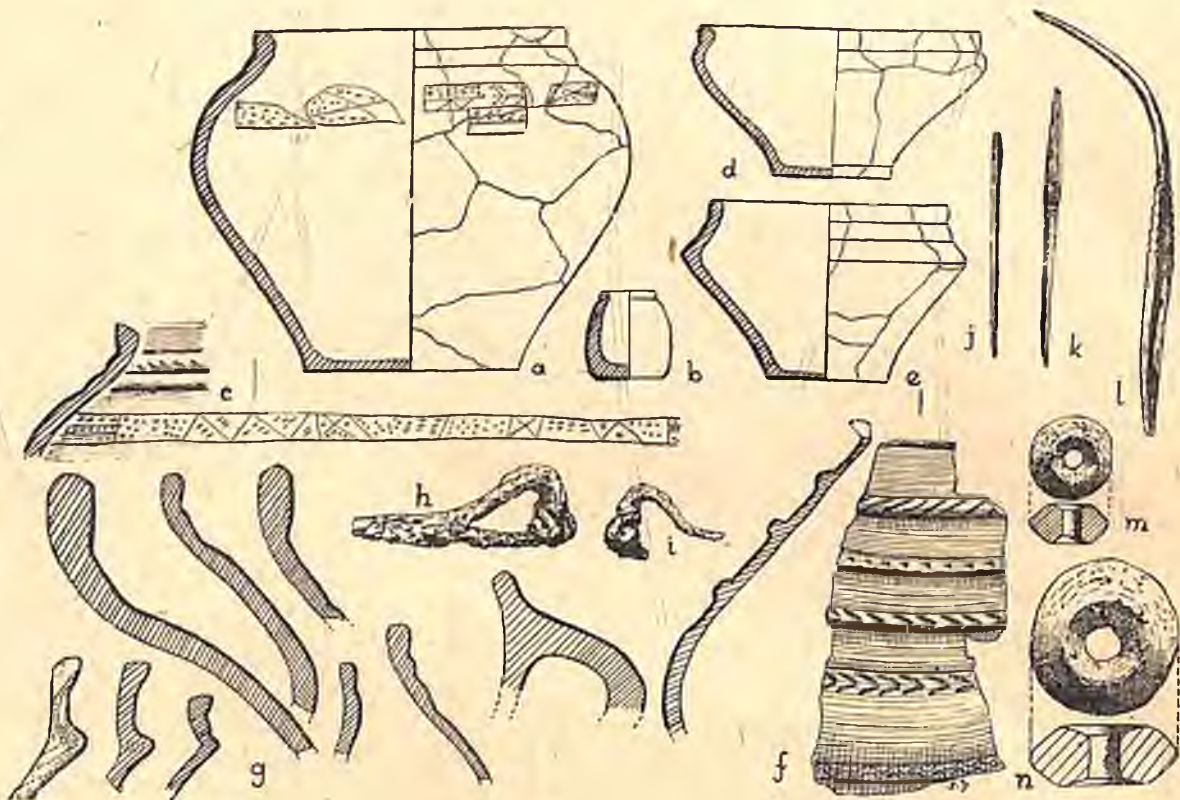
e) Przęślik gliniany, dwustożkowy, z lejkowatymi wgłębieniami z obu stron otworu. Pow. chropowata, szara. Wys. 1,3 cm, śr. 2,5 cm. Rys. 20, m.

f) Przęslik gliniany, dwustożkowy, spłaszczony, z wgłębieniem przy otworze. Pow. szorstka, szara. Wys. 1,8 cm, śr. 4,5 cm. Rys. 20, n.

g) Ułamek z a p i n k i żelaznej o silnie wygiętym kabłąku i dolnej cięciwie. Silnie zniszczony. Rys. 20, i.

Inwentarz:

1. Popielnica z baniastym brzuścem w $\frac{2}{3}$ wysokości o zwężającej się szyjce, oddzielonej od brzuśca profilowaną listwą; część szyjki, listwy i krawędź zupełnie zniszczona; dno nieco wgięte do środka; pow. gładzona i czerniona obustronnie posiada metaliczny

Fyc. 20. Zawartość grobu 31. a) Naczynie (rekonstrukcja). $\frac{1}{5}$ w. n., b) Miniaturowe naczynie. $\frac{1}{5}$ w. n., c) Profil i ornament baniastego naczynia. $\frac{1}{5}$ w. n., d—e) Profilowane czarki. $\frac{1}{5}$ w. n., f) Ułamek naczynia zdobionego żeberkami. $\frac{1}{5}$ w. n., g) Profile różnych naczyń. $\frac{2}{5}$ w. n., h—i) Uszkodzone zapinki żel. $\frac{2}{5}$ w. n., j) Igła żel. $\frac{2}{5}$ w. n., k—l) Szydła żel. $\frac{2}{5}$ w. n., m—n) Przęsliki glin. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 20. Contenu de la tombe no. 31. a—g) Vases et tessons, h—i) Fibules en fer, j) Aiguille en fer, k—l) Alènes en fer, m—n) Fusaïoles, a—f) en $\frac{1}{5}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

32. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod warstwą gleby ciemno-żółtej piasek przechodzi w prawie czarny, zawierający ułamki naczyń, węgiel drzewny i kości palone; w zachodniej stronie jamy stała na głęb. 62 cm popielnica z kośćmi, wśród których znajdowała się stopiona fibula brązowa; obok popielnicy leżało żelazne okucie tarczy (umbo) oraz brzytwa żel. W czarnym piasku obok popielnicy duży fragment naczynia, dwie czary i kubek. Z rozrzuconych po jamie ułamków sklejo jedno naczynie i czarę.

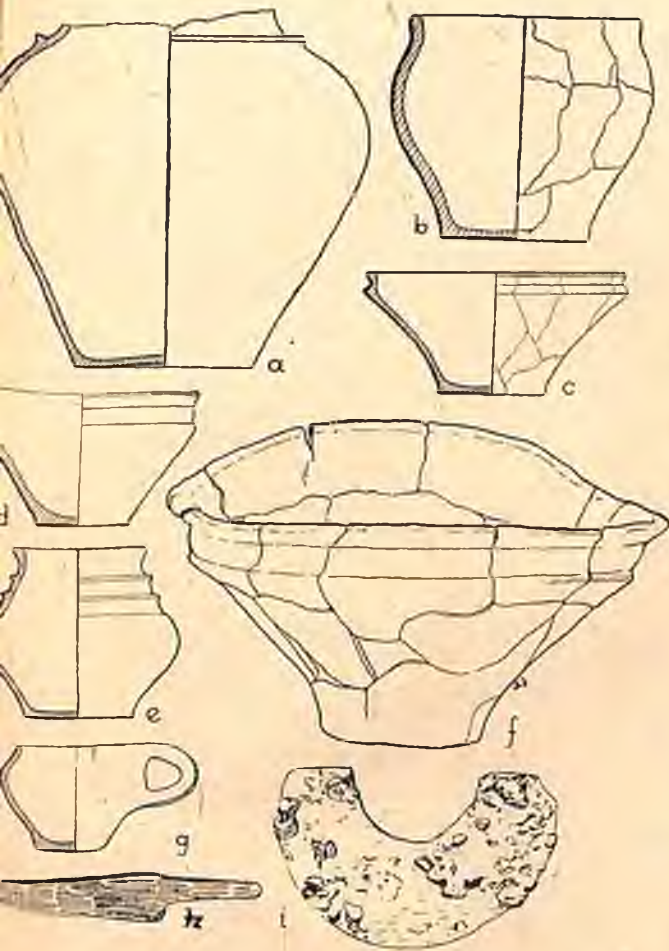
połysk. Wys. zach. 27,4 cm, śr. 30,2 cm, dno 13,4 cm. Rys. 21, a.

2. Część naczynia szerokootworowego o esowatym profilu, dno proste, powierzchnia od krawędzi do załomu gładzona, reszta chropowata koloru szaro-ceglastego. Wys. 16,8 cm, dno 11,2 cm. Rys. 21, b.

3. Naczynie dwustożkowego kształtu o baniastym załomie brzuśca, zwężającej się, wyodrębnionej szyjce z wywiniętą na zewnątrz profilowaną krawędzią; szyjka zdobiona dwoma ostrymi żeberkami; dno wyodrębnione, płaskie; sklejo z wypaczonych w ogniu ułamków; pow. gładzona, koloru jasno-

brunatnego i szarego. Wys. 13,2 cm, otwór 10,0 cm, śr. 15,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 21, e.

4. Czara ostro profilowana, z odchylną na zewnątrz krawędzią i wyodrębnioną, stożkową nóżką o prostym dnie. Pow. koloru czerwono-siwego; naczynie jest mocno przepalone i zniszczone. Rys. 21, f.

Ryc. 21. Zawartość grobu 32. a) Popielnica. $\frac{1}{6}$ w. n., b—g) Przystawki. $\frac{1}{3}$ w. n., h) Nóż żel. $\frac{1}{3}$ w. n., i) Brzytwa żel. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 21. Contenu de la tombe no. 32. a) Urne, b—g) Vases rituels, h) Couteau en fer, i) Rasoir en fer. a en $\frac{1}{6}$, le reste en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

5. Czara, podobna do naczynia nr 4, o silnie profilowanej, stożkowej nóżce, dno płaskie; pow. gładzona, koloru jasno-brunatnego; naczynie sklezione z ułamków. Wys. 9,6 cm, otwór 19,4 cm, dno 8,2. Rys. 21, d.

6. Czara ostro profilowana o wyodrębnionej, stożkowej nóżce, krótkiej, cylindrycznej szyjce i zgrubiałej, wygiętej na zewnątrz krawędzi. Pow. gładzona i czerniona o metalicznym połysku. Sklezione

z ułamków. Wys. 10,0 cm otwór 17,4 cm, dno 7,0 cm. Rys. 21, c.

7. Ułamki czary, podobnej zupełnie do naczynia nr. 6. jedynie powierzchnia jest koloru brunatno-ceglastego.

8. Nieforemny kubek z łukowato zagiętym uchem o czworobocznym przekroju; podstawa nieco wyodrębniona, brzusec prawie dwustożkowy o łagodnym załomie; przepalony o pow. zewnętrznej szorstkiej, koloru szarego. Wys. 8,0 cm. otwór 9,0 cm, dno 6,0 cm. Rys. 21, g.

a) Żelazne umbotarczy, silnie zniszczone w ogniu i pogięte; posiadało stożkową pokrywę, opartą na cylindrycznym kołnierzu z brzegiem; z powodu silnego zniekształcenia nie można podać ilości nitów i wymiarów umba.

b) Żelazna, szeroka brzytwa półkolista o końcach ściętych pod kątem prostym; zniszczona w ogniu. Dług. 10,5 cm, szer. 4,0 cm. Rys. 21, i.

c) Ułamki brązowej zapinki o kabłąku w przekroju płasko-daszkiowym.

d) Trójkątny nóż żelazny z prostym tyłcem i obustronnie wyodrębnionym kolcem do trzonka. Dług. 11,7 cm, najw. szer. ostrza 1,7 cm. Rys. 21, h.

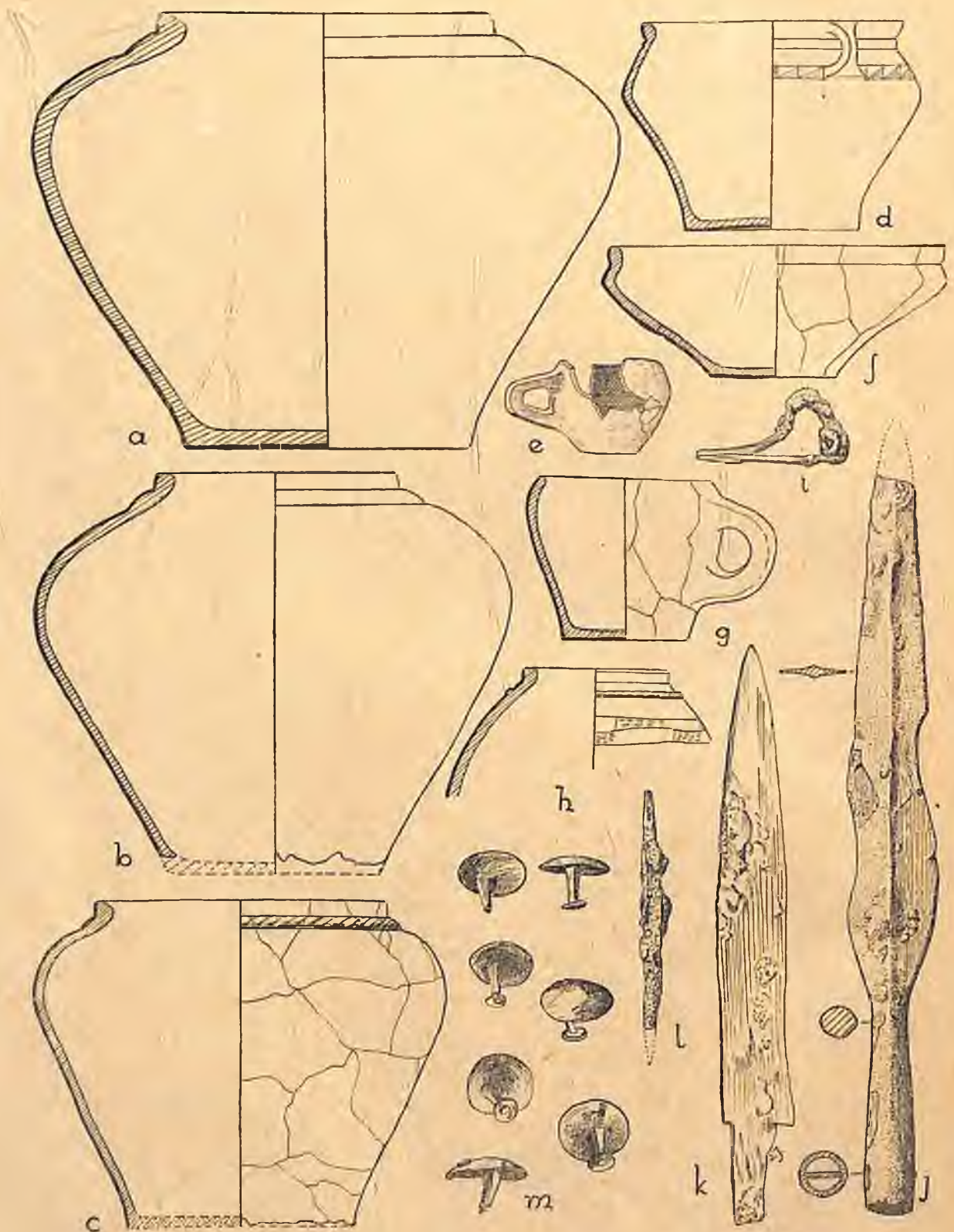
33. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 50 cm od powierzchni odkryto jamę prawie kolistego kształtu, która w przekroju pionowym była półkolista. Piasek nad jamą był ciemno-żółty, w odróżnieniu od terenu cmentarzyska: jasno-żółtego. W środku jamy złożone przedmioty: grot oszczepu, nóż, zapinka, szydło, siedem nitów, wokół przedmiotów rozsypane kości spalone; następnie naczynia całe, wśród nich popielnica oraz bardzo dużo skorup. W półn. krańcu jamy znajdowało się drugie skupienie spalonych kości; węgiel drzewny rozrzucony był po wnętrzu całej jamy grobowej, której dno znajdowało się na głęb. 94 cm.

Inwentarz:

1. Popielnica dużych rozmiarów, w przybliżeniu dwustożkowa o baniastym załomie brzuśca w $\frac{2}{3}$ wys., który przechodzi w profilowany, nachylony ku wnętrzu brzeg, oddzielony od brzuśca szerokim wałkiem; dno proste; powierzchnia gładzona i czerniona o metalicznym połysku. Wys. 28,0 cm, śr. 36,6 cm, otwór 20,6 cm, dno 17,6 cm. Rys. 22, a.

2. Naczynie o baniastym brzuścu (największa wydętość w $\frac{2}{3}$ wys.) i smukłej części dolnej; brzeg profilowany, oddzielony od brzuśca szerokim, skośnie karbowanym wał-

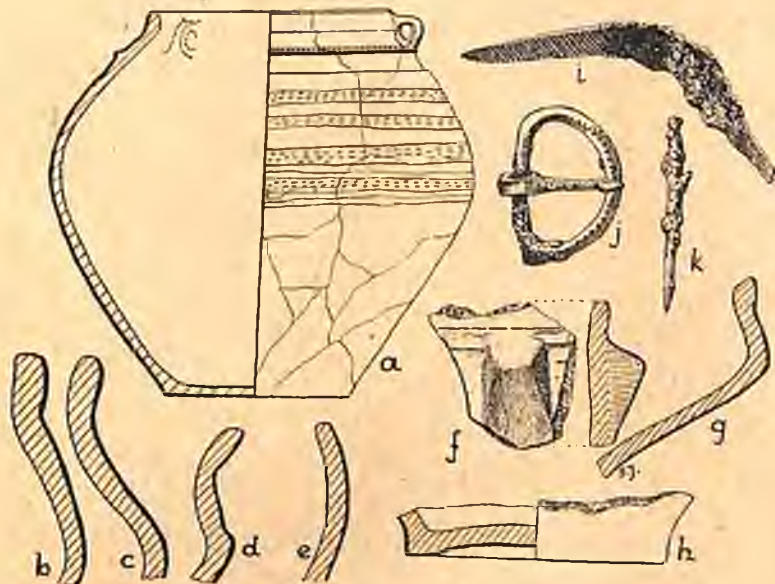
Ryc. 22. Zawartość grobu 33. a—h) Ceramika. $\frac{1}{4}$ w. n., i) Zapinka żel. $\frac{1}{2}$ w. n., j) Żel. grot oszczepu. $\frac{1}{3}$ w. n., k) Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n., l) Szydło żel. $\frac{1}{2}$ w. n., m) Nity żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 22. Contenu de la tombe no. 33. a—h) Vases. $\frac{1}{4}$ gr. nat., i—m) Objets en fer, i) Fibule, j) Pointe de lance, k) Couteau, l) Alêne, m) Rivets. i, k—m) en $\frac{1}{2}$, j) en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

kiem; dno nie zachowane; powierzchnia gładzona i czerniona, o metalicznym połysku. Wys. 21,4 cm, śr. 26,0 cm, otwór 18,2 cm, dno 14,4 cm. Rys. 22, b.

3. Naczynie o baniastym brzusciu (najw. wydęt. w $\frac{2}{3}$ wys.) i smukłej części dolnej; nachylony ku wnętrzu, profilowany brzeg oddzielony od brzusca szerokim wałkiem; dno nie zachowane; pow. gładzona i czerniona, o metalicznym połysku. Wys. 25,8 cm, śr. 30,0 cm, otwór 15,0 cm. Rys. 22, c.

podstawa wyodrębniona, brzusiec mniej więcej półkulisty, przepalony, o powierzchni szorstkiej, koloru szarego, całość nieforemna; zrekonstruowany. Wys. 10,4 cm, śr. 12,4 cm, otwór 10,6 cm, dno 7,8 cm. Rys. 22, g.

7. Mały kubek, z dużym, łukowatym uchem o przekroju czworokątnym; brzusiec jajowatego kształtu o pow. szorstkiej, koloru szaro-czerwonego; częściowo zrekonstruowany. Rys. 22, e.

Ryc. 23. Zawartość grobu 34 a) Popielnica. $\frac{1}{6}$ w. n., b—h) Profile ułamków naczyń. $\frac{1}{2}$ w. n. i) Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n., j) Żel. sprzączka do pasa. $\frac{1}{2}$ w. n., k) Część szczytła żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 23. Contenu de la tombe no. 34. a) Urne, b—h) Profils de tessons, i) Couteau en fer, j) Boucle en fer, k) Fragment d'alène en fer, a) en $\frac{1}{6}$, le reste en $\frac{1}{9}$ gr. nat.

4. Naczynie ostro profilowane, dwustożkowe, o zgrubiałej krawędzi i wgiętej do wnętrza części dolnej; uszko profilowane, zwężone w środku; dno proste; pow. gładzona, koloru szarego; powyżej załomu wstęga ornamentu, złożona z prostokątów, z których każdy podzielony jest na dwa trójkąty o polach na przemian wypełnionych kreskami. Zrekonstruowane. Wys. 13,4 cm, śr. 19,2 cm, otwór 16,4 cm, dno 11,0 cm. Rys. 22, d.

5. Czarka przepalona na kolor szary, ostro profilowana, brzusiec wydatnie poszerzony w górnej części, łukowato wcięty ku podstawie, krawędź wyodrębniona, lekko skośna do środka; zrekonstruowana. Wys. 8,4 cm, otwór 21,4 cm, dno 7,8 cm. Rys. 22, f.

6. Kubek z dużym, łukowato wygiętym uchem o czworobocznym przekroju i miseczkowatym wgłębieniu przy górnej nasadzie,

8. Górna część naczynia o baniastym brzuscu, przechodzącym w krótką, silnie profilowaną krawędź, poniżej której biegnie żeberko, skośnie kreskowane; pod żeberkiem pasmo, złożone z prostokątów na przemian zdobionych przerywanymi liniami; pow. gładzona, rudo-czerwona. Otwór 9,2 cm. Rys. 22, h.

a) Żelazny grot oszczepu, o długiej, okrągłej, zwężającej się ku nasadzie ostrza tulei. Ostrze kształtu wąsko-liściastego z dwoma łukowatymi wycięciami po bokach i ostrym żeberkiem środkowym; silnie uszkodzony w ogniu; brak czubka. Dług. zachowana 35,8 cm, dług. tulei 10,0 cm, śr. tulei 2,0 cm. najw. szer. ostrza 4,0 cm. Rys. 22, j.

b) Nóż żelazny z obustronnie wyodrębnionym trzonkiem i długim ostrzem. Tylec łuko-

wato wygięty, koniec trzonka ułamany. Dług. 19,0 cm, szer. ostrza 2,3 cm. Rys. 22, k.

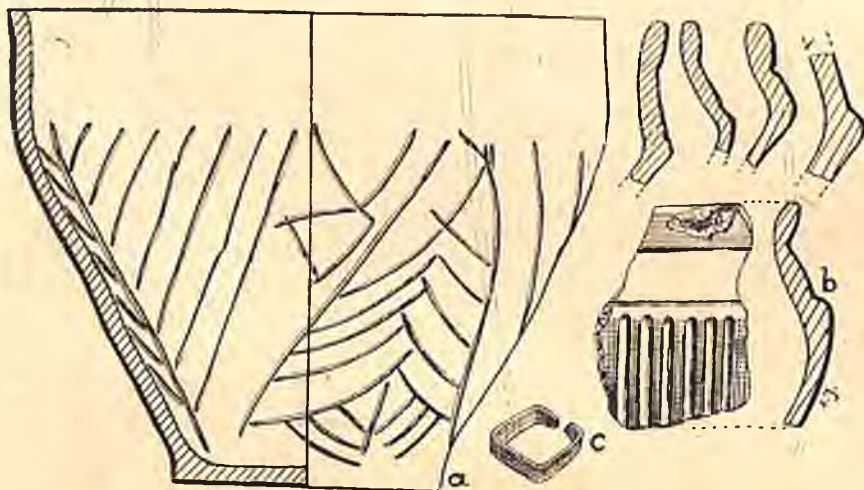
c) Szydło żelazne w połowie okrągłe, w połowie czworograniaste, silnie uszkodzone w ogniu, jeden koniec odłamany. Dług. zach. 8,0 cm. Rys. 22, l.

d) Zapinka żelazna z dolną cięciwą o silnie wygiętym kabłąku i zamkniętej nóżce. Silnie uszkodzona w ogniu. Dług. 5,0 cm, wys. 2,5 cm. Rys. 22, i.

e) Siedem nitów żelaznych z główkami w kształcie odcinka kuli i czworograniastymi trzonami, zakończonymi okrągłymi blaszkami. Dwa nity uszkodzone. Średnica główek $2 \times 2,2$ cm, wys. ok. 2,0 cm. Rys. 22, m.

uszką osadzone są nieco niżej od krawędzi i sięgają do listwy. Brzusiec powyżej załomu zdobiony pasmami wypełnionymi poziomymi kreskami; pasma obejmują całą górną część naczynia; dno proste. Powierzchnia gładzona i czerniona o metalicznym połysku. Wys. 29,5 cm, śr. 31,6 cm, otwór 18,4 cm, dno 13,4 cm. Rys. 23, a.

2. Wśród skorup wyróżnić można ułamki naczynia o gładzonej szyjce i szorstkiej powierzchni brzuśca (rys. 23, b,) naczynia o esowatym profilu i chropowatej powierzchni (rys. 23, c,) silnie profilowanego naczynia o gładzonej powierzchni koloru czerwonego, zdobionej grupami bruzd pionowych

Ryc. 24. Zawartość grobu 35. a) Popielnica. $\frac{1}{4}$ w. n., b) Profile naczyń. $\frac{1}{2}$ w. n., c) Skuwka żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 24. Contenu de la tombe 35. a) Urne. $\frac{1}{4}$ gr. nat., b) Profils de tessons. $\frac{1}{2}$ gr. nat., c) Ferrure en fer. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

34. Grób jamowy

Głębokość jamy od powierzchni 40 cm. Wnętrze wypełnione smolisto-czarną ziemią przemieszaną z węglem drzewnym, palonymi kośćmi i licznymi skorupami. W zachodniej części jamy znajdował się rytualnie zgięty nóż żelazny i silnie uszkodzone szydło żelazne. W ziemi, wyrzuconej z jamy znaleziono sprzączkę do pasa, należącą prawdopodobnie do inwentarza tegoż grobu. Największa ilość spalonych kości leżała na dnie jamy. Największa grubość jamy 60 cm.

Inwentarz:

1. Sklejone z ułamków i uzupełnione naczynie w przybliżeniu dwustozłkowe o baniastym załomie brzuśca, wyodrębnionej, zwężającej się szyjce i zgrubiałej krawędzi; w połowie wysokości szyjki listwa z lekka karbowana. Trzy małe zwężone w środku

(rys. 23, d,) kubka o baniastym brzuścu (rys. 23, e), ułamek naczynia z guzkiem imitującym kolankowato zgięte uszko (rys. 23, f), ułamki misy dwustozłkowej o ostrym załomie i profilowanej krawędzi (rys. 23, g), dno naczynia, wyodrębnione, wklęsłe do środka; powierzchnia szaro-brunatna, bardzo niestarannie gładzona (rys. 23, h), ułamki naczynia o profilowanej krawędzi z szyjką zdobioną dwiema lub trzema listwami; powierzchnia czerwona, lśniąca.

3. Ułamki innych drobnych naczyń.

a) Nóż żelazny z długim ostrzem i prostym tylcem. Trzon łagodnymi łukami łączy się z ostrzem. Dł. 21,2 cm, najw. szer. ostrza 1,8 cm. Rytualnie zgięty. Rys. 23, i.

b) Silnie uszkodzone szydło żelazne z lepiej zachowaną częścią okrągłą. Dług. zach. 5,0 cm. Rys. 23, k.

c) Półowalna sprzączka żelazna do pasa o romboidalnym przekroju ramy, zdobionej nacięciami na krawędzi zewn. Kolec o przekroju płasko-kolistym. Znaleziona poza grobem w wyrzuconej z niego ziemi. Wym. $3,9 \times 2,7$ cm. Rys. 23, j.

35. Grób popielnicowy

Słabo zabarwiona, podłużna jama, w profilu pionowym prawie płaska, jedynie w zach. jej części było lejkowate wgłębienie, w którym znajdowało się rozbite naczynie, na głęb. 45,0 cm. Większa jego część leżała na boku, z dwóch dalszych jedna leżała w środku, a druga odwrócona na wierzchu pierwszej części. Naczynie zawierało drobną ilość kości spalonych. Ułamki innych naczyń znajdowały się w górnej części jamy grobowej. Grubość warstwy ziemi ornej 25 cm.

Inwentarz:

1. Duże, szerokootworowe naczynie, o cylindrycznej szyjce, stożkowatej części dolnej i wyodrębnionej podstawie. Stożkowata część naczynia zdobiona szerokimi bruzdami pionowymi i na przemian ukośnymi. Powierzchnia niestarannie gładzona, szaro-brunatna. Wys. 23,8 cm, otwór 29,0 cm, dno 13,0 cm. Rys. 24, a.

2. Ułamki naczyń ostro profilowanych o pow. gładzonej, szaro-brunatnej i brunatno-rdzawej. M. inn. ułamek naczynia o pow. zdobionej żłobkami pionowymi. Rys. 24, b.

a) Skuwka czworoboczna z taśmy żelaznej, prostokątnej w przekroju. Dług. 1,9 cm, szer. 1,7 cm. Rys. 24, c.

b) Stopiony kawałek przedmiotu brązowego.

36. Grób jamowy (uszkodzony)

Poniżej ornej gleby widoczna dużych rozmiarów jama grobowa, kolistego kształtu, o śr. ok. 1,70 m, wypełniona smolisto-czarnym piaskiem. Wewnątrz równomiernie rozrzucone liczne przepalone skorupy, kości spalone i węgiel drzewny oraz przedmioty metalowe. Skorupy należą do kilku naczyń, z których częściowo dały się zrekonstruować:

1. Duże baniaste naczynie z krótką, zwężającą się szyjką i cylindrycznym, profilowanym brzegiem. Brzusiec posiada największą wydętość w prawie $\frac{2}{3}$ wysokości. Powierzchnia lśniąca, czarna. Rys. 25, a.

2. Czarka z cylindryczną szyjką; pow. lśniąca, brunatno-ceglasta, miejscami czarna. Rys. 25, b.

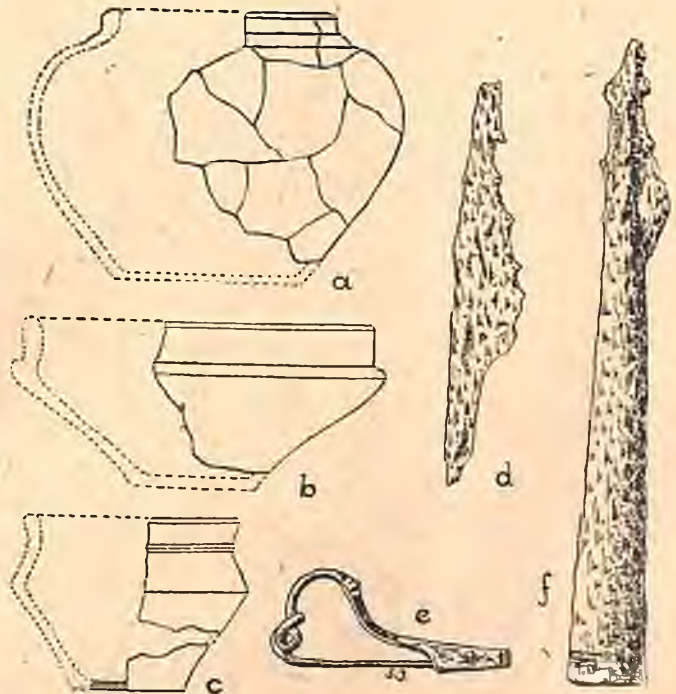
3. Małe, głębokie naczynko dwustożkowe z ostrym załomem brzuśca i listwą po-

niżej profilowanego brzegu. Pow. lśniąca, czarna. Rys. 25, c. Reszta skorup należy do naczyń, zdobionego czterema poziomymi listwami, dużego naczynia o lśniącej czarnej powierzchni i in. Wśród skorup znajdowały się:

a) Żelazny nóż z trzonkiem wyodrębnionym od strony ostrza. Dług. zach. 10,5 cm. Rys. 25, d.

b) Żelazny grot oszczepu (silnie zniszczony) z długą, okrągłą tuleją i otworem do nitu; przy tym otworze widoczne częściowo dwie bruzdy, biegnące wokół tulei. Dług. zach. 17,0 cm, dług. tulei 11,0 cm, śr. tulei u wlotu 1,9 cm. Rys. 25, f.

c) Zapinka żelazna z dolną cięciwą i pełną pochewką. Dług. 6,2 cm. Rys. 25 e.

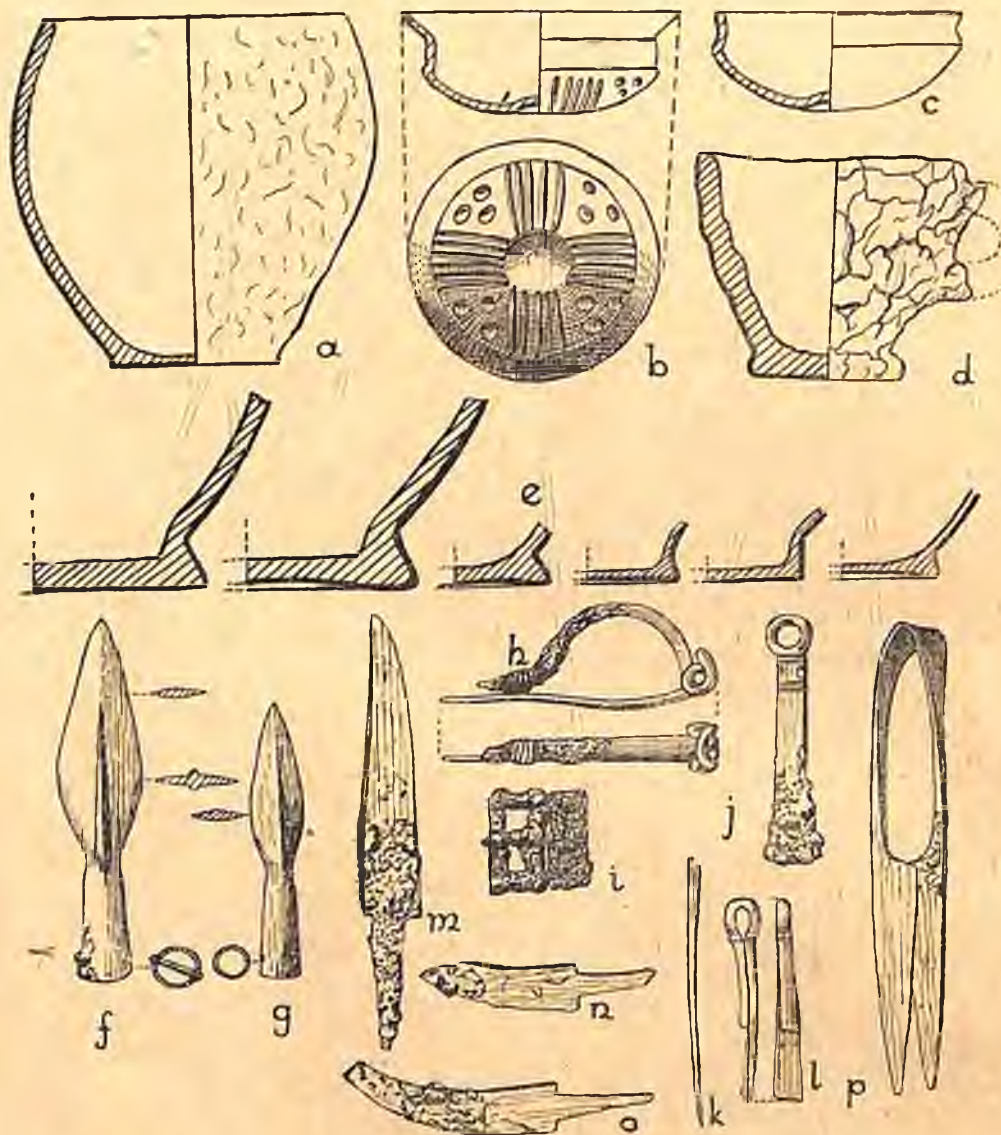
Ryc. 25. Zawartość grobu 36. a—c) Rekonstrukcje naczyń. Ok. $\frac{1}{5}$ w. n., d) Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n., e) Zapinka żel. $\frac{1}{2}$ w. n., f) Żel. grot włóczni. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 25. Contenu de la tombe no. 36. a—c) en env. $\frac{1}{5}$ gr. nat., d—f) en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

37. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod 32 cm grubą warstwą ziemi uprawnej piasek ciemniej zabarwiony tworzył nieregularne koło. Jama grobowa w rzucie pionowym miała kształt trapezu, który w połowie swej wysokości rozszerzał się gwałtownie. W jej środku, 39 cm od powierzchni znajdowała się

krawędź popielnicy, nieco wyżej od niej po stronie płn.-zach. cztery przystawki i fragmenty innych naczyń, częściowo przepalonych. U spodu popielnicy znajdowały się dary

starannie obmazywana, miejscami szorstka, koloru jasno-brunatnego i jasno-szarego. Naczynie lepiące z gliny z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Wewnątrz kości spalone:

Ryc. 26. Zawartość grobu 37. a) Popielnica. $\frac{1}{7}$ w. n., b—c) Czarki. $\frac{1}{3}$ w. n., d) Kubek. $\frac{1}{3}$ w. n., e) Podstawy czarek. $\frac{1}{3}$ w. n., f—g) Żel. groty włóczni. $\frac{1}{3}$ w. n., h) Zapinka żel. $\frac{2}{3}$ w. n., i) Sprzączka do pasa. $\frac{1}{3}$ w. n. j) Krzesiwo żel. $\frac{1}{3}$ w. n., k) Igła żel. $\frac{1}{3}$ w. n., l) Skuwka brązowa. $\frac{2}{3}$ w. n., m—o) Noże żel. $\frac{1}{3}$ w. n., p) Nożyce żel. $\frac{1}{3}$ w. r. — Fig. 26. Contenu de la tombe no. 37. a) Urne, b—d) Vases rituels, c) Fragments des vases, f—k et m—p) Objets en fer, f—g) Pointes des lances, h) Fibule, i) Boucle, j) Briquet, k) Aiguille, l) Ferrure en bronze, m—o) Couteaux, p) Ciseaux, a en $\frac{1}{7}$, b—g, i—j, m—p en $\frac{1}{3}$ gr. nat., h et k—l en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

grobowe: dwa groty oszczepów, dwa noże sierpowate, jeden prosty, krzesiwo, nożyce, sprzączka do pasa, igła, zapinka i zakończenie pasa.

Inwentarz:

1. Popielnica szerokootworowa, jajowatego kształtu; dno proste; powierzchnia

Zrekonstruowana. Wys. 29,0 cm, śr. 29,0 cm, otwór 24,0 cm dno 15,0 cm. Rys. 26, a.

2. Mała miska z półkulistym, wklęsłym do środka dnem, ostro załamany brzuścem i wyodrębnioną, odchylną na zewnątrz krawędzią. Pow. gładzona, brunatno-czerwona. Wys. 4,0 cm, otwór 10,3 cm. Rys. 26, c.

3. Mała, półkulista miseczka z dnem wklęsłym do środka, wyodrębnioną szyjką i szeroką, na zewnątrz odchyloną krawędzią. Część półkulista naczynia pokryta ornamentem, złożonym z czterech grup rowków pionowych oraz dołeczków. Powierzchnia gładzona, jasno-brunatna. Wys. 4,4 cm, otwór 10,2 cm. Rys. 26, b.

4. Kubek w przybliżeniu jajowatego kształtu z wyodrębnioną, stożkową podstawą i z pierwotnie łukowato zagiętym uchem. Powierzchnia spękana i zniekształcona w ogniu. Kolor po przepaleniu brunatno-szary. Wys. 95 cm, dno 6,4 cm. Rys. 26, d.

5. Ułamki sześciu naczyń ostro profilowanych o wyodrębnionej, stożkowej podstawie. W dwóch wypadkach dno jest wklęsłe do środka. Powierzchnia gładzona, koloru szarego, brunatnego i czerwonego. Wiele ułamków wypaczonych i zżużlonych w ogniu. Rys. 26, e.

a) Grot oszczepu z krótką tuleją oraz z poprzecznym nitem; żeleźce kształtu liściowatego, wzmocnione ostrym, graniastym żeberkiem, sięgającym poza połowę długości żeleźca. Dł. 14,5 cm, dług. tulei 5,0 cm, szer. grotu 3,2 cm, szer. tulei 2,0 cm, u nasady 1,6 cm. Rys. 26, f.

b) Grot oszczepu z krótką tuleją i otworem dla poprzecznego nitu; liściowate żeleźce posiada przekrój obustronnie daszkowaty. Dług. 11,5 cm, dług. tulei 4,5 cm, szer. grotu 2,2 cm, średn. tulei 1,5 cm, u nasady 1,2 cm. Rys. 26, g.

c) Nóż żelazny z kolcem dla trzonka obustronnie wyodrębnionym; tylec lekko esowaty. Dług. 18,0 cm, dług. ostrza 12,3 cm, szer. 2,5 cm. Rys. 26, m.

d) Nóż sierpowato wygięty z kolcem dla trzonka obustronnie wyodrębnionym; czubek odłamany. Dług. 12,9 cm szer. 2,0 cm. Rys. 26, o.

e) Nożyk sierpikowy z kolcem dla trzonka obustronnie wyodrębnionym; koniec noża i koniec kolca odłamany. Dług. 9,5 cm, szer. 1,8 cm. Rys. 26, n.

f) Krzesiwo żelazne z rozszerzonym, łukowatym końcem, w przekroju prostokątne, zaopatrzone w kółko do zawieszania. Dług. 10,0 cm, szer. trzona 1,2 cm, szer. końca 22 cm. Rys. 26, j.

g) Nożyce żelazne o długich ramionach rękojeści, przechodzących w rozszerzający się kablak; ostrza smukłe, spiczasto zakończone. Dług. 19,0 cm, dług. ostrza 9,0 cm, szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 26, p.

h) Krótka igła żelazna z odłamanym uszkiem i lekko zgiętym końcem. Dług. zach. 5,7 cm. Rys. 26, k.

i) Zapinka żelazna, wykonana z jednego kawałka drutu o łukowatym, wysokim kablaku o przekroju płasko-kulistym z górną cięciwą i podwiniętą nóżką. Silnie uszkodzona nóżka, pochewka odłamana. Dług. zach. 5,6 cm, wys. 2,3 cm. Rys. 26, h.

j) Prostokątna, żelazna sprzączka do pasa z płytką. Brzeg ramy jednostronnie profilowany. Przeżarta przez rdzę. Rozmiary 4 × 4 cm. Rys. 26, i.

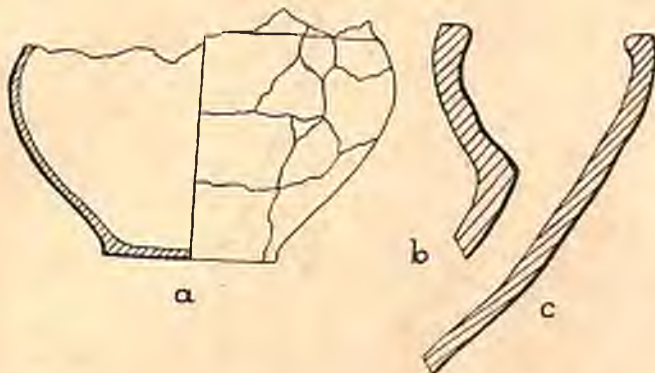
k) Część szczy piec brązowych. Dług. zach. 4,3 cm. Rys. 26, l.

38. Grób popielnicowy (?)

Brak opisu i planu grobu.

Inwentarz:

1. Popielnica w przybliżeniu dwustożkowa o baniastym załomie brzuśca z szyjką nieznacznie wyodrębnioną; dno proste; powierzchnia gładzona, koloru brunatno-

Ryc. 27. Zawartość grobu 38. a) Popielnica. $\frac{1}{6}$ w. n., b—c) Profile mis. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 27. Contenu de la tombe 38. a) Urne. $\frac{1}{6}$ gr. nat., b) Profils d'écuelles. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

szarego, wewnątrz czerniona. Naczynie sklejone z ułamków i uzupełnione gipsem; brak części górnej. Wys. w stanie zachow. 18,5 cm, śr. 29,8 cm, dno 13,4 cm. Zawiera spalone kości ludzkie. Rys. 27, a.

2. Ułamek misy o zgrubiałej krawędzi; now. szorstka, brunatno-szara. Rys. 27, c.

3. Ułamek naczynia ostro profilowanego z facetowaną, wygiętą na zewnątrz krawędzią; pow. gładzona, szaro-czerwona. Rys. 27, b.

U w a g a: jest możliwym, że wyżej opisane dwa ostatnie fragmenty naczyń nie należą do tego grobu, lecz dostały się przypadkowo do jego inwentarza.

39. Grób jamowy

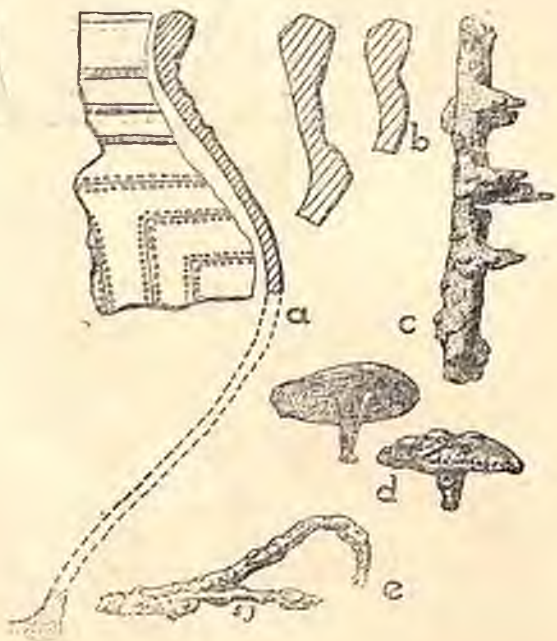
Brak planu i opisu grobu.

Inwentarz:

1. Ułamki większego naczynia o profilowanej krawędzi i szyjce zdobionej trzema listwami, z których górna i dolna posiada ornament złożony z wygniatanych dołeczków. Na brzuścu ornament meandrowaty; dno wyodrębnione, proste. Przy podstawie trzy lekkie zgrubienia. Powierzchnia gładzona i czerniona o metalicznym połysku. Rys. 28, a.

2. Brzegi naczynia silnie profilowanego, o zgrubiałej, wygiętej na zewnątrz krawędzi; powierzchnia gładzona, ciemno-szara. Rys. 28, b.

3. Brzegi naczynia o półkulistym brzuścu i zgrubiałej krawędzi; pow. gładzona, ciemno-szara. Rys. 28, b.

Ryc. 28. Zawartość grobu 39. a) Fragment naczynia. $\frac{1}{3}$ w. n., b) Profile brzegów naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n., c) Okucie żel. tarczy $\frac{2}{3}$ w. n., d) Nity żel. $\frac{2}{3}$ w. n., e) Uszkodzona zapinka żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 28. Contenu de la tombe 39. a—b) Fragments de vases, c) Ferrure du bord de bouclier, d) Rivets, e) Fibule, c—e) en fer. a en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

4. Ułamki innych naczyń; niektóre ułamki są wypaczone i porowate na skutek działania ognia.

a) Silnie zniszczona zapinka żelazna z wygiętym znacznie kabłąkiem. Rys. 28 e.

b) 2 nity żelazne z płasko-kulistymi główkami i czworobocznymi członami. Śr. główki 30,0 cm, dług. trzonu 1,6 cm. Rys. 28, d.

c) Część rynienkowatego, żelaznego okucia brzegu tarczy z bocznymi uchwytyami. Rys. 28, c.

d) Kawałek blaszki żelaznej.

40. Grób jamowy

Jama pod 22 cm grubą warstwą ziemi. Kawałki węgla drzewnego jak i kości skupiają się w górnej części jamy. Ułamki naczyń rozrzucone po całym grobie. Zabarwienie bardzo ciemne.

Inwentarz:

1. Ułamki małego naczynka o półkulistym brzuścu i lekko wyodrębnionej szyjce; pow. gładzona, porowata, szara. Gлина z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 29.

2. Ułamek naczynia ostro profilowanego ze zgrubiałą krawędzią wygiętą na zewnątrz; pow. gładzona, brunatno-szara. Ułamki częściowo wypaczone i przepalone w ogniu.

41. Grób podkloszowy (zniszczony).

Ryc. 29. Profile brzegów naczyń grobu 40. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 29. Profils des vases de la tombe 40. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

42 — 43. Groby zniszczone i przemieszane.

Na głęb. ca 30 cm występują nieregularne ciemniejsze plamy o zmiennej intensywności zabarwienia. Liczne ułamki naczyń, spalone kości ludzkie i kilka kawałków węgla drzewnego rozrzucone są na płaszczyźnie do 3 m dług. i 2,5 m szer. Ciemniejsze zabarwienie sięga 52 cm w głęb licząc od pow. ziemi, do tej mniej więcej głębokości znajdują się zabytki. 48 cm poniżej powierzchni ułamki grzebienia kościanego. Na podstawie ceramiki wnosić można, że istniały tu dwa groby obok siebie, które na skutek zaburzeń bądź natury atmosferycznej bądź mechanicznej zostały zniszczone i przemieszane.

Na inwentarz składa się b. duża ilość ułamków różnych naczyń, wśród których wyróżnić można:

1. Ułamki dużych naczyń z gliny zmieszanej z tłuczonym kamieniem, o pow. nie-
dbale gładzonej, zdobionej głębokimi bruzdami pionowymi i ukośnymi lub ornamentem paznokciowym. Rys. 30, 5, 22.

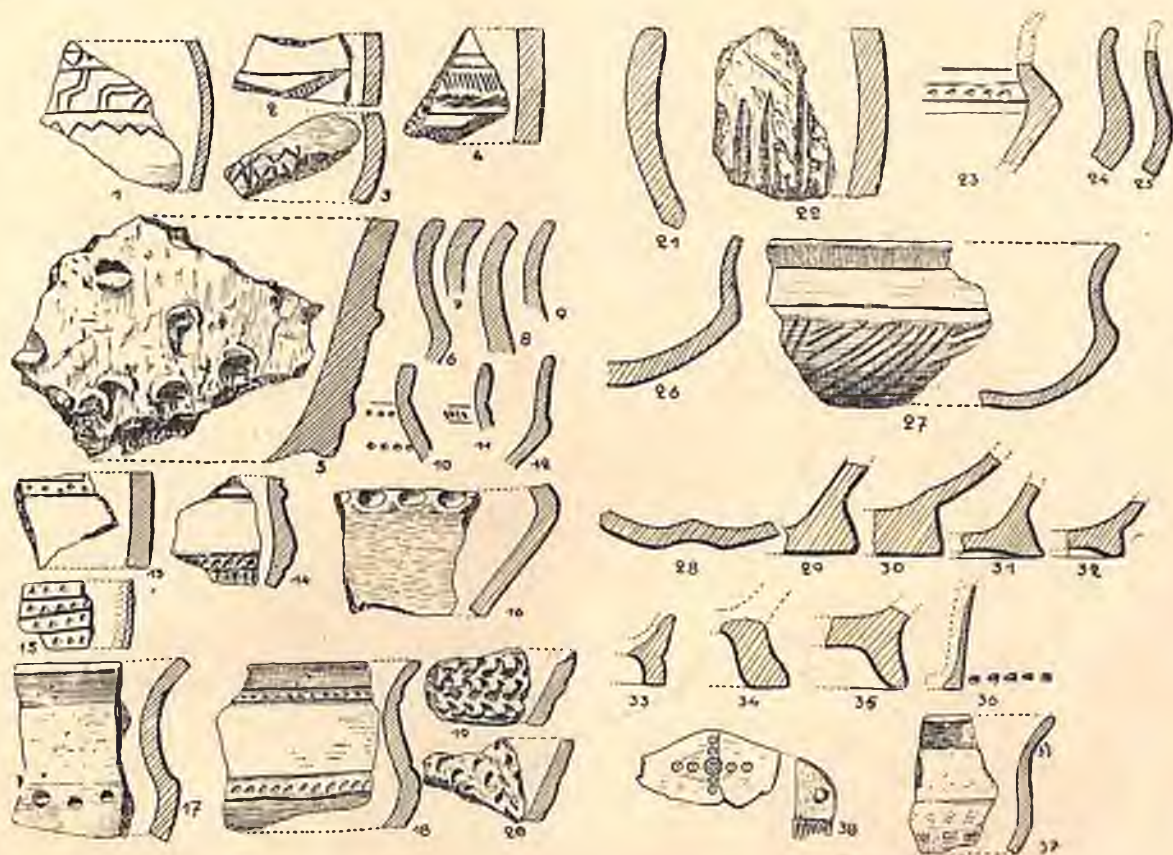
2. Naczynia ostro profilowane, zdobione powyżej załomu dołeczkami (rys. 30, 16), na przemian skośnie kreskowanymi pasmami, listwami skośnie karbowanymi (rys. 30, 18), ornamentem meandrowym (rys. 30, 13); do naczyń tych należą podstawy stożkowate (rys. 30, 29—30) oraz niskie, wewnątrz puste nóżki (rys. 30, 31—35).

Na uwagę zasługuje fragment naczynia o esowatym profilu, zdobiony wyciśniętym za pomocą stempelka ornamentem, złożonym

rzędzia (rys. 30, 15). Powierzchnia tych naczyń gładzona lub chropowata (na skutek przepalenia).

4. Ułamki naczyń toczonych na kole garncarskim (rys. 30, 17). Duża część ułamków posiada porowatą i gąbczastą strukturę na skutek przepalenia.

a) Ułamki grzebienia kościanego, złożonego z trzech płytek, z których zewnętrzne zdobione są motywem krzyża prostego, złożo-

Ryc. 30. 1—37. Ułamki ceramiki. 38. Ułamki grzebienia ze zniszczonych grobów 42—43. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 30. 1—37. Fragments de vases. 38. Fragments d'un peigne des tombes détruites no. 42—43. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

z sześciu czy dziewięciu punktów (rys. 30, 37); pow. naczyń — gładzona, koloru od ceglastego do szarego.

3. Ułamki miseczek o ostrym załomie brzuśca i półkulistej części dolnej, często z dnem wgniecionym do środka (rys. 30, 28). Pow. poniżej załomu zdobiona grupami ukośnych kresek (rys. 30, 14), poziomymi wałkami z korbami, wykonanymi paznokciem (rys. 30, 9—20), lub pasmami na przemian ukośnych kresek, wreszcie poziomymi bruzdami i nakłuciami za pomocą trójkątnie zakończonych na-

nego z podwójnych kół koncentrycznych, stanowiących środek krzyża i ramion zbudowanych z dwóch kół z punktem w środku. W płytce środkowej zachowany nit o czworobocznym przekroju. Kość wykazuje ślad zniszczenia w ogniu. Rys. 30, 38.

44. Grób popielnicowy? (zniszczony)

Jama owalnego kształtu na głęb. 32 cm. w rzucie pionowym posiada kształt półkolisty. Piasek w jamie koloru ciemno-brunatnego

i szarego. Ułamki naczyń tworzą skupienie w zach. części grobu. W tym miejscu również spalone kości ludzkie. Na węgiel drzewny nie natrafiono. Przęślik i skuwka żelazna znajdowały się na powierzchni jamy grobowej.

3. Ułamki naczynia o mazanej pow. i prosto ściętej krawędzi; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 31, 2 i 11.

4. Ułamki misy o stożkowatej części dolnej i cylindrycznej górnej, nieco do wnętrza

Ryc. 31. Zawartość zniszczonego grobu 44. 1—12. Profile ułamków naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n., (9 pochodzi z naczynia toczonego na kole). 13. Przęślik glin. $\frac{2}{3}$ w. n., 14. Skuwka żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 31. Contenu de la tombe détruite no. 44. 1—12. Fragments de vases, $\frac{2}{3}$ w. n. 13. Fusaiöle, 14. Ferrure en fer. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

Inwentarz:

1. Ułamki dużego naczynia (popielnicy) o baniastym brzuścu i krawędzi wygiętej na zewnątrz; powierzchnia chropowata, szaro-brunatna. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 31, 1.

2. Ułamki naczyń o esowatym profilu i cienkimi ściankami; pow. gładzona. Rys. 31, 3—4.

zagiętej szyjce; pow. gładzona brunatno-ceglasta. Rys. 31, 5.

5. Ułamki naczynia ostro profilowanego; powierzchnia gładzona, szaro-brunatna. Rys. 31, 6.

6. Ułamki naczynia o ostrym załomie brzuśca, zdobionego po obu stronach załomu grupami na przemian ukośnych bruzd. Rys. 31, 7.

7. Ułamek naczynia z częściowo zachowanym ornamentem w postaci swastyki. Pow. szorstka, siwo-szara. Rys. 31, 8.

8. Ułamek naczynia ostro profilowanego, zdobionego poziomymi bruzdami i wałkami oraz pasmem wgnieciń, wykonanych przy pomocy płaskiego, ostro przy końcu zaciętego przedmiotu. Pow. gładzona, szaro-ceglasta. Rys. 31, 10.

9. Podstawa naczynia z wyodrębnionym, stożkowym dnem. Pow. niestarannie gładzona, szaro-brunatna. Rys. 31, 12.

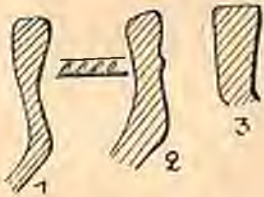
10. Ułamki naczyn, toczonych za pomocą koła garncarskiego. Jeden fragment z grubym wałkiem, półkolistym w przekroju, zdobionym ukośnymi żłobkami. Pow. gładzona, kremowo-siwa; glina na przełomie siwa. Rys. 31, 9.

a) Prześliki gliniany, dwustożkowy z lekko wygiętymi wgłębieniami przy otworze. Śr. 2,4 cm, wys. 13 cm. Rys. 31, 13.

b) Prostokątne taśmowate okucie żelazne z wygiętymi końcami. Wym. $4,2 \times 1,4$ cm. Rys. 31, 14.

45. Grób jamowy

Jama, kształtu nieregularnego koła, wypełniona była ciemną ziemią, przemieszaną z dużą ilością węgla drzewnego i kości palonych. Kości i ułamki naczyń występowały przeważnie w górnej partii grobu, rozrzucone na jego całej szerokości. Od strony wschodniej zamy-

Ryc. 32. Profile brzegów naczyń z grobu 45. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 32. Profils de vases de la tombe no. 45. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

kała jamę obstawa w kształcie prostokąta, zbudowana z dużych nie łupanych kamieni.

Inwentarz:

1. Ułamki ostro profilowanego naczynia ze zgrubiałym brzegiem. Pow. gładzona, brunatno-ceglasta. Rys. 32, 1.

2. Ułamki profilowanego naczynia z szyjką prawie cylindryczną, zdobioną karbowanym wałkiem; pow. gładzona, szara, glina siwa. Rys. 32, 2.

3. Ułamek brzegu większego naczynia ze zgrubiałą, prosto ściętą krawędzią. Rys. 32, 3.

46. Grób podkloszowy (zniszczony)

47. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Na głęb. 20 cm występują pierwsze kamienie, tworzące pokrywę w przybliżeniu prostokątnego kształtu nad płaską jamą grobową, o wym. $1,7 \times 0,6$ m. Kamienie te, znacznych rozmiarów (do 0,45 m dł.) wypełniały w niektórych miejscach jamę do spodu. Wnętrze jamy o ciemnym zabarwieniu, zawierało kawałki węgla drzewnego, spalonych kości ludzkich oraz ułamki naczyń. Wewnątrz i wokół jamy grobowej znajdowały się ułamki naczyń kultury pucharów lejowatych oraz ceramiki ze starszej epoki brązu. Największa miąższość jamy grobowej wynosiła 35 cm.

Inwentarz:

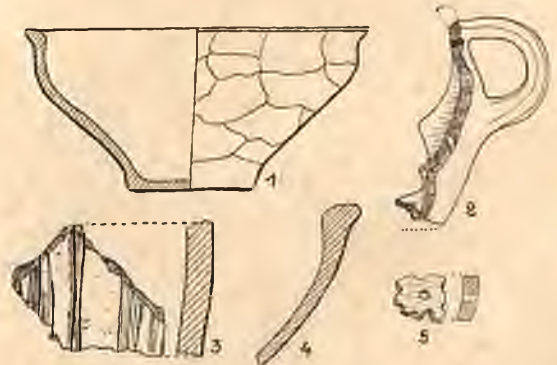
1. Ułamki kubka o stożkowej części dolnej i cylindrycznej górnej, zaopatrzonego w łukowato wygięte ucho o czworobocznym przekroju. Powierzchnia gładzona, jasno-brunatna, wewnątrz czerniona. Glina z domieszką tłuczonego kamienia.

48. Grób jamowy (uszkodzony)

Jama wydłużonego kształtu na głęb. 36 cm, wypełniona ciemno-brunatnym piaskiem, wykazuje w przekroju pionowym miejsce ciemniej zabarwione. Skupienie skorup znajduje się w środku górnej części jamy. Nikłe ślady spalonych kości i węgla drzewnego.

Inwentarz:

1. Czara z wyodrębnioną podstawą, stożkowym brzuścem, przechodzącym łagodnie w prawie cylindryczną szyjkę i wygiętą na zewnątrz, profilowaną krawędzią; powierzchnia niestarannie gładzona, koloru ceglasto-brunatnego. Zrekonstruowana z częściowo

Ryc. 33. Ceramika z grobu 48. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 33. Ecuelle et tessons de la tombe no. 48. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

wypaczonych w ogniu ułamków. Wys. 10,4 cm, otwór 21,8 cm, dno 8,0 cm. Rys. 33, 1.

2. Część k u b k a beczułkowatego kształtu z półkolistym, taśmowatym, z lekka facetowanym uchem; powierzchnia jasno-brunatna, gładzona. Rys. 33, 2.

3. Ułamki m i s y z krawędzią zgrubiałą, lekko wygiętą na zewnątrz; pow. gładzona, szaro-ceglasta. Rys. 33, 4.

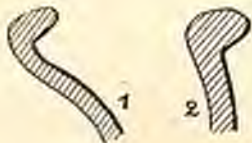
4. Ułamki n a c z y n i a zdobionego grupami rytych linii pionowych; pow. jasno-brunatna, lekko wygładzona. Rys. 33, 3.

5. Mały ułamek n a c z y n i a z otworami (cedzidła); pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 33, 5.

6. Drobnie ułamki mało charakterystycznych n a c z y ń.

49. G r ó b j a m o w y

Jama prawie kolistego kształtu znajduje się na głęb. 30 cm. W profilu pionowym posiada formę w przybliżeniu nieckowatą, przy czym środek, zabarwiony dużą ilością węgla drzewnego, jest koloru czarnego. Kilka ułam-

Ryc. 34. Profile brzegów naczyń z grobu 49. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 34. Profils de vases de la tombe no. 49. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

ków naczyń zebrano z górnej partii grobu. Spalone kości były zupełnie kruche i rozłożone.

Inwentarz:

1. Ułamki n a c z y n i a ze zgrubiałą i wygiętą na zewnątrz krawędzią. Pow. szaro-brunatna, przepalona. Rys. 34, 1.

2. Ułamki podobnego n a c z y n i a z baniastym brzuścem i wygiętą na zewnątrz, profilowaną krawędzią. Przepalone. Rys. 34, 2.

50. G r ó b j a m o w y

Nieregularnego kształtu jama o ciemnym zabarwieniu występuje na głęb. 52 cm. Spalone kości i węgiel drzewny skupiają się w płn.-wsch. części jamy, która tej okoliczności zawdzięcza swe ciemniejsze zabarwienie w tym miejscu. Ułamki kilku naczyń, dających się częściowo zrekonstruować, skupiały się w połudn. stronie. W środku jamy na głęb. 12 cm, licząc od pow. grobu, leżał przę-

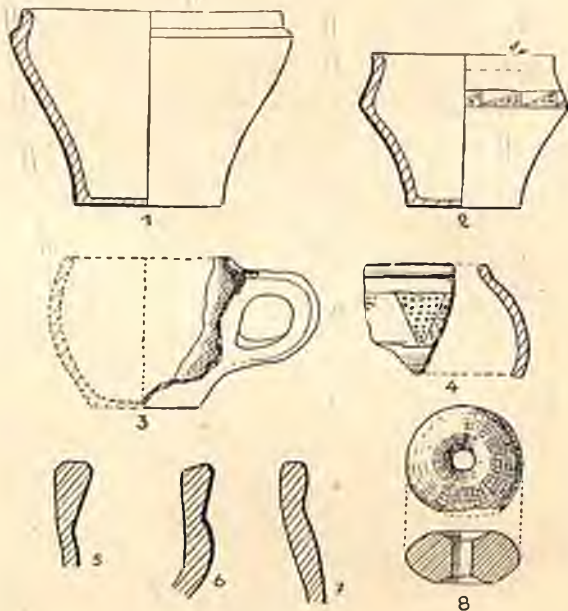
lik gliniany. Jama w rzucie pionowym miała kształt w przybliżeniu wanienkowaty.

Inwentarz:

1. Ułamki większego n a c z y n i a o baniastym brzuścu. Pow. gładzona i czerniona, wewnątrz ciemno-brunatna.

2. Fragment c z a r k i z wyodrębnioną podstawą, stożkowatym, nieco do wnętrza łukowato wgiętym brzuścem i wyodrębnioną, prawie cylindryczną szyjką, która bez żadnego odgraniczenia przechodzi w krawędź, ściętą do środka. Pow. gładzona, ceglasto-brunatna, miejscami prawie czarna. Wys. 12,2 cm, śr. 17,3 cm, otwór 16,3 cm, dno 9,0 cm. Rys. 35, 1.

3. N a c z y n i e z brzuścem stożkowatym, lekko wgiętym do środka, zwężającą się nieco szyjką, prawie cylindrycznym brzegiem o krawędzi ściętej do środka. Na szyjce ornament złożony z prostokątów, podzielonych na trójkąty, z których dolne wypełnione są pozio-

Ryc. 35. Zawartość grobu 50. 1—2. Czarki ostroprofilowane (rekonstr.). $\frac{1}{5}$ w. n., 3. Część kubka. $\frac{1}{5}$ w. n., 4—7. Profile brzegów naczyń. $\frac{2}{5}$ w. n., 8. Przędlik glin. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 35. Contenu de la tombe no. 50. 1—2. Vases, 3—7. Tessons, 8. Fusaiole en argile. 1—3 en $\frac{1}{5}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

myimi kreskami; pow. gładzona, brunatna, przepalona. Uzupełnione gipsem. Wys. 9,5 cm, śr. 12,0 cm, otwór 11,4 cm, dno 6,8 cm. Rys. 35, 2.

4. Część k u b k a z baniastym brzuścem; duże o czworobocznym przekroju ucho osadzone jest nieco poniżej krawędzi i posiada przy górnej nasadzie wklęsnięcie; pow. nie dbale gładzona, żółto i szaro-brunatna. Wys. 8,8 cm, dno 6,4 cm. Rys. 35, 3.

5. Drobne ułamki małego naczynka o baniastym brzuścu i lekko wyodrębnionym brzegu, Pow. czerniona, lśniaca. Poniżej brzegu ornament z punktowanych trójkątów. Rys. 35, 4.

6. Ułamki naczynia z profilowanym brzegiem; powierzchnia gładzona, czerwono-brunatna. Rys. 35, 5.

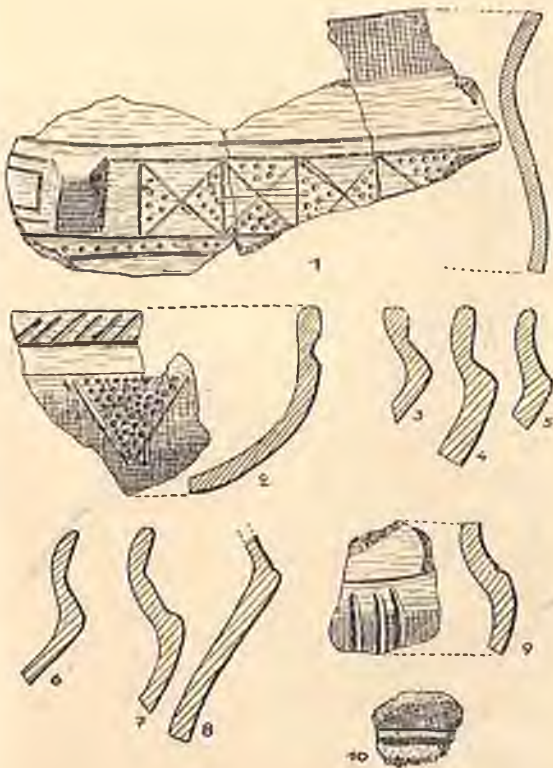
7. Ułamki naczynia z cylindryczną, wyodrębnioną szyjką i baniastym załomem brzuśca; pow. gładzona, ceglasta. Rys. 35, 6.

8. Ułamki naczynia o pow. gładzonej, jasno brunatnej. Rys. 35, 7.

a) Dwustożkowy o łagodnym załomie przęślik gliniany, z wgłębieniami przy otworze; uszkodzony i przepalony. Wys. 1,7 cm, śr. 3,5 cm. Rys. 35, 8.

51. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Pod warstwą ziemi uprawnej zarysowała się dużych rozmiarów, podłużna ($2,6 \times 1,8$ m) jama, zawierająca dużą ilość skorup i spalonych kości oraz węgla drzewnego. Ułamki naczyń i kości występowały najliczniej tuż

Ryc. 36. Zawartość grobu 51. 1—9. Ułamki naczyń i profile brzegów. $\frac{2}{3}$ w. n., 10. Część grzebienia kościanego. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 36. Contenu de la tombe no. 51. 1—9. Tessonns, 10. Fragment d'un peigne. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

pod warstwą ziemi uprawnej, rozwłócone w trakcie orki, podczas której zniszczona została popielnica znajdująca się w stanie szczątkowym w płn.-zach. części jamy grobowej. Grubość warstwy ziemi ornej 28 cm, najw. głęb. jamy 43 cm. Zabarwienie jamy bardzo słabe.

Inwentarz:

1. Ułamek większego naczynia (popielnicy), z podstawą lekko wyodrębnioną, grubymi ściankami o powierzchni szorstkiej, zlekką obmazywanej; szyjka nieco staranniej gładzona. Wewnątrz pow. czerniona. Profil naczynia esowaty z brzuścem baniastym. Gлина zawiera domieszkę schudzającą w postaci tłuczonego kamienia.

2. Ułamek naczynia o zaokrąglonym załomie z nóżką stożkowato wyodrębnioną, oddzielną od brzuśca poziomym wałkiem; brzeg wywinięty na zewnątrz. Powyżej załomu zachowana imitacja kolankowato zgiętego uszka umieszczona w środku pasa ornamentacyjnego, złożonego z trójkątów wiszących, stojących i przeciwstawnych, na przemian punktowanych oraz wzoru meandrowatego; całość ujęta górą i dołem w podwójne linie, z których dolna wypełniona jest szeregiem punktów. Podstawa wyodrębniona, oddzielona od stożkowatego brzuśca poziomym wałkiem. Rys. 36, 1.

3. Ułamki ostro profilowanych czar, często na wyodrębnionych stożkowato nóżkach i miseczek. Rys. 36, 3—9. Na uwagę zasługują ułamki miseczki z półkulistym brzuścem, zdobionym punktowanymi trójkątami i zgrubiałą, skośnie kreskowaną krawędzią. Pow. gładzona, rys. 36, 2. Ułamki tych naczyń częstokroć wypaczone są w ogniu.

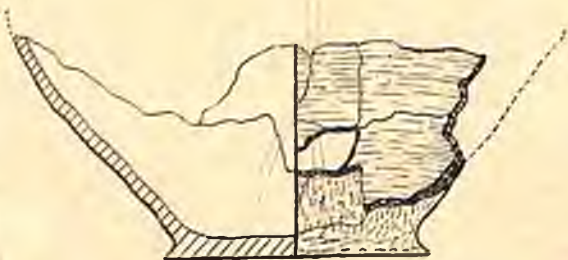
a) Ułamek zniszczonego w ogniu grzebienia kościanego, łączonego nitom poprzecznym, Rys. 36, 10.

52. Grób popielnicowy (zniszczony)

W piasku nieco ciemniejszym od otaczającego, pod warstwą ziemi ornej o grub. 27 cm stała rozbita dolna część popielnicy, przy której prócz małej ilości spalonych kości, wyrzuconych w czasie prac rolnych, nie znaleziono innych zabytków. Grób w rzucie poziomym posiadał kształt w przybliżeniu kolisty, w pionowym nieckowaty. Naczynie stało w środku jamy grobowej. Posiada wyodrębnioną stożkowato podstawę, stożkowatą część dolną brzuśca i płaskie dno. Powierzchnia jest z lekka obmazywana, obrzucona gliną (tzw. żarstwą), szaro-rdzawa, wewnątrz ciemnoszara. Lepione z gliny, zawierającej tłuczony kamień. Rys. 37.

53a. Grób jamowy? (zupełnie zniszczony)

Pod warstwą ziemi ornej grubości 28 cm widoczne ślady zniszczonej jamy(?) w postaci ciemnej plamy w żółtym piasku. Po całej jamie rozrzucone drobne, mało charakterystyczne ułamki naczyń, palone kości i węgiel drzewny. Wśród skorup rozróżnić należy przybrzeżny ułamek naczynia z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia. Krawędź poziomo ścięta.

Ryc. 37. Część dolna popielnicy ze zniszczonego grobu 52. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 38. Partie inférieure de l'urne de la tombe no. 52. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

53b. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Na głęb. 20 cm pod warstwą ziemi uprawnej znajdowało się w ciemno-żółtym piasku w przybliżeniu prostokątna pokrywa z kamieni. Bardziej w głębi kamienie były porzucane i mniejszych rozmiarów. Jama grobowa w rzucie poziomym prawie kolista, w pionowym owalna, odznaczała się ciemno-brunatnym zabarwieniem, zawierała ułamki naczyń i spalone kości, ułamki grzebienia i żelazny grot oszczepu. Wszystkie te przedmioty znajdowały się mniej więcej w środku jamy; najniżej leżał grot oszczepu. Odległość górnej części jamy od najwyższej położonego kamienia i pokrywy 52 cm, od dna jamy 78 cm.

Inwentarz:

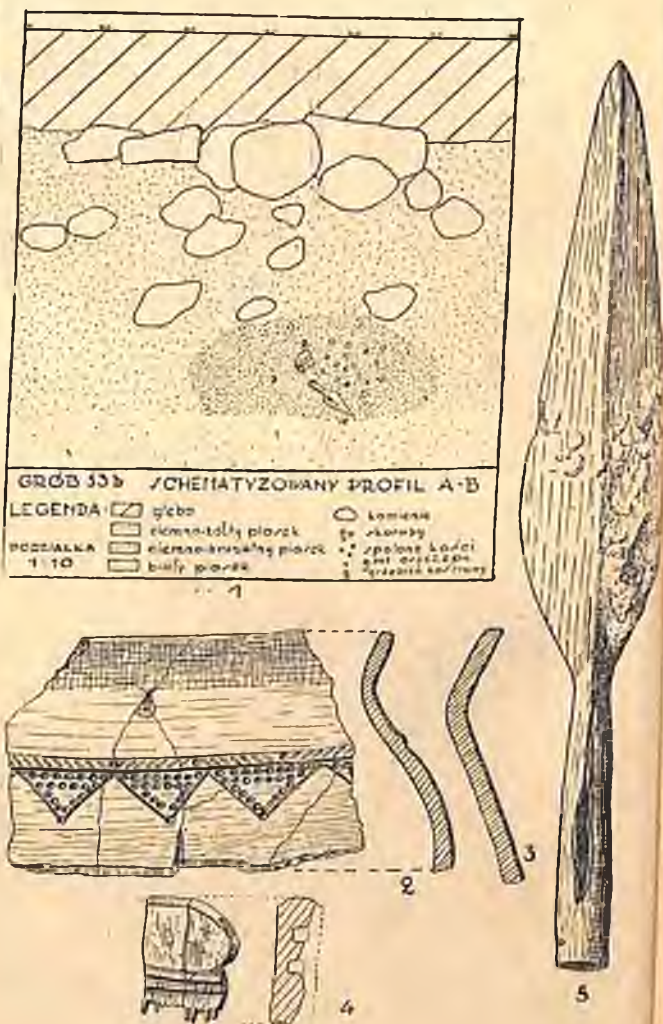
1. Ułamki, dające się złożyć w część przykrawężną naczynia o baniastym brzuścu, oddzielonego od zwężającej się szyjki listwą na przemian ukośnie karbowaną, o wygiętym na zewnątrz brzegu i ściętej ku zewnątrz krawędzi. Poniżej listwy ornament złożony z wiszących trójkątów, wypełnionych okrągłymi wgniceniami. Pow. czerniona, lśniąca. Rys. 38, 2.

2. Ułamek dwustożkowego naczynia z brzegiem wygiętym na zewnątrz; pow. jasnoszarawa, gładzona; wypaczony w ogniu. Rys. 38, 3.

3. Drobne ułamki naczynia, wypaczone w ogniu.

a) Żelazny grot oszczepu z długą, zwężającą się ku nasadzie ostrza tuleją. Tuleja o przekroju okrągłym, niedokuta, zaopatrzona w dwa otwory z nacięciami po bokach. Żeleźce o kształcie liściastym z lekko zaznaczonym żeberkiem środkowym. Dług. 34,8 cm, dług. tulei 11,3 cm, śr. tulei 1,8 cm, u nasady ostrza 1,2 cm, najw. szer. ostrza 5,5 cm. Rys. 38, 5.

b) Część grzebienia kościanego o półkolistym wykroju, złożonego z płytek, złączonych w poprzek dwoma nitami. Zachowana strona grzebienia zdobiona dwiema podłużnymi, profilowanymi listwami. Dług. zach. 2,4 cm, wys. zach. 3,2 cm. Rys. 38, 4.

Ryc. 38. Przekrój pionowy i zawartość grobu 53 b. 1. w podziałce 1:20, 2—3. Ułamki naczyń $\frac{1}{2}$ w. n., 4. Część grzebienia kościanego. $\frac{1}{2}$ w. n., 5. Żel. grot włóczni. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 38. Coupe verticale (1) et contenu de la tombe 53 b. 1. Coupe en $\frac{1}{20}$ gr. nat. 2—3. Tesson, 4. Fragment d'un peigne, 5. Pointe de lance en fer. 2—4 en $\frac{1}{2}$, 5 en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

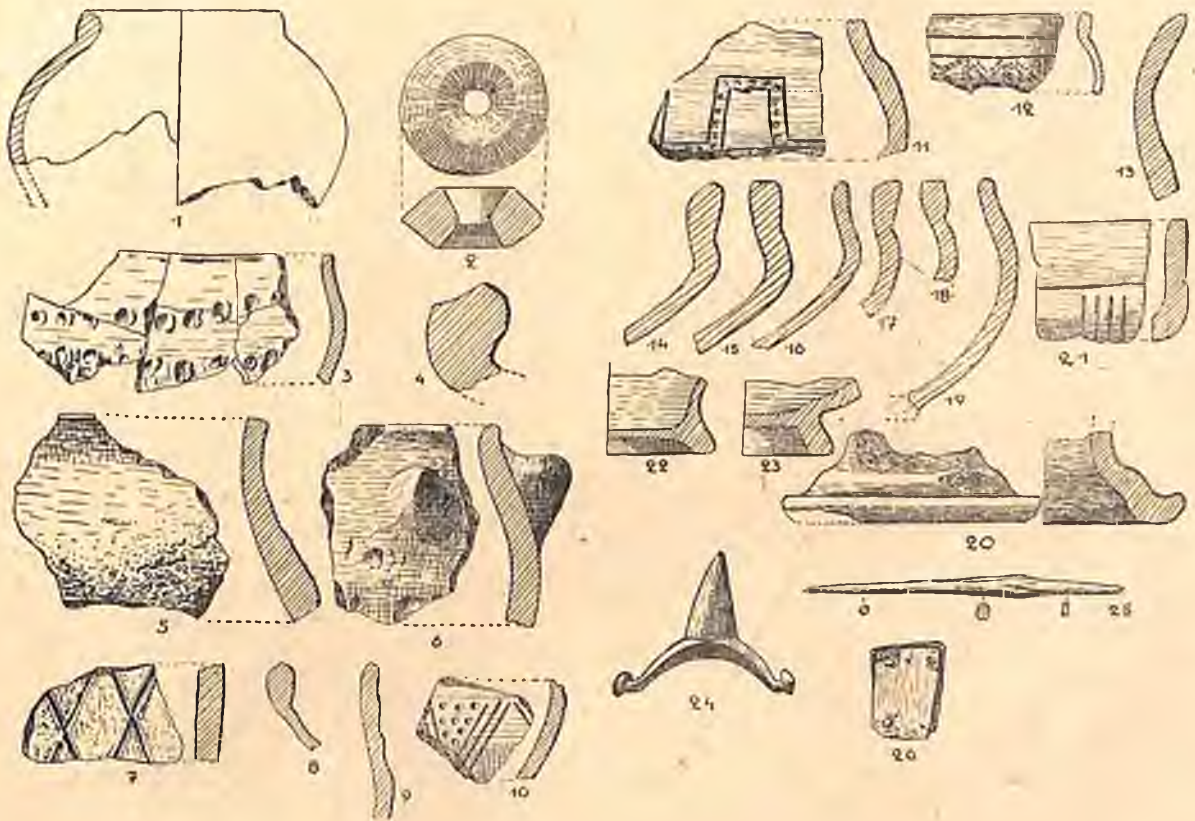
54. Zniszczone groby

Po usunięciu warstwy ziemi ornej w ciemno-brunatnym piasku ukazały się skopy i spalone kości. Przekroje pionowe wykazały, że zachowały się „dna” trzech jam(?); zawartość poszczególnych grobów była przemieszana i rozwleczone w czasie prac rolnych. Na inwentarz składają się ułamki kilkunastu

3. Ułamki większego naczynia o esowatym profilu; pow. chropowata, brunatna; szyjka gładzona; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 39, 5.

4. Zgrubiała, silnie profilowana krawędź dużego naczynia. Rys. 39, 4.

5. Ułamek naczynia o pow. zdobionej ornamentem paznokciowym; poniżej krawędzi stożkowy guz. Rys. 39, 6.

Ryc. 39. Zawartość zniszczonych grobów, oznaczonych jako nr 54. 1. Część naczynia. Ok. $\frac{1}{3}$ w. n., 2. Prześlik glin. $\frac{2}{3}$ w. n., 3—23. Ułamki naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n. (20 — toczone na kole), 24. Ostroga żel. $\frac{2}{3}$ w. n., 25. Szydło żel. $\frac{2}{3}$ w. n., 26. Skuwka żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 39. Contenu des tombes détruites désignés comme no. 54. 1 et 3—23. Tessonns, 2. Fusaiöle en argile, 24. Épéron en fer, 25. Alène en fer, 26. Ferrure en fer. 1 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{2}{3}$

naczyń, szydło żelazne, ostroga żel., blaszka żel. od sprzączki do pasa i prześlik.

Wśród skorup można wyróżnić:

1. Fragment naczynia o grubych ściankach z brzuścem baniastym i zgrubiałą krawędzią; pow. gładzona i czerniona. Wys. zach. 18,5 cm, śr. 31,5 cm, otwór 17,5 cm. Rys. 39, 1.

2. Ułamki dwóch większych naczyń szerokootworowych o pow. niestarannie gładzonej, zdobionej ornamentem paznokciowym; kolor pow. brunatny i szaro-ceglasty. Rys. 39, 3.

6. Ułamki naczynia zdobionego na przemian ukośnymi bruzdami; pow. niestarannie gładzona, jasno-brunatna. Rys. 39, 7.

7. Ułamki naczynia o zgrubiałej krawędzi i krótkiej, cylindrycznej szyjce. Pow. czerniona, lśniąca. Rys. 39, 8.

8. Ułamek przybrzeżny naczynia o prawie cylindrycznej szyjce, zdobionej dwoma poziomymi zgrubieniami; pow. wyświecona, jasno-brunatna. Rys. 39, 9.

9. Ułamek z ornamentem meandrowatym. pow. gładzona, jasno-szara. Rys. 39, 11.

10. Ułamek z ornamentem wiszących trójkątów wypełnionych punktami; pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 39, 10.

11. Ułamki małej czarki o zgrubiałej krawędzi, brzusiec powyżej załomu zdobiony ornamentem trójkątów z linii jodełkowych; pow. czerniona, lśniaca. Rys. 39, 12.

12. Ułamki naczynia ostro profilowanego z wysokim, na zewnątrz wygiętym brzegiem; pow. gładzona, szaro-żółta; glina siwa. Częściowo przepalane. Rys. 39, 13.

13. Ułamki czarki o stożkowej dolnej części brzuśca i cylindrycznej szyjce; pow. gładzona szaro-brunatna. Rys. 39, 14.

14. Ułamki czarki podwójnie stożkowej o ostrym załomie brzuśca i cylindrycznej szyjce; pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 39, 15.

15. Ułamki czarki dwustożkowego kształtu o zwężającej się szyjce oddzielonej od brzuśca poziomą bruzdą. Pow. niestarannie gładzona, siwo-szara. Rys. 39, 16.

16. Ułamki czarki o półkulistym brzuścu i zgrubiałej, ściętej ukośnie do środka krawędzi. Pow. gładzona, żółto-brunatna. Rys. 39, 17.

17. Ułamki czarki o zgrubiałym brzegu, oddzielonym od brzuśca żłobkiem poziomym. Pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 39, 18.

18. Ułamki czarki o półkulistym dnie, cylindrycznej szyjce, oddzielonej od brzuśca linią poziomą. Brzusiec zdobiony grupami linii pionowych; pow. siwo-szara, gładzona. Widoczne ślady działania ognia. Rys. 39, 21.

19. Ułamki kubka o baniastym brzuścu z lekko wyodrębnioną krawędzią. Pow. niestarannie gładzona, szaro-brunatna. Rys. 39, 19.

20. Dwa ułamki podsta w stożkowatych, pustych wewnątrz. Pow. gładzona, brunatna i żółto-brunatna. Nieco wypaczone w ogniu. Rys. 39, 22—23.

21. Fragment silnie profilowanej podsta w naczynia toczonego na kole garncarskim. Pow. szaro-brunatna, glina siwa. Śr. podstawy 9,3 cm. Rys. 39, 20.

22. Drobne ułamki innych naczyń.

a) Ostroga żelazna z szerokim, daszkowatym kabłąkiem, zwężonym i zakończonym guzkami. Kolec w kształcie lekko pochylonego stożka. Śr. kabł. 5,7 cm, szer. kabł. 1,7 cm, śr. guzka 0,9 cm, wys. kolca 2,1 cm. Rys. 39, 24.

b) Szydło żelazne o krótszej części czworograniastej, służącej do założenia trzonka i okrągłym w przekroju ostrzu. Dług. 10,2 cm, dług. ostrza 7,0 cm, najw. szer. 0,6 cm. Rys. 39, 25.

c) Skuwka żelazna z dwóch prostokątnych blaszek, złączonych czterema nitami służąca do uchwycenia rzemienia przy sprzaczce. Dług. 2,2 cm, szer. 2,9 cm. Rys. 39, 26.

d) Przęślik gliniany, dwustożkowy z dużymi lejkowatymi wgłębieniami przy otworze; przepalony. Śr. 4,6 cm. wys. 2,0 cm. Rys. 39, 2.

55a. Grób popielnicowy

Pod warstwą ziemi uprawnej znajdowało się naczynie, zawierające palone kości ludzkie i dary grobowe.

Inwentarz:

1. Popielnica o esowatym profilu z baniastym brzuścem, wgiętą szyjką, odchyloną na zewnątrz krawędzią i wyodrębnioną nieco wciętą podstawą. Pow. chropowata, lekko skośnie obmazywana, w odcieniu brunatnym. Wys. 22,3 cm, śr. 25,7 cm, otwór 22,6 cm, dno 13,0 cm. Rys. 40, 1.

a) Nożyce żelazne o trójkątnych, ostro zakończonych ostrzach. Kabłąk na zgięciu rozszerzony. Dług. 23,2 cm, dług. ostrza 10,2 cm, najw. szer. ostrza 2,5 cm.

b) Żelazny grot oszczepu z krótką, zwężoną przy nasadzie tuleją. Żeleźce liściastego kształtu o przekroju płasko-daszkwatym z ostrym żeberkiem środkowym. W tulei o okrągłym przekroju poprzeczny nit do umocowania drzewca. Dług. 23,0 cm, tuleja 5,5 cm. Rys. 40, 2.

c) Mały, żelazny grot oszczepu o krótkiej; w przekroju okrągłej tulei, ostrze liściastego kształtu o profilu daszkowatym ze słabym żeberkiem środkowym. Dług. 10,0 cm, dług. tulei 3,7 cm, śr. tulei 1,8 cm, najw. szer. ostrza 2,7 cm. Rys. 40, 8.

d) Żelazny nóż o wyodrębnionym obustronnie trzonku dla rękojeści. Tylec prosty. Na jednej stronie ostrza wzdłuż linii tyłca podłużny rowek (strudzina). Dług. 13,0 cm, ostrze 8,8 cm, najw. szer. ostrza 2,1 cm. Rys. 40, 9.

e) Żelazny nóż z sierpikowato wygiętym ostrzem. Dług. 10,8 cm, szer. trzona 1,8 cm. Rys. 40, 7.

f) Krzesiwo żelazne rozszerzające się ku dołowi z płaskim, pierścieniowato wygiętym uszkiem. Jedna strona zdobiona dwoma rowkami poprzecznymi tuż przy końcu oraz lekko naznaczonymi bruzdami po obu brzegach. Dług. 8,6 m, szer. trzonu 1,0 m. Rys. 40, 3.

g) Szydło żelazne z prostokątnym w przekroju kolcem do trzonu i ośmiobocznym ostrzu. Przejście zdobione nacięciami. Czubek uszkodzony. Długość 10,2 cm. Rys. 40, 11.

h) W przybliżeniu owalna sprzączka do pasa. Rama z taśmy o przekroju czworobocznym, kolec z lekka profilowany. Długość 4,2 cm, szer. 3,2 cm. Rys. 40, 6.

i) Czworoboczny w przekroju nit do spania płytek grzebienia. Końce rozklepane. Długość 8,9 cm, szer. 0,4 cm. Rys. 40, 4.

j) Czubek igły żelaznej do szycia. Długość zach. 1,5 cm. Rys. 40, 5.

k) Skuwka prostokątna z taśmy żelaznej. Zwężające się końce są odgięte. Długość 3,6 cm, szer. 2,1 cm. Rys. 40, 10.

55b. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na północ od zniszczonych grobów (54) pod warstwą ziemi ornej znajdowały się dwa kamienie stanowiące resztki pokrywy grobu popielnicowego. Naczynie z kośćmi przykryte było dużym kamieniem, pod którego ciężarem popękało. Obok popielnicy po stronie zachodniej stał czerpak, po stronie wschodniej ułamki dwóch innych przystawek. Piasek wokół popielnicy był ciemno-brunatny, i ciemny, w odróżnieniu od żółtego piasku, nienaruszonego. W ciemnym piasku znajdowały się drobne kości palone. Głęb. kamienia od pow. 23 cm, głęb. popielnicy (od pow. do krawędzi) 35 cm.

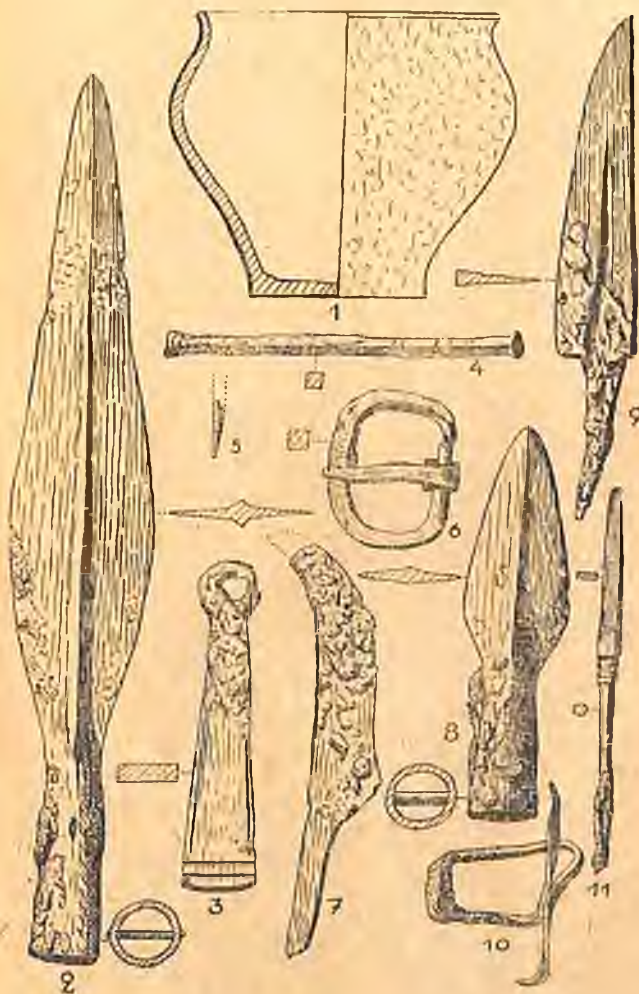
Inwentarz:

1. Popielnica (we fragmentach) w przybliżeniu dwustożkowa z łagodnym załomem brzuśca; podstawa smukła, brzeg wygięty na zewnątrz. Powierzchnia chropowata, jedynie szyjka i brzeg lekko wygładzone. Kolor pow. jasno-brunatny. Głina z małą domieszką grubo tłuczonego kamienia. Wym. „in situ“; wys. 27,6 cm, otw. 30,0 cm, śr. 34,0 cm, dno 13,5 cm. Rys. 41, 1.

2. Ułamki naczynia, przykrywającego popielnicę, odwróconego dnem do góry. kształtu dwustożkowego ze zgrubiałą, wygiętą na zewnątrz krawędzią. Dolna część brzuśca zdobiona głębokimi bruzdami pionowymi. Dno wyodrębnione, stożkowate. Pow. szara; wypaczone, spękanie o strukturze gąbczastej na skutek przepalenia. Rys. 41, 5.

3. Kubek o półkulistej części dolnej, zwężającej się szyjce i wywiniętej krawędzi. Dno płaskie, załom brzuśca zdobiony ornamentem „szczypanym“. Posiadał ucho o czworobocznym przekroju, które nie zachowało się. Pow. chropowata, ceglasto-szara, spękana i pocięta w ogień. Całość zdeformowana, wydłużona. Wys. 7,0 cm. śr. 12,0×10,8 cm. Rys. 41, 2.

4. Ułamki naczynia silnie profilowanego, zaopatrzonego w dwa kolankowate zwężenie, w środku zwężone ucha. Powyżej ostrego załomu brzuśca stempelkowy ornament w kształcie rozetki czterolistnej. Powierzchnia gładzona, brudno-brunatna. Zniszczone na skutek działania ognia. Rys. 41, 3.

Ryc. 40. Zawartość grobu 55a. 1. Popielnica. $\frac{1}{6}$ w. n., 2. Żel. grot włóczni. $\frac{1}{6}$ w. n., 3. Żel. krzesiwo. $\frac{1}{2}$ w. n., 4. Nit żel. do grzebienia. $\frac{1}{2}$ w. n., 5. Koniec igły żel. $\frac{1}{2}$ w. n., 6. Żel. sprzączka do pasa. $\frac{1}{2}$ w. n., 7. Nóż sierpikowy. $\frac{1}{2}$ w. n., 8. Żel. grot oszczepu. $\frac{1}{2}$ w. n., 9. Nóż żel. prosty. $\frac{1}{2}$ w. n., 10. Skuwka żel. $\frac{1}{2}$ w. n., 11. Szydło żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 40. Contenu de la tombe no. 55 a. 1. Urne, 2. Pointe de lance, 3. Briquet, 4. Rivet, 5. Fragment d'aiguille, 6. Boucle, 7. Couteau, 8. Pointe de lance, 9. Couteau, 10. Ferrure, 11. Alêne. 2—11 en fer. 1 en $\frac{1}{6}$, le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

5. Ułamek czarki o półkulistej części dolnej, zwężającej się szyjce i wywiniętej krawędzi. Pow. gładzona szaro-brunatna; przepalona. Rys. 41, 9.

6. Drobne ułamki innych naczyń zniszczonych w ogniu. W popielnicy wśród kości znajdowały się:

a) Zapinka żelazna z jednego kawałka drutu. Sprężynka 4-zwojowa z górną cięciwą przechodzi w prawie łukowato zgięty kabłąk

boczny kolec. Dług. 4,4 cm. szer. główki 1,5 cm. Rys. 41,8.

d) Ułamek grzebienia z kości o facetowanej krawędzi, zdobionej obustronnie bruzdami; posiadał otwór dla jednego nitu poprzecznego. Wys. zach. 4,6 cm, szer. górą 1,2 cm, dołem 0,8 cm. Rys. 41, 6.

56. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Brak opisu i planu.

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowego kształtu o baniastym załomie brzuśca, z lekko wyodrebniającą się, zwężającą szyjką i wywiniętą na zewnątrz krawędzią. Posiadała dwa sięgające do wysokości krawędzi ucha o czworobocznym przekroju. Dno proste. Stara powierzchnia odłamu wskazywałaby na rytualne odtrącenie uch. Pow. niestarannie wygładzona, koloru ceglasto-brunatnego. Gлина użyta do lepienia posiada dużą domieszkę tłuczonego kamienia (granit). Wewnątrz spalone kości. Wys. 15,3 cm, śr. 20,0 cm, otwór 155,6 cm, dno 8,0 cm. Rys. 42, 1. (Urna robi wrażenie garnka użytkowego).

2. Głęboka czarka ostro profilowana o smukłej podstawie, łukowato wgiętym do środka brzuśca, ostrym zeberku na największej wydętości brzuśca, zwężającej się szyjce, oraz wygiętej na zewnątrz krawędzi. Pow. gładzona siwo-brunatna. Przepalona; zlepiona z ułamków. Wys. 10,0 cm, otwór 13,7 cm, dno 6,0 cm. Rys. 42, 2.

3. Czarka ostro profilowana, podobna zupełnie do naczynia nr. 2. Zniekształcona w ogniu. Wys. w obecnym stanie 15,0 cm, dno 9,0 cm. Rys. 42, 3.

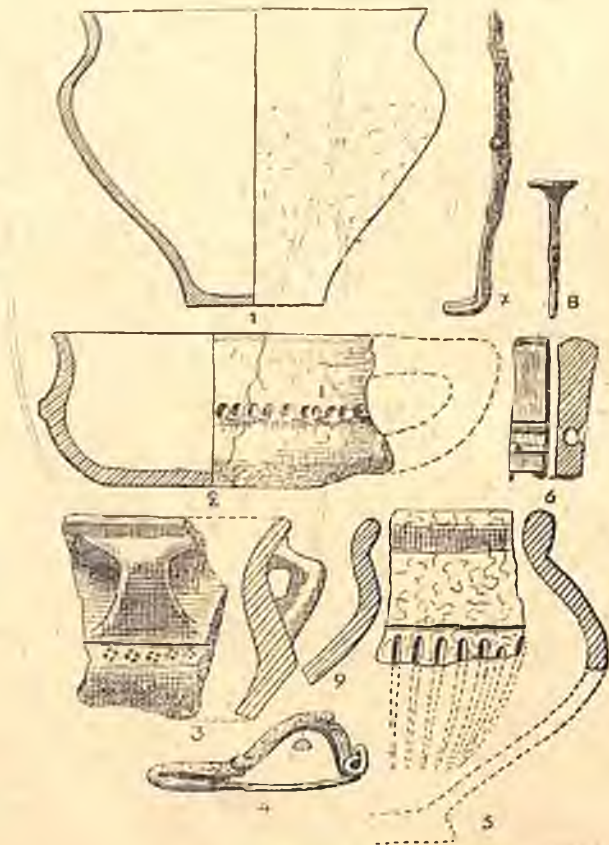
4. Czarka ostro profilowana, silnie zniekształcona w ogniu. Kształtem i wymiarami podobna do naczynia nr. 2. Rys. 42, 4.

5. Czarka ostro profilowana, zupełnie zniekształcona w ogniu (gąbczasto-porowate ścianki), nieco mniejsza wymiarami od czary nr. 3. Na dnie od strony zewnętrznej znak krzyża z załamanymi końcami (swastyki), wykonany dwurzędowym kółkiem zębataym. Rys. 42, 5.

a) Trzon nitu żelaznego, zniszczonego w ogniu. Dług. 2,0 cm. Przekrój czworoboczny. Rys. 42, 6.

b) Skuwka żelazna, złożona z dwóch prostokątnych płytek, spojonych przy końcach nitami. Zachował się jeden nit. Dług. 2,9 cm, szer. 0,7 cm. Rys. 42,7.

c) Przypuszczalnie fragment przepalonej oprawki kościanej, owalnej w przekroju.

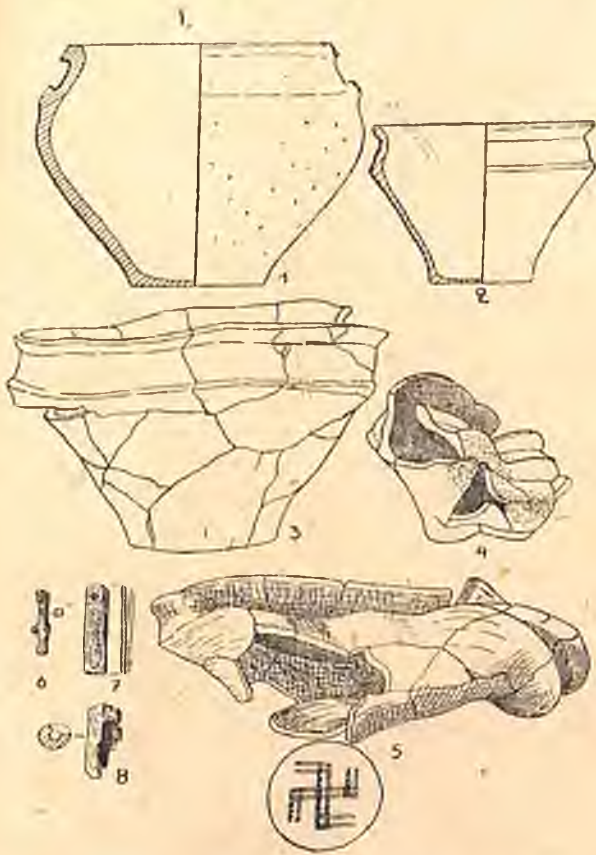
Ryc. 41. Zawartość grobu 55 b. 1. Popielnica. Ok. $\frac{1}{6}$ w. n., 2. Czerpak. $\frac{1}{3}$ w. n., 3, 5, 9. Ułamki naczyń. $\frac{2}{5}$ w. n., 4. Zapinka żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 6. Ułamek grzebienia kościanego. $\frac{2}{5}$ w. n., 7. Sprężynka do skrzynki Contenu de la tombe no. 55 b. 1. Urne, 2. Tasse ansée, 3, 5 et 9. Tessons., 4. Fibule en fer, 6. Fragment d'un peigne en os, 7. Ressort en fer de serrure d'une cassette en bois, 8. Clou en fer. 1 en $\frac{1}{6}$, 2 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

o daszkowatym przekroju, zaginając się ku dołowi, tworzy podpórkę dla kolca i owija się ku górze wokół kabłąka. Dług. 6,5 cm, wys. 2,5 cm. Rys. 41, 4.

b) Uszkodzona sprężynka do zamka z taśmowatym trzonem. Dług. zach. 9,6 cm. Rys. 41, 7.

c) Gwóźdź żelazny z okrągłą, płaską główką, przechodzącą trąbkowato w czworo-

Zachowane ślady rdzy w wydrążeniu nie przechodzącym na wylot, wskazują, że utknięty był w nim koniec (trzonek) narzędzia żelaznego. Dług. w stanie zach. 2,3 cm, śr. ok. 1,0 cm. Rys. 42, 8.

Ryc. 42. Zawartość grobu 56. 1. Popielnica. $\frac{1}{2}$ w. n., 2—5. Czarki ostro profilowane. $\frac{1}{2}$ w. n., 6. Trzon nita żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 7. Skuwka żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 8. Ułamek oprawki kościanej. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 42. Contenu de la tombe no. 56. 1. Urne, 2—5. Vases rituels, 6. Rivet en fer, 7. Ferrure en fer. 8. Fragment de manche en os. 1—5 en $\frac{1}{2}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

57. Grób jamowy

Wyraźna jama zarysowała się na głęb. 50,0 cm pod powierzchnią. Wypełniona czarną ziemią jama o miąższości 25 cm zawierała drobne ułamki kilku naczyń i małe kawałeczki węgla drzewnego; kości spalonych brak. Na głęb. 15 cm ułamki zapinki żelaznej.

Inwentarz:

1. Ułamek większego naczynia z profilowanym brzegiem. Pow. gładzona i czerwona. Rys. 43, 1.

2. Ułamek naczynia z prosto ściętą krawędzią; pow. chropowata, brunatna. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 43, 2.

3. Ułamki naczynia z szyjką oddzieloną od brzuśca szerokim żłobkiem. Pow. z lekka wygładzona, brunatno-ceglasta. Rys. 43, 3.

4. Ułamki naczynia ze zgrubiałą krawędzią; pow. przy krawędzi gładzona, jasno-brunatna. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 43, 4.

5. Ułamki naczynia o zgrubiałym i profilowanym brzegu. Pow. gładzona, szaro-brunatna. Rys. 43, 5.

6. Ułamki czarki ze zgrubiałym brzegiem. Pow. ciemno-szara, wewnątrz brunatna. Rys. 43, 6.

7. Ułamki innych naczyń.

a) Ułamek zniszczonej zapinki żelaznej z silnie wygiętym kabłąkiem, zaopatrzonym w guz. Cięciwa dolna. Rys. 43, 7.

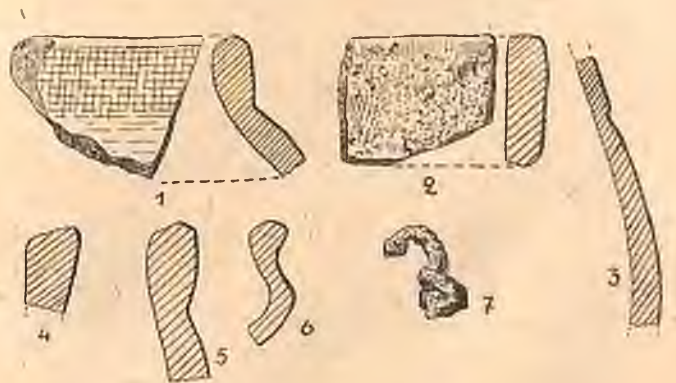
58. Grób jamowy

Jama na głęb. ok. 40 cm; miąższość ok. 30 cm. Zabarwienie wnętrza bardzo intensywne. Wewnątrz duża ilość węgla drzewnego, mała ilość spalonych kości oraz liczne, drobne ułamki naczyń, wśród których można wyróżnić:

1. Ułamki naczynia o baniastym brzuścu z powierzchnią szorstką poniżej załomu i gładzoną w górnej części. Szyjka, oddzielona od brzuśca żłobkiem poziomym, nie zaznaczona w tektonice naczynia. Pow. koloru brunatno-ceglastego i ciemno-szarego. Rys. 44, 1.

2. Ułamki większego naczynia o baniastym brzuścu, zwężającej się, krótkiej szyjce i profilowanym, wygiętym na zewnątrz brzegu. Powierzchnia gładzona, ciemno-szara. Rys. 44, 2.

3. Ułamki czarki profilowanej ze stożkowatą, nieco do środka wgiętą częścią dol-

Ryc. 43. Zawartość grobu 57. 1—6 Profile brzegów naczyń. $\frac{1}{2}$ w. n., 7. Część żel. zapinki. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 43. Contenu de la tombe no. 57. 1—6. Tessons, 7. Fragment de fibule en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

ną, ostrym załomem i zgrubiałym, facetowanym brzegiem. Szyjka łukowato wygięta na zewnątrz, zdobiona czterema liniami poziomymi; pasmo środkowe wypełnione poziomymi „przecinkami”. Powierzchnia obustronnie wygładzona, lśniąca, ceglasto-brunatna. Rys. 44, 3.

4. Ułamki w przybliżeniu dwustożkowego naczynia z krótkim, zgrubiałym, cylindrycznym brzegiem, poniżej którego biegnie pasmo ornamentu, złożone z prostokątów podzielonych na trójkąty, nieregularnie wypełnione poziomymi „przecinkami”; pow. wygładzona, ciemno-brunatna. Rys. 44, 7.

7. Ułamki naczynia z półkulistym brzuścem, z grubą silnie profilowaną krawędzią. Pow. gładzona, ciemna, brunatna. Rys. 44, 4.

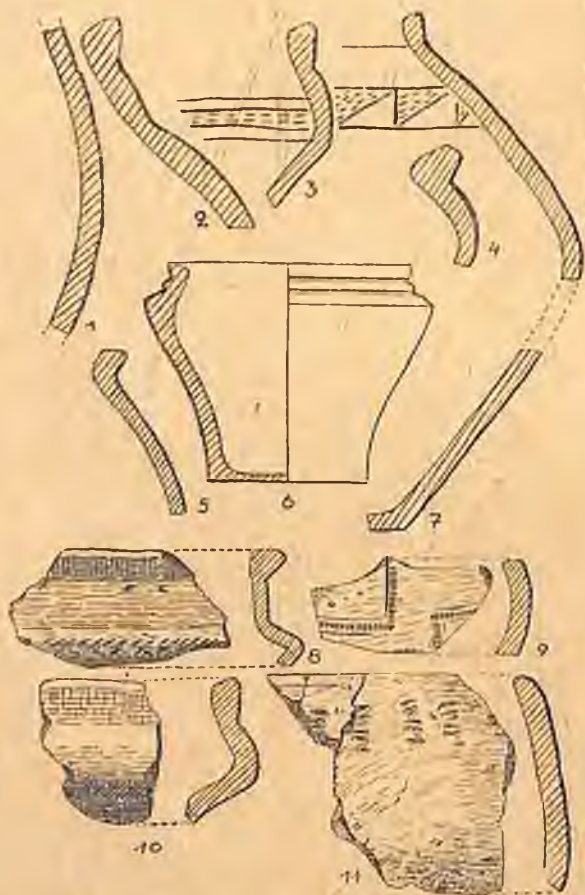
8. Ułamki profilowanej czarki o ostrym załomie, cylindrycznym brzegu ze skośnie ściętą do wewnątrz krawędzią. Pow. gładzona, siwo-brunatna. Rys. 44, 10.

9. Ułamek silnie profilowanej czarki z krótką, zwężającą się szyjką i wywiniętym na zewnątrz, zgrubiałym brzegiem. Załom zdobiony zygzakiem, powyżej pasmo ukośnych kreseczek. Pow. gładzona, brunatna. Rys. 44, 8.

10. Przepalony ułamek naczynia zdobionego pojedynczym kółkiem zębatym. Rys. 44, 9.

11. Drobne ułamki innych naczyń.

12. Obok grobu znaleziono luźno ułamek szerokootworowego naczynia zdobionego poniżej krawędzi odciskami pionowo trzymanej sześciowojowej sprężynki fibuli. Pow. powyżej załomu brzuśca z lekka gładzona, poniżej chropowata; kolor pow. ciemny o brunatnym odcieniu. Gлина na przełomie szara z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 44, 11.

Ryc. 44. Ceramika z grobu 58. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 44. Vase et tessons de la tombe no. 58 $\frac{2}{3}$ gr. nat.

5. Fragmenty czarki ostro profilowanej o wysokiej, wgiętej do środka stożkowatej części dolnej, ledwo zaznaczonej szyjce i zgrubiałym brzegu z ściętą do środka krawędzią. Pow. gładzona, lśniąca, jasno-brunatna. Wys. 7,0 cm, dno 5,0 cm. Rys. 44, 6.

6. Ułamki naczynia z profilowaną, wygiętą na zewnątrz krawędzią. Pow. gładzona, ciemno-szara; glina na przełomie szara. Rys. 44, 5.

59. Grób jamowy

Pod warstwą ziemi ornej (na głęb. 24 cm) kolisty zarys jamy, wypełnionej smolisto-czarnym piaskiem. W profilu pionowym jama posiadała kształt nieckowaty. Wewnątrz rów-

Ryc. 45. Profile brzegów naczyń z grobu 59. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 45. Tessons de la tombe no. 59. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

nomiennie rozrzucone ułamki naczyń, spalone kości i węgiel drzewny, również zniszczony przez ogień i rdzę przedmiot żelazny, który mógł być jedynie sztydłem. Zachowana miąższość jamy ok. 30 cm.

Inwentarz:

1. Ułamek większego naczynia z brzegiem wygiętym i zgrubiałym. Rys. 45, 1.

2. Ułamek naczynia z brzegiem zgrubiałym i poziomą listwą na szyjce. Pow. gładzona, brunatna. Rys. 45, 2.

3. Ułamek ostro profilowanej czarki. Pow. siwa. Ułamek przepalony. Rys. 45, 3.

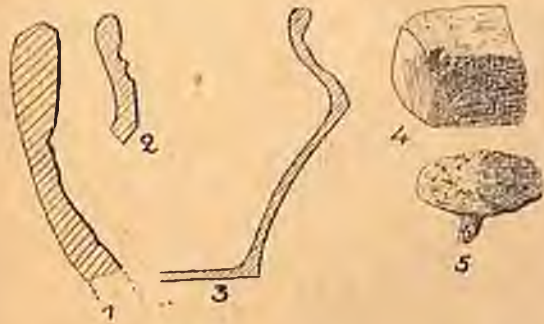
4. Ułamek czarki o półkulistej części dolnej i nieco zgrubiałej krawędzi. Między

brzegiem i załomem naczyń wałek poziomy, skośnie kreskowany. Pow. ciemno-siwa. Przepalony. Rys. 45, 4.

5. Zupełnie zniszczone s z y d ł o żelazne (?) Na jednym z ułamków widoczny czworoboczny przekrój.

60. G r ó b j a m o w y

Pod warstwą ziemi ornej wystąpił zarys jamy intensywnie czarno zabarwionej węglem drzewnym, którego była spora ilość. Ułamki kilku naczyń rozrzucone były po całej jamie. Na głęb. 30 cm leżała część osełki z piaskowca, we wschodniej części jamy na głęb. 52 cm nit żelazny. W samym środku w górnej części jamy leżały dwa kamienie, jeden nad drugim. Spalone kości były wszystkie w stanie rozkładu. W profilu pionowym kształt jamy prawie prostokątny.

Ryc. 46. Zawartość grobu 60. 1—3. Profile brzegów naczyń. $\frac{1}{2}$ w. n., 4. Część osełki z piaskowca. $\frac{1}{2}$ w. n., 5. Nit żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 46. Contenu de la tombe 60. 1—3. Tessons, 4. Fragment d'aiguisoir de grès, 5. Rivet en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Inwentarz:

1. Ułamki większego n a c z y n i a o zwięzającej się szyjce i zgrubiałym, profilowanym brzegu. Pow. czerniona, obustronnie wyswiecona. Rys. 46, 1.

2. Część c z a r k i dwustożkowego kształtu z ostrym załomem brzuśca, zwięzającą się szyjką zgrubiałym, wygiętym na zewnątrz brzegiem. Podstawa wyodrębniona, dno płaskie. Pow. starannie wygładzona, czerwono-brunatna. Wys. 14,0 cm, śr. ok. 19,0 cm. Rys. 46, 3.

3. Ułamki c z a r k i ostro profilowanej, z wgiętą do środka dolną częścią brzuśca. Na środku szyjki wałek poziomy; brzeg profilowany; dno płaskie; pow. gładzona, ciemna i brunatna. Zniszczona w ogniu. Rys. 46, 3.

a) Część o s e ł k i z piaskowca ze śladami używania. W przekroju czworoboczna. Dług. w stanie zach. 3,0 cm, szer. 2,7 cm. Rys. 46, 4.

b) N i t żelazny o półkulistej główce; silnie zniszczony w ogniu. Śr. gł. 3,2 cm, dł. trzonu 1,9 cm. Rys. 46, 5.

61. G r o b j a m o w y

Zarys poziomy niekształtnej jamy, widoczny na głęb. 20 cm od powierzchni. W rzucie pionowym kształt jamy jest prawie prostokątny, z tym że górna część rozszerza się lekko. W zabarwionym na czarno wnętrzu znajdowały się kości spalone (nikła ilość), węgiel drzewny, kilka ułamków dwóch naczyń. Głęb. jamy ok. 32 cm.

1. Ułamki n a c z y n i a o stożkowej części dolnej i cylindrycznej górnej. Brzeg profilowany, wygięty na zewnątrz. Pow. gładzona, ciemna i brunatna. Rys. 47, 1.

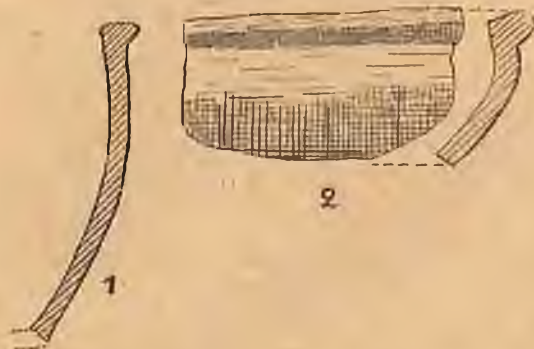
2. Ułamki m i s y o półkulistym załomie brzuśca. Profilowany brzeg wygięty na zewnątrz; krawędź skośnie ścięta do środka. Pow. gładzona, żółto-brunatna. Rys. 47, 2.

62. G r ó b j a m o w y (częściowo zniszczony)

Pod warstwą gleby o grub. 20 cm pojawiły się czarne plamy jamy zniszczonej do głęb. 40 cm (od pow. terenu). Dolna część jamy miała kształt lejkowaty w profilu i zabarwiona była rozłożonym węglem drzewnym na kolor intensywnie czarny. Ułamki naczyń, duża ilość spalonych kości i kawałków węgla drzewnego rozsiane były po całym wnętrzu jamy, tak w części nieuszkodzonej, jak i w górnej partii grobu, zniszczonej przypuszczalnie podczas wydobywania piasku. Na głęb. 43 cm znajdował się nóż żelazny. Zupełnie zniszczona była część płn.-wsch. grobu.

Inwentarz:

1. Ułamki większego n a c z y n i a z baniastym brzuścem, facetowaną krawędzią i poziomymi listwami, skośnie karbowanymi, obiegającymi wokół szyjki. Górna część brzuśca zdobiona ornamentem meandrowym, złożonym z

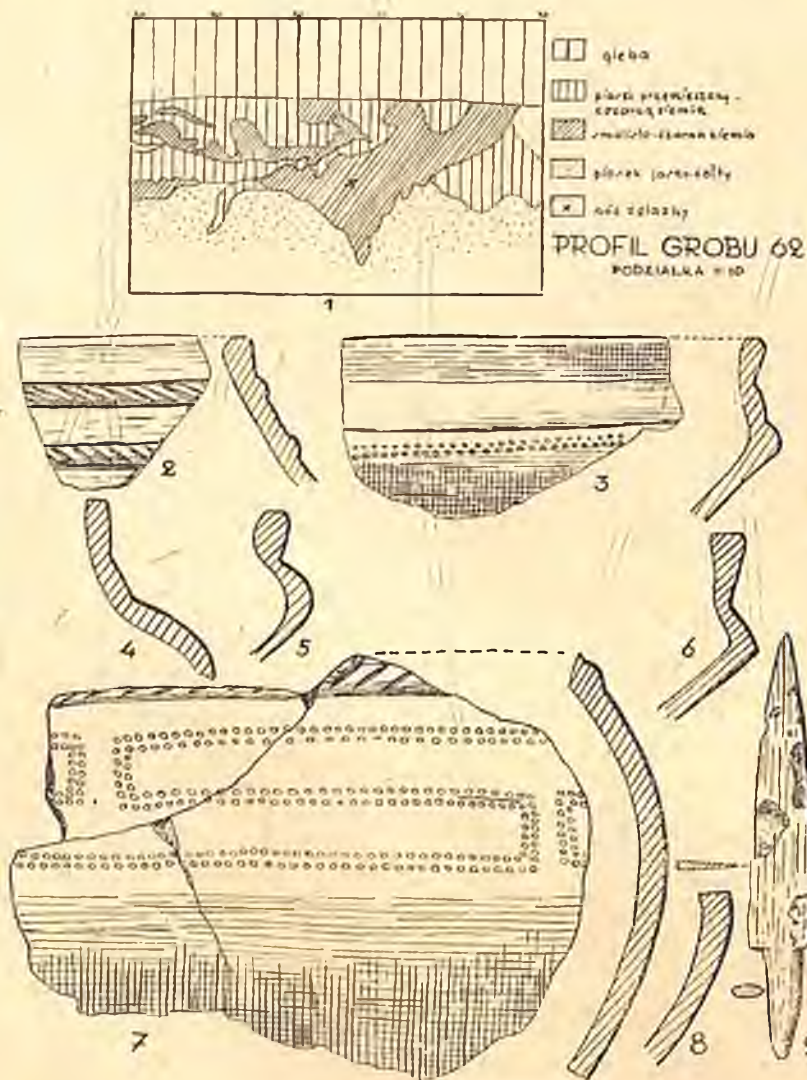
Ryc. 47. Ułamki naczyń z grobu 61. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 47. Fragments de vases de la tombe no. 61. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

żonym z podwójnej linii lekko wyciskanych dołeczków. Listwa skośnie karbowana była również przy podstawie naczynia. Pow. czarna lśniąca. Rys. 48. 7.

2. Ułamki naczynia ze zgrubiałym brzegiem i listwami, ukośnie karbowanymi

łomem brzuśca. Pow. gładzona szaro-czerwocą. Rys. 48. 4.

5. Ułamki czarki z brzegiem zgrubiałym, przechodzącym w brzusiec o półkolistym załomie. Pow. lśniąca, w odcieniu czerwonym. Rys. 48. 5.

Ryc. 48. Zawartość grobu 62. 1. Przekrój pionowy przez jamę. Skala: 1 : 20, 2—8. Profile ułamków naczyń. $\frac{1}{2}$ w. n., 9. Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 49. Contenu de la tombe no. 62. Échelle 1 : 20, 1. Coupe verticale de la tombe, 2—8. Fragments de vases, 9. Couteau en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

na szyjce. Pow. lśniąca i czarna. Ułamki należą do naczynia mniejszego od opisanego pod nr. 1. Rys. 48, 2.

3. Ułamki profilowanej czarki o zgrubiałym brzegu. Na załomie dwa rzędy lekko wyciskanych dołeczków. Pow. gładzona, szaro-ceglasta. Rys. 48, 3.

4. Ułamki naczynia z brzegiem cylindrycznym, stożkowatą szyjką i łagodnym za-

6. Ułamki czarki z cylindrycznym, zgrubiałym brzegiem i ostrym załomem. Pow. lśniąca, szaro-brunatna. Rys. 48, 6.

7. Ułamek misy z półkolistym brzuścem, krawędzią prosto ściętą, nieznacznie zgiętą ku wnętrzu. Pow. gładzona, ciemno-brunatna. Rys. 48, 8.

a) Nóż żelazny, trójkątny, z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym, owalnym w prze-

kroju. Długość 10,9 cm, dł. trzonka 3,0 cm, najw. szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 48, 9.

63. Grób jamowy (częściowo zniszczony)
Kultura „pomorska“

64. Grób jamowy (zniszczony)

Pod warstwą ziemi uprawnej ciemniejsze zabarwienie piasku wskazywało na grób jamowy. Kilka rozrzuconych kości spalonych oraz mało charakterystyczne ułamki naczyń częściowo spękane i przepalone, okazały się resztkami inwentarza grobowego. Na głęb. 1 m od pow. na dnie zniszczonej jamy leżał w przybliżeniu płaski kamień o rozmiarach 20×18 cm.

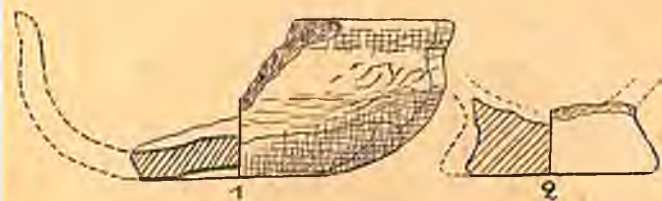
65. Grób jamowy (zniszczony)

Opisu i planu grobu brak.

Inwentarz:

1. Kości spalone i drobne kawałki węgla drzewnego.

2. Część miseczki z prawie cylindryczną szyjką z krawędzią wygiętą na zewnątrz, półkulistym brzuścem i wklęsłym dnem; ścianki grube; pow. gładzona o kremowym odcieniu. Po zeszkobaniu warstewki wierzchniej,

Ryc. 49. Fragmenty naczyń z grobu 65. 1/2 w. n. —
Fig. 49. Fragments of vases de la tombe no. 65.
1/2 gr. nat.

niej, glina koloru żółtego-ceglastego, bez domieszki schudzającej. Wym.: wys. ok. 4,0 cm, śr. ok. 11,5 cm, dno 3,5 cm. Rys. 49, 1.

3. Stożkowana nóżka naczynia przepalonego i wypaczonego w ogniu. Śr. podstawy 5,6 cm. Rys. 49, 2.

4. Mało charakterystyczne ułamki innych naczyń.

66. Grób jamowy (?) (zupełnie zniszczony)

Brak planu i opisu grobu.

Inwentarz:

1. Kości spalone i kilka drobnych węgli drzewnych.

2. Kilkanaście ułamków różnych naczyń: większych o powierzchni chropowatej i czernionej i mniejszych czarek ostro profilowanych; przepalone.

3. Część żelaznej skuwki do pochwy (?). Rys. 50.

Ryc. 50. Skuwka żel. z grobu 66. W. n. — Fig. 50.
Ferrure en fer de la tombe no. 66. Gr. nat.

67. Grób jamowy

Owального kształtu jama o wymiarach $1,8 \times 1,1$ m, wystąpiła pod warstwą ziemi ornej na głęb. ok. 20 cm. W profilu pionowym środkowa część jamy o smolisto-czarnym zabarwieniu, posiada prawie proste ściany boczne, dno natomiast bardzo nierówne. Ułamki kilku naczyń rozrzucone po całym wnętrzu, podobnie węgiel drzewny i spalone kości, które były w stanie rozkładu. Przedmioty metalowe tworzyły skupienie w pół-wsch. części jamy grobowej. Miąższość jamy do 60 cm.

Inwentarz:

1. Część baniastego naczynia z szyjką wyodrębnioną i cylindrycznym, profilowanym brzegiem. W połowie wysokości szyjki listwa pozioma. Dno płaskie. Pow. wyświecona, czerniona. Wys. 16 cm, śr. 18,0 cm, otw. 10,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 51, 1.

2. Ułamek dużego naczynia z listwą u nasady szyjki; pow. wyświecona, czerniona.

3. Przybliżona część szerokootworowego naczynia z wysokim załomem brzuśca; pow. niestarannie gładzona, ciemno-ceglasta. Głina z obfitą domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 51, 2.

4. Czarka z brzuścem stożkowatym o ostrym załomie i zwężającą się szyjką o ściętej do środka krawędzi; pow. gładzona, brunatno-ciemna. Wys. 9,4 cm, śr. 22,6 cm, otwór 20,2 cm, dno 7,8 cm. Rys. 51, 4.

5. Ułamek czarki profilowanej o pow. gładzonej, brunatno-ciemnej. Rys. 51, 5.

6. Ułamki naczynia o stożkowatej części dolnej, lekko zwężającej się szyjce i zgrubiałym brzegu; pow. gładzona, brunatno-ciemna. Rys. 51, 3.

7. Ułamek naczynia z facetowanym brzegiem; powyżej załomu ornament meandrowy; pow. gładzona, ceglasto-ciemna. Rys. 51, 12.

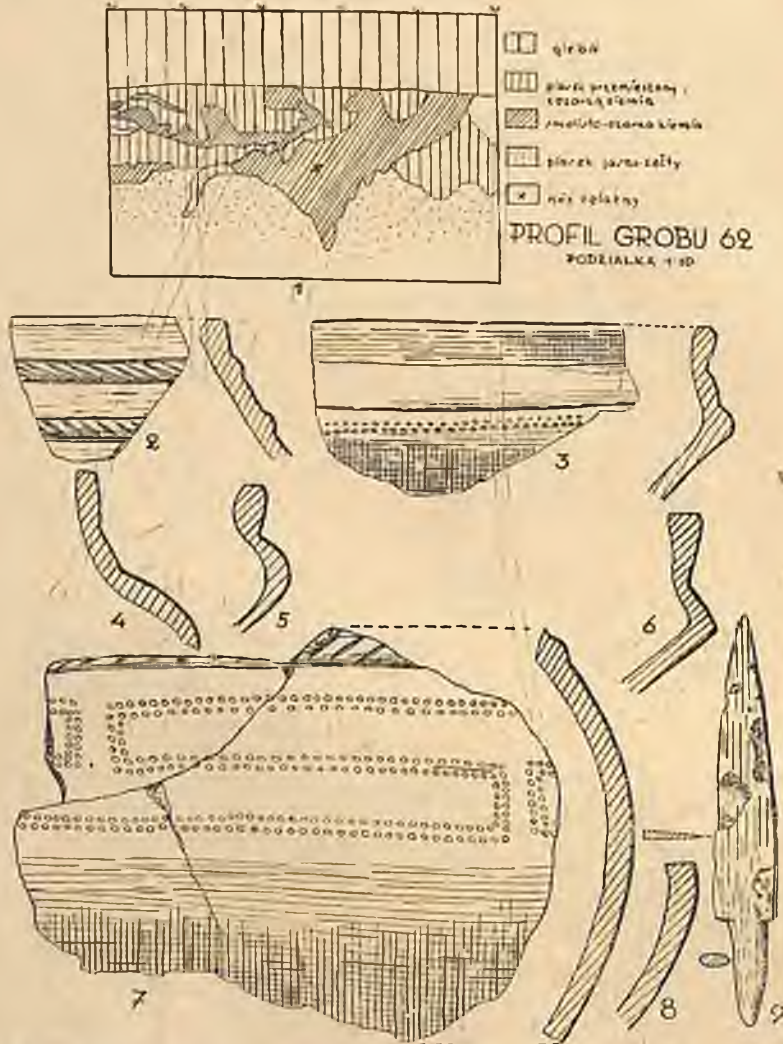
8. Część dużego, baniastego kubka z uchem, posiadającym wgłębienie przy gór-

żonym z podwójnej linii lekko wyciskanych dołeczków. Listwa skośnie karbowana była również przy podstawie naczynia. Pow. czarna lśniąca. Rys. 48, 7.

2. Ułamki naczynia ze zgrubiałym brzegiem i listwami, ukośnie karbowanymi

łomem brzuśca. Pow. gładzona szaro-czerwocą. Rys. 48, 4.

5. Ułamki czaraki z brzegiem zgrubiałym, przechodzącym w brzusiec o półkolistym załamie. Pow. lśniąca, w odcieniu czerwonym. Rys. 48, 5.

Ryc. 48. Zawartość grobu 62. 1. Przekrój pionowy przez jamę. Skala: 1 : 20, 2—8. Profile ułamków naczyń. $\frac{1}{2}$ w. n., 9. Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 49. Contenu de la tombe no. 62. Échelle 1 : 20, 1. Coupe verticale de la tombe, 2—8. Fragments de vases, 9. Couteau en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

na szyjce. Pow. lśniąca i czarna. Ułamki należą do naczynia mniejszego od opisanego pod nr. 1. Rys. 48, 2.

3. Ułamki profilowanej czaraki o zgrubiałym brzegu. Na załamie dwa rzędy lekko wyciskanych dołeczków. Pow. gładzona, szaro-ceglasta. Rys. 48, 3.

4. Ułamki naczynia z brzegiem cylindrycznym, stożkową szyjką i łagodnym za-

łomem brzuśca. Pow. gładzona szaro-czerwocą. Rys. 48, 4.

5. Ułamki czaraki z cylindrycznym, zgrubiałym brzegiem i ostrym załamem. Pow. lśniąca, szaro-brunatna. Rys. 48, 5.

6. Ułamek misy z półkolistym brzuścem, krawędzią prosto ściętą, nieznacznie zgiętą ku wnętrzu. Pow. gładzona, ciemno-brunatna. Rys. 48, 6.

a) Nóż żelazny, trójkątny, z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym, owalnym w prze-

kroju. Długość 10,9 cm, dł. trzonka 3,0 cm, najw. szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 48, 9.

63. Grób jamowy (częściowo zniszczony)
Kultura „pomorska“

64. Grób jamowy (zniszczony)

Pod warstwą ziemi uprawnej ciemniejszej zabarwienie piasku wskazywało na grób jamowy. Kilka rozrzuconych kości spalonych oraz mało charakterystyczne ułamki naczyń częściowo spękane i przepalone, okazały się resztkami inwentarza grobowego. Na głęb. 1 m od pow. na dnie zniszczonej jamy leżał w przybliżeniu płaski kamień o rozmiarach 20×18 cm.

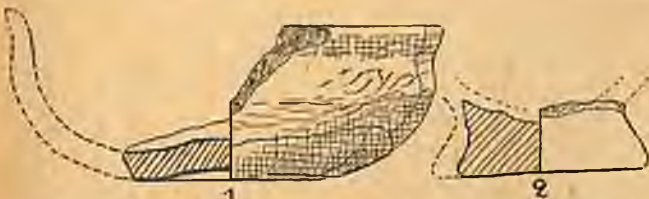
65. Grób jamowy (zniszczony)

Opisu i planu grobu brak.

Inwentarz:

1. Kości spalone i drobne kawałki węgla drzewnego.

2. Część miseczki z prawie cylindryczną szyjką z krawędzią wygiętą na zewnątrz, półkulistym brzuścem i wklęsłym dnem; ścianki grube; pow. gładzona o kremowym odcieniu. Po zeszkrobaniu warstewki wierz-

Ryc. 49. Fragmenty naczyń z grobu 65. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 49. Fragments de vases de la tombe no. 65. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

niej, glina koloru żółtego-ceglastego, bez domieszki schudzającej. Wym.: wys. ok. 4,0 cm, śr. ok. 11,5 cm, dno 3,5 cm. Rys. 49, 1.

3. Stożkowana nóżka naczynia przepalonego i wypalonego w ogniu. Śr. podstawy 5,6 cm. Rys. 49, 2.

4. Mało charakterystyczne ułamki innych naczyń.

66. Grób jamowy (?) (zupełnie zniszczony)

Brak planu i opisu grobu.

Inwentarz:

1. Kości spalone i kilka drobnych węgli drzewnych.

2. Kilkanaście ułamków różnych naczyń: większych o powierzchni chropowatej i czernionej i mniejszych czarek ostro profilowanych; przepalone.

3. Część żelaznej skuwki do pochwy (?). Rys. 50.

Ryc. 50. Skuwka żel. z grobu 66. W. n. — Fig. 50. Ferrure en fer de la tombe no. 66. Gr. nat.

67. Grób jamowy

Owalnego kształtu jama o wymiarach $1,8 \times 1,1$ m, wystąpiła pod warstwą ziemi ornej na głęb. ok. 20 cm. W profilu pionowym środkowa część jamy o smolisto-czarnym zabarwieniu, posiada prawie proste ściany boczne, dno natomiast bardzo nierówne. Ułamki kilku naczyń rozrzucone po całym wnętrzu, podobnie węgla drzewny i spalone kości, które były w stanie rozkładu. Przedmioty metalowe tworzyły skupienie w płn.-wsch. części jamy grobowej. Miąższość jamy do 60 cm.

Inwentarz:

1. Część baniastego naczynia z szyjką wyodrębnioną i cylindrycznym, profilowanym brzegiem. W połowie wysokości szyjki listwa pozioma. Dno płaskie. Pow. wyświecona, czerniona. Wys. 16 cm, śr. 18,0 cm, otw. 10,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 51, 1.

2. Ułamki dużego naczynia z listwą u nasady szyjki; pow. wyświecona, czerniona.

3. Przybrzeżna część szerokootworowego naczynia z wysokim załomem brzuśca; pow. niestarannie gładzona, ciemno-ceglasta. Glina z obfitą domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 51, 2.

4. Czarka z brzuścem stożkowatym o ostrym załomie i zwężającą się szyjką o ściętej do środka krawędzi; pow. gładzona, brunatno-ciemna. Wys. 9,4 cm, śr. 22,6 cm, otwór 20,2 cm, dno 7,8 cm. Rys. 51, 4.

5. Ułamek czarki profilowanej o pow. gładzonej, brunatno-ciemnej. Rys. 51, 5.

6. Ułamek naczynia o stożkowatej części dolnej, lekko zwężającej się szyjce i zgrubiałym brzegu; pow. gładzona, brunatno-ciemna. Rys. 51, 3.

7. Ułamek naczynia z facetowanym brzegiem; powyżej załomu ornament meandrowy; pow. gładzona, ceglasto-ciemna. Rys. 51, 12.

8. Część dużego, baniastego kubka z uchem, posiadającym wgłębienie przy gór-

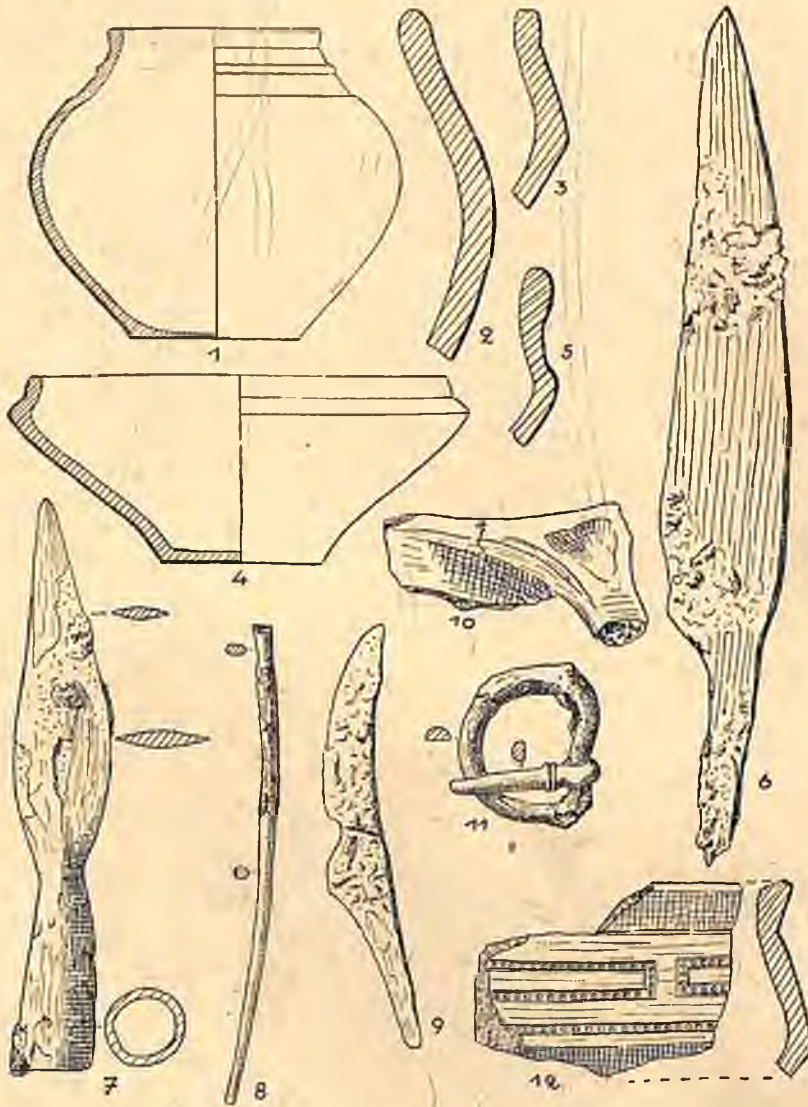
nej nasadzie; pow. gładzona, szaro-brunatna. Rys. 51, 10.

9. Ułamki przepalonego naczynia.

a) Żelazny grot oszczepu z krótką, zwężającą się ku nasadzie tuleją. Ostrze liściowatego kształtu, już pierwotnie nieco zde-

grzbietowej jest b. słabe. Ostrze proste, tylec łukowato zgięty; silnie uszkodzony w ogniu. Dług. zach. 22,0 cm, dług. ostrza 16,0 cm, najw. szer. 3,0 cm. Rys. 51, 6.

c) Nóż z sierpikowato zgięty z trzonkiem stopniowo wyodrębniającym się od stro-

Ryc. 51. Zawartość grobu 67. 1. Popielnica. $\frac{1}{4}$ w. n., 2, 3, 5. Profile brzegów. $\frac{1}{2}$ w. n., 4. Czarka profilowana. $\frac{1}{4}$ w. n., 6. Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n., 7. Żel. grot włóczni. $\frac{1}{2}$ w. n., 8. Trzon igły żel. $\frac{1}{2}$ w. n., 9. Żel. nóż sierpikowaty. $\frac{1}{2}$ w. n., 10. Nasada ucha przy kubku. $\frac{1}{2}$ w. n., 11. Żel. sprzączka do pasa. $\frac{1}{2}$ w. n., 12. Fragment czarki zdobionej. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 51. Contenu de la tombe no 67. 1. Urne, 27—3, 5, 10 et 12. Tesson, 4. Écuelle, 6 et 9. Couteaux en fer, 7. Pointe de lance, 8. Fragment d'aiguille en fer, 11. Boucle. 6—9 et 11 en fer. 1 et 4 en $\frac{1}{4}$, le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

formowane, w przekroju daszkowate; silnie zniszczony w ogniu. Dług. 14,5 cm, dług. tulei 5,0 cm, śr. tulei u nasady 1,2 cm, u wlotu 2,0 cm, najw. szer. ostrza 2,4 cm. Rys. 51, 7.

b) Nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym; wyodrębnienie od strony

ny ostrza. Dług. 11,0 cm, dług. trzonka 4,5 cm, najw. szer. ostrza 1,4 cm. Rys. 51, 9.

d) Półkolista, żelazna sprzączka do pasa z kolcem o podwójnym grzebyku w pobliżu nasady. Szer. 4,0 cm, dług. 3,2 cm. Rys. 51, 11.

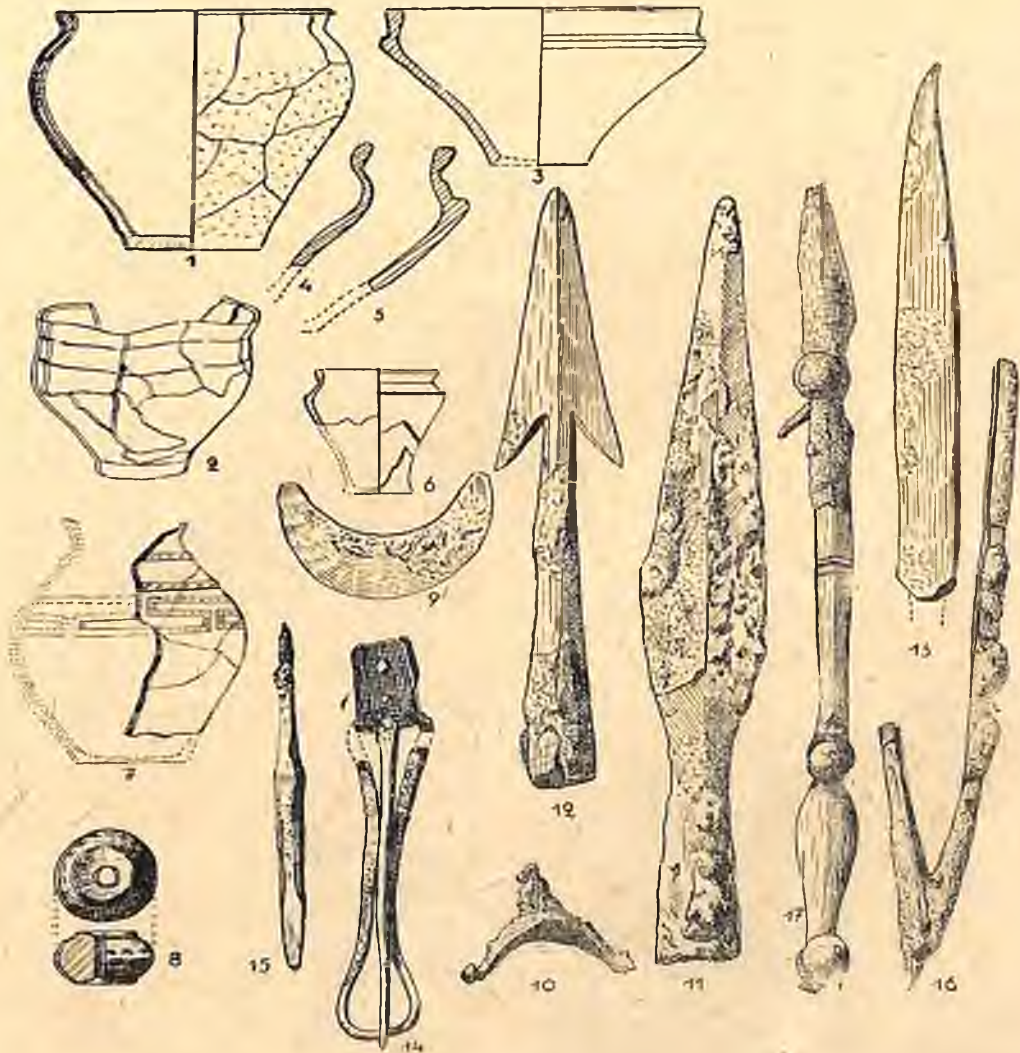
e) Ułamki żelaznej igły do szycia. Dług. zach. 12,3 cm. Rys. 51, 8.

68. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod warstwą ziemi ornej grub. 25 cm widoczne zarysy prawie kolistej jamy o zabarwieniu ciemno-brunatnym. Wewnątrz znajdowały się nieliczne ułamki naczyń, drobne kawałki zwęglonego drzewa i spalone kości. Pod warstwą gleby leżał dwustożkowy przęślik zdobiony, nieco niżej ostroga żelazna. Jama o dnie w przybliżeniu płaskim,

kończyła się w głęb. 50 cm. (Wszystkie wymiary podawane są od pow. terenu).

Poniżej następowała warstwa piasku jasno-brunatnego, pod którym znajdowała się druga jama, sięgająca do 1,1 m głęb. Wnętrze jej zawierało liczne ułamki naczyń, często wypaczonych w ogniu, spalone kości oraz dary grobowe, złożone razem na samym dnie w zupełnie jasno-żółtym piasku. Jedynie grot oszczepu leżał na głęb. 70 cm, w wsch. części, intensywnie zabarwionej, nieco niżej w głęb. 80 cm w głębi jamy grot dzirytu a ułamki brązowej zapinki — na głęb. 75 cm w górnej partii jamy grobowej. Ułamki naczyń rozrzu-

Ryc. 52. Zawartość grobu 68. 1. Popielnica. $\frac{1}{5}$ w. n., 2—3. Czarki. $\frac{1}{5}$ w. n., 6—7. Fragmenty naczyń. $\frac{1}{5}$ w. n., 8. Przęślik glin. $\frac{2}{5}$ w. n., 9. Brzytwa żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 10. Ostroga żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 11. Żel. grot włóczni. $\frac{2}{5}$ w. n., 13. Nóż żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 14. Żel. sprzączka do pasa. $\frac{2}{5}$ w. n., 15. Tłoczek żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 16. Żel. okucie brzegu tarczy. $\frac{2}{5}$ w. n., 17. Żel. imacz tarczy. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 52. Contenu de la tombe 68. 1. Urne. 2—3. Gobelets, 4—7. Fragments de vases, 8. Fusaïole en argile, 9. Rasoir, 10. Éperon, 11—12. Pointes de lances, 13. Couteau, 14. Boucle, 15. Poinçon, 16. Ferrure du bord de bouclier, 17. Poignée de bouclier. 9—17. en fer. 1—7. en $\frac{1}{5}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

cone były po całym wnętrzu, nie tworząc większych skupień oprócz zniszczonej popielnicy, która stała w płn.-wsch. części jamy i zawierała b. małą ilość k o ś c i spalonych. Dno jamy w profilu miało kształt nieckowaty.

W powyższym przypadku mamy do czynienia prawdopodobnie z grobem piętrowym, z tym że grób górny został zniszczony podczas prac ziemnych i odnieść do niego można tylko przęślik i ostrogę żelazną, gdyż materiał ceramiczny z obu jam nie został wyróżniony. Obie jamy przedzielone były warstwą jasno-brunatnego piasku o grub. średnio 30 cm. W warstwie tej znajdowały się drobne ślady węgla drzewnego. O różnicy w czasie między obu grobami nie można nic powiedzieć, z powodu nie wyróżnienia ceramiki i silnego zniszczenia jamy górnej. Fakt istnienia dwóch grobów w układzie pionowym świadczyć może jedynie o tym, że nad grobem niższym a więc starszym nie było żadnego trwałości znaku (n. p. kamienia) lub też, że oznaczenie tego grobu było nietrwałe. Na skutek czego później na tym samym miejscu pochowano szczątki innego człowieka.

Inwentarz:

1. Część popielnicy z baniastym brzuścem i szeroką, wyodrębnioną podstawą. Brzusiec przechodzi w wygięty na zewnątrz zgrubiały brzeg o prostej krawędzi. Pow. zewnętrzna chropowata w odcieniu szaro-brunatnym. Górna część brzuśca do krawędzi gładzona. Wys. 23,5 cm, śr. 30,6 cm, otwór 26 cm, dno 12,0 cm. Rys. 52, 1.

2. Naczynie barwy szaro-siwej, z wyodrębnioną nóżką i lekko odchyloną krawędzią, wypaczone w ogniu. Wys. 9,7 cm, dno 5,8 cm. Rys. 52, 2.

3. Ułamki naczynia z baniastym brzuścem i wygiętą na zewnątrz krawędzią. Powierzchnia gładzona, szara. (Naczynie przepalone). W górnej części brzuśca ornament meandrowy, wypełniony linią przerywaną, powyżej na szyjce dwie skośnie kreskowane, równoległe listwy poziome. Śr. ok. 15,0 cm. Rys. 52, 7.

4. Misa z wyodrębnioną podstawą, stożkowatym brzuścem i wyodrębnioną, prawie cylindryczną szyjką o nieznacznie odchylonej krawędzi. Przepalona powierzchnia w odcieniu czerwono-siwym. Wys. 10,0 cm, śr. 20,0 cm, podstawa 6,4 cm. Rys. 52, 3.

5. Ułamki dwóch mis profilowanych. Ułamki pierwszej przepalone w odcieniu szaro-siwym, drugiej o pow. czerwono-brunatnej. Rys. 52, 4 i 5.

a) Żelazny grot oszczepu z krótką, grubą tuleją i smukłym, liściowatego kształ-

tu ostrzem, w przekroju daszkowatym. Silnie zniszczony w ogniu. Dług. 25 cm, dług. ostrza 17,5 cm, najw. szer. ostrza 4 cm, śr. tulei u nasady 1,8 cm, u wlotu 2,5 cm. Rys. 52, 11.

6. Ułamki małego naczyńka ostro profilowanego, z wyodrębnioną podstawą i facetowaną krawędzią. Pow. gładzona, żółto-brunatna. Otw. 7,8 cm, dno 4,6 cm. Rys. 52, 6.

b) Skrzydlate ostrze dziryty, z długą tuleją, zwężającą się ku ostrzu. Tuleja przy nasadzie ośmioboczna, poniżej połowy swej długości silnie się zgrubia. Dług. 19,5 cm, dług. ramion 9,0 cm, śr. tulei u wlotu 2,1 cm, u nasady 0,9 cm. Rys. 52, 12.

c) Długi nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym i lekko wygiętym tyłcem; brak trzonka. Dług. w stanie zachow. 17,2 cm, najw. szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 52, 13.

d) Długi, profilowany imacz (uchwyty) tarczy z czterema nitami o wypukłych, wewnątrz pustych główkach. Część środkowa zdobiona rowkami poprzecznymi i kątami ostrymi. Jeden koniec silnie zniszczony w ogniu. Dług. w stanie zach. 26,6 cm, szer. części środk. 1,2 cm, śr. nitów 1,7 cm, dług. nitu z główką 2,0 cm, bez główki 1,2 cm. Rys. 52, 17.

e) Ułamki żel. okucia krawędzi tarczy w kształcie rynienkowato zgiętej blachy o grub. ok. 2 mm. Wnioskując z kształtu okuć tarcza posiadała boki proste, zwężające się ku dołowi. Obecny układ ułamków okucia sugeruje na pierwszy rzut oka okucie pochwy miecza. Jest to tylko przypadkowe załamanie. Sumaryczna długość ułamków: 30 cm. Rys. 52, 16.

f) Żelazna brzytwa półksiężycowatego kształtu o zwężających się końcach. Rozpiętość 7,0 cm, szer. ostrza 2,1 cm. Rys. 52, 9.

g) Tłoczek żelazny (punca), czworograniasty, profilowany; ostrze pracujące w kształcie ostrosłupa o czworobocznej podstawie. Dług. 11,2 cm, dług. kolca do osadz. trzonka 4,6 cm. Rys. 52, 15.

h) Żelazna sprzączka do pasa z długą ramą o bokach wgiętych do środka (w kształcie „8”), wykonana z drutu o czworobocznym przekroju. Na jednym końcu osadzony długi kolec oraz blaszka spięta dwoma nitami, ujmująca obustronnie koniec rzemienia. Dług. sprzączki z blaszką 14,0 cm, dł. blaszki 3,5 cm, szer. blaszki 1,8 cm, dł. kolca 11,0 cm. Rys. 52, 14.

i) Silnie zniszczona w ogniu ostroga żelazna z szerokim, daszkowatym kabłąkiem, zwężonym i zakończonym guzkami. Kolec stożkowaty, okrągły. Śr. kabł. 5,4 cm, szer. kabł. 1,8 cm, śr. guzka 0,8 cm, wys. kolca

2,1 cm. Rys. 52, 10. (Znaleziona w górnej jamie wzgl. w jej pobliżu.)

j) Dwustożkowy przęślik gliniany z lekкими wgłębieniami koło otworu. Zdobiony dwoma żłobkami poziomymi przy krawędziach oraz półkolami przy załomie w ten sposób, że ornament daje złudzenie linii falistej. Śr. 3,0 cm, wys. 1,7 cm. Rys. 57, 8. (Znaleziony w górnej jamie wzgl. w jej pobliżu.)

69, 71, 73 — Grób podkloszowy (zniszczony)

70. Grób w kłodzie dębowej

Po zdjęciu 20—25 cm grubej warstwy gleby natrafiono na prostokątny bruk kamienny o wym. $2,80 \times 2,40$ m, który okazał się wierzchem budowli kamiennej, zorientowanej w kierunku pd.z.-pn.w., sięgającej 2,10 m w głąb. Rys. 53, 11. Na głąb. 75 cm masyw kamienny od strony pn.-wsch. wydłużył się o 80 cm, tak że długość jego wyniosła 3,60 m. Ściany zewnętrzne i boki ułożone były z kamieni, dochodzących do 75 cm dł., i 50 cm szr. Środek wypełniony był mniejszymi kamieniami różnej wielkości. Po zdjęciu wszystkich kamieni ukazał się w białym i wilgotnym piasku czarny zarys krawędzi niecki drewnianej z kłody dębowej, prawie zupełnie zbutwiałej i rozłożonej w wilgotnym podłożu (rys. 53, 1). Pod kłodą po jej bokach znajdowało się kilka kamieni, które zapewne ułożono w czasie grzebania, by przeszkodzić kołysaniu się „trumny“ lub jej przechyleniu podczas zasypywania. Piasek znajdujący się wewnątrz niecki różnił się zabarwieniem i strukturą od otaczającego go piasku. Był szaro-biały, bardziej ilasty i mazisty. Wskazywałoby to na fakt zupełnego rozłożenia się szkieletu, po którym brak jest jakichkolwiek innych śladów. U pń.-wsch. krańca kłody znajdowało się osiem naczyń glinianych i silnie skruszałe brązowe okucie rogu do picia. Naczynia ułożone były bezładnie, często wtłoczone jedno w drugie. Być również może, że spotkano się tu z wypadkiem tzw. grobu zastępczego, t. zn. zbudowanego przez użytkowników cmentarza symbolicznego grobu dla swego współziomka, który zginął bądź w walce, bądź w innych tajemniczych okolicznościach.

Inwentarz:

1. Naczynie dwustożkowe z łagodnym załomem brzuśca, zweżającą się, niska szyjką, wygiętym na zewnątrz brzegiem i stożkowato wyodrebnioną podstawą. U nasady szyjki pozioma listwa, jodełkowato karbowana. Poniżej ornament wiązanych swastyk, wykonany wielorzędowym kółkiem zębatym. Naczynie po-

siada trzy kolankowato zgięte, u nasady rozszerzone ucha. Pow. lśniaca, czarna. Wys. 22,5 cm, śr. 33,0 cm, dno 15,0 cm. Rys. 53, 2.

2. Ostro profilowana czarka o pow. lśniacej i czarnej. Wys. 7,8 cm, śr. 17,0 cm, dno 6,0 cm. Rys. 53, 3.

3. Niski, prawie cylindryczny kubek ze zgrubiałą krawędzią, płaskim dnem i dużym, czworobocznym w przekroju uchem, posiadającym wgłębienie przy górnej nasadzie. Pow. z lekka wygładzona, szara. Gлина z domieszką schudzająca. Wys. 6,5 cm, śr. 13,5 cm. Rys. 53, 5.

4. Ostro profilowana czarka z podstawą stożkowato wyodrebnioną. Pow. lśniaca, czarna. Wys. 8,0 cm, śr. 16,4 cm, dno 4,7 cm. Rys. 53, 4.

5. Czarka z szyjką prawie cylindryczną i smukłą podstawą. Pow. lśniaca, czarna. Wys. 11,0 cm, śr. 19,6 cm, dno 9,0 cm. Rys. 53, 6.

6. Ostro profilowana czarka o pow. lśniacej, czarnej. Wys. 8,6 cm, śr. 17,3 cm, dno 7,3 cm. Rys. 53, 7.

7. Ostro profilowana czarka z podstawą stożkowato wyodrebnioną. Pow. gładzona, ciemno-szara. Wys. 15,6 cm, śr. 25,0 cm, dno 9,4 cm. Rys. 53, 8.

8. Czarka z półkulistym brzuścem i cylindryczną szyjką. Brzusiec zdobiony dwiema przecinającymi się liniami zygzakowatymi, wykonanymi dwuzębowym kółkiem zębatym. Pow. lśniaca, czarna. Wys. 5,4 cm, śr. 9,2 cm, otwór 8,1 cm. Rys. 53, 9. Czarki nr. 4, 7 i 8 były silnie zniszczone na skutek wilgoci.

a) Silnie zniszczone, brązowe, profilowane okucie rogu do picia. Dług. zach. 2,5 cm, najw. śr. 1,8 cm. Rys. 53, 10.

72. Grób popielnicowy obwarowany Kultura „łużycka“

74. Grób jamowy (zniszczony w części górnej)

Pod warstwą ziemi uprawnej grubości 16—20 cm, wystąpił zarys owalnego w rzucie poziomym grobu jamowego, zniszczonego pługiem w swej górnej części. Dno jamy przedstawiało się jako dwa wgłębienia, z których jedno po stronie pld. wypełnione było zupełnie czarną ziemią, węglem drzewnym i drobnymi ułamkami naczyń, w drugim o ciemnym zabarwieniu spalone kości, nit żelazny i stopiony brąz. Miąższość tych dwóch zagłębień wynosiła do 18 cm, licząc od pow. jamy. Ciemniejsze zabarwienia poniżej dna powstały na skutek przesączenia się rozłożonego węgla drzewnego.

Inwentarz:

1. Ułamek naczynia ostro profilowanego, zdobionego powyżej załomu szeregiem ukośnych nakłuc; przepalony.

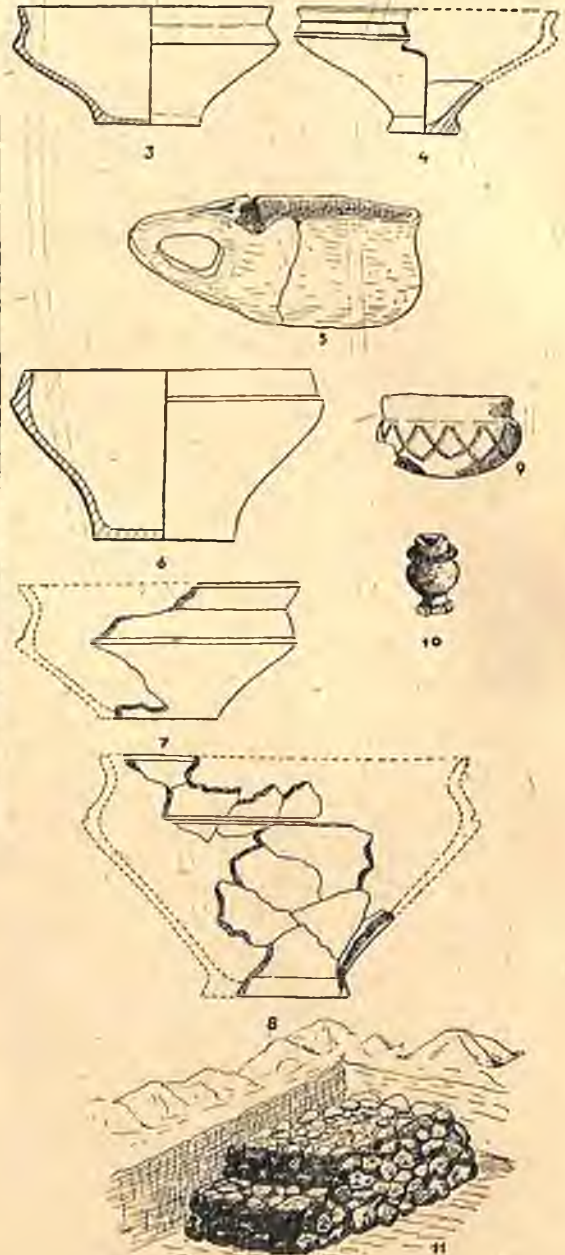
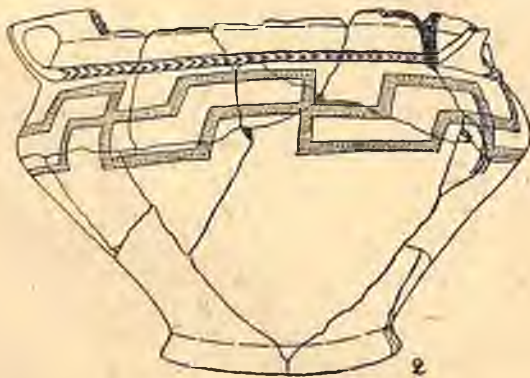
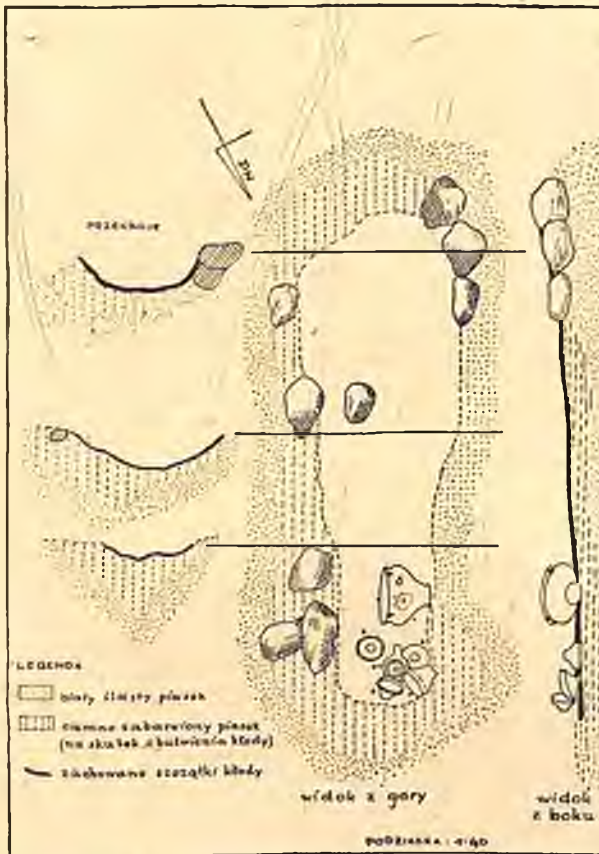
2. Ułamek czaruki z półkulistym dnem i zgrubiałą krawędzią.

3. Drobne ułamki innych naczyń, częściowo przepalone.

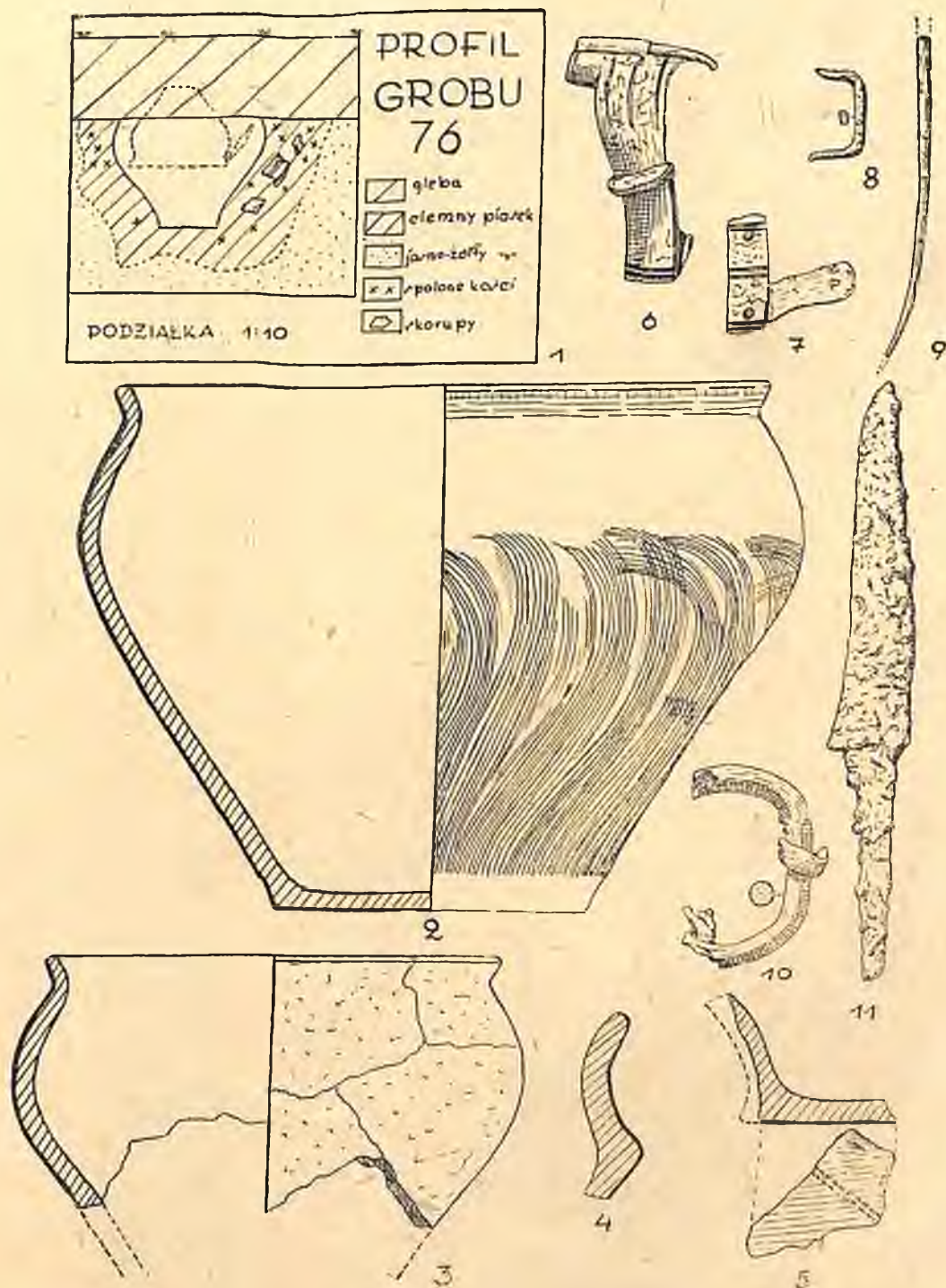
- a) Nit żelazny silnie zniszczony w ogniu.
b) Dwa kawałki stopionego brązu.

75. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Pod glebą na głęb. 26 cm leżało kilka łupanych kamieni, przykrywających owalnego kształtu jamę o wym. 86 × 62 cm. Jama była

Kyc. 53. Plan i zawartość grobu 70. 1. Plan grobu nr 70. Podziałka 1 : 40, 2. Popielnica. $\frac{1}{5}$ w. n., 3—4, 6—8. Ostro profilowane czaruki. $\frac{1}{5}$ w. n., 5. Kubek. $\frac{1}{5}$ w. n., 10. Brązowe okucie rogu do picia. $\frac{2}{5}$ w. n., 11. Próba rekonstrukcji grobu. — Fig. 53. Plan et contenu de la tombe no. 70. Échelle 1 : 40, 2. Urne, 3—6, 6—8. Ecuelles, 5. Gobelet ansé, 9. Petite tasse, 10. Ferrure en bronze d'une corne à boire. 10. Essai de reconstruction de la tombe. 1—9 en $\frac{1}{5}$, 10 en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

Ryc. 54. Zawartość grobu nr 76. 1. Przekrój pionowy grobu 76. Podziałka ok. 1 : 13, 2. Popielnica. $\frac{1}{3}$ w. n., 3. Część naczynia. $\frac{1}{3}$ w. n., 4. Profil czarki. $\frac{2}{3}$ w. n., 5. Dno czarki. $\frac{2}{3}$ w. n., 6. Zapinka brąz. $\frac{2}{3}$ w. n., 7—8. Skuwki. $\frac{2}{3}$ w. n., 9. Część igły brąz. $\frac{2}{3}$ w. n., 10. Część sprzączki brąz. $\frac{2}{3}$ w. n., 11. Nóż żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 54. Contenu de la tombe no. 76. 1. Coupe verticale de la tombe. Échelle 1 : 13, 2. Urne, 3—5. Fragments de vases, 6. Fibule en bronze, 7. Ferrure en bronze et en fer, 8. Ferrure en fer, 9. Fragment d'aiguille, 10. Fragment de boucle en bronze, 11. Couteau en fer. 2—3 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

b. słabo zabarwiona i zawierała kilka ułamków naczyń i kości spalone; w profilu była kształtu nieckowatego o najw. głęb. 25 cm. Mało charakterystyczne ułamki naczyń były częściowo przepalone w ogniu.

76. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod warstwą gleby, grub. 17 cm znajdował się grób popielnicowy, którego górna część została zniszczona podczas orki. Popielnica wypełniona kośćmi spalonymi stała w ciemno zabarwionym piasku, w którym były resztki kości, kilka drobnych kawałków węgla drzewnego, ułamki naczyń, częściowo przepalonych. Jama w profilu pionowym miała kształt w przybliżeniu prostokątny. Popielnica nakryta była innym naczyniem, którego część przydenna była zniszczona. Wśród kości znajdowały się dary grobowe: nóż żel., brązowa sprzączka do pasa, brązowa igła(?), brązowa zapinka, prostokątna skuwka żel., i okucie z blaszki brąz. i żel. Głębokość jamy 33 cm od jej powierzchni. Rys. 54, 1.

Inwentarz:

1. Popielnica o baniastym załomie w $\frac{2}{3}$ wys. z brzegiem wygiętym na zewnątrz i lekko wyodrębnioną podstawą. Pow. gładzona, zdobiona pionowo-falistymi liniami, wykonanymi za pomocą grzebykowatego narzędzia (lub grzebienia); część przydenna gładka. Kolor pow. rdzawo-brunatny. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia lub żwiru. Część górna zrekonstruowana. Wys. 22,6 cm, śr. 31,0 cm, otwór 28,4 cm, dno 13,2 cm. Rys. 54, 2.

2. Naczynie o esowatym profilu z krawędzią wygiętą na zewnątrz o powierzchni szorstkiej w odcieniu brunatno-żółtym, wykonane z gliny ze schudzącą domieszką, bardzo słabo wypalone (część środkowa przełomu czarna, części przypowierzchniowe brunatno-żółte). Zachowana tylko część górna naczynia do połowy wysokości. Wys. części zachowanej: 12,0 cm, otwór 19,4 cm, śr. 22,0 cm. Rys. 54, 3.

3. Ułamki czarki ostro profilowanej o pow. gładzonej, jasno-brunatnej. Niektóre ułamki przepalone. Rys. 54, 4.

4. Ułamki dna czarki z ornamentem wykonanym kółkiem zębatym na zewnętrznej stronie dna. Rys. 54, 5.

5. Drobne ułamki innych naczyń.

a) Żelazny nóż z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym. Dług. 13,0 cm, dług. ostrza 8,0 cm. Rys. 54, 11.

b) Zapinka brązowa z dwoma kapturkami dla sprężynki. Z górnej części kabłąka wyrastają po obu stronach wygięte blaszki,

służące za oparcie wystającym końcom długiej sprężynki, cięciwa natomiast łącząca obie połowy sprężynki ubezpieczona jest cylindrem, obejmującym ją w całej długości. Część tego cylindra uszkodzona. Kabłąk esowato wygięty, z półkolistym grzebieniem w środku. Nóżka zdobiona dwiema bruzdami poprzecznymi, podpórka dla kolca kreskami pionowymi i ukośnymi. Całość uszkodzona w ogniu, wygięta, brak kolca i połowy sprężynki. Dług. 5,0 cm. Rys. 54, 6.

c) Półkolista sprzączka brązowa do pasa, częściowo stopiona w ogniu. Rama w przekroju okrągła, szer. 4,3 cm. Rys. 54, 10.

d) Część brązowej igły do szycia. Dług. zach. 6,8 cm. Rys. 54, 9.

e) Skuwka z dwóch blaszek: żelaznej i brązowej, połączonych dwoma nitami brązowymi. Blaszka brązowa zdobiona poprzecznymi bruzdami. Dług. 2,3 cm, szer. 0,8 cm. Rys. 54, 7.

f) Żelazna skuwka z czworokątnego drutu z zawiniętymi końcami. $1,9 \times 1,1$ cm. Rys. 54, 8.

77. Grób jamowy zniszczony Kultura „pomorska“

78. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Około 25 cm od powierzchni pojawiły się małe, tłuczone kamienie i między nimi drobne skupiska węgla drzewnego razem z ułamkami naczyń. Wśród kamieni na głęb. 25 cm od pow. znaleziono część osełki. Na głęb. 30 cm znikła nakrywa z kamieni i wystąpiła warstwa węgla drzewnego o grub. do 9 cm. Ziemia wokół kamieni i węgla drzewnego ciemniej zabarwiona do głęb. 48 cm, pod nią jasno-żółty piasek. Kości spalonych tylko kilka drobnych kawałków.

Ryc. 55. Ułamek osełki z grobu 78. W. n. — Fig. 55. Fragment d'aiguiseur de la tombe no. 78. Gr. nat.

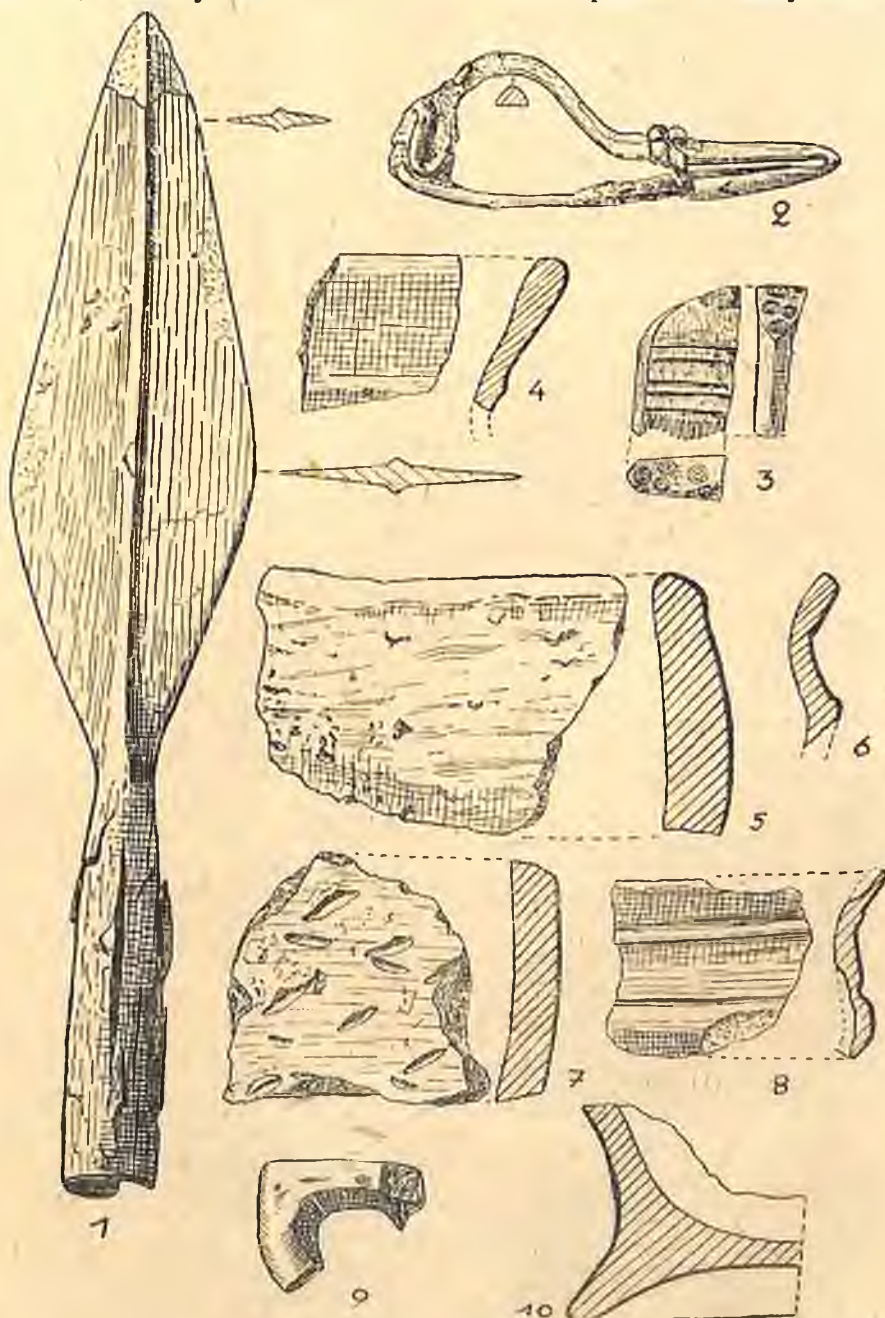
Inwentarz:

1. Drobne ułamki czarki o pow. gładzonej, ceglasto-brunatnej oraz naczyń z pow. chropowatą lub niedbale gładzoną z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia.

a) Część o sełki z drobno-ziarnistego piaskowca z widocznymi śladami używania; w przekroju czworoboczna. Dług. zach. 4,6 cm, szer. 1,5 cm × 1,0 cm. Rys. 55.

79. Zniszczony grób

Na głęb. 25 cm (pod warstwą gleby) jama posiadała kształt czworoboczny. Na osi pn.-pd. odcinały się wyraźnie dwie zupełnie czarne plamy, które niżej łączyły się. W profilu jama miała kształt nieckowaty i sięgała do 60 cm. Wewn. znajdowały się ułamki naczyń, skupiające się na najniższym poziomie jamy oraz kości spalone. W miejscach silniej zabarwio-

Ryc. 56. Zawartość zniszczonego grobu 79. 1. Żel. grot włóczni. $\frac{2}{3}$ w. n., 2. Żel. zapinka. $\frac{2}{3}$ w. n., 3. Część grzebienia kość. $\frac{2}{3}$ w. n., 4. Ułamek naczynia toczonego. $\frac{2}{3}$ w. n., 5—10. Ułamki naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 56. Contenu de la tombe détruite no. 79. 1. Pointe de lance en fer, 2. Fibule en fer, 3. Fragment de peigne en os, 4. Fragment de vase fait au tour de potier, 5—10. Fragments de vases. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

nych były również skorupy, w przeważającej liczbie przepalone i wypaczone w ogniu. Prawie na dnie leżał grot oszczepu, tuż pod pow. jamy przy brzegu zapinka żelazna i między dwiema najintensywniej czarnymi plamami ułamek grzebienia kościanego. Wśród dużej ilości skorup można wyróżnić:

1. Ułamki naczyń z delikatnej glinki, toczonego na kole garncarskim. Rys. 56, 4.

2. Ułamki szerokootworowego naczyń z obmazywaną powierzchnią, koloru ceglasto-brunatnego; glina z domieszką żwiru. Rys. 56, 5.

3. Ułamki przepalonej ostro profilowanej czarki. Rys. 56, 6.

4. Ułamek większego naczyń grubej roboty z gliny o domieszce żwiru, pow. brunatna, zdobiona płytkami nakłuciami paznokcia. Rys. 56, 7.

5. Ułamek czarki profilowanej o pow. gładzonej i czernionej. Rys. 56, 8.

6. Taśmowate, kolankowato zgięte ucho z siwej gliny. Rys. 56, 9.

7. Część naczyń z pustą nóżką z gliny o bardzo nikłej domieszce piasku; pow. gładzona, ceglasta; glina na przełomie siwa. Rys. 56, 10.

8. Liczne ułamki innych naczyń: czarek i większych naczyń grubej roboty.

a) Żelazny grot oszczepu z długą, smukłą tuleją i płaskim, prawie deltoidalnym żełżcem oraz ostrym żeberkiem, biegnącym do czubka. Tuleja niedokuta, zaopatrzona w nit do przymocowania grotu do drzewca. Dług. grotu 22,6 cm, dług. tulei 8,0 cm, szer. tulei u wlotu 1,8 cm, u nasady 1,1 cm, najw. szer. ostrza 4,6 cm. Rys. 56, 1.

b) Żelazna zapinka z nóżką podwiniętą i górną cięciwą. Kabłąk w profilu trójkątny. Silnie zniszczona w ogniu. Dług. 8,0 cm, wys. 3,0 cm. Rys. 56, 2.

c) Część grzebienia wykonanego z jednego kawałka kości. Kabłąk łukowaty, boki facetowane. Zdobiony obustronnie poziomymi listwami i rowkami. Na kabłąku ornament, złożony z kilku kółek koncentrycznych. Wys. zach. części 3,0 cm, szer. 1,8 cm. Rys. 56, 3.

80. Grób jamowy uszkodzony

Na głęb. 17 cm od pow. napotkano na kilka kamieni, pod którymi znajdowały się skorupy. Dopiero na głęb. 57 cm zarysowała się mniej więcej owalnego kształtu jama, zawierająca duże ilości kości spalonych i wypaczone częściowo ułamki naczyń. W płd. stronie jamy na głęb. 90 cm znaleziono sprzączkę do pasa i trzy dolne okucia pasa. Druga

sprzączka leżała już w żółtym piasku, poniżej dna jamy, na głęb. 79 cm. Kamienie nad jamą nie leżały pionowo nad nią, lecz przesunięte były na płd.-wsch. Rys. 57, 1.

Inwentarz:

1. Spośród licznych ułamków naczyń należy wyróżnić: Ułamki większych naczyń grubej roboty, o pow. chropowatej lub szorstkiej, często zdobionej ornamentem paznokciowym. Gлина, z której wykonano te naczynia, posiada dużą domieszkę tłuczonego kamienia.

2. Ułamki profilowanej czarki z brzegiem zgrubiałym. Pow. gładzona, szaro-brunatna. Rys. 57, 7.

3. Ułamki ostro profilowanego naczyńka z delikatnej gliny o pow. zdobionej powyżej załomu szeregiem dołeczków. Kolor pow. siwo-szary. Rys. 57, 8.

4. Ułamki naczyń z brzegiem wygiętym na zewnątrz. Wykonane z delikatnej gliny; dobrze wypalone; pow. gładzona o brunatno-siwym odcieniu. Naczynie posiadało uszko. Rys. 57, 9.

5. Część dolna naczyń z pustą wewnątrz nóżką; wypaczone w ogniu. Rys. 57, 10.

a) Dwa zupełnie do siebie podobne żelazne okucia końców pasa, w kształcie profilowanych, rozszczepionych prętów, zakończonych kulistymi główkami. Dług. 5,9 cm, najw. szer. 0,8 cm. Rys. 57, 2—3.

b) Podobne okucie żelazne, nieco mniejsze i silnie zniszczone w ogniu. Dług. 4,6 cm, szer. 0,6 cm. Rys. 57, 4.

c) Półowalna żelazna sprzączka do pasa z taśmy o czworobocznym przekroju. Wy-miary 3,5×2,7 cm. Rys. 57, 5.

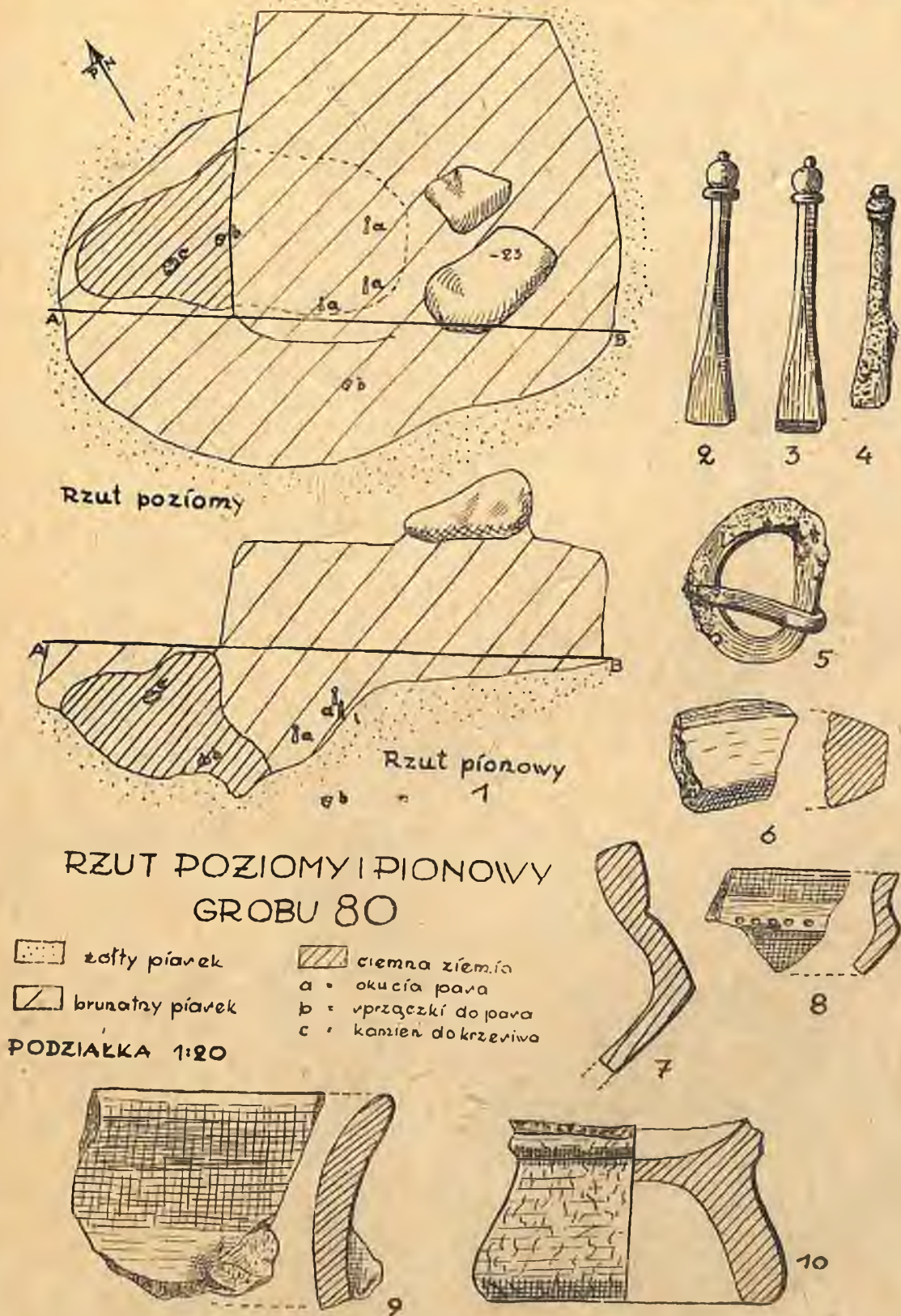
d) Część kamienia do krzesania ognia o pow. starannie wygładzonej; w ogniu stosu ciepłego kamień (drobno-ziarnisty piaskowiec) pokrył się szklistą masą. Rys. 57, 6. (Uwaga: drugiej sprzączki brak).

81. Grób jamowy (uszkodzony)

Pod warstwą gleby grub. 22 cm zarysował się kontur małej, owalnej jamy. Ziemia dość czarna, zawierała trochę kości i ułamki naczyń, częściowo wypaczonych w ogniu. Na granicy gleby i pow. jamy znaleziono nożyce żelazne z przyrdzewiałą do nich szpilą żelazną. Skorupy rozrzucone były prawie równomier-nie po całej jamie. W profilu pionowym jama posiadała równy z wszystkich stron płaskolejowaty kształt. Najw. głęb. jamy 28 cm.

Inwentarz:

1. Drobne, mało charakterystyczne skorupy, należące do kilku naczyń grubej roboty o większych wymiarach oraz czarek i kub-

Ryc. 57. Plan i zawartość grobu 80. 1. Plan grobu 80. Podziałka 1:25, 2-4. Żel. okucia końców pasa. 3/4 w. n., 5. Sprzączka do pasa. 3/4 w. n., 6. Ułamek osetki. 3/4 w. n., 7-10. Ułamki naczyń. 3/4 w. n. — Fig. 57. Plan et contenu de la tombe no 80. 1 Plan et coupe de la tombe no. 80. Échelle 1:25, 2-4. Ferrures en fer de la ceinture, 5. Boucle, 6. Aiguiseur, 7-10. Fragments de vases. 3/4 gr. nat.

ków. Kilkanaście z nich jest wygiętych i wypaczonych w ogień.

a) Nożyce żelazne (przywleczone może w czasie orki z innego zniszczonego grobu, albo górna część powyższej jamy została zniszczona przez pług i inne przedmioty, o ile znajdowały się w tym grobie, zostały rozwleczone dalej) z szerokim kabłąkiem. Dług. 15,0 cm, dług. ostrza 2,0 cm. Rys. 58.

b) Przyrdzewiała do nożyc żelazna szpila z a p i n k i zachowana jest w bardzo drobnym ułamku i silnie zniszczona. Dług. zach. 4,4 cm. Rys. 58.

Ryc. 58. Nożyce i część szpili z grobu 81. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 58. Ciseaux et fragment d'épingle de la tombe no. 81. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

82. Grób jamowy (częściowo zniszczony)

Jama na głęb. 30 cm rysuje się w rzucie poziomym jako koło o średn. ca 1,0 m; w przekroju ma kształt nieckowaty; czarna ziemia tworzy warstwę tuż przy dnie i zawiera dużo węgla drzewnego. Liczne ułamki naczyń występują mniej więcej równomiernie w całym wnętrzu, podobnie jak kości palone. Dużo kości znajdowało się w kubku, trudno jednak dociec czy dostały się one tam przypadkowo, czy też ułożono je celowo. Wiele skorup jest przepalonych.

Inwentarz:

1. Ułamki większego naczynia z wysoką podstawą, baniastym załomem brzuśca w $\frac{2}{3}$ wys., z pow. wygładzoną, szaro-brunat-

ną. Wys. zrekonstr. 24,6 cm, dno 16,6 cm. Rys. 59, 1.

2. Kubek szerokootworowy, kształtu w przybliżeniu dwustożkowego z łagodnym załomem brzuśca i półkolistym uchem o czworobocznym przekroju. Pow. gładzona, ciemnoszara. Wys. 10,0 cm, śr. 14 cm, otwór 16,6 cm, dno 7,0 cm. Rys. 59, 2.

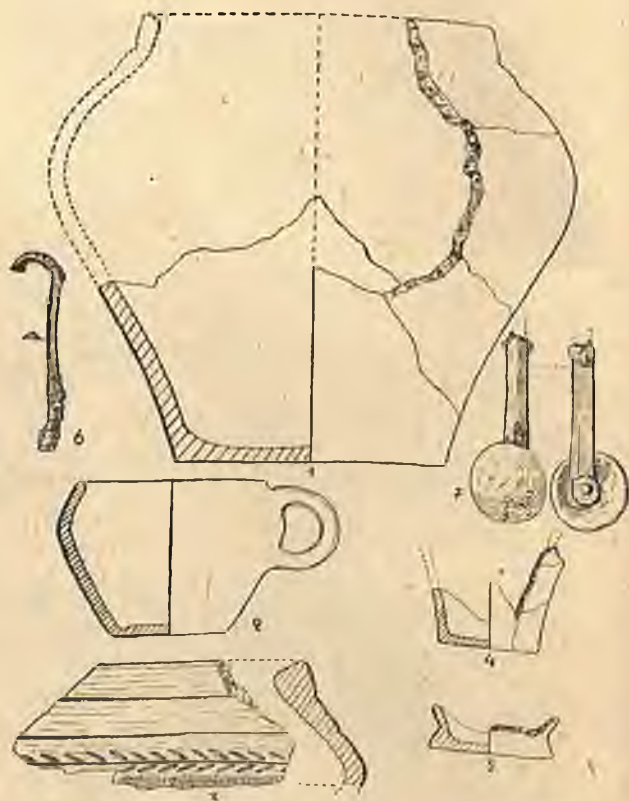
3. Część naczynia ostro profilowanego o pow. gładzonej w odcieniu ceglasto-brunatnym i szarym; przepalona. Wys. zach. 5,9 cm, dno 6,2 cm. Rys. 59, 4.

4. Ułamki czarek ostro profilowanych i z półkulistym załomem, o pow. gładzonej w odcieniu brunatnym.

5. Część przydenna naczynia z stożkowatym dnem; pow. gładzona, brunatno-siwa; glina na przełomie siwa, delikatna. Dno 6,8 cm. Rys. 59, 5.

6. Ułamek naczynia z brzegiem zgrubiałym, powyżej załomu ornament jodełkowy; pow. gładzona, czerniona. Rys. 59, 3.

7. Ułamki innych naczyń.

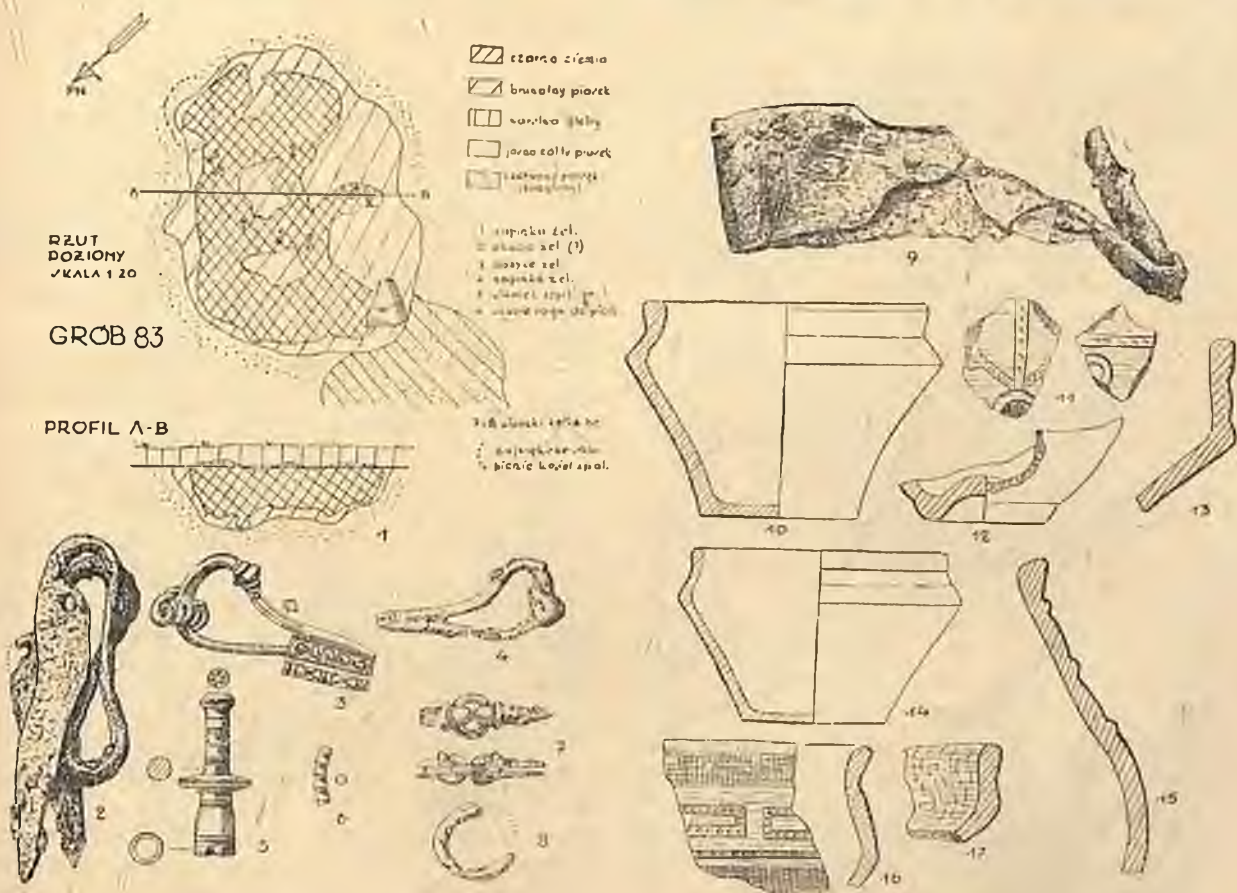
Ryc. 59. Zawartość grobu 82. 1. Naczynie, $\frac{1}{2}$ w. n., 2. Kubek, $\frac{1}{2}$ w. n., 3-5. Ułamki czarek, $\frac{1}{2}$ w. n., 6. Okucie żel. $\frac{2}{3}$ w. n., 7. Część imacza żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 59. Contenu de la tombe 82. 1. Vase, 2. Gobelet, 3-5. Fragments de vases, 6. Ferrure en fer, 7. Fragment de poignée de bouclier. 1-3 en $\frac{1}{2}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

a) Część żelaznego okucia pochwy, wykonanego z taśmy żel. o trójkątnym przekroju. Dług. 6,5 cm. Rys. 59, 6.

b) Część żelaznego imacza tarczy (?). Jest to ułamek taśmy profilowanej wraz z nitem o dużej, płasko-kulistej główce. Dług. zach. 5,5 cm, śr. główki nita 2,5 cm. Rys. 59, 7.

c) Nit żelazny. (Brak).

były po całej jamie, w stronie wsch. tworzyły małe skupienie na skraju jamy i częściowo w jasno-żółtym piasku. Ułamki kilku naczyń znajdowały się w całej jamie, większość leżała przy dnie, które było w przybliżeniu płaskie. Dary grobowe leżały na następujących głębokościach: zapinka żel. 29 cm, ułamki kółka brąz. 26 cm, przedmiot żel. nie-

Rys. 60. Plan i zawartość grobu 83. 1. Plan grobu. Podziałka ok. 1 : 15, 2. Nożyce. $\frac{2}{5}$ w. n., 3—4. Zapinki żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 5. Brązowe okucie rogu do picia. $\frac{2}{5}$ w. n., 6. Główna szpili (?) brąz. $\frac{2}{5}$ w. n., 7. Ułamek łańcuszka brąz. $\frac{2}{5}$ w. n., 8. Kółko brąz. $\frac{2}{5}$ w. n., 9. Zniszczony przedmiot żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 10. Czarka. $\frac{2}{5}$ w. n., 11—13. Ułamki naczyń. $\frac{2}{5}$ w. n., 14. Czarka. $\frac{1}{5}$ w. n., 15—17. Ułamki naczyń. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 60. Plan et contenu de la tombe no. 83. 1. Plan de la tombe. Echelle 1 : 15, 2. Ciseaux, 3—4. Fibules en fer, 5. Ferrure en bronze d'une corne à boire, 6. Tête d'une épingle (?) en bronze, 7. Fragment d'une chaînette en bronze, 8. Anneau en bronze, 9. Objet détruit en fer, 10 et 14 Vases, 11—13 et 15—17 Fragments de vases. No. 14 en $\frac{1}{5}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

83. Grób jamowy

Intensywnie czarne zabarwienie jamy ukazało się pod 15 cm grubą warstwą gleby. Ziemia wypełniająca jamę jest silnie przemieszana z węglem drzewnym (przy roztarciu palcami pozostawia czarny, lśniący metaliczny połysk). W stronie zach. zarysowuje się nieco niżej poziomu jamy plama czerwonego (zcegłonego) piasku. Kości spalone rozrzucone

wiadomego przeznaczenia 28 cm, nożyce 27 cm, zapinka żel. 34 cm, ułamek szpili (?) 42 cm, okucie rogu do picia 35 cm. Głęb. jamy 49 cm. Rys. 60, 1.

Inwentarz:

1. Ułamki dużego, baniastego naczynia o pow. czarnej i lśniącej.

2. Ułamki naczynia z baniastym brzdącem, zwężającą się szyjką i profilowanym

brzegiem. Na szyjce trzy obiegające poziomo listwy. Pow. czarna, lśniąca. Rys. 60, 15.

3. Ostro profilowane naczynie z ostrym załomem i zgrubiałą krawędzią; pow. gładzona, szaro-ciemna. Wys. 7,0 cm, otwór 8,4 cm, śr. 10,0 cm, dno 5,0 cm. Rys. 60, 10.

4. Część czary ostro profilowanej o pow. gładzonej, ciemno-brunatnej. Wys. 11,0 cm, śr. 18,0 cm, otw. 16,0 cm, dno 9,2 cm. Rys. 60, 14.

5. Drobne ułamki większego naczynia o pow. czarnej i lśniącej, zdobionej ornamentem kół koncentrycznych. Rys. 60, 11.

6. Ułamki czary z profilowanym brzegiem; pow. gładzona, brunatna. Rys. 60, 13.

7. Ułamek czarki o ostrym załomie z brzegiem wygiętym na zewnątrz; powyżej załomu ornament meandrowy; pow. gładzona, ceglasto-szara. Rys. 60, 16.

8. Ułamki czarki z prawie cylindryczną szyjką, zgrubiałą krawędzią i łagodnym załomem brzuśca; przepalone. Rys. 60, 17.

9. Fragment kubka z wyodrębnioną podstawą i dnem silnie wgiętym do środka; przepalony. Rys. 60, 12.

10. Ułamki kubka z dużym, łukowato zgiętym uchem, czworobocznym w przekroju; przepalone.

a) Nożyce żelazne silnie zniszczone w ogniu i pocięte. Przy nasadzie ostrza posiadają otwory. Dług. ostrza 9,8 cm. Rys. 60, 2.

b) Zapinka żelazna jednoczęściowa o kabłąku profilowanym i zdobionym poniżej guzka oczkami. Sprężyna czterozwojowa z górną cięciwą, przytrzymaną profilowanym lekko haczykiem. Z kabłąka wychodzą na obie strony podpórki dla sprężyny. Pochewka ażurowa, zdobiona od dołu poprzecznymi i krzyżującymi się żłobkami. Stan zachowania dobry, nieco pocięta. Dług. 6,8 cm, wys. 2,2 cm. Rys. 60, 3.

c) Zapinka żelazna z silnie wygiętym kabłąkiem, zdobionym guzkiem; cięciwa dolna; silnie uszkodzona. Dług. 6,0 cm, wys. 3,2 cm. Rys. 60, 4.

d) Brązowe okucie końca rogu do picia z profilowaną główką i umieszczoną w środku tarczką. Przy nasadzie widoczne uszkodzone otwory dla nitu. Dług. 5,4 cm, śr. główki 1,1 cm, śr. tarczki 2,4 cm, śr. otworu 0,8 cm. Rys. 60, 5.

e) Ułamek główki szpili (?) brązowej z profilowanym trzonem. Dług. zach. 2,0 cm. Rys. 60, 6.

f) Kółko brązowe z dwiema profilowanymi zawieszkami (część łańcuszka od rogu do picia). Śr. kółka 1,4 cm, dług. zach. 4,1 cm. Rys. 60, 7.

g) Ułamki kółka brązowego. Rys. 60, 8.

h) Szczątki przedmiotu żelaznego, niewiadomego przeznaczenia.

Jest to blacha o szer. 4,5 cm, której końce zwężają się i jeden z nich jest ryńienkowato zgięty, drugi wydaje się być odłamany. Przedmiot ten jest w bardzo złym stanie zachowania i bardzo pocięty, co jeszcze więcej utrudnia określenie jego przeznaczenia. Rys. 60. 9.

84. Grób jamowy

Na głęb. 30 cm ciemno zabarwiona jama, w profilu lejkowatego kształtu, zawierała wewnątrz dużą ilość węgla drzewnego, kości spalonych oraz drobne ułamki naczyń. Stożkowate dno jamy osiągnęło głębokość 70 cm (od pow. ziemi). W stronie wschodniej jamy, częściowo w czystym piasku znajdowały się niżej wymienione dary grobowe:

1. Drobne ułamki pięciu różnych naczyń o pow. gładzonej i chropowatej, w jednym wypadku czernionej. Rys. 61, 11—15.

a) Dwie jednakowe ostrogi żelazne z cienkim, dzwonowato wygiętym kabłąkiem, którego końce na zewnątrz odgięte zaopatrzone są w małe guziczki, zdobione trzema nacięciami. Z kabłąka wyrasta długi kolec o podstawie ośmiobocznej. Rozpiętość ostrogi 6,0 cm, wys. kabłąka 6,5 cm, wys. kolca 2,0 cm, śr. kolca 0,85 cm. Rys. 61, 2—3.

b) Żelazny dziurak z długą, okrągłą w przekroju, zwężającą się ku ostrzu tuleją. Poniżej nasady przełamany. Dług. 18,5 cm, dług. tulei 11,0 cm, śr. tulei u nasady 1,2 cm, u wlotu 2,1 cm. Rys. 61, 1.

c) Nożyce żelazne (pocięte) z szerokim kabłąkiem, zdobionym podłużnym żłobkiem, a po obu jego stronach szeregiem dołeczków wybijanych tłoczkiem. Nasady ostrza mają w środku wcięcie, przy których znajdują się podwójne otwory w kształcie dziurki od klucza. Częściowo uszkodzone i przepalone. Dług. ostrza 9,2 cm, najw. szer. ostrza 21, cm. Rys. 61, 7.

d) Żelazna brzytwa (zgięta) półksiężycowatego kształtu, w pobliżu strony grzbietowej zaopatrzona w otwór. Rys. 61, 8.

e) Żelazny dziób tarczy (umbo) zakończony wysokim, tępo ściętym kolcem. Rys. 61, 10. W brzegu 21 otworów dla nitów, z których zachowało się jedynie 6. Nity z główkami płasko-kulistymi i czworobocznym w przekroju trzonem. Silnie zniszczone w ogniu i pocięte; śr. umbra 14,0 cm, szer. brzegu 2,1 cm, wys. kołnierza 1,9 cm, wys. w stanie zach. 11,0 cm, śr. główki nitu 1,8 cm, dł. trzonu nitów 2,0 cm. (Grubość drewnianej tarczy mogła wynosić 1,2 cm).

f) Żelazne okucie brzegu tarczy z ry-nienkowato zgiętej taśmy, zaopatrzonej co pewien odcinek w nity, z obustronnymi płasko-kulistymi główkami. W miejscu nasady nitów okucie zdobione jest poprzecznymi bruzdami. Z kształtu okucia wnioskować można, że tarcza była owalna, ponieważ okucie miejscami jest proste. Grubość drewnianej części tarczy przy brzegu 0,4—0,7 cm, śr. główki nitów 1,4 cm, ogólna dług. zach. okucia 100 cm. Rys. 61, 9.

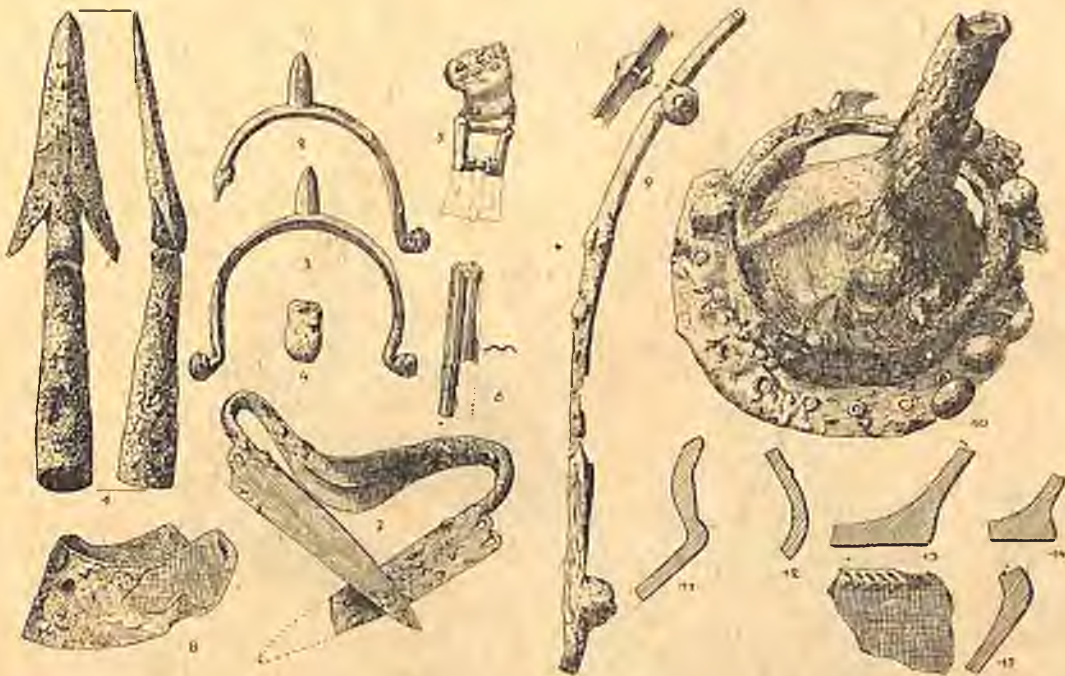
g) Brązowa sprzączka do pasa, złożona z prostokątnej o lekko wgiętych do środka

85. Grób jamowy

Na głęb. 26 cm owalna jama, zawierająca smolisto-czarną ziemię, w profilu pionowym posiada kształt wanienkowaty. Ułamki kilku naczyń rozrzucone równomiernie po całej jamie, podobnie jak spalone kości i duża ilość węgla drzewnego. Wśród skorup znajdowały się: grot oszczepu, dziób tarczy i zapinka. Miąższość jamy 35 cm.

Inwentarz:

1. Naczynie (zrekonstruowane) dwu-stożkowego kształtu o baniastym załomie brzuśca, stożkowatej szyjce, wygiętym brzegu

Ryc. 61. Zawartość grobu 84. 1. Grot oszczepu, 2—3. Ostrogi żel., 4. Stopiony paciorek szklany, 5. Brązowa sprzączka do pasa, 6. Brązowe okucie, 7. Nożyce żel., 8. Brzytwa żel., 9. Żel. okucie krawędzi tarczy, 10. Żel. umbo tarczy, 11—15. Profile ułamków naczyń. (wszystko $\frac{1}{3}$ w. n.). — Fig. 61. Contenu de la tombe no. 84. 1. Pointe de lance en fer, 2—3 Éperons en fer, 4. Perle fondue, 5. Boucle en bronze, 6. Ferrure en bronze, 7. Ciseaux en fer, 8. Rasoir en fer, 9. Ferrure en fer du bord de bouclier, 10. Umbo en fer de bouclier, 11—15. Fragments de vases. En $\frac{1}{3}$ gr. nat.

bokach dłuższych, profilowanej ramy, przedzielonej przez środek osią, na której osadzony był kolec. Do przymocowania sprzączki do pasa służyła blaszka, przymocowana dwoma nitami. Zachowała się połowa ramy z osią dla kolca i blaszka. Dług. w stanie zach. 5,7 cm, szer. blaszki 2,3 cm. Rys. 61, 5.

h) Profilowana blaszka brązowa z otworem do nitu lub do naszycia; silnie uszkodzona; dług. 6,0 cm, szer. 1,2 cm. Rys. 61, 6.

i) Stopiony brąz. Rys. 61, 4.

i podciętej podstawie. Poniżej nasady szyjki dwie poziome listwy. Powyżej załomu brzuśca ornament meandrowy. Pow. gładzona, w odcieniu ceglasto-szarym. Wys. 14,6 cm, śr. 15,4 cm, otwór 9,4 cm, dno 8,6 cm. Rys. 62, 2.

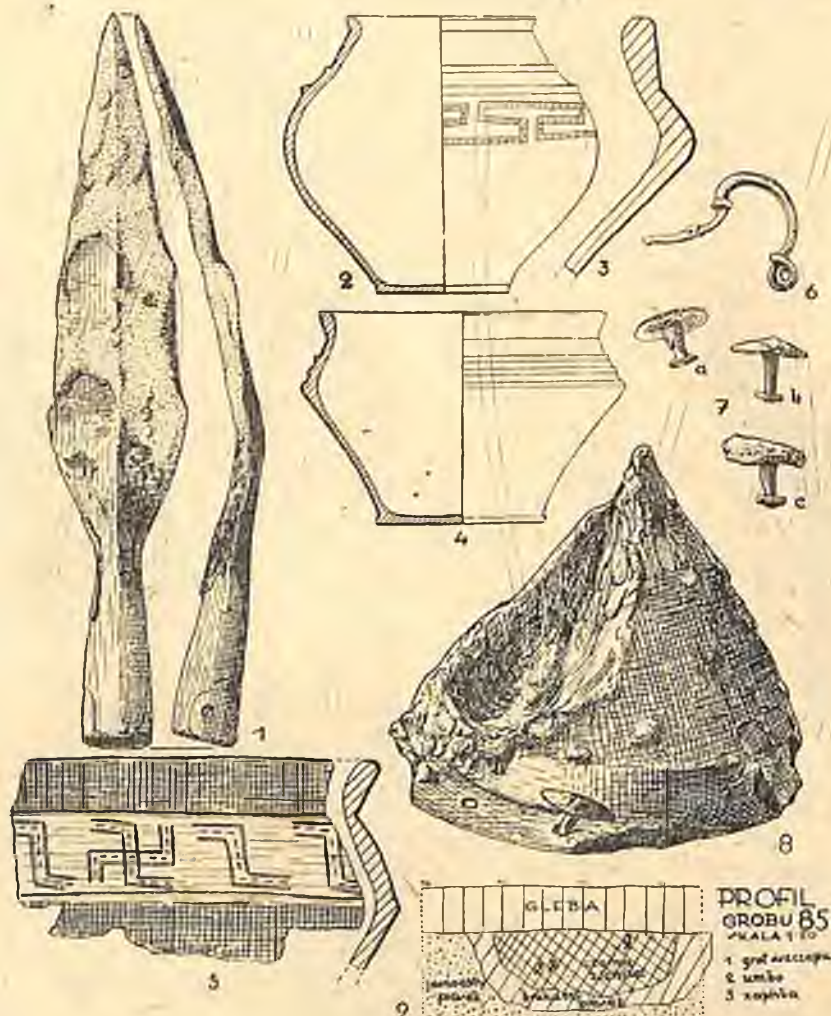
2. Naczynie (zrekonstruowane) dwu-stożkowe z ostrym załomem brzuśca, lekko wgiętą do środka częścią dolną, wyodrębnioną stożkową szyjką i wygiętym na zewnątrz brzegiem. Podstawa wyodrębniona poziomą listwą; dno płaskie. Na szyjce dwie listwy

poziome; pow. gładzona, ceglasta. Wys. 11,0 cm, otwór 14,0 cm. śr. 16,0 cm, dno 8,7 cm. Rys. 62, 4.

3. Część czarki o łagodnym załomie brzuśca i cylindrycznej szyjce; pow. gładzona, brunatna. Rys. 62, 3.

przy jej nasadzie 1,6 cm, u wlotu 2,4 cm, dług. tulei 7,6 cm. Rys. 62, 1.

b) Dziób tarczy (umbo) stożkowatego kształtu, silnie uszkodzone, zwłaszcza brzeg; ściany stożka wgniecione. Ilość nitów prawdopodobnie 8. Wys. 8,0 cm, śr. stożka 11 cm.

Ryc. 62. Zawartość grobu 85. 1. Grot włóczni. $\frac{1}{3}$ w. n., 2. Naczynie. $\frac{1}{4}$ w. n., 3. Profil czarki. $\frac{1}{2}$ w. n., 4. Naczynie profilowane $\frac{1}{4}$ w. n., 5. Fragment czarki. $\frac{1}{2}$ w. n., 6. Część zapinki brązowej. $\frac{1}{2}$ w. n., 7. Nity żel. $\frac{1}{2}$ w. n., 8. Uszkodzone umbo. $\frac{1}{2}$ w. n., 9. Przekrój pion. grobu Podziałka 1 : 40. — Fig. 62. Contenu et coupe (9) de la tombe no. 85. 1. Pointe de lance en fer, 2 et 4 Vases, 3 et 5 Fragments de vases, 6. Fragment de fibule en bronze, 7. Rivets en fer, 8. Umbo de bouclier endommagé, 9. Coupe de la tombe. Échelle 1 : 40. No. 1 en $\frac{1}{3}$, 2 et 4 en $\frac{1}{4}$, 3 et 5—8 en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

4. Część naczynia dwustożkowego z wygiętym na zewnątrz brzegiem. Powyżej załomu pas ornamentu złożonego ze swastyki i wzorów schodkowatych; pow. przepalona, szara. Rys. 62, 5.

a) Żelazny grot oszczepu, liściowaty, z krótką, okrągłą tuleją. Zgięty w swej największej szerokości, również brzegi zawinięte. Dług. 29,1 cm, najw. szer. 5,0 cm, śr. tulei

szer. brzegu 2,2 cm, wys. kołnierza 1,7 cm. Rys. 62, 8.

c) Trzy nity żelazne, należące do powyższego umbu, z płasko-kulistymi główkami o trzonach czworobocznych, zakończonych okrągłymi blaszkami. Śr. główki 2,0 cm, wys. 1,5 cm. Rys. 62, 7 a, b, c.

d) Część zapinki brązowej z silnie wygiętym kabłąkiem, zdobionym poniżej wygię-

cia płaskim guzkiem. Kabłąk zdobiony poprzecznymi kreskami. Sprężynka czteroszyjowa z dolną cięciwą. Dług. zach. 4, cm, wys. 2,4 cm. Rys. 62, 6.

86. Zniszczony grób
Kultura „pomorska“

87. Grób jamowy (?)
(Brak planu i opisu)

Inwentarz:

1. Część naczynia kształtu odwrotnie gruszkowatego z podstawą wyodrębnioną, zdobioną poziomą listwą skośnie karbowaną i szyjką cylindryczną o zgrubiałym brzegu i o ściętej do środka krawędzi. Na szyjce podobna listwa pozioma ze skośnymi kreskami. Powyżej załomu brzuśca pas ornamentu, złożonego z nierównych trójkątów, rombów, itp., wypełnionych „przecinkami“; dno płaskie; pow. lśniąca, miejscami czarna, miejscami jasno-brunatna. Wys. zrekonstr. ok. 23 cm, otwór 11,0 cm, średn. zrek. ok. 25 cm, podstawa 12,6 cm. Ryc. 63, 8.

2. Naczynie dwustożkowego kształtu z ostrym załomem brzuśca. Dolna część wgięta do środka. Szyjka oddzielona od cylindrycznego brzegu wałkiem poziomym. Powyżej załomu ornament, złożony z poziomej linii i linii przerywanych po obu stronach. Dno płaskie. Pow. lśniąca, brunatno-ceglasta. Wys. 11,0 cm, 16,0 cm, dno 8,8 cm. Zrekonstruowane. Ryc. 63, 5.

3. Czarka głęboka, ostro profilowana. Część dolna wgięta, dno płaskie. Pow. gładzona, jasno-brunatna. Zrekonstruowana. Wys. 8,6 cm, śr. 13,0 cm, otwór 12,0 cm, dno 6,7 cm. Ryc. 63, 6.

4. Kubek z brzuścem baniastym i łukowato wygiętym uchem, czworokątnym w przekroju. Pow. szorstka, szara. Zrekonstruowany. Wys. 9,0 cm, śr. 11,4 cm, otwór 10,0, dno 7,0 cm. Ryc. 63, 7.

5. Fragmenty przepalanej czarki, zdobionej na szyjce karbowaną listwą i pasem ornamentacyjnym na załomie brzuśca. Ryc. 63, 9.

6. Fragmenty wypaczonego w ogniu naczynia z baniastym brzuścem, zdobionym ornamentem meandrowym. Ryc. 63, 10.

a) Szydło żelazne z ostrzem okrągłym w przekroju i czworograniastą częścią dla trzonka. Dług. 9,2 cm, dług. ostrza 5,4 cm. Ryc. 63, 1.

b) Nóż z sierpowato wygiętym ostrzem i skręconą wzdłuż osi rękojeścią, zawiniętą na końcu w okrągłe uszko. Dług. 9,5 cm, dług. rękojeści 4,5 cm, najw. szer. ostrza 1,6 cm. Ryc. 63, 2.

c) Uszkodzona zapinka żelazna z wygiętym kabłąkiem, zdobionym poniżej zgięcia profilowanym guzem, z ażurową nóżką i dolną cięciwą. Dług. zach. 4,2 cm, wys. 2,4 cm. Ryc. 63, 3.

d) Ułamki igły (?) żelaznej silnie zniszczonej w ogniu. Ryc. 63, 4.

Ryc. 63. Zawartość grobu 87. 1. Szydło żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 2. Nóż sierpikowaty. $\frac{2}{5}$ w. n., 3. Zapinka żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 4. Część igły żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 5 i 6. Czarki. $\frac{1}{5}$ w. n., 7. Kubek. $\frac{1}{5}$ w. n., 8. Rekonstrukcja naczynia. $\frac{1}{5}$ w. n., 9. Ułamek naczynia. $\frac{2}{5}$ w. n., 10. Część naczynia. Ok. $\frac{1}{5}$ w. n. — Fig. 63. Contenu de la tombe no. 87. 1. Alène en fer, 2. Couteau en fer. 3. Fibule en fer, 4. Fragment d'aiguille, 5—10. Vases et tessons. Nos 5—8 et 10 en $\frac{1}{5}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

88. Grób podkloszowy? (zniszczony)

89. Grób podkloszowy

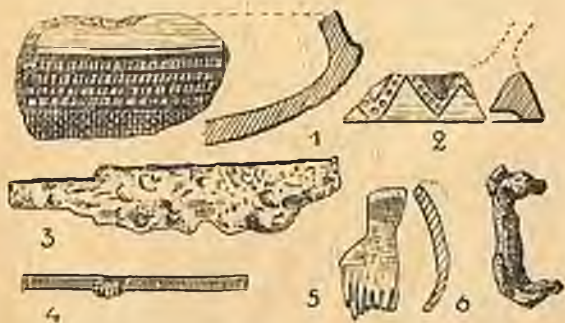
90. Zniszczony grób

Na głęb. 32 cm widoczne były ślady zniszczonego grobu w postaci ciemno-brunatnego piasku, drobnych ułamków naczyń (częściowo przepalonych) oraz kilku kości spalonych. Grób ten został zniszczony podczas prac rolnych.

cm niżej znajdowało się intensywnie czarne wnętrze jamy, prawie kolistej w rzucie poziomym, wypełnione węglem drzewnym, skorupami i spalonymi kośćmi. Na głęb. 78 cm był nit do grzebienia, nieco wyżej ułamek grzebienia, w głęb. 70 cm — kółko żelazne, w głęb. 90 cm — skuwka żelazna. Dno jamy w przybliżeniu półkuliste, sięgało do 1,10 m.

Inwentarz:

1. Liczne ułamki naczyń, częściowo wypaczone w ogniu, należące do naczyń gru-

Ryc. 66. Część zawartości grobu 93. 1—2. Ułamki naczyń, 3. Nóż żel., 4. Nit poprzeczny do grzebienia, 5. Ułamek grzebienia, 6. Skuwka żel. (Wszystko 1/2 w. n.). — Fig. 66. Partie du contenu de la tombe no. 93. 1—2. Fragments de vases, 3. Couteau en fer, 4. Rivet transversal du peigne, 5. Fragment de peigne, 6. Ferrure en fer. 1/2 gr. nat.

bej roboty z gliny z domieszką tłuczonego kamienia, o pow. gładzonej, czarek, mis i kubków.

2. Ułamek czaraki z półkulistym dnem, zdobionej poniżej załomu pięcioma głębokimi bruzdami poziomymi, a powstałe w ten sposób pasy wypełnione pionowymi żłobkami. Pow. gładzona, żółto-ceglasta. Rys. 66, 1.

3. Ułamek naczynia ze stożkowato wyodrębnionym dnem, pustym wewnątrz; zdobionym pasmem zygzakowym; pow. lśniąca, czerniona. Rys. 66, 2.

a) Nóż żelazny z odłamanym czubkiem, trzonkiem obustronnie wyodrębnionym i prostym tylcem. Dług. zach. 8,3 cm, najw. szer. ostrza 1,8 cm Rys. 66, 3.

b) Kółko żelazne, zniszczone w ogniu, z drutu o przekroju okrągłym (może rama kolistej sprzączki do pasa). Śr. 3,3 cm, grub. drutu 0,4—0,5 cm.

c) Nit poprzeczny grzebienia kościanego o końcach rozklepanych; przekrój czworoboczny; zachowany ułamek grzebienia. Dług. 6,0 cm, grub. 0,35 cm. Rys. 66, 4.

d) Ułamek grzebienia kościanego; wypaczone w ogniu. Rys. 66, 5.

e) Silnie zniszczona skuwka żelazna z taśmy o zwężających się końcach. Rys. 66, 6.

94. Grób jamowy (zniszczony)

Pod warstwą ziemi ornej widoczna była ciemna plama oraz znajdowały się ślady węgla drzewnego i skorupy kilku naczyń, częściowo wypaczonych w ogniu.

Wśród ułamków wyróżnić można przybrzeżny fragment naczynia przepalonego z kolankowato zgiętym uszkiem. Miąższość ciemnej plamy wynosiła 10 cm.

95. Grób jamowy

Pod 22 cm grubą warstwą ziemi uprawnej i ok. 10 cm grubą warstwą gleby przemieszanej z piaskiem znajdowała się kolistego kształtu w rzucie poziomym jama, zawierająca skorupy, kości spalone i węgiel drzewny. Na głęb. 18 cm od pow. jamy leżała uszkodzona zapinka, a na głęb. 10 cm w ciemno-brunatnym piasku ułamek szpili brązowej. Intensywnie czarno zabarwiona część jamy w profilu pionowym miała ściany boczne dość stromo opadające i prawie płaskie dno. Miąższość jamy ok. 35 cm. (por. rys. 67, 1).

Inwentarz:

1. Ułamek naczynia z cylindryczną sztyką i baniastym brzuścem, z uchem w środku zwężonym. Powyżej załomu ornament z czterech linii poziomych, wypełnionych poziomymi kreskami. Poniżej ucha ornament leżącej klepsydry, wypełnionej ukośnymi kreskami. Pow. lśniąca, czarna. Rys. 67, 2.

2. Ułamek naczynia dwustożkowego z ostrym załomem brzuśca. Powyżej załomu ornament z linii poziomych, wypełnionych kreskami. Pow. gładzona, w odcieniu ceglastym. Rys. 67, 3.

3. Ułamek naczyń ostro profilowanych oraz szerokootworowych o łagodnym załomie brzuśca. Rys. 67, 4—6.

a) Silnie uszkodzona zapinka żelazna z wysoko zgiętym kabłąkiem, zaopatrzonym w guzek poniżej zgięcia; cięciwa dolna. Dług. zach. 3,9 cm, wys. 2,4 cm. Rys. 67, 8.

b) Ułamek szpili(?) brązowej. Dług. 2,9 cm. Rys. 67, 7.

96. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (częściowo zniszczony)

Pod warstwą gleby o grub. 25 cm warstwa ziemi przemieszanej z piaskiem, zawierająca ułamki popielnicy i innych naczyń. Dolna część popielnicy spoczywała na głęb. 64 cm w piasku, zabarwionym szczątkami stosu na czarno i zawierała wśród spalonych kości

dwa nożyki, okucie szkatułki, sprężynkę i przęślik. Obok popielnicy stało przepalone naczynie, wokół znajdowały się drobne ułamki różnych przystawek.

Inwentarz:

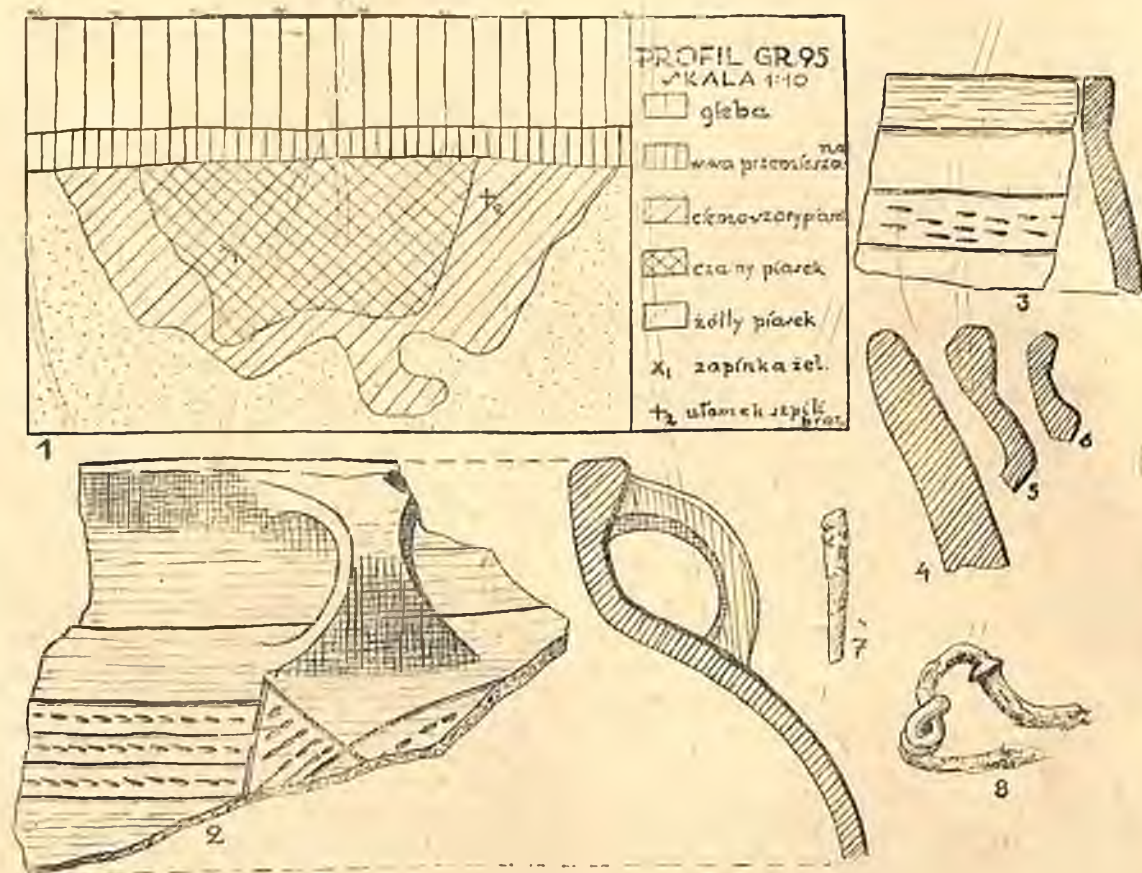
1. Dolna część popielnicy łukowato wcięta; dno nieco wciągnięte do środka; pow. czerniona. Dno 14,0 cm. Rys. 68, 2.

4. Drobne ułamki innych naczyń.

a) Przęślik gliniany w przekroju owalnym. Śr. 2,9 cm, wys. 1,6 cm. Rys. 68, 4.

b) Nóż żelazny prosty z trzonkiem łagodnie wyodrębnionym. Dług. 12,0 cm, ostrze 8,2 cm, szer. ostrza 1,7 cm. Rys. 68, 5.

c) Nóż żelazny sierpowato wygięty z rękojeścią czworoboczną w przekroju, zwiniętą

Ryc. 67. Przekrój i zawartość grobu 95. 1. Profil jamy grobowej. Podziałka 1 : 13,3, 2—6. Ułamki naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n., 7. Część szpilki brązowej. $\frac{2}{3}$ w. n., 8. Uszkodzona zapinka żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 67. Coupe et contenu de la tombe no. 95. 1. Coupe verticale de la tombe. Échelle 1 : 13,3, 2—6. Fragments de vases, 7. Fragment d'une épingle, 8. Fibule en fer. 2—8 en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

2. Dwustożkowe naczynie o ostrym załamie brzuśca z wygiętym na zewnątrz, zgrubiałym brzegiem. Między załamem i brzegiem w równych odstępach trzy obiegające listwy poziome; dno wyodrębnione, płaskie. Pow. szorstka, na skutek przepalenia szara. Wys. 14,8 cm, śr. 16,3 cm, otwór 10,7 cm, dno 8,8 cm. Rys. 68, 1.

3. Ułamki czarki ze zgrubiałym, cylindrycznym brzegiem i łagodnym załamem brzuśca; pow. gładzona, ceglasto-brunatna. Rys. 68, 3.

na końcu w uszko. Kanty rękojeści ozdobnie nacinane (karbowane), po obu stronach ornament wybijany w postaci koncentrycznych kółek; czubek ostrza odłamany. Dług. 10,4 cm, ostrze 6,2 cm, najw. szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 68, 6.

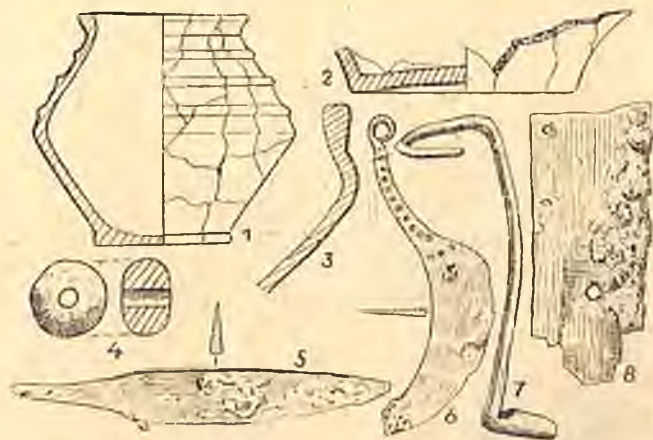
d) Taśmowata sprężynka żelazna od szkatułki drewnianej. Dług. 10,0 cm, dług. czopika 2,0 cm. Rys. 68, 7.

e) Okucie zamka od szkatułki drewnianej; prostokątne, nie zachowane w całości; w środku jeden otwór dla klucza, po bokach

otwory dla nitów. Dług. w stanie zach. 8,7 cm, szer. 3,8 cm, otwór 0,6 cm. Rys. 68, 8.

97—98. Zniszczone groby

Pod glebą na głęb. 23 cm występowała duża ilość drobnych ułamków, należących do kilkunastu naczyń. Piasek był nieco ciemniejszy od terenu nienaruszonego; jednakże zarysów jamy nie dało się odczytać. Skorupy, przedmioty metalowe i palone kości występowały liczniej na poziomach wyższych, częściowo nawet w warstwie ornej. Rozrzut zabytków posiadał prawie 1,6 m w promieniu. Były prawdopodobnie dwa lub

Ryc. 68. Zawartość grobu 96. 1. Naczynie dwustożkowe. $\frac{1}{5}$ w. n., 2. Podstawa popielnicy. $\frac{1}{5}$ w. n., 3. Profil czarki. $\frac{2}{5}$ w. n., 4. Przęślik glin. $\frac{2}{5}$ w. n., 5. Nóż żel. $\frac{2}{5}$ w. n., 6. Nóż żel. sierpikowaty. $\frac{2}{5}$ w. n., 7. Sprężynka żel. $\frac{2}{5}$ w. n. 8. Żel. okucie szkatułki. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 68. Contenu de la tombe no. 96. 1. Vase biconique, 2. Partie inférieure de l'urne, 3. Fragment de vase, 4. Fusaïole en argile, 5—6. Couteaux en fer, 7. Ressort en fer d'une serrure, 8. Fermeture d'une cassette. Nos. 1—2 en $\frac{1}{5}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

trzy groby znajdujące się pierwotnie w pobliżu siebie i zostały zniszczone z powodu powolnego wyrównywania terenu na skutek mechanicznej uprawy roli. Wyposażenie grobów w przedmioty świadczy o tym, że były to groby i męskie i kobiece.

Inwentarz:

1. Ułamki większych naczyń grubej roboty o pow. chropowatej niedbale obmazwanej z ornamentem paznokciowym, (rys. 69, 19) i gładzonej koloru brunatno-czerwonego (rys. 69, 29) o dnach płaskich i wyodrębnionych.

2. Ułamki naczynia z krawędzią wygiętą na zewnątrz, zaopatrzonego poniżej krawędzi w guzek (rys. 69, 25). Powierzchnia gładzona w odcieniu ciemnym.

3. Ułamki naczyń o pow. gładzonej, ostro profilowanych (rys. 69, 33) o łagodnym załomie brzuśca, często zdobionych (rys. 69, 18, 20, 23, 26, 28).

4. Ułamki czarek oraz mis profilowanych i zdobionych (rys. 69, 22, 23, 27).

5. Ułamki naczyń z podstawą stożkowato wyodrębnioną i pustym dnem. Na jednym widoczne głębokie żłobki pionowe. Rys. 69, 24 i 31.

6. Ułamek naczynia profilowanego z delikatnej gliny w siwym odcieniu z facetowanym, kolankowato zgiętym uchem. Rys. 69, 30.

7. Ułamki naczyń, toczonych na kole garncarskim z delikatnej gliny o cienkich ściankach. (Rys. 69, 21). Na kilku fragmentach widoczny wałek poziomy, skośnie karbowany. (Rys. 69, 32). Znaczna część skorup wykazuje ślady działania ognia: posiadają gąbczastą strukturę i są powyginane.

a) Przęślik gliniany, dwustożkowy, z łagodnym załomem i wgłębieniami przy otworze; przepalony. Wys. 2,3 cm, śr. 3,5 cm. Rys. 69, 1.

b) Przęślik gliniany, dwustożkowy z wgłębieniami przy otworze; nieco uszkodzony. Wys. 2,1 cm, śr. 3,5 cm. Rys. 69, 2.

c) Część przęślika glinianego, dwustożkowego z ostrym załomem i wgłębieniami przy otworze; zrobiony z delikatnej, siwej gliny; zniszczony na skutek przepalenia. Wys. 2,5 cm śr. 4,2 cm. Rys. 69, 3.

d) Zapinka żelazna z kabłąkiem kolankowato zgiętym, wygiętą ku górze trapezowatą nóżką i wysoką pochewką dla kolca. Sprężynka 16-to zwojowa z górną cięciwą. Silnie zniszczona w ogniu. Wys. 2,0 cm, dług. 3,6 cm. Rys. 69, 4.

e) Część (nóżka z pochewką) stopionej w ogniu z apinki brązowej z szerokim, taśmowatym, esowato wygiętym kabłąkiem, zdobionym poprzecznymi żeberkami. Rys. 69, 5.

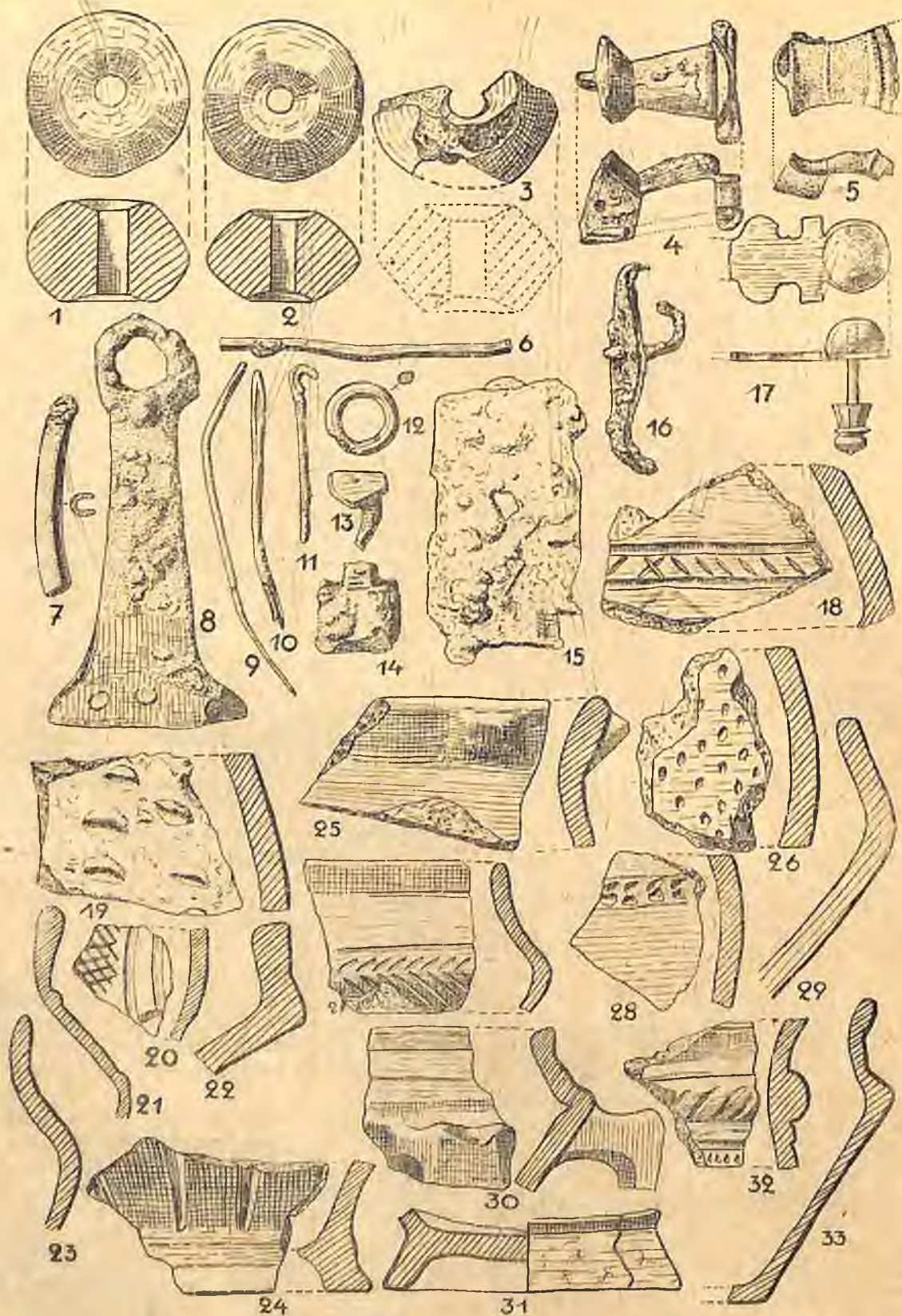
f) Część igły brązowej. Dług. 9,0 cm. Rys. 69, 9.

g) Fragment igły żelaznej z uszkiem. Dług. 6,4 cm. Rys. 69, 10.

h) Szpila żelazna z łukowato wygiętą główką; częściowo uszkodzona. Dług. w stanie zach. 4,3 cm. Rys. 69, 11.

i) Koszyczkowaty wisior żelazny z szerokim kabłąkiem, kwadratowego kształtu; pow. zdobiona przy brzegach dwiema równoległymi liniami. Dług. boku 1,5 cm. Szer. kabłąka 0,5 cm. Rys. 69, 14.

j) Żelazny nit do złączenia grzebienia kilkuczęściowego; końce nieco rozklepane. Dług. 7,6 cm. Rys. 69, 6.

Ryc. 69. Część zawartości zniszczonych grobów 97—98 (wszystko $\frac{2}{3}$ w. n.). 1—3. Pręśliki glin., 4. Zapinka żel., 5. Część zapinki brązowej, 6. Nit żel. do grzebieńia, 7. Część okucia brzęgu tarczy, 8. Żel. dolne okucie pasa, 9—10. Igły żel., 11. Szpila żel., 12. Kółko brąz., 13. Gwóźdź żel., 14. Wisiorek żel., 15—16. Okucie żel., 17. Koniec imacza brąz. dc tarczy, 18—33. Ułamki naczyń (21 i 32 toczone na kole garncarskim). — Fig. 69. Objets trouvés dans les tombes détruites no. 97—98. 1—3. Fusaiöles en argile, 4. Fibule en fer, 5. Fibule en bronze, 6. Rivet en fer, 7. Ferrure en fer du bord de bouclier, 8. Ferrure de ceinture (en fer), 9—10. Aiguilles en fer, 11. Épingle en fer, 12. Anneau en fer, 13. Clou en fer, 14. Pendeloque en fer, 15—16. Ferrures en fer, 17. Fragment de poignée de bouclier (en bronze), 18—33. Fragments de poterie (21 et 32 faits au tour de potier). $\frac{2}{3}$ gr. nat.

k) Silnie zniszczone prostokątne okucie żelazne szkatułki z jednym otworem w środku. Dług. 6,4 cm, szer. 3,4 cm. Rys. 69, 15.

l) Małe kółko żelazne o profilowanym przekroju. Śr. 1,7 cm. Rys. 69, 12.

m) Nit żelazny z płaską, nieforemną główką, dług. 1,6 cm. Rys. 69, 13.

n) Żelazne okucie końca pasa; płaskie, szerokie, zaopatrzone na końcu w otwór. Do umocowania rzemienia posiada trzy nity. Silnie zniszczone w ogniu. Dług. 9,8 cm, najw. szer. 4,6 cm, śr. otworu ok. 13 cm. Rys. 69, 8.

o) Ułamek żelaznego, rynienkowatego okucia brzegu tarczy. Dług. 5,0 cm, szer. 0,5 cm. Rys. 69, 7.

p) Część (jeden koniec) brązowego imacza tarczy, bogato profilowanego z jednym nitom o półkulistej główce i facetowanym końcu. Dług. imacza w stanie zach. 3,7 cm, szer. 2,1 cm, dł. nitu 3,3 cm, śr. główki 1,4 cm. Rys. 69, 17. Przepuszczalna grubość tarczy w miejscu umocowania imacza 1,1 cm.

r) Silnie zniszczone okucie żelazne. Łódkowatego kształtu, z końcami zagiętymi w jedną stronę. W środku okucia resztki zgiętego nitu. Dług. 5,2 cm, szer. 1,0 cm. Rys. 69, 16.

99. Zniszczony grób Starsza epoka brązowa

100. Grób popielnicowy (zupełnie zniszczony)

(Brak planu i opisu.)

Inwentarz:

1. Podstawa popielnicy z dnem płaskim, nieznacznie wyodrębnionym; pow. czerniona, przy dnie wąski, wygładzony pas, wyżej pow. (przypuszczalnie cały brzusec) szorstka. Średnica dna 13,5 cm, wys. zach. części 5,6 cm. Rys. 70.

2. Drobne ułamki innych, przepalonych naczyń.

3. Palone kości ludzkie.

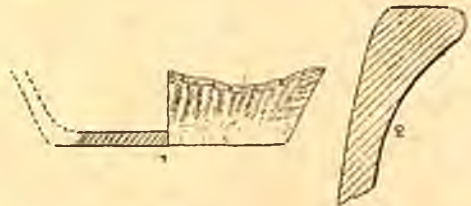

Ryc. 70. Podstawa popielnicy ze zniszczonego grobu 100. 1/3 w. n. — Fig. 70. Partie inférieure de l'urne de la tombe no. 100. 1/3 gr. nat.

101. Zniszczony grób (Brak planu i opisu.)

Inwentarz:

Ułamki większego naczynia z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia. Zachowały się ułamki dna, kilka ułamków ścianek i fragment szyjki z brzegiem. Szyjka przechodzi w zgrubiały, odchylający się na zewnątrz brzeg o zupełnie płaskiej i szerokiej krawędzi.

Ryc. 71. Ułamki naczynia ze zniszczonego grobu 101. 71. Dolna część naczynia. 1/6 w. n., 2. Brzeg tegoż naczynia. 1/3 w. n. — Fig. 71. Fragments d'un vase de la tombe détruite no. 101. 1. Partie inférieure. 1/6 gr. nat., 2. Bord de ce vase. 1/3 gr. nat.

(grub. krawędzi 3,0 cm). Pow. ścian naczynia obmazywana jest głównie pionowo. Obmazywanie jest grube, szerokość poszczególnych żłobków dochodzi do 2 cm. Przy dnie powierzchnia jest wygładzona do wys. 3 cm; kolor jej zasadniczo jasno-brunatny zmienia się miejscami na szary lub ceglasty. Grubość ścianek przeciętnie 1,5 cm. Śr. dna 27,0 cm. Rys. 71, 1 i 2.

102. Zniszczony grób (Brak planu i opisu.)

Inwentarz:

1. Fragmenty górnej części dużego naczynia o zwężającej się stożkowato części dolnej, przechodzącej przez ostry załom w szyjkę w środku zwężoną i wygiętą na zewnątrz lekko zgrubiały brzeg z prosto ściętą krawędzią. Pow. wygładzona w odcieniu ciemno-brunatnym i ceglastym. Gлина z domieszką ziaren kwarcu. Zrekonstruowane wymiary: otwór 42,3 cm, śr. brzuśca 43,5 cm, wys. zach. części 15,6 cm. Rys. 72, 1.

Ryc. 72. Ułamki naczyń z grobu 102. 1. Część górna popielnicy. 1/6 w. n., 2. Profil misy. 1/3 w. n. — Fig. 72. Fragments de vases de la tombe no. 102. 1. Partie supérieure de l'urne. 1/6 gr. nat., 2. Profil d'une écuelle. 1/3 gr. nat.

2. Ułamki misy z półkulistym brzuścem, nieco zgrubiałym brzegiem i płasko ściętą krawędzią. Brzeg rozszerza się silniej ku wnętrzu. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Pow. gładzona, w odcieniu brunatno-ceglastym. Rys. 72, 2.

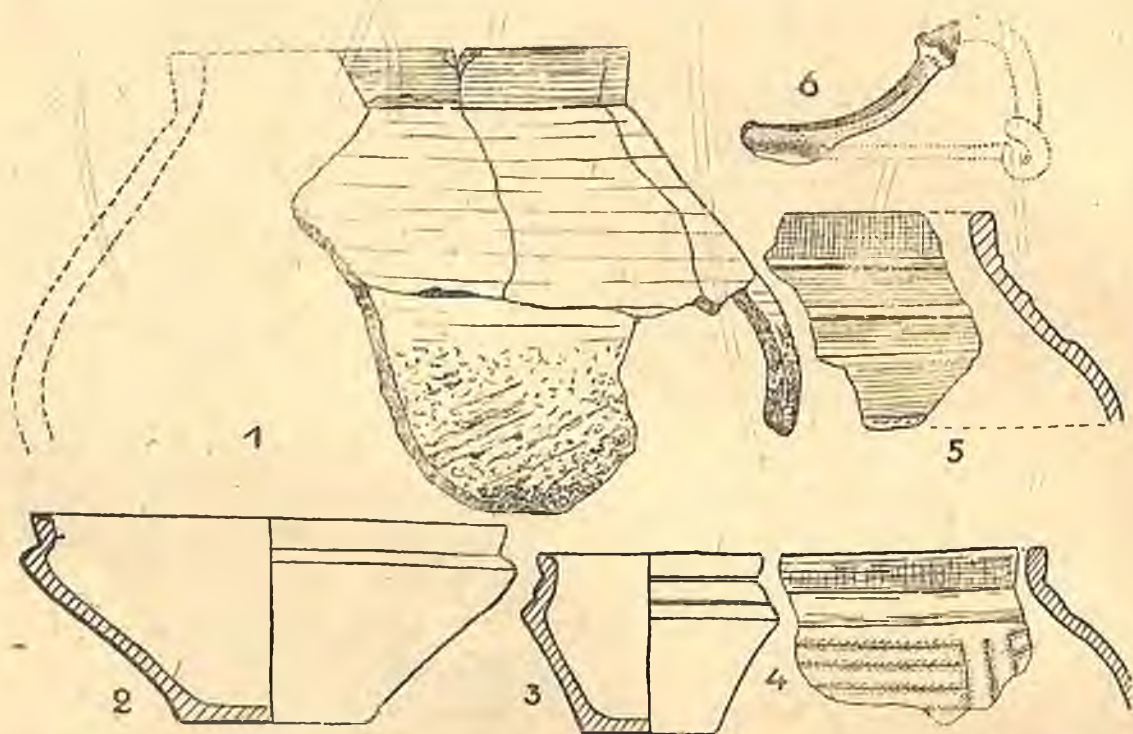
103. Grób jamowy

Na głęb. 22 cm pod warstwą gleby jama w rzucie poziomym miała kształt owalny; wewnątrz zabarwione na kolor czarny; skorupy, spalone kości i węgiel drzew-

17,1, śr. 29,4 cm. wys. w stanie zach. 18,0 cm. Rys. 73, 1.

2. Ułamki naczynia z baniastym brzuścem, zwężającą się szyjką i cylindrycznym brzegiem. Przy nasadzie brzegu i w połowie wysokości szyjki poziome listwy. Powyżej załomu ślady ornamentu (prawdopodobnie meandrowego); pow. lśniąca, czarna. Rys. 73, 5.

3. Duży fragment czarki ostro profilowanej o gładzonej, brunatno-szarej powierzchni. Wys. 8,3 cm, śr. 18,6 cm, otwór 17,8 cm, dno 7,4. Rys. 73, 2.

Ryc. 73. Zabytki z grobu 103. 1—5. Czarki i ułamki innych naczyń. $\frac{1}{2}$ w. n., 6. Część zapinki brązowej. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 73. Objets provenant de la tombe no. 103. 1—5. Vases et tessons. $\frac{1}{2}$ gr. nat., 6. Fragment de fibule en bronze. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

ny rozrzucone na przestrzeni całej jamy. Na pow. jamy leżały ułamki mis; na głęb. 12 cm ułamki zapinki brązowej; tuż pod pow. znajdowało się małe naczynie w całości zachowane.

Inwentarz:

1. Ułamki naczynia dwustożkowego kształtu o łagodnym załomie brzuśca z cylindrycznym, zgrubiałym brzegiem. Pow. od załomu w dół chropowata, na skutek lekkiego obmazywania narzuconej sztucznie gliny. Górna część pierwotnie gładzona, obecnie szorstka. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Zrekonstruowane wymiary: otwór

4. Małe ostro profilowane naczynie o pow. gładzonej, brunatno-szarej. Wys. 7,0 cm, śr. 9,8 cm, otwór 8,4 cm, dno 5,4 cm. Rys. 73, 3.

5. Ułamki naczynia z baniastym brzuścem, niską, zwężającą się szyjką i cylindrycznym, zgrubiałym brzegiem. Poniżej szyjki ornament meandrowy, złożony z jodełkowatych linii. Pow. gładzona, na skutek przepalenia szara. Rys. 73, 4.

a) Ułamek (część kabłąka i nóżki z pochawką) z zapinki brązowej. Poniżej zgięcia kabłąka profilowany guzek. Rys. 73, 6.

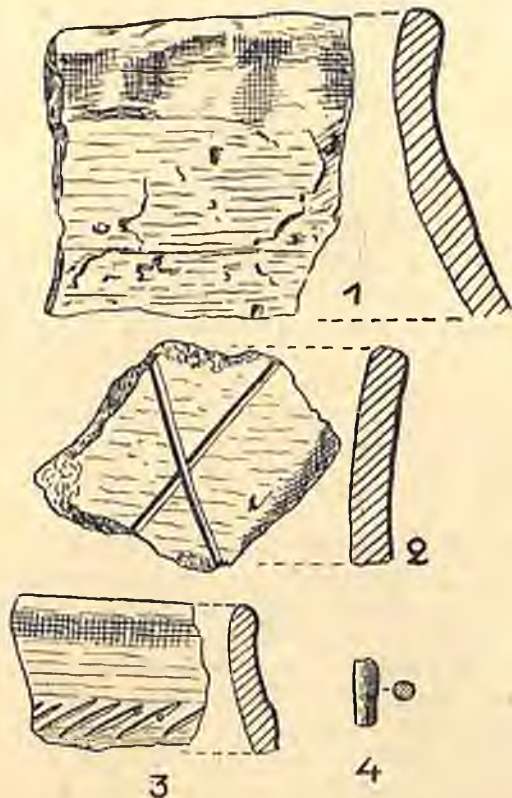
104. Grób skrzynkowy Kultura „pomorska”

105. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Słabo zabarwiona jama wystąpiła na głęb. 48 cm. Wewnątrz rozrzucone ułamki kilku naczyń i spalone kości ludzkie. Miąższość jamy — 40 cm.

Inwentarz:

1. Ułamki większego naczynia z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia, o pow. szorstkiej i chropowatej; brzeg wygięty na zewnątrz. Rys. 74, 1.

Ryc. 74. Ułamki naczyń ze zniszczonego grobu 105. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 74. Fragments de vases de la tombe détruite no. 105. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

2. Ułamki naczynia z wygiętym na zewnątrz brzegiem, zdobionego u nasady szyjki szeroką, słabo wyodrębnioną, skośnie żłobkowaną listwą. Pow. gładzona, w odcieniu szarym. Rys. 74, 3.

3. Ułamki naczynia grubej roboty z pow. zdobioną ukośnymi, głęboko rytymi bruzdami; pow. nieco wygładzona, w odcieniu ceglastym. Rys. 74, 2.

4. Ułamki innych naczyń, często wypaczone w ogniu.

a) Kawalek brązu (ułamek szpili lub zapinki?); przekrój okrągły. Rys. 74, 4.

106. Grób jamowy

Na głęb. 24 cm wystąpiła mała jama, prawie czworobocznego kształtu, w profilu bardzo płytka (do 20 cm miąższości) o zupełnie płaskim dnie. Wewnątrz znajdowały się bardzo drobne przepalone ułamki naczyń i spalone kości. Na głęb. 12 cm (od pow. jamy) znaleziono małe okucie żelazne w kształcie uszka z rozklepanymi końcami, w których tkwiły nity. Rys. 75,

Ryc. 75. Uchwyt żel. z grobu 106. W. n. — Fig. 75. Attache en fer de la tombe no. 106. Gr. nat.

107. Zniszczony grób
(Brak planu i opisu).

Inwentarz:

1. Drobne ułamki naczyń, przepalone w ogniu.

a) Część owalnego kamienia do krzesania ognia. Na jednej stronie widoczne ślady używania; materiał: drobnoziarnisty, krystaliczny piaskowiec. Rys. 76, 1.

b) Zniszczony przez rdzę gwóźdź żelazny z płaską główką i czworograniastym trzonem. Rys. 76, 2.

c) Spalone kości.

Ryc. 76. Przedmioty z grobu 107. 1. Część kamienia do krzesania ognia. $\frac{1}{2}$ w. n., 2. Nit żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 76. Objets trouvés dans la tombe 107. Fragment d'une caillou à battre le briquet, 2. Rivet en fer $\frac{1}{2}$ gr. nat.

108. Grób jamowy

Na głęb. 45 cm jama o słabym zabarwieniu zawierała rozrzucone po całym wnętrzu ułamki naczyń, spalone kości i węgiel drzewny. Nóż żelazny leżał skierowany ostrzem na wschód, na głęb. 20 cm (od pow. jamy). Miąższość — ok. 30 cm.

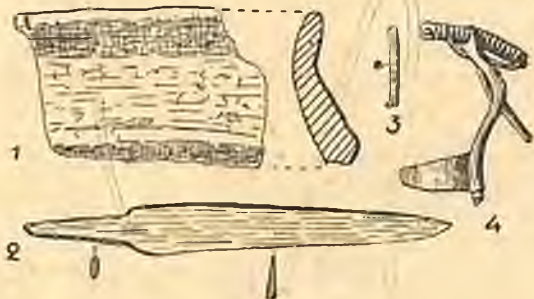
Inwentarz:

1. Ułamki kilku naczyń o pow. szorstkiej i gładzonej. Część skorup przepalona, m. in. brzeg czarki. Rys. 77, 1.

a) Nóż żelazny z prostym tylcem i obustronnie wyodrębnionym trzonkiem. Dług. 10,6 cm, dług. ostrza 8,0 cm, najw. szer. ostrza 1,3 cm. Rys. 77, 2.

b) Ułamek drutu brązowego. Rys. 77, 3.

c) Zniszczona zapinka brązowa, trzyczęściowa z esowatym kabłąkiem, zakończonym guzkiem. 16-zwojowa sprężynka na żelaznej osi. Cięciwa dolna; pochewka wysoka. Dług. 4,5 cm. Rys. 77, 4.

Ryc. 77. Zawartość grobu 108. 1. Brzeg czarki, 2. Nóż żel., 3. Część igły brąz., 4. Zapinka brąz. (Wszystko 1/2 w. n.). — Fig. 77. Contenu de la tombe no. 108. 1. Bord d'une écuelle, 2. Couteau en fer, 3. Fragment d'une aiguille en bronze, 4. Fibule en bronze. 1/2 gr. nat.

109. Grób skrzynkowy Kultura „pomorska“

110. Grób jamowy

Na głęb. 22 cm ukazał się owalny zarys jamy, wypełnionej smolisto-czarną ziemią, zawierającą dużą ilość ułamków, należących do kilkunastu naczyń, sporo spalonych kości, i węgla drzewnego. Kości, skorupy i spalone drzewo występowały równomiernie na całym obszarze grobu. Jama w profilu miała kształt w przybliżeniu lejkowaty. Por. plan rys. 78, 1.

Naczynia, których ułamki znajdowały się w grobie, posiadały pow. gładzoną w odcieniach: brunatnym, szarym, rdzawym i ceglastym. Żadne nie było zdobione. Wszystkie mają profilowaną krawędź, na zewnątrz wygiętą. Wyróżnić można naczynia z cylindryczną częścią górną (rys. 78, a, b, 3), z brzuścem baniastym (rys. 78, 2 c, d, g, 4, 6), z krótką cylindryczną szyjką i baniastym brzuścem (rys. 78, 2 e, f).

Niektóre zaopatrzone były w uszka, zwężone w środku (rys. 78, 3). Dna naczyń są gładkie lub nieco wgięte ku środkowi (rys. 78, 4). Jedno z den (rys. 78, 5) posiada wgłębienie, powstałe podczas lepienia naczynia (widocznie odcisk nierównej deski, którą posługiwano się przy lepieniu). Inny fragment należy do baniastego naczynia z profilowaną krawędzią i posiada szerokie i grube, łukowato zgięte ucho. Pow. gładzona niestarannie, ścianki w porównaniu do innych naczyń z tego grobu są masywne (rys. 78, 6). Wymienić należy jeszcze fragment naczynia ostro profilowanego; jest silnie zniekształcone w ogniu (rys. 78, 2 h).

a) Ułamek (koniec) igły żelaznej silnie zniszczonej. Dług. 3 cm. Rys. 78, 6.

111. Grób jamowy (Częściowo zniszczony)

Pod 27 cm grubą warstwą gleby zarysował się kontur jamy, wypełnionej smolisto-czarną ziemią, zawierającą skorupy, spalone kości i węgiel drzewny. W warstwie gleby znajdował się nóż żelazny, który dostał się tam przypadkowo przy uszkodzeniu grobu podczas prac rolnych. Pdn. część jamy zniszczono podczas wydobywania piasku. Rys. 79, 1.

Spośród skorup wyróżnić należy:

1. Ułamki naczyńia dwustożkowego z ostrym załomem brzuśca, krótką, zwężającą się szyjką i zgrubiałym brzegiem. Powyżej załomu ornament w postaci dwóch przerywanych linii poziomych, ujętych górną i dołem słabo zaznaczonymi liniami ciągłymi; pow. czarna, lśniąca. Rys. 79, 2.

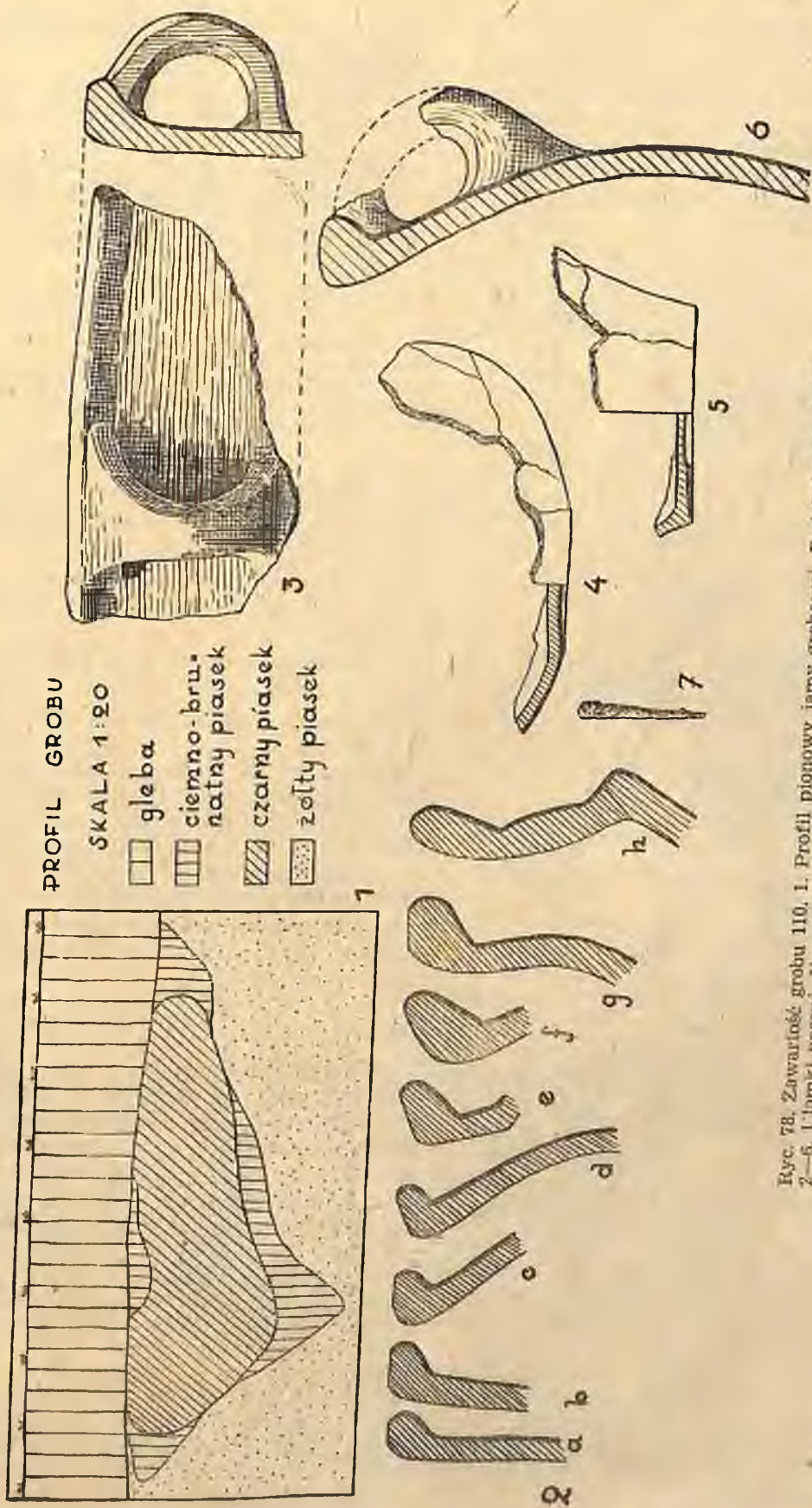
2. Ułamki naczyńia z baniastym brzuścem i zgrubiałym brzegiem. Szyjka oddzielona od brzuśca linią poziomą; brzusiec zdobiony pionowymi żłobkami; pow. gładzona i czerniona. Rys. 79, 3.

3. Ułamki kubka o półkolistym profilu brzuśca z łukowato zgiętym, czworobocznym w przekroju uchem. Przy górnej nasadzie ucha małe wgłębienie; pow. szorstka. Rys. 79, 4.

4. Ułamki naczyńka ostro profilowanego o pow. gładzonej, szarej. Rys. 79, 6.

5. Ułamek brzegu naczyńia; pow. gładzona, szaro-brunatna. Rys. 79, 5.

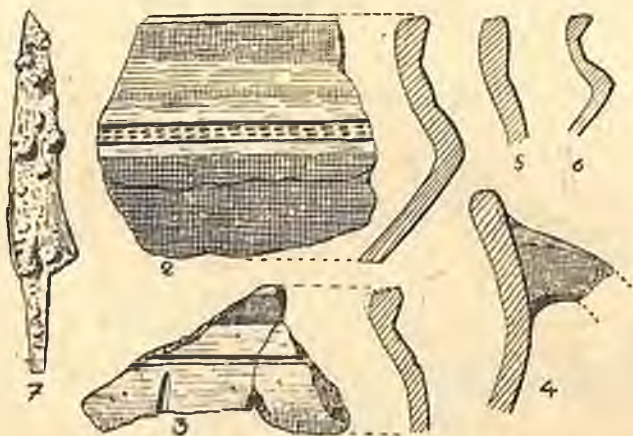
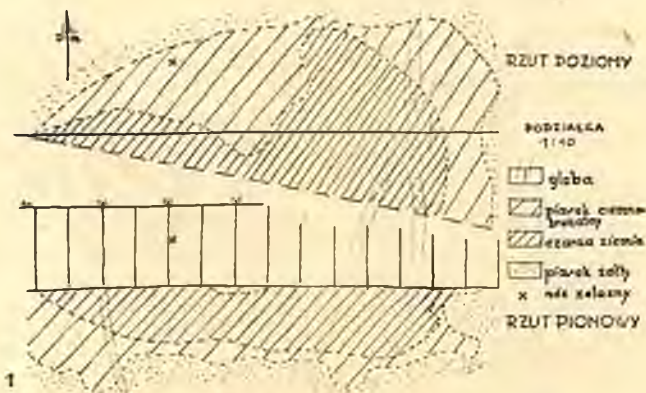
a) Nóż żelazny z trzonkiem wyodrębnionym pod kątem prostym od strony ostrza a nieznacznie od strony tyłca. Ostrze esowato wygięte. Dług. 11,8 cm, najw. szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 79, 7.

Ryc. 78. Zawartość grobu 110. 1. Profil pionowy jamy grobowej. Podziałka ok. 1:30, 2-6. Ułamki naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n. 7. Koniec igły brązowej. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 78. Contenu de la tombe no. 110. 1. Coupe verticale de la tombe. Echelle 1:30, 2-6. Fragments de vases, 7. Fragment d'aiguille en bronze. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

112. Grób jamowy

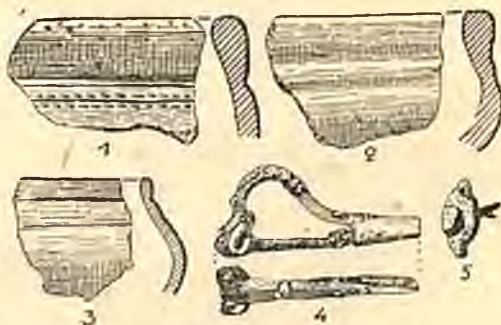
Pod warstwą gleby w nieznacznie ciemniej zabarwionym piasku znajdowały się bardzo drobne ułamki naczyń, kilka spalonych kości i kawałki węgla drzewnego. Wszystkie skorupy przepalane. W obrębie jamy znaleziono kamień (czerwony piaskowiec) z jedną płaszczyzną wygładzoną.

Ryc. 79. Grób 111. 1. Plan i przekrój jamy grobowej. Podziałka: ok. 1 : 20, 2—6. Ułamki naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n., 7. Nóż żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 79. Tombe 111. 1. Plan et coupe de la tombe — Echelle 1 : 20, 2—6. Fragments de vases, 7. Couteau en fer. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

113. Grób jamowy (uszkodzony)

Powierzchnia owalnej jamy znajdowała się na głęb. 28 cm; w płn. stronie leżał kamień o dług. 34 cm. W jamie o smolisto-czarnym zabarwieniu było wiele drobnych, przepalonych ułamków naczyń. Były one rozrzucone na całym obszarze jamy. Mała ilość drobnych spalonych kości tworzyła skupienie koło kamienia. Na głęb. 6 cm (od pow. jamy) leżał kawałek blaszki z nitem, 4 cm niżej zapinka żelazna. Jama w profilu miała kształt nieckowaty.

Ryc. 80. Część zawartości grobu 113. 1—3. Brzegi czarek. $\frac{1}{2}$ w. n., 4. Zapinka żel. $\frac{1}{2}$ w. n., 5. Część żel., z nitem. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 80. Objets trouvés dans la tombe no. 113. 1—3. Tessons, 4. Fibule en fer, 5. Fragment de ferrure en fer avec rivet. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Wśród skorup wyróżnić można:

1. Ułamki kubka przepalonego z uchem o czworobocznym przekroju.

2. Ułamki czaruki zdobionej poniżej brzegu przerywanymi liniami poziomymi. Rys. 80, 1.

3. Ułamek czaruki z półkulistym brzuścem. Rys. 80, 2.

4. Ułamki małego, baniastego naczynia. Rys. 80, 3.

a) Zapinka żelazna z kabłąkiem łukowato zgiętym, daszkowatym w przekroju, zdobionym guzkiem poniżej zgięcia i prostą długą nóżką. Na pochewce od dołu dwie małe kreski ukośne. Cięciwa dolna. Zapinka zniszczona silnie w ogniu. Rys. 80, 4.

b) Część żelaznego okucia taśmowatego z nitem; silnie zniszczone. Rys. 80, 5.

114. Grób jamowy

Kolisty zarys jamy grobowej wystąpił pod warstwą gleby na głęb. 27 cm. Ziemia w jamie smolisto-czarna zawierała wiele ułamków naczyń, rozrzuconych po całym wnętrzu, spalone kości i kawałki zwęglonego drzewa. Na płn. krańcu grobu przylegał do jamy piasek o rdzawo-czerwonym kolorze. Silnie zniszczone przez ogień i wilgoć metalowe dary grobowe znajdowały się przeważnie we wschodniej stronie grobu, oprócz żelaznego okucia, które leżało w kierunku płn., obok miejsca z czerwonym piaskiem, na głęb. ok. 70 cm. Obok darów grobowych, znajdujących się przeważnie na głęb. 45—55 cm, leżały ułamki dużego naczynia. W rzucie pionowym jama miała ściany boczne w przybliżeniu pionowe i płaskie dno. Grób był częściowo uszkodzony od strony pld. przez rozjeżdżenie wozami.

Inwentarz:

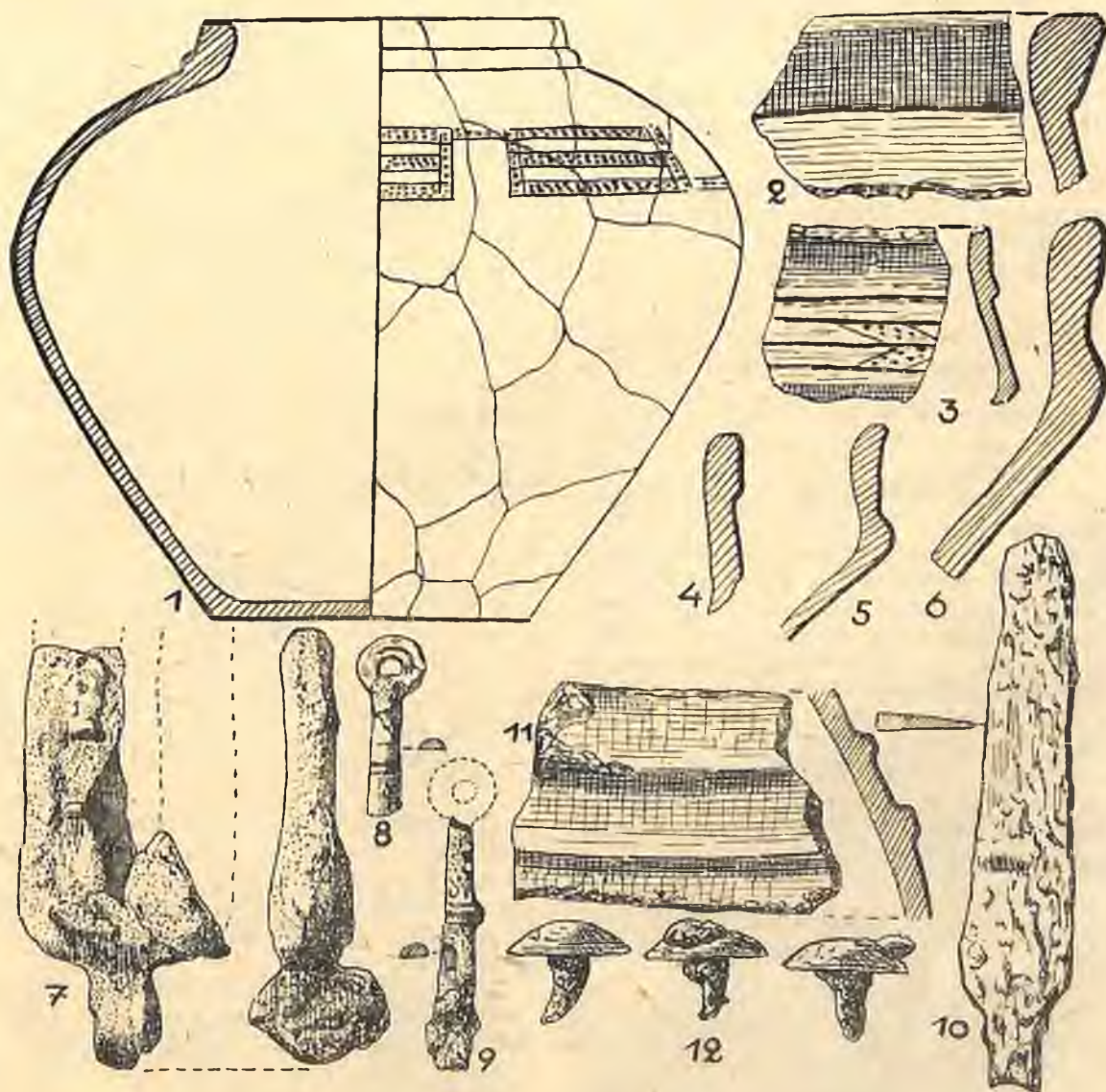
1. Duże naczynie z baniastym brzuścem o największej wydętości w $\frac{2}{3}$ wys., niskim, profilowanym brzegiem, oddzielonym od brzuśca poziomym wałkiem. Powyżej załomu brzuśca ornament meandrowaty w postaci wiązanych prostokątów z potrójnych pasm, wypełnionych nakłuciami. Dno płaskie; pow. gładzona, ciemna z lekkim brunatnym odcieniem. Naczynie zrekonstruowano z ułamków, tworzących skupienie w jamie grobowej. Wys. 33 cm, śr. 38,2 cm, otwór 19,0 cm, dno 16,6 cm. Rys. 81, 1.

2. Ułamki naczyńia z grubym, profilowanym brzegiem; pow. czarna, lśniąca. Rys. 81, 2.

3. Ułamki naczyńia z ostrym załomem brzuśca i zgrubiałym brzegiem, oddzielonym od szyjki poziomą listwą. Powyżej załomu ornament, złożony z linii poziomych, wypełnionych ukośnymi zakreskowanymi polami. Rys. 81, 3.

4. Fragmenty profilowanej, wypaczonej w ogniu czaraki. Rys. 81, 6.

5. Ułamki czaraki o pow. gładzonej w ceglasmym odcieniu. Rys. 81, 4 i 5.

Ryc. 81. Zawartość grobu 114. 1. Naczynie (rekonstr.). Ok. $\frac{1}{4}$ w. n., 2—6. Ułamki czaraki. $\frac{3}{4}$ w. n., 7. Okucie (?) żel. $\frac{3}{4}$ w. n., 8—9. Okucia żel. końca pasa. $\frac{3}{4}$ w. n., 10. Nóż żel. $\frac{3}{4}$ w. n. 11. Fragment naczynia. $\frac{3}{4}$ w. n. 12. Nity żel. $\frac{3}{4}$ w. n. —Fig. 81. Contenu de la tombe 114. 1. Vase, 2—6 et 11. Fragments de vases, 7. Ferrure (?) en fer, 8—9. Ferrure de fer de ceinture, 10. Couteau en fer, 12. Rivets en fer. 1—en $\frac{1}{4}$, le reste en $\frac{3}{4}$ gr. nat.

6. Ułamki naczynia o pow. czernionej i lśniącej, zdobionej powyżej załomu poziomymi listwami. Rys. 81, 11.

Przedmioty metalowe są silnie zniszczone na skutek działania ognia i wilgoci.

a) Okucie żelazne, prawdopodobnie dolne zakończenie pochwy miecza. Posiada kształt litery „U” i zakończone płaskim kółkiem w położeniu odwróconym o 90° w osi pionowej w stosunku do okucia. Wewnątrz ślady brązowej blachy. Rys. 81, 7.

b) Dwa równe, uszkodzone okucia końców pasa, złożone z kółka i rozszerzającej się płytki żelaznej, w przekroju płasko-wypukłej. Płytki w połowie długości zdobione były poprzecznymi żłobkami. Dług. zach. fragmentów: 3,3 i 4,7 cm. Rys. 81, 8 i 9.

c) 7 nitów w żelaznych z płasko-wypukłymi główkami. Śr. główek: ok. 2 cm. Rys. 81, 12.

d) Nóż żelazny z prostym tylcem i obustronnie łagodnie wyodrębnionym trzonkiem; silnie uszkodzony. Dług. zach. 10,5 cm. Najw. szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 81, 10.

115. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Pod warstwą gleby na głęb. 17—28 cm. znajdowała się pokrywa kamienna o wym. 70×80 cm, ułożona z polnych kamieni. Po zdjęciu kamieni w czystym, jasno-żółtym piasku znaleziono kilka ułamków naczyń z gliny o domieszce tłuczonego kamienia. Skorupy posiadają szorstką powierzchnię zewnętrzną i gładką wewnętrzną. Powierzchnia w odcieniu brunatnym i jasno-brunatnym. Na głęb. 39 cm leżała skuwka żelazna z ruchomym kółkiem. Dług. skuwki 2,7 cm. śr. kółka 1,8 cm. W piasku powyżej kamieni znajdowała się duża ilość spalonych kości których zasięg wychodził w stronę pń.-zach. poza pokrywą kamienną. Między kośćmi pojawiały się bardzo nagle i nieliczne kawałki węgla drzewnego. Rys. 82.

116. Grób popielnicowy obwarowany Kultura „pomorska”

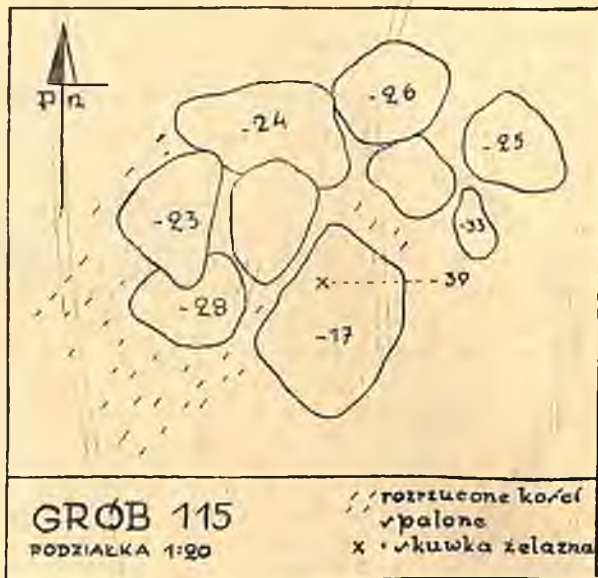
117. Grób jamowy

Jama dużych rozmiarów (1,7×1,3 m) w przekroju pionowym nieckowatego kształtu o zabarwieniu smolisto-czarnym. Wewnątrz równomiernie rozrzucone ułamki naczyń (częściowo przepalone), kawałki węgla drzewnego i znaczna ilość spalonych kości. W pń.

stronie grobu piasek o zabarwieniu rdzawo-czerwonym. Rys. 83.

Inwentarz:

1. Części naczynia dwustożkowego o łagodnym załomie brzuśca z krótką szyjką i zgrubiałym brzegiem. Na załomie dwie poziome bruzdy; pow. gładzona, miejscami czarna, i brunatno-ciemna. Zrekonstruowane wymiary: wys. 16,5 cm, śr. 18,6 cm, otwór 8,7 cm. dno 9,0 cm. Rys. 84, 1.

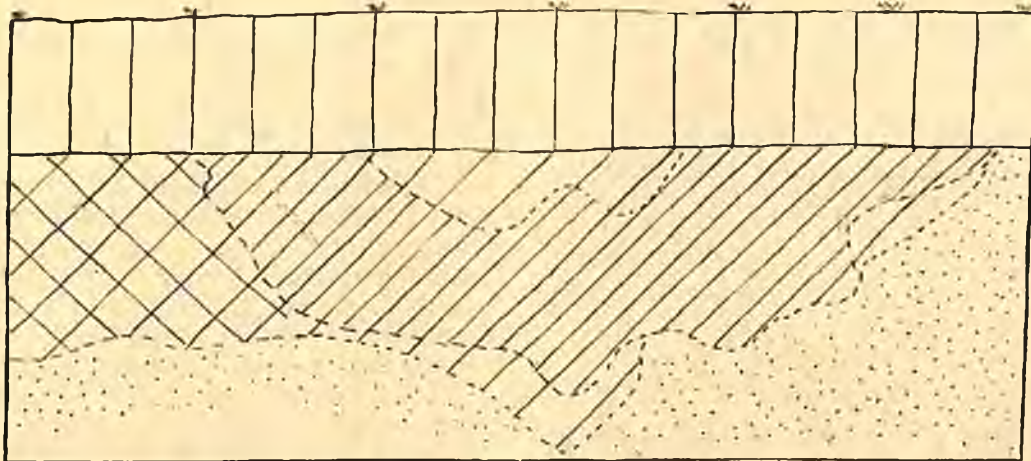

Ryc. 82. Plan grobu 115 i okucie żel. — Fig. 82.
Plan de la tombe no 115 et ferrure en fer

2. Fragmenty czary z ostrym załomem brzuśca i zgrubiałym brzegiem, z dolną częścią łukowato wgiętą ku wnętrzu. Pow. gładzona, miejscami czarna i brunatna. Wys. 9,0 cm, śr. 21,7 cm, otwór 19,6 cm dno 8,6 cm. Rys. 84, 2.

3. Fragment czarki z ostrym załomem i wyodrębnionym brzegiem; pow. gładzona, lśniąca, brunatna. Zrekonstruowane wymiary: wys. 8,0 cm, śr. 18,4 cm, otwór 17,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 84, 5.

4. Mała czarka ostro profilowana z brzegiem oddzielonym od górnej części brzuśca poziomym wałkiem, zdobionym wgłębieniami; pow. szara (przepalona). Wys. 6,2 cm, śr. 10,0 cm, otwór 8,6 cm. Rys. 84, 3.

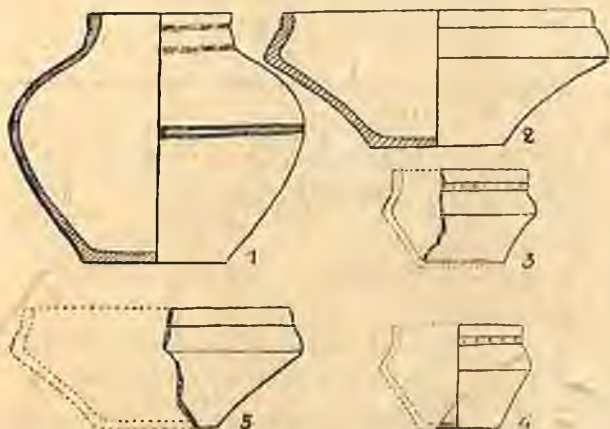

Ryc. 83. Profil jamy grobowej 117. Podziałka 1 : 25 — Fig. 83. Profile du dépôt ciné-raise no 117. Echelle 1 : 25. |||| warstwa gleby — glèbe, //// ciemno-szary piasek — sable gris foncé, /// smolisto-czarny piasek — sable noir, żółty piasek — sable jaune, XX rdzawo-czerwony piasek — sable rouillé

5. Podobna zupełnie do poprzednio opisanej czarka o pow. szarej (również przepalonej). Wys. 7,0 cm, śr. 9,8 cm, otwór 8,4 cm, dno 5,0 cm. Rys. 84, 4.

118. Grób jamowy (zniszczony)

W zniszczonej podczas wywożenia piasku jamie o bardzo ciemnym zabarwieniu znaleziono kilka drobnych, mało charakterystycznych ułamków naczyń, kilka spalonych kości i kawałki zwęglonego drzewa.

Ryc. 84. Ceramika grobu 117 (Wszystko 1/5 w. n.). — Fig. 84. Céramique de la tombe no 17

119. Grób jamowy z obstawą kamienną

Po zdjęciu 25 cm grubej warstwy gleby ukazał się nieregularny i niepełny wie-

niec z kamieni; średn. obstawy — 74×52 cm. W profilu widniała jama, której ciemny piasek wyraźnie odcinał się od jasno-żółtego piasku złoża. Jama kończyła się na głęb. 70 cm. Wewnątrz znajdowały się 4 bardzo małe skorupy, kilka spalonych kości i ułamki węgla drzewnego. Na głęb. 46 cm znaleziono stopiony fragment brzozy. Rys. 85.

120. Zniszczony grób

Wśród czarno-zabarwionego piasku znajdowało się kilka ułamków naczyń, trochę spalonych kości i węgiel drzewny. Grób został zniszczony w czasie wywożenia piasku. Wśród skorup wyróżnić można:

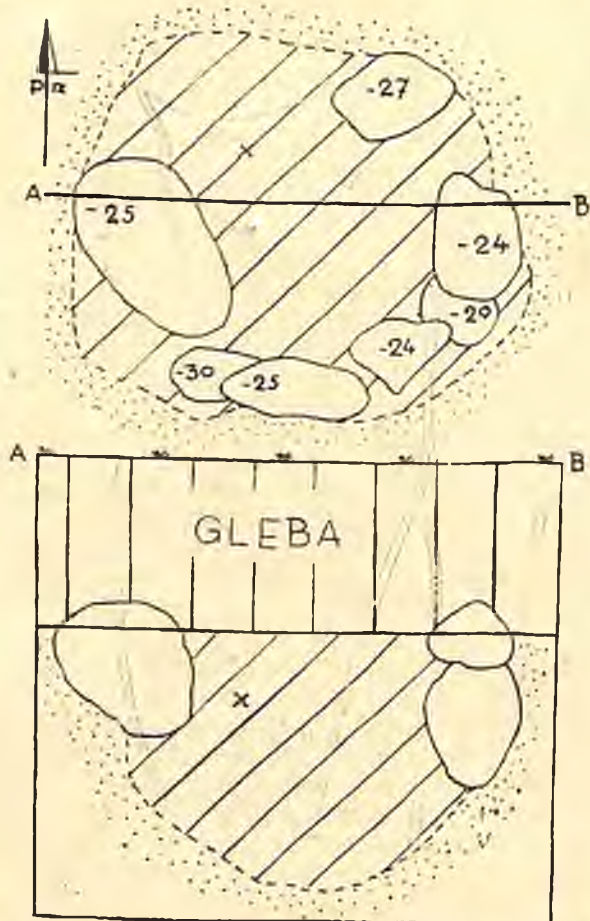
1. Ułamki naczynia o pow. chropowatej (obrzuczonej gliną).
2. Ułamek ostro profilowanej czarki.

121. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 25 cm wystąpił zarys okrągłej jamy, w której na głęb. 30 cm znajdowało się naczynie przepalone i obok niego przesłik. Czyste kości spalone tworzyły skupienie wokół naczynia. Wśród kości były rozrzucone ułamki zniszczonej w ogniu czarki. Rys. 86.

Inwentarz:

1. Naczynie dwustożkowe o łagodnym załomie brzośca, smukłej podstawie, wyodrębnionej szyjce z wygiętym na zewnątrz brzegiem. U nasady szyjki i w połowie jej wysokości poziome wałki, skośnie kreskowane. Na załomie brzośca ornament meandrowy; powierzchnia gładzona, w odcieniu żółtawo-szarym. Wys. 14,0 cm, śr. 15,0 otwór 11,0 cm, dno 7,0 cm. Rys. 87, 1.

Ryc. 85. Plan grobu 119. Podziałka 1 : 17,5. — Fig. 85.

Plan de la tombe no 119. Échelle 1 : 17,5

//// ciemny piasek — sable foncé, jasno
 żółty piasek — sable jaune clair, X stopiony brąz
 — bronze fondu

2.-Ułamki spękanej w ogniu, ostro profilowanej czarki; pow. gładzona w odcieniu szarym i szaro-brunatnym. Rys. 87, 2.

a) Dwustożkowy przęślik gliniany z małymi wgłębieniami przy otworze; przepalony. Śr. 4,0 cm, wys. 3,0 cm. Rys. 87, 3.

122. Grób jamowy

Na głęb. 24 cm wystąpił zarys kolistej jamy, wypełnionej smolisto-czarnym piaskiem. Liczne ułamki naczyń znajdowały się rozrzucone równomiernie w całym wnętrzu jamy, tworząc małe skupienie w środku. Nie wiele węgla drzewnego, natomiast bardzo dużo spalonych kości, rozpadających się przy dotknięciu. W profilu pionowym dno jamy było półkoliste. Na głęb. 25 cm znajdował się brązowy fragment blaszki, na głęb. 27 cm jedna zapinka żelazna, a na głęb. 32 druga.

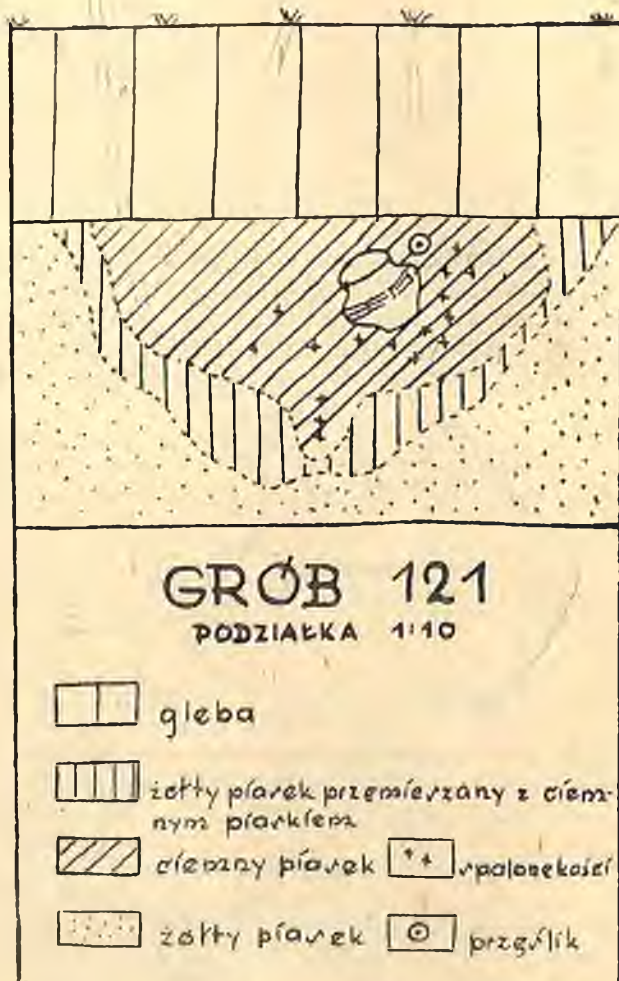
Inwentarz:

1. Fragmenty profilowanej czarki z poziomą bruzdą przy podstawie; silnie zniszczona w ogniu. Zrekonstruowane wymiary: Wys. 9,2 cm, śr. 19,0 cm, otwór 17,2 dno 8,8 cm. Rys. 88, 1.

2. Ułamki większego naczynia z białym brzuścem, lekko wyodrębnioną szyjką, poniżej której znajduje się ornament w postaci przeciwstawnych trójkątów, wypełnionych okrągłymi wgłębieniami i pionowych słupków, wypełnionych podobnymi wgłębieniami; pow. czarna, lśniąca. Rys. 88, 2.

3. Ułamki naczynia ze zgrubiałym cylindrycznym brzegiem i zwężającą się szyjką, zdobioną trzema poziomymi listwami; pow. lśniąca, czarna. Rys. 88, 5.

4. Ułamki naczynia z czarną lśniąca powierzchnią, zdobioną ornamentem, wykona-

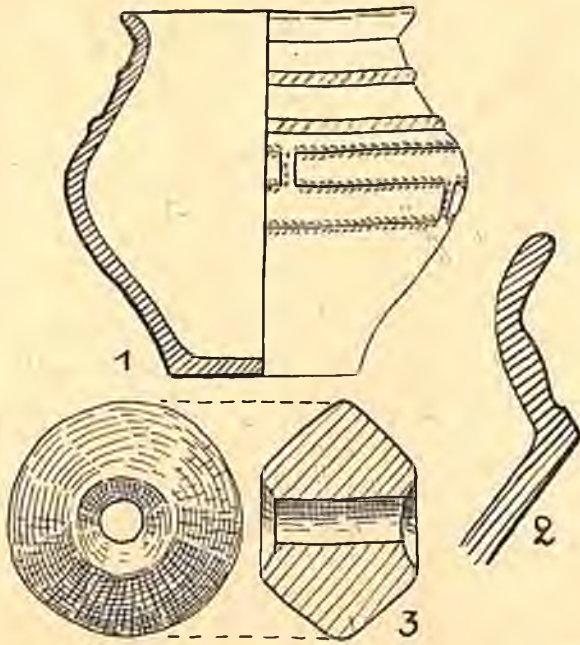

GRÓB 121

PODZIAŁKA 1:10

	gleba
	żółty piasek przemierzany z ciemnym piarkiem
	ciemny piasek
	żółty piasek
	wpalane kości
	przęślik

Ryc. 86. Plan grobu 121 — Fig. 86 Plan de la tombe no 121. Échelle 1 : 10. |||| glèbe, |||| sable jaune mêlé avec de sable foncé, //// sable foncé, sable jaune, ++ os brûlés, ⊙ fusaïole

Ryc. 87. Zawartość grobu 121. 1. Naczynie. $\frac{1}{3}$ w. n., 2. Profil czarki $\frac{1}{3}$ w. n., 3. Przęsłik glin. $\frac{1}{3}$ w. n., — Fig. 87. Contenu de la tombe no 121. 1. Vase ($\frac{1}{3}$), 2. Profil d'un coupe ($\frac{1}{3}$), 3. Fusaïole ($\frac{1}{3}$)

nym za pomocą kółka zębatego. Na jednym z ułamków widoczny znak krzyża z łamanymi końcami (swastyka). Rys. 88,8.

5. Ułamki kilku naczyń o pow. gładzonej, czernionej, czerwono-brunatnej i szarej. Rys. 88, 3, 4, 6, 7.

a) Zapinka żelazna z kolisto zagiętym, wysokim kabłąkiem, zdobionym poniżej zgięcia profilowanym guzkiem. Wykonana z jednego kawałka taśmy żelaznej. Cięciwa dolna. Długość 6,0 cm, wys. 2,8 cm. Rys. 88, 9.

b) Zapinka żelazna jednoczęściowa z nóżką odgiętą ku górze pod kątem prostym i skutą z kabłąkiem; cięciwa górna. Częściowo zniszczona (brak guzka na kabłąku). Dł. 5,0 cm, wys. 1,5 cm. Rys. 88, 10.

c) Ułamek zniszczonej w ogniu blaszki brązowej.

123. Grób jamowy

Na głęb. 28 cm zarysował się kontur prawie kolistej jamy o bardzo intensywnym czarnym zabarwieniu, o wym. $1,5 \times 1,3$ m. W profilu dno jamy tworzyło prawie półkolistą linię. Wewnątrz kilkanaście drobnych, przepalonych kości. Skorupy występowały najliczniej w zach. części jamy. Na przeciwnym krańcu znajdował się fragment przedmiotu żelaznego.

Wśród skorup wyróżnić można:

1. Brzeg naczynia z baniastym brzuścem i grubym, facetowanym brzegiem; pow. gładzona, siwo-szara. Rys. 89, 1.

a) Ułamek rękojeści narzędzia żelaznego z poprzecznym nitom i śladami rogowych okładzin. Rys. 89, 2.

124. Grób skrzynkowy Kultura „pomorska“

125. Grób jamowy

Na głęb. 27 cm jama miała wydłużony kształt. Wnętrze wypełnione smolisto-czarnym piaskiem. Wśród licznych skorup, rozrzuconych po całym wnętrzu znajdował się węgiel drzewny i skruszałe, spalone kości. W przekroju pionowym jama miała dno prawie płaskie i strome ściany boczne. Rys. 90.

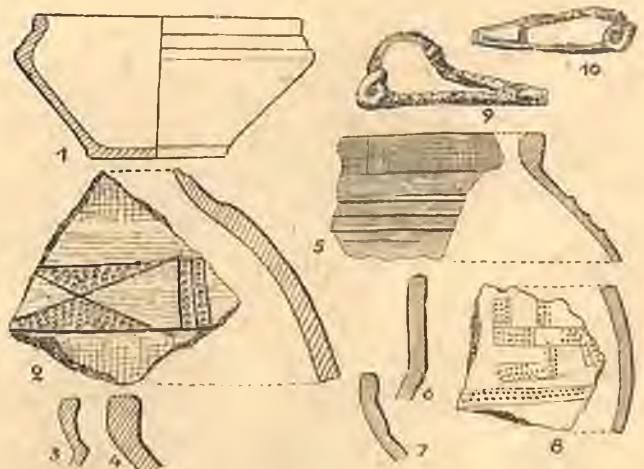
Inwentarz:

1. Ułamki dużego naczynia z krótką, grubą szyjką i wygiętą na zewnątrz krawędzią. Rys. 91, 3.

2. Ułamki kilku naczyń z baniastym brzuścem i profilowanym brzegiem. U wszystkich ułamków pow. gładzona, szara lub ceglasta; do kilku naczyń należą zwężone w środku ucha. Rys. 91, 4—8.

3. Część dna należącego do jednego z naczyń wymienionych wyżej, posiadająca na stronie zewnętrznej koliste wgłębienie. Rys. 91, 9.

a) Żelazna klamra do pasa w połowie czworograniasta w przekroju, w połowie okrągła. Koniec czworograniasty zagięty jest do środka, podobnie jak okrągły, przy czym

Ryc. 88. Zawartość grobu 122. 1. Czarka $\frac{1}{3}$ w. n., 2—8. Ułamki naczyń $\frac{2}{3}$ w. n., 9—10. Zapinki żel. — Fig. 88. Contenu de la tombe no 88. 1. Coupelle ($\frac{1}{3}$), 2—8. Tessons $\frac{2}{3}$, 9—10. Fibules en fer ($\frac{2}{3}$)

Ryc. 91. Zawartość grobu 125. 1. Żel. klamra. 2. Ułamek zapinki żel., 3—9. Ułamki naczyń, 10. Kulka gliniana, 11—12. Szydło z oprawką kościaną, 13. Nóż żel., (Wszystko $\frac{2}{3}$ w. n.) — Fig. 91. Contenu de la tombe no 125. 1. Agrafe de ceinture en fer, 2. Fragment de fibule en fer, 3—9. Tessons, 10. Boule en argile, 11—12. Alène en fer avec manche en os, 13. Couteau en fer. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

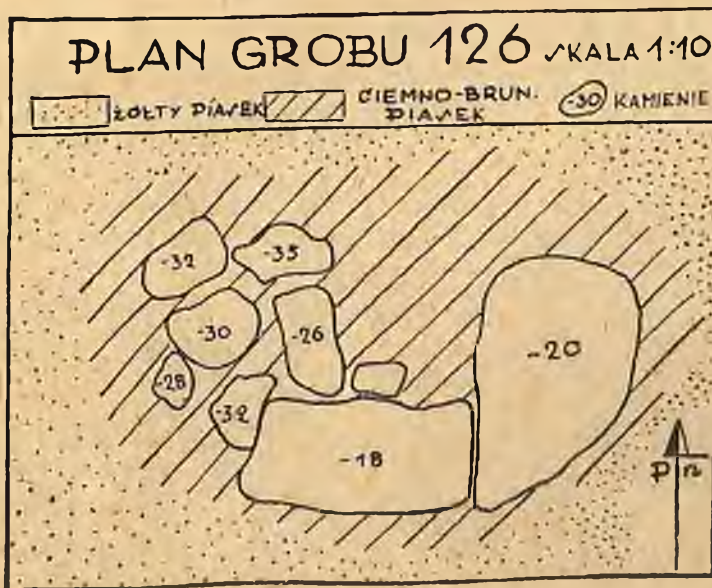
128. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 28 cm jama miała kształt wyraźnie wydłużony, zorientowany w kierunku pn.-pd. Fragmenty naczyń w większości wypaczone w ogniu, rozrzucone były z rzadka po całym czarno zabarwionym wnętrzu jamy. Między nimi znajdowała się część przęślika i duża ilość węgla drzewnego. Na głęb. ok. 45 cm na skraju jamy stała mała popielnica, bardzo skruszała, tak że wymiary jej zebrano „in situ”. Zawierała spalone kości i brązową zapinkę. Jama w przekroju miała kształt stożkowej. Rys. 94.

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowa o zaokrąglonym załomie brzuśca; wygięty na zewnątrz brzeg oddziela od szyjki pozioma, skośnie żłobkowana listwa; podstawa wyodrębniona; pow. gładzona i czerniona. Górna część zdobiona dużym wzorem meandrowym, złożonym z linii i trójkątnych wgłębień. Naczynie zupełnie skruszałe. Wys. (in situ) 13,0 cm, śr. 15,5 cm, otwór 11,6 cm, dno 7,5 cm. Rys. 95, 1.

2. Ułamki przepalonych czarek z brzegami cylindrycznymi o ściętych do wnętrza

Ryc. 92. Plan grobu 126 — Fig. 92. Plan de la tombe no 126

kości. Skorupy należą do czterech naczyń o pow. gładzonej i chropowatej, ze zgrubiałą, wygiętą na zewnątrz, facetowaną krawędzią. Wśród skorup znajduje się ucho, w środku zwięzone. Rys. 93, 1—4.

krawędziach; pow. gładzona w odcieniu jasno-brunatnym i szarym. Rys. 95, 3 i 4.

3. Ułamek dna, należącego do baniastego naczynia; pow. gładzona w odcieniu jasnokawowym. Rys. 95, 6.

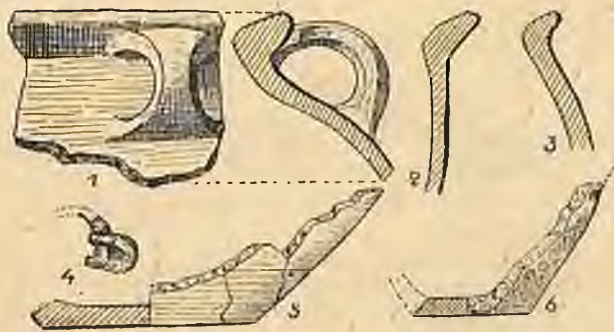
3. Podstawa naczynia z dnem nieznacznie wyodrębnionym, pierścieniowatym. Powstałe wgłębienie tworzy nieregularne koło. Śr. dna 5,3 cm, szer. pierścienia 1,0—1,2 cm. Rys. 96, 4.

4. Drobne ułamki innych naczyń. Rys. 96, 5 i 6.

a) Żelazna klamra dwuczęściowa na zawiaskach, łódkowatego kształtu. Obie części niejednakowej długości łukowato zgięte. Koniec części krótszej wygięty jest na zewnątrz, drugi koniec na wewnątrz. Obie części w pobliżu zawias zdobione są trzema poprzecznymi bruzdami. Na dłuższej części jest słabo widoczny ścieg, wykonany tłoczkiem. Ta część jest silnie zniszczona przez rdzę. Dług. całej klamry 19,3 cm, dł. części: 11,4 cm i 7,9 cm, najw. szer. 3,6 cm. Rys. 96, 1.

130. Grób jamowy (zniszczony)

Jama koloru smolisto-czarnego, przemieszana miejscami z jasno-żółtym piaskiem (grób został zniszczony przy eksploatacji piasku). Spalonych kości b. mało, duże kawałki węgla drzewnego oraz skorupy. Ułamki silnie zniszczonej przez ogień i rdzę

Ryc. 97. Zawartość grobu 130. 1—3. Ułamki naczyń $\frac{2}{5}$ w. n., 4. Część żel. zapinki $\frac{2}{5}$ w. n., 5—6. Podstawy naczyń $\frac{1}{5}$ w. n. — Fig. 97. Contenu de la tombe no 130. 1—3. et 5—6. Fragments de vases, 4. Fragment de fibule en fer. 1—4. en $\frac{2}{5}$, 5—6. en $\frac{1}{5}$ gr. nat.

zapinki żelaznej znaleziono w kilku miejscach. Wśród skorup znajdowały się bryłki gliny, koloru wiśniowo-brunatnego, pochodzące prawdopodobnie ze zniszczonych przez wilgoć naczyń.

Wśród ułamków naczyń wyróżnić można:

1. Ułamki dużego naczynia z baniastym brzuścem, profilowaną krawędzią i zwężonym w środku uchem. Pow. szorstka, szaroceglasta. Rys. 97, 1.

2. Ułamki naczyń z profilowanymi, wygiętymi na zewnątrz krawędziami; pow. gładzona, brunatna i ceglasta. Rys. 97, 2 i 3.

3. Podstawy naczyń o pow. gładzonej i szorstkiej. Średnica 13,4 cm, i 7,0 cm. Rys. 97, 5 i 6.

4. Drobne ułamki innych naczyń:

a) Ułamki silnie zniszczonej zapinki żelaznej z jednego kawałka drutu z dolną cięciwą. Rys. 97, 4.

131. Grób jamowy

Na głęb. 30 cm ciemno-brunatno zabarwiona jama, miała kształt bardzo nieregularny, podobnie jak linia profilu pionowego (rys. 98). Węgla drzewnego i spalonych kości nie zaobserwowano; uległy pełnemu rozkładowi. Znajdujące się ułamki misy można zrekonstruować. Na głęb. 45 cm silnie zniszczona przez rdzę zapinka żelazna.

Inwentarz:

1. Duża misa o półkulistym załomie brzuśca z krawędzią facetowaną, wygiętą na wewnątrz; podstawa nieznacznie wyodrębniona; pow. błyszcząca, ciemno-brunatna. Wys. 9,6 cm, śr. 27,0 cm, dno 7,2 cm. Rys. 99, 1.

a) Zapinka żelazna z jednego kawałka drutu z nóżką, odgiętą ku górze pod kątem prostym i połączona z kablakiem na jego zgięciu za pomocą „nasuniętego” kółka; cięciwa górna. Silnie zniszczona przez rdzę. Dług. 5,2 cm, wys. 2,0 cm. Rys. 99, 2.

132. Grób jamowy

Na głęb. ok. 24 cm jama w przybliżeniu kołista o wymiarach 2,0×1,8 m. Zabarwienie wnętrza intensywnie czarne. Liczne ułamki naczyń, częściowo przepalone, znajdowały się na całym obszarze jamy i tworzyły skupienie w środku, na głęb. 30—35 cm. Poniżej tego skupienia leżała silnie zniszczona w ogniu i przeżarta rdzą zapinka żelazna i dwa ułamki drutowatego przedmiotu. Duża ilość spalonych kości i drzewa.

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Ułamki baniastego naczynia z brzegiem cylindrycznym i facetowanym; pow. gładzona, ceglasta. Rys. 100, 1.

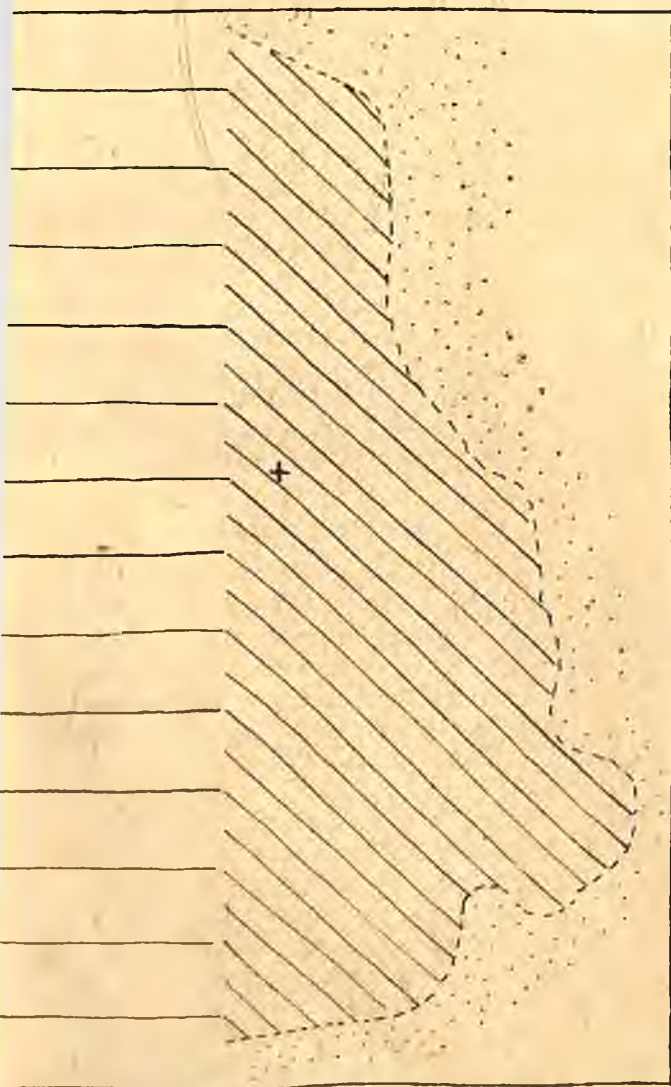
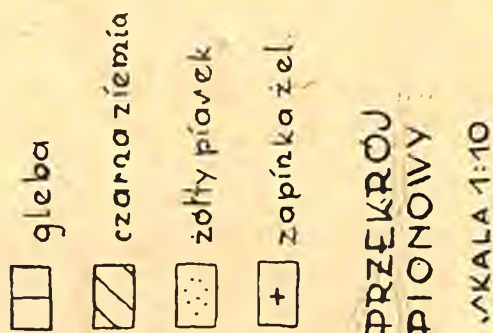
2. Ułamki doniczkowatego naczynia z wąską, wygiętą na zewnątrz krawędzią; pow. gładzona, ciemno-ceglasta. Zdobiona dwiema liniami poziomymi, obejmującymi trzecią, przerywaną. Rys. 100, 4.

3. Ułamki baniastego naczynia i misy z facetowanymi krawędziami. Rys. 100, 2 i 3.

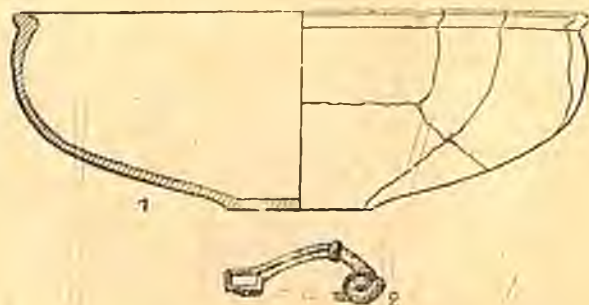
a) Silnie zniszczona zapinka żelazna z jednego kawałka drutu, z kabłąkiem kolanowato zgiętym i górną cięciwą. Nóżka zagięta ku górze pod kątem prostym. Z powodu

silnego zniszczenia trudno określić szczegóły konstrukcyjne. Dług. 6,0 cm, wys. 2,0 cm. Rys. 100, 5.

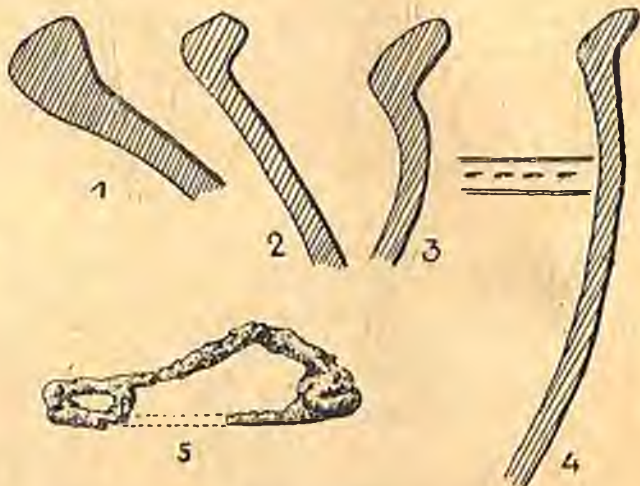
b) Dwa ułamki silnie zniszczonego i zardzewiałego przedmiotu.

Ryc. 98. Profil pionowy grobu 131 — Fig. 98. Coupe de la tombe no 131. |||| glèbe, // // terre noire, sable jaune, + fibule en fer

Ryc. 99. Misa i zapinka żel. z grobu 131 $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 99. Écuille et fibule en fer de la tombe 131 $\frac{2}{3}$ gr. nat.

Ryc. 100. Profile brzegów i zapinka żel. z grobu 132. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 100. 1—4. Profils de bords de vases, 5. Fibule en fer de la tombe no 132. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

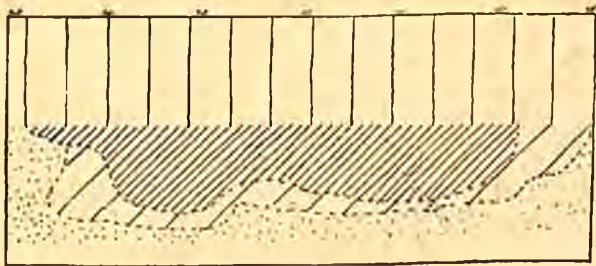
133. Grób jamowy

Podłużnego kształtu jama, wypełniona czarną ziemią, wystąpiła na głęb. 28 cm (rys. 101); Miąższość jamy ok. 20 cm. Ułamki naczyń rozrzucone po całym wnętrzu; bardzo mało kości spalonych i węgla drzewnego.

Wśród skorup można wyróżnić:

1. Część naczynia o łukowatym profilu; krawędź wygięta na zewnątrz, facetowana; pow. gładzona o odcieniu czarnym i ceglającym. Zrekonstruowane wymiary: śr. 14,0 cm, rys. 102, 1.

2. Część kubka z brzuścem zaokrąglonym i taśmowatym dużym uchem, nieco zwężonym w środku; pow. szorstka, brunatno-

Ryc. 101. Przekrój pionowy grobu 133. Podziałka 1:20. |||| warstwa gleby, /// brunatny piasek, /// ciemno-brunatny piasek, * * * * * żółty piasek. — Fig. 101. Coupe de la tombe no 133. Échelle 1:20, |||| glèbe, /// sable brun, /// sable brun foncé, * * * * * sable, jaune.

ceglasta. Głina z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 102, 2.

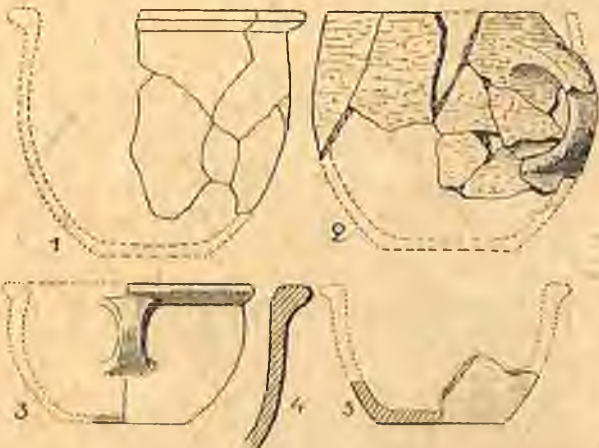
3. Ułamek dwóch kubków z facetowaną krawędzią. U jednego zachowane ucho, w środku zwężone; pow. gładzona, brunatno-szara. Rys. 102, 3 i 5.

4. Ułamki większego naczynia z facetowaną krawędzią. Pow. gładzona, ceglasto-brunatna. Rys. 102, 4.

5. Drobne ułamki innych naczyń.

134. Groby jamowe (zniszczone)

Na głęb. 35 cm jama dużych rozmiarów (2,0 × 1,8 m), wypełniona czarną ziemią; górna część, zniszczona podczas uprawy roli, zawierała wiele ułamków naczyń, należących do innych grobów, również zniszczonych. Spalone kości przy dnie jamy tworzyły dwa skupiska w płn. jej części. W najbliższym ich sąsiedztwie znajdowały się trzy z a p i n -

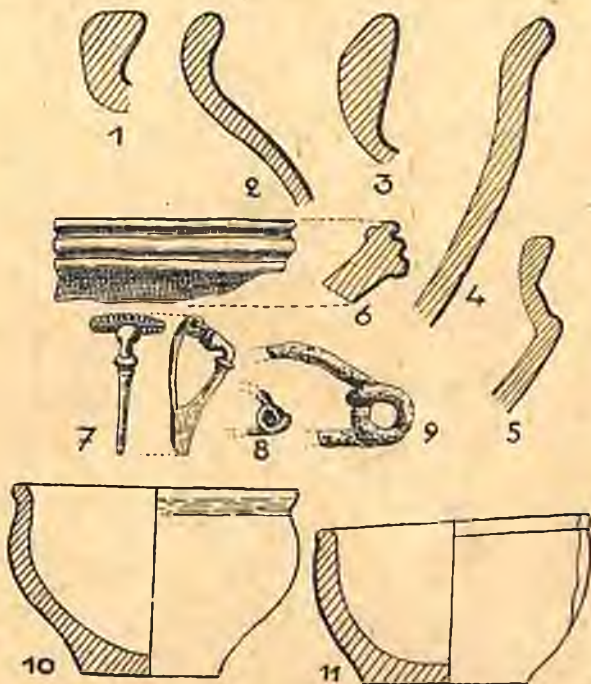
Ryc. 102. Zawartość grobu 133. 1—5. Fragmenty kubków. Ok. 1/4 w. n. — Fig. 102. Contenu de la tombe no 133. 1—5. Fragments de gobelets. Envir. 1/4 gr. nat.

ki żelazne i zachowane w całości, przepalone n a c z y ń k o gliniane. W rzucie pionowym dno jamy było półkoliste. Miąższość jamy dochodziła do 50 cm grubości.

Inwentarz:

1. Małe n a c z y ń k o z baniastym brzuścem, zwężoną szyjką, brzegiem wygiętym na zewnątrz i wyodrębnioną podstawą; pow. gładzona, szara (przepalone). Wys. 5,0 cm, śr. 7,4 cm, dno 3,5 cm. Rys. 103, 10.

2. Małe n a c z y ń k o z cylindryczną częścią górną i stożkową dolną z lekko podkreślonym brzegiem. Spękane i zniekształco-

Ryc. 103. Zawartość zniszczonych grobów jamowych 134. 106. Profile brzegów naczyń, 7. Zapinka brązowa, 8—9. Ułamki zapinek żel., 10—11. Małe naczynia. Wszystko w 1/2 w. n. — Fig. 103. Contenu des tombes détruites no 134. 1—6. Profils de bords de vases, 7. Fibule en bronze, 8—9. Fragments de fibules en fer, 10—11. Petits vases. 1/2 gr. nat.

ne w ogniu. Pow. gładzona, szara w odcieniu brunatnym. Wys. 4,3 cm, otwór 7,2 cm, dno 4,3 cm. Rys. 103, 11.

3. B r z e g facetowany naczynia z baniastym brzuścem w 2/3 wysokości. Rys. 103, 1.

4. Ułamki baniastego n a c z y ń i a z brzegiem na zewnątrz wygiętym; pow. chropowata, szaro-brunatna. Rys. 103, 2.

5. Facetowany, prawie cylindryczny brzeg naczynia o pow. czarnej i lśniącej. Rys. 103, 3.

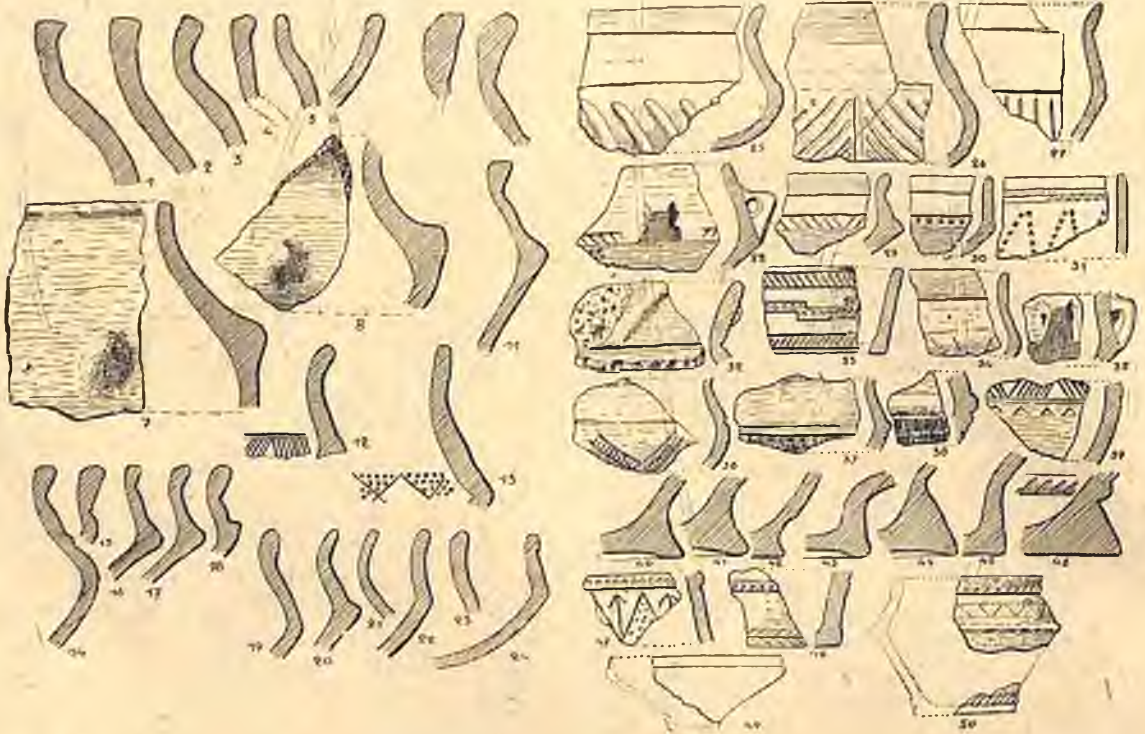
6. Ułamek misy z odgiętą na zewnątrz krawędzią; pow. gładzona, ciemno-brunatnoceglasta. Rys. 103, 4.

7. Ułamek przepalonego naczynia ostro profilowanego. Rys. 103, 5.

8. Fragment misy (talerza) o brzegu bogato profilowanym. Jest on nieco stożkowato ścięty i ma dwie głębokie bruzdy poziome. Podobna bruzda znajduje się na szerokiej krawędzi. Pow. czarna, lśniąca. Rys. 103, 6.

135—137. Zniszczone groby

Na głęb. ok. 35—50 cm znajdowały się skupienia skorup z rozrzuconymi kośćmi. Pochodziły one z kilku zniszczonych grobów, zapewne popielnicowych. Przedmioty metalowe, do ich inwentarza należące, znajdują się prawdopodobnie wśród zabytków luźno zebranych. Skorupy podzielić można w pierwszym rzędzie na nieprzepalone, które poza tym wyróżniają się dużą domieszką tłuczone-

Ryc. 104. Ułamki naczyń ze zniszczonych grobów 135 i 137. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 104. Tessons des tombes détruites no 135 et 137

a) Zapinka żelazna, silnie profilowana, z główką trąbkowato uformowaną. Na kabłąku poniżej zgięcia guzek, poniżej którego kabłąk jest drutowany i zakończony słabo profilowaną nóżką. Pochewka dla kolca pełna. Sprężynka 13-zwojowa z górną cięciwą, owiniętą wokół nasady główki. Dług. 3,7 cm, wys. 1,7 cm. Rys. 103, 7.

b) Ułamek zapinki żelaznej z jednego kawałka drutu; sprężyna czterozwojowa z górną cięciwą. Rys. 103, 8.

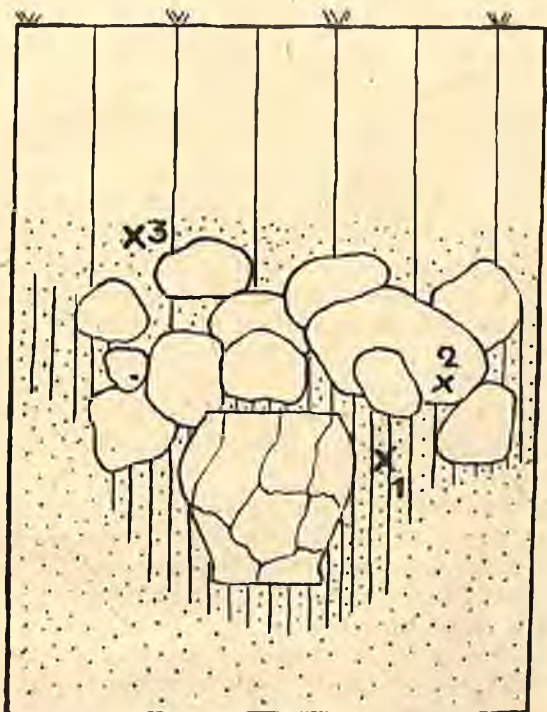
c) Część zapinki żelaznej z jednego kawałka drutu; sprężyna czterozwojowa z dolną cięciwą. Wys. 2,6 cm, dług. zach. 3,7 cm. Rys. 103, 9.

go kamienia i skorupy, noszące ślady działania ognia. Te pierwsze należą m. in. do zniszczonych popielnic z baniastym brzuścem. Wyróżniają się dwa ułamki z guzkiem poniżej szyjki. Rys. 104, 8 i 8. Nie przepalone są również ułamki ostro profilowanych naczyń, (rys. 104, 10 — 13) o pow. lśniącej, czarnej. Większość jest przepalona (rys. 104, 14 — 39) i należy do czarek, mis i innych naczyń, ostro profilowanych lub z półkolistym brzuścem, przeważnie z ornamentami. Do nich należą fragmenty stożkowato wyodrębnionych podstaw (rys. 104, 40 — 48). Wyróżnia się fragment małego naczynia o prawie cylindrycznych ściankach (rys. 104, 33) i czarka dwustożkowa, zdobiona wzo-

rem, wykonanym na podobieństwo kółka zębatego. Rys. 104, 50.

136. Grób popielnicowy z pokrywą kamienną (uszkodzony)

Na głęb. 36—40 cm znajdowała się pokrywa mniej więcej kolistego kształtu, ułożona z polnych kamieni. Grubość pokrywy dochodziła do 30 cm. Pod nią stała popielnica z kośćmi i prostokątną sprzączką do pasa. Obok niej leżał przęślik gliniany a wśród kamieni nóż żelazny. W warstwie przemieszanej gleby z piaskiem, powyżej kamieni znaleziono owalną sprzączkę do pasa. Popielnica z po-

Ryc. 105. Przekrój pionowy grobu 136. Podziałka 1 : 10 — Fig. 105. Coupe de la tombe no 136. Échelle 1 : 10. ||| warstwa gleby — glébe, [:::] gleba zmieszana z piaskiem — glébe mêlée de sable, [····] brunatny piasek — sable brun, [····] jasno-żółty piasek — sable jaune clair, X 1 przęślik — fusaïole, X 2. nóż żel. — couteau en fer, X 3. sprzączka żel. do pasa — boucle en fer

krywą kamienną spoczywała w brunatnym piasku, w którym znajdowała się znaczna ilość ułamków naczyń, noszących ślady zniszczenia. Rys. 105.

Inwentarz:

1. Popielnica grubej roboty, dwustożkowa o łagodnym załomie brzuśca. Część dolna smukła, podstawa wyodrębniona, płaska. Pow. szorstka, powyżej załomu wygładzona,

w odcieniu jasno-brunatnym. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Wewnątrz kości palone. Wys. 31,0 cm, śr. 24,0 cm, otwór około 16,5 cm, dno 14,6 cm. Rys. 106, 1.

2. Naczynko ostro profilowane z silnie wyodrębnioną podstawą; uszko grube, lekko w środku zwężone; pow. żółto-ceglasta; wypalzone w ogniu. Wys. 6,6 cm, otwór 7,6 cm, śr. 8,7 cm, dno 4,0 cm. Rys. 106, 2.

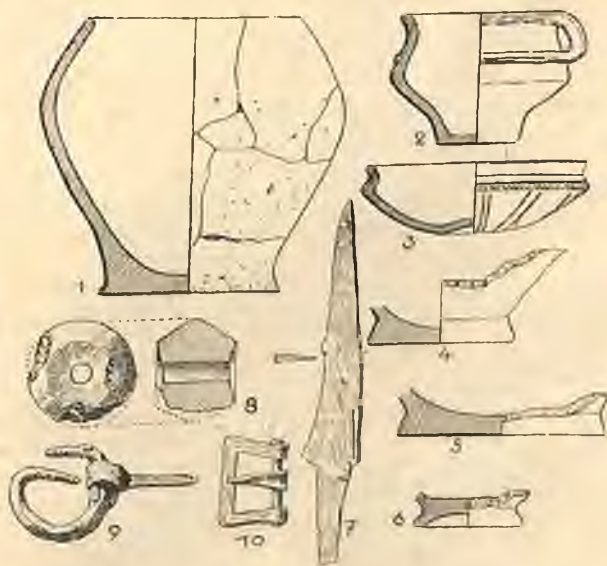
3. Miseczka o półkulistym brzuścu i profilowanym brzegu; dno wklęsłe do środka; powyżej załomu ornament z kresiek (po trzy) na przemian ukośnych; brzusiec zdobiony parami żłobków pionowych. Wys. 4,4 cm, otwór 10,5 cm, śr. 11,6 cm, dno 3,0 cm. Rys. 106, 3.

4. Trzy fragmenty podstaw, należących do naczyń z dnem stożkowato wyodrębnionym i płaskim (rys. 106, 4 i 5) oraz pustym wewnątrz (rys. 106, 6); przepalone.

5) Drobne ułamki innych naczyń.

a) Żelazna sprzączka do pasa z prostokątną ramą, osadzoną na osi, do której przytwierdzony jest kolec. Znajdowała się w popielnicy. Dług. 2,2 cm, szer. 3,0 cm. Rys. 106, 10.

b) Dwustożkowy przęślik, spękany w ogniu, wykonany z tłustej gliny; z obu stron otworu lejkowate wgłębienia. Wys. 2,5 cm, śr. 3,4 cm. Rys. 106, 8.

Ryc. 106. Zawartość grobu 136. 1. Popielnica. Ok. $\frac{1}{4}$ w. n., 2—6. Kubek, czarka i podstawy naczyń. Ok. $\frac{1}{4}$ w. n., 7. Nóż żel. $\frac{2}{3}$ w. n., 8. Przęślik glin. $\frac{2}{3}$ w. n., 9—10. Sprzączki do pasa $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 106. Contenu de la tombe no 136. 1. Urne, 2—6. Gobelet, coupelle et bases de vases, 7. Couteau en fer, 8. Fusaïole en argile, 9—10. Boucles. 1 en env. $\frac{1}{6}$, 2—6 en env. $\frac{1}{4}$, nos 7—10 en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

pow. gładzona, czarna i brunatna. Wys. zach. ca 9,0 cm, otwór 20,0 cm, dno 6,4 cm. Rys. 108, 11.

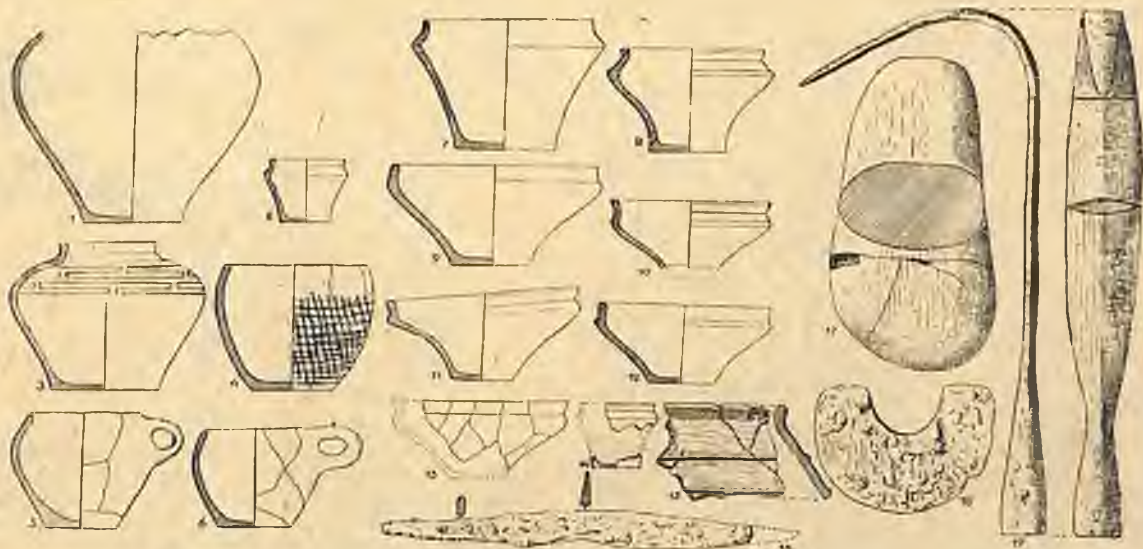
11. Czarka, podobna kształtem do opisanej pod nr. 10; pow. gładzona, w odcieniu brunatnym. Wys. 8,4 cm, śr. 18,2 cm, otwór 7 cm. Rys. 108, 12.

12. Część łagodnie profilowanej czaraki o pow. lśniącej, czarnej. Wys. zach. 7,3 cm, śr. 18,0 cm. Rys. 108, 13.

c) Półkolistą brzytwą żelazną z końcami ściętymi pod kątem prostym; silnie zniszczona w ogniu. Dług. 9,3 cm, szer. 6,8 cm, najw. szer. ostrza 4,3 cm. Rys. 108, 18.

d) Silnie zniszczona w ogniu i przez rdzę zapinka żelazna o szerokim kabłąku.

e) Oselka z drobno-ziarnistego piaskowca. Odznacza się dużymi rozmiarami. Dług. 16,5 cm, szer. 8,5 cm, grub. 4,5 cm. Rys. 108, 17.

Ryc. 108. Zawartość grobu 138. 1. Popielnica, 2. Czarka, 3—4. Naczynia, 7—14. Czarki; 15. Ułamek naczynia, 16. Nóż żel., 17. Oselka, 18. Brzytwa żel. 19. Grot włóczni. — Nr 1 i 3—4 w $\frac{1}{12}$, 2 i 5—14 w $\frac{1}{8}$, reszta w $\frac{1}{4}$ w. n. — Fig. 108. Contenu de la tombe no 138. 1. Urne, 2—14. Vases rituels, 15. Tesson, 16. Couteau en fer, 17. Aigu soir, 18. Rasoir en fer, 19. Pointe de lance. Nos 1 et 3—4 en $\frac{1}{12}$, 2, 5—14 en $\frac{1}{8}$, 15—19 en $\frac{1}{4}$ gr. nat

13. Mała, ostro profilowana, głęboka czaraka z podstawą wyodrębnioną; pow. czarna, lśniąca. Wys. 6,5 cm, śr. 8,6 cm, otwór 7,8 cm, dno 5,0 cm. Rys. 108, 2.

14. Fragmenty podobnej, głębokiej czaraki o nieco większych rozmiarach: śr. 9,0 cm, dno 5,2 cm. Rys. 108, 14.

15. Fragment przepalonego i spękanego naczynia, zdobionego na zwężającej się szyjce dwiema poziomymi listwami. Pow. gładzona, szara. Rys. 108, 15.

16. Drobne ułamki innych naczyń.

a) Żelazny, rytualnie zgięty grot oszcepny, liściowatego kształtu o soczewkowatym przekroju. Tuleja krótka, gruba, u wlotu cylindryczna, zaopatrzona w nit do przytwierdzenia drzewca. Dług. grotu 39,5 cm, najw. szer. ostrza 4,0 cm, dług. tulei 6,5 cm, śr. tulei u wlotu 2,2 cm. Rys. 108, 19.

b) Żelazny nóż trójkątny z tyłcem łukowato zgiętym i łagodnie wyodrębnionym trzonkiem; czubek odłamany. Dług. w stanie zach. 19,0 cm, dług. trzonka ok. 6,0 cm, najw. szer. ostrza 1,9 cm. Rys. 108, 16.

139. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod 24 cm grubą warstwą gleby na tle żółtego piasku wystąpił zarys prawie okrągłej jamy, wypełnionej ciemno-brunatnym piaskiem. W przekroju pionowym jama miała kształt prawie prostokątny; w brunatnym piasku znajdowały się kawałki węgla drzewnego i kości palone. Na głęb. 52 cm ukazała się krawędź popielnicy z odwróconym do góry dnem naczynko. Na poziomie dna popielnicy stało drugie naczynko przepalone, z utraconym uszkiem. Dno jamy znajdowało się na głęb. 75 cm od powierzchni. Rys. 109.

Inwentarz:

1. Popielnica stożkowata z ostrym załomem, wyodrębnioną, zwężającą się szyjką i wygiętym na zewnątrz brzegiem. Na załomie ornament, złożony z par ukośnych i pionowych kresek; pow. gładzona, żółto-brunatna. Wewnątrz spalone kości ludzkie. Wys. 13,0 cm, śr. 17,5 cm, dno 7,4 cm. Rys. 110, 1.

Inwentarz:

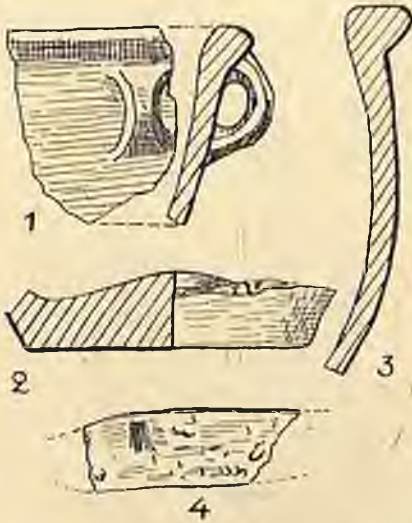
1. Ułamek i małego naczynka, doniczkowatego kształtu z wygiętym, profilowanym brzegiem i zwężonym w środku uchem. Rys. 112, 1.

2. Dno naczynia, wewnątrz stożkowato wypukłe. Śr. 5,5 cm. Rys. 112, 2.

3. Ułamek naczynia o łagodnym, łukowatym profilu z facetowanym brzegiem; pow. gładzona, ciemno-szara. Rys. 112, 3.

4. Drobne ułamki innych naczyń.

a) Ułamek noża żelaznego z prostym tyłcem, przechodzącym łagodnie w trzonek. Dług. zach. 4,2 cm, szer. 1,5 cm. Rys. 112, 4.

Ryc. 112. Zawartość grobu 140. 1—3. Fragmenty naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n., 4. Fragment noża żel. $\frac{2}{3}$ w. n., — Fig. 112. Contenu de la tombe no 140. 1—3. Fragments de vases, 4. Fragment de couteau en fer. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

141. Zniszczony grób

Na głęb. ca 30 cm widoczne ciemniej zabarwione miejsce, w którym i obok którego znajdowało się kilka drobnych ułamków naczyń o pow. gładzonej i czarnej oraz chropowatej, rdzawo-brunatnej. Brak kości i węgla drzewnego.

142. Zniszczony grób

Pod warstwą 35 cm grubą znajdował się ciemno-brunatny piasek wokół płyty kamiennej, o wym. 30 × 35 cm. Płytę otaczały mniejsze kamienie w ilości 5. W brunatnym piasku kilka drobnych węgielków drzewnych. Było to zapewne dno grobu skrzynkowego, zupełnie zniszczonego, z którego to grobu i jemu podobnych pochodzą ułamki naczyń, luźno znalezione, należące do kultury „pomorskiej”.

143. Grób jamowy (zniszczony)

Warstwa ziemi uprawnej i przemieszanej z piaskiem, grubości ok. 40 cm. Już w niej miejscami widoczne były ciemne pasemka piasku, zabarwione węglem drzewnym. Na przekroju pionowym można było dokładnie zaobserwować przemieszanie. Od strony południowej granica jamy była wyraźnie ścięta. Wewnątrz kilka ułamków naczyń z ciemną, gładzoną powierzchnią i drobne kawałki węgla drzewnego.

144. Grób jamowy (zniszczony)

Pod 28 cm grubą warstwą ziemi ornej natrafiono na zniszczoną jamę, wypełnioną smolisto-czarną ziemią. Grób ten zniszczony został w czasie orki, co widocznym było (po zdjęciu warstwy gleby) w postaci równoległych bruzd (por. plan poziomy), jaśniej zabarwionych. Istnienie przed ok. 40 laty piaskownicy obok grobu (widoczne z konfiguracji terenu — por. rzut pionowy) spowodowało przesunięcie się górnych warstw, pociągające za sobą zniszczenie grobu. W dolnej części jamy znajdowało się najwięcej ułamków, należących do kilkunastu naczyń. W absolutnej większości wypaczonych w ogniu, reszta skorup rozrzucona była w całym zasięgu zniszczonej jamy. Spalonych kości i węgla drzewnego niewiele. Ryc. 113.

Inwentarz:

1. Ułamek i dużego naczynia z grubą, profilowaną krawędzią, prawie cylindryczną szyjką i baniastym brzusem, o załomie w $\frac{2}{3}$ wys.; pow. gładzona, czarna. Rys. 114, 6.

2. Ułamki podobnego, mniejszego naczynia o pow. gładzonej, rdzawo-brunatnej. Rys. 114, 2.

3. Ułamki naczyń o brzusku baniastym i profilowanej krawędzi (rys. 114, 7, 1°): w jednym przypadku brzusec zdobiony czworokątami, podzielonymi na trójkąty, z których co drugi wypełniony jest kreskami. Rys. 114, 5.

4. Ułamki naczyń o łagodnie wygiętym profilu lub doniczkowatego kształtu z krawędzią profilowaną. Rys. 3, 8, 9, 10, 14.

5. Część małego naczynka dwustożkowego o łagodnym załomie z krawędzią wygiętą. Rys. 114, 4.

6. Ułamek naczynia dwustożkowego o wyraźnym załomie, zdobionego powyżej załomu ornamentem „schodkowatym”. Rys. 114, 13.

7. Ułamki misy z grubym, profilowanym brzegiem. Rys. 114, 11.

145. Grób jamowy (częściowo zniszczony)

Jama zarysowała się dokładnie w profilu (górną część zniszczoną w trakcie orki) i miała prostokątny kształt; ściany były pionowe i dno płaskie. Wnętrze silnie zryte przez krety, których korytarze wypełnione były jasno-żółtym piaskiem. W jamie kilka ułamków naczyń, częściowo wypaczonych w ogień. Wyróżnić można:

Ryc. 114. Ułamki ceramiki z grobu 144. 1. $\frac{1}{6}$ w. n., 4. $\frac{1}{6}$ w. n., reszta $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 114. Fragments de vases de la tombe no 144. 1. en $\frac{1}{6}$, 4 en $\frac{1}{6}$, le reste en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

1. Ułamek czaraki z częścią dolną łukowato wgiętą do środka; pow. gładzona, rdzawo-brunatna.

2. Ułamek przepalonego, baniastego naczynia. Kości spalonych i węgla drzewnego brak.

146. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 27 cm zarys owalnej jamy, wypełnionej smolisto-czarną ziemią, zawierającą drobne skorupy, węgiel drzewny i spalone kości. Jama o grub. ok. 55 cm miała w przekroju kształt półkolisty. Na dnie, w stronie zach. stała silnie spękana, ze zniszczonym brzegiem popielnica, nakryta odwróconym do góry dnem zniszczonego w ogniu naczynia. W jej sąsiedztwie znajdowały się wypaczone w ogniu całe czarki oraz ułamki. Wszystkie były spękane w żarze, posiadały strukturę gąbczastą i porowatą. Bardzo drobne ułamki rozrzucone były po całym wnętrzu jamy. Przy dnie popielnicy w kierunku północnym leżały przedmioty metalowe, zebrane ze stosu i złożone w jednym miejscu. Prześlik znajdował się nieco wyżej, w połowie wysokości popielnicy. Wnętrze tej ostatniej wypełnione było do $\frac{3}{4}$ wys. spalonymi kośćmi, wśród których znajdował się zupełnie stopiony przedmiot brązowy. Rys. 115.

Inwentarz:

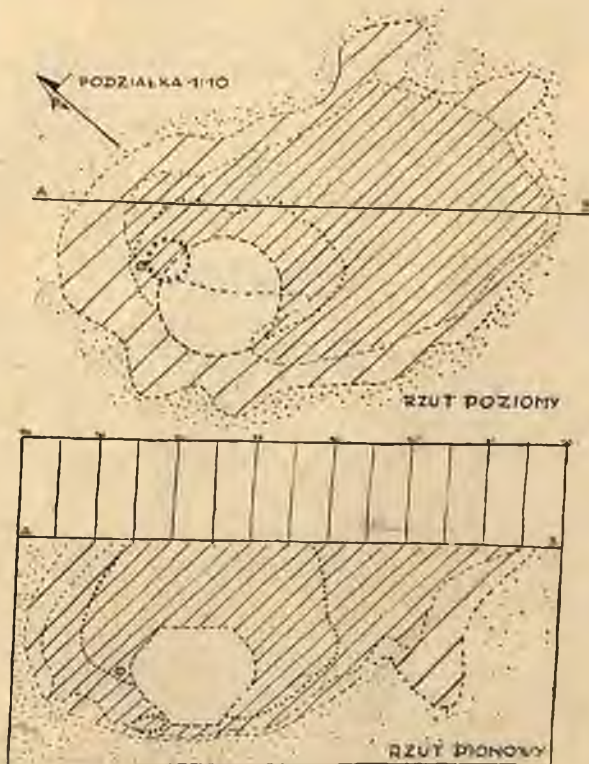
1. Popielnica dwustożkowa o baniastym brzuchu i lekko wyodrębnionej podstawie. Powyżej załomu trzy poziome, równoległe listwy jodełkowato karbowane; na załomie ornament meandrowy; pow. lśniąca czarna. Brak brzegu i krawędzi. Wys. zach. 26,0 cm, śr. 32,0 cm, podstawa 12,0 cm. Rys. 116,1.

2. Głęboka czara ostro profilowana, zniekształcona w ogniu; podstawa wyodrębniona. Wys. 12,5 cm, dno 10,0 cm. Rys. 116,3.

3. Czarka o silnie stożkowej części dolnej; brzeg wyodrębniony, cylindryczny; przepalona. Wys. 11,5 cm, śr. 20,0 cm, dno 7,4 cm. Rys. 116,9.

4. Mała, ostro profilowana czarka, przepalona; pow. żółto-brunatna. Wys. 7,2 cm, otwór 9,4 cm, dno 5,0 cm. Rys. 116, 10.

5. Mała, profilowana czarka, zniekształcona w ogniu. Wys. 5,9—7,0 cm, otwór 7,2 cm, dno 4,5 cm. Pow. gładzona, ciemna i ceglata. Rys. 116, 2.

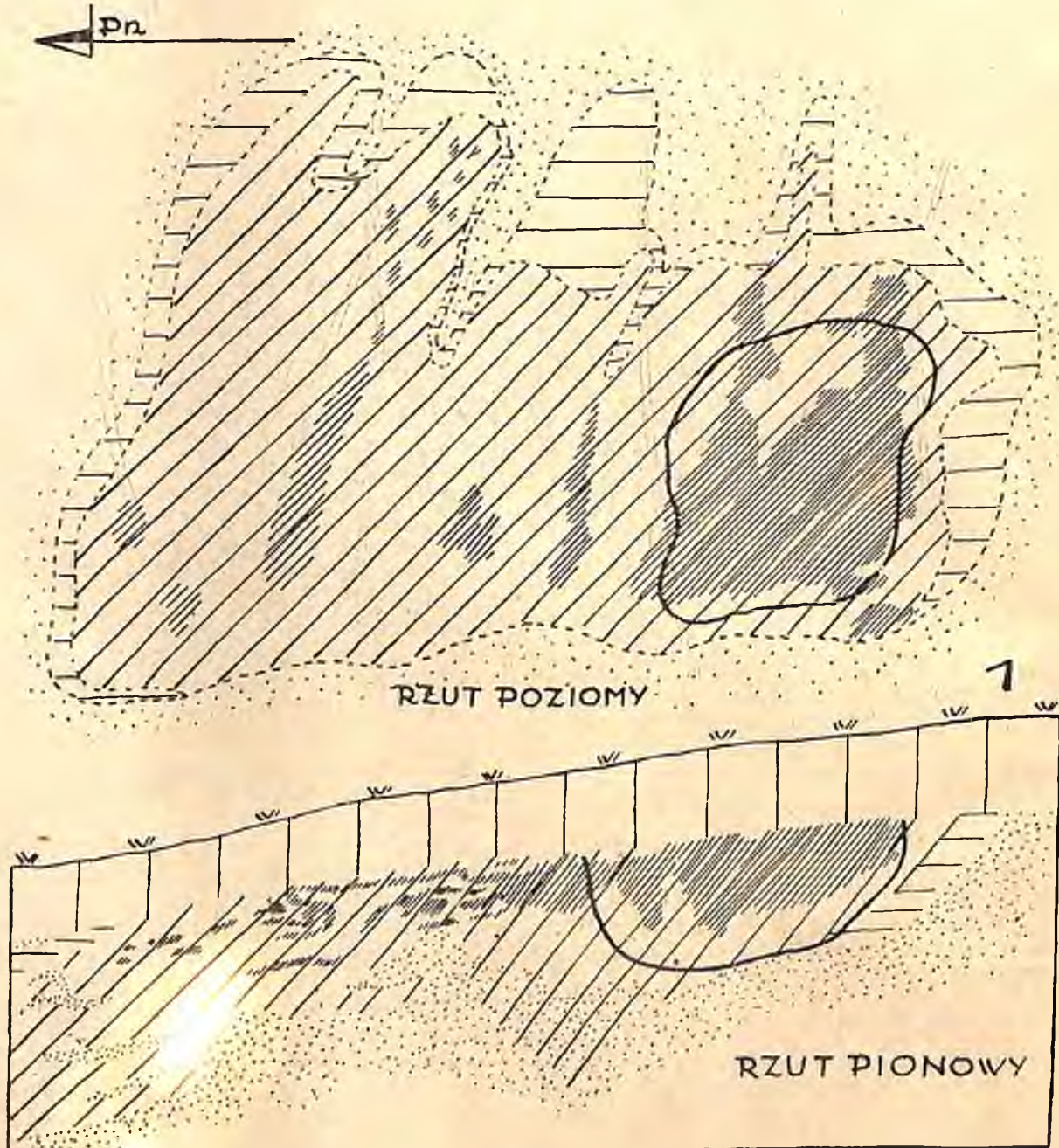
Ryc. 115. Plan grobu 146. Podziałka 1:20 — Fig. 146. Plan et coupe de la tombe no 146. Échelle 1:20. |||| warstwa gleby — glèbe, //// piasek ciemno-brunatny — sable brun foncé, //// piasek czarno zabarwiony — sable noir, żółty piasek — sable jaune, zasięg skupienia skorup — limite de la concentration de tessons, +++ skupienie przedmiotów metalowych — concentration d'objets en metal, ⊙ przeszlik glin. — fusaïole en argile

8. Ułamki dużego naczynia o pow. chropowatej (obruconej celowo gliną, t. zw. „żarstwą“.

9. Część górna czarki dwustożkowego kształtu o ostrym załomie; pow. gładzona, ciemno i jasno-brunatna. Rys. 114, 1. Czarka

nic wykazuje, w przeciwieństwie do reszty skorup i części naczyń, śladów zniszczenia w ogniu. Być może, że nie należy do inwentarza powyższego grobu, lecz pochodzi z innych grobów zniszczonych.

10. Drobne ułamki innych naczyń.

Ryc. 113. Plan grobu 144. Podziałka 1:10 — Fig 113. Plan et coupe de la tombe no 144. Échelle 1:10. |||| warstwa gleby — glèbe, //// piasek szaro-ciemny — sable gris foncé, /.../ piasek ciemno-siwy — sable gris, = piasek ciemno-brunatny — sable foncé, :...: piasek jasno żółty — sable jaune clair, /// piasek smolisto-czarny — sable noir.

145. Grób jamowy (częściowo zniszczony)

Jama zarysowała się dokładnie w profilu (górną część zniszczoną w trakcie orki) i miała prostokątny kształt; ściany były pionowe i dno płaskie. Wnętrze silnie zryte przez krety, których korytarze wypełnione były jasno-żółtym piaskiem. W jamie kilka ułamków naczyń, częściowo wypaczonych w ogniu. Wyróżnić można:

Ryc. 114. Ułamki ceramiki z grobu 144. 1. $\frac{1}{6}$ w. n., 4. $\frac{1}{6}$ w. n., reszta $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 114. Fragments de vases de la tombe no 144. 1. en $\frac{1}{6}$, 4 en $\frac{1}{6}$, le reste en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

1. Ułamek czaraki z częścią dolną łukowato wgiętą do środka; pow. gładzona, rdzawo-brunatna.

2. Ułamek przepalonego, baniastego naczynia. Kości spalonych i węgla drzewnego brak.

146. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 27 cm zarys owalnej jamy, wypełnionej smolisto-czarną ziemią, zawierającą drobne skorupy, węgiel drzewny i spalone kości. Jama o grub. ok. 55 cm miała w przekroju kształt półkolisty. Na dnie, w stronie zach. stała silnie spękana, ze zniszczonym brzegiem popielnica, nakryta odwróconym do góry dnem zniszczonego w ogniu naczynia. W jej sąsiedztwie znajdowały się wypaczone w ogniu całe czarki oraz ułamki. Wszystkie były spękane w żarze, posiadały strukturę gąbczastą i porowatą. Bardzo drobne ułamki rozrzucone były po całym wnętrzu jamy. Przy dnie popielnicy w kierunku północnym leżały przedmioty metalowe, zebrane ze stosu i złożone w jednym miejscu. Prześlik znajdował się nieco wyżej, w połowie wysokości popielnicy. Wnętrze tej ostatniej wypełnione było do $\frac{3}{4}$ wys. spalonymi kośćmi, wśród których znajdował się zupełnie stopiony przedmiot brązowy. Rys. 115.

Inwentarz:

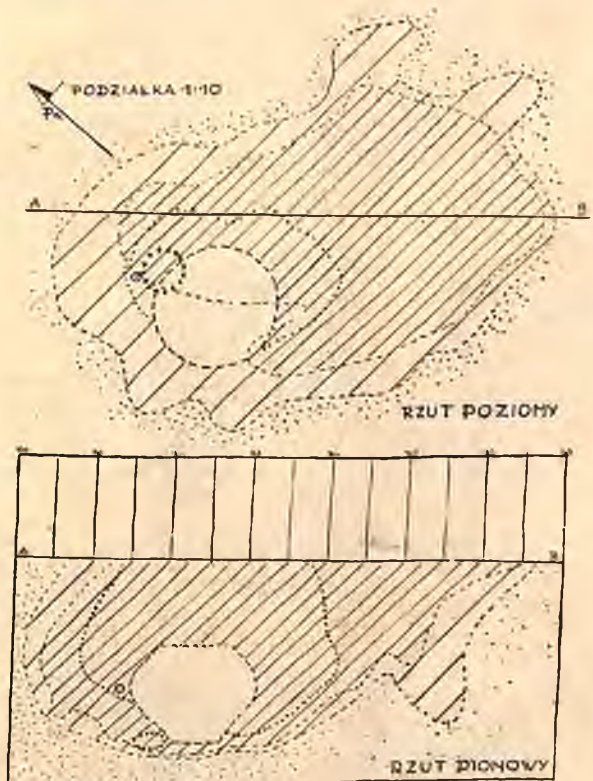
1. Popielnica dwustożkowa o baniastym brzuścu i lekko wyodrębnionej podstawie. Powyżej załomu trzy poziome, równoległe listwy jodełkowato karbowane; na załomie ornament meandrowy; pow. lśniąca czarna. Brak brzegu i krawędzi. Wys. zach. 26,0 cm, śr. 32,0 cm, podstawa 12,0 cm. Rys. 116,1.

2. Głęboka czara ostro profilowana, zniekształcona w ogniu; podstawa wyodrębniona. Wys. 12,5 cm, dno 10,0 cm. Rys. 116,3.

3. Czarka o silnie stożkowej części dolnej; brzeg wyodrębniony, cylindryczny; przepalona. Wys. 11,5 cm, śr. 20,0 cm, dno 7,4 cm. Rys. 116,9.

4. Mała, ostro profilowana czarka, przepalona; pow. żółto-brunatna. Wys. 7,2 cm, otwór 9,4 cm, dno 5,0 cm. Rys. 116, 10.

5. Mała, profilowana czarka, zniekształcona w ogniu. Wys. 5,9—7,0 cm, otwór 7,2 cm, dno 4,5 cm. Pow. gładzona, ciemna i ceglasta. Rys. 116, 2.

Ryc. 115. Plan grobu 146. Podziałka 1 : 20 — Fig. 146. Plan et coupe de la tombe no 146. Échelle 1 : 20. |||| warstwa gleby — glèbe, //// piasek ciemno-brunatny — sable brun foncé, //// piasek czarno zabarwiony — sable noir, żółty piasek — sable jaune, zasięg skupienia skorup — limite de la concentration de tessons, +++ skupienie przedmiotów metalowych — concentration d'objets en metal, ⊙ przesłik glin. — fusaïole en argile

Fig. 116. Zawartość grobu 146. 1. Popielnica, 2, 9 i 10. Czarki, 3. Wypaczona w ogniu czarka, 4. Profil brzegu czarki, 5. Naczynie zdobione kółkiem zębatym, 6—8. Ułamki czarek, 11. Nożyce żel., 12. Nóż prosty, 13. Nóż sierpikowaty, 14. Klucz żel., 15. Okucie żel., 16. Sprężynka żel., 17. Przేశnik glin., 18. Szpila żel., 19. Szpila brązowa, 20. Igła żel., 21—24. Zapinki brązowe. Nr 1 w $\frac{1}{3}$, 2, 5, 9—10 w $\frac{1}{4}$, reszta w $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 116. Contenu de la tombe no 146. 1. Urne, 2, 9 et 10. Coupelles, 3. Vase tortu au feu du bűcher, 4. Profile de bord de vase, 5. Vase orné avec une rouelle dentellée, 6—8. Fragments de vases, 11. Ciseaux en fer, 12. Couteau droit, 13. Couteau en fer en forme de faucille, 14. Clef en fer, 15. Ferrure en fer, 16. Ressort en fer, 17. Fusaiole en argile, 18. Épingle en fer, 19. Épingle en bronze, 20. Aiguille en fer, 21—24. Fibules en bronze. 1 en $\frac{1}{3}$, 2, 5, 9—10 en $\frac{1}{4}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

6. Fragmenty silnie zniszczonej w ogniu czararki ostro profilowanej o pow. jasno-ceglastej. Rys. 116, 4.

7. Część czararki z brzuścem kulistym, zdobionym szerokimi żłobkami pionowymi, wyodrębnioną, zwężającą się szyjką i wygiętym na zewnątrz brzegiem; powierzchnia gładzona, żółto-brunatna. Wym. zrekonstruowane: otwór 11,4 cm, śr. 11,9 cm. Rys. 167, 7.

8. Ułamek czararki kształtem podobnej do wyżej opisanej o nieco mniejszych wymiarach i o powierzchni czarnej. Rys. 116, 6.

9. Silnie zniszczone w ogniu naczynie w przybliżeniu dwustożkowe, o łagodnym załomie brzuśca, wyodrębnionej szyjce i zgrubiałym, wygiętym na zewnątrz brzegu. Podstawa wyodrębniona tektonicznie z nieznacznie stożkowatym dnem. W połowie wys. szyjki bruzda pozioma. Poniżej nasady szyjki zygzakowata linia, wykonana podwójnym kółkiem zębatym. Ornament ten oddzielony jest od podobnej linii tak samo wykonanej (w mniejszych rozmiarach), podwójną bruzdą poziomą, od której bieżą ku dołowi cztery symetrycznie na naczyniu umieszczone grupy linii pionowych. Pow. gładzona, szara i jasno-brunatna. Wys. 18,4 cm, dno 7,4 cm do 7,8 cm. Rys. 116, 5.

10. Podstawa naczynia z płaskim, wyodrębnionym dnem; pow. gładzona, jasno-brunatna. Średn. dna 7,4 cm. Rys. 116, 8.

a) Nóżce żelazne, rytualnie zgięte z kabłąkiem, wygiętym ku bokom w części górnej. Dług. 22,7 cm, najw. szer. ostrza 2,7 cm. Rys. 116, 11.

b) Nóż żelazny z prostym tyłcem i obustronnie wyodrębnionym trzonkiem. Dług. 11,0 cm, dług. ostrza 7,5 cm, najw. szer. ostrza 1,7 cm. Rys. 116, 12.

c) Nóż z sierpowato odgiętym ostrzem, trzonkiem esowato wygiętym, oddzielonym od klingi wcięciem na stronie grzbietowej. Podobne wcięcie posiada trzonek przy rozszerzającym się końcu. Dług. 9,5 cm, dług. ostrza 5,2 cm, szer. ostrza 1,4 cm. Rys. 116, 13.

d) Żelazna igła do szycia z uszkiem, silnie zniszczona. Dług. 9,5 cm. Rys. 116, 20.

e) Kluczek żelazny z czworobocznej taśmy, na końcu nieco spłaszczonej, zwiniętej w uszko, przytrzymującej brązowe kółko. Dług. 11,0 cm, śr. rączki 0,5 cm. Rys. 116, 14.

f) Żelazna sprężynka do zamka z końcem dwukrotnie zgiętym. Dług. 5,5 cm. Rys. 116, 16.

g) Fragment żelaznego okucia z jednym gwoździem. Rys. 116, 15.

h) Szpila żelazna z główką łukowato odgiętą. Dług. 5,0 cm. Rys. 116, 18.

i) Szpila brązowa z profilowaną główką, zaopatrzona w otwór. Dług. zach. 6,0 cm. Rys. 116, 19.

j) Trzy równo uformowane zapinki brązowe z kabłąkiem łukowato zgiętym, zdobionym szczytkowym grzebieniem. Kabłąk powyżej grzebyka ma przekrój płasko-kulisty, zdobiony jest poprzecznymi kreskami i posiada oparcie dla sprężynki. Nóżka o przekroju daszkowatym, zdobiona jedną kreską poprzeczną, drugą w kształcie kąta. Sprężynka sześć-zwojowa, taśmowata, z górną cięciwą, podtrzymywana haczykiem.

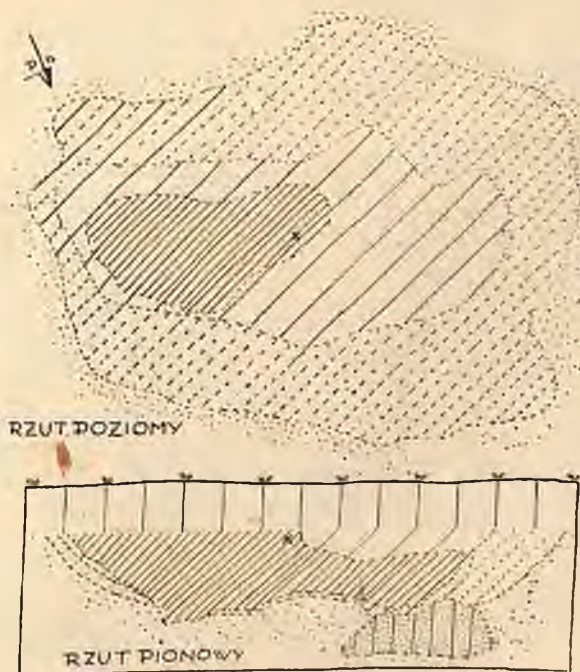
Wymiary:

1. Dług. 5,2 cm, wys. 2,2 cm. Rys. 116, 21.

2. Dług. 6,0 cm, wys. 2,5 cm. Rys. 116, 22.

3. Dług. 6,5 cm, wys. 2,5 cm. Rys. 116, 23.

k) Zapinka brązowa, silnie profilowana, o grubym, w przybliżeniu rombówatym kabłąku. Część dolna kabłąka, oddzielona od górnej pierścieniem, jest drucikowata i stopniowo rozszerza się; zakończona guzkiem. Nóżka ażurowa, z trzema okrągłymi otworami. Przy główce oparcie dla 8-zwojowej sprężynki z górną cięciwą, podtrzymywaną haczykiem. Dług. 6,4 cm, wys. 2,3 cm. Rys. 116, 24.

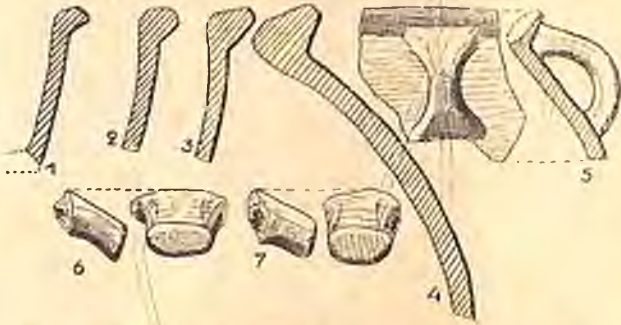
Ryc. 117. Plan grobu 147. Podziałka 1 : 40 — Fig. 117. Plan et coupe de la tombe 147. Échelle 1 : 40. |||| gleba — glèbe, /// ciemno zabarwiony piasek — sable gris foncé, //// ciemno-szary piasek — sable brun foncé, ./. czerwony piasek — sable rouge, ./. żółty piasek — sable jaune, X Ułamek przedmiotu żel. — fragment d'objet en fer

1) Dwustożkowy przęślik gliniany z lekko wklęsłym wgłębieniem z jednej strony otworu. Wys. 2,2 cm, śr. 3,2 cm. Rys. 116, 17.

2) W popielnicy wśród kości znajdował się ułamek zupełnie stopionego przedmiotu brązowego.

147. Grób jamowy

Pod warstwą gleby grub. ok. 25 cm jama wydłużonego kształtu, wypełniona czarną ziemią. Długość jamy na głęb. 25 cm: 1,15 m, na głęb. 45 cm: 1,83 m. Fragmenty naczyń rozrzucone po całej jamie, większe skupisko występowało we wschodniej części. Węgla drzewnego dużo, kości spalonych niewiele. Na głęb. 30 ułamki bardzo zniszczonego przedmiotu żelaznego. Po stronie wschodniej

Ryc. 118. Ułamki naczyń z grobu 147. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 118. Fragments de vases de la tombe no 147. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

na głęb. 60 cm wystąpił siwo-czerwony piasek. Rys. 117.

Wśród skorup można wyróżnić:

1 Część cylindrycznego naczynia z facetowanym brzegiem; pow. gładzona, szaroceglasta. Rys. 118, 1.

2. Ułamki szerokootworowych naczyń z brzegami facetowanymi. Rys. 118, 2 i 3.

3. Ułamki baniastych naczyń z facetowanymi brzegami. Rys. 118, 4. Przy jednym zachowane ucho w środku zwięźone. Rys. 118, 5.

4. Dwa uchwyty profilowane do naczyń, podobne do nasad ucha. Fakt, że uchwyty te rozszerzają się przy końcach, pozwala przypuszczać, że było to ucho złamane w środku z wygładzonymi końcami. Uchwyty znalezione wśród innych skorup, do których jednak nie należą, co dałoby możliwość zrekonstruowania sposobu umocowania i wyglądu uchwytów przy naczyniu. Rys. 118, 6 i 7.

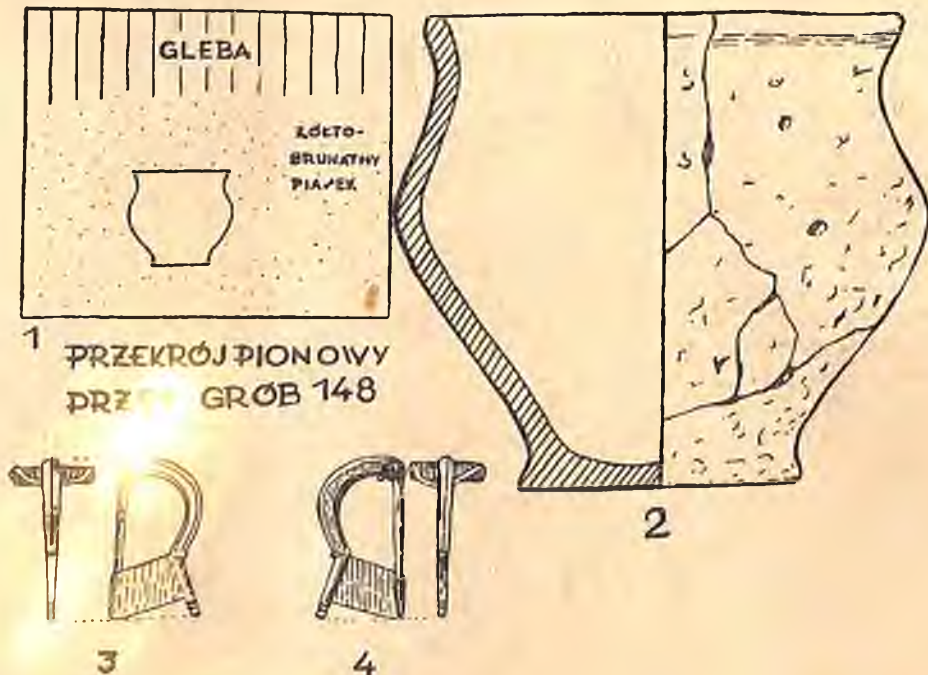
Większość skorup przepalona w ogniu.

148. Grób popielnicowy

Na głęb. 32 cm w żółto-brunatnym piasku stała popielnica z kośćmi spalonymi, bez przystawek i śladów obsypania szczątkami stosu. Rys. 119, 1.

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowego kształtu z wyraźnym załomem brzuśca, zwięźoną

Ryc. 119. Zawartość grobu 148. 1. Profil pionowy grobu. Podziałka 1 : 15, 2. Popielnica $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 119. Contenu de la tombe no 148. 1. Coupe de la tombe. Échelle env. 1 : 15. 2. Urne ($\frac{1}{3}$), 3—4. Fibules en bronze $\frac{2}{3}$ gr. nat.

szyjką, z wygiętym na zewnątrz brzegiem. Podstawa stożkowato wyodrębniona; ścianki grube, pow. z grubsza wygładzona, nierówna. Kolor pow. zewnątrz ceglasto-brunatny, wewnątrz ciemno-szary. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. 18,6 cm, otwór 19,0 cm, śr. 20,4 cm, dno 11,0 cm. Rys. 119, 2.

Wewnątrz popielnicy niewiele drobnych, spalonych kości, wśród których znajdowały się:

a) dwie jednakowo wykonane z a p i n k i brązowe, o konstrukcji trzyczęściowej, z facetowanym, łukowato zgiętym kabłąkiem. Drurowata nóżka, zakończona guzkiem, oddzielona od kabłąka małym grzebykiem. Pochewka wysoka, skośna. Sprężynka 10-zwojowa, osadzona na żelaznych osiach. Cięciwa dolna. Dług. 2,9 cm, wys. 1,6 cm. Rys. 119, 3 i 4.

b) Stopione, drobne ułamki p a c i o r k ó w szklanych, w kolorze seledynowym, szmaragdowym i niebieskim.

149. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 18 cm widoczne ślady zniszczonego podczas orki grobu jamowego. Węgla drzewnego i kości bardzo mało. Kilkanaście skorup, należących do kilku n a c z y ń, np. k u b k a z baniastym brzuścem, większego n a c z y n i a o kulistym załomie brzuśca. Przy dwóch ułamkach o profilowanych brzegach zachowane ucho, w środku zwężone.

150. Grób jamowy (częściowo zniszczony)

Pod warstwą gleby 22 cm grubości, znajdowała się warstwa gleby przemieszana z ciemnym piaskiem, w którym występowały skorupy. W tej warstwie znaleziono zapinkę żelazną (na głęb. 30 cm) i część sprężynki do zamka. Ślady nienaruszonej jamy widniały dopiero na 52 cm głębokości. W jamie znajdowało się kilka drobnych skorup, spalone kości i ułamek blaszki żelaznej, niewiadomego przeznaczenia. Tuż pod jamą — w żółtym piasku warstwy limonitu. Rys. 120, 1.

Wśród skorup można wyróżnić:

1. Facetowany b r z e g naczynia z krótką, cylindryczną szyjką (rys. 120, 2).

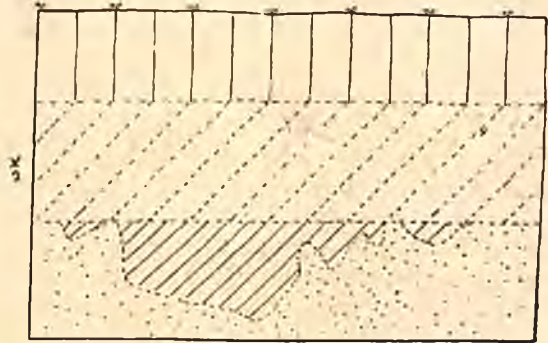
2. Zgrubiały b r z e g baniastego naczynia (rys. 120, 3).

3. Facetowany b r z e g naczynia o pow. czarnej i lśniącej. Rys. 120, 4.

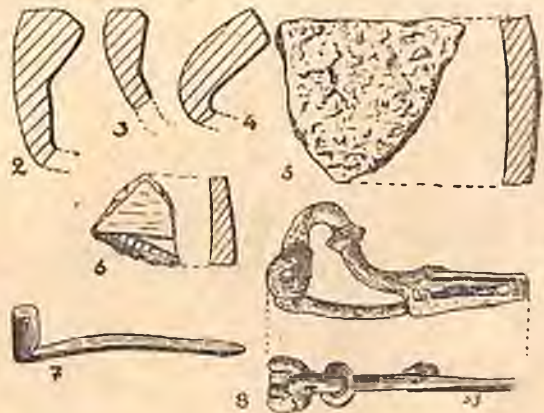
4. Ułamki n a c z y n i a o chropowatej powierzchni (obrzuconego „żarstwą“). Rys. 120, 5.

5. Ułamek n a c z y n i a o pow. gładzonej, zdobionej ornamentem ukośnych kresek, ujętych w linie poziome. Rys. 120, 6.

PRZEKRÓJ PIONOWY PODZIAŁKA 1:20

gleba piasek ciemno-brunatny
 w-wa przemieszana żelazo
 x₁ zapinka żelazna x₂ sprężynka od zamka

Ryc. 120. Zawartość grobu 150. 1. Przekrój pionowy grobu. Podziałka 1 : 40, 2—6. Ułamki naczyń, 7. Żel. sprężynka, 8. Żel. zapinka. Nry 2—7 w 1/2 w. n. — Fig. 120. Contenu de la tombe. Échelle 1 : 40. 2—6. Tessons, 7. Ressort en fer, 8. Fibule en fer, 2—7 en 1/2 gr. nat.

6. Drobne ułamki innych n a c z y ń; większość skorup wykazuje ślady przepalenia.

a) Żelazna z a p i n k a, jednoczęściowa z silnie zgiętym kabłąkiem, zdobionym okrągłym guzkiem. Nóżka ażurowa, zdobiona tłoczonymi punktami. Sprężynka 4-zwojowa z dolną cięciwą. Dług. 6,7 cm, wys. 3,0 cm. Rys. 120, 8.

b) Część taśmowatej s p r e ż y n k i żelaznej. Dług. zach. 1,0 cm, szer. taśmy 0,8 cm, dług. cylindrycznego czopika 1,4 cm. Rys. 120, 7.

c) Ułamek blaszki żelaznej.

151. Grób zastępczy (cenotafium)

Pod 15 cm grubą warstwą gleby wystąpiły pierwsze kamienie okazałej „budowli“ kamiennej, mającej w rzucie poziomym kształt prawie prostokątny, o wymiarach 2,30 × 1,40 m. Kamienie użyte do budowy dochodziły do 65 cm długości. Z dużych ułożone były ściany

zewewnętrzne oraz spód, który wyraźnie odcinał się od reszty równo ułożonymi bokami w kształcie regularnego prostokąta, o wym. $2,45 \times 1,50$ m. Wnętrze wypełnione szczelnie drobniejszymi kamieniami, tak że nie było wolnego miejsca na popielnicę lub szczątki stosu. Wysokość grobu wynosiła 1,95 m. Do połowy wysokości grobu, między kamieniami znajdował się piasek ciemno-brunatny, przemieszany z humusem, niżej piasek jasno-żółty i biały. W górnej części obok grobu znajdowały się ułamki naczyń, pochodzące najprawdopodobniej z innych, zniszczonych w pobliżu grobów. Rys. 121.

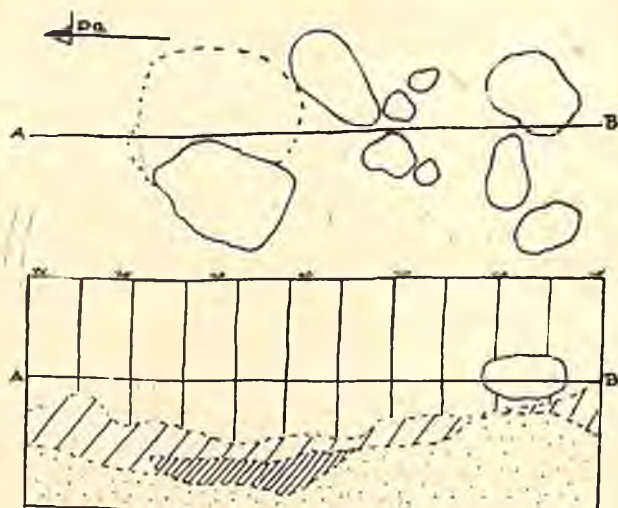
U w a g a : Krótko przed zdjęciem fotograficznym osunęło się kilka dolnych kamieni, tak że grób ten „wyszedł” nieco nieforemnie.

Ryc. 121. Grób zastępczy 151 — Fig. 121. Cenotaphe 151

152. Grób jamowy z pokrywą kamienną (zniszczony)

Na głęb. ok. 100 cm wystąpiły nieregularnie rozrzucone kamienie, stanowiące ongiś pokrywą kamienną nad jamą. Kamienie leżały w warstwie brunatnego piasku, przemieszanego z zupełnie ciemnym. Niżej znajdowało się dno jamy. Dużą ilość skorup, nieco węgla drzewnego i kości znaleziono we wszystkich warstwach. Rys. 122, 1.

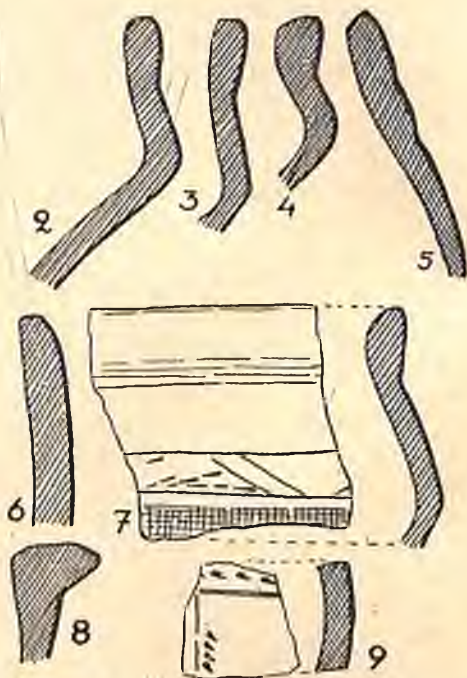

LEGENDA: gleba i w-wy przemieszane

SKALA: w-wy przemieszane i brunatny piasek

1:20 ciemny piasek

żółty -w-

Ryc. 122. Plan i zawartość grobu 152. 1. Plan jamy grobowej. Podziałka ok. 1 : 25, 2—9. Ułamki naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 122. 1. Plan et coupe de la tombe no 152. Échelle 1 : 25. 1—9 Tessonns. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Ułamki profilowanych czarek o ostрым i zaokrąglonym załomie, o pow. gładzonej, ceglastej i żółto-brunatnej. Rys. 122, 2—4. Jeden fragment powyżej załomu zdobiony ornamentem, złożonym z kresek i pustych trójkątów, ujętych w dwie linie poziome; pow. gładka, czarna. Rys. 122, 7.

2. Ułamek baniastego naczynia z zaznaczoną szyjką i stożkowato ściętą krawędzią. Rys. 122, 5.

3. Ułamek k u b k a o pow. szorstkiej, brunatnej. Rys. 122, 6.

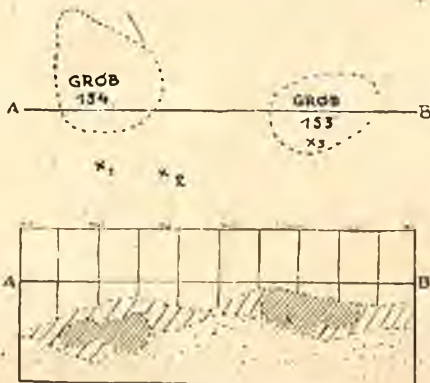
4. Ułamek c z a r k i z szeroką, profilowaną krawędzią; pow. gładka, żółto-brunatna. Rys. 122, 8.

5. Ułamek n a c z y n i a, zdobionego ornamentem „przecinkowatym“. Rys. 122, 9.

6. Drobne s k o r u p y, należące do wyżej opisanych naczyń i inne, mniej charakterystyczne.

153. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Na głęb. ca 33 cm w przemieszanej ziemi znajdowały się skorupy, kości palone i węgiel drzewny. Niżej w ciemno-brunatnym piasku leżała brązowa zapinka żelazna obok fragmentów popielnicy i skupienia spalonych kości.

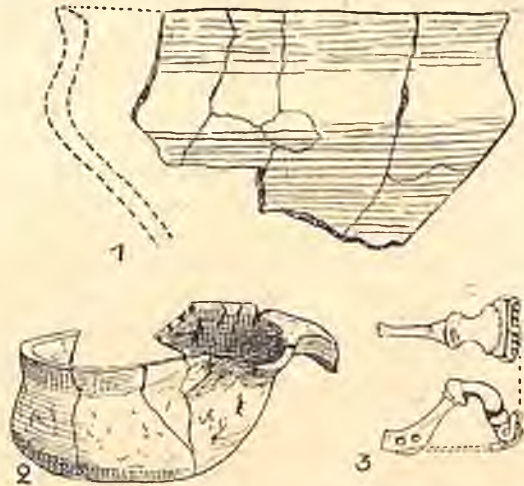
Ryc. 123. Plan zniszczonych grobów 153 i 154. Podziałka 1 : 30 — Fig. 123. Plan et coupe des tombes détruites no 153. ||| warstwa gleby — glébe. /// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé. //// ciemno zabarwiony piasek — sable noir, żółty piasek — sable jaune, X₁ zapinka żel. fibule en fer, X₂ sprzączka żel. — boucle en fer. X₃ zapinka brązowa — fibule en bronze

Inwentarz:

1. Górna część dwustozkowej p o p i e l n i c y z wyraźnym załomem brzuśca, brzegiem wygiętym na zewnątrz i zgrubiałą, ściętą ku wnętrzu krawędzią; pow. gładzona, jasno-brunatna. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Wymiary zrekonstruowane: śr. 24,0 cm, otwór 23,1 cm, wys. zach. 12,0 cm. Rys. 124, 1.

2. Silnie zniszczony w ogniu k u b e k z półkulistym brzuścem i zaznaczonym, lekko na zewnątrz wygiętym brzegiem. Łukowato wygięte ucho o przekroju czworobocznym. Wys. 6,0 cm. Rys. 124, 2.

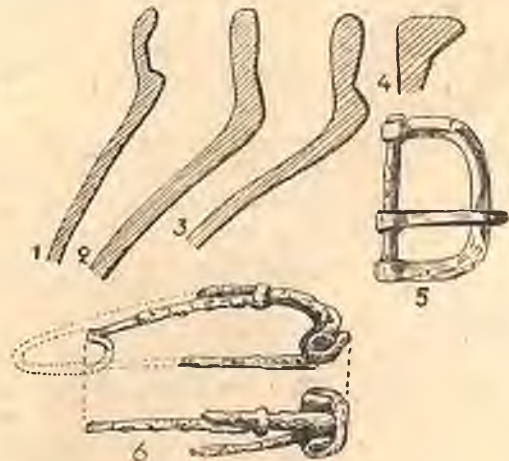
a) Silnie profilowana z a p i n k a brązowa z podpórką dla sprężynki. Na kabłąku okrągły guzek, nóżka ażurowa z dwoma okrągłymi otworami. Sprężynka 8-zwojowa, z górną cięciwą, przytrzymaną haczykiem. Zniszczona w ogniu. Dług. 3,5 cm, wys. 2,0 cm. Rys. 124, 3.

Ryc. 124. Zawartość grobu 153. 1. Popielnica $\frac{3}{4}$ w. n., 2. Kubek. $\frac{1}{4}$ w. n., 3. Zapinka brąz. $\frac{1}{2}$ w. n., — Fig. 124. Contenu de la tombe no 153. 1. Urne ($\frac{3}{4}$), 2. Gobelet ($\frac{1}{4}$), 3. Fibule en bronze ($\frac{1}{2}$)

154. Grób jamowy (zniszczony)

Obok grobu 153 ślady grobu jamowego. Górne warstwy obu grobów i zawartości jam rozrzucone w sąsiedztwie. Dno jamy sięgało do 60 cm poniżej pow. W pobliżu, w warstwach przemieszanych znajdowały się: zapinka żelazna i sprzączka do pasa. Przedmiotów tych nie można odnieść z całą pewnością do tego grobu.

Ryc. 125. Zawartość grobu 154. 1—4. Profile brzegów naczyń, 5. Żel. sprzączka do pasa, 6. Uszkodzona zapinka żel. Wszystko w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 125. Contenu de la tombe no 154. 1—4. Profils de vases, 5. Boucle en fer, 6. Fibule endommagée en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Wśród skorup można wyróżnić:

1. Część ostro profilowanej czarnej i pow. gładzonej i ciemnej. Rys. 125, 1.

2. Ułamki dwóch czarek stożkowatych z prawie cylindrycznymi brzegami; pow. gładzona, szaro-brunatna. Rys. 125, 2 i 3.

3. Ułamek naczynia z facetowanym brzegiem. Rys. 125, 4.

4. Drobne ułamki innych naczyń. Na wszystkich skorupach widoczne ślady działania ognia.

a) Żelazna, trzyczęściowa sprzączka do pasa, złożona z osi, prostokątnej ramy o zaokrąglonych zgięciach i kolca. Szer. 4,6 cm, dług. 3,0 cm. Rys. 125, 5.

b) Silnie zniszczona zapinka żelazna z jednego kawałka drutu. Nóżka odgięta do góry i przymocowana do kabłąka za pomocą pierścienia. Sprężyna 4-zwojowa z górną cięciwą. Dług. 6,8 cm. wys. 2,3 cm. Rys. 125, 6.

155a. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Jama w górnej części była przemieszana z glebą. Skorupy występowały od warstwy gleby aż do dna jamy, której wewnątrz szarobiemno-brunatno zabarwione odcinało się od otaczającego piasku. W zasięgu skorup znajdowały się spalone kości i węgiel drzewny. Na głęb. 45 cm leżała brzytwa żelazna, na 53 cm — tłoczek żelazny, na 64 cm — część zapinki brązowej. Tłoczek leżał poza zasięgiem jamy.

Wśród dużej ilości skorup wyróżniają się:

1. Ułamki popielnicy z brzuścem stożkowatego kształtu, zwężającą się szyjką i wygiętym na zewnątrz brzegiem o poziomo ściętej krawędzi; pow. gładzona, szaro-brunatna. Gлина, na przelomie siwa, posiada domieszkę tłuczonego kamienia. Śr. ok. 28 cm. Rys. 126, 1.

2. Ułamki baniastego naczynia z cylindrycznym brzegiem, stożkową szyjką, oddzieloną od brzuśca skośnie karbowaną listwą; pow. gładzona, ceglasta. Rys. 126, 2.

3. Ułamek baniastego naczynia, zdobionego trzema skośnie karbowanymi listwami; pow. gładzona, czarna. Rys. 126, 3.

4. Ułamki baniastego naczynia o zgrubiałym brzegu; pow. gładzona, czarna. Rys. 126, 4.

5. Ułamki naczynia, zdobionego listwą poziomą, zakreskowaną jodełkowato i zwisającymi trójkątami, wykonanymi za pomocą widelkowego narzędzia. Podobnie zdobione jest kolankowate ucho, w środku zwężone; pow. gładzona, czarna. Rys. 126, 5a i b.

6. Ułamki naczynia o baniastym brzuścu, zdobionego ornamentem meandrowym; pow. żółto-ceglasta. Rys. 126, 6.

7. Ułamek naczynia, zdobionego ornamentem grzebykowym. Gлина z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 126, 7.

8. Ułamki czarek ostro profilowanych i łagodnie profilowanych o pow. gładzonej, czarnej lub brunatnej albo ceglastej: Rys. 126, 8—14.

9. Ułamki podstaw naczyń; w jednym wypadku podstawa stożkowatego kształtu, pusta od spodu; pow. gładzona, żółto-brunatna i szara. Rys. 126, 15 i 16.

a) Brzytwa żelazna, półksiężycowata, silnie zniszczona w ogniu. Dług. 8,7 cm, szer. 2,6 cm. Rys. 126, 18.

b) Tłoczek żelazny, wrzecionowatego kształtu, w przekroju czworograniasty. Zniszczony w ogniu. Dług. zach. 9,8 cm, śr. 0,6 cm. Rys. 126, 19.

c) Część brązowej zapinki z łukowato zgiętym kabłąkiem, zakończonym płaskim oparciem dla sprężynki. Sprężynka 8-zwojowa z górną cięciwą, podtrzymywana haczykiem. Rys. 126, 17.

Ryc. 126. Zawartość grobu 155a. 1. Część popielnicy, 2—16. Ułamki naczyń, 17. Część zapinki brąz. 18. Brzytwa żel., 19. Sztydło żel. Nr 1 w 1/3 reszta w 1/3 w. n. — Fig. 126. Contenu de la tombe no 155a. 1. Fragment de l'urne, 2—16. Tessons, 17. Fragment de fibule en bronze, 18. Resoir en fer, 19. Alène en fer, 1/3 gr. nat.

155 b. Zniszczone groby

Po usunięciu warstwy gleby w ciemno-brunatnym i żółtym piasku pojawiły się liczne, drobne skorupy, kości spalone i węgiel drzewny. Skorupy nie tworzyły skupień a przedmioty metalowe rozrzucone były w promieniu ok. 2 m.

Wśród skorup można wyróżnić m. in. ułamki naczyń zdobionych ornamentem paznokciowym, bruzd pionowych i ukośnych i czarek ostro profilowanych i o półkulistym dnie. Wiele ułamków naczyń wykazuje ślady zniszczenia w ogniu.

W zasięgu ułamków znaleziono:

1. Żelazną sprzączkę do pasa, trójdzielnią z podwójną blaszką do przymocowania. Rama prostokątna. Dług. z blaszką 3,9 cm, szer. 3,3 cm. Rys. 127,1.

Ryc. 127. Zawartość grobu 155b. 1. Żel. sprzączka do pasa, 2. Ułamek zapinka brąz., 3—5. Okucia i nit żel. (Wszystko $\frac{2}{3}$ w. n.) — Fig. 127. Contenu de la tombe no 155b. 1. Boucle en fer, 2. Fragment de fibule en bronze, 3—5. Ferrures et rivet en fer. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

2. Ułamek z apinki brązowej o taśmowatym, esowato wygiętym kabląku, zdobionym potrójnym grzebykiem, pochewka wysoka. Na kabląku ślady podłużnych i ukośnych żłobków. Dług. zach. 2,2 cm. Rys. 127,2.

3. Okucie z taśmy żelaznej w kształcie stylizowanej litery „K”. Silnie zniszczone w ogniu. Dług. 3,5 cm, szer. taśmy 1,1 cm. Rys. 127,3.

4. Brązowy nit z półkulistą, wewnątrz pustą główką i długim, czworobocznym trzonem. Śr. główki 1,3 cm, dług. trzonu 3,5 cm. Rys. 127,4.

5. Taśmowata, prostokątna skuwka żelazna. Dług. 2,0 cm. Rys. 127,5.

156. Grób jamowy (zniszczony)

W warstwie gleby poniżej 25 cm znajdowały się rozrzucone na jednym poziomie ka-

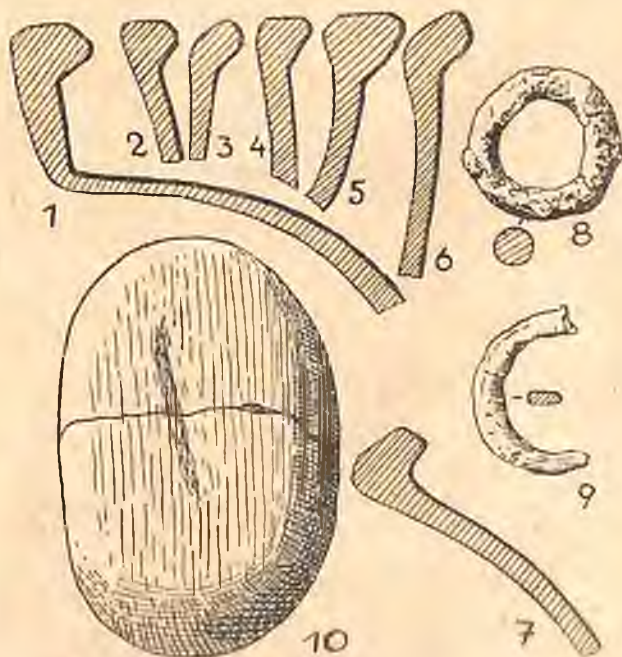
mienie (otoczaki i łupane) o średnicy 8—10 cm. Pod nimi, na głęb. 52 cm widniały resztki jamy, czarno zabarwionej. Skorupy występowały już powyżej jamy, w warstwach przemieszanych. Wykazywały ślady zniszczenia w ogniu. Na głęb. 43 cm znajdował się kamień do krzesania ognia, niżej kółko żelazne i połowa płaskiego kółka. Między skorupami kawałki węgla drzewnego i spalone kości ludzkie.

1. Skorupy należą do kilku rodzaj naczyń, np. o brzuścu baniastym (rys. 128,17), cylindrycznych (rys. 128,3 i 6), mis (rys. 128,5). Wszystkie z silnie profilowanymi brzegami; pow. gładzona i brunatna.

a) Kółko żelazne, zniszczone w ogniu o przekroju okrągłym. Śr. kółka 3,0 cm, grub. 0,6 cm. Rys. 128,8.

b) Część kółka żelaznego, zniszczonego w ogniu, płaskiego w przekroju. Śr. kółka 3,3 cm, szer. taśmy 0,5 cm. Rys. 128,9.

c) Płasko-owalny kamień do krzesania ognia. Na obu stronach ślady używania. Materiał: drobnoziarnisty piaskowiec. Dług. 8,0 cm, szer. 5,6 cm, grub. 3,0 cm. Rys. 128,10.

Ryc. 128. Zawartość grobu 156. 1—7. Profile brzegów naczyń, 8. Kółko żel., 9. Część kółka żel., 10. Kamień do krzesania ognia. (Wszystko w $\frac{2}{3}$ w. n.) — Fig. 128. Contenu de la tombe no 156. 1—7. Profils de bords de vases, 8. Anneau en fer, 9. Fragment d'anneau en fer, 10. Pierre à battre. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

Wśród skorup można wyróżnić:

1. Część ostro profilowanej czarnej i ciemnej. Rys. 125, 1.

2. Ułamki dwóch czarek stożkowatych z prawie cylindrycznymi brzegami; pow. gładzona, szaro-brunatna. Rys. 125, 2 i 3.

3. Ułamek naczynia z facetowanym brzegiem. Rys. 125, 4.

4. Drobne ułamki innych naczyń. Na wszystkich skorupach widoczne ślady działania ognia.

a) Pasazna, trzyczęściowa sprzączka do pasa, złożona z osi, prostokątnej ramy o zaokrąglonych zgięciach i kolca. Szer. 4,6 cm, dług. 3,0 cm. Rys. 125, 5.

b) Silnie zniszczona zapinka żelazna z jednego kawałka drutu. Nóżka odgięta do góry i przymocowana do kabłąka za pomocą pierścienia. Sprężyna 4-zwojowa z górną cięciwą. Dług. 6,8 cm, wys. 2,3 cm. Rys. 125, 6.

155a. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Jama w górnej części była przemieszana z glebą. Skorupy występowały od warstwy gleby aż do dna jamy, której wewnątrz szaro- i ciemno-brunatno zabarwione odcinało się od otaczającego piasku. W zasięgu skorup znajdowały się spalone kości i węgiel drzewny. Na głęb. 45 cm leżała brzytwa żelazna, na 53 cm — tłoczek żelazny, na 64 cm — część zapinki brązowej. Tłoczek leżał poza zasięgiem jamy.

Wśród dużej ilości skorup wyróżniają się:

1. Ułamki popielnicy z brzuścem stożkowatego kształtu, zwężającą się szyjką i wygiętym na zewnątrz brzegiem o poziomo ściętej krawędzi; pow. gładzona, szaro-brunatna. Gлина, na przełomie siwa, posiada domieszkę tłuczonego kamienia. Śr. ok. 28 cm. Rys. 126, 1.

2. Ułamki baniastego naczynia z cylindrycznym brzegiem, stożkowatą szyjką, oddzieloną od brzuśca skośnie karbowaną listwą; pow. gładzona, ceglasta. Rys. 126, 2.

3. Ułamek baniastego naczynia, zdobionego trzema skośnie karbowanymi listwami; pow. gładzona, ceglasta. Rys. 126, 3.

4. Ułamki baniastego naczynia o zgrubiałym brzegu; pow. gładzona, czarna. Rys. 126, 4.

5. Ułamki naczynia, zdobionego listwą poziomą, zakreskowaną jodełkowato i zwisającymi trójkątami, wykonanymi za pomocą widełkowatego narzędzia. Podobnie zdobione jest kolankowate ucho, w środku zwężone; pow. gładzona, czarna. Rys. 126, 5a i b.

6. Ułamki naczynia o baniastym brzuścu, zdobionego ornamentem meandrowym; pow. żółto-ceglasta. Rys. 126, 6.

7. Ułamek naczynia, zdobionego ornamentem grzebykowym. Gлина z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 126, 7.

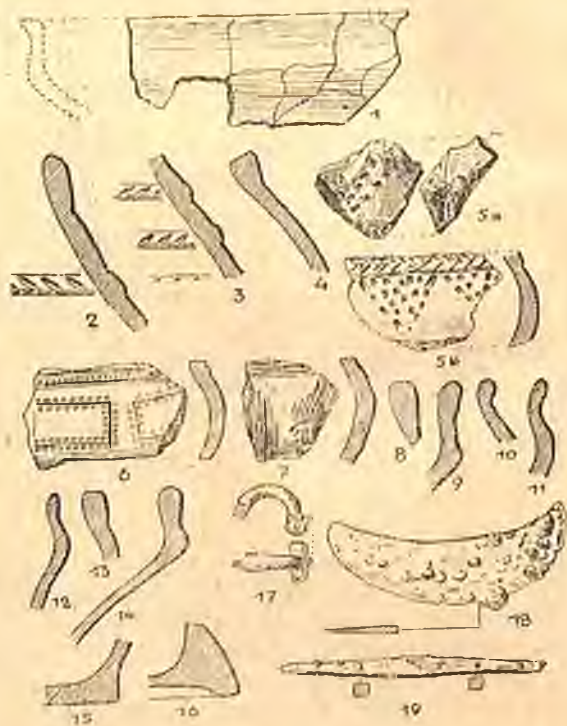
8. Ułamki czarek ostro profilowanych i łagodnie profilowanych o pow. gładzonej, czarnej lub brunatnej albo ceglastej. Rys. 126, 8 — 14.

9. Ułamki podstaw naczyń; w jednym wypadku podstawa stożkowatego kształtu, pusta od spodu; pow. gładzona, żółto-brunatna i szara. Rys. 126, 15 i 16.

a) Brzytwa żelazna, półksiężycowata, silnie zniszczona w ogniu. Dług. 8,7 cm, szer. 2,6 cm. Rys. 126, 18.

b) Tłoczek żelazny, wrzecionowatego kształtu, w przekroju czworograniasty. Zniszczony w ogniu. Dług. zach. 9,8 cm, śr. 0,6 cm. Rys. 126, 19.

c) Część brązowej zapinki z łukowato zgiętym kabłąkiem, zakończonym płaskim oparciem dla sprężynki. Sprężynka 8-zwojowa z górną cięciwą, podtrzymywana haczykiem. Rys. 126, 17.

Ryc. 126. Zawartość grobu 155a. 1. Część popielnicy, 2—16. Ułamki naczyń, 17. Część zapinki brąz., 18. Brzytwa żel., 19. Szydło żel. Nr 1 w $\frac{1}{8}$ reszta w $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 126. Contenu de la tombe no 155a. 1. Fragment de l'urne, 2—16. Tessons, 17. Fragment de fibule en bronze, 18. Resoir en fer, 19. Alène en fer. $\frac{1}{8}$ gr. nat.

155 b. Zniszczone groby

Po usunięciu warstwy gleby w ciemno-brunatnym i żółtym piasku pojawiły się liczne, drobne skorupy, kości spalone i węgiel drzewny. Skorupy nie tworzyły skupień a przedmioty metalowe rozrzucone były w promieniu ok. 2 m.

Wśród skorup można wyróżnić m. in. ułamki naczyń zdobionych ornamentem paznokciowym, bruzd pionowych i ukośnych i czarek ostro profilowanych i o półkulistym dnie. Wiele ułamków naczyń wykazuje ślady zniszczenia w ogniu.

W zasięgu ułamków znaleziono:

1. Żelazną sprzączkę do pasa, trójdzielną z podwójną blaszką do przymocowania. Rama prostokątna. Dług. z blaszką 3,9 cm, szer. 3,3 cm. Rys. 127,1.

Ryc. 127. Zawartość grobu 155b. 1. Żel. sprzączka do pasa, 2. Ułamek zapinka brąz., 3—5. Okucia i nit żel. (Wszystko $\frac{2}{3}$ w. n.) — Fig. 127. Contenu de la tombe no 155b. 1. Boucle en fer, 2. Fragment de fibule en bronze, 3—5. Ferrures et rivet en fer. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

2. Ułamek z zapinki brązowej o taśmowatym, esowato wygiętym kabłąku, zdobionym potrójnym grzebykiem, pochewka wysoka. Na kabłąku ślady podłużnych i ukośnych żłobków. Dług. zach. 2,2 cm. Rys. 127,2.

3. Okucie z taśmy żelaznej w kształcie stylizowanej litery „K”. Silnie zniszczone w ogniu. Dług. 3,5 cm, szer. taśmy 1,1 cm. Rys. 127,3.

4. Brązowy nit z półkulistą, wewnątrz pustą główką i długim, czworobocznym trzonem. Śr. główki 1,3 cm, dług. trzonu 3,5 cm. Rys. 127,4.

5. Taśmowatą, prostokątną skuwkę żelazną. Dług. 2,0 cm. Rys. 127,5.

156. Grób jamowy (zniszczony)

W warstwie gleby poniżej 25 cm znajdowały się rozrzucone na jednym poziomie ka-

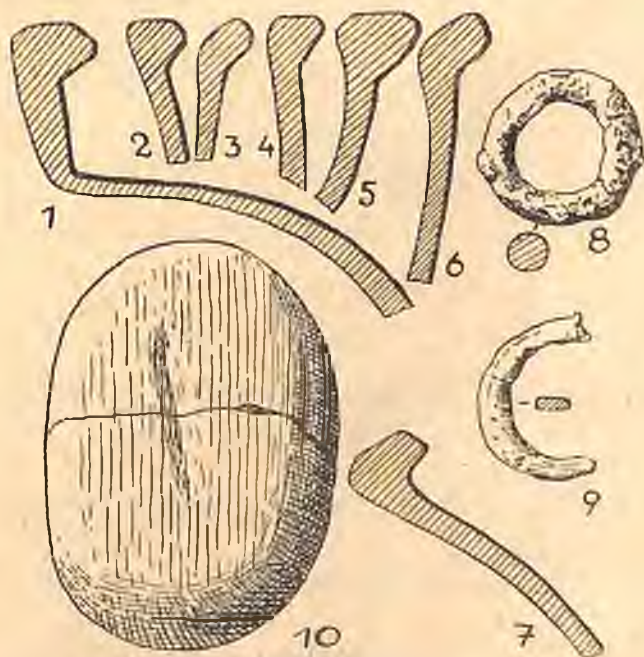
mienie (otoczaki i łupane) o średnicy 8—10 cm. Pod nimi, na głęb. 52 cm widniały resztki jamy, czarno zabarwionej. Skorupy występowały już powyżej jamy, w warstwach przemieszanych. Wykazywały ślady zniszczenia w ogniu. Na głęb. 43 cm znajdował się kamień do krzesania ognia. niżej kółko żelazne i połowa płaskiego kółka. Między skorupami kawałki węgla drzewnego i spalone kości ludzkie.

1. Skorupy należą do kilku rodzaj naczyń, np. o brzuścu baniastym (rys. 128,17), cylindrycznych (rys. 128,3 i 6), mis (rys. 128,5). Wszystkie z silnie profilowanymi brzegami; pow. gładzona i brunatna.

a) Kółko żelazne, zniszczone w ogniu o przekroju okrągłym. Śr. kółka 3,0 cm, grub. 0,6 cm. Rys. 128,8.

b) Część kółka żelaznego, zniszczonego w ogniu, płaskiego w przekroju. Śr. kółka 3,3 cm, szer. taśmy 0,5 cm. Rys. 128,9.

c) Płasko-owalny kamień do krzesania ognia. Na obu stronach ślady używania. Materiał: drobnoziarnisty piaskowiec. Dług. 8,0 cm, szer. 5,6 cm. grub. 3,0 cm. Rys. 128,10.

Ryc. 128. Zawartość grobu 156. 1—7. Profile brzegów naczyń, 8. Kółko żel., 9. Część kółka żel., 10. Kamień do krzesania ognia. (Wszystko w $\frac{2}{3}$ w. n.) — Fig. 128. Coutau de la tombe no 156. 1—7. Profils de bords de vases, 8. Anneau en fer, 9. Fragment d'anneau en fer, 10. Pierre à battre. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

157a. Grób jamowy (zniszczony)

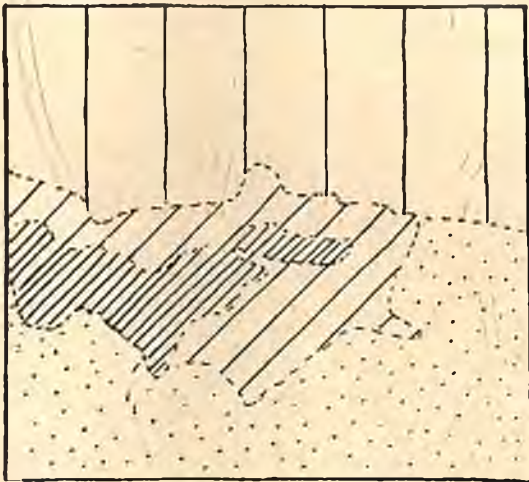
Na głęb. 60 cm widoczne resztki zniszczonej jamy. W warstwach przemieszanych i w ciemno zabarwionej jamie znaczna ilość skorup, bardzo mało kości spalonych i węgla drzewnego. Na głęb. 41 cm, w zniszczonej części grobu znajdował się nóż żelazny, a sprzączka do pasa — na głęb. 63 cm, w zachowanej części jamy. W odległości 95 cm na płn. od grobu leżała igła żelazna. Niewiadomo, czy należały do inwentarza grobu. Rys. 129.

Z pośród ułamków wyróżniono:

1. Część górną naczynia z baniastym brzuścem, cylindryczną szyjką i zgrubiałym, wygiętym na zewnątrz brzegiem; pow. gładzona, szaro-brunatna. Zrekonstruowane wymiary: śr. 22,2 cm, otwór 15,6 cm. Rys. 130,2.

2) Ułamki naczynia, zdobionego profilowanymi listwami poziomymi; pow. gładzona, szaro-żółta. Rys. 130,3.

3. Część czarki o łukowato wgiętej do środka części dolnej, cylindrycznej szyjce

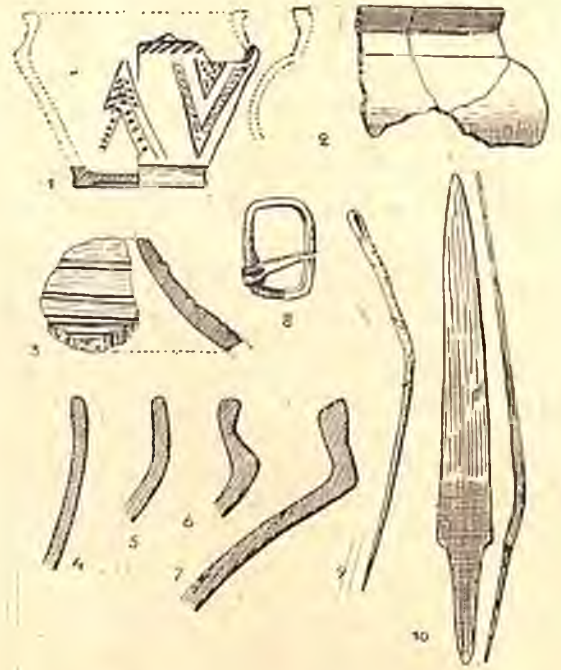

PRZEKRÓJ PIONOWY

PODSIĄKA 1:20

- gleba ciwarłwy przemierzane
- ciemno-brunatny piasek
- czarnozabawiony piasek
- jarno-żółty piasek

Ryc. 129. Przekrój p. Coupe grobu 157a — Fig. 129. tombe 157a

Ryc. 130. Zawartość grobu 157a. 1—7. Ułamki naczyn, 8. Żel. sprzączka do pasa, 9. Żel. igła, 10. Nóż żel. (Wszystko $\frac{1}{3}$ w. n.) — Fig. 130. Contenu de la tombe no 157a. 1—7. Fragments de vases, 8. Boucle en fer, 9. Aiguille en fer, 10. Couteau en fer $\frac{1}{3}$ gr. nat.

i brzegu, oddzielnym od szyjki bruzdą poziomą. Rys. 130,7.

4. Ułamki czarki ostro profilowanej, o gładzonej pow. koloru brunatno-ceglastego. Rys. 130,6.

5. Ułamki dwóch szerokootworowych naczyn o łukowatym profilu brzuśca; powierzchnia niestarannie gładzona, koloru szarego i brunatno-ceglastego. Głina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 130, 4 i 5.

6. Część głębokiej czarki ostro profilowanej z wyodrębnioną za pomocą szerokiego zółbka podstawą; dno nieco wklęsłe; poniżej szyjki skośnie kreskowany wałek. Brzusiec zdobiony wsuwanymi kątami, wypełnionymi kreskami i dołkami; pow. gładzona, ciemno-brunatna. Rys. 130,1.

a) Trójkątny nóż żelazny z trzonem obustronnie wyodrębnionym pod kątem prostym. Dług. 18,4 cm, najw. szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 130,10.

b) Prostokątna, żelazna sprzączka do pasa z kolcem, zdobionym dwoma bocznymi wcięciami. Wymiary: 2,5 × 3,7 cm. Rys. 130,8.

c) Żelazna igła do szycia z uszkiem; częściowo zniszczona w ogniu i zgięta. Dług. 14,8 cm. Rys. 130,9.

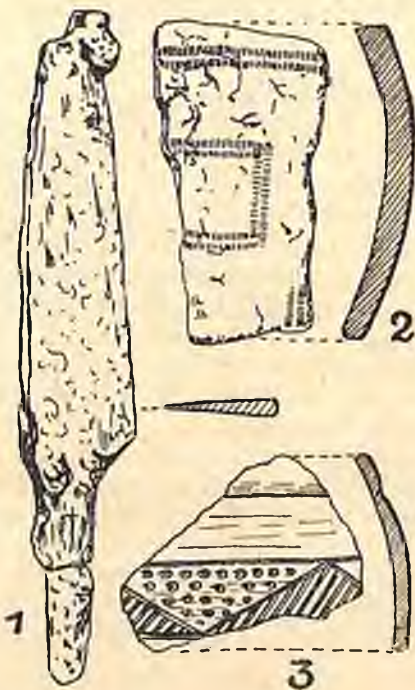
157b. Zniszczone groby

W przemieszanej z piaskiem ziemi znajdowały się liczne, drobne ułamki naczyń, w większości przepalone. Spalone kości i węgiel znajdowano często w czystym piasku. Ceramika, znalezione wśród skorup nóż i ułamki przedmiotu żelaznego należą do zupełnie zniszczonych kilku grobów, których nie można było rozróżnić.

Między licznymi uławkami naczyń znajdowały się:

1. Ułamek przepalonego naczynia, zdobionego dwurzędowym kółkiem zębatym. Rys. 131,2.

2. Ułamek czarnej o gładzonej i czarnej powierzchni, zdobionej poziomym pasem, podzielonym na trójkąty, wypełnione na przemian dołkami i ukośnymi kreskami. Rys. 131,3.

Ryc. 131. Zabytki z grobu 157b. 1. Nóż żel., 2—3. Ułamki naczyń. (Wszystko $\frac{2}{3}$ w. n.) — Fig. 131. Couteau en fer, 2—3. Tessons $\frac{2}{3}$ gr. nat.

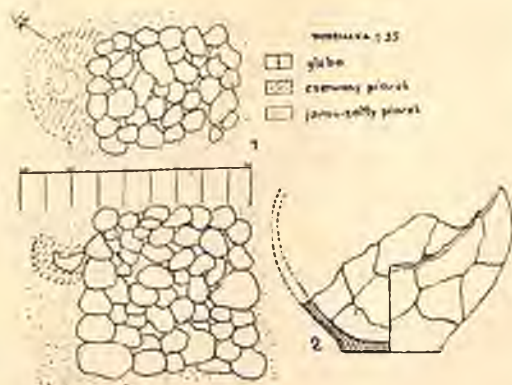
a) Nóż żelazny, prosty z tyłcem łukowato zgiętym i trzonem obustronnie łagodnie wyodrębnionym; czubek odłamany. Długość zachowana 13,0 cm, najw. szer. ostrza 2,2 cm. Rys. 131.1.

b) Ułamek przedmiotu żelaznego.

158. Grób zastępczy (cenotafium)

Po zdjęciu warstwy ziemi uprawnej grub. 26 cm ukazał się czworobok, ułożony z ka-

mieni, w jasno-żółtym piasku, o wym. $1,40 \times 1,15$ m. Na głęb. 60 cm w stronie płn-zach. wystąpiła plama czerwonego piasku, zawierająca bardzo drobne ułamki węgla drzewnego i skorupy, należące do nieco niżej położonego naczynia. Budowla kamienna sięgała do 1,66 m głęb.; (grób posiadał 1,30 m własnej wysokości). Im głębiej, tym kamienie były większych rozmiarów. Rys. 132,1.

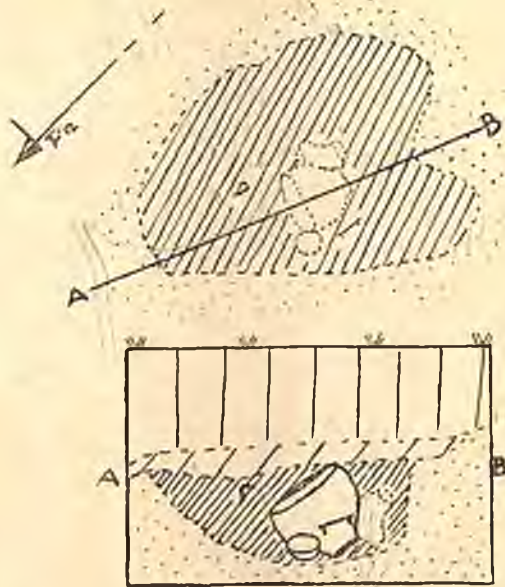
Ryc. 132. 1. Plan grobu 159 i naczynie $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 132. 1. Plan et coupe de la tombe no 159, 2. Vase. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

Wnętrze wypełniały również kamienie, tak że nie było żadnej wolnej przestrzeni. Opis naczynia: zachowane w części naczynie z baniastym brzuścem i nieznacznie wyodrębnionym dnem, dno płaskie, wygięte i spękane, co może mieć związek z czerwonym (przepalonym) piaskiem, w którym naczynie stało. Pow. wygładzona, jasno-szaro-brunatna. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Śr. 27,5 cm, dno 11,5 cm. Rys. 132,2.

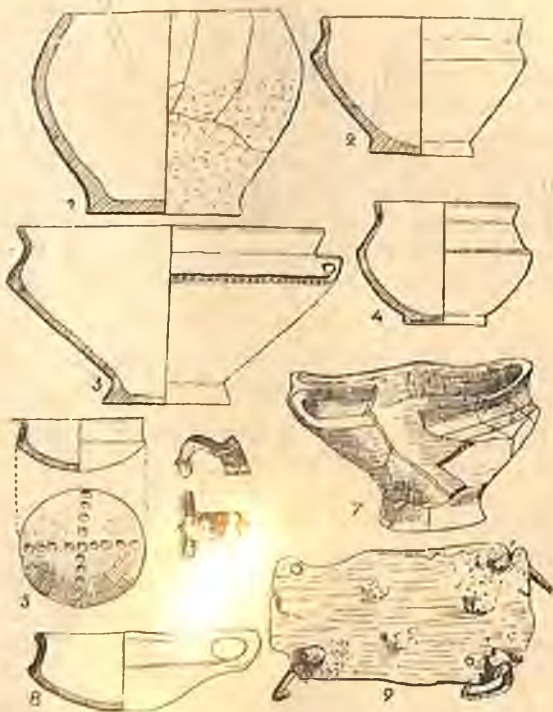
159. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 30 cm. zarysy nieregularnie kolistej jamy, wypełnionej czarno zabarwionym piaskiem, zawierającym ułamki przepalonych naczyń i węgla drzewnego. Na dnie, w środku jamy stała nachylona pod kątem 45° popielnica. Obok leżały całe, przepalone przystawki, mnóstwo skorup i zapinka żelazna wraz z żelazną płytką z nitami. Rys. 133.

1. Popielnica grubej roboty w przybliżeniu dwustożkowa o zaokrąglonym zakończeniu; podstawa wyodrębniona; pow. chropowata, szyjka wygładzona. Kolor pow. ceglano-brunatny. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. 16,5 cm, otwór 16,0 cm, śr. 20,0 cm, dno 11,3 cm. Rys. 134,1.

Ryc. 133 Plan grobu 159. Podziałka 1 : 20 — Fig. 133. Plan et coupe de la tombe no 159. Échelle 1 : 20. |||| warstwa gleby — glébe, // // // piasek ciemno-brunatny — sable brun foncé, / / / piasek czarnozabarwiony — sable noir, . . . piasek żółty — sable jaune

Ryc. 134. Zawartość grobu 159. 1. Popielnica, 2—4. Czarki, 5. Miseczka, 6. Zapinka żel., 7. Czarka, 8. Czerpak, 9. Okucie żel. Nr 1—5 i 7—8 w $\frac{1}{6}$, 6 i 9 w $\frac{1}{4}$ w. n. — Fig. 134. Contenu de la tombe no 159. 1. Urne, 2—4 et 7. Coupelle, 5. Ecuelle, 6. Fibule en fer, 8. Puits, 9. Ferrure en fer. 1—5 en 7—8 en $\frac{1}{6}$, 6 et 9 en $\frac{1}{4}$

2. Czarka z półkulistym dnem, zdobionym dołeczkami w kształcie równoramienego krzyża; pow. gładzona, jasno-brunatna. Wys. 3,8. śr. 9,0 cm. Rys. 134,5.

3. Głęboka czarka, ostro profilowana, z półkulistym brzuścem, wyodrębnioną szyjką i wygiętym brzegiem. Podstawa wyodrębniona stożkowato, dno wklęsłe do środka. Pow. gładzona, szara; zniszczona w ogniu. Wys. 9,7 cm, śr. 13,0 cm, otwór 10,0 cm, dno 6,2 cm. Rys. 134,4.

4. Duża ostro profilowana czarka z wyodrębnioną stożkowato podstawą. Szyjka zdobiona szeregiem dołeczków i poziomą bruzdą. Brzeg wygięty na zewnątrz. Przy szyjce kolankowato zgięte uszko. Czarka wypaczona w ogniu i spękana. Pow. gładzona, szaro-żółta. Wys. 13,4 cm, śr. 23,6 cm, otwór 22,6, dno 9,4 cm. Rys. 134,3.

5. Czarka podobna kształtem do wyżej opisanej; dno wklęsłe; pow. szaro-żółta. Wys. 11,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 134, 7.

6. Głęboka czarka, ostro profilowana z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, szara i szaro-brunatna; wypaczona w ogniu. Wys. 10,8 cm, śr. 16,0 cm, otwór 14,4 cm, dno 8,0 cm. Rys. 134,2.

7. Niski kubek z półkulistym brzuścem, zwężającą się, wyodrębnioną szyjką i z brzegiem o zaokrąglonej krawędzi. Ucho kolankowato zgięte a równej wysokości z krawędzią; dno płaskie; wypaczony w ogniu; pow. gładzona, szara. Wys. 5,9 cm, śr. 14,4 cm, dno 4,6 cm. Rys. 134,8.

a) Prostokątna płytka żelazna z czterema zagiętymi nitami na rogach; zniszczona w ogniu. Długość 9,5 cm, szer. 5,4 cm. Rys. 134,9.

b) Zapinka żelazna z esowatym kabłąkiem i górną cięciwą z haczykiem; zniszczona w ogniu. Długość 2,8 cm, wys. 1,6 cm. Rys. 134,6.

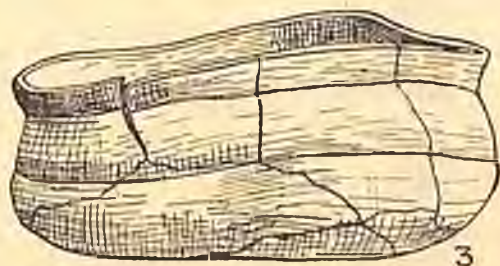
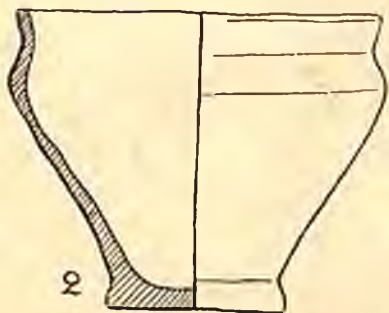
160. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Intensywnie czarno zabarwione wnętrze jamy na głęb. 38 cm. W środku stała spękana popielnica, wykazująca silne działanie ognia, wypełniona prawie do krawędzi spalonymi kośćmi. Nakryta była dwiema czarami, odwróconymi dnem do góry, równie spękanymi i wypaczonymi w ogniu.

1. Popielnica dwustożkowa z podstawą wyodrębnioną stożkowato; zwężona ku górze przechodzi na zewnątrz w wygięty brzeg; pow. gładzona, ceglasto-szara. Wys. 12,0 cm. śr. 20,2 cm, otwór 19,0 cm, dno 8,5 cm.

2. Smukła czarka z podstawą stożkowato wyodrębnioną i wygiętym na zewnątrz brzegiem; pow. szaro- i jasno-brunatna. Wys. 11,8 cm, śr. 14,4 cm, otwór 13,7 cm, dno 7,0 cm. Rys. 135,2.

3. Półkulista czarka z wyodrębnioną szyjką i wygiętym brzegiem; pow. gładzona, szaro-ceglasta; wypaczona w ogniu. Wys. w stanie zach. 8,0 cm. śr. ok. 18,0 cm. Rys. 135,3.

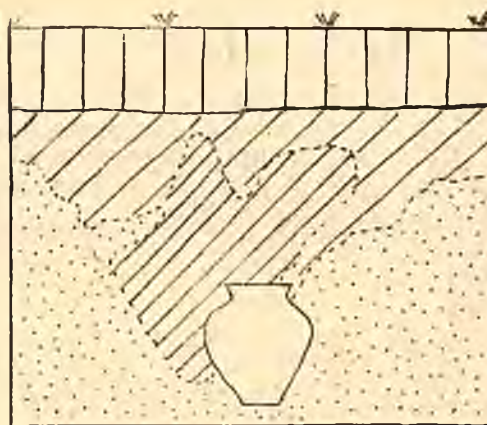
Ryc. 135. Naczynia z grobu 160. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 135. Vases de la tombe no 160. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

161. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Ciemna plama jamy wystąpiła na głęb. 40 cm. W jej górnej części dużo węgla drzewnego i spalonych kości. Ilość skorup silnie przepalonych naczyń zwiększała się w miarę głębokości. Wśród nich na głęb. 56 cm — nóż żelazny. Na dnie jamy stała popielnica, wypełniona kośćmi i darami grobowymi. Kości nie były ułożone w porządku anatomicznym. Obok popielnicy stało kilka spękanych w ogniu czarek, odwrócone dnem do góry baniaste naczynie i silnie zniszczony pierścionek żelazny. Rys. 136.

Inwentarz:

1. Popielnica odwrotnie gruszkowatego kształtu ze smukłą podstawą, lekko wyodrębnioną i nieco wklęsłym dnem. Szyjka stożkowato zwężona z silnie wygiętym na zewnątrz brzegiem; u nasady szyjki poziomy wałek, jodełkowato karbowany. Poniżej ornament meandrowy o nieregularnym zakoń-

Ryc. 136. Profil pionowy grobu 161. Podziałka 1 : 20. — Fig. 136. Coupe de la tombe no 161. Échelle 1 : 20. |||| warstwa gleby — glèbe. //// gleba przemieszana z piaskiem — glèbe mêlée avec de sable, /// czarno zabarwiony piasek — sable noirci, . . . jasno-żółty piasek — sable jaune clair

czeniu. Pow. czarna, lśniąca. Wys. 26,6 cm. śr. 27,0 cm, otwór 16,8 cm, dno 10,5 cm. Rys. 137,1.

2. Górna część zniszczonego w ogniu naczynia z baniastym brzuścem, wyodrębnioną, stożkowatą szyjką i brzegiem na zewnątrz wygiętym. Dwa łukowato zgięte, czworoboczne w przekroju ucha, umieszczone są równo z krawędzią. Pow. gładzona, szara i ceglasta. Rys. 137,7.

3. Część baniastego naczynia z wyodrębnioną podstawą; pow. chropowata, szyjka wygładzona; kolor pow. jasno-brunatny. Wys. zach. 20,0 cm. śr. 26,0 cm, dno 14,0 cm. Rys. 137,2.

4. Małe półkuliste naczynie z lekko zaznaczoną krawędzią; pow. gładzona, szara; przepalone. Wewnątrz smuga szkliwa, powstała po stopionym paciorku. Wys. 5,6 cm. śr. 7,6 cm, otwór 5,9 cm. Rys. 137,4.

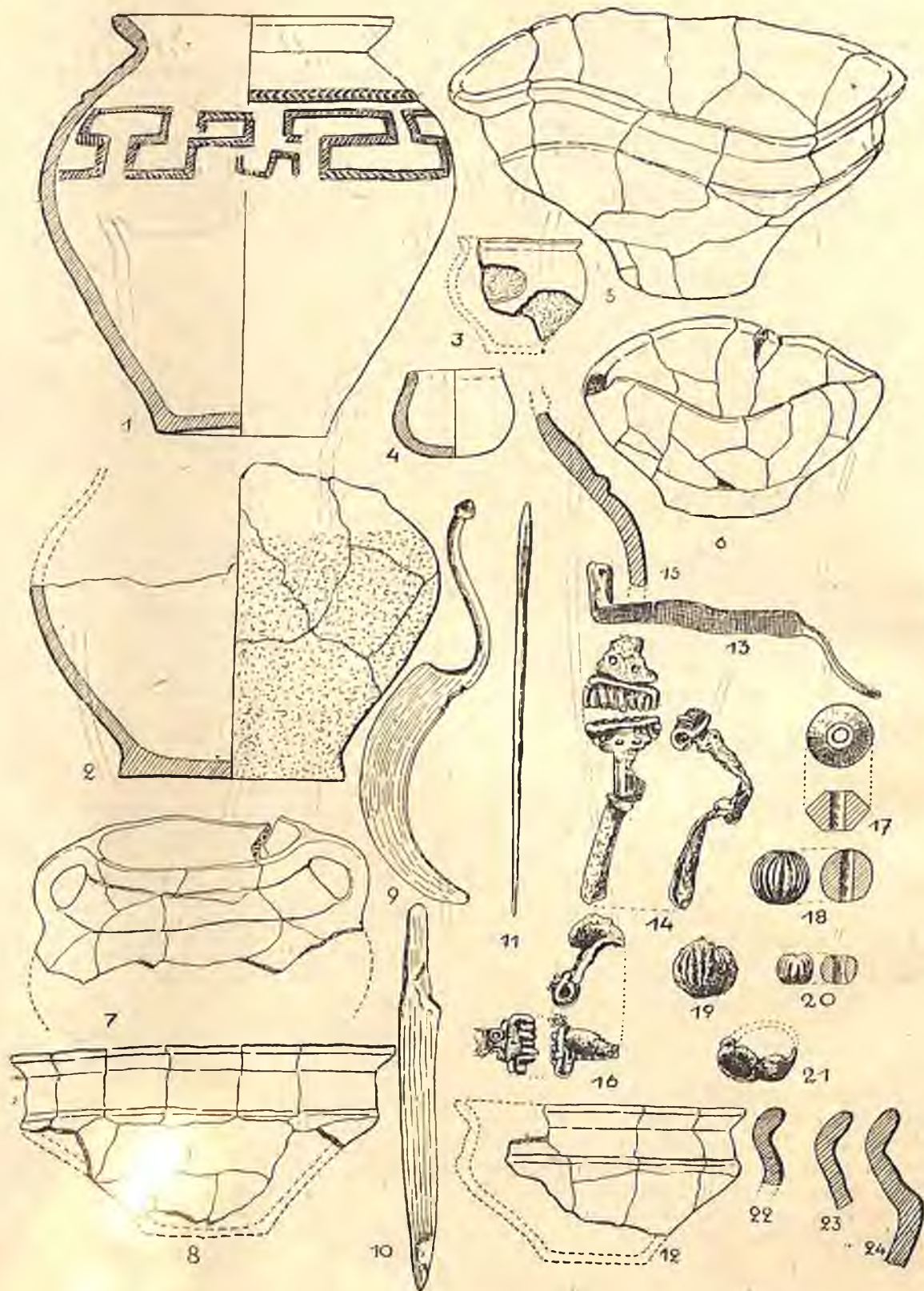
5. Ułamki małych czarek zupełnie zniszczonych w ogniu, z baniastym brzuścem i wyodrębnioną, smukłą podstawą. Rys. 137,3 i 22.

6. Ułamki zniszczonego w ogniu naczynia z baniastym brzuścem i stożkowatą szyjką, zdobioną poziomymi listwami; pow. gładzona, ceglasto-brunatna. Rys. 137,15.

7. Wypaczona w ogniu czarka, silnie profilowana. Wys. 10,0 cm, dno 7,0 cm. Rys. 137,5.

8. Wypaczona w ogniu czarka o esowatym profilu ścianek; pow. porowata i gąbczasta. Wys. 9,0 cm, dno 6,5 cm. Rys. 137,6.

9. Część silnie profilowanej czarki. Śr. 18,0 cm; pow. gładzona, brunatno-szara. Rys. 137,12.

Ryc. 137. Zawartość grobu 137. 1. Popielnica, 2—8, 12. Czarki i inne naczynia, 9. Nóż sierpikowaty, 10. Nóż prosty, 11. Igiła żel., 13. Żel. sprężyna, 14 i 16. Zapinki brązowe, 15, 22—24. Profile ułamków naczyń, 17. Mały przęślik, 18—20. Paciorki ze szkliva, 21. Część pierścionka żel. 1—9 i 12 w $\frac{1}{4}$, reszta w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 131. Contenu de la tombe no 161. 1. Urne, 2—8 et 12. Vases rituels, 9. Couteau en fer en forme de faucille, 10. Couteau simple, 11. Aiguille en fer, 13. Ressort en fer, 14 et 16. Fibules en bronze, 15, 22—24. Profils de vases, 17. Fusaiole, 18—20. Perles en émaille, 21. Fragment de plateau en fer. 1—8 et 12 en $\frac{1}{4}$, le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

10. Fragment ostro profilowanej czaraki; pow. gładzona, szaro-brunatna. Śr. 11,0 cm, otwór 12,0 cm. Rys. 137,8.

11. Ułamki ostro profilowanych czarerek. Rys. 137,9.

W popielnicy wśród kości znajdowały się następujące przedmioty:

a) Nóż żelazny, sierpikowato wygięty z trzonkiem esowatym, zakończonym stożkową główką. U nasady trzonka nacięcia. Dług. 12,8 cm, szer. ostrza 1,7 cm. Rys. 137,9.

b) Iгла żelazna z uszkiem; silnie zniszczona w ogniu. Dług. 13,0 cm. Rys. 137,11.

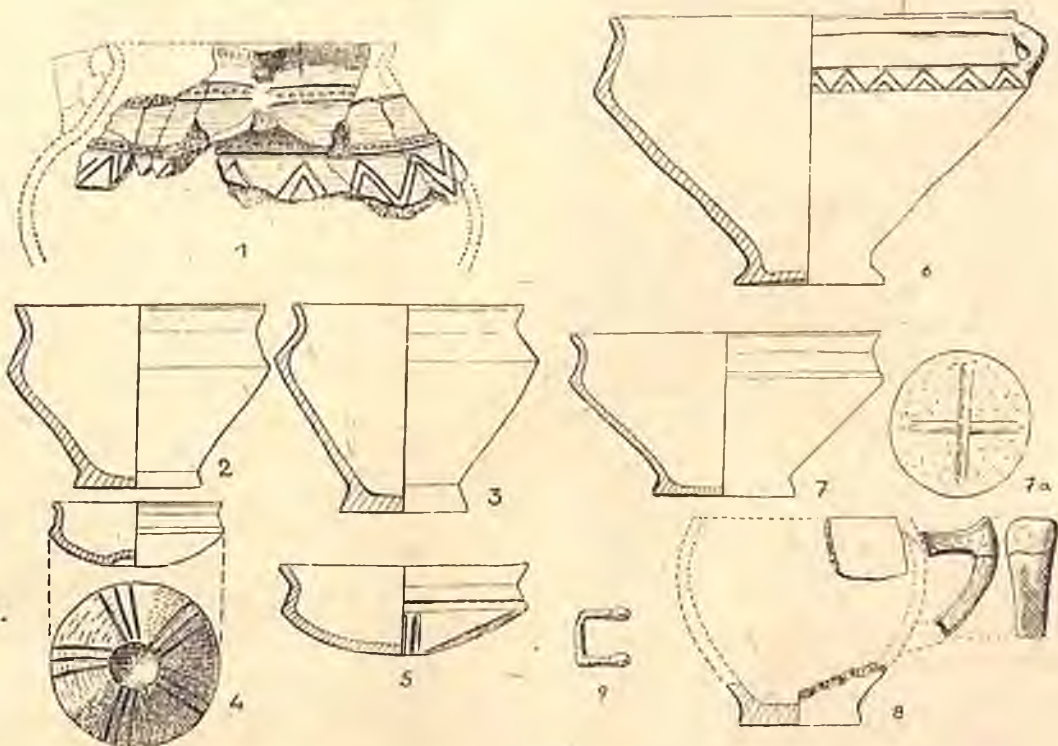
c) Taśmowata sprężynka żelazna do zamka. Dług. 9,3 cm. Rys. 137,13.

i) Znaleziony wśród skorup, w jamie ze szczątkami stosu prosty nóż żelazny z tyłcem łukowato zgiętym i trzonkiem wyodrębnionym od strony ostrza. Dług. 12,5 cm, najw. szer. ostrza 1,3 cm. Rys. 137,10.

j) Część pierścienia żelaznego z owalną tarczką, przeznaczoną zapewne dla szklanego oczka. Silnie zniszczony w ogniu. Rys. 137,21.

162. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Na głęb. średnio 65 cm pod warstwą gleby i warstwą jasno-brunatnego piasku wystąpiły kamienie, ułożone w kształcie owalu

Ryc. 138. Zawartość grobu 163. 1. Część popielnicy, 2—8. Czarki i miseczki, 9. Rama sprężarki brąz. (1—8 = ok. 1/3 w. n.) — Fig. 138. Contenu de la tombe no 163. 1. Fragment de l'urne, 2—8. Vases rituels, 9. Fragment de boucle en bronze, 1—8 en 1/3, 9 en 1/3 gr. nat.

d) Zniszczona w ogniu zapinka brązowa z górną cięciwą i sprężynką, nawiniętą na żelazną oś. Kabłąk przy nasadzie zdobiony dwoma otworami. Dług. 6,0 cm, wys. 2,5 cm. Rys. 137,14.

e) Część podobnej zapinki brązowej jednakże „oczka“ ujęte są w obwódki i cięciwa osłonięta kapturkiem. Rys. 137,16.

f) Mały, dwustożkowy przęślik gliniasty. śr. 2,0 cm, wys. 1,3 cm. Rys. 137,17.

g) Melonowaty paciorek z niebieskiego szkliwa. Śr. 1,7 cm. Rys. 137,18.

h) Podobny paciorek, silnie zniszczony w ogniu, rys. 137,19 i mniejszy, również częściowo stopiony. Rys. 137,20.

o wymiarach: 1,20 × 0,90 m. Między kamieniami i poniżej był ciemno-zabarwiony piasek, który zawierał drobne kawałki węgla drzewnego, kilka spalonych kości i drobne przepalone skorupy.

163. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod warstwą gleby o grub. 22 cm znajdowały się szczątki pokrywy kamiennej, ułożonej z tłuczonych kamieni. Pod nimi ciemny, miejscami czarno zabarwiony piasek z kośćmi i węglem drzewnym. Na głęb. 35 cm brzeg rozłożonej na skutek wilgoci popielnicy, któ-

ra nakryta była dwiema czarkami, odwróconymi dnem do góry. Rozłożona popielnica zabarwiła część kości i piasku na kolor brunatno-wiśniowy. Wokół popielnicy znaczna ilość kości, pochodzących z obsypania oraz ułamki czarek, miseczek i kubka. Ułamki wykazywały ślady przepalenia. Wśród skorup znajdowała się brązowa rama sprzączki do pasa.

Inwentarz:

1. Popielnica z baniastym brzuścem, zwężającą się szyjką i krawędzią, wygiętą na zewnątrz. Ucho kolankowate, w środku zwężone o szerokich nasadach (odtrącone). U nasady szyjki listwa, zdobiona dołeczkami. W połowie wysokości szyjki szereg dołeczków, ujęty w dwie linie poziome. Poniżej szyjki ornament w postaci podwójnej linii zygzakowatej. Pow. lśniąca, czarna. Wys. zach. części 11,0 cm, otwór 16,0 cm, śr. 26,0 cm. Rys. 138,1.

2. Naczynie ostro profilowane ze stożkowato wyodrębnioną nóżką; uszko kolankowato zgięte; brzeg oddzielony od szyjki bruzdą pionową. Poniżej połowy wysokości szyjki podobna bruzda a pomiędzy nią a załomem — ornament kątów wsuwanych. Dno lekko wklęsłe. Pow. gładzona, brunatno-żółta. Wys. 15,5 cm. śr. 24,6 cm, dno 8,4 cm. Rys. 138,6.

3. Ostro profilowana czarka z podstawą stożkowato wyodrębnioną; na dnie znak równoramiennego krzyża; pow. gładzona, żółtoszara. Wys. 9,3 cm, śr. 17,2 cm, dno 8,0 cm. Rys. 138,7 i 7a.

4. Ostro profilowana czarka z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. 10,4 cm, śr. 13,8 cm, dno 7,0 cm. Rys. 138,2.

5. Ostro profilowana, smukła czarka z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. 12,0 cm, śr. 14,4 cm, otwór 12,8 cm, do 7,0 cm. Rys. 138,3.

6. Miseczka ostro profilowana z brzuścem w kształcie odcinka kuli, zdobionym podwójnymi, szerokośćmi żłobkami w kształcie krzyża; pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. 5,8 cm, śr. 14,2 cm. Rys. 138,5.

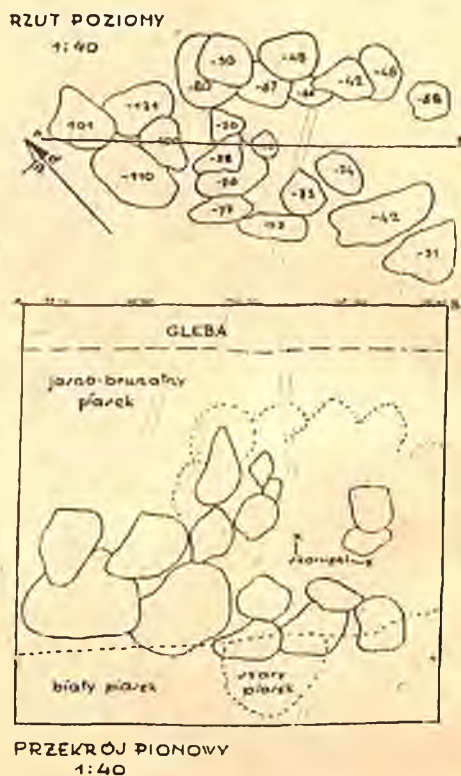
7. Podobna miseczka ostro profilowana z dnem wgniecionym do środka: część dolna zdobiona pięcioma grupami potrójnych żłobków; pow. lśniąca, czarna. Wys. 4,0 cm, śr. 9,8 cm, dno 3,0 cm. Rys. 138,4.

8. Fragmenty baniastego kubka z podstawą stożkowato wyodrębnioną i taśmowatym, kolankowato zgiętym uchem; pow. niestarannie gładzona, szaro-brunatna. Śr. dna 7,70 cm. Rys. 138,8.

a) Prostokątna, brązowa rama sprzączki do pasa. Dł. 2,0 cm, szer. 2,2 cm. Rys. 138,9.

164. Grób zastępczy (cenotafium)

Warstwa gleby grub. ok. 20—23 cm, pod nią jasno-brunatny piasek. Pierwsze kamienie wystąpiły na głęb. 40—50 cm i tworzyły nieregularny prostokąt o wym. 1,0 × 1,30 m, zorientowany w kier. płn.-zach. i pld.-wsch. Środek prostokąta pusty. W przedłużeniu osi dłuższej na głęb. 1 m budowla „wydłuża się” do 2 m. Ostatnia warstwa kamieni

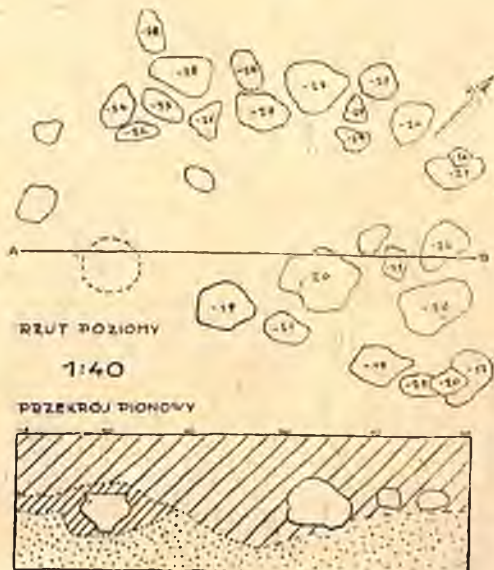

Ryc. 139. Plan grobu zastępczego 164 — Fig. 139
Plan de la tombe no 164 (cenotaphe)

leżała na głęb. 1,70 m, gdzie zaczynał się już biały piasek. Pod samym środkiem grobu, w białym piasku znajdowała się mała jama, wypełniona szarym piaskiem, zawierającym drobne węgielki drzewne. Środek budowli nie był wypełniony szczelnie kamieniami i wewnątrz znaleziono dwa ułamki naczynia o grubych ściankach. Ułamki te są zupełnie podobne do ułamków naczyń z grobu 41. Do stały się one do środka prawdopodobnie przypadkowo. Także kilka przepalonych skorup, znalezionych tuż pod warstwą gleby, obok budowli kamiennej odnieść należy do zniszczonych w sąsiedztwie grobów. Rys. 139.

165. Grób popielnicowy obсыpany szczątkami stosu

Na głęb. 20—30 cm wystąpiły kamienie, tworzące wieńcowatego kształtu pokrywę nad znajdującą się w połudn. jej krańcu popielnicą. Rys. 140. Między kamieniami znajdowały się węgle drzewne, spalone kości, również piasek miejscami był ciemny. Popielnica stała prawie w czarnym piasku, zawierającym ułamki przepalonych naczyń, dużo kości i węgla drzewnego. Wśród skorup znaleziono mały klucz żelazny, część sprężynki i mały przęślik. Popielnica stała prawie na dnie jamy i zawierała kości spalone, dwie miseczki gliniane i wymienione niżej przedmioty:

Ryc. 140. Plan grobu 165 — Fig. Plan et coupe de la tombe no 165. //// ziemia uprawna przemieszana z piaskiem — glèbe mêlée avec de sable, /// ciemno zabarwione wnętrze jamy — sable foncé, ···· jasno-żółty piasek — sable jaune clair

1. Popielnica całkiem zniszczona z brzuścem zaokrąglonym, smukłą podstawą i wygiętym na zewnątrz brzegiem. Pow. niestarannie gładzona, zdobiona głębokimi bruzdami poziomymi i ukośnymi. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. „in situ” 18,5 cm. Rys. 141,6. Wewnątrz górnej jej części były dwie miseczki:

2. Większa z półkulistym brzuścem i wyodrębnioną, cylindryczną szyjką; brzusiec zdobiony troistym, grubym żeberkiem, a powstałe w ten sposób pola wypełnione szerokimi, koncentrycznymi żłobkami; pow. gładzona, żółta i szara. Wys. 5 cm. śr. 13,7 cm. Spękana w ogniu. Rys. 141,1.

3. Mała miseczka z półkulistym brzuścem i wyodrębnioną, cylindryczną szyjką; pow. gładzona, brunatno-szara; przepalona. Wys. 4,0 cm, śr. 11,2 cm. Rys. 141,2.

4. Ułamki czarek z podstawami stożkowato wyodrębnionymi; przepalone; pow. gładzona, szara i ceglasta. Rys. 140,4,5,7.

5. Fragment czarki ze stożkowatą częścią dolną i szyjką wyodrębnioną; pow. gładzona, szaro-ceglasta. Śr. 11,0 cm. Rys. 141,3.

6. Ułamki ostro profilowanej czarki; pow. szaro-ceglasta, wygładzona. Rys. 141, 10.

7. Ułamki czarki z baniastym brzuścem i wygiętym na zewnątrz brzegiem; pow. gładzona, szaro-ceglasta. Rys. 141,11.

8. Ułamek miniaturowego naczynka dwustożkowego kształtu, z wyodrębnionym brzegiem; pow. niestarannie gładzona, rdzawo-brunatna. Rys. 141, 9.

9. Ułamek miseczki z półkulistym brzuścem i łukowato do środka wgiętą szyjką; pow. gładzona, rdzawo-brunatna. Rys. 141,8.

Wszystkie skorupy wykazują ślady niszczącego działania ognia.

Wśród skorup, wokół popielnicy znajdowały się:

a) Mały klucz żelazny o taśmowatej ręczce, zwiniętej w uszko. Dług. 11,5 cm. szer. taśmy 0,45 cm. Rys. 141,23.

b) Część taśmowatej sprężynki żelaznej do zamka. Dług. zach. 8,5 cm, szer. taśmy 0,8 cm, dług. uszka 1,3 cm. Rys. 141,22.

c) Mały, dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami po obu stronach otworu. Śr. 2,3 cm, wys. 1,2 cm. Rys. 141,13.

Wewnątrz popielnicy wśród kości:

d) Klucz żelazny z taśmowatą rękojeścią, zwiniętą w uszko, przytrzymujące kółko żelazne. Krawędzie taśmy od strony grzbietowej zdobione są nacięciami. Klucz tkwił w żelaznym okuciu szkatułki. Okucie, prostokątnego kształtu o wgiętych bokach dłuższych, posiada dwa okrągłe otwory i przy mocowane było do szkatułki nitami, z których zachowały się trzy. Dług. klucza 18,5 cm, szer. taśmy 0,9 cm. Dług. okucia 7,3 cm, szer. 2,5—2,1 cm, grub. drewnianej części szkatułki (na podstawie zgięcia nitów) 0,85 cm. Rys. 141,28.

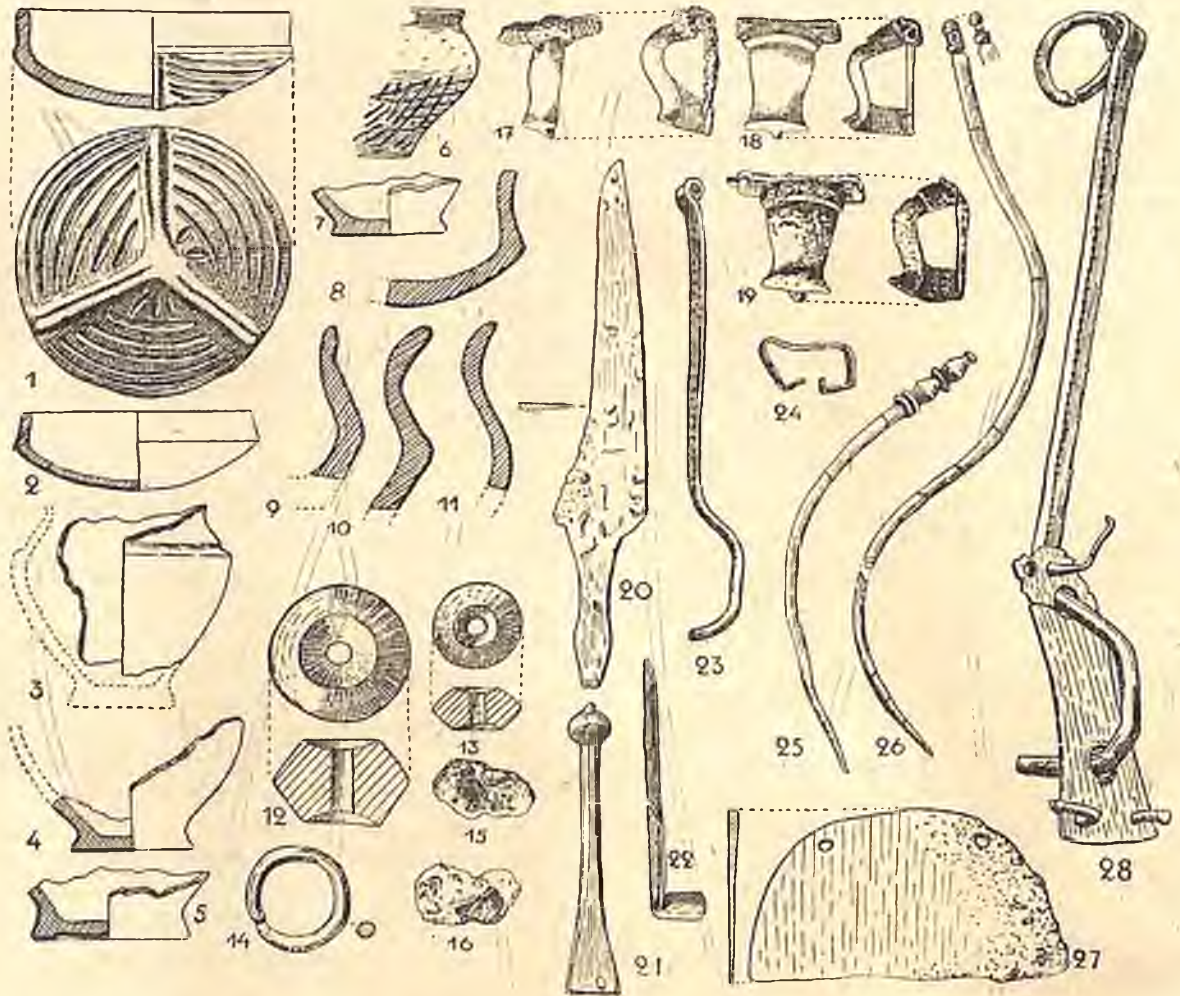
e) Nóż żelazny o tylcu nieznacznie łukowatym, obustronnie wyodrębnionym trzonku i ostrzu esowato wygiętym. Trzonek przy końcu soczewkowato zgrubiał. Dług. 13,5 cm, dług ostrza 9,5 cm, najw. szer. ostrza 2,1 cm. Rys. 141, 20.

f) Nóż żelazny z ostrzem prostym i półkolisto wygiętym grzbietem. Poniżej krawędzi

dwa symetrycznie rozmieszczone otwory. Dług. 8,0 cm, szer. 4,3 cm. Rys. 141, 27.

g) Żelazne okucie końca pasa. Trzon profilowany; jeden koniec rozszczepiony, drugi zakończony kulistym guzkiem. Dług. 7,3 cm. Rys. 141, 21.

l) Dwie równo uformowane z p i n k i żelazne z szerokim, płaskim, łamanym kabłąkiem, zdobionym dwiema poprzecznymi bruzdami, i górną cięciwą z haczykiem. Kabłąk zwęża się ku nóżce trapezowato ukształtowanej. Sprężynka długa, nawinięta na oś. Po-

Ryc. 141. Zawartość grobu 165. 1—11. Naczynia i ułamki naczyń (nr 6 = popielnica), 12—13. Przędziki glin., 14. Kółko żel., 15—16. Stopiony brąz, 17—18. Zapinki żel. 19. Zapinka brąz., 20. Nóż żel., 21. Żel. okucie końca pasa, 22. Żel. sprężynka, 23. Klucz żel., 24. Skuwka żel., 25—26. Szpile kościane, 27. Nóż półkolisty, 28. Klucz żel. z okuciem zamka, 1—5 i 7—11 w $\frac{1}{4}$, 6 w $\frac{1}{10}$, 12—18 w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 141. Contenu de la tombe no 165. 1—5 et 7—11. Vases rituels, 6. Urne, 12—13. Fusaïoles, 14. Anneau en fer, 15—16. Bronze fondu, 17—18. Fibules en fer, 19. Fibules en bronze, 20. Couteau en fer, 21. Ferrure de ceinture en fer, 22. Ressort en fer, 23. Clef en fer, 24. Ferrure en fer, 25—26. Clés en os, 27. Couteau semi-circulaire, 28. Clef en fer, avec ferrure de serrure. 1—5 et 7—11 en $\frac{1}{4}$, 6 en $\frac{1}{10}$, 12—28 $\frac{1}{2}$ gr. nat.

h) K ó ł k o żelazne o śr. 2,5 cm. Rys. 141, 14.

i) Taśmowata skuwka żelazna prostokątnie uformowana. Dł. 2,3 cm. Rys. 141, 24

j) Dwustożkowy przędziki gliniany z wgłębieniami po obu stronach otworu. Średn. 3,5 cm, wys. 2,2 cm. Rys. 141, 12.

k) Stopione paciorki szklane z niebieskiego i seledynowego szkła. Rys. 141, 15 i 16.

chewka wysoka. Silnie zniszczone w ogniu. Dług. 3,0 cm, wys. 1,6 cm. Rys. 141, 18 i 19.

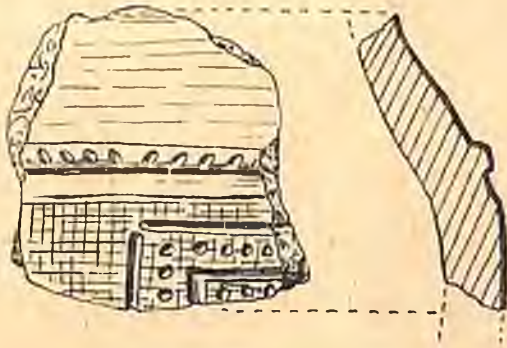
m) Zapinka brązowa z esowatym kabłąkiem, górnym grzebieniem i nieznacznie rozszerzoną nóżką. 16-zwojowa sprężynka żelazna nawinięta na żelazną oś; cięciwa górna, z haczykiem; kołec żelazny. (Częściowo stopiona w ogniu). Dług. 3,0 cm. wys. 1,7 cm. Rys. 141, 17.

n) Szpila kościana z profilowaną główką; dwustożkowe zgrubienia przedzielone okrągłą tarczką, przy nasadzie główki dwie tarczki. Wygięta i spękana w ogniu. Dług. 13,0 cm, dług. główki 2,2 cm, grub. trzonu 0,35 cm. Rys. 141, 25.

o) Szpila kościana z profilowaną główką i przewierconym otworem; wygięta i spękana w ogniu; nie zachowana w całości. Dł. zach. 21,0 cm, dł. główki 0,8 cm, grub. trzonu 0,4 cm. Rys. 141, 26.

166. Zniszczony grób

Grób zupełnie zniszczony podczas budowy szosy lub kopania rowu znajdował się w przemierzanych warstwach. Jamy właściwej nie można było ustalić. Dokoła rozrzucone były kamienie, które stanowiły zapewne pokrywę grobową. Czarno zabarwiony piasek prze-

Ryc. 142. Skorupa ze zniszczonego grobu 166. W. n. — Fig. 142. Tesson de la tombe détruite no 166. Gr. nat.

mieszany był z ziemią uprawną i żółtym piaskiem. Wokół kamieni znajdowały się kawałki węgla drzewnego, spalone kości i ułamki naczyń, większość o pow. chropowatej, glina z domieszką tłuczonego kamienia. Jeden ułamek o pow. szarej, gładzonej i zdobionej. Rys. 142.

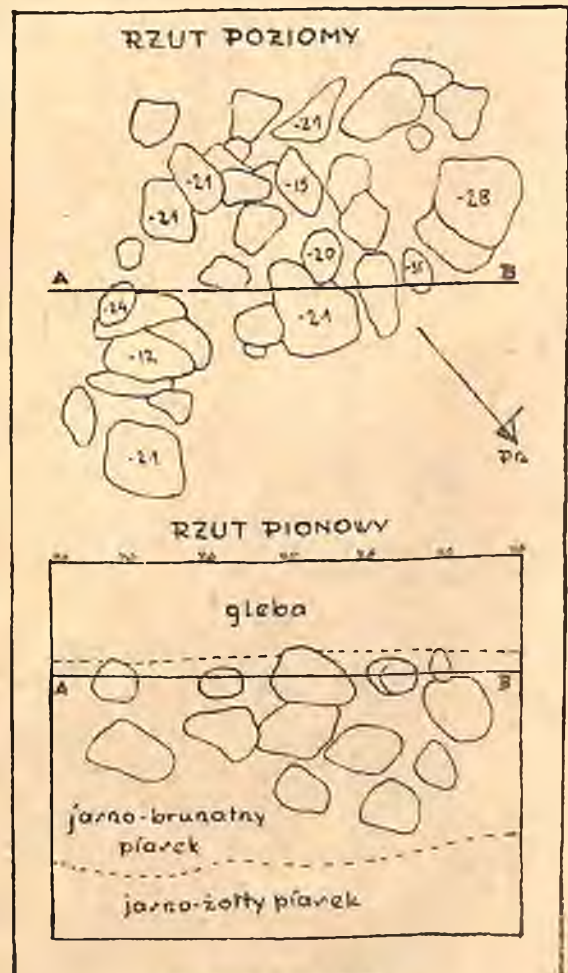
167. Grób zastępczy (Cenotafium)

Górne kamienie wystąpiły po zdjęciu warstwy gleby. Wiele z nich znalazło się nieco dalej od właściwej budowli grobowej, przesunięte podczas mechanicznej uprawy roli. Dług pokrywy ok. 1,0 m, szer. 0,70 m. Grubość wynosiła ok. 0,5 m. Kamienie nie leżały szczelnie, były raczej luźno ułożone. Między nimi był piasek czysty, koloru jasnobrunatnego, sięgający poniżej ostatnich kamieni. Pod nim piasek jasno-żółty, niżej biały. Rys. 143.

Żadnych śladów kości i węgla drzewnego. Pod warstwą gleby znaleziono kilka ułamków naczyń, które pochodzą widocznie z innych zniszczonych grobów. Podobnych ułamków napotyka się mnóstwo na powierzchni rozkopywanego terenu.

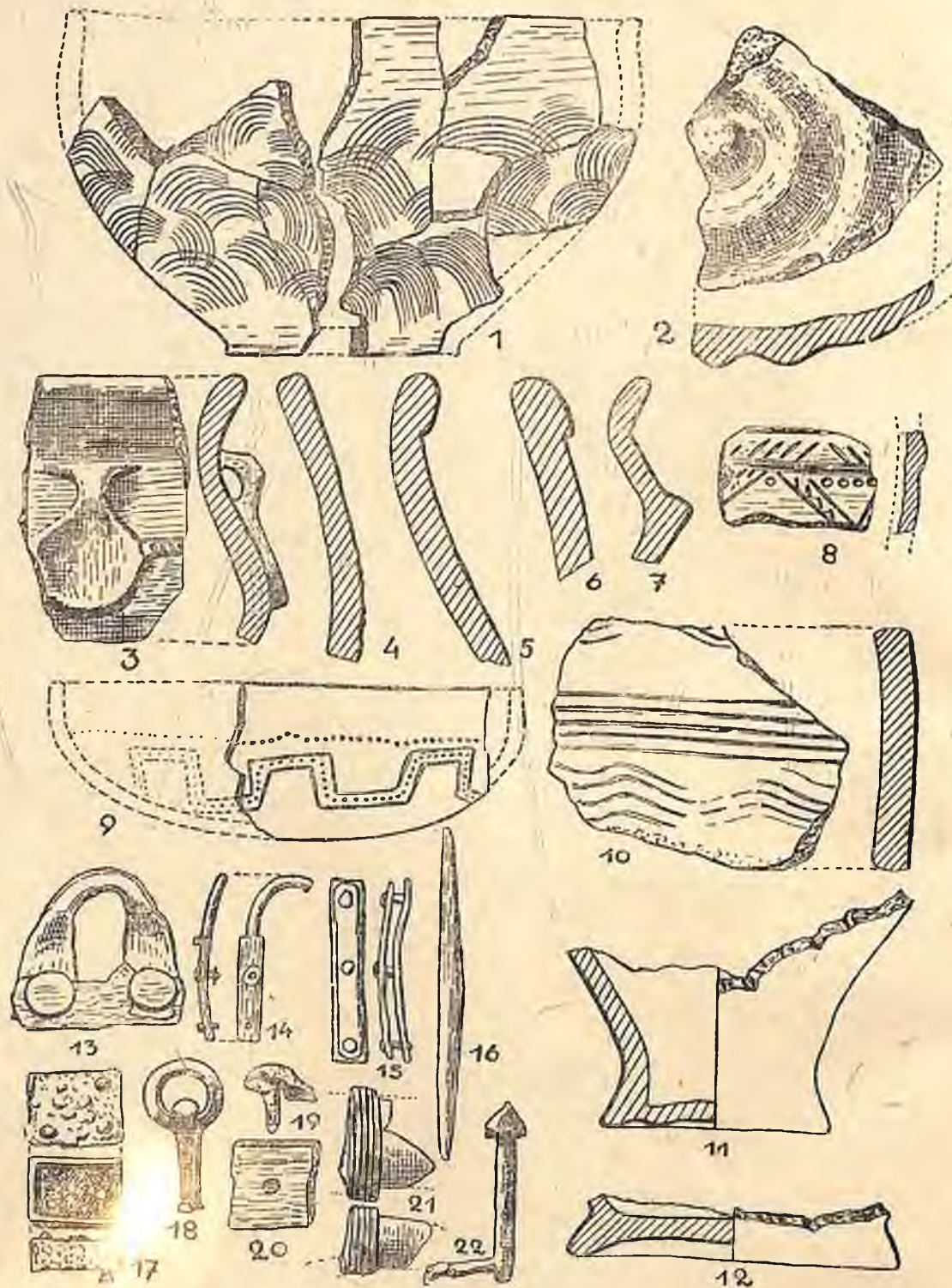
168. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

W warstwie gleby i występującym pod nią piasku leżały chaotycznie rozrzucone kamienie, które tworzyły rodzaj pokrywy nad popielnicą. Szczątki stosu w postaci ciemnych plam przemieszane były z glebą i jasno-żółtym piaskiem. Zawierały dużo kawałków węgla drzewnego oraz spalonych kości. Szczątki popielnicy tworzyły skupienie na głęb. 30 cm. Wśród skorup znaleziono ułamki

GROB 167
SKALA 1:20

Ryc. 143. Plan grobu 167 — Fig. 143. Plan et coupe de la tombe no 167

Ryc. 144. Zawartość grobu 168. 1. Popielnica, 2—12. Ułamki naczyń, 13—15 i 18—19. Okucia i nit brązowy, 16. Szydło żel., 17. Okucie żel., 20. Płytką brąz., 21. Ułamek zapinki brąz., 22. Gwóźdź brązowy. 1—12 w $\frac{1}{4}$, reszta w $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 144. Contenu de la tombe no 168. 1. Urne, 2—12. Fragments de vases 13—15 et 18—19. Ferrures et rivet en bronze, 16. Alène en fer, 17. Ferrure en fer, 20. Plaque de bronze, 21. Fragment de fibule en bronze, 22. Clou en bronze. 1—12 en $\frac{1}{4}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

zniszczonych i stopionych przedmiotów żelaznych i brązowych.

Inwentarz:

1. Popielnica szerokootworowa z podstawą wyodrębnioną. Pow. niestarannie wygładzona, zdobiona ornamentem łukowato wygiętych linii, wykonanych grzebieniowatym przedmiotem; szyjka gładka; kolor pow. brudno-brązowy; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. 15 cm, śr. ok. 25 cm, dno 10,2 cm. Rys. 144, 1.

2. Ułamki szerokootworowego naczynia o łukowatym profilu z pow. chropowatą i gładzoną szyjką; kolor pow. brudno-brunatny; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 144, 4.

3. Ułamki naczynia o łukowatym profilu z krawędzią wywiniętą na zewnątrz; pow. gładzona, brudno-brunatna; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 144, 6.

4. Ułamki naczynia z baniastym brzuścem, zwężającą się szyjką i wywiniętą na zewnątrz krawędzią; pow. gładzona, brunatno-ceglasta; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 144, 5.

5. Ułamek naczynia dużych rozmiarów z gliny z domieszką tłuczonego kamienia, o pow. niestarannie wygładzonej, zdobionej ornamentem bruzd poziomych i falistych. Rys. 144, 10.

6. Ułamek naczynia z pow. czarną, lśniącą, zdobioną ukośnymi bruzdami i dołeczkami. Rys. 144, 8.

7. Ułamki ostro profilowanej czarki, przepalanej w ogniu. Rys. 144, 7.

8. Ułamek naczynia (czarki) z łagodnym załomem brzuśca i wygiętym na zewnątrz brzegiem; małe, zwężone w środku, kolankowate uszko przechodzi dołem w tarczkę, w środku wklęsłą. U nasady szyjki listwa ukośnie karbowana, pow. gładzona, szara; przepalony. Rys. 144, 3.

9. Ułamki półkulistej czarki z brzuścem zdobionym ornamentem blankowym; ornament oddzielony od cylindrycznej szyjki punktowaną linią poziomą; pow. gładzona, ceglasto-brunatna; przepalony. Wys. 3,5 cm, średn. 10,4 cm. Rys. 144, 9.

10. Ułamek dna półkulistej czarki, zdobionej plastycznymi, koncentrycznymi kołami; przepalony. Rys. 144, 2.

11. Część czarki z wyodrębnioną, stożkową podstawą; dno lekko wklęsłe; pow. szara; przepalona. Średn. dna 7,6 cm. Rys. 144, 11.

12. Podstawa czarki z wklęsłym dnem; przepalona. Średn. dna 11,2 cm. Rys. 144, 12.

a) Łukowato zgięte uszko brązowe; zapewne od jakiego naczynia brązowego. Rys. 144, 13.

b) Brązowe okucie w kształcie blaszki z dwoma nitami, przechodzącej w łukowato zgięty, okrągły w przekroju uchwyt. Dług. 3,8 cm. Rys. 144, 14.

c) Okucie, złożone z dwóch blaszek: brązowej i żelaznej, złączonych trzema brązowymi nitami. Dług. 4,0 cm, szer. 0,65 cm. Rys. 144, 15.

d) Prostokątne okucie żelazne z czterema nitami w rogach; silnie zniszczone. Dług. 2,1 cm, szer. 1,7 cm, wys. 0,65 cm. Rys. 144, 17.

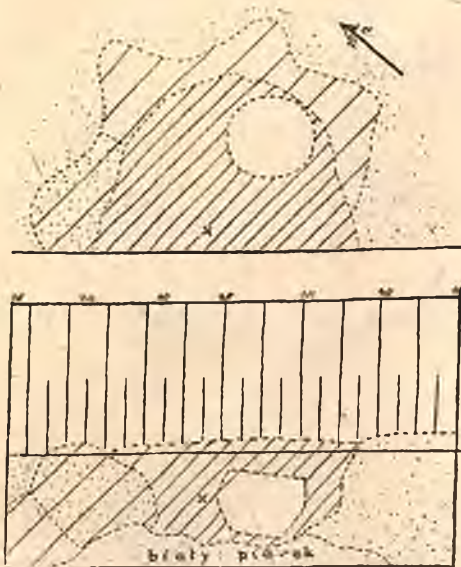
e) Kółko brązowe, czworoboczne w przekroju, wraz z uchwytem. Średn. kółka 1,7 cm, dług. uchwytu 2,1 cm. Rys. 144, 18.

f) Stopiony nit brązowy z półkulistą główką. Rys. 144, 19.

g) Ułamek blaszki brązowej z otworem w środku i złamanym w otworze nitem. Szer. blaszki 2,1 cm. Rys. 144, 20.

h) Ułamek fibuli brązowej z szerokim kabłąkiem i dużym, półkolistym grzebieniem. Szer. grzebienia 2,7 cm. Rys. 144, 21.

i) Nit brązowy ze stożkową główką i czworobocznym trzonem; częściowo stopiony. Dług. 5,2 cm (wraz ze zgięciem), śr. główki 0,9 cm. Rys. 144, 22.

Ryc. 145. Plan grobu 169. Podziałka 1 : 20 — Fig. 145. Plan et coupe de la tombe no 169. Échelle 1 : 20. [|||] warstwa gleby — glèbe, [///] warstwa przemieszana — couche mêlée, [////] czarno zabarwiony piasek — sable noir, [////] ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé, [:::] szaro-ciemny piasek — sable gris foncé, [· · · · ·] jasno-żółty piasek — sable jaune clair

j) Szydło żelazne w połowie o przekroju czworobocznym, w połowie okrągłym. Dług. 7,3 cm. Rys. 144, 16.

k) Bryłki stopionego brązu i blaszkowate ułamki brązu.

169. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Wyraźne zabarwienie jamy widoczne na głęb. ok. 40 cm. Wnętrze wypełnione czarnym piaskiem, zawierającym ułamki naczyń, wszystkie przepalone, węgiel drzewny i spalone kości. Skupienie skorup znajdowało się w zachodniej stronie, popielnica natomiast wypełniona kośćmi stała na dnie jamy w białym piasku we wschodniej części jamy. Wśród skorup na głęb. 53 cm znaleziono ułamki stopionej zapinki brązowej. Rys. 145.

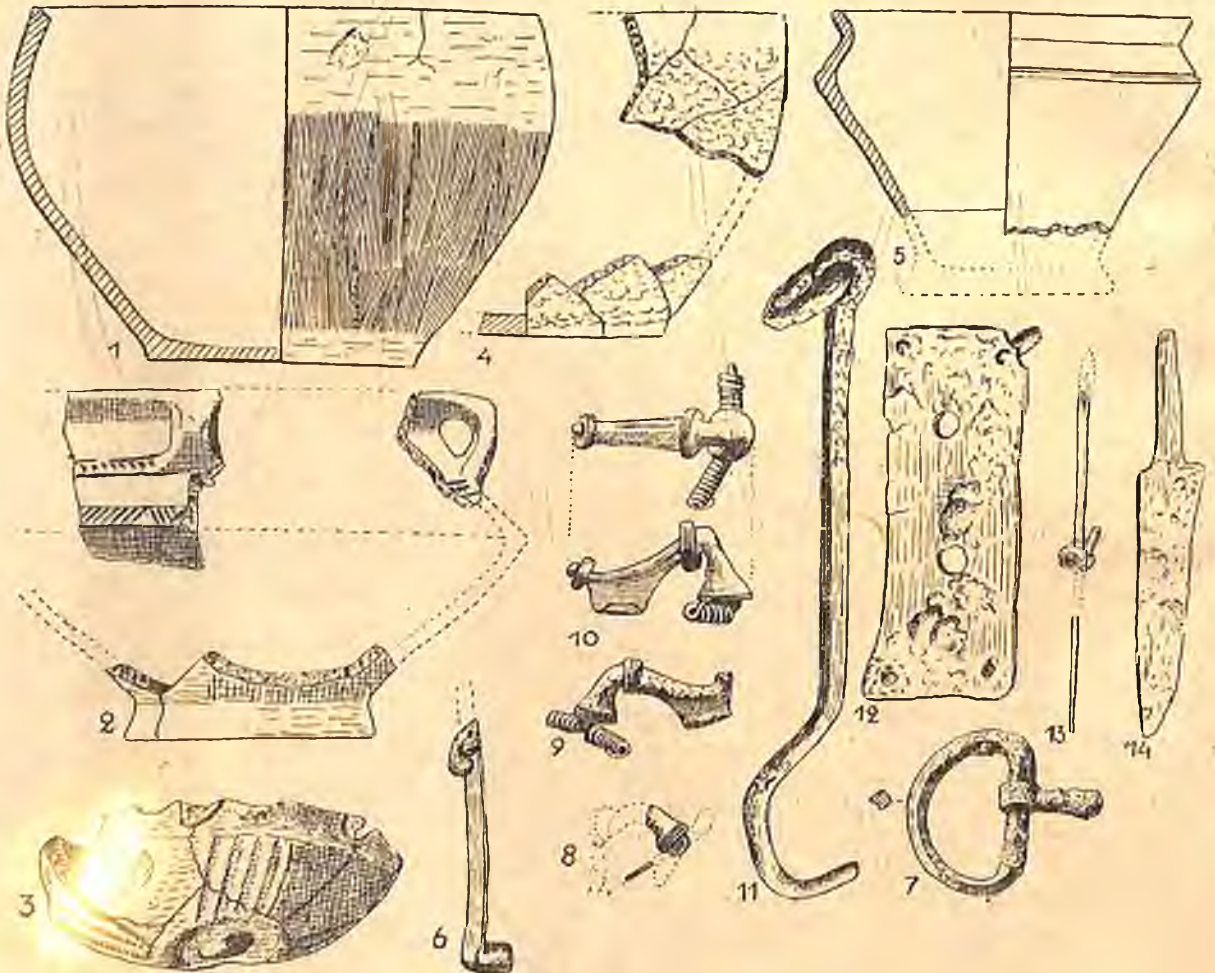
Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowa o białym załamie brzuśca, szerokootworowa z podstawą wyodrębnioną; krawędź ścięta do wewnątrz; pow. gładzona, zdobiona od załamie brzuśca w dół pionowymi bruzdami, wykonanymi grzebieniem; wyodrębniona podstawa gładka; kolor pow. ciemno-brunatny. Wys. 18,0 cm, otwór 23,0 cm, średn. 25,5 cm, dno 13,0 cm. Rys. 146, 1.

2. Ułamki szerokootworowego naczynia z powierzchnią chropowatą; kolor pow. szaro-brunatny; otwór około 24,0 cm, dno 13,0 cm. Rys. 146, 4.

3. Część czaruki ostro profilowanej z pow. gładzoną, szaro-żółtą. Wys. zach. 11,0 cm, otwór 18,0 cm. Rys. 146, 5.

4. Fragmenty dużej czaruki ostro profilowanej z podstawą stożkową wyodrębnioną.

Ryc. 146. Zawartość grobu 169. 1. Popielnica, 2—5. Częściowo zachowane naczynia, 6. Część sprężynki żel., 7. Żel. sprzączka do pasa, 8—10. Zapinki brązowe, 11. Klucz żel. 12. Żel. okucie zamka, 13. Igła żel., 14. Nóż żel. 1—5 w $\frac{1}{3}$, reszta w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 146. Contenu de la tombe no 169. 1. Urne, 2—5. Vases rituels, 6. Fibules en bronze, 7. Boucle en fer, 8—10. Fibules en bronze, 11. Clef en fer, 12. Ferrure de serrure, 13. Aiguille en fer, 14. Couteau en fer, 1—5 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Posiadała trzy kolankowato zgięte ucha. W połowie wysokości wyodrębnionej szyjki pozioma listwa, zdobiona dołeczkami. Powyżej załomu zdobiona grupami na przemian ukośnych kresek; pow. gładzona, szara. Rys. 146, 2.

5. M i s e c z k a półkulista z dnem wgniecionym do środka i guzkiem; brzusec zdobiony czterema grupami żłobków; pow. chropowata (przepalona). Rys. 146, 3.

6. Drobne, przepalone w ogniu ułamki naczyń.

a) N ó ż żelazny trójkątny o prostym tyłcu i obustronnie wyodrębnionym trzonku. Dług. 10,5 cm, najw. szer. ostrza 1,6 cm. Rys. 146, 14.

b) Półowalna, żelazna sprzączka do pasa z kolcem uszkodzonym. Rama w przekroju czworoboczna z rowkiem na stronie zewnętrznej. Dług. 3,1 cm, szer. 4,2 cm. Rys. 146, 13.

c) Uszkodzona igła żelazna z uszkiem. Rys. 146, 13.

d) Prostokątne okucie zamka z zachowanymi czterema nitami oraz dwoma otworami; uszkodzone w ogniu. Dług. 9,5 cm, szer. 3,8 cm. Rys. 146, 12.

e) Uszkodzona, taśmowata sprężynka żelazna do zamka. Dług. zach. 6,5 cm, szer. taśmy 0,7 cm. Rys. 146, 6.

f) Żelazny klucz z taśmowatym trzonem, zawiniętym w uszko dla kółka żelaznego; nieco uszkodzony. Dług. 16,3 cm, szer. taśmy 0,8 cm, śr. kółka 2,4 cm. Rys. 146, 11.

g) Ułamek kabłąka zapinki brązowej z trąbkowatą główką. Znajdowała się wśród skorup, nie w popielnicy. Rys. 146, 8.

h) Zapinka brązowa z trąbkowatą główką, okrągłym grzebieniem poniżej zgięcia kabłąka, nóżka zakończona tarczką i półokrągłym guzkiem. Długa sprężynka z górną cięciwą i żelazną osią. Dług. 4,5 cm, wys. 2,4 cm. Rys. 146, 10.

i) Podobna zapinka brązowa, zniszczona częściowo w ogniu, nieco krótsza i z szerszym grzebieniem na zgięciu kabłąka. Rys. 146, 9.

170. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

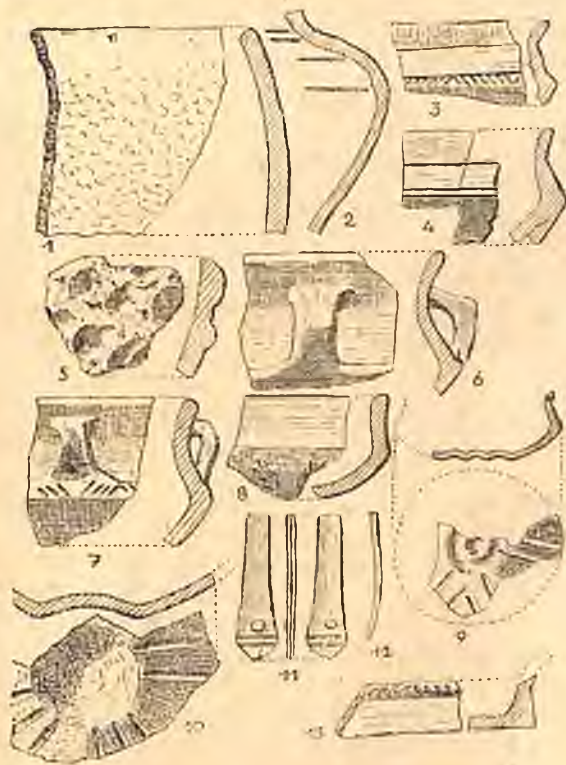
Pod warstwą gleby grub. 26—28 cm wystąpiły bezładnie rozrzucone kamienie, stanowiące pokrywę grobu. Sięgały do głęb. 60 cm, co świadczy o tym, że grób został zniszczony nie tylko w górnych warstwach, lecz również i niżej. Wnętrze jamy było zabarwione na kolor prawie czarny i wypełnione dużą ilością wyłącznie przepalonych

skorup. Jedynie fragmenty popielnicy nie wykazywały niszczących wpływów ognia. Węgiel drzewny i spalone kości rozrzucone po całym wnętrzu jamy. Wśród kości znajdowało się ostrze szpili kościanej, a na samym dnie jamy żelazne okucie.

Wśród skorup należy wyróżnić:

1. Ułamki popielnicy szerokootworowej z chropowatą powierzchnią; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 147, 1.

2. Fragment naczynia z baniastym załomem brzuśca w $\frac{2}{3}$ wysokości; pow. gładzona, szaro-ceglasta, zdobiona powyżej załomu poziomymi bruzdami. Rys. 147, 2.

Ryc. 147. Zawartość grobu 170. 1—10 i 13. Ułamki naczyń, 11. Okucie żel. końca pasa, 12. Koniec szpili kościanej. Wszystkie w $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 147. Contenu de la tombe no 170. 1—10 et 13. Tessonns. 11. Ferrure de ceinture en fer. 12. Fragment d'épingle en os. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

3. Ułamki dużego naczynia o pow. zdobionej ornamentem paznokciowym; kolor pow. brudno-brunatny. Ułamki nie są przepalone. Rys. 147, 5.

4. Ułamki czarki ostro profilowanej, zdobionej powyżej załomu grupami na przemian ukośnych kresek. Rys. 147, 3.

5. Ułamki czarki ostro profilowanej, silnie przepalanej. Rys. 147, 4.

6. Ułamki czarki z ostrym załomem brzuśca i łagodnie wygiętym brzegiem oraz kolankowato zgiętym uszkiem. Rys. 147, 6.

7. Ułamki podobnej czarki z mniejszym uszkiem i listwą powyżej załomu, zdobioną na przemian ukośnymi kreskami. Rys. 147, 7. Do niej należy zapewne podstawa stożkowata, wyodrębniona, z podobną listwą u nasady podstawy. Rys. 147, 13.

8. Fragment półkulistej miseczki z cylindryczną szyjką. Brzusiec zdobiony ornamentem jodełkowym. Rys. 147, 8.

9. Fragment miski z półkulistą częścią dolną i dnem w kształcie koncentrycznych profilowanych kół i dośrodkowo skierowanych żłobków. Rys. 147, 9.

10. Fragment miski z półkulistą częścią dolną i dnem wgniecionym do środka. Brzusiec zdobiony grupami dośrodkowo skierowanych żłobków. Rys. 147, 10.

a) Okucie końca pasa, wykonane z podwójnie zgiętej blaszki żelaznej, rozszerzającej się trapezowato ze ściętym trójkątnie końcem. W najszerszym miejscu złączone są blaszki nitami żelaznymi; poniżej nitu po obu stronach okucia dwie poprzeczne bruzdy. Długość 5,5 cm, szer. 1,6 cm. Rys. 147, 11.

b) Ostrze szpilki kościanej. Długość 5,1 cm. Rys. 147, 12.

171. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Wyraźna jama zarysowała się na głęb. 35 cm. Na jej dnie stała popielnica, przykryta mniejszym, odwróconym dnem do góry naczyniem, podobnym do popielnicy. Wewnątrz tej ostatniej niewiele spalonych kości; wokół urny przystawki. W górnej części jamy, wypełnionej ciemnym piaskiem, zawierającym węgiel drzewny i kości spalone, znajdowała się mała zapinka żelazna. Rys. 148, 1.

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowego kształtu, z załosem w $\frac{2}{3}$ wys. Krawędź ścięta do środka; pow. szorstka, szyjka gładzona; dno płaskie; kolor pow. szary, miejscami brunatny. Głina z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. 16,0 cm, otwór 20,0 cm, śr. 22,0 cm, dno 12,0 cm. Rys. 148, 2.

2. Dwustożkowe naczynie, podobne kształtem do popielnicy z podstawą nieznacznie wyodrębnioną. Dno płaskie. Głina z domieszką tłuczonego kamienia. Pow. niedbałe gładzona, szaro-brunatna. Wys. 18,0 cm, otwór 20,0 cm, śr. 23,2 cm, dno 11,3 cm. Rys. 148, 3.

3. Kubek o łukowatym profilu ścianek z dnem wyodrębnionym. Ucho kolankowato zgięte, taśmowate. Pow. zdobiona paznok-

ciem, szara, miejscami ceglasta. Wys. 8,6 cm, otwór 10,0 cm, dno 7,0 cm. Rys. 148, 4.

4. Mały czepak z dużym, kolankowato zgiętym uchem; pow. gładzona, szara; krawędź i załom brzuśca po przeciwnej stronie ucha wykazuje ślady starcia (może od zawieszania). Wys. 4,5 cm, otwór 6,8 cm, dno 5,3 cm. Rys. 148, 5.

5. Czarka z półkulistym brzuścem, cylindryczną szyjką, i zgrubiałym, brzegiem; pow. żółta, brunatna, niedbałe gładzona. Wys. 4,8 cm, otwór 12,5 cm. Rys. 148, 6.

6. Czarka z półkulistym brzuścem, wyodrębnioną podstawą i cylindryczną, wyodrębnioną szyjką. Brzusiec zdobiony dośrodkowo biegnącymi grupami bruzd. Wys. 5,3 cm, otwór 13,0 cm, dno 3,7 cm. Rys. 148, 7.

a) Mała zapinka żelazna z kabłąkiem esowato wygiętym, sprężynką nawiniętą na oś i górną cięciwą, podtrzymywaną haczykiem. Długość 2,8 cm, wys. 1,2 cm. Rys. 148, 8.

172. Grób jamowy

Mały grób jamowy o wymiarach 40 × 23 cm, znajdował się na głęb. 70 cm. Wnętrze jamy było ciemno zabarwione. Węgiel drzewny zupełnie rozłożony, kilka kości spalonych i przepalonych ułamków naczyń. Na głęb. 80 cm sprzączka do pasa. W profilu dno jamy miało kształt półkolisty. Miąższość jamy ok. 15 cm.

Wśród skorup wyróżnić można:

1. Brzeg miski ze zgrubiałą krawędzią; pow. szara, gładzona. Rys. 149, 1.

2. Brzeg ostro profilowanej czarki. Rys. 149, 2.

3. Stożkowata podstawa z dnem wklęsłym. Rys. 149, 3.

a) Żelazna sprzączka do pasa z okrągłą ramą o rombówatym przekroju. Śr. 2,6 cm. Rys. 149, 4.

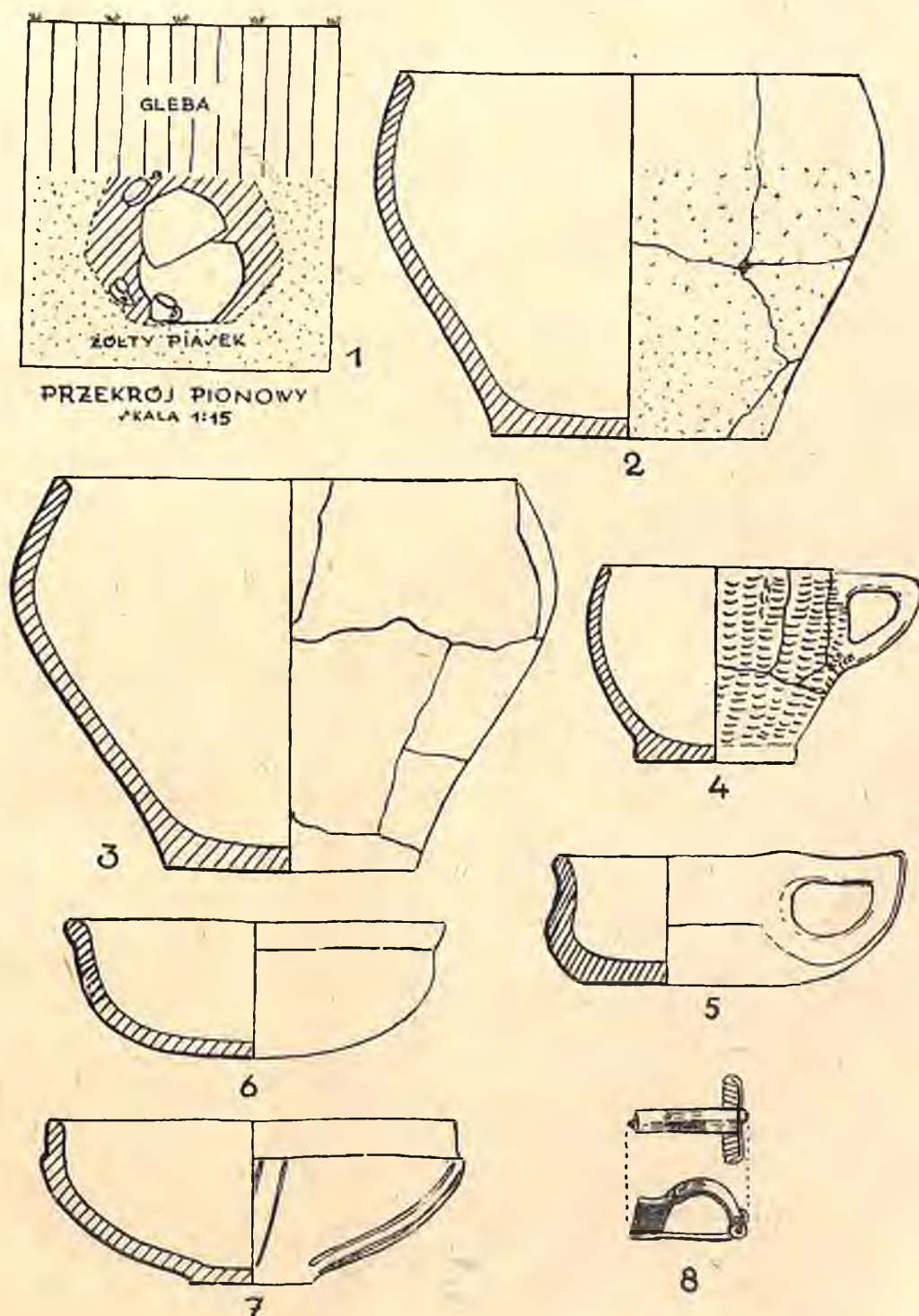
173. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 35 cm zarysował się owalny kształt jamy, wypełnionej czarnym piaskiem, w którym znajdowały się przepalone ułamki naczyń, spalone kości i bryłki stopionego brązu. W stronie wschodniej w czystym piasku, na skraju jamy stała popielnica, wypełniona kośćmi. Przy niej leżały dary grobowe. Klucz i jedno szydło znajdowały się w górnych warstwach. Po całej jamie rozrzucone były nity brązowe, gwoździe żelazne, stopiony brąz i srebro oraz skruszałe paciorki szklane. Rys. 150.

Inwentarz:

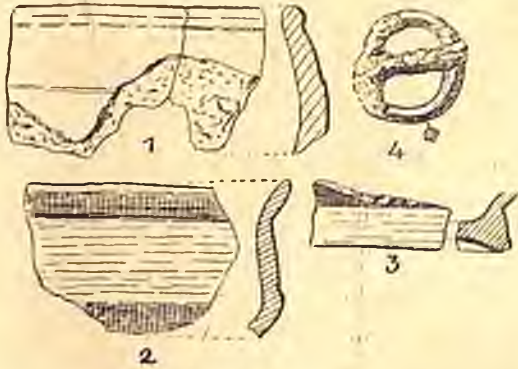
1. Popielnica dwustożkowa z brze-
giem wygiętym na zewnątrz; powyżej ostrego
załomu stożkowata szyjka, podzielona

trzema żłobkami na dwa pasy, wypełnione
skośnie kreskowanymi trójkątami, przy czym
w paśmie górnym zakreskowane są pojedyn-
cze trójkąty, w dolnym zaś wszystkie. Powy-

Ryc. 148. Zawartość grobu 171. 1. Przekrój pionowy przez grób, 2—7. naczynia (2—4 = $\frac{1}{3}$ w. n., 5—7 = $\frac{1}{2}$ w. n.), 8. Zapinka żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 148. Contenu de la tombe no 171. 1. Coupe de la tombe, 2—7. Vases, 8. Fibule en fer, 2—4 en $\frac{1}{3}$, 5—7 en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

żej załomu popielnica posiada guzek, imitujący kolankowato zgięte, zwężone w środku uszko, poniżej załomu brzusec jest nieco zaokrąglony. Ornament wykonany jest techniką wygładzania; pow. gładzona. Lśniąca. Wys. 17,3 cm, śr. 25,3 cm, otwór 21,0 cm, dno 10,5 cm. Rys. 151, 1.

Ryc. 149. Zawartość grobu 172. 1—3. Ułamki naczyń, 4. Zel. sprzączka do pasa. Wszystkie w 1/2 w. n. — Fig. 149. Contenu de la tombe no 172. 1—3. Tessonns, 4. Boucle en fer. 1/2 gr. nat.

2. Miseczka z półkulistym brzuścem i dnem wgniecionym do wewnątrz; brzeg nieco odchylony na zewnątrz. Brzusec zdobiony grupami pięciu dośrodkowo skierowanych żłobków (po trzy). Pow. gładzona, brązowo-szara; przepalona. Wysokość 4,8 cm, otwór 13,2 cm, dno 3,4 cm. Rys. 151, 4.

3. Półkulista, mała miska z dnem wgniecionym do środka. Pow. gładzona, szarordzawa, po przepaleniu miejscami chropowata; wypaczona. Wys. 5,8 cm, śr. 13,6 cm, dno 3,8 cm. Rys. 151, 7.

4. Duża waza, ostro profilowana, z podstawą prawie cylindrycznie wyodrębnioną, oddzieloną od brzuszca listwą. Powyżej ostrego załomu pasmo, wypełnione dołeczkami, ujętymi górną listwą poziomą. Poniżej odchyłonego na zewnątrz brzegu trzy kolankowato zgięte uszka. Pow. gładzona, szarordzawa. Przepalona i wypaczona w ogniu. Wys. 18,0 cm, śr. 30,0 cm, otwór 27,4 cm, dno 10,0 cm. Rys. 151, 2.

5. Czarka, ostro profilowana, z podstawą stożkową, brzuścem łukowato wgiętym do środka. Wypaczona w ogniu. Wys. 11,5 cm, otwór 22,0 cm, dno 8,8 cm. Rys. 151, 5.

6. Smukła, ostro profilowana czarka z podstawą stożkowato wyodrębnioną; wypaczona w ogniu; powierzchnia o gąbczastej strukturze. Wys. ok. 11,0 cm, dno 6,0 cm. Rys. 151, 3.

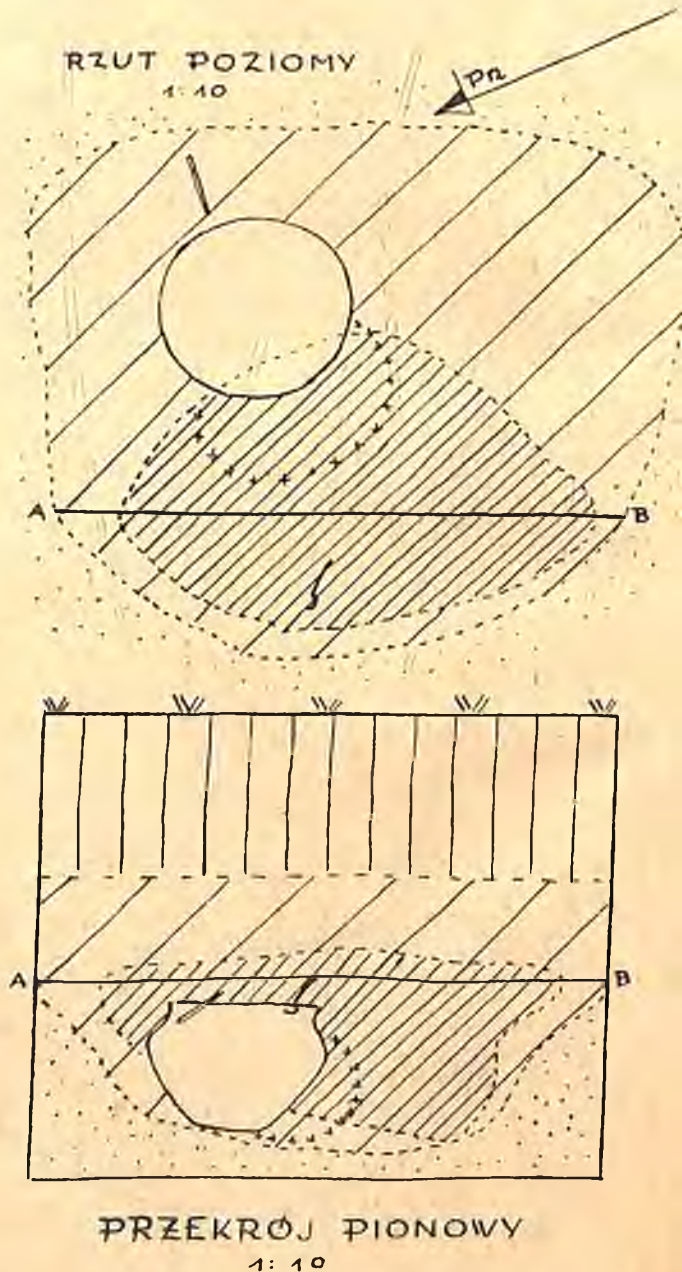
7. Ułamki miski z półkulistym brzuścem i wyodrębnionym brzegiem; przepalone. Rys. 151, 8.

8. Ułamki czarek ostro profilowanych; przepalone. Rys. 151, 9 i 10.

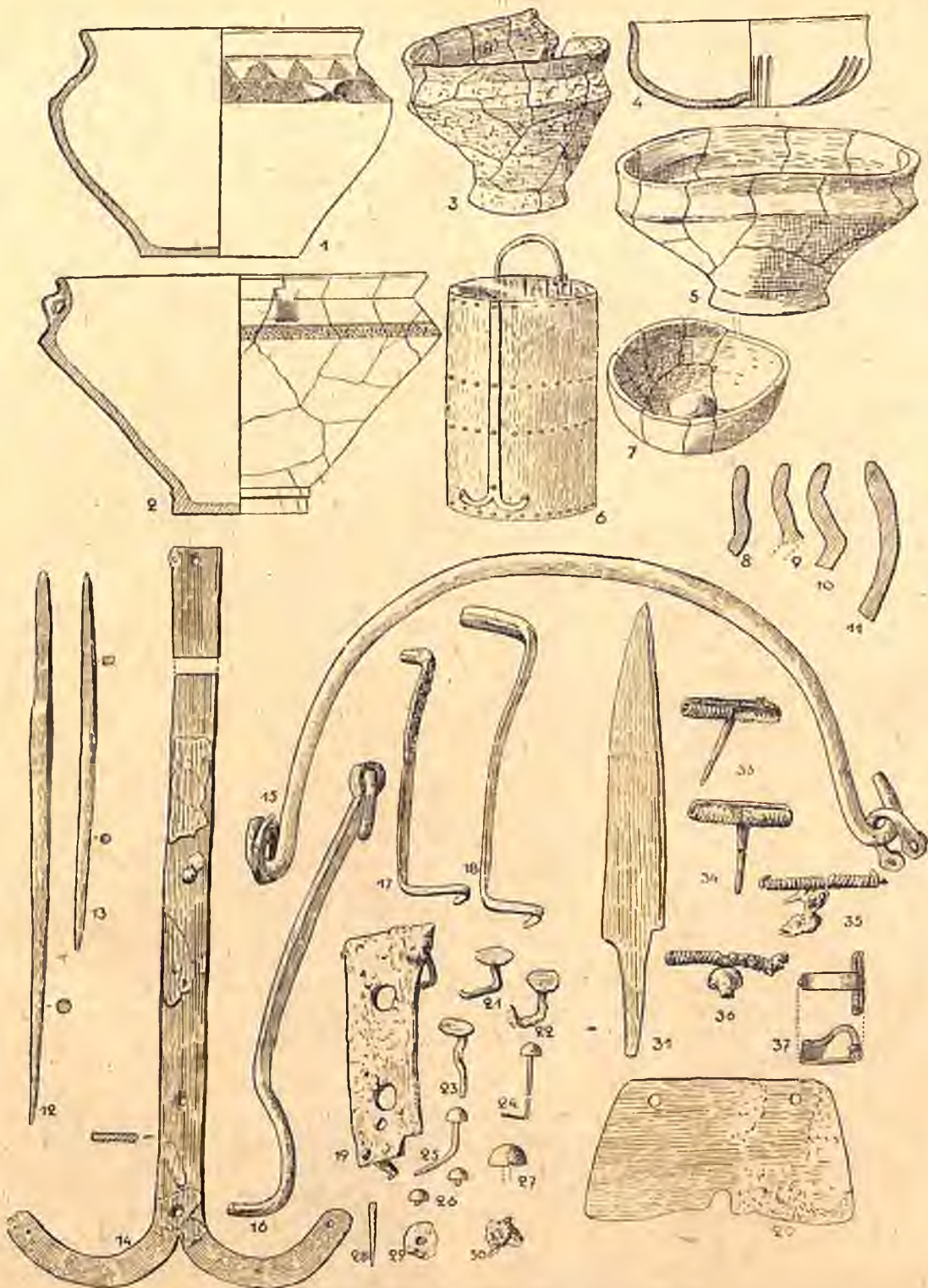
9. Ułamki większego, szerokootworowego naczynia z gładzoną szyjką i chropowatą pow. brzuszca; pow. brązowo-szara. Rys. 151, 11.

10. Ułamki innych naczyń, przepalone.

a) Szczątki spalonego wiadra. Zachowały się: łukowato zgięty kabłąk żelazny; uchwyty żelazne do umocowania kabłąka (rys. 151, 15); okucie żelazne w kształcie żelaznej taśmy, dołem skrzydełkowato rozszereżonej (rys. 151, 14); kawałki przepalonej

Ryc. 150. Plan grobu 173. — Fig. 150. Plan et coupe de la tombe no 173

Ryc. 151. Zawartość grobu 173. 1. Popielnica, 2—7. Czarki i miski, 6. Rekonstrukcja wiadra, 16. Klucz żel., 17—18. Spreżynki żel., 19. Okucie zamka, 20. Nóż trapezowaty, 21—23. Nit żel., 24—27. Nity brązowe, 28. Koniec igły brąz., 29. Płytką brązowa, 30. Stopione srebro, 31. Nóż żel., 33—36. Resztki zapinek brąz., 37. Zapinka żel. Nr 1 i 6 w $\frac{2}{5}$, 2—7 w $\frac{1}{4}$, reszta w $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 151. Contenu de la tombe no 173. 1. Urne, 2—7. Vases rituels, 6. Reconstruction du seau, 8—11. Profils de vases, 12—13. Alènes en fer, 14—15. Ferrure et cintre du seau, 16. Clef en fer, 17—18. Ressorts en fer, 19. Ferrure de serrure, 20. Couteau trapézoïdal, 21—23. Rivets en bronze, 28. Fragment d'aiguille en bronze, 29. Plaque en bronze, 30. Argent fondu, 31. Couteau en fer, 33—36. Fragments de fibules en bronze, 37. Fibule en fer. 1 et 6 en $\frac{1}{5}$, 2—7 en $\frac{1}{4}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

blachy brązowej z dużą ilością nitów brązowych (23 sztuki) i żelaznych (9 sztuk) (rys. 151, 21—27); żelazne nity z płaskimi główkami, brązowe mają główki naparstkowate. Wiadro było drewniane, obite z zewnątrz blachą brązową. Próbę rekonstrukcji podano na rys. 151, 6. Przepuszczalne wymiary wiadra: wys. 32 cm, śr. ok. 22 cm.

b) Klucz żelazny od szkatułki, z taśmowatą rączką, zawiniętą w uszko, w którym zawieszono jest kółko żelazne. Dług. 17,3 cm, szer. taśmy żel. 0,9 cm. Na kółku widoczne ślady stopionych paciorków szklanych. Rys. 151, 16.

c) Taśmowata sprężynka żelazna do szkatułki. Dług. 9,0 cm, szer. taśmy 0,7 cm, dług. noska 1,0 cm. Rys. 151, 17. Częściowo zniszczona.

d) Taśmowata sprężynka żelazna do szkatułki. Dług. 11,0 cm, szer. 0,9 cm, dług. noska 2,7 cm. Rys. 151, 18.

e) Prostokątne z lekko rozszerzonymi końcami okucie zamka od szkatułki. Na rogach gwoździe do przymocowania. W środku dwa otwory i trzeci mniejszy (może przypadkowy). Silnie zniszczone w ogniu, ze śladami stopionych paciorków z zielonego szkła. Dług. 8,3 cm, szer. 3,0 cm. Grubość ścianki szkatułki (na podstawie zgięć gwoździ) 1,2 cm. Rys. 151, 19.

f) Długie szydło żelazne, górą czworograniaste. Dług. 21,3 cm, dług. ostrza 15,5 cm, najw. średn. 0,65 cm. Rys. 151, 12.

g) Szydło żelazne, niestarannie wykonane. Dług. 14,6 cm, dług. ostrza 7,3 cm. Rys. 151, 13.

h) Trójkątny nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym; tuż przy grzbiecie, na obu stronach, wąskie strudżiny. Dług. 17,3 cm, dług. ostrza 12,8 cm, najw. szer. ostrza 2,3 cm. Rys. 151, 31.

i) Trapezowaty nóż żelazny z ostrzem lekko wgiętym (zużyty). W środku ostrza łukowate wycięcie. Przy stronie grzbietowej dwa symetrycznie umieszczone otwory. Dług. ostrza 10,0 cm, dług. tylca 7,4 cm, szer. 5,4 cm. Rys. 151, 20.

j) Zapalniczka żelazna z esowatym, taśmowatym uchwytem, zdobionym przy nóżce i główce trzema poprzecznymi bruzdami. Sprężynka 18-zwojowa, cięciwa górna owinięta wokół nasady kabłąka. Dług. 2,4 cm, wys. 1,5 cm. Rys. 151, 37.

k) Dwie jednakowe żelazne sprężynki z kolcem, częściowo zniszczone; brązowe kabłąki stopione. Dług. sprężynki 3,7 cm. Rys. 151, 33 i 34.

l) Dwie jednakowe sprężynki brązowe, kabłąki i kolce stopione; kabłąki miały główki trąbkowato uformowane. Rys. 151, 35 i 36.

ł) Żelazny kołec fibuli. Dług. 2,2 cm. Rys. 151, 28.

m) Okrągła, częściowo stopiona blaszka brązowa z ułamanym nitom. Rys. 151, 29.

n) Stopione bryłki srebra. Rys. 151, 30.

o) Stopiony brąz.

p) Skruszałe i stopione paciorki szklane.

174. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod warstwą gleby i ziemi przemieszanej z piaskiem, znajdowała się prawie kolistą jamą, wypełnioną ciemno-szarym i czarnym piaskiem, zawierającą spalone kości, węgiel drzewny, skorupy i części przepalonych w ogniu naczyń. Na zachodnim krańcu jamy stała popielnica z uszkodzonym brzegiem, nakryta przepaloną misą, odwróconą dnem ku górze. Wewnątrz popielnicy tylko spalone kości. Obok niej znajdowały się dary grobowe. Rys. 152.

Inwentarz:

1. Popielnica prawie podwójnie stożkowata z zaokrąglonym załomem i nieznacznie wyodrębnioną podstawą. Brzeg wygięty na zewnątrz, oddzielony od szyjki bruzdą poziomą, podobnie szyjka od brzuśca, który zdobiony jest wysoko łamaną linią zygzakowatą. Powierzchnia powstałych w ten sposób trójkątów jest na przemian chropowata i gładzona. Chropowata jest pow. brzuśca, gładzona szyjka i podstawa. Kolor pow. czarny, lśniący na płaszczyznach gładzonych. Wys. 22,0 cm, otwór 20,0 cm, dno 13,4 cm. Rys. 153, 1.

2. Czara ostro profilowana z podstawą stożkowatą. Poniżej brzegu kolankowate uszko. Pow. gładzona, brązowo-rdzawa. Przepalona, wypaczona w ogniu; zrekonstruowana. Wys. 13,3 cm, dno 8,4 cm, średn. 20,0 cm. Rys. 153, 4.

3. Czarka ostro profilowana z podstawą stożkowatą; pow. gładzona, szaro-brązowa; przepalona, wypaczona w ogniu; zrekonstruowana. Wys. 9,0 cm, śr. 17,0 cm, dno 6,6 cm. Rys. 153, 5.

4. Część smukłej, ostro profilowanej czarki ze stożkowatą nóżką; przepalona i wypaczona w ogniu. Wys. 11,0 cm, dno 6,8 cm. Rys. 153, 3.

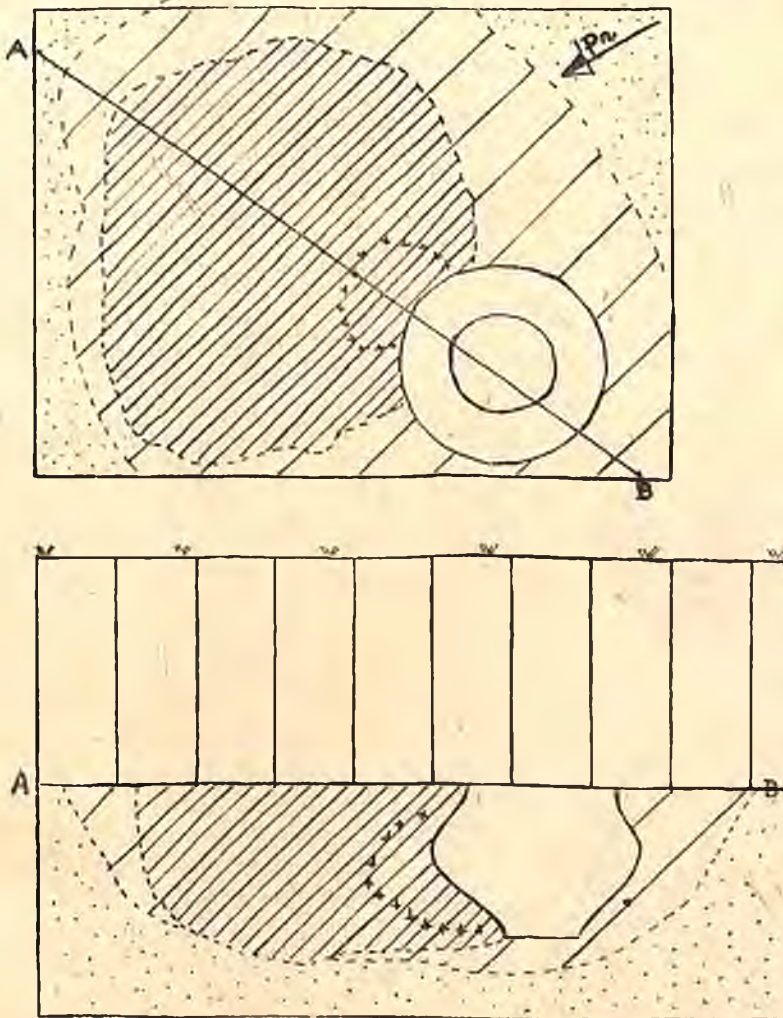
5) Mała miska ze zwężoną szyjką i półkolistym brzuścem; pow. gładzona, ceglasto-

brunatna; przepalona i zrekonstruowana. Wys. 6,0 cm, śr. 11,0 cm. Rys. 153, 2.

a) Żelazny grot oszczepu liściowatego kształtu ze smukłą tuleją; przekrój żeleźca daszkowaty. Dług. 35,0 cm, dług. tulei 10,5 cm, szer. ostrza 5,0 cm, śr. tulei u wlotu 2,1 cm. Rys. 153, 7.

c) Trójkątny nóż żelazny z tyłcem łukowato wygiętym, trzonkiem wyodrębnionym łagodnie od strony ostrza, pod kątem prostym od strony tyłca. Dług. 12,2 cm, dług. ostrza 7,2 cm, najw. szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 153, 11.

d) Szydło żelazne z ostrzem zniszczonym przez rdzę. Dług. 9,5 cm. Rys. 153, 10.

Ryc. 152. Plan grobu 174. Podziałka 1:20 — Fig. 152. Plan et coupe de la tombe no 174. Échelle 1:20. |||| warstwa gleby i przemieszanego z glebą piasku — glèbe et sable mêlé avec de glèbe, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé, //// czarno zabarwiony piasek — sable noir, żółty piasek — sable jaune, +++ zasięg złożonych do grobu przedmiotów metalowych — limite des objets en metal, déposés dans la tombe

b) Dwie równo uformowane ostrogi żelazne z łukowatym kabłąkiem, zakończonym dwoma półkulistymi guzkami; kołec stożkowaty, nieznacznie facetowany, posiada przy nasadzie dwie poziome bruzdy. W kabłąku po przeciwnej stronie kolca mały otwór. Jedna dobrze zachowana, druga zniszczona przez rdzę. Rozpiętość kabłąka: 7,3 cm, śr. guzków 1,0 cm, wys. kolca 1,8 cm, średn. podstawy kolca 1,2 cm. Rys. 153, 8 i 9.

e) Żelazna, z awieszka do pasa, trapezowato zgięta, z rozplaszczonymi końcami dla nitów; częściowo zniszczona. Rys. 153, 6.

175. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 38 cm pod warstwą gleby i piasku zmieszanego z glebą, wystąpiła owalna jama, wypełniona przepalonymi skorupami, drob-

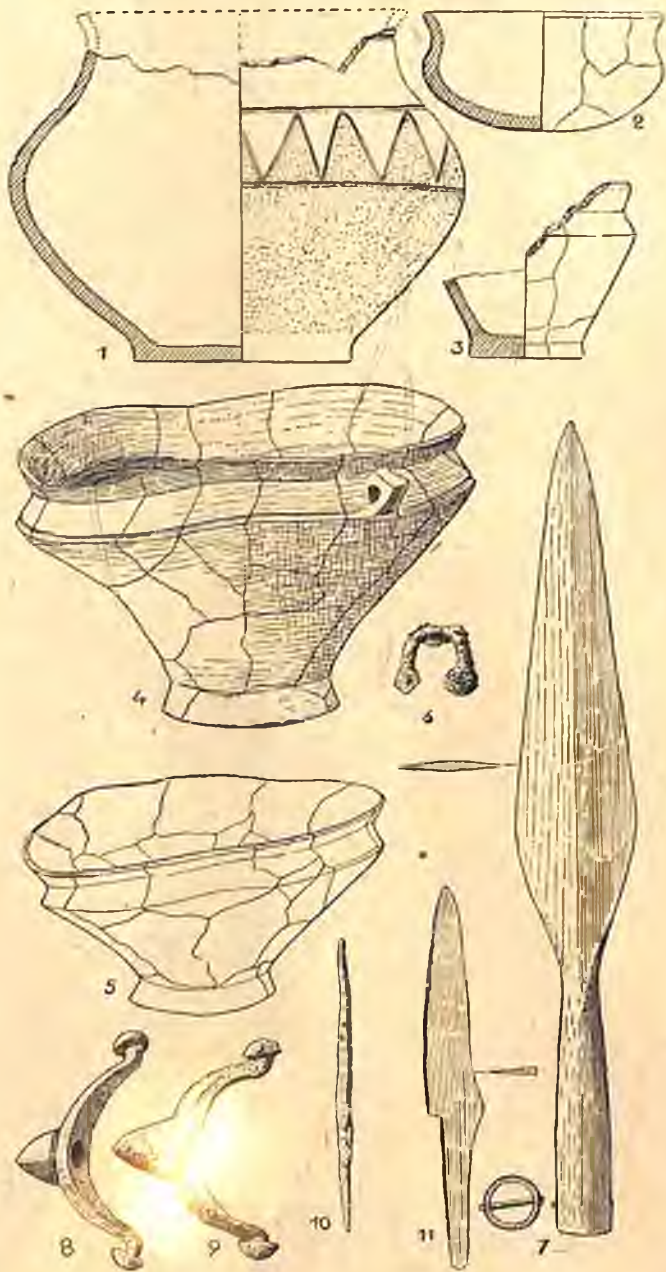
nymi kawałkami węgla drzewnego i spalonych kości. Na głęb. 50 cm wyłoniła się krawędź popielnicy, spękanej na skutek niszczącego działania korzeni traw. Na jej górnym poziomie stał kubek, nieco niżej leżał drugi. Wśród skorup obok popielnicy znajdowały się dwie zapinki żelazne. Jama w pro-

filu pionowym miała ściany prawie pionowe i płaskie dno. Rys. 154.

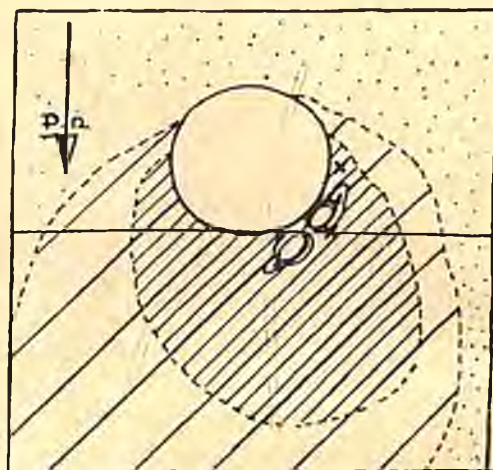
Inwentarz:

1. P o p i e l n i c a ostro profilowana z podstawą stożkowato wyodrębnioną; szyjka również wyodrębniona; powyżej załomu punktowana linia; pow. lśniąca, czarna, miejscami brunatna. Wys. 14,8 cm, otwór 21,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 155, 1.

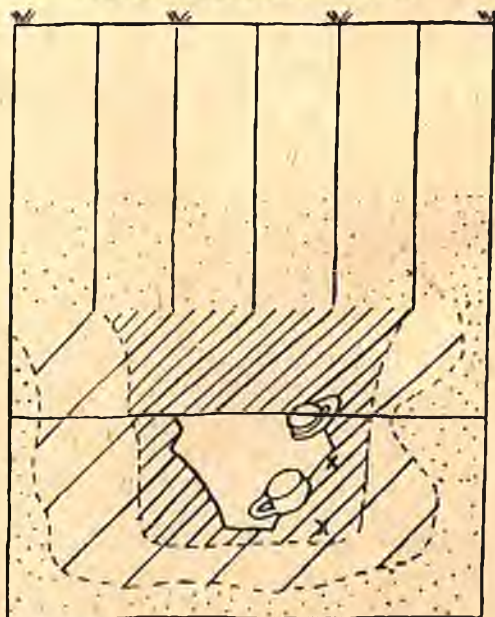
2. Ułamki smukłego naczynia z podstawą stożkowatą i wklęsłym dnem; przy brzegu kolankowate uszko; powyżej ła-

Ryc. 153. Zawartość grobu 174. 1. Popielnica, 2—5. Czarki, 6. Okucie żel., 7. Grot włóczni, 8—9. Ostrogi żel., 10. Szydło żel., 11. Nóż żel. Nr 1—5 w $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 153. Contenu de la tombe no 174. 1. Urne, 2—5. Vases rituels, 6. Ferrure en fer, 7. Pointe de lance, 8—9. Éperons en fer, 10. Alène en fer, 11. Couteau en fer. No 1—5 en $\frac{1}{3}$, 6—11 en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

RZUT POZIOMY 1:10

PRZEKROJ PIONOWY 1:10

Ryc. 154. Plan grobu 175. Podziałka 1:10. |||| warstwa gleby przemieszana z ciemno-brunatnym i czarnym piaskiem — glèbe mêlée avec de sable brun foncé et noir, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé, /// żółty piasek — sable jaune, × zapinki żelazne — fibules en fer

godnego załomu pozioma listwa, zdobiona grupami na przemian ukośnych kresek. Poniżej listwy ornament wiszących trójkątów, wypełnionych dołeczkami; pow. gładzona, szaro-brunatna. Przepalona. Rys. 155, 6.

3. Część czaraki z podstawą stożkową i silnie zwężoną szyjką; pow. gładzona, szaro-brunatna; przepalona. Wys. 8,2 cm, śr. 11,0 cm, otwór 9,7 cm, dno 6,2 cm. Rys. 155, 5.

4. Miska z półkulistym brzuścem, zdobionym dośrodkowo skierowanymi kątami; dno wgniezione do środka; szyjka zwężona, wyodrębniona, brzeg wygięty; pow. gładzona, żółto-brunatna i rdzawa; przepalona i zrekonstruowana. Wys. 5,2 cm, otwór 11,0 cm, dno 2,6 cm. Rys. 155, 4.

5. Mały kubek z płaskim dnem i długim, kolankowato zgiętym uchem; szyjka zwężona; pow. niestarannie gładzona, szara; przepalony. Wys. 4,4 cm, otwór 7,4 cm, dno 6,1 cm. Rys. 155, 2.

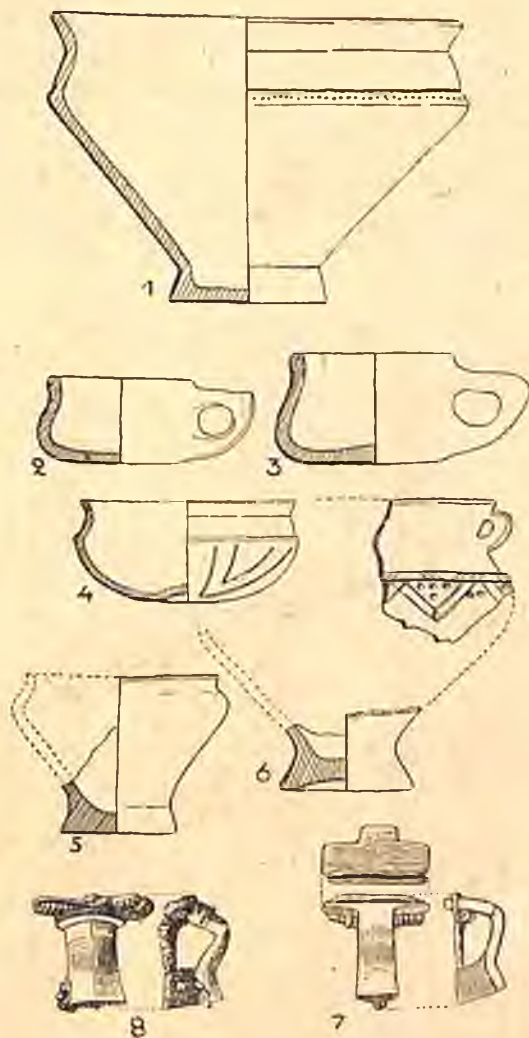
6. Kubek uformowany podobnie jak poprzedni w takim samym wykonaniu; przepalony. Wys. 5,8 cm, otwór 8,3 cm, dno 7,8 cm. Rys. 155, 3.

a) Zapinka żelazna z esowatym kabłąkiem, górnym grzebieniem i górną cięciwą; nóżka trapezowata o przekroju półkolisto-daszkiowatym; sprężynka 20-zwojowa; szeroki grzebień zdobiony dwiema poprzecznymi brzdami; pochewka wysoka. Dług. 3,0 cm, wys. 2,2 cm. Rys. 155, 8.

b) Zapinka żelazna z taśmowatym, esowato wygiętym kabłąkiem; główka przechodzi w płytę z dwoma nacięciami z boków dla umocowania sprężynki; przez nacięcia przechodzi cięciwa, gdy sprężynka 12-zwojowa. Nawinięta na oś, znajduje się po wewnętrznej stronie płytki; pochewka wysoka. Dług. 3,0 cm, wys. 1,4 cm. Rys. 155, 7.

176. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 30 cm pod warstwą gleby i przemieszanego z glebą piasku znajdowała się jama (uszkodzona nieco przez robotników od strony płn.-wsch.), wypełniona czarno zabarwionym piaskiem, zawierającym węgiel drzewny, spalone kości, dużo ułamków przepalonych naczyń i stopionych ułamków naczyń brązowego, m. in. uchwyt do kabłąka w kształcie uskrzydłonej główki (głęb. 40 cm). Na głęb. 52 cm stała zupełnie rozłożona popielnica wypełniona spalonymi kośćmi, wśród których były: brązowe zakończenie pasa i brązowa ostroga. Obok niej znajdowały się ułamki naczynia wytłaczanego i naczynia „jeżowatego”. Ułamki kilku czarek i misek roz-

Ryc. 155. Zawartość grobu 175. 1—6. Ceramika $\frac{1}{4}$ w. n., 7—8. Zapinki żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 155. Contenu de la tombe no 175. 1—6. Vases. $\frac{1}{4}$ gr. nat., 7—8. Fibules en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

rzucone były po całym wnętrzu jamy, podobnie jak stopione bryły brązu i stopione szkło. Na głęb. 70 cm, na spodzie znajdował się grzebień kościany i trzy ułamki przedmiotów brązowych: wygięty drucik i zapewne dwie części noża. Jama w profilu miała ściany prawie pionowe i płaskie dno. Rys. 156.

Inwentarz:

1. Popielnica w przybliżeniu dwustożkowa z zaokrąglonym załomem, stożkowato wyodrębnioną podstawą i brzegiem wygiętym na zewnątrz. Brzusiec zdobiony był liniowym ornamentem meandrowym wypełnionym ukośnymi kreskami lub dołeczkami. Dokładnie popielnicy nie można było opisać z powodu niewystarczających notatek oraz bardzo złego stanu zachowania. Wymiary „113

situ“: 22 cm wys., średn. 32,0 cm, podstawa 14,0 cm. Rys. 157, 1 — próba rekonstrukcji.

2. Niska czarka na pustej wewnątrz nóżce, ze zwężającą się szyjką i wygiętą krawędzią; pow. gładzona, koloru ceglatego; przepalona; zrekonstruowana. Wys. 9,5 cm, otwór 18,0 cm, podstawa 7,6 cm. Rys. 157, 7.

3. Smukła, ostro profilowana czarka ze

stożkową podstawą; wypaczona w ogniu; zrekonstruowana; pow. gładzona, szara. Wys. 12,6 cm, dno 7,3 cm. Rys. 157, 2.

4. Mała miska z półkulistym brzuścem, wyodrębnioną szyjką i wygiętym brzegiem; dno wgniezione do środka; przepalona; zrekonstruowana; pow. gładzona, szara. Wys. 5,0 cm, otwór 13,2 cm, dno 3,6 cm. Rys. 157, 3.

5. Mała miska z półkulistym brzuścem, zwężającą się szyjką i wygiętym brzegiem, dno wgniezione do środka; brzusiec zdobiony pięciu grupami (po trzy) żłobków, skierowanych ku środkowi; przepalona, wypaczona; zrekonstruowana; pow. gładzona, żółto-szara. Wys. 5,2 cm, otwór 14,2 cm, dno 2,7 cm. Rys. 157, 8.

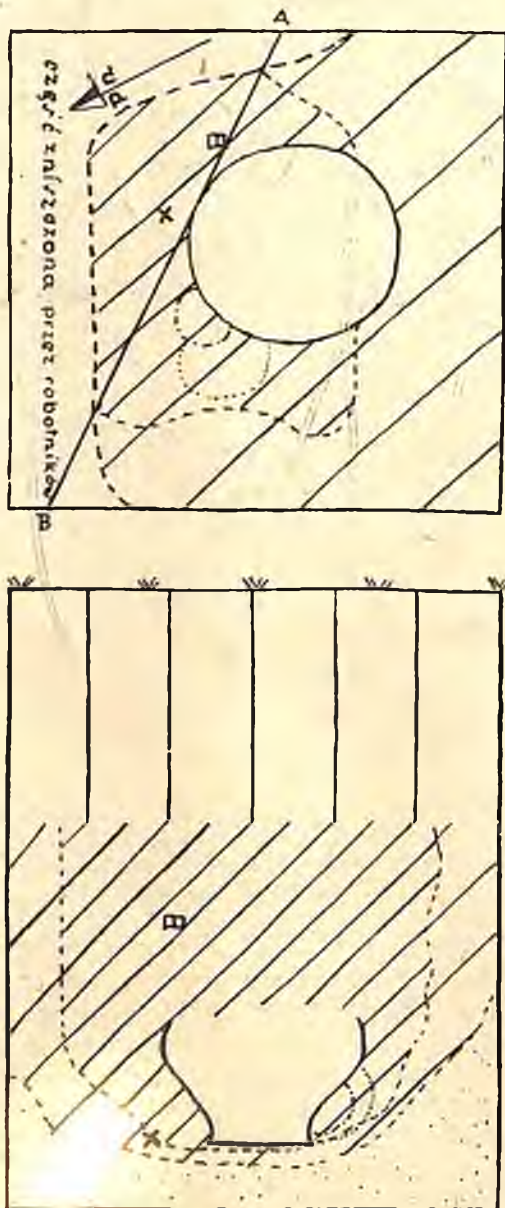
6. Część podobnej miski, zdobionej na brzuscu również pięciu grupami dośrodkowo skierowanych żłobków, przy czym grupy złożone są z pięciu żłobków. Wys. 5,6 cm, śr. 14,0 cm, dno 3,6 cm. Rys. 157, 6.

7. Ułamki innych naczyń. Wyróżnić można brzeg ostro profilowanej czarki o gładzonej, szarej powierzchni. Rys. 157, 5.

8. Duże naczynie baniaste o zwężającej się szyjce, zdobionej poziomą listwą, wygiętym na zewnątrz brzegu i stożkowato wyodrębnionej podstawie; dno płaskie; powierzchnia pokryta rzędami guzków, piramidalnego kształtu, nadających naczyniu nazwę „jeżowatego“.

Naczynie wykonane jest z tłustej, dobrze przygotowanej gliny; pow. szyjki i podstawy jest gładzona; kolor powierzchni żółto-brunatny w jasnym odcieniu; jest przepalona, nieco wypaczona i można je było zrekonstruować. Wys. 24,0 cm, średn. 25,5 cm, otwór 21,0 cm, podstawa 14,5 cm. Rys. 157, 4.

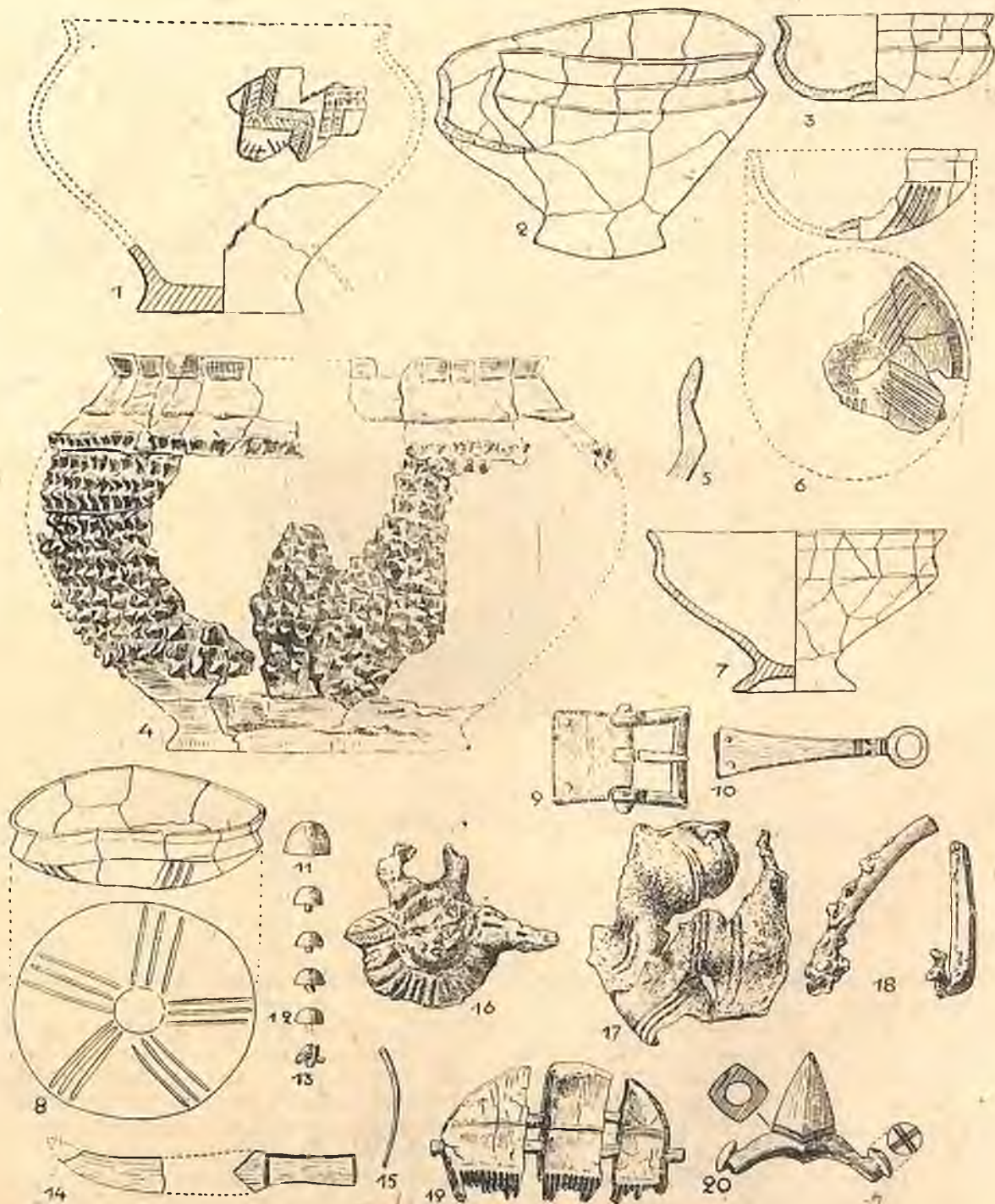
9. Naczynie wytłaczane z brzuścem półkulistym i zaokrąglonym na zewnątrz brzegiem. Nóżka pierścieniowata, na dnie mały guzek. Powierzchnia podzielona jest na trzy pasy. Pierwszy dolny, zaczynający się od nasady nóżki, jest gładki i oddziela go od następnego cienka listewka. Drugi, najszerszy, wypełniony jest plastycznym ornamentem. Cały pas podzielony jest na osiem pól w ten sposób, że przeciwległe sobie pola przedstawiają te same figury, motywy zdobnicze i sceny. Pola przedzielone są wąskimi listewkami, złożonymi z na przemian okrągłych i spłaszczonych kulek; listewki te zakończone są górami i dołm większymi kulkami. Podobną listewką oddzielone są pola od pasma festonów. Pierwsze pole podzielone jest wyżej opisanymi listewkami na trzy części, z których środkowa jest największa. W dwóch bocznych umieszczone są jak gdyby słupki, przewiązane w czterech miejscach poziomo i trzy razy

Ryc. 156. Plan grobu 176. Podziałka 1:10 — Fig. 156. Plan de la tombe no 176. Échelle 1:10.
 |||| gleba i przemieszany z glębą piasek — glèbe et sable mêlé avec glèbe, //// brunatny piasek — sable brun, /// ciemny i czarno zabarwiony piasek — sable foncé et noir, --- Ułamki naczynia wytłaczanego — fragments de terre sigillée, Ułamki naczynia „jeżowatego“ — fragments d'un vase à verrures, X grzebień kościany — peigne en os, □ sprząc — brązowa — boucle en bronze.

ukośnie z dwóch stron. Słupki te przypominają pęk różek, niesionych przed konsulami w Rzymie (fasces). Ze słupków tych wyrasta-

ją dwa liście palmowe. Powyżej liści umieszczony jest krążek z otworem. W części środkowej widoczny jest chłopiec ze skrzydełka-

Ryc. 157. Zawartość grobu 176. 1. Popielnica, 2—8. Naczynia i czarki, 9—10. Brązowa sprzączka i dolne okucie pasa, 11—13. Nity brązowe, 14. Nóż brązowy, 15. Konec igły brąz., 16. Uchwyt kabląka situli brąz., 17—18. Resztki naczynia brąz., 19. Grzebień kościany, 20. Ostroga brąz. Nr 1 w $\frac{1}{6}$, 2—8 w $\frac{1}{4}$, reszta w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 157. Contenu de la tombe no 176. 1. Urne, 2—8. Vases rituels, 9—10, Boucle en bronze et ferrure de ceinture en bronze, 11—13. Rivets en bronze, 14. Couteau en bronze, 15. Fragment d'aiguille, 16. Attache d'une situle en bronze, 17—18. Fragments de situle en bronze, 19. Peigne en os, 20. Éperon en bronze. 1 en $\frac{1}{6}$, 2—8 en $\frac{1}{4}$, le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

mi, trzymający w obu dłoniach pałeczki (?). Amorek ten w postawie frontalnej ma przewieszony przez lewą rękę powyżej łokcia rodzaj chustki, która opada po obu stronach na wysokości bioder. Reszta tego pola środkowego wypełniona podobnymi liśćmi palmowymi jak przy opisanych słupkach. Liście od postaci oddzielone są poziomą listewką. Drugie pole przedstawia nagą postać kobiecą, zwróconą frontem do widza, kłęczącą na lewym kolanie; prawa noga wyciągnięta w bok lekko zgięta. Lewą ręką, zgiętą w łokciu, podtrzymuje zasłonę a prawą, w której trzyma rodzaj pałeczki(?) podnosi w bok, w stronę unoszącego się amorka, wyciągającego obie

jakiś przedmiot w kształcie wałka, przewieszony przy obu końcach. Jeszcze niżej, obok stopy siedzącej postaci widać rodzaj liścia. Może to być także źle odcisnięta rozetka. Pole czwarte nie jest w całości zachowane. Po prawej stronie znajduje się siedząca na stołku naga postać, z lekko do tyłu cofniętą lewą nogą i założoną na nią prawą. Przy biodrze widoczna część zasłony. Prawa ręka wyciągnięta do przodu, trzyma naczynie (może owoc?) i podaje je drugiej postaci (zapewne męskiej). Brakuje górnej partii siedzącej postaci. Postać z lewej wyobrażona jest z profilu, ma lewą nogę wysuniętą do przodu, prawą uniesioną w stopie, gotową do kroku.

Ryc. 158. Naczynie wytłaczane (terra sigillata) z grobu 176. — Fig. 158. Vase en terre sigillée de la tombe no 176

ręce po ów przedmiot. Kobieta ma głowę zwróconą w stronę amorka. Postawa jej i gest zdaje wyrażać się ruch obronny, odsunięcia się lub pozbycia się natarczywego amorka, którego pochwyciona jest z profilu. Poniżej amorka widoczne jest prostokątnego kształtu wzniesienie. W obu górnych rogach pola dwie rozetki. Na trzecim polu po prawej znajduje się siedząca na stołku naga postać, zapewne kobieca, przytrzymująca lewą ręką przy biodrze zwiewną zasłonę, prawą natomiast, zgiętą w łokciu na wysokości ramienia, podnosi do góry, czyniąc palcem ruch wskazujący. Prawą nogę ma założoną na cofniętą lekko do tyłu lewą. Przed tą postacią unosi się, po lewej stronie pola, amorek, wyciągający ku niej obie ręce. Poniżej amorka znajduje się

Przez lewe ramię ma przewieszoną szatę przerzuconą na prawy bok pod ramieniem. Szata ta osłania prawą część korpusu do łydki i doprowadzona na lewe przedramię opada ku dołowi. Opis ten może być niezbyt dokładny na skutek nieidealnej wyrazistości wytłoczonej postaci, która wyciąga dłoń po podawane jej naczynie(?). Na wysokości czoła tej postaci tuż pod listewką widnieje napis, złożony z dużych liter łacińskiego alfabetu: ALBVC. Litera V ma wyrażać literę U. Zaraz za literą C następuje uszkodzenie, ale widoczny jest mały ślad następnej litery, którą może być I, ponieważ powyższy napis powinien brzmieć ALBUCI lub ALBUCIUS, jak wynika z innych znanych naczyń, posiadających napis nieuszkodzony. Polu piątemu odpowiada

pierwsze, szóstemu drugie, itd. Powyżej listewki, złożonej z okrągłych i spłaszczonych kulek biegnie pasmo festonów (jajownik). Mają one kształt podwójnej litery U z języczkiem w środku. Obok każdego festonu, z prawej strony jest listewka, przy końcu zgrubiała kolisto, z otworem w zgrubieniu. Listewki te nie znajdują się między poszczególnymi festonami, lecz przylegają ściśle do nich.

Pas trzeci, powyżej pasma festonów jest gładki i posiada wyciśnięty pionowo z małym odchyleniem w prawo stempel z dużymi literami łacińskiego alfabetu: M, w połowie wysokości znajduje się kropka, I, odwrócone B, w połowie wysokości kropka, odwrócone S i O. Wygląda następująco: M. I B. S O.

Stempel ten znajduje się tylko raz wyciśnięty nad trzecim polem, dobrze zachowanym.

Krawędź naczynia wygięta jest na zewnątrz. Naczynie wytoczone jest z delikatnej, zupełnie czystej gliny, silnie wypalone. Powierzchnia pokryta była czerwonym pokostem, który miejscami odpadł zupełnie, ukazując siwo-szarą powierzchnię pierwotną, miejscami przybrał odcień jaśniejszy (żółto-brunatny) lub ciemniejszy (szaro-niebieski). Na dnie od strony zewnętrznej jest spiralna rysa, pochodząca od toczenia. Naczynie zachowało się w $\frac{1}{5}$ i dało się zrekonstruować.

Wys. 9,7 cm, średnica 18,3 cm, średnica nóżki 8,0 cm, szer. pierścienia nóżki 1,1 cm. Rys. 158 i rys. 159.

a) Bryłki i kulki brązu oraz blaszki brązowe — pochodzą od stopionego zupełnie wiadra brązowego (situla), na co wskazują części kabłąka i ocalały jeden uchwyt do kabłąka. Uchwyt ten trochę uszkodzony przedstawia płastyczną głowę dziecka ze skrzydełkami. Głowa tworzyła przedłużenie właściwego, kolisto-uformowanego uchwytu, przedłużenie konieczne do umocowania (przylutowania) do wiadra. Wysokość zachowanego uchwytu 5,3 cm, szer. 6,4 cm. (Rys. 157, 16). Do naczynia tego należy część łukowato zgiętego kabłąka o okrągłym przekroju (rys. 157, 18). Dno naczynia było toczone, na co wskazują zgrubienia i bruzdy kolistego kształtu (rys. 157, 17).

b) Wśród pogiętych i stopionych fragmentów brązowego naczynia jest dużo stopionego szkła w zielonym i seledynowym odcieniu. Pochodzi ono ze zupełnie stopionego naczynia szklanego.

c) Brązowa sprzączka do pasa, złożona z czterech części: prostokątnej, profilowanej ramy, kolca, podwójnej blaszki do umocowania sprzączki do rzemienia (w blaszce są dwa nity) i osi, na której osadzone są powyż-

sze trzy części składowe. Blaszka zdobiona jest na krawędziach drobnymi karbami. Długość wraz z blaszką 4,3 cm, szer. 3,0 cm. Rys. 157, 9.

d) Brązowe zakończenie pasa w kształcie wydłużonej trapezowato blaszki, w szerszym końcu rozszczepionej i zaopatrzonej w dwa nity do przymocowania rzemienia. Wąski koniec zakończony jest kółeczkiem, karbowanym na brzegu, podobnie jak krawędzie zewnętrzne blaszki przy sprzączce. Trzon zdobiony przy nasadzie kółka dwiema parami poprzecznych bruzd i wycięciami. Krawędzie po stronie zewnętrznej są ścięte. Dług. 6,5 cm, szer. przy nitach 1,5 cm, przy nasadzie kółka 0,4 cm. śr. kółka 1,5 cm. Rys. 157, 10.

e) Brązowa ostroga z krótkim, łukowato zgiętym kabłąkiem, zakończonym guzikowatymi guzami, zdobionymi bruzdami w kształcie krzyża. Kolec w przekroju czworoboczny, wewnątrz pusty, posiada u nasady dwie, obiegające wokół bruzdy. Rozpiętość kabłąka 5,3 cm, wys. kolca 2,7 cm, średn. guzków 1,0 cm. Rys. 157, 20.

f) Ułamki noża (?) brązowego z końcem ostrza sierpowato zgiętym. Trzonek prostokątny, z lekka obustronnie wyodrębniony, oddzielony dwiema bruzdami od ostrza. Dług. trzonka 2,8 cm, szer. 1,0 cm. Rys. 157, 14.

g) Naparstkowate nity brązowe z odłamanymi trzonami, jeden większy o średn. 1,5 cm, (rys. 157, 11) i cztery mniejsze o średn. 1,0 cm. Rys. 157, 12.

h) Nit z płaską główką o karbowanym brzegu. Na trzonie ułamek blaszki, do której przymocowany był ów nit. Średn. główki 0,8 cm. Rys. 157, 13.

i) Łukowato zgięty drucik brązowy. Dług. zach. 3,7 cm. Rys. 157, 15.

j) Ułamek taśmy brązowej o czworobocznym przekroju.

k) Grzebień kościany, złożony z trzech płytek, złączonych za pomocą dwóch poprzecznych czworobocznych nitów, z których dolny ma końce rozklepane. Grzbiet półkolisty. Powierzchnia po obu stronach zdobiona jest wypukłą listwą poziomą. Grzebień posiadał 30 zębów i dwa grubsze, na stronach zewnętrznych. Dług. 7,3 cm. Rys. 157, 19.

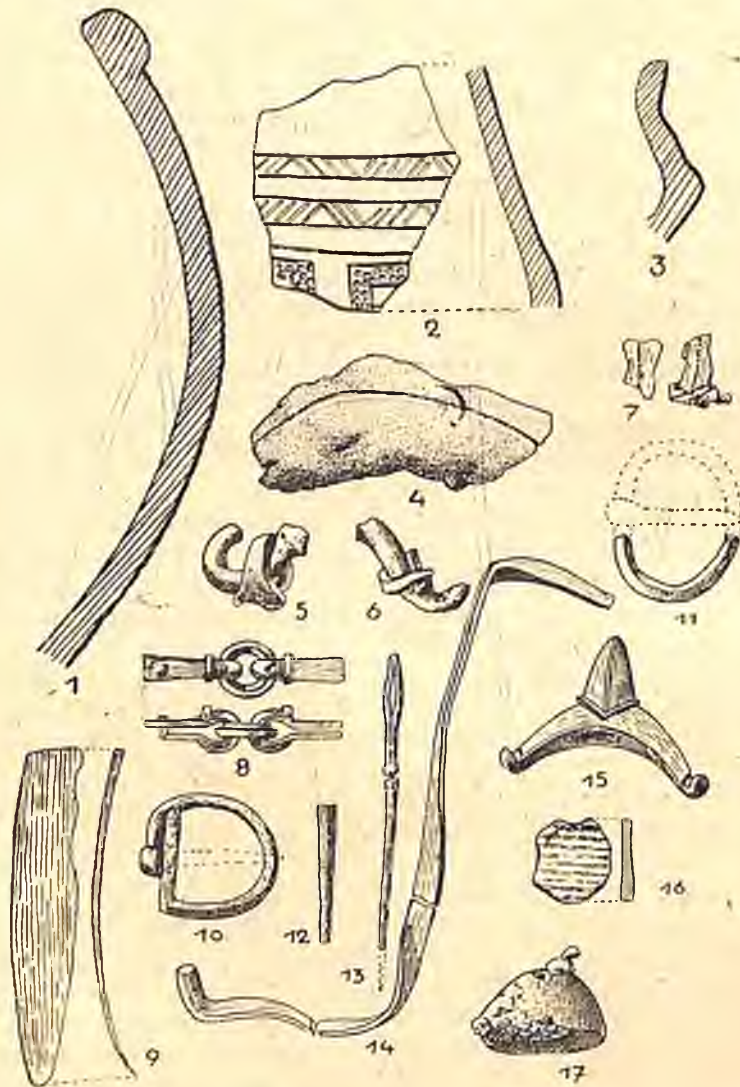
177. Zniszczony grób

Na głęb. 20 — 30 cm widoczne kamienie, tworzące pierwotnie pokrywą kamienną nad grobem ciałałpalnym. Czarny piasek, zawierający węgiel drzewny, kości skorupy i ułamki przedmiotów brązowych i żelaznych, przemieszany był z glebą do tego stopnia, że nie

można było stwierdzić, czy był to jeden czy kilka grobów. Wśród skorup znajdowały się ułamki naczynia „jeżowatego“, stopione szkło, i brąz. Miąższość jamy była mała (10 — 20 cm) na skutek silnego zniszczenia i przemieszania. Były to zapewne dwa groby po-

no-brunatnym; są to przypuszczalnie szczątki popielnicy. Rys. 160, 1.

2. Ułamki naczynia, zdobionego dwoma szeregami na przemian ukośnych grup kresek i ornamentem meandrowym; powierzchnia gładzona, szaro-rdzawa. Rys. 160, 2.

Ryc. 160. Zawartość grobu 177. 1—3. Ułamki naczyń, 4—7. Ułamki naczyń brązowych, 8. Skuwka brąz., 9. Ostrze nożyc brąz., 10—11. Brązowe sprzączki do pasa, 12. Trzon igły lub szpilki brąz., 13. Igła żel., 14. Sprzączka brąz., 15. Ostroga brązowa, 16. Blaszka brąz., 17. Przedmiot brązowy. (Wszystko 1/2 w. n.) — Fig. 160. Contenu de la tombe no 177. 1—3 Tessonns, 4—7. Fragments de vases en bronze, 8. Ferrure en bronze, 9. Fragment de ciseaux en bronze, 10—11. Fragments de boucles en bronze, 12. Fragment d'aiguille ou d'épingle en bronze, 13. Aiguille en fer, 14. Ressort en fer, 15. Éperon en bronze, 16. Plaque en bronze, 17. Objet en bronze. (Nos 1—17 en 1/2 gr. nat.)

pielnicowe obsypane szczątkami stosu. Za liczbą mnogą przemawia ich wyposażenie:

Inwentarz:

1. Ułamki dużego, baniastego naczynia z krawędzią zgrubiałą, gładzoną szyjką i szorstką powierzchnią; glina z domieszką tłuczonego kamienia; pow. w odcieniu ciem-

3. Ułamki przepalanej, ostro profilowanej czarnej. Rys. 160. 3.

4. Ułamki przepalonego naczynia „jeżowatego“.

5. Ułamki innych przepalonych naczyń.

6. Stopione szkło w zielonym odcieniu świadczy o szklanym naczyniu, które zupełnie stopiło się na stosie.

a) Ułamki i stopione kawałki naczynia brązowego z toczonym dnem. Rys. 160, 4.

b) Bardzo drobne ułamki cienkiej blaszki z szeregiem otworów, należące do stopionego sita brązowego. Rys. 160, 7.

c) Końce kabłąka naczynia brązowego, z którego zachowały się zwinięte w uszka taśmowate uchwyty. Rys. 160, 5 i 6.

d) Dwa profilowane ogniwa brązowe, złożone z kółka i dwóch uchwytów. Rys. 160, 8.

e) Ostrze nożyc (?) brązowych. Dług. 8,6 cm, szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 160, 9.

f) Część półowalnej o romboidalnym przekroju ramy brązowej sprzączki do pasa. Rys. 160, 11.

g) Ułamek trzonu igły lub szpili brązowej. Dług. 3,5 cm. Rys. 160, 12.

h) Silnie zgięta i połamana brązowa, taśmowata sprężyna a od szkatułki. Rys. 160, 14.

i) Ostroga brązowa o kabłąku łukowatym, zakończonym dwoma guzkami; kołec czworoboczny, wewnątrz pusty; u nasady kolca profilowana listwa. Rozpiętość 4,5 cm, dług. kolca 1,9 cm, średn. guzka 0,65 cm. Rys. 160, 15.

j) Płytką brązową ze śladami piłowania. Rys. 160, 16.

k) Półkolisto-stożkowaty, częściowo stopiony przedmiot brązowy, nieokreślonego przeznaczenia. Średn. 2,4 — 2,9 cm, wys. 1,6 cm. Rys. 160, 17.

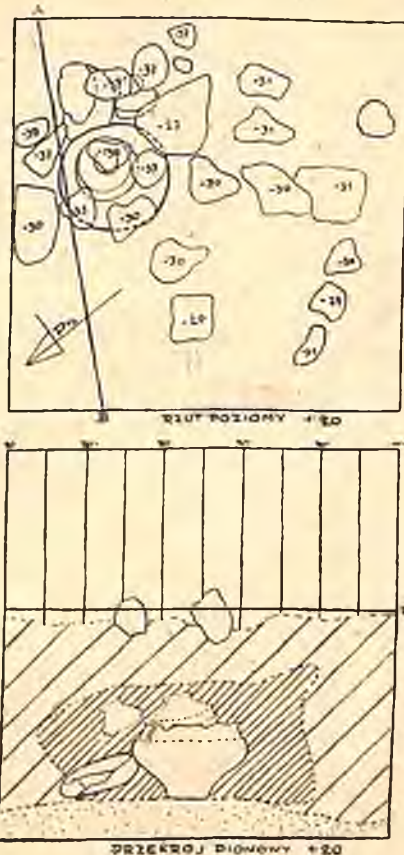
l) Ułamki żelaznej igły z uszkiem. Dług. 7,5 cm. Rys. 160, 13.

m) Półowalna rama żelaznej sprzączki do pasa, o przekroju romboidalnym. Dług. 3,5 cm, szer. 3,2 cm. Rys. 160, 10.

n) Duża ilość stopionego brązu.

178. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod pokrywą kamienną, znajdującą się na głęb. ok. 30 cm, wystąpił ciemny piasek, zawierający kości spalone, ułamki przepalonych naczyń, węgiel drzewny i stopione ułamki brązu. Właściwa jama, intensywnie zabarwiona, ukazała się około 20 cm poniżej pokrywy. Na dnie jamy stała popielnica silnie spękana, przykryta czarką, odwróconą do góry dnem. Ok. 10 innych przystawek otaczało popielnicę. Obok nich na głęb. 80 cm silnie przepalony przezslik gliniany. Po stronie wschodniej popielnicy znajdował się duży fragment naczynia brązowego, w większej części stopionego. W naczyniu znajdowały się nożyce, nóż, okucia zamku, klucz, nity i okucia — wszystko z brązu. W popielnicy spalone kości i stopione brązu. Rys. 161.

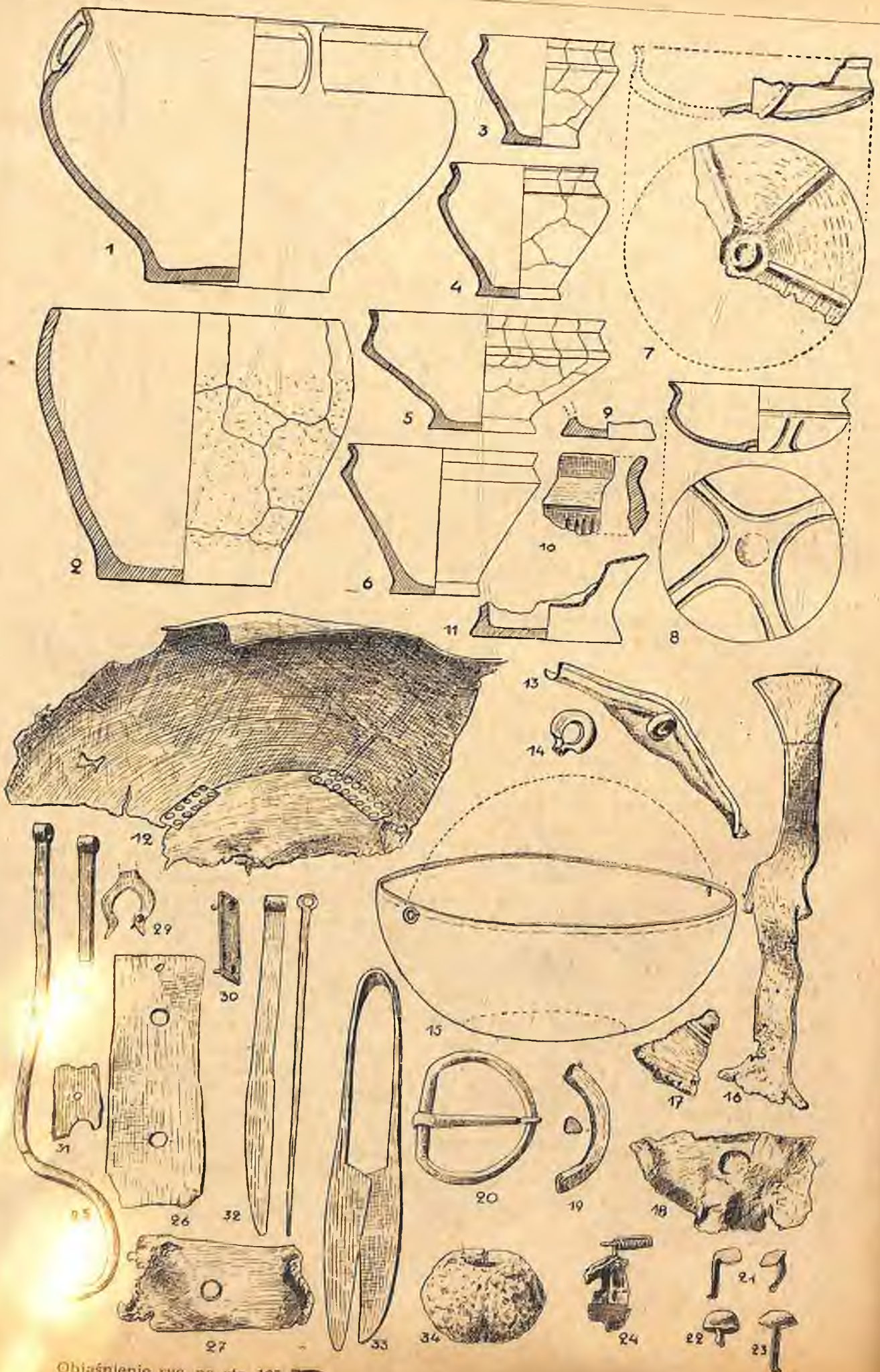
Ryc. 161. Plan grobu 178. Podziałka 1:20 — Fig. 161. Plan et coupe de la tombe no 178. Echelle 1:20. |||| gleba i piasek zmieszany z glębą — glèbe et sable mêlé de glèbe, //// brunatny piasek — sable brun, //// ciemny i czarno zabarwiony piasek — sable foncé et noir, ::::: żółty piasek — sable jaune, O kamienie (głębokość podana od górnej powierzchni kamienia) — pierres, leur profondeur est mesurée de la surface supérieure des pierres

Inwentarz:

1. Popielnica w przybliżeniu dwustożkowa z białym załosem brzuśca, nieznacznie wyodrębnioną podstawą, wyodrębnioną, zwężającą się szyjką i wygiętym na zewnątrz brzegiem; trzy wygięte ucha o lekko rozszerzających się nasadach; pow. lśniąca, czarna. Wys. 20,0 cm, otwór 25,0 cm, średn. 30,0 cm, dno 13,8 cm. Rys. 162, 1.

2. Naczynie w przybliżeniu jajowatego kształtu, z podstawą wyodrębnioną; pow. chropowata, oprócz szyjki i pasa przy podstawie, brunatno-szara; glina z domieszką tłuczonego kamienia; przepalony; zrekonstruowane. Wys. 21,0 cm, otwór 21,3 cm, średn. 23,0 cm, dno 12,7 cm. Rys. 162, 2.

3. Niska, ostro profilowana czarka z podstawą stożkowato wyodrębnioną; powłaczona szara; przepalona; zrekonstruowa-

Objaśnienie ryc. na str. 125

na, wys. 8,6 cm, średn. 18,5 cm, dna 8,0 cm. Rys. 162, 5.

4. Smukła czararka, ostro profilowana z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, szara; przepalona. Wys. 11,0 cm, średn. 14,8 cm, dno 6,8 cm. Rys. 162, 6.

5. Smukła, ostro profilowana czararka z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, szara; przepalona, zrekonstruowana. Wys. 10,0 cm, średn. 12,7 cm, dno 6,4 cm. Rys. 162, 4.

6. Ostro profilowana czararka z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, szaro-brunatna; przepalona i zrekonstruowana. Wys. 8,0 cm, średn. 11,0 cm, dno 6,0 cm. Rys. 162, 3.

7. Miska z półkulistym brzuścem, dnem wgniecionym do środka, zwężającą się szyjką i wygiętą na zewnątrz krawędzią; brzusec zdobiony półkolistymi bruzdami; tworzącymi razem równoramienny krzyż; pow. gładzona, szara; ścianki stosunkowo grube. Wys. 5,2 cm, średn. 13,6 cm, dno 2,3 cm. Rys. 162, 8.

8. Fragment miski z brzuścem półkulistym, dnem zdobionym koncentrycznymi żłobkami, nieznacznie wgniecionym do środka, z którego rozchodzą się żeberka o trójkątnym przekroju (przypuszczalnie sześć) podobnie, jak przy importowanych naczyniach szklanych; przepalona i wypaczona w ogniu. Wys. 4,7 cm, średn. ok. 18,0 cm. Rys. 162, 7.

9. Ułamki kilku innych przepalonych naczyń. Rys. 162, 9—11.

a) Część naczynia brązowego, wykutego z jednego kawałka blachy; brzusec półkulisty z krawędzią zgrubiałą, dno płaskie, (rys. 162, 12). Poniżej krawędzi umocowane

były pionowo okrągłe uszka z końcami złączonymi i przesuniętymi przez jeden otwór, rozklepanymi na wewnętrznej stronie naczynia (rys. 162, 13 i 14). Na naczyniu widoczne w kilku miejscach ślady naprawy: pęknięcia na granicy dna i brzuśca załatano blaszką, przymocowaną kilkunastoma płaskimi nitami. Podobnie naprawiono pęknięty brzeg, owijając go cienką blaszką, skutą nitami. Naczynie zachowało się w $\frac{1}{3}$, silnie pogieęte; reszta stopiona. Sądząc z dwóch zachowanych uch, naczynie posiadało kabłąk. Średn. dna ok. 18 cm, wys. ścianki ok. 18 cm. Próba rekonstrukcji na rys. 162, 15.

b) Fragmenty stopionego rondla brązowego; rączka taśmowata o końcach trapezowato rozszerzonych, w połowie swej długości również rozszerzona w kształcie dwóch liściowatych języczków (rys. 162, 16). Na innych fragmentach widoczne ślady toczenia (rys. 162, 17). Dług. rączki około 16 cm.

c) Stopione szkło w żółto-seledynowym odcieniu; pochodzi zapewne ze stopionego naczynia szklanego lub paciorków szklanych.

d) Nożyce brązowe z kabłąkiem rozszerzonym na zgięciu. Dług. 13,8 cm, dług. ostrza 6,6 cm, najw. szer. ostrza 1,6 cm. Rys. 162, 33.

e) Nożyk brązowy z łukowato zgiętym tyłcem i prostym ostrzem, nieznacznie wyodrębnionym od trzonka w kształcie prostokątnej sztabki, zawiniętej przy końcu w uszko. Dług. 12,6 cm, dług. ostrza 6,0 cm, najw. szer. ostrza 1,1 cm, szer. trzonka 0,7 cm. Rys. 162, 32.

f) Sprzączka brązowa do pasa, złożona z półwalnej ramy o rombówatym przekroju i kolec. Dług. 4,5 cm, szer. 5,0 cm, grubość ramy 0,4 cm. Rys. 162, 20.

g) Prostokątne, brązowe okucie zamka do szkatułki; w środku dwa symetrycznie umieszczone otwory; nity do przymocowania znajdują się na osi otworów. Z jednej strony dwa nity obok siebie, z drugiej jeden (po którym został otwór). Dług. 9,5 cm, szer. 3,2 cm. Rys. 162, 26.

h) Podobne okucie brązowe, zachowane w części. (Rys. 162, 27).

i) Klucz brązowy do zamka szkatułki z taśmowatą rączką, zwiniętą w uszko; zgięty i połamany. Dług. 18,0 cm, szer. taśmy 0,5 cm. Rys. 162, 25.

j) Część taśmowatej rączki z końcem zwiniętym w uszko. Dług. zach. 4,6 cm, szer. taśmy 0,5 cm. Rys. 162, 28.

k) Stopiona częściowo zapinka srebrna z szerokim taśmowatym kabłąkiem, zdo-

Ryc. 162. Zawartość grobu 178. 1. Popielnica, 2—11. Przystawki, 12. Część naczynia brąz., 13—14. Ucha naczynia brąz., 15. Próba rekonstrukcji naczynia brąz., 16—18. Ułamki rondla brąz., 19—20. Brąz. sprzączki do pasa, 21—23. Nity brąz., 24. Zapinka srebrna z granulacją. 25. Klucz brąz., 26—27. Okucia zamka, 28. Część trzonka brąz., 29—31. Okucia brąz. 32. Nóż brąz. 33. Nożyce brąz. 34. Prześlik. Nr 1—12 w $\frac{1}{4}$, 13—14 i 16—34 w $\frac{1}{2}$, 15— w $\frac{1}{6}$ w. n. — Fig. 162. Contenu de la tombe no 178. 1. Urne, 2—11. Vases rituels, 12. Fragment de vase en bronze, 13—14. Fragments d'un chaudron, 16—18. Fragments d'une casserole en bronze, 19—20. Boucles en bronze, 21—23. Rivets en bronze, 24. Fibule avec ornement granulé en argent, 25. Clef en fer, 26—27. Ferrures en bronze, 28. Fragment de manche en bronze, 29—31. Ferrures en bronze, 32. Couteau en bronze, 33. Ciseaux en bronze, 34. Fusairole en argile. Nos 1—12 en $\frac{1}{4}$, 13—14 et 16—34 en $\frac{1}{2}$, 15 en $\frac{1}{6}$ gr. nat.

bionym na nóżce srebrnym drucikiem (fili-gran), zwijanym wokół swej osi podłużnej. Drucików jest dziesięć; podobny drucik wi- dać na stopionym grzebieniu zapinki. Sprę- żynka zachowana z jednej strony posiada 11 zwojów i górną cięciwę; sprężynka i kolec brązowe. Do zapinki należy zapewne sto- pione srebro, znalezione wśród bryłek sto- pionego brązu. Rys. 162, 24.

l) Prostokątne okucie brązowe z dwoma nitami. Dł. 3,2 cm, szer. 0,85 cm. Rys. 162, 30.

m) Okucie brązowe, podkowiastego kształtu, częściowo uszkodzone; przy ramio- nach małe nity, względnie ślady po nich. Dług. zach. 2,7 cm. Rys. 162, 29.

n) Nity brązowe z naparstkowatymi główkami, silnie zniszczone w ogniu i po- gięte. Rys. 162, 22 i 23.

o) Nity brązowe z płaskimi główkami i bocznymi trzonami. Rys. 162, 21.

p) Ułamki przedmiotów brązowych o nieokreślonej funkcji na skutek silnego zniszczenia. Rys. 162, 19 i 31.

r) Silnie wypaczony w ogniu dwustożkowy przęślik gliniany. Średn. 4,0 cm, wys. 2,8 cm. Rys. 162, 34.

179. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 55 cm w rzucie poziomym jama miała kształt prawie okrągły o wymiarach 60 × 70 cm. 8 cm niżej znajdowała się kra- wędź rozłożonej zupełnie popielnicy, której nie można było zrekonstruować. Wokół niej ułamki przepalonych naczyń, węgiel drzewny i spalone kości. Wewnątrz popielnicy były kości, przęślik, zamek szkatułki, nożyce, szpila kościana i 3 zapinki żelazne. Rys. 163.

Inwentarz:

1. Popielnica ostro profilowana z brze- giem wygiętym łukowato na zewnątrz; po- wyżej załomu grupy na przemian ukośnych kresek, ujętych górną i dołem w linie po- ziome; pow. lśniąca, czarna. Rys. 164, 1.

2. Ostro profilowana czar-ka z podstawą stożk-owato wyodrębnioną; pow. szara; wy- paczona w ogniu; zrekonstruowana. Wys. ok. 9,0 cm, podstawa 7,4 cm. Rys. 164, 3.

3. Ostro profilowana czar-ka z pod- stawą stożkowato wyodrębnioną (brak); po- wierzchnia gładzona, brunatno-szara; prze- palona; zrekonstruowana. Wys. zach. 7,3 cm, otwór 14,2 cm. Rys. 164, 2.

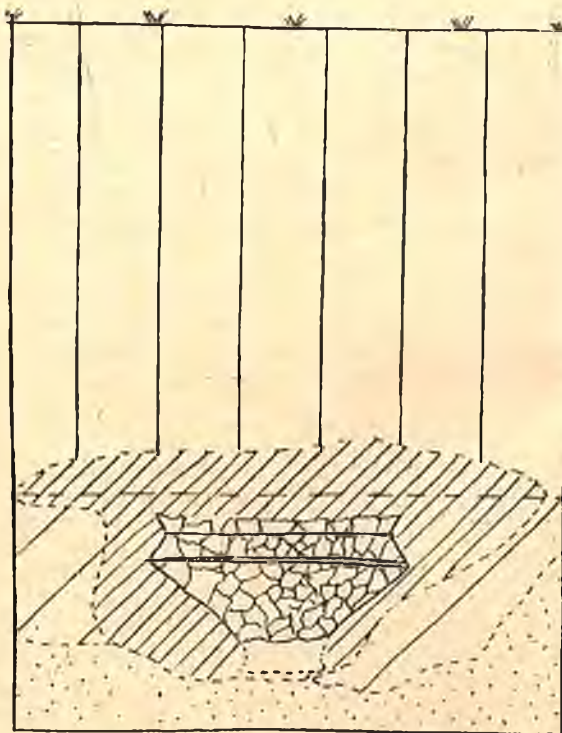
4. Miska z półkulistym brzuścem, zdo- bionym pięcioma dośrodkowo skierowanymi żłobkami, ze zwężającą się szyjką; uszko ko- lankowato zgięte; pow. brunatno-szara; prze-

palona; zrekonstruowana. Wys. ok. 5,0 cm. Rys. 164, 5.

5. Smukłe naczynie z brzuścem dwu- stożkowatym o łagodnym załomie, wydłużo- nym w części dolnej, z stożkowato wy- odrębnioną podstawą i płaskim dnem; szyjka wysoka, prawie cylindryczna z brzegiem zgrubiałym, wygiętym na zewnątrz. W po- łowie wysokości szyjki pozioma listwa, zdo- biona grupami na przemian ukośnych kresek. Poniżej nasady szyjki szereg wygniatanych dołeczków. Brzusiec zdobiony szerokimi żłob- kami pionowymi. Szerokie, nieco w środku zwężone, kolankowato zgięte uszko sięga od listwy na szyjce do nasady szyjki. Pow. gład- zona, siwo-rdzawa. Przepalona; zrekonstru- owana. Wys. 18,0 cm, otwór 8,4 cm, średn. 12,8 cm, dno 6,4 cm. Rys. 164, 6.

a) Nożyce żelazne, z szerokim na zgię- ciu kabłąkiem. Zniszczone w ogniu. Dług. 16,6 cm, dług. ostrza 7,0 cm, szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 164, 12.

b) Zamek szkatułki, złożony z okucia, klucza i sprężynki. Okucie żelazne w kształ- cie wydłużonej, trójkątnej blaszki, posiada

PRZEKRÓJ PIONOWY
KALA 1:10

Ryc. 163. Przekrój grobu 179. — Fig. 163. Coupe de la tombe no 179. |||| warstwa gleby i przemieszanego z glebą piasku — glèbe et sable mêlé de glèbe. //// ciemno zabarwiony piasek — sable foncé, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé. : : : : : żółty piasek — sable jaune

dwa otwory oraz dwa nity na szerszym końcu i jeden na węższym. Rączka klucza i taśmy żelaznej zdobiona jest na krawędziach ukośnymi nacięciami; koniec zawinięty w uszko; sprężynka silnie zniszczona przez ogień i rdzę, posiada cylindryczny nosek i zgięty kolek do umocowania. Na rysunku podano zamek w tym stanie, jak się znajdował „in situ”. Dług. okucia 8,0 cm, szer. 4,0 cm, grub. ścian szkatułki (na podstawie zgięcia nitów) 0,9 cm, dług. klucza 16,8 cm, szer. taśmy 1,0 cm, dług. sprężynki 9,5 cm. Rys. 164, 7.

c) Dwie równo uformowane z apinki żelazne z szerokim, lamowanym kabłąkiem i górnym, szerokim grzebieniem. Kabłąk zwęża się trapezowato ku nóżce i zdobiony jest poprzecznymi i ukośnymi bruzdami. Na grzebieniu dwie bruzdy ze śladami inkrustracji srebrnej. Sprężynka 26-zwojowa, z górną cięciwą i haczykiem; pochewka wysoka. Jedna z zapinek silnie zniszczona przez rdzę i ogień. Dług. 3,6 cm, wys. 2,1 cm. Rys. 164, 9 i 10.

d) Zapinka żelazna z szerokim kabłąkiem, trapezowatą, płaską nóżką i wysokim, płaskim grzebieniem (przy podstawie). Nóżka zdobiona dwiema poprzecznymi bruzdami. Sprężyna 20-zwojowa z cięciwą na zewnętrznej stronie grzebienia. Pochewka wysoka. Dług. 2,7 cm, wys. 2,0 cm. Rys. 164, 11.

e) Część szpili kościanej z główką zdobioną nacięciami w kształcie krzyża a poniżej siedmioma krążkowymi wcięciami; wygięta i połamana w ogniu. Dług. zach. ok. 7,8 cm. Rys. 164, 8.

f) Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniem przy otworze. Wys. 2,2 cm. średn. 3,4 cm. Przepalony. Rys. 164, 4.

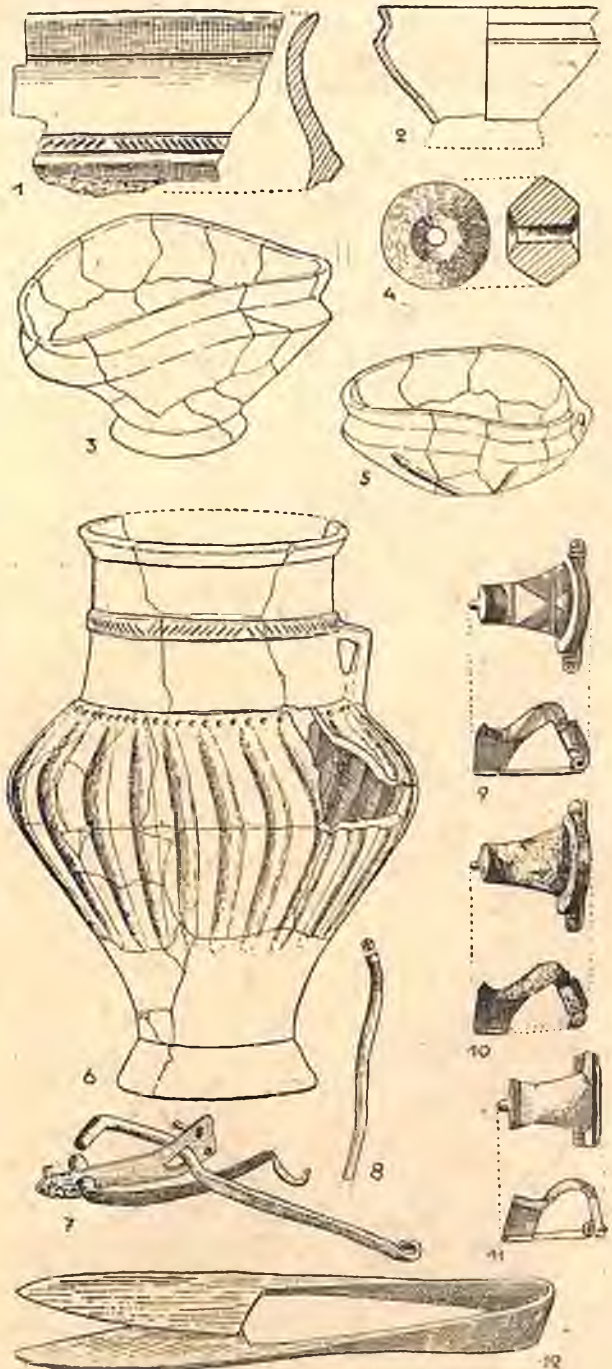
180. Grób zniszczony

Na głęb. 48 cm, pod przemieszana warstwą gleby i piasku, w której były drobne skorupki i okucia pasa, w piasku jasno-brunatnym znajdowały się kości palone, ułożone w zbitym i zwartym skupieniu. Zupełny brak przystawek, przepalonych skorup, węgla drzewnego. Skorup i okucia nie można z pewnością odnieść do tego skupiska kości. Przepuszczalnie są to kości wysypane przez przypadkowego odkrywcę popielnicy, który naczynie zabrał lub zniszczył a kości wsypał do czystego piasku. Grób ten leżał w pobliżu szosy, wypadek ten mógł mieć miejsce w czasie budowy tej drogi.

181. Groby jamowe zniszczone

Poniżej warstwy gleby leżały chaotycznie rozrzucone kamienie i w przemieszonym

z głęb. piasku znajdowały się przepalone skorupy, kości i kawałki węgla drzewnego. Na głęb. 45 cm piasek stał się ciemniejszy,

Ryc. 164. Zawartość grobu 179. 1. Fragment brzegu popielnicy $\frac{2}{3}$ w. n., 2—3. Ostro profilowane czarki, $\frac{1}{5}$ w. n., 4. Przęślik glin., 5. Misa z uszkiem, $\frac{1}{4}$ w. n., 6. Smukłe naczynie $\frac{2}{3}$ w. n., 7. Komplet zamku szkatułki $\frac{2}{3}$ w. n., 8. Szpila kościana $\frac{2}{3}$ w. n., 9—11. Zapinki żel., 12. Nożyce żel. $\frac{2}{3}$ w. n., — Fig. 164. Contenu de la tombe no 179. 1. Fragment de l'urne, 2—3. Coupelles, 4. Fusaïole. 5. Écuelle ansée, 6. Vase élancé, 7. Serrure en fer, 8. Épingle en os, 9—11. Fibules en fer, 12. Ciseaux, 1. 4 et 6—12 en $\frac{2}{3}$, 2—3 en $\frac{1}{5}$, 5 en $\frac{1}{4}$ gr. nat.

bionym na nóżce srebrnym drucikiem (fili-gran), zwijanym wokół swej osi podłużnej. Drucików jest dziesięć; podobny drucik widać na stopionym grzebieniu zapinki. Sprężynka zachowana z jednej strony posiada 11 zwojów i górną cięciwę; sprężynka i kolec brązowe. Do zapinki należy zapewne stopione srebro, znalezione wśród bryłek stopionego brązu. Rys. 162, 24.

l) Prostokątne okucie brązowe z dwoma nitami. Dł. 3,2 cm, szer. 0,85 cm. Rys. 162, 30.

m) Okucie brązowe, podkowiastego kształtu, częściowo uszkodzone; przy ramionach małe nity, względnie ślady po nich. Dług. zach. 2,7 cm. Rys. 162, 29.

n) Nity brązowe z naparstkowatymi główkami, silnie zniszczone w ogniu i po-gięte. Rys. 162, 22 i 23.

o) Nity brązowe z płaskimi główkami i bocznymi trzonami. Rys. 162, 21.

p) Ułamki przedmiotów brązowych o nieokreślonej funkcji na skutek silnego zniszczenia. Rys. 162, 19 i 31.

r) Silnie wypaczony w ogniu dwustożkowy przęślik gliniany. Średn. 4,0 cm, wys. 2,8 cm. Rys. 162, 34.

179. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 55 cm w rzucie poziomym jama miała kształt prawie okrągły o wymiarach 60 × 70 cm. 8 cm niżej znajdowała się krawędź rozłożonej zupełnie popielnicy, której nie można było zrekonstruować. Wokół niej ułamki przepalonych naczyń, węgiel drzewny i spalone kości. Wewnątrz popielnicy były kości, przęślik, zamek szkatułki, nożyce, szpila kościana i 3 zapinki żelazne. Rys. 163.

Inwentarz:

1. Popielnica ostro profilowana z brze-giem wygiętym łukowato na zewnątrz; po- wyżej załomu grupy na przemian ukośnych kresek, ujętych górą i dołem w linie po- ziome; pow. lśniąca, czarna. Rys. 164, 1.

2. Ostro profilowana czaraka z podsta-wą stożkowato wyodrębnioną; pow. szara; wy- paczona w ogniu; zrekonstruowana. Wys. ok. 14,2 cm, podstawa 7,4 cm. Rys. 164, 3.

3. Ostro profilowana czaraka z pod- stawą stożkowato wyodrębnioną (brak); po- wierzchnia gładzona, brunatno-szara; prze- palona; zrekonstruowana. Wys. zach. 7,3 cm, otwór 14,2 cm. Rys. 164, 2.

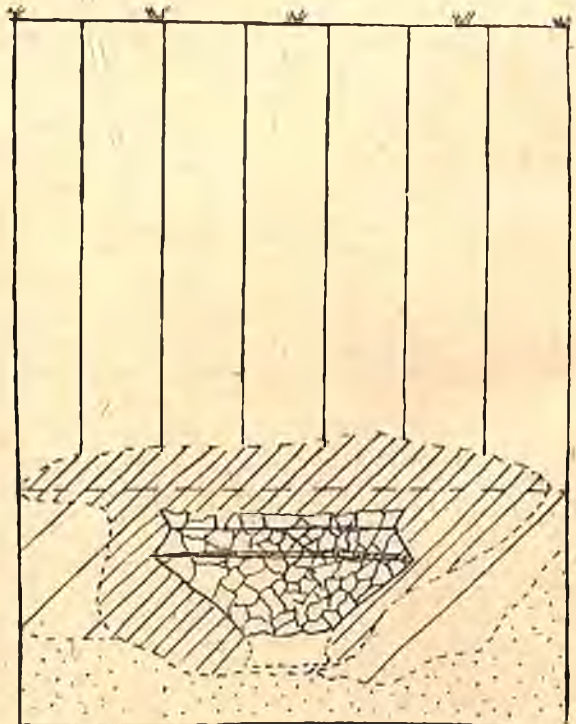
4. Miska z półkulistym brzuścem, zdo- bionym pięcioma dośrodkowo skierowanymi żłobkami, ze zwężającą się szyjką; uszko ko- lankowato zgięte; pow. brunatno-szara; prze-

palona; zrekonstruowana. Wys. ok. 5,0 cm. Rys. 164, 5.

5. Smukłe naczynie z brzuścem dwu- stożkowatym o łagodnym załomie, wydłużo- nym w części dolnej, z stożkowato wy- odrębnioną podstawą i płaskim dnem; szyjka wysoka, prawie cylindryczna z brzegiem zgrubiałym, wygiętym na zewnątrz. W po- łowie wysokości szyjki pozioma listwa, zdo- biona grupami na przemian ukośnych kresek. Poniżej nasady szyjki szereg wygniatanych dołeczków. Brzusiec zdobiony szerokimi żłob- kami pionowymi. Szerokie, nieco w środku zwężone, kolankowato zgięte uszko sięga od listwy na szyjce do nasady szyjki. Pow. gładzona, siwo-rdzawa. Przepalona; zrekonstru- owana. Wys. 18,0 cm, otwór 8,4 cm, średn. 12,8 cm, dno 6,4 cm. Rys. 164, 6.

a) Nożyce żelazne, z szerokim na zgię- ciu kabłąkiem. Zniszczone w ogniu. Dług. 16,6 cm, dług. ostrza 7,0 cm, szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 164, 12.

b) Zamek szkatułki, złożony z okucia, klucza i sprężynki. Okucie żelazne w kształ- cie wydłużonej, trójkątnej blaszki, posiada

PRZEKRÓJ PIONOWY

SKALA 1:10

Ryc. 163. Przekrój grobu 179. — Fig. 163. Coupe de la tombe no 179. |||| warstwa gleby i przemieszanego z glebą piasku — glèbe et sable mêlé de glèbe; //// ciemno zabarwiony piasek — sable foncé, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé. żółty piasek — sable jaune

ciwa otwory oraz dwa nity na szerszym końcu i jeden na węższym. Rączka klucza i taśmy żelaznej zdobiona jest na krawędziach ukośnymi nacięciami; koniec zawinięty w uszko; sprężynka silnie zniszczona przez ogień i rdzę, posiada cylindryczny nosek i zgięty kolek do umocowania. Na rysunku podano zamek w tym stanie, jak się znajdował „in situ”. Dług. okucia 8,0 cm, szer. 4,0 cm, grub. ścian szkatułki (na podstawie zgięcia nitów) 0,9 cm, dług. klucza 16,8 cm, szer. taśmy 1,0 cm, dług. sprężynki 9,5 cm. Rys. 164, 7.

c) Dwie równo uformowane zapinki żelazne z szerokim, łamanym kabłąkiem i górnym, szerokim grzebieniem. Kabłąk zwęża się trapezowato ku nóżce i zdobiony jest poprzecznymi i ukośnymi bruzdami. Na grzebieniu dwie bruzdy ze śladami inkrustacji srebrnej. Sprężynka 26-zwojowa, z górną cięciwą i haczykiem; pochewka wysoka. Jedna z zapinek silnie zniszczona przez rdzę i ogień. Dług. 3,6 cm, wys. 2,1 cm. Rys. 164, 9 i 10.

d) Zapinka żelazna z szerokim kabłąkiem, trapezowatą, płaską nóżką i wysokim, płaskim grzebieniem (przy podstawie). Nóżka zdobiona dwiema poprzecznymi bruzdami. Sprężynka 20-zwojowa z cięciwą na zewnętrznej stronie grzebienia. Pochewka wysoka. Dług. 2,7 cm, wys. 2,0 cm. Rys. 164, 11.

e) Część szpili kościanej z główką zdobioną nacięciem w kształcie krzyża a poniżej siedmioma krążkowymi wcięciami; wygięta i połamana w ogniu. Dług. zach. ok. 7,8 cm. Rys. 164, 8.

f) Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniem przy otworze. Wys. 2,2 cm, średn. 3,4 cm. Przepalony. Rys. 164, 4.

180. Grób zniszczony

Na głęb. 48 cm, pod przemieszana warstwą gleby i piasku, w której były drobne skorupki i okucia pasa, w piasku jasno-brunatnym znajdowały się kości palone, ułożone w zbitym i zwartym skupieniu. Zupełny brak przystawek, przepalonych skorup, węgla drzewnego. Skorup i okucia nie można z pewnością odnieść do tego skupiska kości. Przypuszczalnie są to kości wysypane przez przypadkowego odkrywcę popielnicy, który naczynie zabrał lub zniszczył a kości wsypał do czystego piasku. Grób ten leżał w pobliżu szosy, wypadek ten mógł mieć miejsce w czasie budowy tej drogi.

181. Groby jamowe zniszczone

Poniżej warstwy gleby leżały chaotycznie rozrzucone kamienie i w przemieszonym

z głębą piasku znajdowały się przepalone skorupy, kości i kawałki węgla drzewnego. Na głęb. 45 cm piasek stał się ciemniejszy.

Ryc. 164. Zawartość grobu 179. 1. Fragment brzegu popielnicy $\frac{2}{5}$ w. n., 2—3. Ostro profilowane czarki, $\frac{1}{5}$ w. n., 4. Przęślik glin., 5. Misa z uszkiem, $\frac{1}{4}$ w. n., 6. Smukłe naczynie $\frac{2}{5}$ w. n., 7. Komplet zamku szkatułki $\frac{2}{5}$ w. n., 8. Szpila kościana $\frac{2}{5}$ w. n., 9—11. Zapinki żel., 12. Nożyce żel. $\frac{2}{5}$ w. n., — Fig. 164. Contenu de la tombe no 179. 1. Fragment de l'urne, 2—3. Coupelles, 4. Fusaiole, 5. Écuelle ansée, 6. Vase élancé, 7. Serrure en fer, 8. Epingle en os, 9—11. Fibules en fer, 12. Ciseaux, 1, 4 et 6—12 en $\frac{2}{5}$, 2—3 en $\frac{1}{5}$, 5 en $\frac{1}{4}$ gr. nat.

zawierał b. mało kości spalonych i skorup. W tym piasku znaleziono wisiołek, nóż, nit żel., stopiony brąz i przęślik. W kierunku zach., w odległości około 1 m, było skupienie skorup (ułamki popielnicy) i kamień do krzesania ognia. Były to groby zniszczone podczas budowania szosy.

Ryc. 165. Żel. okucie końca pasa z grobu 180 — Fig. 165. Ferrure en fer de ceinture de la tombe no 180

Inwentarz:

1. Ułamki popielnicy o chropowatej powierzchni, z brzegiem nachylonym ku środkowi; glina z domieszką tłuczonego kamienia.

2. Ułamek ostro profilowanej czarki, zdobionej ukośnymi kreskami na załomie; powierzchnia gładzona, jasno-brunatna. Rys. 166, 2.

3. Drobne ułamki innych, przepalonych naczyń.

a) Prosty nóż żelazny z ostrzem obustronnie wyodrębnionym od trzonka. Dług. zach. 8,4 cm, najw. szer. ostrza 1,6 cm. Rys. 166, 5.

b) Krótki nit żelazny od grzebieńnięcia kościanego, czworoboczny z rozklepanymi końcami. Dług. 1,2 cm. Rys. 166, 3.

c) Żelazny wisiołek walcowaty z uszkiem do zawieszania, umocowanym poprzecznie do osi walca; przy końcach poprzeczne bruzdy; podstawy zdobione równoramiennym krzyżem; uszkodzony w ogniu. Dług. 1,9 cm, śr. 1,2 cm. Rys. 166, 6.

d) Stopiony brąz.

e) Dwustożkowy przęślik gliniany z zaokrąglonym załomem; przepalony. Wys. 2,5 cm, śr. 3,1 cm. Rys. 166, 4.

f) Kamień (drobnoziarnisty piaskowiec) do krzesania ognia; prostokątny, płaski; ślady używania widoczne z obu stron. Dług. 7,5 cm, szer. 5,7 cm, grub. 2,1 cm. Rys. 166, 1.

182. Grób jamowy (zniszczony)

Przepalone ułamki naczyń występowały już w warstwie gleby; pod nią ciemno-brunatny piasek, przemieszany z ziemią. Zarysu jamy nie można było wykreślić, ale spalone kości znajdowały się do głęb. 1,1 m, razem ze skorupami, bardzo drobnymi kawałkami węgla i zniszczonymi darami grobowymi:

Poniżej warstwy gleby znaleziono wisiołek wiaderkowaty, niżej nity żelazne, ułamek zapinki i stopiony brąz.

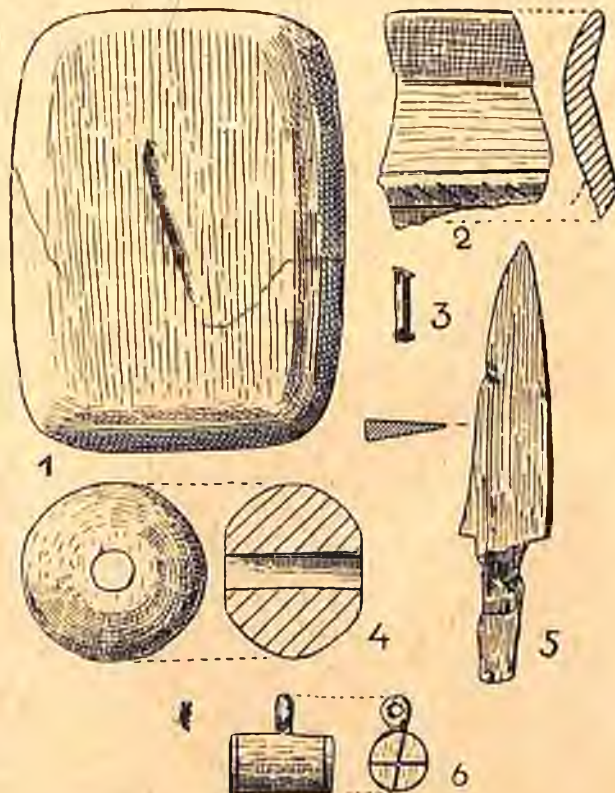
Inwentarz:

1. Przepalone i wypaczone ułamki dużego, ostro profilowanego naczynia.

2. Ułamki innych naczyń.

a) Żelazny wisiołek wiaderkowaty z kolisto wygiętym kabłąkiem; brzusec zdobiony u dołu dwiema, u góry jedną bruzdą poziomą; silnie zniszczony. Wys. 2,1 plus 0,9 cm. Średn. 1,6 cm. Rys. 167, 1.

b) Silnie profilowana nóżka zapinki brązowej z niską pochewką; poszczególne

Ryc. 166. Zawartość zniszczonego grobu 181. 1. Kamień do krzesania ognia, 2. Brzeg ostro profilowanego naczynia, 3. Nóż żel., 4. Przęślik glin., 5. Nóż żel., 6. Wisiołek żel. (Wszystko $\frac{2}{3}$ w. n.) — Fig. 166. Contenu de la tombe détruite no 181. 1. Pierre à battre, 2. Bord d'un vase, 3. Rivet en fer, 4. Fusaiolo en argile, 5. Couteau en fer, 6. Pendeloque en fer. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

zgrubienia na nóżce są oprócz jednego karbowane. Dług. zach. 1,8 cm. Rys. 167, 2.

c) Ułamek profilowanej szpili(?) brązowej. Rys. 167, 3.

d) Dwa gwoździe żelazne z płaskimi główkami i zgiętymi trzonami. Rys. 167, 4 i 5.

e) Bardzo drobne ułamki żelazne i stopiony brąz.

Ryc. 167. Zawartość zniszczonego grobu 182. 1. Wisiorek żel., 2. Nóżka zapinki brąz., 3. Część szpili brąz., 4—5. Gwoździe żel. (Wszystko $\frac{3}{4}$ w. n.) — Fig. 167. Contenu de la tombe détruite no 182. 1. Pendeloque en fer, 2. Pied d'une fibule en bronze, 3. Fragment d'épingle en bronze, 4—5. Clous en fer. $\frac{3}{4}$ gr. nat.

183. Grób jamowy

Wyraźny zarys jamy widoczny na głęb. 55 cm. Powyżej, w warstwach przemieszanych znajdowały się skorupy, pochodzące ze zniszczonej, górnej partii grobu. W ciemno zabarwionym wnętrzu jamy były równomierne rozrzucone ułamki przepalonego naczynia, spalone kości i węgiel drzewny. Prawie na dnie znajdował się stopiony brąz, sprzączka do pasa, okucia, ułamki szpili, oselka i grot oszczepu, utkwiony pionowo tuleją do góry. W przekroju pionowym jama miała kształt nieckowaty. Rys. 168.

Inwentarz:

1. Ułamki przepalonego naczynia ostro profilowanego, zdobionego powyżej załomu stojącymi trójkątami, wypełnionymi dołkami. Rys. 169, 2.

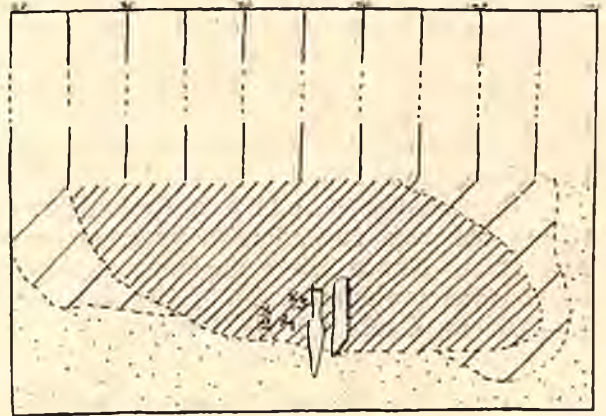
2. Ułamki ostro profilowanej czaraki; pow. gładzona, szara. Rys. 169, 1.

3. Ułamki innych przepalonych naczyń.

a) Żelazny grot oszczepu, liściowatego kształtu z krótką, okrągłą tuleją; przekrój ostrza daszkowaty; tuleja silnie zniszczona. Dług. 23,0 cm, dług. tulei 6,0 cm, średn. tulei u wlotu 2,1 cm, najw. szer. ostrza 3,6 cm. Rys. 169, 9.

b) Półkolista sprzączka żelazna do pasa z ramą o przekroju prostokątnym; zni-

szczona przez rdzę. Dług. 3,4 cm, szer. 4,4 cm. Rys. 169, 4.

Ryc. 168. Przekrój pionowy grobu 183. Podziałka 1:15 — Fig. 168. Coupe de la tombe no 183. Échelle 1:15. |||| gleba przemieszana z piaskiem — glèbe mêlée avec de sable, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé, /// ciemny piasek — sable foncé, ····· żółty i biały piasek — sable jaune et blanc, X₁ żel sprzączka do pasa — boucle en fer, X₂ okucie żel. — ferrure en fer, X₃ ułamki szpili kościanej — fragments d'épingle en os

Ryc. 169. Zawartość grobu 183. 1—2. Ułamki naczyń, 3. Szpila kościana, 4. Żel. sprzączka do pasa, 5—7. Okucia żel., 8. Oselka, 9. Grot włóczni. (Wszystko $\frac{2}{5}$ w. n.) — Fig. 169. Contenu de la tombe no 183. 1—2. Tessons, 3. Épingle en os, 4. Boucle en fer, 5—7. Ferrures en fer, 8. Aiguiseur, 9. Pointe de lance. $\frac{2}{5}$ gr. nat.

c) Okucie żelazne, złożone z prostokątnej płytki i dwóch nitów z płaskimi główkami. Dług. 3,2 cm. Rys. 169, 5.

d) Ułamek sprężynowato zwinętej tasiemy brązowej. Rys. 169, 6.

e) Ułamki blaszek brązowych i stopiony brąz. Rys. 169, 7.

f) Ułamki szpilki kościanej z płasko ściętą główką. Rys. 169, 3.

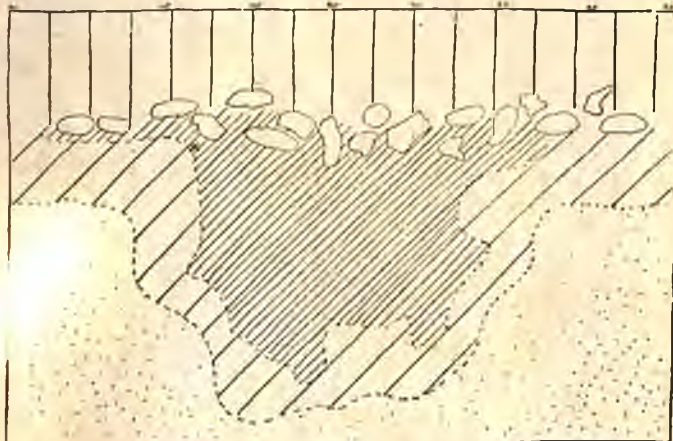
g) Prostokątna osełka z drobnoziarnistego piaskowca, ze śladami używania z czterech stron. Końce ścięte ukośnie; częściowo uszkodzona (odłupana). Dług. 19,0 cm, szer. 4—4,5 cm. Grub. 2,2 cm. Rys. 169, 8.

184. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Pod warstwą gleby na głęb. od 22—42 cm leżał „bruk“ kamienny o wymiarach 2,1 × 1,9 m, ułożony z drobnych, łupanych kamieni. Pod nim znajdowała się obszerna jama, wypełniona smolisto-czarnym piaskiem, zawierającym drobny węgiel drzewny, spalone kości i skorupy, których najwięcej było w górnej partii grobu. W zachowanej części jamy, tuż pod pokrywą kamienną znajdowała się brzytwa żelazna. Rys. 170. Na północ od tego grobu w odległości ok. 1 m znajdował się podobny bruk kamienny, o wym. 4,1 × 3,15 m. Między kamieniami, które były spękane w ogniu, znajdowały się drobne resztki węgla drzewnego i bardzo drobne skorupy.

Inwentarz:

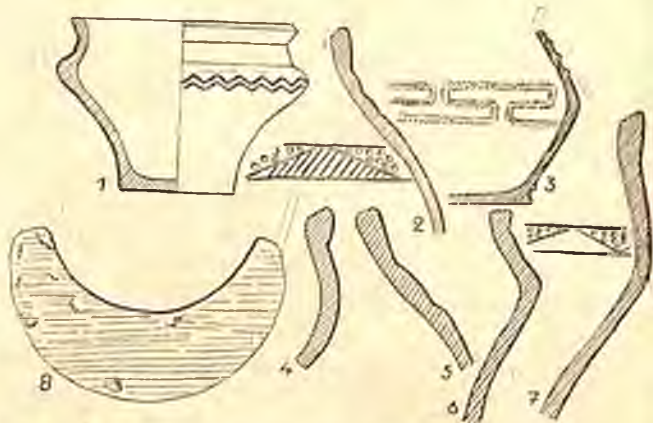
1. Część naczynia ostro profilowanego z brzuścem wgiętym łukowato do środka. Na

Ryc. 170. Przekrój pionowy grobu 184. Podziałka 1:20 — Fig. 170. Coupe de la tombe no 184. Échelle 1:20 |||| warstwa gleby — glèbe, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé, /// czarno zabarwiony piasek — sable noir, ······ żółty piasek — sable jaune, × brzytwa żel. — rasoir en fer

załomie głęboko ryta podwójna linia zygzakowata; pow. lśniąca, czarna. Wys. 10,8 cm. średn. 17,4 cm, otwór 15,6 cm. Rys. 171, 1.

2. Część baniastego naczynia z szyjką wyodrębnioną i zgrubiałym brzegiem; pow. lśniąca, czarna; poniżej szyjki ornament złożony z szerokich trójkątów, wypełnionych na przemian ukośnymi kreskami i dołkami. Trójkąty ujęte górami i dołkami poziomymi liniami. Rys. 171, 2.

Ryc. 171. Zawartość grobu 184. 1. Naczynie $\frac{1}{2}$ w. n., 2—7. Profile ułamków naczyń $\frac{2}{3}$ w. n., 8. Brzytwa żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 171. Contenu de la tombe no 184. 1. Vase, 2—7. Tessons, 8. Rasoir en fer. 1 en $\frac{1}{2}$, 2—8. en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

3. Część dwustożkowego naczynia z trzema listwami na szyjce; na załomie ornament meandrowy w postaci jodełkowej linii; podstawa wyodrębniona; pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. ok. 15,0 cm. Rys. 171, 3.

4. Ułamek naczynia z brzuścem półkulistym i zgrubiałym brzegiem; pow. gładzona, ceglasto-ciemna. Rys. 171, 4.

5. Ułamki naczynia z baniastym brzuścem, zwężoną szyjką i zgrubiałym brzegiem; pow. czarna, lśniąca. Rys. 171, 5.

6. Ułamki ostro profilowanej czarki o pow. czarnej i lśniącej. Rys. 171, 6.

7. Ułamki naczynia z wysoką, prawie cylindryczną szyjką i zgrubiałym brzegiem. Na szyjce ornament z szerokich trójkątów wypełnionych dołeczkami. Trójkąty ujęte górami i dołkami w linii poziome; pow. gładzona, czarna. Rys. 171, 7.

a) Półksiężycowata brzytwa żelazna ze zwężonymi końcami. Dług. 8,4 cm, najw. szer. ostrza 2,7 cm. Rys. 171, 8.

185. Grób jamowy (zniszczony)

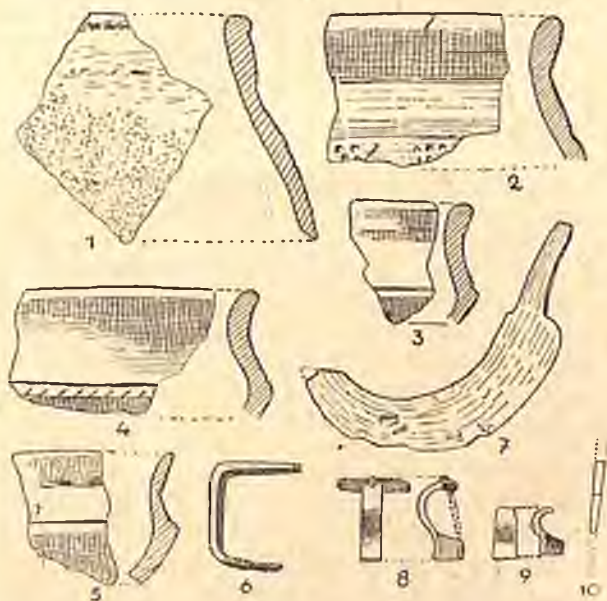
Jama znajdowała się częściowo obok rowu szosowego, na skutek czego w większej części była zniszczona. W ciemno-brunatnym

piasku, na różnych głębokościach, od 38 do 67 cm znajdowały się fragmenty naczyń, kości i węgiel drzewny. Wśród nich znaleziono nóż sierpowaty, dwie zapinki żelazne, skuwkę żelazną i ułamek szpili kościanej.

Inwentarz:

1. Ułamki większego naczynia z białym brzuścem i zgrubiałym brzegiem; pow. brzuśca chropowata, szyjka gładzona; kolor pow. ceglasty; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 172, 1.

2. Ułamki przepalonych naczyń, ostro profilowanych o pow. gładzonej, szarej. Rys. 172, 2—5.

Ryc. 172. Zawartość grobu 185. 1—5 Brzegi naczyń, 6. Skuwka żel., 7. Nożyk sierpikowaty, 8—9. Zapinki, 10. Ułamek szpili kość. (Wszystko $\frac{2}{3}$ w. n.) — Fig. 172. Contenu de la tombe no 185. 1—5 Tessons, 6. Ferrure en fer, 7. Couteau en forme de faucille, 8—9. Fibules en fer, 10. Fragment d'épingle en os. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

a) Nóż żelazny, sierpikowaty, z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym; częściowo zniszczony. Dług. 9,6 cm, szer. ostrza 1,9 cm. Rys. 172, 7.

b) Taśmowata skuwka żelazna, zgięta w kształcie litery U. Dług. 3,1 cm, szer. taśmy 0,8 cm. Rys. 172, 6.

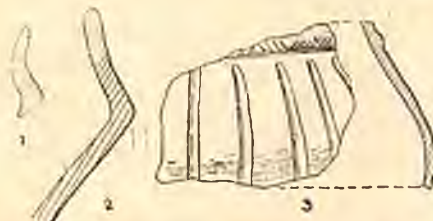
c) Zapinka żelazna z taśmowatym kabłąkiem i górną cięciwą z haczykiem; pochewka wysoka, brak kolca. Dług. 2,8 cm, wys. 1,5 cm. Rys. 172, 8.

d) Część zapinki żelaznej z taśmowatym kabłąkiem i wysoką pochewką; silnie zniszczona przez rdzę. Dług. 2,0 cm, wys. 1,0 cm. Rys. 172, 9.

e) Ułamek szpili kościanej. Dług. 2,6 cm. Rys. 172, 10.

186. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 55 cm pod warstwą przemieszanego z glebą piasku wystąpiła nieregularna dolna część jamy, wypełniona ciemnym piaskiem; przepalone skorupy występowały już w warstwach przemieszanych i tworzyły skupienie w zach. części jamy. Między skoru-

Ryc. 173. Ułamki naczyń z grobu 186. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 173. Tessons de la tombe no 186. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

pami znajdowały się kawałki węgla drzewnego i spalonych kości.

Wśród skorup wyróżnić można:

1. Ułamki większego, dwustożkowego naczynia, z ostrym załomem brzuśca i zgrubiałą krawędzią; pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 173, 2.

2. Ułamki ostro profilowanej czarki. Rys. 173, 1.

3. Ułamki smukłego naczynia z białym brzuścem, zdobionym szerokimi, pionowymi żłobkami; szyjka oddzielona od brzuśca poziomą listwą, zdobioną grupami na przemian ukośnych kresek; pow. gładzona, szaro-brunatna. Rys. 173, 3.

187. Grób jamowy z pokrywą kamienną (zniszczony)

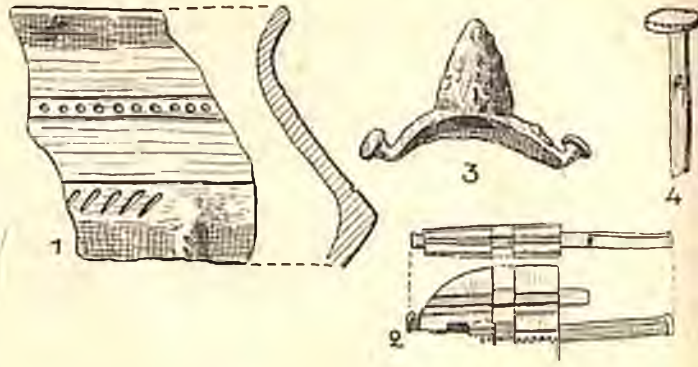
Na głęb. 26 cm wystąpił „bruk kamienny” ułożony z małych kamieni. Pomiędzy kamieniami, które sięgały do 1,40 m, znajdowały się drobne ułamki naczyń, wszystkie przepalone, kości i węgiel drzewny. Miejscami występowały plamy smolisto-czarnego piasku. Z uwagi na to, że grób znajdował się obok rowu szosowego, przypuszczam, że został on zniszczony podczas budowy drogi.

188. Grób jamowy (zniszczony)

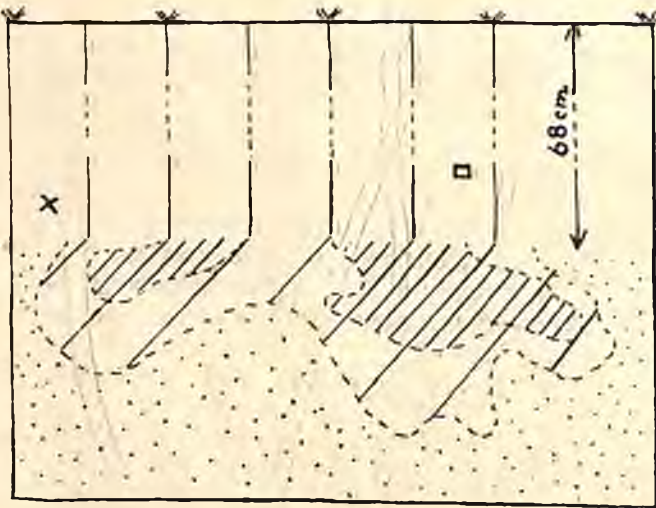
Na głęb. 68 cm (do tej głęb. ziemia była silnie przemieszana z ciemno-brunatnym piaskiem) zarysowało się dno jamy grobowej. W jednym z silniej zabarwionych miejsc znajdowało się skupisko spalonych kości. Na głęb. 78 cm znaleziono gwóźdź żelazny. Do tego grobu należy zapewne odnieść znalezioną w warstwie przemieszanej ostrogę że-

lazną i grzebień kościany. Rys. 174. Ułamki przepalonych naczyń rozrzucone były w warstwie przemieszanej i sięgały do spodu jamy. Wśród skorup należy wyróżnić:

1. Ułamek większego naczynia, ostro profilowanego, zdobionego w połowie wysokości szeregiem wygniatanych dołków, ujętych w dwie linie; powyżej załomu grupy na przemian ukośnych kresiek. Na jednym z fragmentów widoczna listwa, zaczynająca się małym guzkiem na załomie, biegnąca pionowo na stożkowatej dolnej części naczynia; listwa zdobiona ukośnymi kreskami; pow. jasno-brunatna, gładzona. Rys. 175, 1.

Ryc. 175. Zawartość grobu 188. 1. Fragment naczynia, 2. Grzebień kościany, 3. Ostroga żel., 4. Gwóźdź żel. (Wszystko $\frac{1}{2}$ w. n.) — Fig. 175. Contenu de la tombe no 188. 1. Tesson, 2. Peigne en os, 3. Éperon en fer, 4. Clou en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Ryc. 174. Przekrój pionowy grobu 188. Podziałka 1:10 — Fig. 174. Coupe de la tombe no 188. Échelle 1:10. |||| gleba i zmieszany z glebą piasek — glèbe et sable mêlé avec la glèbe, //// ciemny piasek — sable foncé, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé, ::::: żółty piasek — sable jaune, ■ Gwóźdź żel. — clou en fer, □ Grzebień — peigne, × ostroga — éperon

a) Żelazna ostroga z szerokim kabłąkiem i stożkowatym kolcem, wewnątrz pustym; końce kabłąka zakończone płaskimi guzkami; silnie zniszczona przez rdzę; rozniętość kabłąka 5,6 cm, wys. kolca 2,5 cm. Rys. 175, 3.

b) Gwóźdź żelazny z płaską główką o karbowanej krawędzi; trzon czworograniasty. Długość 3,6 cm, średn. główki 1,2 cm. Rys. 175, 4.

c) Grzebień kościany, silnie uszkodzony, z kilku płyt złączonych dwoma poprzecznymi, żelaznymi nitami. Dolny nit posiada końce rozklepane, górny tkwi całkowicie wewnątrz grzebienia. Pow. obustronnie zdobiona poprzecznymi żłobkami, podobnie grzbiet. Długość 6,5 cm. Rys. 175, 2.

189. Grób popielnicowy (zniszczony)

Na głęb. 58 cm w brunatnym piasku znajdowały się fragmenty rozbitej popielnicy. Wśród nich, rozrzucone dalej poza obręb popielnicy były spalone kości. W środku dolnej części naczynia leżał jednoczęściowy grzebień kościany. Nad naczyniem, w warstwach przemieszanych rozrzucone, przepalone skorupy, niewiadomo w jakim związku będące ze zniszczoną popielnicą.

Inwentarz:

1. Popielnica z baniastym brzuścem, krótką, zwężającą się szyjką i brzegiem wygiętym na zewnątrz; podstawa wyodrębniona, dno płaskie. Pow. chropowata, szyjka i podstawa gładkie. Gлина z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Kolor pow. brunatno-ceglasty. Rys. 176, 1.

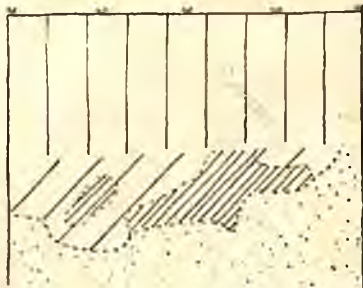
Ryc. 176. Zawartość grobu 189. 1. Popielnica $\frac{1}{6}$ w. n., 2—3. Ułamki naczyń $\frac{1}{3}$ w. n., 4. Grzebień kość. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 176. Contenu de la tombe no 189. 1. Urne, 2—3. Tessons, 4. Fragment de peigne en os. 1 en $\frac{1}{6}$, le reste en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

2. Wśród skorup znalezionych w warstwach przemieszanych wyróżniają się: ułamek miski z dnem półkulistym i cylindrycznym brzegiem (rys. 176, 2) i ułamek naczynia, zdobionego w połowie wysokości szyjki trójkątnymi dołkami. Rys. 176, 3.

a) Zgięty w ogniu jednoczęściowy grzebień z półkolistym grzbietem. Dług. 5,9 cm. Rys. 176, 4.

190. Grób jamowy

Na głęb. ca 35 cm wystąpiła ciemno zabarwiona jama, zawierająca liczne, przepalone skorupy i kości; górna część jamy była zniszczona. Rys. 177.

Ryc. 177. Przekrój pionowy grobu 190. Podziałka 1:20 — Fig. 177. Coupe de la tombe no 190. Échelle 1:20. |||| gleba i zmieszany z glebą piasek — glèbe et sable mêlé avec de glèbe. //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé. //// czarno-zabarwiony piasek — sable noir. ······ żółty piasek — sable jaune

Inwentarz:

1. Część ostro profilowanej czarki z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, szara. Wys. 10,8 cm, dno 7,0 cm. Rys. 178, 1.

2. Kubek dwustożkowego kształtu z ostrym załomem brzuśca i brzegiem lekko wygiętym na zewnątrz; pow. poniżej załomu

grubo obmazywana gliną, powyżej gładzona; zachowała się tylko dolna nasada grubego ucha; kolor pow. szary z ceglastym odcieniem. Wys. 9,6 cm, otwór 10,0 cm, średn. 11,4 cm, dno 6,5 cm. Rys. 178, 3.

3. Miseczka z półkulistym brzuścem, wygiętym na zewnątrz brzegiem i wgniecionym do środka dnem; pow. gładzona, szara z brunatnym odcieniem. Wys. 4,2 cm, średn. 9,0 cm, dno 2,4 cm. Rys. 178, 2.

4. Ułamki przepalanej, ostro profilowanej czarki; pow. gładzona, szara. Rys. 178, 4.

5. Ułamki naczynia z łagodnym załomem brzuśca i silnie na zewnątrz wygiętym brzegiem. Na szyjce dwie linie poziome, wypełnione grupami na przemian ukośnych kresiek, poniżej wiszące trójkąty, wypełnione dołkami. Pow. gładzona, żółto-szara. Rys. 178, 5.

6. Fragment baniastego naczynia z powierzchnią gładzoną, zdobioną wsuwanymi kątami. U nasady szyjki pozioma listwa. Kolor pow. szaro-brunatny. Rys. 178, 6.

191. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 40 cm znajdowały się ślady zniszczonego w czasie orki grobu jamowego. Ciemno zabarwiony piasek zawierał kilka drobnych, przepalonych skorup i spalone kości. Wśród skorup wyróżniają się ułamki ostro profilowanej czarki o gładzonej i ciemno-szarej powierzchni.

192. Grób popielnicowy (zniszczony)

Na głęb. 65 cm w jasno-brunatnym piasku pojawiło się skupienie spalonych kości, otoczonych uławkami naczyń. Wśród kości na głęb. 75 cm leżał przesłik. Za tym, że jest to zniszczony z niewiadomych powodów grób popielnicowy, przemawiałoby, że wśród skorup znajdują się ułamki większego, nieprzypalonego naczynia, które było popielnicą, podczas, gdy reszta uławków nosi ślady niszczącego wpływu ognia. Być również może, że kości wsypane do wygrzebanej jamy otoczono skorupami, których znaczna ilość znajdować musiała się na ówczesnym cmentarzu. Brak ciemno zabarwionego piasku wskazuje na niewsypanie do jamy szczątków stosu. Rys. 179.

Inwentarz:

1. Części nieprzypalonego naczynia z ostrym załomem brzuśca; brzeg i szyjka gładzone, reszta chropowata; kolor pow. szaro-brunatny. Rys. 180, 1.

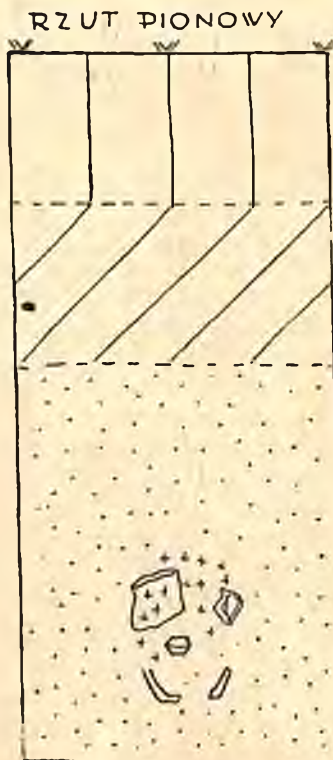
Ryc. 178. Ceramika z grobu 190. (ryc. 1 i 3 $\frac{1}{6}$ w. n., 2, 4—6 $\frac{1}{3}$ w. n.) — Fig. 178. Céramique de la tombe no 190. 1 et 3 en $\frac{1}{6}$, le reste en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

2. Ułamki naczynia zdobionego u nasady szyjki dwiema poziomymi bruzdami; pow. gładzona, szara z brązowym odcieniem. Rys. 180, 2.

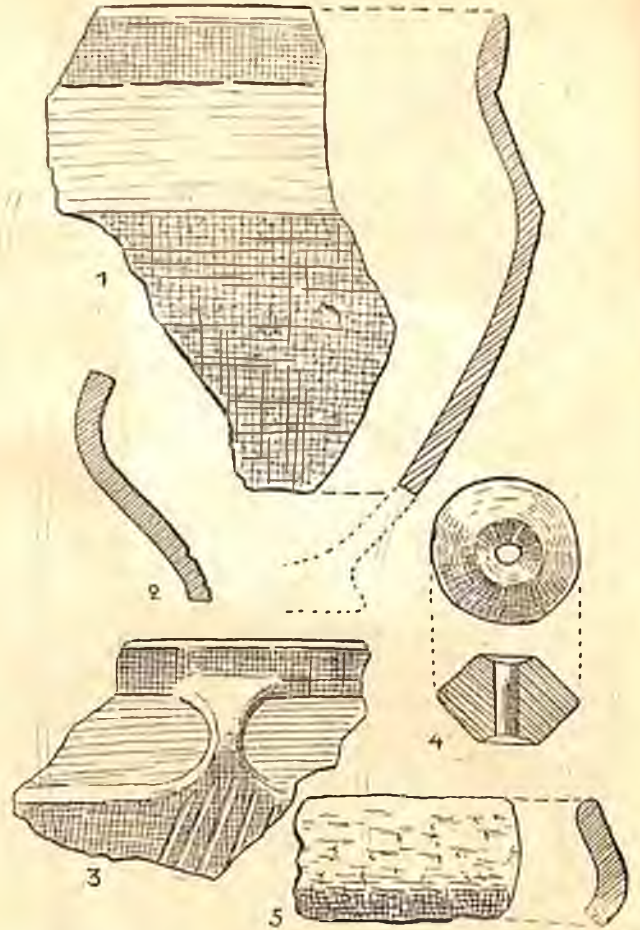
3. Ułamki ostro profilowanej czarki z uszkiem zwężonym w środku; pow. lśniąca, żółto-ceglasta. Rys. 180, 3.

4. Ułamki silnie przepalonej miseczki z baniastym brzuścem; pow. szara, na skutek przepalenia chropowata. Rys. 180, 5.

a) Dwustożkowy przęślik gliniany z małymi wgłębieniami przy otworze. Średnica 3.6 cm. wys. 2,4 cm. Rys. 180, 4.

Ryc. 179. Plan grobu 192. Podziałka 1 : 10 — Plan et coupe de la tombe no 192. Échelle 1 : 10. |||| gleba — glèbe, //// piasek ciemno-brunatny — sable brun foncé. ···· piasek jasno-brunatny — sable brun clair; ++ Spalone kości — os brulés

Ryc. 180. Ceramika i przęślik z grobu 192. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 180. Céramique et fusaïole (4) de la tombe no 192. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

193. Groby zniszczone

Pod warstwą gleby wystąpiły ciemniejsze plamy w żółtym piasku, zawierające spalone kości, węgiel drzewny i dużą ilość skorup. Wśród nich było kilka naczyń z gliny z domieszką tłuczonego kamienia, które nie wykazywały śladów przepalenia. Skorupy występowały na różnych głębokościach równomiernie. Podobnie rozrzucone były dary grobowe, na podstawie których można wnioskować, że przemieszane zostały groby męskie i kobiece. Poszczególnych jam nie można było zlokalizować. Wśród skorup można wyróżnić:

1. Ułamki naczyń szerokootworowych, o niedbale gładzonej, często chropowatej powierzchni, zdobionej czasem ornamentem paznokciowym; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 181, 1 i 6.

2. Ułamki naczyń z wyodrębnioną szyjką i brzegiem; pow. lśniąca, ceglasta. Rys. 181, 4.

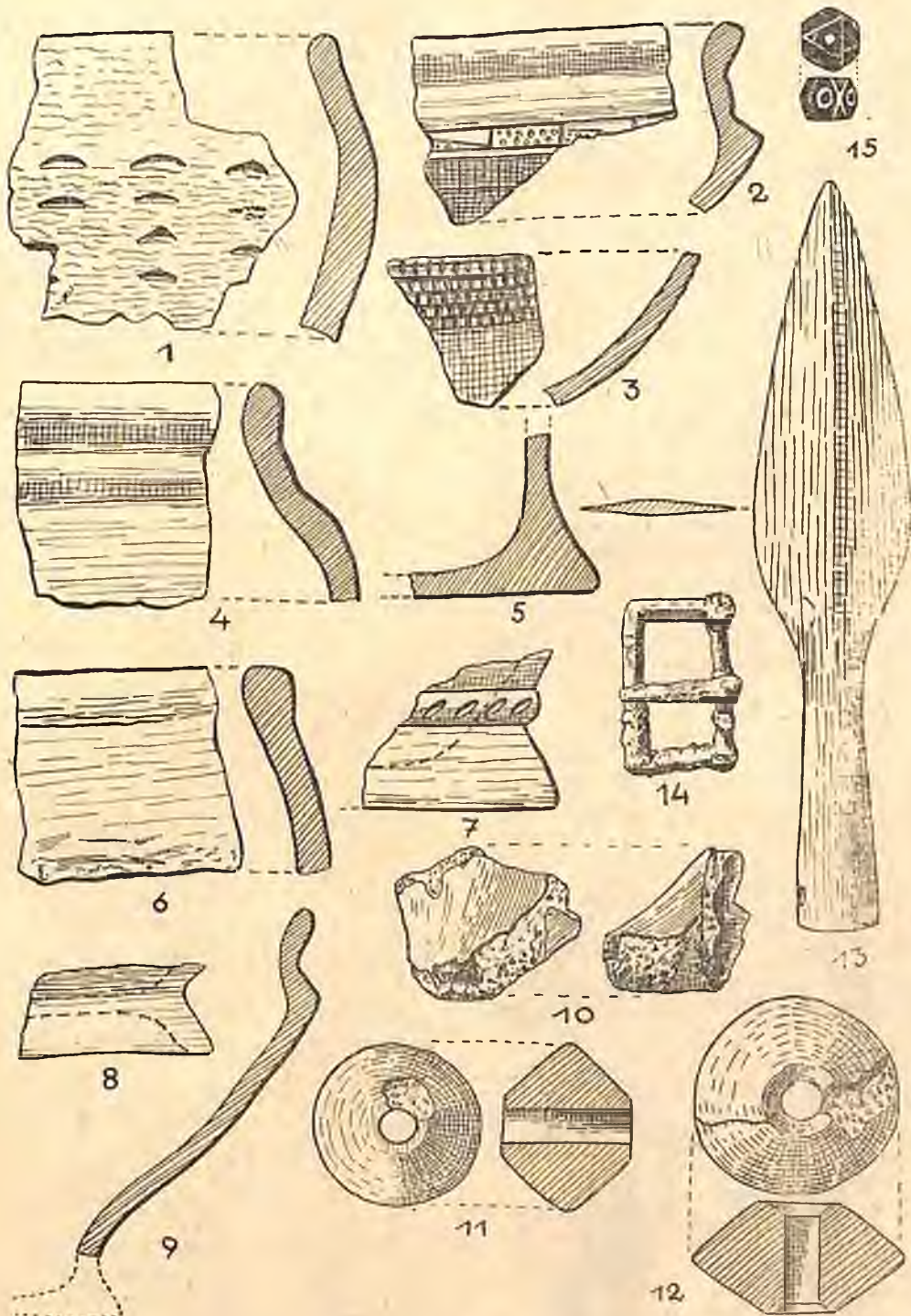
3. Ułamki ostro profilowanych czarek. Rys. 181, 2 i 9.

4. Ułamki miseczek ze zdobionym brzuścem. Rys. 181, 3.

5. Ułamki stożkowato wydłużonych podstaw z płaskim (rys. 181, 5 i 7) i wklęsłym (rys. 181, 8) dnem.

6. Przepalony ułamek naczynia zoomorficznego kształtu, z otworkiem z przodu. Rys. 181, 10.

W zasięgu skupienia powyższych skorup znaleziono:

Ryc. 181. Zawartość zniszczonych grobów 193. 1—9. Ułamki ceramiki, 10. Ułamek naczynia zoomorficznego (?), 11—12. Prześliki glin., 13. Grot włóczni, 14. Sprzączka żel. 15. Paciorek ze szkliva. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 181. Contenu des tombes détruites no 193. 1—19. Tessons, 10. Fragment de vase zoomorphique (?), 11—12. Fusaioles, 13. Pointe de lance, 14. Boucle en fer, 15. Perle en émaille. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

a) Żelazny grot oszczepu z ostrzem liściowatym i okrągłą tuleją. Dług. 15,6 cm, tuleja 6,0 cm, szer. ostrza 3,3 cm. Rys. 181, 13.

b) Żelazna sprzączka z ruchomą, prostokątną ramą i kolcem; Dług. 2,5 cm, szer. 3,7 cm. Rys. 181, 14.

c) Dwustożkowy przęślik gliniany; przepalony. Wys. 2,8 cm, średn. 3,6 cm. Rys. 181, 11.

d) Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze; uszkodzony i przepalony. Wys. 2,4 cm, średn. 4,3 cm. Rys. 181, 12.

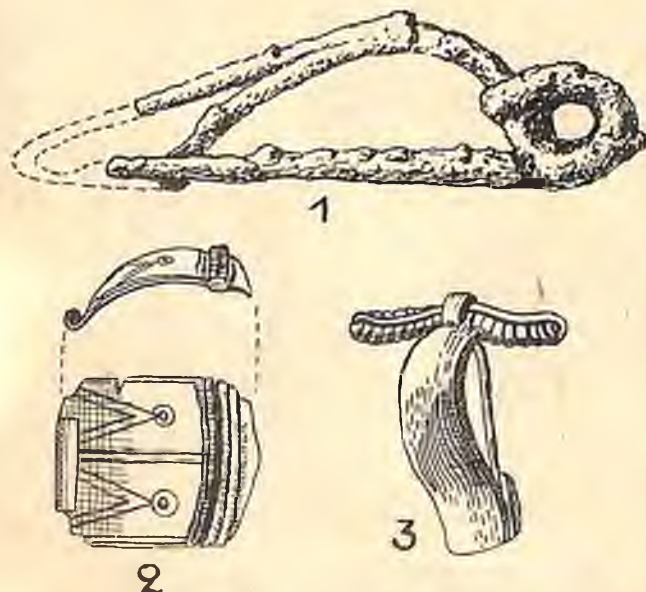
e) Paciorek sześciobocznego kształtu z czarnego szkliva, z wtopionym czerwonym i białym a na bokach żółtym szklivem. Średn. 1,2 cm, wys. 0,85 cm. Rys. 181, 15.

194. Groby zniszczone

Pod warstwą gleby grub. 36 cm i warstwą przemieszanego z glebą piasku były widoczne ciemniejsze plamy, które częściowo łączyły się z sobą i były silnie przemieszane. Wśród kilkunastu mało charakterystycznych skorup znajdowały się dwie zapinki żelazne i ułamek zapinki brązowej.

a) Zapinka żelazna (silnie uszkodzona) z jednego kawałka drutu. Nóżka odwinięta ku górze i złączona z kabłąkiem. Cięciwa dolna; sprężyna 4-zwojowa. Dług. zach. 6,7 cm, wys. 2,3 cm. Rys. 182, 1.

b) Zapinka żelazna z kabłąkiem esowato wyiętym, o przekroju półkolisto-płaskim, sprężynce nawiniętej na oś i górnej

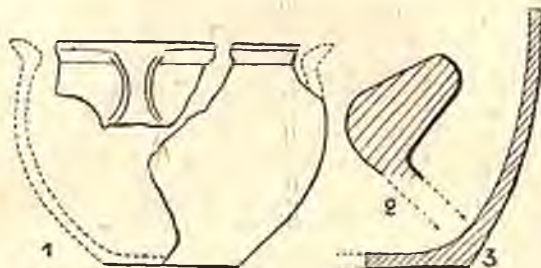
Ryc. 82. Zapinki ze zniszczonych grobów 194. W. n. (1 i 3 żel., 2 brąz.) — Fig. Fibules de tombes détruites no 194. 1 et 3 en fer, 2 en bronze. Gr. nat.

cięciwie z haczykiem. Dług. 3,2 cm, wys. 2,2 cm. Rys. 182, 2.

c) Ułamek szerokiego, taśmowego kabłąka zapinki brązowej; sprężynka była chroniona kapturkiem; pow. kabłąka zdobiona wzdluz krawędzi i w środku bruzdami oraz zwróconymi w stronę główki wsuwawymi kątami, zakończonymi kółkami; grzebień niski. Dług. zach. 2,6 cm. Rys. 182, 3.

195. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 50 cm pod warstwą gleby i przemieszanej ziemi ślady grobu jamowego w postaci smolisto-czarnych plam piasku. Wewnątrz znajdowały się ułamki przepalonych naczyń, węgiel drzewny, rozłożone, spalone kości oraz drobne ułamki drucikowatego przedmiotu żelaznego (może zapinki).

Ryc. 183. Ceramika z grobu 195 (1 w 1/4 w. n., 2 i 3 w 1/2 w. n.) — Fig. 183. Céramique de la tombe no 195. 1 en 1/4, 2-3. en 1/2 gr. nat.

Wśród skorup można wyróżnić:

1. Ułamki szerokootworowego, baniastego naczynia z facetowaną krawędzią i zwężonym w środku uchem; pow. gładzona, ciemno-szara; zrekonstruowane wymiary: wys. 11,0 cm, otwór 15,4 cm, dno 6,4 cm. Rys. 183, 1.

2. Ułamki podobnego naczynia o cienkich ściankach; pow. szara, gładzona. Rys. 183, 3.

3. Profilowany brzeg większego naczynia z gładzoną i ciemną powierzchnią. Rys. 183, 2.

196. Grób jamowy

Pod 28 cm grubą warstwą gleby znajdował się owalnego kształtu w rzucie poziomym grób jamowy, wypełniony ciemnym piaskiem. Wewnątrz równomiernie rozrzucone przepalone skorupy i kości. Na południowym skraju jamy leżał nóż żelazny, po przeciwnej stronie grobu resztki okucia żelaznego. Miąższość jamy około 16 cm.

Inwentarz:

1. Ułamki dwustożkowego naczynia z łagodnym załodem brzuśca, wyodrębnioną za pomocą poziomej listwy szyjką i wygiętym na zewnątrz brzegiem; pow. gładzona, siwo-szara. Rys. 184 a, 1.

2. Ułamki baniastego naczynia z cylindryczną szyjką o pow. gładzonej i czarnej. Rys. 184 a, 5.

3. Ułamki czarnej ze stożkowatym, wgiętym do środka brzuścem i cylindrycznym brzegiem; pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 184 a, 2.

a) Prosty nóż żelazny z trzonkiem obustronnie łagodnie wyodrębnionym. Dług. 12 cm. Rys. 184 a, 4.

b) Ułamek okucia żelaznego z zachowanym nitem. Rys. 184 a, 3.

197. Grób skrzynkowy (zniszczony)
Kultura „pomorska“

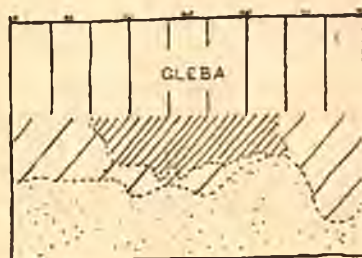
198. Grób jamowy (zniszczony)
Kultura „pomorska“

199. Grób obwarowany, jamowy (?)
Kultura „pomorska“

200. Grób popielnicowy, obwarowany
Kultura „pomorska“

201. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 24 cm znajdowała się dolna część jamy, wypełniona czarnym piaskiem, zawierająca drobne ślady węgla drzewnego, spalonych kości i kilka przepalonych skorup o trójkątnych, facetowanych brzegach. Rys. 184 b, i 185, 1—3.

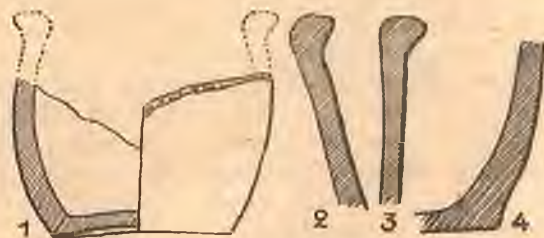
Ryc. 184b. Przekrój pionowy grobu 201. Podziałka 1 : 20 — Fig. 184b. Coupe de la tombe no 201. Echelle 1 : 20. |||| gleba — glèbe, //// brunatny piasek — sable brun, żółty piasek — sable jaune

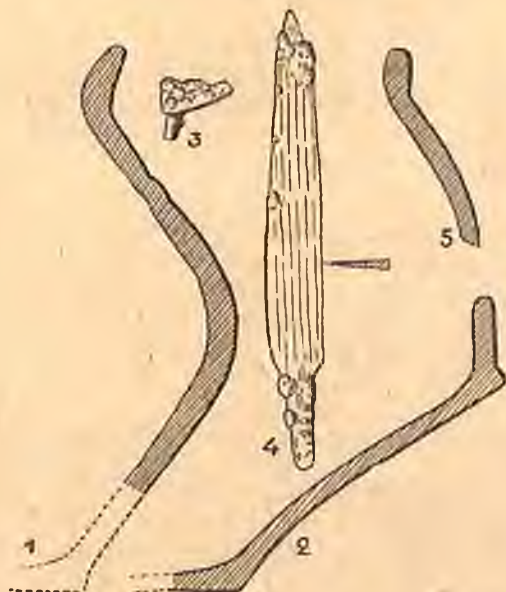
Ryc. 185. Ułamki brzegów z grobu 201. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 185. Tessons de la tombe no 201. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

202. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 27 cm wystąpił zarys prawie kołistej jamy, której partia górna była ciemniejsza od środkowej. Spód jamy wypełniony smolisto-czarnym piaskiem; wewnątrz znajdowały się ułamki przepalonych naczyń, węgiel drzewny i skruszałe, spalone kości. Nie-równość zabarwienia przypisać należy zniszczeniu, które nastąpiło w czasie uprawy roli. Wśród skorup wyróżnić można ułamki dwóch małych naczyń (rys. 186, 1 i 4) z baniastym brzuścem, oraz inne ułamki o facetowanych brzegach. Rys. 186, 2 i 3.

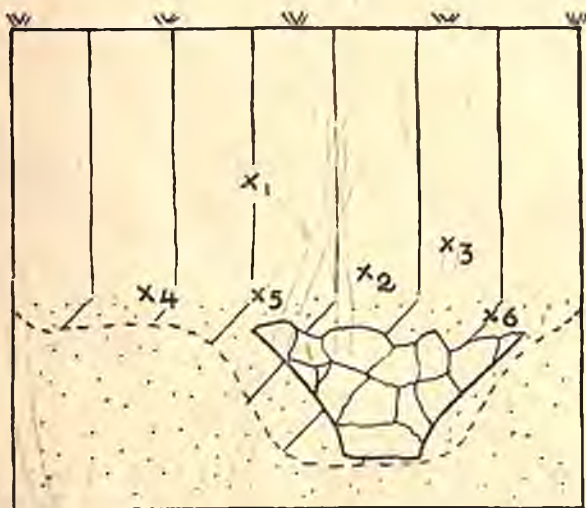
Ryc. 186. Ułamki ceramiki z grobu 202. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 186. Fragments de vases de la tombe no 202. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Ryc. 184a. Zawartość grobu 196. 1, 2, 5. Profile naczyń, 3. Ułamek okucia żel., 4. Nóż żel. (Wszystko $\frac{1}{2}$ w. n.) — Fig. 184a. Contenu de la tombe no 196. 1, 2 et 5. Profils de vases, 3. Fragment de ferrure en fer, 4. Couteau en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

203. Grób popielnicowy (zniszczony)

Na głęb 34 cm znajdowała się w szaro-brunatnym piasku dolna część popielnicy, wypełnionej spalonymi kośćmi. Górna część uległa zniszczeniu podczas uprawy roli, dlatego reszta kości rozwleczone była w promieniu ok. 0,5 m. Tuż nad popielnicą i w warstwie gleby leżały dary grobowe. Mimo ich rozprószenia należy uznać, że należą do tego grobu, ponieważ w promieniu kilku metrów innych grobów nie było. Brak ułamków przystawek glinianych i węgla drzewnego. Rys. 187.

Ryc. 187. Przekrój pionowy grobu 203. Podziałka 1 : 10 — Fig. 187. Coupe de la tombe no 203. Échelle 1 : 10. / · · · / szaro-brunatny piasek — sable gris-brun, · · · · · żółty piasek — sable jaune, X₁ krzesiwo — briquet, X₂ nóż — couteau, X₃ grot włóczni — pointe de lance, X₄ sprzączka do pasa — boucle, X₅ — X₈ okucia pasa — ferrures de ceinture

Inwentarz:

1. Dolna część popielnicy o smukłej podstawie, płaskim dnie i niestarannie wygładzonej powierzchni koloru brunatnego. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. w stanie zach. 12,8 cm, dno 11,0 cm. Rys. 188, 1.

a) Żelazny grot oszczepu z liściowatym ostrzem o daszkowatym przekroju i smukłą, długą tuleją; zniszczony w ogniu. Dług. 21,2 cm, dług. tulei 9,0 cm, szer. ostrza 3,6 cm, średn. tulei u wlotu 1,9 cm. Rys. 188, 7.

b) Prosty nóż żelazny z trzonem obustronnie wyodrębnionym pod kątem prostym; zniszczony w ogniu. Dług. 15,0 cm, najw. szer. ostrza 2,3 cm. Rys. 188, 6.

c) Silnie zniszczone w ogniu krzesiwo żelazne z rozszerzonym trapezowato końcem. Dług. 10,8 cm, najw. szer. 2,1 cm. Rys. 188, 5.

d) Silnie zardzewiała sprzączka do pasa z czworoboczną ramą i podwójnie zgiętą blaszką do ujęcia rzemienia. Rama, blaszka i kołec osadzone na osi. Szer. 4,7 cm, dług. ramy 2,1 cm, dług. blaszki 2,2 cm. Rys. 188, 2.

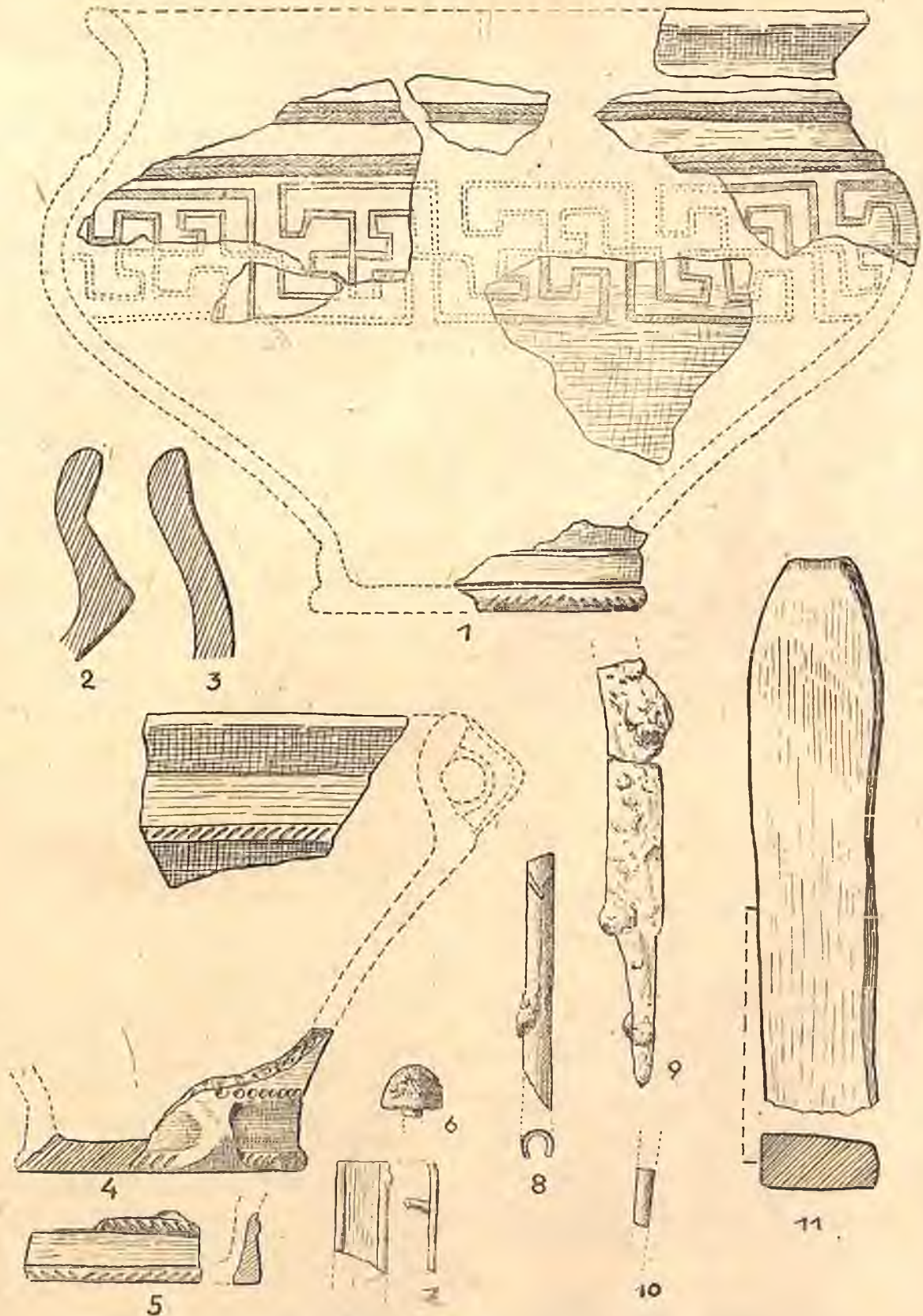
Ryc. 188. Zawartość grobu 202. 1. Część popielnicy, 2. Żel. sprzączka do pasa, 3—4. Okucia końca pasa, 5. Krzesiwo żel., 6. Nóż żel., 7. Grot włóczni. (Ryc. 1 : 1/6 w. n., ryc. 2—7 : 1/3 w. n. — Fig. 188. Contenu de la tombe no 202. 1. Partie inférieure de l'urne, 2. Boucle en fer, 3—4. Ferrures de ceinture, 5. Briquet en fer. 6. Couteau en fer, 7. Pointe de lance en fer. 1 en 1/6, 2—7 en 1/3 gr. nat.

e) Taśmowate okucie pasa z końcem rozszerzonym, rozszczepionym do ujęcia rzemienia i nitem. Drugi koniec miseczkowaty. Dług. 10,0 cm, szer. w końcu 1,8 cm, średn. krążka 1,5 cm. Rys. 188, 4.

f) Mniejsze, podobnie uformowane okucie pasa z dolnym końcem trójkątnym, zdobionym na jednej stronie poprzecznymi kreskami. Dług. 5,9 cm, szer. przy końcu 0,6 cm, średn. krążka 1,5 cm. Rys. 188, 3.

204. Grób zastępczy (cenotafium)

Pod warstwą gleby wystąpiły różnej wielkości kamienie, nie tworzyły jednak równego „bruku“, uległy zapewne przesunięciu przez pług. Wymiary: dług. ok. 2,0 m, szer. 1,5 m. Budowla kamienna była ok. 60 cm wysoka. Wnętrze wypełnione było szczelnie kamieniami, wokół żadnych śladów kości, węgla drzewnego ani skorup. Grób zorientowany był w kierunku wsch.-zach.

Ryc. 189. Zawartość grobu 205.a 1. Popielnica (rekonstr.), 2—5. Ułamki ceramiki, 6. Główna okucia żel., 7. Ułamek okucia żel., 8. Część okucia krawędzi tarczy, 9. Nóż żel., 10. Ułamek szpili kość., 11. Oselka z piaskowca. (Ryc. 1 : $\frac{1}{2}$ w. n., ryc. 2—11 $\frac{3}{4}$ w. n.). — Fig. 189. Contenu de la tombe no 205a. 1. Urne, 2—5. Tessons, 6. Tête de rivet en bronze, 7. Fragment de ferrure en fer, 8. Fragment de ferrure du bord de bouclier, 9. Couteau en fer, 10. Fragment d'épingle en os, 11. Aiguiseur en grès. 1 en $\frac{1}{2}$, le reste en $\frac{3}{4}$ gr. nat.

205 a. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Pod warstwą gleby znajdował się ciemny piasek, przemieszany z glębą i żółtym piaskiem. Wokół rozrzucone liczne ułamki zniszczonych w ogniu skorup, spalone kości, węgiel drzewny i przedmioty metalowe. Grób został zniszczony podczas uprawy roli. Miąższość warstwy ciemnego piasku wynosiła ok. 20 cm; rozrzut skorup i zabytków ok. 1,70 m.

Inwentarz:

1. Ułamki popielnicy w przybliżeniu dwustożkowej i zaokrąglonym brzuścu, wyodrębnionej szyjce i wygiętym brzegu. Podstawa cylindrycznie wyodrębniona; dno płaskie; szyjka z poziomymi listwami, zdobionymi jodełkowato uszeregowanymi kreskami. Załom brzuśca pokryty ornamentem skomplikowanej linii meandrowej w postaci wiązanych swastyk. Walek przy podstawie pokryty grupami na przemian ukośnych kresiek. Powierzchnia lśniąca, czarna. Rys. 189, 1.

2. Ułamki ostro profilowanej czarnej z wyodrębnioną cylindrycznie podstawą, zdobioną poziomym walekiem ukośnie karbowanym a powyżej szeregiem dołeczków. Przy podstawie kolankowato zgięte uszko; pow. gładzona, jasno-żółta. Dno 6,2 cm. Rys. 189, 4.

3. Ułamki ostro profilowanej czarnej. Rys. 189, 2.

4. Ułamki szerokootworowego naczynia z baniastym brzuścem; szyjka gładzona, reszta szorstka; kolor pow. jasno-brunatny. Rys. 189, 3.

5. Ułamek cylindrycznej, zdobionej kreskami podstawa naczynia. Rys. 189, 5.

6. Ułamki innych, silnie wypaczonych w ogniu naczyń.

a) Silnie zniszczony przez rdzę prosty nóż żelazny, z trzonkiem ostro wyodrębnionym od strony tyłca i łukowato od strony ostrza; zachowany częściowo. Dług. zach. 9,3 cm, szer. ostrza 1,3 cm. Rys. 189, 9.

b) Ułamek brązowego okucia brzegu, zdobionego wsuwanymi kątami; ułamek jest prosty, pochodzi zapewne od prostokątnej tarczy. Dług zach. 5,7 cm. szer. 0,7 cm. Rys. 189, 8.

c) Trzy silnie zniszczone nity żelazne z półkulistymi główkami. Średn. główki 1,4 cm. Rys. 189, 6.

d) Ułamek taśmowatego okucia żelaznego o zgrubiałych, zaokrąglonych brzegach; od strony wewnętrznej ślady nitu. Rys. 189, 7.

e) Ułamek szpili kościanej. Rys. 189, 10.

f) Prostokątna osełka z popielato-szałupku z widocznymi śladami używania

ze wszystkich stron; jeden koniec odłamany. Dług. 12,2 cm, szer. 2,4—2,8 cm, wys. ok. 1,4 cm. Rys. 189, 11.

205 b. Grób jamowy z obstawą kamienną (?)

Bezpośrednio przy grobie 205a, pod warstwą gleby znajdowała się głęboka, ciemno-zabarwiona jama, sięgająca do 95 cm głęb. Wokół jamy były kamienie. Wyglądało to na dół o ścianach umocnionych kamieniami, wypełniony częściowo zwęglonym, częściowo niedopalonym drewnem. Z wierzchu była kamienna pokrywa a wśród kamieni znajdowały się drobne ułamki silnie wypaczonych naczyń. Ciemne zabarwienie poprzedniego (205 a) grobu łączyło się pod kamieniami z czarną jamą grobu 205 b; bardzo nikłe ślady kości spalonych.

206. Grób zastępczy (cenotafium)

Poniżej warstwy gleby widoczny nieregularny prostokąt, ułożony z polnych kamieni o różnej wielkości. Wymiary prostokąta: 2,1 × 1,4 m; budowla miała ok. 0,7 m wysokości. Wewnątrz wypełniona szczelnie kamieniami; piasek wokół budowli i wśród kamieni jasno-żółty.

207. Grób jamowy

Na głęb. 58 cm pod warstwą gleby, oraz zmieszanego z glębą jasnego i ciemnego piasku, znajdowała się prawie okrągła jama z płaskim dnem, o miąższości średnio 17 cm. Wnętrze wypełnione było smolisto-czarnym piaskiem i zawierało spalone kości, kawałki węgla drzewnego, wiele skorup, które tworzyły skupienie na samym dnie jamy oraz przedmioty metalowe, kamienne i kościane, silnie zniszczone i spękane w ogniu. Przedmioty te skupiały się przy dnie jamy, w płn.-zach. stronie. Wśród kości ludzkich znajdowały się kości jakiegoś ptaka. Rys. 190.

Inwentarz:

1. Ułamki dużego naczynia z największą wydętością w $\frac{2}{3}$ wysokości i krótką cylindryczną szyjką; powierzchnia gładzona, ciemna. Dno — 15,0 cm. Rys. 191, 2.

2. Ułamki naczynia ostro profilowanego, zdobionego powyżej załomu pasmem, złożonym z przemian ukośnych kresiek i poziomych „przecinków“. Poniżej załomu pionowe paski, wypełnione linią zygzakowatą, a powstałe pola pokryte przecinkowatymi nakłuciami; dno płaskie; pow. gładzona, ciem-

no-brunatna. Wys. 14,0 cm, otwór 22,0 cm, średn. 24,8 cm, dno 13,6 cm. Rys. 191, 1.

3. Ułamki ostro profilowanej czarnej o pow. gładzonej, brunatnej. Rys. 191, 5.

4. Ułamki podobnej czarnej o pow. lśniącej, czarnej. Rys. 191, 6.

5. Ułamki czarnej dwustożkowej z lekko wyodrębnioną podstawą. Powyżej załomu ornament, złożony z szeregu dołeczków. Pow. gładzona, jasno-brunatna. Wys. 9,6 cm, średn. 22,0 cm, dno 7,0 cm. Rys. 191, 4.

6 Ułamki miseczki o półkulistym brzuscu, z dnem wgniecionym do środka. Poniżej krawędzi pas ornamentacyjny, podobnie jak u naczyń nr 2. Pow. gładzona, jasno-brunatna. Wys. 8,4 cm, średn. 16,5 cm. Rys. 191, 3.

7. Ucho kubka z widocznym sposobem umocowania. Rys. 191, 7.

a) Żelazny grot oszczepu z długim, liściowatym ostrzem o daszkowatym przekroju i tępych czubkiem. Tuleja zwężona przy

nasadzie. Dług. 27,0 cm, szer. ostrza 3,7 cm, dług. tulei 85 cm, średn. tulei przy wlocie 2,0 cm. Rys. 191, 24.

b) Żelazny nóż prosty, krótki z trzonkiem łagodnie wyodrębnionym, zaopatrzonym w otwór dla nitu do okładzin. Na nożu znajdowało się taśmowate okucie do ściągnięcia okładzin. Dług. 11,0 cm, dług. trzonka 6,0 cm, średn. okucia 1,5 mc. Rys. 191,9.

c) Szydło żelazne, zakończone kółkiem do zawieszenia. Dług. 8,6 cm, średn. kółka 1,4 cm. Rys. 191, 20.

d) Okucie, zwinięte z taśmowatej blazki żelaznej o szerok. 1,5 cm. Rys. 191, 12.

e) Żelazna sprzączka do pasa, złożona z okrągłej ramy i kolca, przedłużonego w uchwył do rzemienia. Średn. ramy 2,8 cm, dług. kolca z przedłużeniem 5,3 cm. Rys. 191, 15.

f) Ułamek krzesiwa z taśmowatej sztabki, przechodzącej w okrągło-haczykowaty uchwył. Dług. 2,5 cm. Rys. 191, 13.

g) Nit żelazny z płasko-kulistą główką i krótkim trzonem. Średn. główki 1,3 cm, dług. 0,8 cm. Rys. 191, 11.

h) Gwoździowaty przedmiot z trzonem o czworobocznym przekroju, zakończony taśmowatym kółkiem. Dług. 4,3 cm. Rys. 191, 22.

i) Cztery jednakowe przedmioty, każdy złożony z kółka o czworobocznym przekroju i dwóch uchwytów, zagiętych na powyższym kółku z końcami rozklepanymi i złączonymi nitami. Silnie zniszczone w ogniu. Średn. kółek ok. 2,5 cm. Rys. 191, 16—19.

j) Ułamek z apinki żelaznej (zniszczonej) z silnie zgiętym kabłąkiem, trójkątnym w przekroju. Sprężynka 4-zwojowa z dolną cięciwą. Rys. 191, 10.

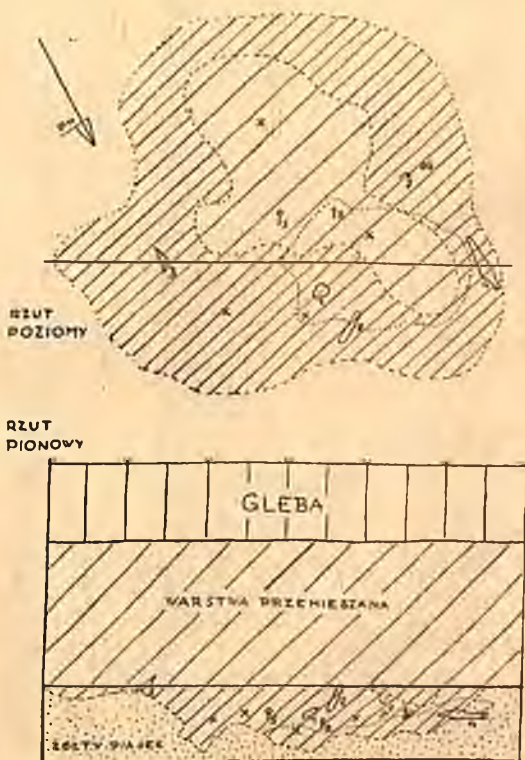
k) Część oprawki rogowej, zdobionej wzdłużnie rowkami. Przy jednym końcu widać ślady otworu, w którym znajdował się trzon oprawionego przedmiotu. Dług. zachowanego fragmentu 7,75 cm. Rys. 191, 14.

l) Długa oselka z droбноziarnistego piaskowca, ze śladami używania z czterech stron. Spękana w ogniu. Dług. 21,3 cm, szer. 2,5—3,2 cm, wys. 2,2—2,6 cm. Rys. 191, 23.

m) Kamień do krzesania ognia, migdałowatego kształtu, z krystalicznego piaskowca. Spękany w ogniu. Dług. 8,4 cm, szer. ok. 6,8 cm, wys. 2,5 cm. Rys. 191, 21.

208. Grób jamowy

Jama kształtu owalnego, w przekroju nieckowata, wypełniona czarnym piaskiem, zawierająca we wschodniej części skupisko skorup, z których zrekonstruowano kubek i ku-

Ryc. 190. Plan grobu 207. Podziałka 1:20 — Fig. 190. Plan et coupe de la tombe no 207. Échelle en 1:20. /// ciemno zabarwione wnętrze jamy — intérieur foncé de la tombe, 1. Kamień do krzesania, 2. Oselka, 3. Nóż żel., 4. Grot włóczni, 5. Szydło żel., 6. Sprzączka do pasa, 7. Zapinka żel., 8. Okucia. × kółka z uchwytami, skupienie skorup — 7. Fibule en fer, 8. Ferrures, × anneaux en fer 4. Pointe de lance, 5. Alène en fer, 6. Boucle, 7. Fibulle en fer, 8. Ferrures, × anneaux en fer avec ferrures, concentration des tessons

liste naczyńko. Na przeciwległej stronie znajdowały się kawałki węgla drzewnego, wśród których: ułamek zapinki żelaznej i ułamek paciorka szklanego. Kości zupełnie skruszały. Rys. 192.

Inwentarz:

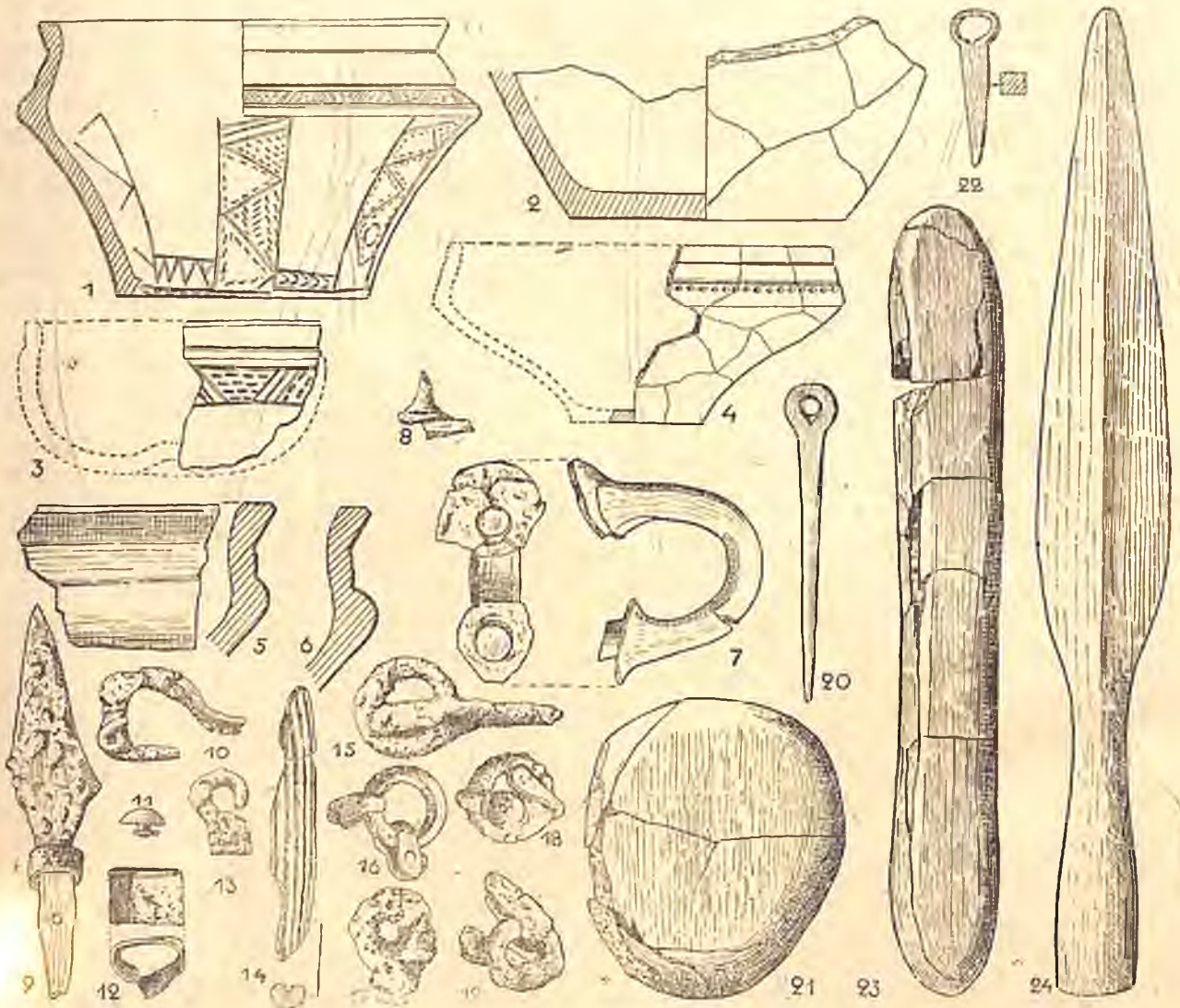
1. K u b e k dwustożkowatego kształtu z zamkiem w $\frac{2}{3}$ wys., z łukowato zgiętym uchem o czworobocznym przekroju. Przy górnej nasadzie ucha małe wgłębienie. Pow. niestarannie gładzona, szaro-brunatna. (Wys.

11,3 cm, średn. 13,4 cm, otwór 12,0 cm, dno 8,0 cm). Rys. 193. 1.

2. Miniaturowe n a c z y ń k o z kulistym brzuścem i wyodrębnionym brzegiem; pow. gładzona, szara. Wys. 5 cm, średn. 6,9 cm, dno 3,0 cm. Rys. 193, 2.

3. Drobne ułamki innych n a c z y ń .

a) Ułamek silnie zniszczonej w ogniu z a p i n k i żel. z jednego kawałka drutu o niskim zgiętym kabłąku i dolnej cięciwie. Rys. 193, 3.

Ryc. 191. Zawartość grobu 207. 1—7. Ułamki ceramiki, 8. Kość ptaka, 9. Nóż żel., 10. Zapinka żel., 11. Nit żel., 12. Okucie żel., 13. Ułamek krzesiwa, 14. Część okładki rogowej, 15. Sprzączka do pasa, 16—19. Kółka żel. z okuciami, 20. Szydło żel., 21. Kamień do krzesania, 22. Przedmiot żel., 23. Osełka z piaskowca, 24. Grot włóczni. (Ryc. 1, 2, 4, $\frac{1}{4}$ w. n., pozostałe: $\frac{1}{2}$ w. n.) — Fig. 191. Contenu de la tombe no 207. 1—7. Tessons, 8. Os d'oiseau, 9. Couteau en fer, 10. Fibule en fer, 11. Rivet en fer, 12. Ferrure en fer, 13. Partie supérieure d'un briquet, 14. Fragment de manche en corne, 15. Boucle, 16—19. Anneaux en fer avec ferrures, 20. Alène en fer, 21. Pierre à battre, 22. Objet en fer, 23. Aiguiseur de grès, 24. Pointe de lance. Nos 1—2 et 4 en $\frac{1}{4}$, le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

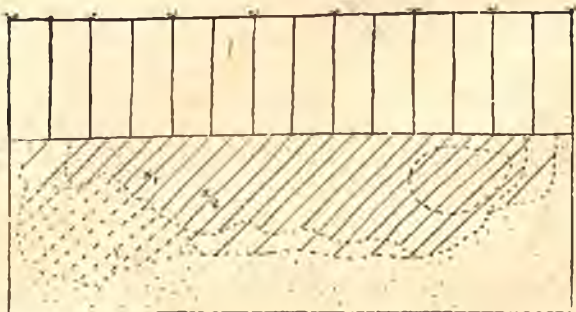
b) Ułamek paciorka z błękitnego szkła z wtopionymi, szarymi oczkami. Rys. 193, 4.

209. Grób jamowy.

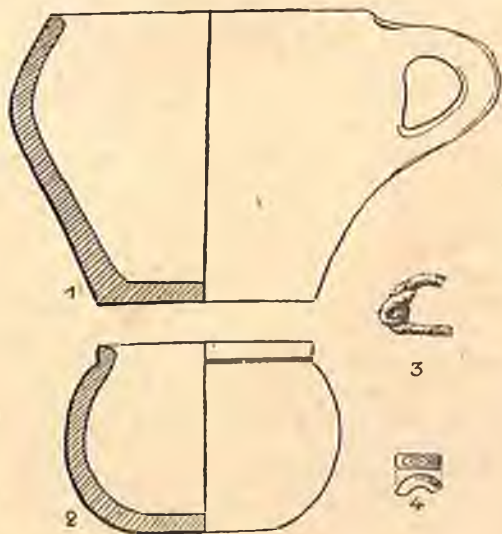
Owalna jama o wym. $1,5 \times 0,8$ m, wypełniona ciemnym piaskiem, zawierała spalone kości, węgiel drzewny, dużą ilość skorup (wszystko przepalone) i ułamek zapinki brązowej. Rys. 194.

Wśród skorup wyróżnić można:

1. Ułamki większego naczynia o białym brzuchu i lekko wyodrębnionej pod-

Ryc. 192. Przekrój pionowy grobu 208. Podziałka 1:20 — Fig. 192. Coupe de la tombe 208. Échelle 1:20. |||| warstwa gleby — glèbe, //// ciemno brunatny piasek — sable brun foncé, //// ciemny piasek — sable foncé, //// czerwony piasek — sable rouge, żółty piasek — sable jaune, X₁ zapinka żel. — fibule en fer, X₂ paciorek szklany — perle en verre, ---- skupienie skorup — concentration de tessons

Ryc. 193. Zawartość grobu 208. 1—2. Naczynia, 3. Ułamek zapinki żel., 4. Ułamek paciorka szklanego. (Nry 1:1/3 w. n., pozostałe 1/2 w. n.) — Fig. 193. Contenu de la tombe no 208. 1—2. Vases. 3. Fragment de fibule en fer, 4. Fragment de perle en verre. No 1 en 1/3, le reste en 1/2 gr. nat.

stawie; brzusiec zdobiony ornamentem meandrowym; ułamki silnie pogięte o strukturze gąbczastej.

2. Ułamki podobnego naczynia z podstawą stożkowato wyodrębnioną. Wys. ok. 12,0 cm, średn. ok. 16,0 cm. Rys. 195, 4.

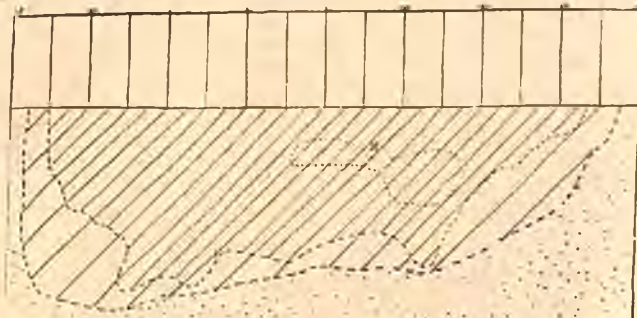
3. Silnie wypaczona czarka ostro profilowana. Wys. około 11,0 cm, średn. ok. 13,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 195, 3.

4. Ułamki podobnej czarki, przepalone, ale niewypaczone w ogniu. Rys. 195, 5.

5. Głęboka miseczką z półkulistym brzuścem, prawie cylindryczną szyjką i wygiętym brzegiem; dno wgniecione do środka; brzusiec zdobiony grupami punktowanych, dośrodkowo skierowanych kresek. Pow. gładzona, szara. Wys. 6,0 cm, średn. 9,4 cm. Rys. 195, 1.

6. Miseczką z półkulistym brzuścem, wgniecionym dnem, zwężającą się szyjką i wygiętym brzegiem; brzusiec zdobiony czterema grupami bruzd (po 5) skierowanych dośrodkowo; pow. gładzona, szara. Wys. 4,2 cm, średn. 9,0 cm. Rys. 195, 2.

a) Ułamek z zapinki brązowej z trąbkowato ukształtowaną główką. Rys. 195, 6.

Ryc. 194. Przekrój pionowy grobu 209. Podziałka 1:20 — Fig. 194. Coupe de la tombe no 209. Échelle 1:20. |||| gleba — glèbe, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé, //// ciemny piasek — sable foncé, żółty piasek — sable jaune. X ułamek zapinki — fragment de fibule, skupienie skorup — concentration de tessons

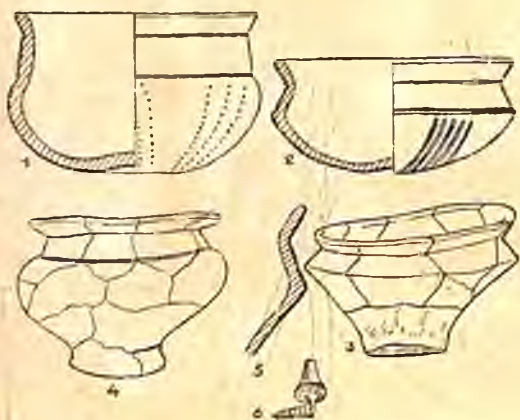
210. Grób jamowy z pokrywą kamienną. (Zniszczony).

Warstwa gleby i gleby zmieszanej z piaskiem sięgała do 50 cm głęb. W niej leżały chaotycznie rozmieszczone kamienie, stanowiące pierwotnie pokrywę grobu. Sama jama o 40 cm (średnio) grubości była silnie przemieszana z brunatnym piaskiem i zawierała przepalone skorupy naczyń, zniekształcone w ogniu, węgiel drzewny i spalone kości. Wśród skorup znaleziono kawałki stopionego

brązu i drobne ułamki żelazne. Wnętrze jamy wypełniał smolisto-czarny piasek. Spośród skorup wyróżnić można kilka fragmentów naczyń zdobionych kółkiem zębatym.

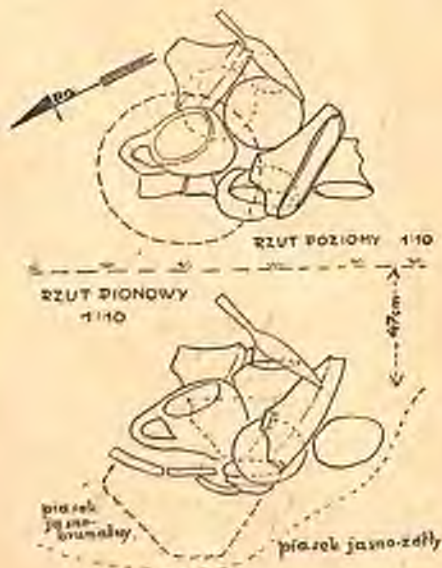
211. Grób popielnicowy

Na głęb. 53 cm w jasno-brunatnym piasku stała spękana popielnica z kośćmi, przytłoczona kilku naczyniami (wszystkie przepalone). Naczynia te ułożone były bardzo chao-

Ryc. 195. Zawartość grobu 209. 1—5. Ceramika, 6. Ułamek zapinki br. (Nry 1, 2, 5, 6 — $\frac{1}{3}$ w. n., 3, 4 — ok. $\frac{1}{6}$ w. n.) — Fig. 195. Contenu de la tombe no 209. 1—5. Céramique, 6. Fragment de fibule en bronze, No 1—2 et 5—6 en $\frac{1}{3}$, 3—4 en $\frac{1}{6}$ gr. nat.

tycznie, leżały na boku, dnem do góry itp. Ponad nimi tkwił ukośnie mały grot żelazny, zwrócony ostrzem ku dołowi. Między naczyniami piasek był jasno-brunatny, wokół jasno-żółty. Rys. 196.

Ryc. 196. Plan grobu 211 — Fig. 196. Plan et coupe de la tombe no 211

Inwentarz:

1. Popielnica była zupełnie rozłożona i spękana, tak że część kości wysypana leżała obok naczyń. Kształt dwustożkowy, brzeg wygięty na zewnątrz; u nasady szyjki ornament (nieczytelny).

2. Puchar z brzuścem dwustożkowym o ostrym załamie, wysoką cylindryczną, rozszerzającą się lejkowato szyjką i pustą nóżką; szyjka i nóżka oddzielona od brzuśca poziomymi wałkami; pow. szara, gładzona. Wys. 16,0 cm, średn. 11,0 cm, otwór 9,2 cm, podstawa 7,0 cm. Rys. 197, 7.

3. Smukłe naczynie (kształtu amfory) z podstawą wyodrębnioną, brzuścem ostro załamanym i wysoką, zwężającą się szyjką z wygiętym brzegiem; powyżej załomu i przy podstawie dwie słabo zaznaczone, poziome bruzdy; pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. 20,0 cm, średn. 14,5 cm, otwór 9,4 cm, dno 7,6 cm. Rys. 197, 1.

4. Czarka ostro profilowana z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, szara; spękana w ogniu. Wys. 9,6 cm, otwór 13,8 cm, dno 7,8 cm. Rys. 197, 3.

5. Silnie zgięta i spękana w ogniu ostro profilowana czarka. Wys. ok. 9—10 cm. Rys. 197, 4.

6. Niski puchar z półkulistym brzuścem, zwężoną szyjką, wygiętym brzegiem i pustą nóżką. U nasady szyjki i nóżki listwa pozioma. Pow. gładzona, żółto-szara; spękany i nieco spaczony w ogniu. Wys. 11,2 cm, otwór 14,8 cm, podstawa 7,2 cm. Rys. 197, 8.

7. Kubek z baniastym brzuścem, zwężającą się podstawą i łukowato zgiętym uchem; pow. żółto-szara. Wys. 10,2 cm, otwór 11,0 cm, dno 7,7 cm. Rys. 197, 2.

8. Czarka z brzuścem półkulistym i wgniecionym dnem. Brzusiec zdobiony przecinającymi się na krzyż dwoma pasami: jeden pas pokryty szachownicowo kreskami, drugi wsuwanymi kątami; pow. szara. Wys. 4,2 cm, średn. 11,4 cm. Rys. 197, 6.

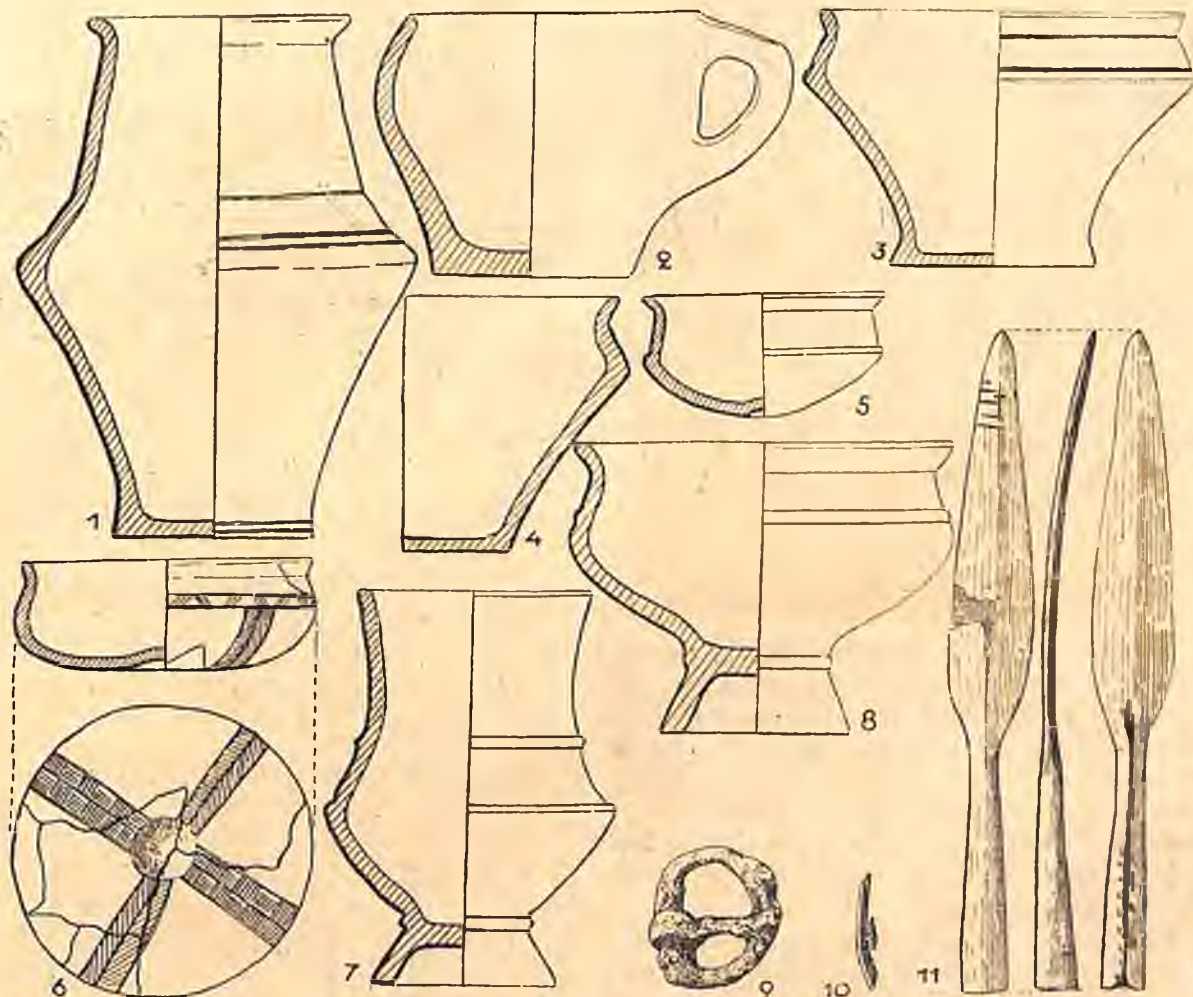
9. Czarka z brzuścem półkulistym i dnem wgniecionym; zwężająca się wysoka szyjka przechodzi w wygięty na zewnątrz brzeg; pow. gładzona, żółto-brunatna. Wys. 4,6 cm, średn. 9,3 cm. Rys. 197, 5.

a) Grot żelazny, liściowatego kształtu ze smukłą, zwiniętą z rozklepanej blachy tuleją. Na jednej stronie przy czubku sześć poziomych nacięć. Jest to zapewne duży grot strzały. Dług. 16,8 cm, szer. ostrza 2,1 cm, dług. tulei 6,3 cm, średn. tulei przy wlocie 1,0 cm. Rys. 197, 17.

b) Silnie zardzewiała i zniszczona w ogniu sprzączka żelazna z półowalną ramą. Wymiary: 3,3 × 3,6 cm. Rys. 197, 9.

c) Żelazne okucie, złożone z taśmowatej blaszki z nitem w środku. Dług. 2,6 cm, szer. 0,7 cm. Rys. 197, 10.

d) Stopiony brąz. Uwaga: trzy ostatnie zabytki znajdowały się wśród kości w popielnicy.

Ryc. 197. Zawartość grobu 211. 1—8. Naczynia, 9. Żel. sprzączka do pasa, 10. Okucie żel., 11. Grot strzały. (Nry 1—8: $\frac{1}{3}$, 9—11: $\frac{1}{2}$ w. n.) — Fig. 197. Contenu de la tombe no 211, 1—8. Vases, 9. Boucle en fer, 10. Ferrure en fer, 11. Pointe de flèche. Nos 1—8 en $\frac{1}{3}$, 9 en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

212. Grób zniszczony

Na głęb. 42 cm pod warstwą przemieszaną, w brudno-żółtym piasku znajdowało się skupisko w większości przepalonych skorup, pochodzących zapewne ze zniszczonego grobu. Wśród skorup i kości rozrzuconych w promieniu 75 cm znajdowały się dwie zniszczone zapinki brązowe.

Inwentarz:

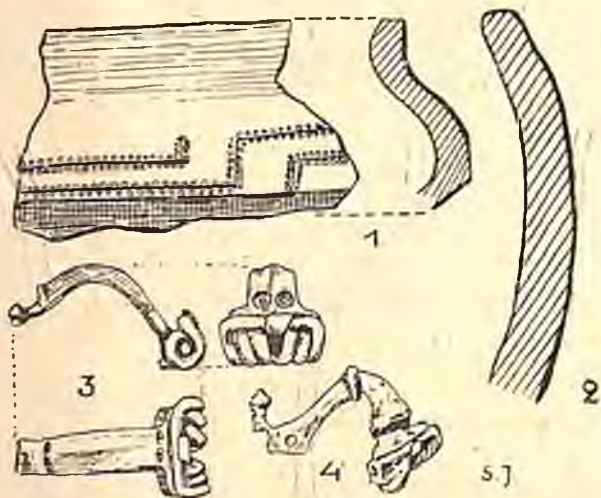
1. Ułamki szerokootworowego naczynia, z gliny o domieszce tłuczonego kamienia; pow. wygładzona, szaro-brunatna. Nieprzypalone. Rys. 198, 2.

2. Ułamki ostro profilowanej czarki o pow. lśniącej, czarnej;

3. Ułamki czarki z prawie cylindrycznym brzegiem, łukowato ukształtowaną szyjką i wciętą dolną częścią; powyżej ostrego załomu ornament meandrowaty; pow. czarna, gładzona. Rys. 198, 1.

a) Część zapinki brązowej, zdobionej przy nasadzie główki koncentrycznymi kółkami; sprężynka 6-zwojowa z górną cięciwą i haczykiem (zapinka oczkowata). Rys. 198, 3.

b) Częściowo stopiona zapinka brązowa, silnie profilowana; cięciwa górna z haczykiem; pochewka ażurowa. Dług. 3,2 cm. Rys. 198, 4.

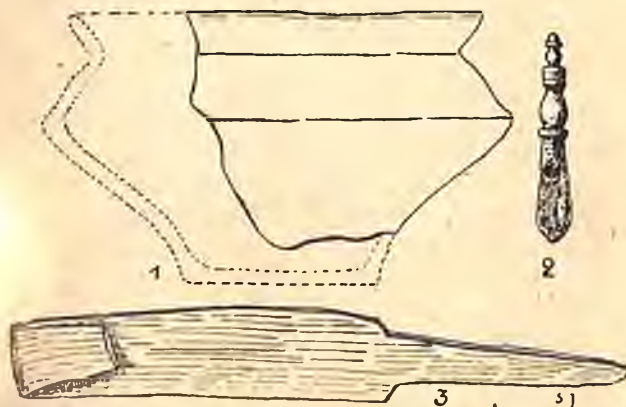

Ryc. 198. Zawartość grobu 212. 1—2. Ułamki ceramiki, 3—4. Zapinki brązowe. (Wszystko $\frac{2}{3}$ w. n.)
— Fig. 198. Contenu de la tombe no 212. 1—2. Tessons, 3—4. Fibules en bronze. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

213. Grób zniszczony

Na głęb. 40 cm w brunatno-żółtym piasku odkryto skupisko skorup, wypaczonych w ogniu; obok spalone kości; poniżej skupienia nóż żelazny, rytualnie zgięty i okucie końca pasa. Wśród skorup wyróżnić można ułamki ostro profilowanej czarki (rys. 199, 1) oraz stożkowato wyodrębnioną podstawę naczynia, oddzieloną poziomym, skośnie kreskowanym walcem.

a) Prosty nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym, zgięty rytualnie (czubek odłamany). Dług. w stanie zach. 7,7 cm, szer. ostrza 2,4 cm. Rys. 199, 3.

Ryc. 199. Zawartość grobu 213. 1. Część czarki $\frac{1}{3}$ w. n., 2. Profilowane okucie pasa, 3. Nóż żel. rytualnie zgięty $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 199. Contenu de la tombe no 213. 1. Fragment de vase, 2. Ferrure en bronze de ceinture, 3. Couteau en fer rituellement replié. 1 en $\frac{1}{3}$, 2—3 en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

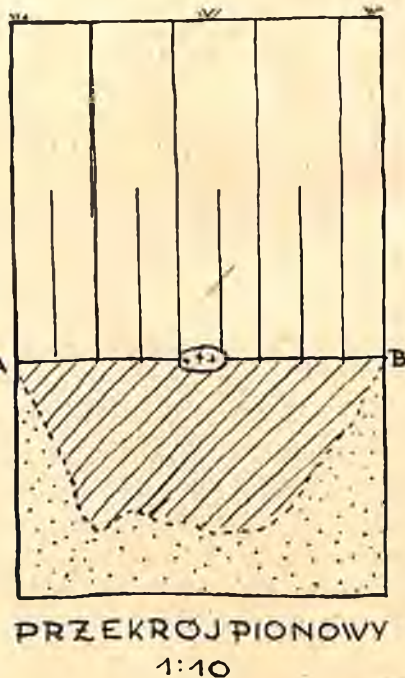
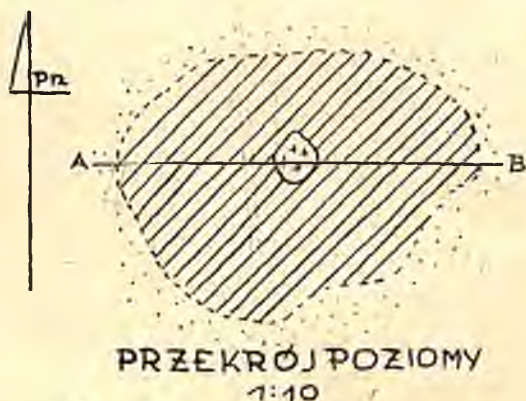
b) Żelazne okucie pasa z silnie profilowaną główką; uchwyt uszkodzony. Dług. 5,3 cm. Rys. 199, 2.

214. Grób jamowy

Na głęb. 43 cm prawie kolista jama, wypełniona ciemnym piaskiem, zawierająca ułamki naczyń, spalone kości i dwa ułamki przedmiotów żelaznych oraz stopiony kawałek brązu. Rys. 200.

Wśród skorup wyróżnić można:

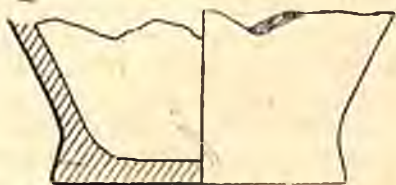
1. Ułamki naczynia o czarnej, gładkiej powierzchni, zdobionej ornamentem meandrowym;

Ryc. 200. Plan grobu 214 — Fig. 200. Plan et coupe de la tombe no 214. ||| gleba — glèbe, piasek zmieszany z glebą — sable mêlé de glèbe, /// ciemny piasek — sable foncé, ···· żółty piasek — sable jaune

2. Stożkowato wyodrębnioną podstawę przepalonego naczynia, rys. 201;

3. Ułamki naczynia o ceglastej powierzchni, zdobionej meandrem.

Ryc. 201. Podstawa naczynia z gr. 214 1/2 w. n. — Fig. 201. Fond du vase de la tombe 214 1/2 gr. nat.

215. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Na głęb. ca 40 cm pokrywa kamienna z drobnych kamieni, zniszczona (rozwleczona podczas uprawy), znajdująca się nad koleistego kształtu jamą, intensywnie czarno zabar-

natna. Wys. 10,0 cm, otwór 14,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 203, 3.

4. Ostro profilowaną czarkę z pow. gładzoną, brunatną. Wys. 9,4 cm, otwór 10,8 cm, dno 7,2 cm. Rys. 203, 4.

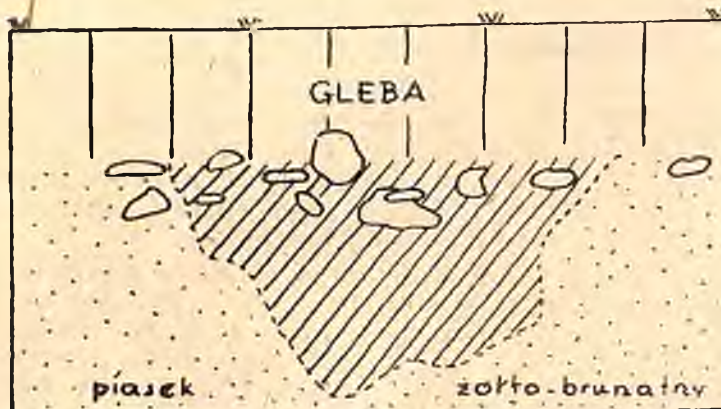
5. Część ostro profilowanej czarki, zdobionej powyżej załomu ornamentem klepsydrowatym; pow. gładzona, brunatna. Wys. 13,6 cm, średn. 18,4 cm. Rys. 203, 5.

6. Część jajowatego naczynia, prawdopodobnie kubka; pow. niestarannie gładzona, ciemno-brunatna. Wys. 11,7 cm, dno 8,0 cm. Rys. 203, 6.

Poza skorupami, należącymi do zrekonstruowanych naczyń pozostały jeszcze inne drobne ułamki, zniekształcone w ogniu.

216. Grób popielnicowy (zniszczony)

Pod 18 cm grubą warstwą gleby w ciemno-brunatnym piasku znajdowało się skupisko

PRZEKROJ PIONOWY
1:20

Ryc. 202. Przekrój pionowy grobu 215. Podziałka: 1:20. — Fig. 202. Coupe vertical de la tombe no 215. Echelle: 1:20

wioną, jama w przekroju pionowym stożkowata; wewnątrz liczne przepalone skorupy, rozrzucone równomiernie i spalone kości. Głęb. jamy do 60 cm (od pokrywy kamiennej). Rys. 202.

Ze skorup zrekonstruowano:

1. Misę ze zgrubiałą krawędzią; pow. gładzona, ciemno-szara. Wys. 9,4, otwór 20,4 cm, dno 7,6 cm. Rys. 203, 1.

2. Ostro profilowaną czarkę z pow. gładzoną, szarą; dno lekko wgniezione. Wys. 7,6 cm, otwór 8,6 cm, dno 5,6 cm. Rys. 203, 2.

3. Ostro profilowaną czarkę z cylindrycznym brzegiem; pow. gładzona, bru-

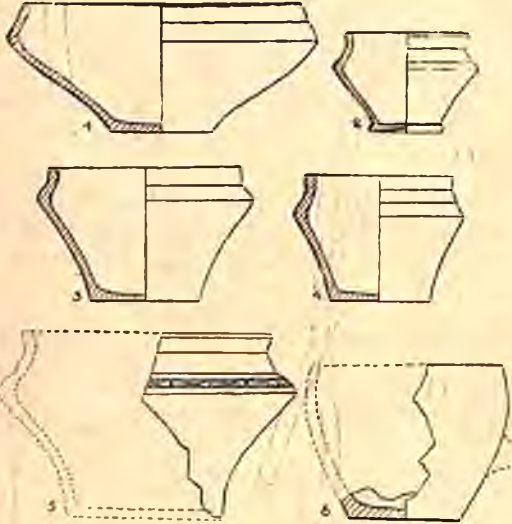
spalonych kości, pochodzące z zupełnie rozłożonej popielnicy, której dno było na głęb. 40 cm. Popielnica miała lśniąca, czarną powierzchnię. Nad kośćmi leżał nóż, reszta przedmiotów była wśród kości. Kilkanaście ułamków zniszczonych w ogniu naczyń otaczało resztki popielnicy.

Inwentarz:

1. Ułamki ostro profilowanej czarki, zdobionej skośnie kreskowanym wałkiem powyżej załomu. Rys. 205, 1.

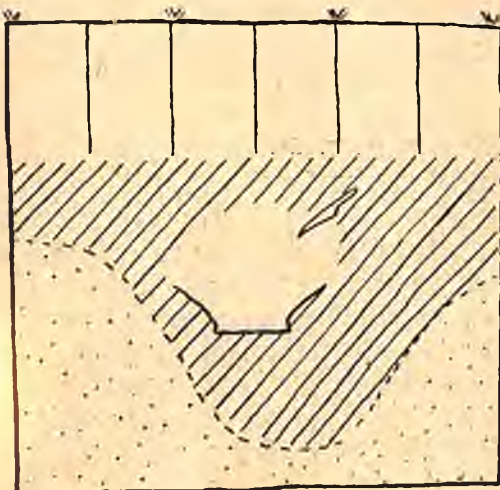
2. Ułamek drugiej czarki o pow. ceglastej. Rys. 205, 2.

a) Prosty nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym pod kątem prostym. Z jednej strony podłużny żłobek, tzw. „strudzina”. Grzbiet przy czubku łukowato zgięty do środka. Długość 14,5 cm, najw. szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 205, 9.

Ryc. 203. Ceramika z gr. 215. $\frac{1}{6}$ w. n. — Fig. 203. Céramique de la tombe no 215. $\frac{1}{6}$ gr. nat.

b) Taśmowaty klucz żelazny z karbowanymi krawędziami i poprzecznymi bruzdami na szerszej stronie taśmy. Koniec klucza zapatrzon w kółko. Długość 15,6 cm, szer. taśmy 0,7 cm. Rys. 205, 10.

PRZEKRÓJ PIONOWY

1 : 10

Ryc. 204. Przekrój pionowy grobu 216. gleba, // // // ciemno-brunatny piasek, ••••• żółty piasek. — Fig. 204. Coupe vertical de la tombe no 216. // // // glèbe, // // // sable brun foncé, ••••• sable jaune

c) Okucie żelazne w kształcie prostokątnej blaszki z dwoma nitami. Długość 3,6 cm. Rys. 205, 6.

d) Zapinka brązowa z trąbkowatą główką, półkolistym grzebieniem i nóżką, zakończoną guzkiem. Długa sprężyna nawinięta jest na żelazną oś; cięciwa górna z haczykiem. Długość 4,6 cm, wys. 2,2 cm. Rys. 205, 3.

e) Zapinka brązowa, podobnie uformowana; częściowo stopiona. Rys. 205, 4.

f) Silnie zniszczona (stopiona) szpila (?) brązowa z profilowaną główką i otworem. Rys. 205, 8.

g) Melonowaty paciorek z zielonego szkliwa. Wys. 1,5 cm, śr. 1,8 cm. Rys. 205, 5.

h) Cztery stopione paciorki z zielonego szkliwa. Rys. 205, 7.

217. Grób jamowy

Na głęb. 23 cm jama, intensywnie czarno zabarwiona, zawierała liczne ułamki przepalonych skorup, których najbardziej zwarte skupienia występowały przy dnie jamy od strony północnej. Kości spalone były zupełnie rozłożone; węgiel drzewny, występujący w dużych kawałkach, skupiał się w wschodniej części jamy; silnie zniszczone przedmioty metalowe znajdowały się głównie wśród węgla; jama w przekroju miała kształt stożkowaty. Rys. 206.

Z ułamków zrekonstruowano:

1. Dwie jednakowe czarki ostro profilowane o czarnej, lśniącej powierzchni, rys. 207, 8 i 9. Jedna nieco wypaczona w ogniu. Wys. 6,2 cm, średn. 8,4 cm, dno 5,4 cm.

2. Część naczynia dwustożkowego z baniastym załomem brzuśca, zwężającą się szyjką i wygiętym brzegiem. Na szyjce dwie listwy poziome skośnie kreskowane. Powyżej załomu brzuśca ornament jednostronnej meandry, wykonany techniką, naśladowującą odciski kółka zębatego; pow. gładzona, żółto-brunatna. Wys. 16,5 cm, średn. 18,0 cm, podstawa 85 cm. Rys. 207, 1.

3. Naczynie dwustożkowe z baniastym załomem brzuśca, krótką, zwężającą się szyjką i cylindrycznym, niskim brzegiem; u nasady szyjki pozioma listwa; podstawa nieco zwężona; dno płaskie ze znakiem równoramiennego krzyża; pow. brązowa, lśniąca. Wys. 15,0 cm, średn. 16,5 cm, dno 8,4 cm. Rys. 207, 2.

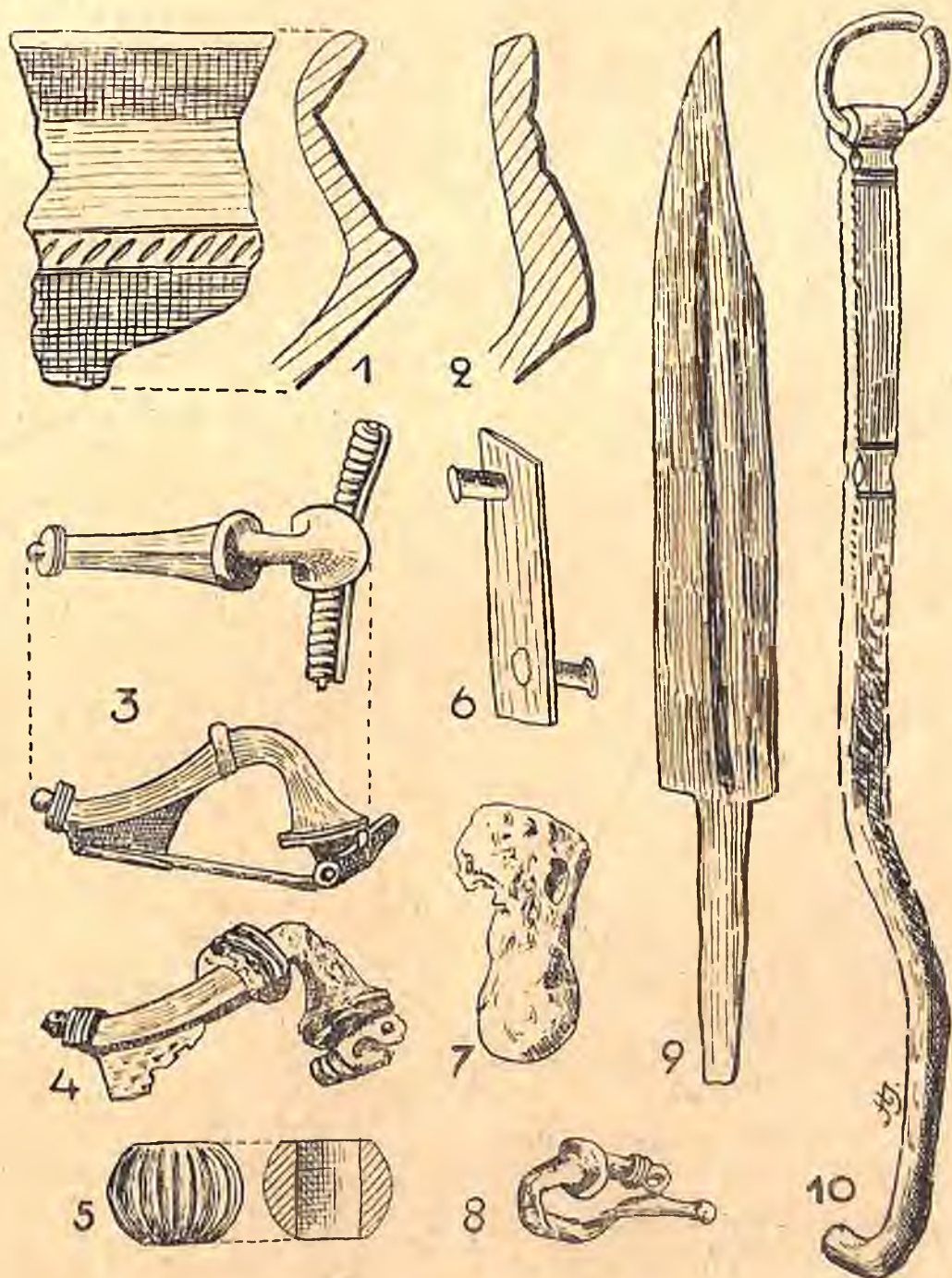
Reszta skorup należy do:

4. dużego naczynia z baniastym brzuścem, zwężoną szyjką, oddzielną od brzuśca poziomym wałkiem i profilowaną krawędzią. pow. czarna, lśniąca. Rys. 207, 7;

5. Ostro profilowanej czarki o pow. gładzonej, szaro-brunatnej, spękanej i wypaczonej w ogniu. Rys. 207, 3.

6. Profilowanej czarki o pow. lśniącej, ceglastej. Rys. 207, 4.

7. Naczynia z baniastym brzuścem i cylindrycznym brzegiem oddzielonym od brzuśca dwoma poziomymi wałkami; pow. ceglasta, brunatna; wypaczone w ogniu. Rys. 207, 5.

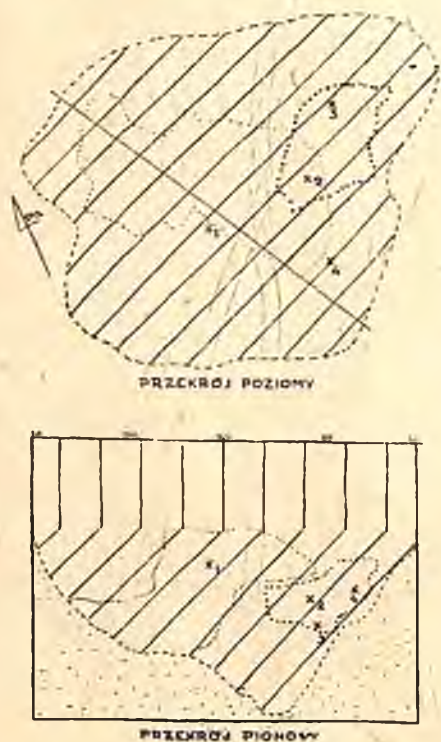
Ryc. 205. Zawartość grobu 216. 1—2. Skorupy, 3—4. Zapinki brąz., 5. Paciorek szklany. 6. Okucie żel., 7. Stopione szkło, 8. Stopiona szpila brąz. 9. Nóż żel., 10. Klucz żel. W. n. — Fig. 205. Contenu de la tombe no 216. 1—2. Tessons, 3—4. Fibules en bronze, 5. Perle en verre, 6. Ferrure en fer, 7. Verre fondu, 8. Épingle fondue en bronze, 9. Couteau, 10. Clef en fer. Gr. nat.

8. Czarka z prawie cylindryczną szyjką; pow. szara, żółta. Wys. 7,3 cm. Rys. 207, 6.

a) Mała zapinka brązowa, silnie zniszczona w ogniu. Górna sprężynka była owinięta dokoła główki. Rys. 207, 12.

b) Zniszczona sprzączka do pasa z płaską, półowalną ramą i długim kolcem. Długość kolca 3,7 cm, Rys. 207, 13.

c) Nit żelazny z lekko półkulistą główką, czworobocznym trzonem, na którego końcu znajduje się mała blaszka. Średn. główki 1,8 cm, długość 1,7 cm. Rys. 207, 10.

Ryc. 206. Plan grobu 217. Podziałka: 1:20. ||| gleba, /// ciemno zabarwiony piasek, ···· żółty piasek, skupiska skorup, skupisko węgla drzewnego, 1. Zapinka brązowa, 2. Nit żel., 3. Żel. sprzączka do pasa, 4. Okucie żel. — Fig. 206. Plan de la tombe no 217. Echelle: 1:20. ||| glèbe, /// sable noir, ···· sable jaune, concentration de tessons, concentration de charbon de bois. 1. Fibule en bronze, 2. Rivet en fer, 3. Boucle en fer, 4. Ferrure en fer

d) Małe, taśmowate okucie żelazne z dwoma nitami. Długość 2,0 cm, szer. 0,6 cm. Rys. 207, 11.

e) Dwa silnie zniszczone, drobne ułamki przedmiotów żelaznych.

218. Grób jamowy

Na głęb. 30 cm pod glebą przemieszaną z jasnym piaskiem mieścił się grób jamowy, kolistego kształtu, wypełniony piaskiem ciemno zabarwionym. Przepalone skorupy

występowały już w warstwie przemieszanej i pochodziły z górnych partii grobu. W jamie skupiały się w środku węgiel drzewny i spalone kości. Grób został z jednej strony uszkodzony przez robotników. Rys. 208.

Inwentarz:

1. Miniaturowa czarka dwustożkowa z cylindryczną szyjką, ulepiona z gliny z dużą domieszką tłuczonego kamienia; pow. niestarannie gładzona, szaro-brunatna. Wys. 4,0 cm, średn. 5,5 cm, dno 3,2 cm. Rys. 209, 2.

2. Ułamki baniastego naczynia ze zwężającą się szyjką, oddzielną poziomą listwą od brzuśca i brzegiem wygiętym; powyżej załomu brzuśca ornament schodkowy, ujęty w linie poziome; pow. gładzona, czarna; zrekonstruowane. Wys. 12,0 cm, otwór 10,0 cm, średn. 14,2 cm, dno 6,0 cm. Rys. 209, 1.

3. Stożkowato wyodrębniona podstawa naczynia. Rys. 209, 4.

4. Podstawa czarki z dnem płaskim; pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 209, 3.

5. Ułamek szerokootworowego, prawie jajowatego kształtu naczynia z powierzchnią chropowatą i gładzoną szyjką; glina z domieszką drobno tłuczonego kamienia; skorupa znajdowała się w warstwie przemieszanej nad grobem (nie jest jednak pewne, czy należy do jego wyposażenia). Rys. 209, 5.

a) Zapinka brązowa, silnie profilowana, z ażurową pochewką, guzkiem poniżej zgięcia kabłąka i oparciem dla sprężynki; cięciwa górna z haczykiem. Wys. 3,0 cm, długość 6,6 cm. Rys. 209, 6.

219. Grób jamowy

Pod warstwą gleby, na głęb. 30 cm ciemno zabarwiona wydłużona jama, w przekroju nieckowatego kształtu o prawie płaskim dnie; przepalone skorupy i kości spalone występowały już w glebie. Wewnątrz jamy skorupy rozrzucone były równomiernie po całym wnętrzu. Należą wszystkie do naczyń z grubym, facetowanym brzegiem (rys. 210, 1—13). Na uwagę zasługują:

1. Część cylindrycznego naczynia z płaskim dnem i wygiętą krawędzią; pow. gładzona, szaro-brunatna. Wys. 4,2 cm, średn. dna 7,5 cm. Rys. 210, 14.

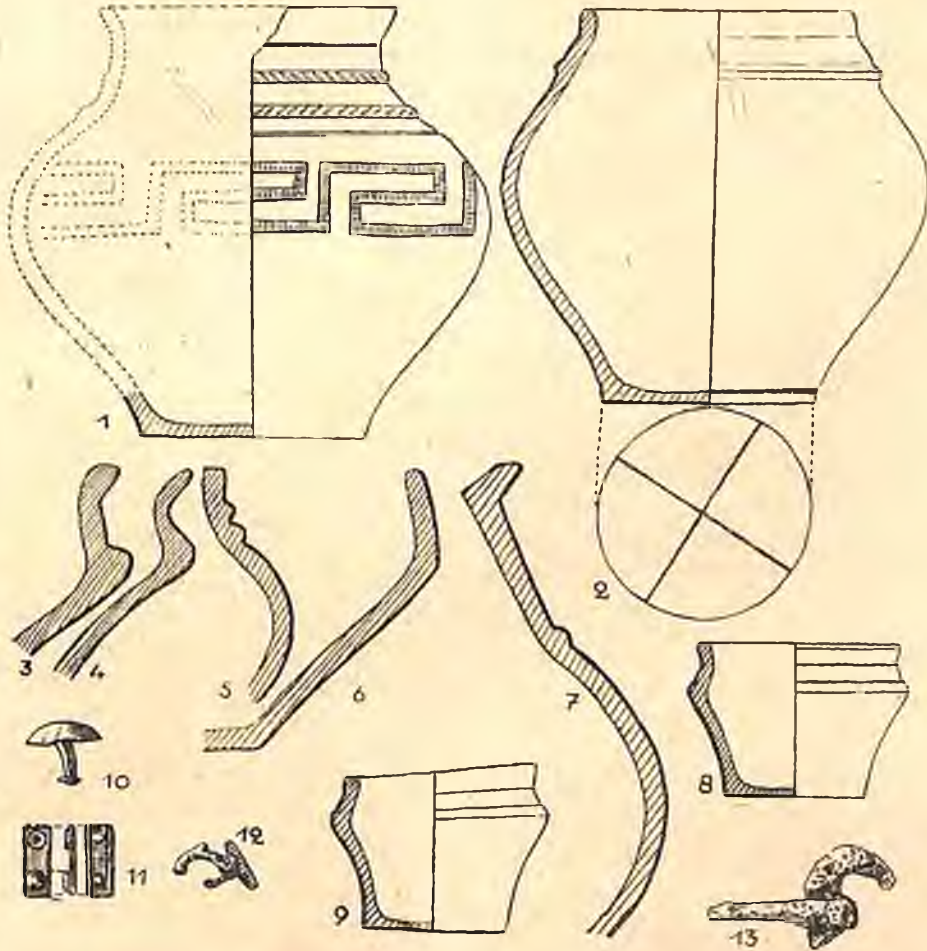
2. Ułamek brzegu naczynia z kawałkiem zwężonego w środku ucha. Rys. 210, 15.

3. Ułamek naczynia kształtu odwrotnie gruszkowatego, z prawie cylindryczną szyjką i facetowanym brzegiem; powyżej załomu pas ornamentacyjny; pow. gładzona, ciemno-brunatna. Rys. 210, 16.

220. Grób zniszczony
z pokrywą kamienną

W warstwie gleby znajdowały się rozrzucone, przepalone ułamki naczyń i spalone kości. Pod nią leżały chaotycznie rozrzucone

łym na zewnątrz brzegiem; dno płaskie; szyjka gładzona, reszta powierzchni chropowata, koloru brunatno-szarego. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Dno 18,3 cm. Ułamki nie wykazują śladów przepalenia. Rys. 211, 1.

Ryc. 207. Zawartość grobu 217. — 1—2, 8—9. Naczynia, $\frac{1}{3}$ w. n., 3—7. Profile brzegów naczyń, $\frac{1}{2}$ w. n., 10. Nit żel., 11. Okucie żel., 12. Zapinka brąz., 13. Sprzączka żel. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 207. Contenu de la tombe no 217. 1—2, 8—9. Vases, $\frac{1}{3}$ gr. nat., 3—7. Profils de bords de vases, $\frac{1}{2}$ gr. nat., 10. Rivet en fer, 11. Ferrure en fer, 12. Fibule en bronze, 13. Boucle en fer. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

kamienie, które tworzyły pierwotnie rodzaj pokrywy kamiennej nad grobem. Wśród kamieni i niżej liczne ułamki przepalonych naczyń i większego naczynia, spalone kości i węgiel drzewny. Wśród skupienia węgla znaleziono zwęglone kawałki, organicznego pochodzenia.

Wśród skorup można wyróżnić:

1. Ułamki większego naczynia ze zwężającą się szyjką i nieco zgrubiałym, wygię-

2. Ułamki ostro profilowanej, przepalanej c z a r k i. Rys. 211, 2.

3. Ułamki n a c z y n i a z baniastym brzuścem, zwężoną szyjką, i profilowanym brzegiem; pow. gładzona, ceglata. Rys. 211, 4.

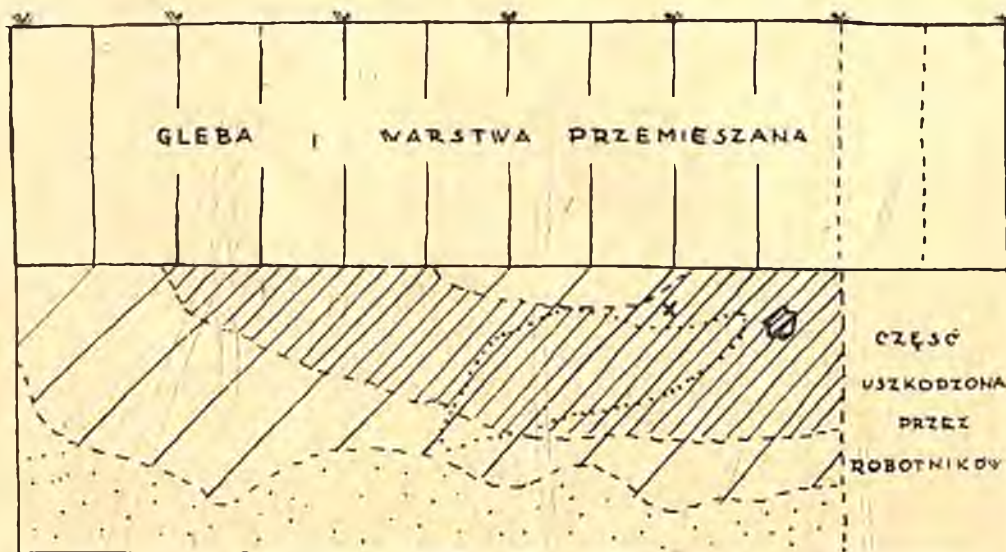
4. Ułamki c z a r k i z cylindryczną szyjką, zdobione na brzuścu pionowymi żłobkami. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Pow. brunatno-ceglata. Rys. 211, 3.

5. Ułamki c z a r k i. Rys. 211, 5.

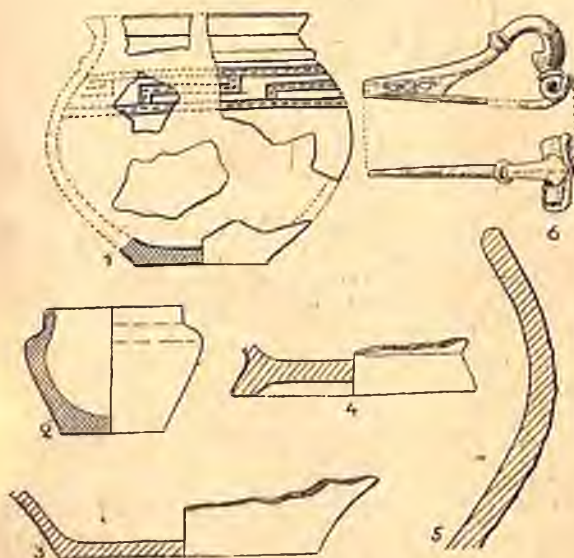
221. Grób jamowy

Fod warstwą humusu grub. 12 cm w żółtym piasku znajdowała się okrągła jama (w przekroju pionowym stożkowata), ciemno zabarwiona, zawierająca w środku skupienia spalone kości. Znajdujące się w jamie ułamki ceramiki neolitycznej są prawdopodobnie

przypadkowe, gdyż w tej części cmentarzyska istniała osada z epoki kamiennej. Rys. 212.

222. Grób jamowy z pokrywą kamienną
Kultura „pomorska“223. Grób jamowy
Kultura „pomorska“

Ryc. 208. Przekrój grobu 218. Podziałka: 1:20. //// czarno zabarwiony piasek, /// ciemno-brunatny piasek, żółty piasek, skupienie skorup, X zapinka brąz.
— Fig. 208. Coupe de la tombe 218. Échelle: 1:20. //// sable noir, /// sable brun foncé, sable jaune, concentration de tessons, X fibule en bronze.

Ryc. 209. Zawartość grobu 218. 1. Rekonstrukcja naczynia, ok. 1/4 w. n., 2. Mała czarka 2/5 w. n. 3—5. Ułamki naczyń 2/5 w. n., 6. Zapinka brąz. 2/5 w. n.
— Fig. 209. Contenu de la tombe no 218. 1. Vase réconstrué, en env. 1/4 gr. nat., 2. Petite écuelle, 2/5 gr. n., 3—5. Tessons, 2/5 gr. nat., 6. Fibule en bronze, 2/5 gr. nat.

224. Grób popielnicowy
obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 40 cm stała ukośnie popielnica i na północ od niej przystawka w ciemno zabarwionym piasku, w którym znajdowały się drobne kości spalone. Popielnica zawierała małe ilości drobnych, spalonych kości. Rys. 213.

Inwentarz:

1. Popielnica, niedbale wykonana, nieco asymetryczna, posiada brzeg wygięty, półkulisto uformowany brzusec i cylindryczną podstawę; pow. wygładzona w brudno-szarym odcieniu. Wys. 14,4 cm, otwór 20,0 cm, dno 8,7 cm. Rys. 214, 1.

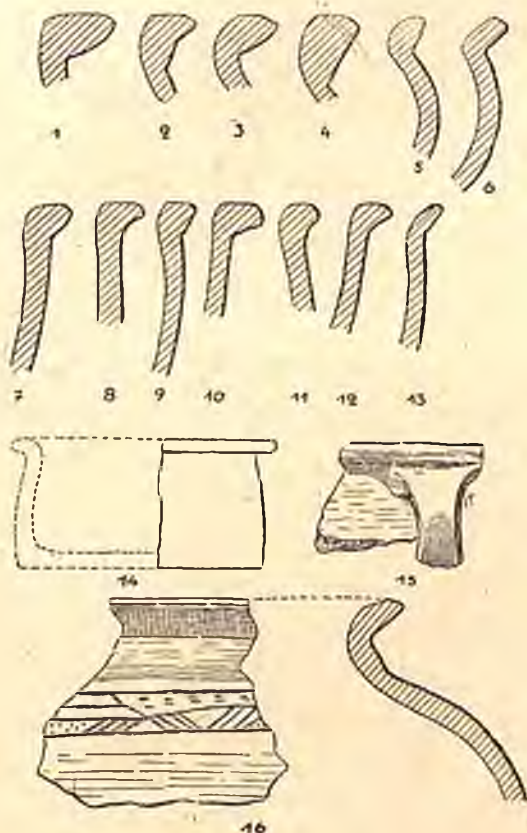
2. Naczynie dwustożkowego kształtu o ostrym załomie brzuśca, stożkowato wyodrębnionej podstawie i cylindrycznej szyjce. Powyżej załomu zdobione liniowym ornamentem meandrowym wypełnionym dołączkami; pow. gładzona, brudno-szara. Wys. 13,8 cm, średn. 14,3 cm, otwór 8,4 cm, dno 7,2 cm. Rys. 214, 2.

225. Grób jamowy

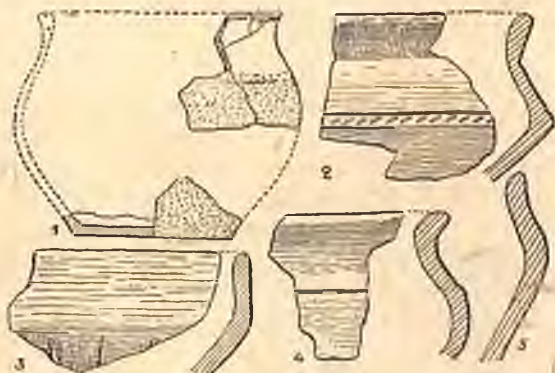
Na głęb. 32 cm pod glebą w ciemno-brunatnym piasku owalna jama, wypełniona ciemno-szarym piaskiem. Wewnątrz kilkanaście drobnych, przepalonych skorup i spalone kości. Wśród skorup żelazna sprzączka do pasa i prostokątne okucie żelazne. Rys. 215.

Inwentarz:

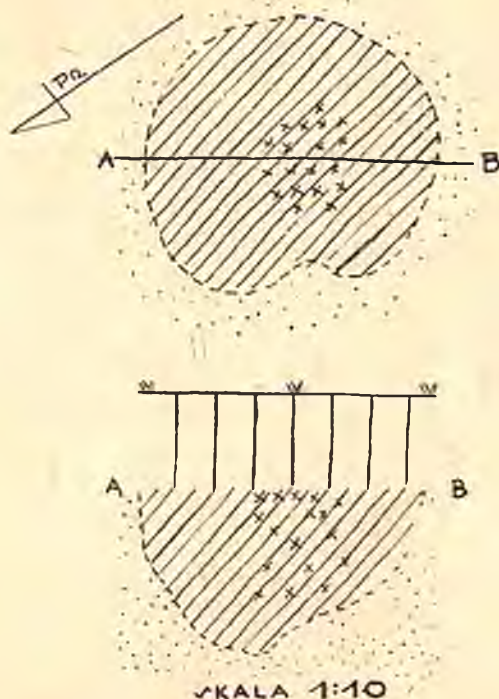
1. Skorupy należą do trzech zniszczonych w ogniu profilowanych c z a r e k o pow. gła-

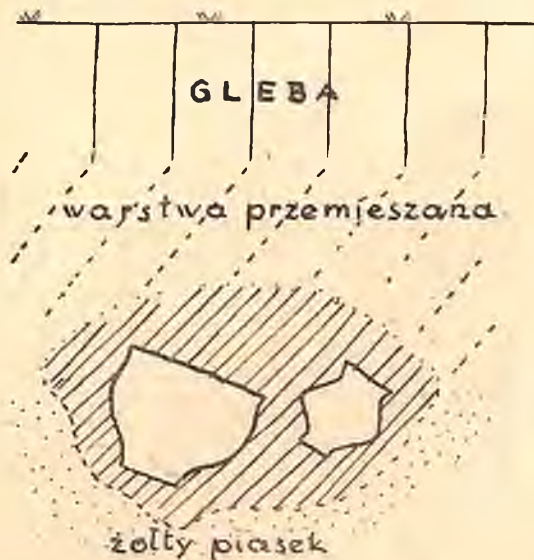
Ryc. 210. Ceramika z grobu 219. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 210. Tessonns de la tombe no 219. $\frac{2}{5}$ gr. nat.

Ryc. 211. Ceramika z grobu 220. $\frac{1}{5}$ w. n. — Fig. 211. Tessonns de la tombe no 220. $\frac{1}{5}$ gr. nat.

Ryc. 212. Plan grobu 221. ||| gleba, //// ciemny piasek, ... żółty piasek, ++ spalone kości. — Fig. 212. Plan de la tombe no 221. ||| glèbe, //// sable foncé, ... sable jaune, ++ os brulés

Ryc. 213. Plan grobu 224. Podziałka: 1:10. — Fig. 213. Plan de la tombe no 224. Echelle: 1:10

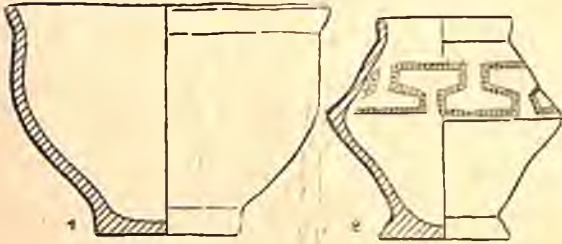
dzonej w szaro-brunatnym odcieniu. Rys. 216, 1—3.

a) Żelazna sprzączka do pasa, złożona z trapezowatej ramy i rozwidlonego kolca; zniszczona w ogniu. Dług. 3,2 cm, najw. szer. 4,2 cm. Rys. 216, 4.

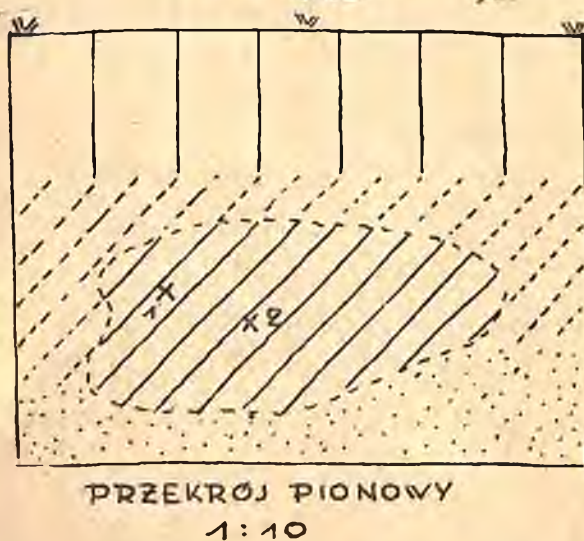
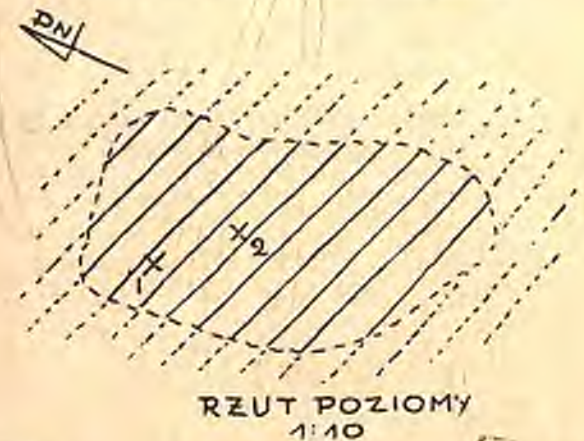
b) Prostokątne, żelazne okucie końca pasa z dwoma nitami. Boki zdobione ukośnymi żłobkami. Dług. 2,2 cm, szer. 1,3 cm, wys. 0,7 cm. Rys. 216, 5.

226. Grób jamowy

Poc 35 cm grubą warstwą gleby jama cwalna, zawierająca w górnej części dwa oku-

Ryc. 214. Naczynia z grobu 224. $\frac{1}{5}$ w. n. — Fig. 214. Vases de la tombe no 224. $\frac{1}{5}$ gr. nat.

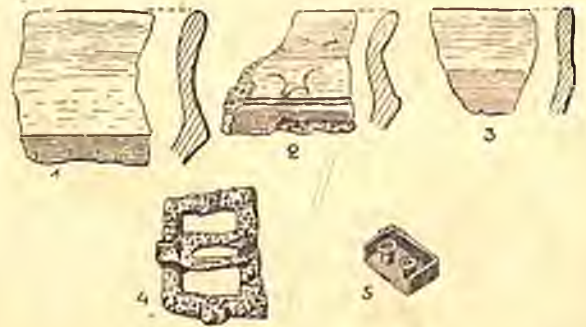

Ryc. 215. Plan grobu 225. ||| gleba, /// brunatny piasek, //// ciemny piasek, : : : żółty piasek. X₁. Sprzączka do pasa, X₂. Okucie żel. — Fig. 215. Plan et coupe de la tombe no 225. ||| glèbe, /// sable brun, //// sable foncé, : : : sable jaune, X₁. Boucle en fer., X₂. Ferrure en fer

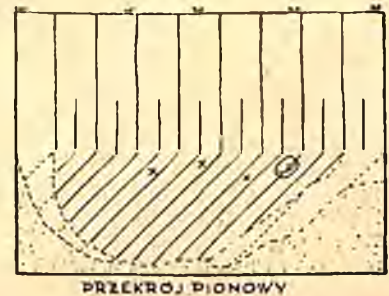
cia brązowe, częściowo zniszczone okucie końca pasa i kamień do krzesania ognia. W dolnej partii znajdowały się ułamki wypaczonych w ogniu naczyń, spalone kości i stopione kawałki brązu. Rys. 217.

Inwentarz:

1. Ułamki silnie wypaczonej c z a r k i, ostro profilowanej. Wys. ok. 11 cm. Rys. 218, 2.
2. Ułamki małej, wypaczonej w ogniu, c z a r k i z półkulistym brzuścem. Rys. 218, 3.

Ryc. 216. Zawartość grobu 225. 1—3. Skorupy, 4. Sprzączka do pasa, 5. Okucie żel. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 216. Contenu de la tombe no 225. 1—3. Tessons, 4. Boucle en fer, 5. Ferrure en fer. $\frac{2}{5}$ gr. nat.

Ryc. 217. Przekrój pionowy grobu 226. Podziałka: 1:20. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, //// ciemno-szary piasek, /// ciemno-brunatny piasek, : : : żółty piasek. X Okucia brązowe. — Fig. 217. Coupe de la tombe no 226. ||| glèbe, |||| couche mélangée, /// sable gris foncé, //// sable brun foncé, : : : sable jaune. X Ferrures en bronze

3. Ułamki większego, wypaczonego w ogniu n a c z y n i a ostro profilowanego zdobionego na szyjce dwiema poziomymi listwami i ornamentem jodełkowym. Rys. 218, 1.

4. Drobne ułamki innych n a c z y n i.

a) O k u c i e brązowe (zawieszka z kółkiem) dł. 2,1 cm, średn. kółka 1,4 cm). Rys. 218, 5.

b) O k u c i e brązowe (zawieszka) z dwoma nitami i profilowanym kabłąkiem. Dług. 2,7 cm. Rys. 218, 6.

c) Częściowo stopione, profilowane dolne o k u c i e pasa. Dług. zach. 2,8 cm. Rys. 218, 7.

d) Silnie zniszczone, profilowane okucie brązowe; dług. zach. 2,0 cm. Rys. 218, 8.

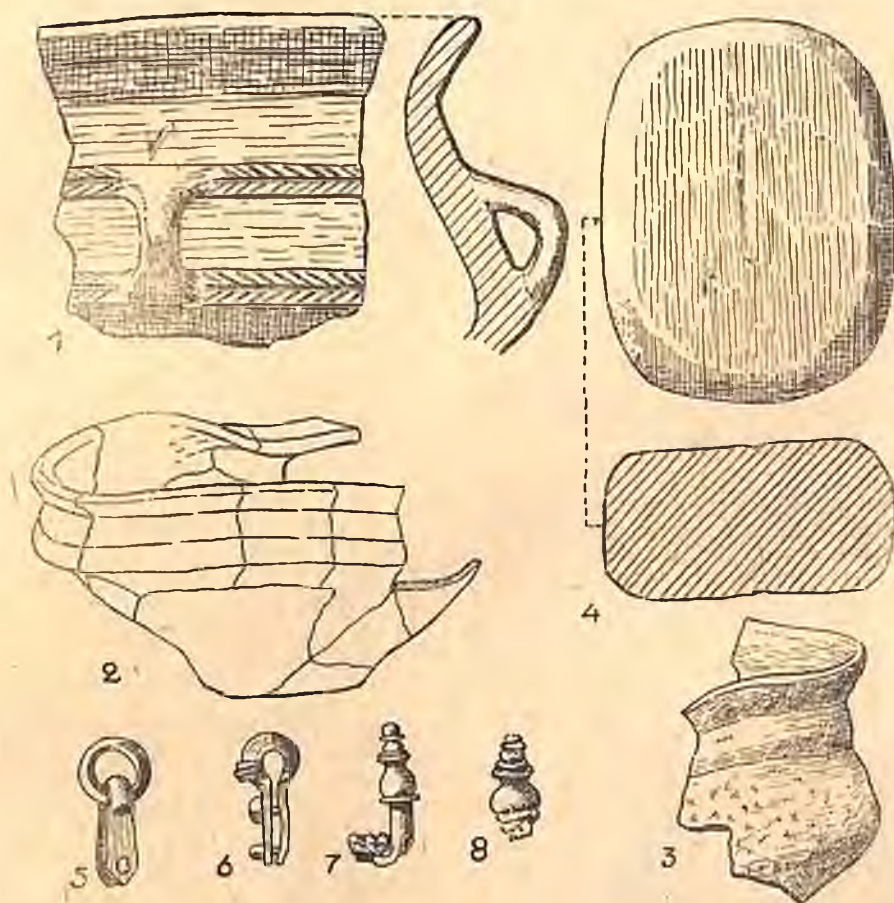
e) Stopione kawałki brązu.

f) Prostokątny z zaokrąglonymi brzegami kamień (biały w brunatne cętki, drobno-kryształiczny piaskowiec) do krzesania ognia. Ślady używania widoczne obustronnie. Dług. 7,5 cm, szer. 5,7 cm, wys. 3,0 cm. Rys. 218, 4.

Inwentarz:

1. Przepalone ułamki naczyń o brzegach zgrubiałych i facetowanych. Rys. 220, 1—4.

a) Cylindryczny, płaski przęślik z szarobiałego łupku. Średn. 3,0 cm, wys. 1,7 cm. Rys. 220, 5.

Ryc. 218. Zawartość grobu 226. 1—3. Fragmenty naczyń, 4. Kamień do krzesania ognia, 5—7. Skuwki i okucia brązowe, 8. Główwka szpili brązowej. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 218. Contenu de la tombe no 226. 1—3. Tessonns, 4. Pierre à battre, 5—7. Ferrures en bronze, 8. Fragment d'épingle en bronze. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

227. Grób jamowy

Zarys owalnej, intensywnie zabarwionej jamy, wystąpił na głęb. 30 cm. Wymiary jamy: 1,6 × 1,3 m. Drobne skorupy, węgiel drzewny i kruszące się, spalone kości, wystąpiły w górnej części. We wschodniej stronie znajdowało się skupienie skorup; wszystkie przepalone. Na głęb. 45 cm przęślik; dno jamy prawie płaskie. Rys. 219.

228. Grób jamowy (uszkodzony)

Dużych rozmiarów (2,7 × 1,2 m) grób jamowy na skraju zniwelowanej, dawnej piaśnicy, został uszkodzony podczas wywożenia piasku. Wnętrze intensywnie czarno zabarwione. Ułamków naczyń niewiele, trochę węgla drzewnego, kości skruszałe. W stronie wschodniej żelazna sprzączka do pasa (głęb. 36 cm), nieco niżej trzonek noża żelaznego. Dno jamy prawie płaskie.

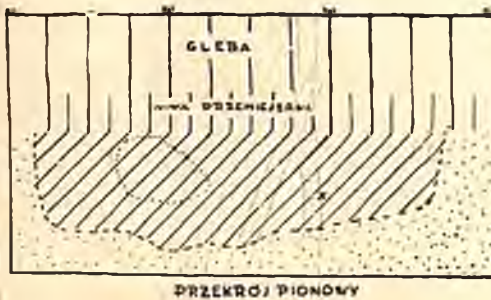
Inwentarz:

1 Ułamki naczynia z baniastym brzuścem i wygiętym brzegiem; pow. szorstka, ciemna, szara; glina z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 221, 1.

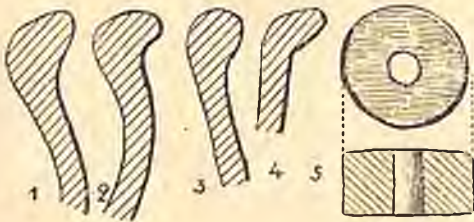
2. Ułamki podstawy dużego naczynia z chropowatą powierzchnią; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 221, 4.

a) Zniszczona rdzą sprzączka żelazna do pasa o ramie trapezowego kształtu z wgiętymi łukowato bokami poprzecznymi. Dług. 3,7 cm, szer. 3,5 cm. Rys. 221, 2.

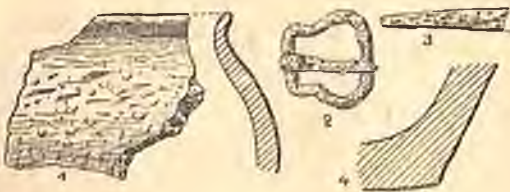
b) Odłamany trzonek noża żelaznego. Dług. 4,8 cm. Rys. 221, 3.

Ryc. 219. Przekrój pionowy grobu 227. Podziałka: 1:20. zasięg skupienia skorup, X prześlik z łupku. — Fig. 219. Coupe de la tombe no 227. Échelle: 1:20. limite de concentration de tessons. X Fusaïole en ardoise

Ryc. 220. Zawartość grobu 227. 1—4. Profile brzegów naczyń, 5. Prześlik z łupku. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 220. Contenu de la tombe no 227. 1—4. Profils de bords de vases, 5. Fusaïole en ardoise. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

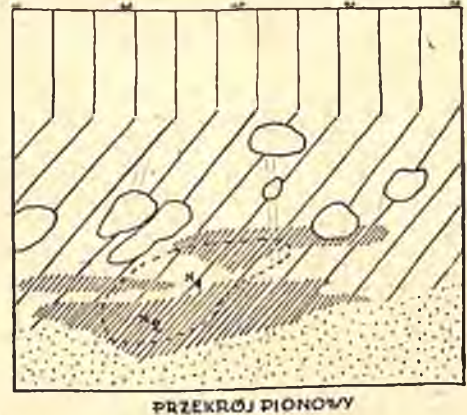
Ryc. 221. Zawartość grobu 228. 1, 4. Ułamki naczyń, 2. Żel. sprzączka do pasa, 3. Trzonek noża żel. (Wszystko $\frac{1}{3}$ w. n.). — Fig. 221. Contenu de la tombe no 228. 1, 4. Tessons, 2. Boucle en fer, 3. Manche d'un couteau en fer. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

229. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 32 cm pod warstwą gleby i przemieszanego piasku znajdowała się zniszczona jama grobowa, zawierająca nieco spalonych kości i kilka skorup o pow. chropowatej, jasno-brunatnej. W warstwie przemieszanej nad jamą leżał stopiony kawałek brązu. Dno jamy w przybliżeniu płaskie.

230. Grób zniszczony

Poniżej warstwy gleby w przemieszanym piasku znajdowały się chaotycznie rozrzucone kamienie a pod nimi ciemny piasek, zawierający liczne, przepalone skorupy i spalone kości. W skupieniu skorup znajdowała się gliniana główka woła, nieco niżej ułamek przedmiotu brązowego. Rys. 222.

Ryc. 222. Przekrój pionowy zniszczonego grobu 230. Podziałka: 1:20. ||| warstwa gleby, /// warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, ::: żółty piasek, ——— zasięg skorup, X₁ główka wołu, X₂ fragment przedmiotu brązowego. — Fig. 222. Coupe de la tombe détruite no 230: Échelle: 1:20. ||| glèbe, /// couche melangée, /// sable foncé, ::: sable jaune, ——— concentration de tessons. X₁ tête de taureau en argile, X₂ fragment d'un objet en bronze

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Ułamki naczyń o chropowatej powierzchni (rys. 223, 1) z gliny z domieszką tłuczonego kamienia, zdobione ornamentem paznokciowym (rys. 223, 3) lub przecinających się bruzd. (Rys. 223, 2). Nieprzepalone.

2. Ułamki naczynia jeżowatego. Rys. 223, 11.

3. Ułamki czarek, z brzuścem zdobionym żłobkami pionowymi (rys. 223, 13), ukośnymi (rys. 223, 5), grupami na przemian ukośnych kresek (rys. 223, 7), ornamentem poprzecznie karbowanych wałków (rys. 223, 8 i 12). Podstawy stożkowato wyodrębnione,

z dnem płaskim (rys. 223, 23), lub wewnątrz pustym (rys. 223, 20—22).

4. Ułamki naczyń zdobionych rzędami dołków paznokciowych. Rys. 223, 14 i 15.

5. Ułamki naczyń toczonych na kole. Rys. 223, 9 i 10.

Rogi (jeden odtracony) wyrastają w linii przedłużenia karku. Główka zdobiona jest rytymi liniami: u nasady rogów poprzez czoło biegną dwie linie, podobnie dwie od środka czoła do nasady pyska od strony górnej i dwie od rogów ku pyskowi z bo-

Ryc. 223. Zawartość zniszczonego grobu 230. 1—23. Ułamki naczyń, 24. Główka wołu; 25. Ułamek przedmiotu brązowego. Wszystkie $\frac{1}{2}$ w. n.). — Fig. 223. Contenu de la tombe détruite no 230. 1—23. Tessons, 24. Tête de taureau en argile, 25. Fragment d'objet en bronze. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Wszystkie skorupy są przepalane. Podobnie przepalona jest gliniana główka wołu, która jest częścią naczynia zoomorficznego. Główka jest wewnątrz pusta, z wylotem u cylindrycznie ukształtowanego pyska. Dwa małe otwory wyznaczają oczy.

ków. U nasady pyska biegnie również wokół bruzda. Główka utracona jest przy końcu szyi, w miejscu gdzie była prawdopodobnie dolna część naczynia. W miejscu odtrażenia widoczne ślady wypaczenia ścianek w ogniu. Pow. gładzona w odcieniu szaro-

siwym. Na przelomie glina jest rdzawo-brunatna. Dług. zachowanego fragmentu 8,8 cm. średn. szyi $3,3 \times 3,7$ cm. średn. pyska 1,6 cm, otwór 0,7 cm. Rys. 223, 24.

231. Grób jamowy (?) (zniszczony)

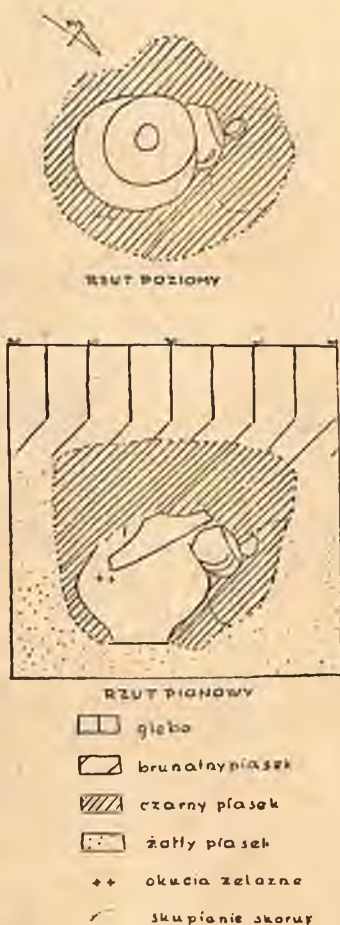
Na głęb. 32 cm, pod warstwą gleby w ciemno-żółtym piasku znajdowała się ciemna plama grobu jamowego (?), zawierająca liczne ułamki przepalonych naczyń i spalone kości.

Ułamki należą do ostro profilowanych czarek z wyodrębnionym stożkowato dnem i naczyń z gliny, zmieszanej z tłuczonym kamieniem.

Grób ten został zniszczony podczas uprawy roli.

232. Grób jamowy

Na głęb. 35 cm w żółtym piasku znajdowało się skupisko spalonych kości i kilka przepalonych skorup, należących do ostro profilowanej czarki.

Ryc. 224. Plan grobu 233. Podziałka: 1 : 20. — Fig. 224. Coupe de la tombe no 233. Echelle: 1 : 20

W skupieniu kości były:

- a) Taśmowate okucie żelazne ze śladami brązowych nitów. Dług. 3,0 cm, szer. 0,9 cm.
- b) Stopione, profilowane okucie brązowe, podobne do okucia z grobu 21.

233. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 25 cm widoczny kolisty zarys jamy, wypełnionej ciemnym piaskiem; dno popielnicy znajdowało się na głęb. 75 cm od pow.; nakryta była czarą, odwróconą dnem do góry. Po stronie płu-wsch. przylegały do naczynia przepalane i wypaczone w ogniu przystawki i ułamki naczyń. W jamie luźno rozrzucone były z rzadka spalone kości i żelazne skuwki. Dno popielnicy spoczywało w żółtym piasku. Rys. 224.

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowa o łagodnym załomie brzuśca z podstawą nieznacznie wyodrębnioną, z zaznaczoną, zwężającą się szyjką, zdobioną dwiema poprzecznymi listwami; dno płaskie; brzeg skruszały; pow. lśniąca, czarna. Wewnątrz spalone kości i przedmioty metalowe. Wys. zach. 22,5 cm, średn. 29,0 cm, dno 13,2 cm. Rys. 225, 6.
2. Ostro profilowana czarka o pow. lśniącej, czarnej, nakrywała popielnicę. Wys. 10,3 cm, średn. 20,3 cm, dno 7,7 cm. Rys. 225, 1.
3. Wypaczony w ogniu kubek z brzuścem półkulistym, zdobionym pionowymi, szerokimi żłobkami. Szyjka wyodrębniona, brzeg wygięty. Duże, w przekroju czworoboczne ucho. Wys. 11,0 cm, średn. ok. 20,0 cm. Rys. 225, 9.
4. Ostro profilowana czarka o pow. gładzonej, szarej. Wys. 7,3 cm, średn. 10,3 cm, dno 5,2 cm. Rys. 225, 3.
5. Część wypaczonej w ogniu czarki ostro profilowanej. Wys. 11,2 cm. Rys. 225, 7.
6. Wypaczona w ogniu, ostro profilowana czarka o pow. gładzonej, szarej. Wys. 9,0 cm, średn. 18,0 cm, dno 7,9 cm. Rys. 225, 8.
7. Ostro profilowana, wypaczona w ogniu mała czarka; pow. gładzona, szara. Wys. 6,0 cm, dno 4,0 cm. Rys. 225, 2.
8. Misa przepalona o łukowatym profilu; wyodrębniona podstawa i brzeg wgięty lekko do środka; pow. gładzona, szara. Wys. 8,0 cm, średn. 16,0 cm, dno 6,3 cm. Rys. 225, 5.
9. Mała czarka z brzuścem półkulistym, wyodrębnioną szyjką, i wygiętym brzegiem; pow. chropowata i gąbczasta na skutek przepalenia w ogniu. Wys. 6,7 cm, średn. 8,4 cm. Rys. 225, 4.

10. Ułamki innych, silnie w ogniu wypaczonych mis i czarek.

a) Cztery taśmowate skuwki żelazne. Rys. 225, 10—13.

b) Ułamek blaszki żelaznej z nitem. Rys. 225, 21.

W popielnicy wśród kości znajdowały się:

c) Prosty nóż żelazny z trzonem wyodrębnionym pod kątem prostym od strony tyłca i łagodnie, łukowato od strony ostrza. Dług. 13,0 cm, dług. trzonka 4,2 cm, szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 225, 18.

d) Żelazny klucz od szkatułki, z czworobocznej taśmy, skręcany wokół swej osi; zapatrzony w kółko do zawieszania. Dług. 12,8 cm, szer. taśmy 0,5 cm. Rys. 225, 16.

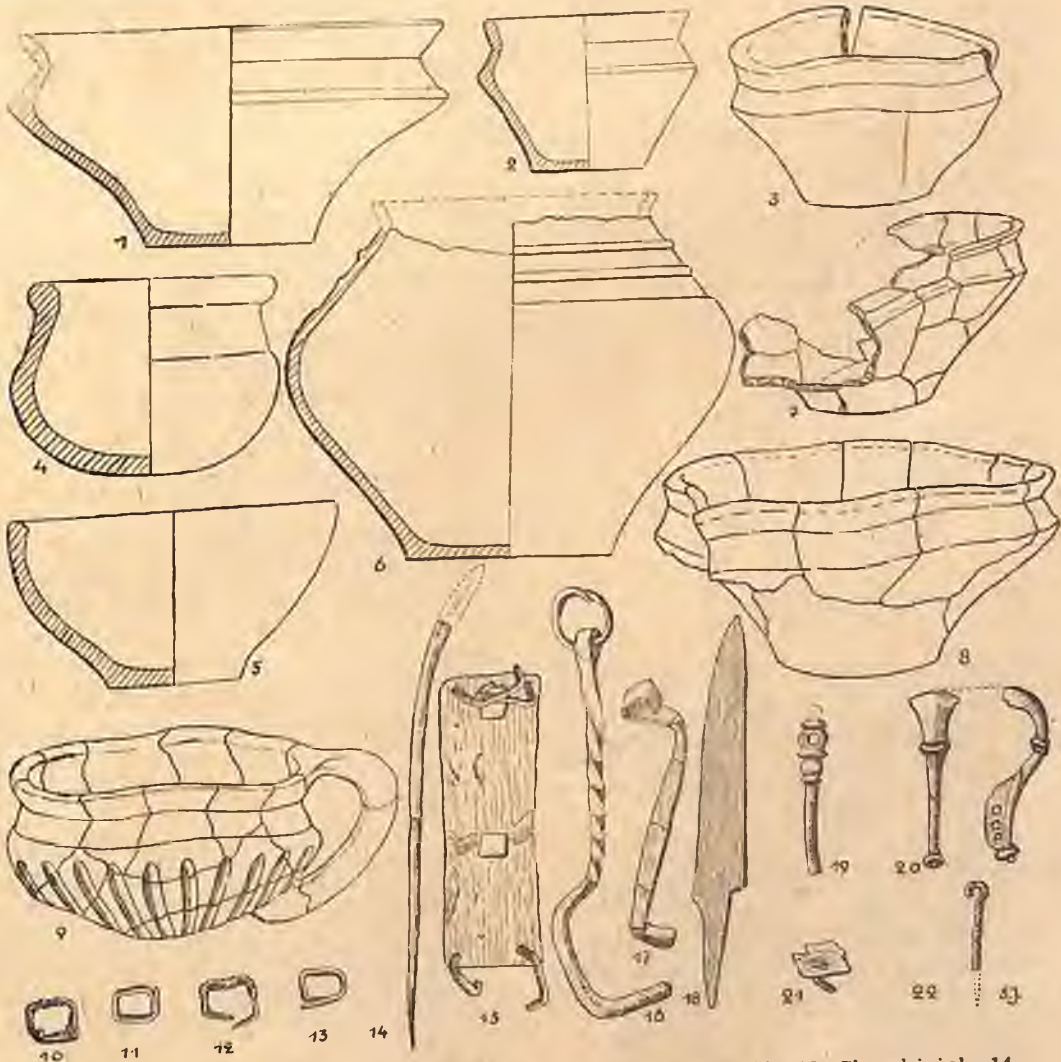
e) Taśmowata, żelazna sprężynka do szkatułki. Dług. 7,7 cm, szer. taśmy do 1,0 cm. Rys. 225, 17.

f) Prostokątne okucie żelazne zamka do szkatułki z dwoma czworobocznymi otworami i czterema nitami. Dług. 9,7 cm, szer. 3,2 cm, średn. otworu 0,8 cm, grubość ścianek szkatułki (na podstawie zgięcia nitów) 0,8—1,0 cm. Rys. 225, 15.

g) Uszkodzona igła żelazna do szycia. Dług. zach. 14,5 cm, Rys. 225, 14.

h) Część szpili brązowej z profilowaną główką i z otworem. Dług. 5,2 cm. Rys. 225, 19.

i) Uszkodzona szpila żelazna z łukowato zgiętą główką. Dług. 2,8 cm. Rys. 225, 22.

Ryc. 225. Zawartość grobu 233. 1—5 i 7—9. Czarki, 6. Urna, 10—13. Skuwki żel., 14. Igła żel., 15. Okucie zamka, 16. Klucz żel., 17. Sprężynka żel., 18. Nóż żel., 19. Szpila brąz., 20. Część zapinki brąz., 21. Część okucia żel. 22. Szpila żel. 1, 3—9. = 1/4 w. n. 2, 7 = 1/3 w. n., reszta = 1/2 w. n. — Fig. 225. Contenu de la tombe no 233. 1—5 et 7—9. Vases rituels, 6. Urne, 10—13. Ferrures en fer, 14. Aiguille en fer, 15. Ferrure en fer, 16. Clef en fer, 17. Ressort en fer, 18. Couteau en fer, 19. Épingle en bronze, 20. Fragment de fibule en bronze, 21. Fragment de ferrure en fer, 22. Épingle en fer, 1 et 3—9 en 1/4, 2 et 7 en 1/3, le reste en 1/2 gr. nat.

j) Uszkodzona z a p i n k a brązowa, silnie profilowana z guzkiem poniżej zgięcia kabłąka i na końcu nóżki. Pochewka zdobiona trzema otworami. Długość ok. 6,0 cm. Rys. 225, 20.

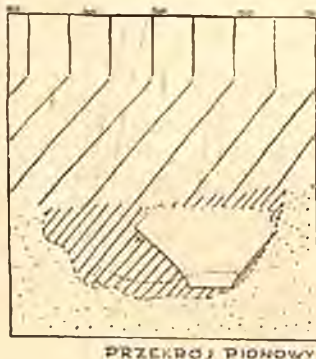
k) Stopione kawałki b r ą z u.

234. Grób jamowy

Jama słabo zabarwiona, kolistego kształtu, w przekroju pionowym płytko, nieckowata, o wymiarach 60 × 70 cm. We wnętrzu rozrzucone równomiernie spalone kości węgiel drzewny i drobno przepalone ułamki naczyń. Między nimi trzy drobne kawałki stopionego srebra i stopiony paciorek z białego szkliwa.

235. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (uszkodzony)

Na głęb. 45 cm kolistego kształtu jama, wypełniona ciemnym piaskiem, na której dnie stała zniszczona w części górnej popielnica. Kości spalone występowały w warstwie

Ryc. 226. Przekrój grobu 235. Podziałka: 1:20. ||| gleba, /// warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, żółty piasek, skupienie skorup, X sprężynka żel. — Fig. 226. Coupe de la tombe no 235. Echelle: 1:20. ||| glèbe, /// couche mêlée, //// sable foncé, sable jaune, concentration de tessons, X ressort en fer

przemieszanej. W popielnicy znajdowało się niewiele kości i mała czarka. Poza popielnicą część sprężynki brązowej, być może wyrzucona podczas naruszenia grobu. Przepalone i wypaczone ułamki naczyń leżały na dnie jamy. Rys. 226.

Inwentarz:

1. P o p i e l n i c a, ostro profilowana z sześcioma kolankowato zgiętymi uchami; trzy w górnej części szyjki, trzy w dolnej. Na szyjce w połowie wysokości listwa, zdobiona grupami na przemian ukośnych kresek; podobna listwa na załomie; podstawa smukła,

dno piaskie; powierzchnia lśniąca, czerniona. Wys. 19,5 cm, średn. 38,0 cm, dno 14,0 cm. Rys. 227, 1.

2. N a c z y n i e dwustożkowe (zrekonstruowane) z łagodnym załomem brzuśca, wyodrębnioną, zwężającą się szyjką, zdobioną dwiema listwami, pokrytymi ukośnymi kreskami i z wygiętym brzegiem. Zaopatrzone w trzy kolankowate uszka, umieszczone stopniowo coraz niżej: pierwsze między brzegiem i pierwszą listwą, następne między listwami, trzecie między drugą listwą i nasadą szyjki. Brzusiec zdobiony pasmem wiązanych swastyk. Pow. gładzona, w odcieniu szaro-żółtym. Wys. 17,3 cm, średn. 2,3 cm, dno 9,0 cm. Rys. 227, 2.

3. C z a r k a spękana i wygięta w ogniu, o półkulistym brzuścu, zdobionym szerokimi żłobkami pionowymi, prawie cylindrycznej szyjce i wygiętym brzegu; pow. gładzona, szaro-brunatna. Wys. ok. 6,0 cm, średn. ok. 8,0 cm. Rys. 227, 4.

4. Ułamek c z a r k i z półkulistym brzuścem, dnem wgniecionym do środka, zwężoną szyjką i wygiętym brzegiem. Brzusiec zdobiony żłobkami pionowymi. Rys. 227, 3.

a) Ułamek s p r ęż y n k i brązowej, nawiniętej na żelazną oś. Długość 3,0 cm. Rys. 227, 5.

b) Stopione kawałki b r ą z u, pochodzące zapewne ze stopionej zapinki.

236. Grób jamowy

Poniżej warstwy przemieszanej wystąpiła jama, prawie prostokątnego kształtu, wypełniona ciemno zabarwionym piaskiem, który zawierał spalone kości, węgiel drzewny i kilka przepalonych skorup. Na spodzie jamy znajdował się stopiony ułamek zapinki brązowej a w warstwie przemieszanej na płd. od jamy okucie żelazne i kawałek grzebienia. Dno jamy było płaskie. Rys. 228.

Inwentarz:

1. Kilka przepalonych ułamków n a c z y n i a, m. in. brzeg ostro profilowanej czarki.

a) Stopiony ułamek silnie profilowanej z a p i n k i brązowej z poprzecznie karbowanym haczykiem do sprężynki. Rys. 229, 1.

b) Prostokątne o k u c i e żelazne ze śladami dwóch nitów brązowych. Rys. 229, 2.

c) Mały ułamek g r z e b i e n i a kościanego. Rys. 229, 3.

237. Grób jamowy z pokrywą kamienną (zniszczony)

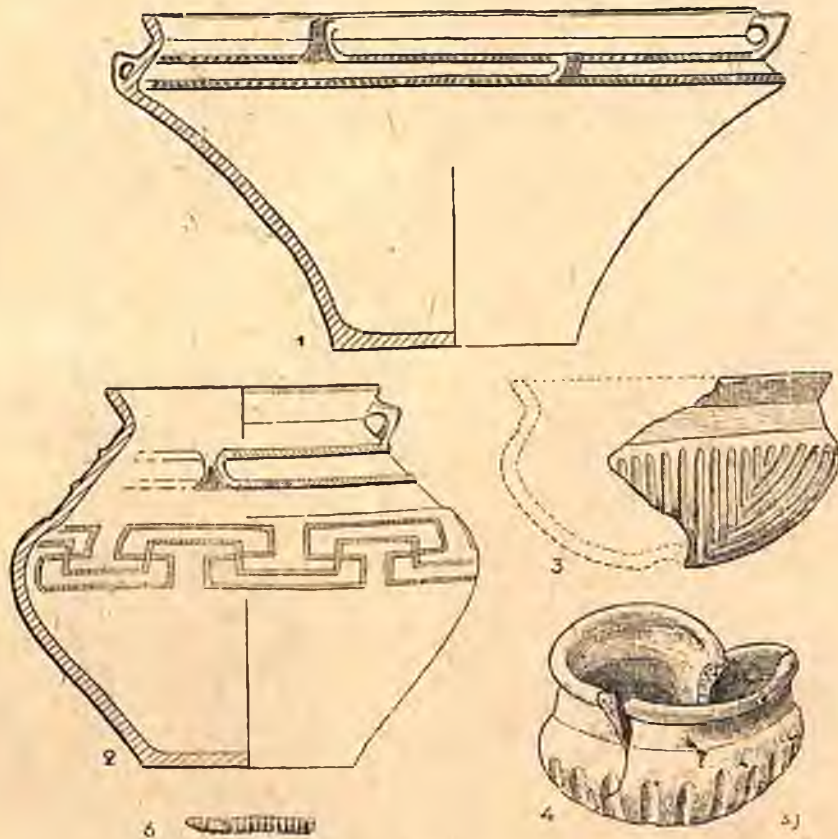
Pod warstwą przemieszaną w czarnym piasku wystąpiły chaotycznie rozrzucone kamie-

nie (otoczaki i łupane), które tworzyły pierwotnie pokrywą nad jamą. W czarnym piasku znajdowały się przepalone ułamki naczyń, węgiel drzewny, spalone kości i zapinka żelazna. Skorupy występowały również w warstwie przemieszanej. Ciemne zabarwienie jamy przechodziło stopniowo w żółty piasek, tworząc różnej długości zacieki. Rys. 230.

popielnica z kośćmi. W nią wtłoczony był kubek z utraconym uchem; spalone kości znajdowały się w niewielkiej ilości wokół naczyń, w ciemno zabarwionym piasku.

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowa, smukła, na stożkowato wyodrębnionej podstawie; u nasady szyjki małe, kolankowato zgięte

Ryc. 227. Zawartość grobu 235. 1. Popielnica, 2—4. Przystawki, 6. Sprężynka zapinki brąz. 1 = $\frac{1}{4}$ w. n., 2 = $\frac{1}{3}$ w. n. 3—6 = $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 227. Contenu de la tombe no 235. Urne, 2—4. Vases rituels, 6. Ressort d'une fibule en bronze. 1 en $\frac{1}{4}$, 2 en $\frac{1}{3}$, 3—6 en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Inwentarz:

1. Ułamki przepalonych naczyń, m. in. fragment naczynia zdobionego ornamentem paznokciowym. Rys. 231, 1.

a) Zapinka żelazna o kabłąku esowatym, z grzebieniem przy główce, rozszerzającą się trapezowato nóżką i wysoką pochewką. Sprężynka 20-zwojowa z górną cięciwą i haczykiem. Dług. 4,0 cm, wys. 1,6 cm. Rys. 231, 2.

238. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Pod warstwą gleby i ziemi przemieszanej w ciemno-żółtym piasku na głęb. 40 cm stała

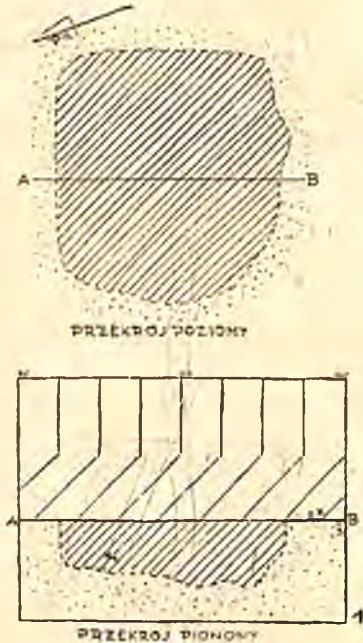
ucho; pow. wygładzona, czarna, miejscami ciemno-brunatna. Wys. 14,0 cm, średn. 17,5 cm, dno 8,6 cm. Rys. 232, 1.

2. Kubek z baniastym brzuścem, zdobionym pionowymi żłobkami, krótką, cylindryczną szyjką i stożkowato wyodrębnioną podstawą; ucho szerokie; pow. niestarannie wygładzona, ciemno-brunatna; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. 10,4 cm, średn. 14,4 cm, dno 8,0 cm. Rys. 232, 2.

239. Grób jamowy

Pod glebą i warstwą przemieszaną znajdowała się mała, owalnego kształtu jama o ciemno-szarym zabarwieniu, zawierająca

przepełnione skorupy, rozrzucone równomiernie po całym wnętrzu, spalone kości (tworzyły skupienie we wsch. części jamy) i wśród kości kawałki stopionego brązu. Rys. 233. Wśród skorup wyodrębnić można ułamki dwóch ostro profilowanych czarek. Rys. 234, 1 i 2.

Ryc. 228. Plan grobu 236. Podziałka: 1:20. — Fig. 228. Plan de la tombe no 236. Echelle 1:20. ||| gleba — glèbe, /// warstwa przemieszana — couche mêlée, //// ciemny piasek — sable foncé, ∴ żółty piasek — sable jaune, 1. Ułamek zapinki — Fragment de fibule, 2. Okucie żelazne — Ferrure en fer, 3. Ułamek grzebienia — Fragment de peigne

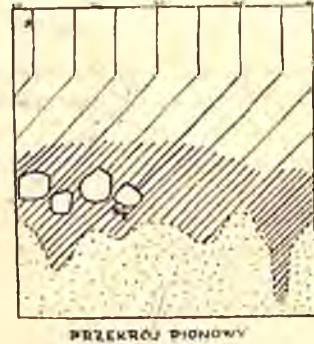

Ryc. 229. Zawartość grobu 236. 1. Ułamek zapinki, 2. Okucie żel., 3. Ułamek grzebienia. W. n. — Fig. 229. Contenu de la tombe no 236. 1. Fragment de fibule, 2. Ferrure en fer. 3. Fragment de peigne. Gr. nat.

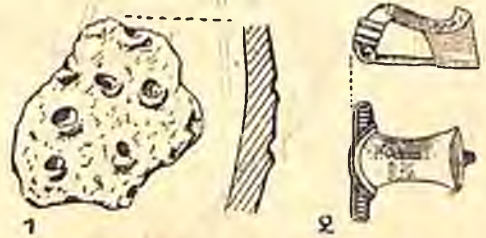
240. Grób zniszczony

W zupełnie przemieszanym piasku znajdowały się chaotycznie rozrzucone kamienie o średn. 10—35 cm, a między nimi plamy ciemnego piasku, zabarwionego szczątkami zniszczonego grobu. Skorupy, kości palone,

przedmioty metalowe, rozproszone były w promieniu do 2 m. Wszystkie te szczątki inwentarza grobowego sięgały do sąsiednich, również zniszczonych grobów i było niemożliwym oznaczyć przynależność zabytków, zwłaszcza ceramiki do poszczególnych grobów, stąd często w kilku różnych grobach

Ryc. 230. Przekrój grobu 237. Podziałka: 1:40. Objaśnienie znaków jak na ryc. 228. ×1. zapinka żel. — Fig. 320. Coupe de la tombe no 237. Echelle: 1:40. Pour le légende voir fig. no 228. ×1 fibule en fer

Ryc. 231. Zawartość grobu 237. 1. Skorupa, 2. Zapinka żel. 1/2 w. n. — Fig. 231. Contenu de la tombe no 237. 1. Tesson, 2. Fibule en fer. 1/2 gr. nat.

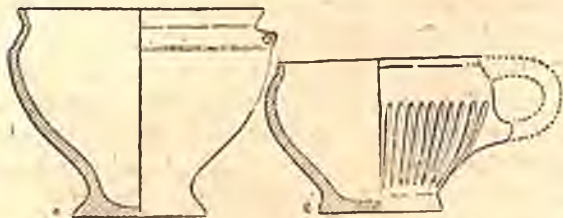
mogą znaleźć się ułamki tego samego naczynia. Kryterium, jakim posługiwano się, wyróżniając poszczególne, zniszczone groby, były większe skupienia ceramiki, spalonych kości, wraz ze znalezionymi przedmiotami i zabarwienie złoża, w którym się te zabytki znajdowały. Grób 240 odznaczał się mniej lub więcej ciemno zabarwionym piaskiem, w którym zabytki tworzyły takie skupienie. Wśród dużej ilości skorup wyróżnić należy:

1. Ułamki naczyń nieprzepełnionych (a więc m. in. także popielnicę) wszystkie z gliny z dużą domieszką tłuczonego kamienia, o pow. obmazywanej i chropowatej, lub z lekką wygładzonej, zdobionej ornamentem paznokciowym (rys. 235, 1), lub ukośnymi, głębokimi bruzdami (rys. 235, 3).

2. Ułamki (przepełnione) czarek z brzuscem półkulistym, gładkim (rys. 235, 2 i 6),

lub zdobionym nakłuciami (rys. 235, 8) albo dośrodkowo skierowanymi bruzdami. Rys. 235, 11.

3. Ułamki (przepalone) ostro profilowanych czarek (rys. 235, 7), zdobionych karbowanymi listwami (rys. 235, 9).

Ryc. 232. Naczynia z grobu 238. Ok. $\frac{1}{5}$ w. n. — Fig. 232. Vases de la tombe no 238. Env. $\frac{1}{5}$ gr. nat.

4. Ułamki naczyń (przepalone) o łagodnie zaokrąglonym brzuścu, zdobione ukośnymi bruzdami (rys. 235, 10 i 12), ornamentem paznokciowym (rys. 235, 18), lub ornamentem żłobków pionowych i pasm poprzecznych, karbowanych wydłużonymi wgłębieniami (rys. 235, 17).

5. Podstawy naczyń (przepalone) w większości stożkowato wyodrębnione, z dnem płaskim (rys. 235, 19—21) lub pustym wewnątrz. (Rys. 235, 22—24).

Wśród nich wyróżnia się część ciekawej nóżki w kształcie stożkowato wyodrębnionej podstawy z pustym wewnątrz dnem, posiadającym cztery otwory. Rys. 235, 25.

6. Brzeg lejkowatego naczynia toczonego na kole. (Rys. 234, 26). Być może, że jest to ułamek naczynia wytłaczanego, na co wskazywałaby delikatna glina i ślady niebieskawego pokostu na stronie zewnętrznej.

7. Ułamek naczynia wytłaczanego z delikatnej glinki. Strona wewnętrzna odprysnięta (na skutek działania ognia), na zewnętrznej ornament: u góry szereg liści lub drzewek, stojących na prostokątnych podstawach skośnie kratkowanych. Szereg ten oddzielony jest od dolnego pasa ornamentacyjnego, na który składają się dwa rzędy lewoskrętnych spiral, równej wielkości, wąską listewką przedzieloną wzdłuż i poprzecznie karbowaną. Listewka przypomina pozytyw ornamentu kółka zębatego.

Poniżej spiral widoczny pas przydenny. Powierzchnia i glina koloru jasno-brunatnego. Rys. 235, 27.

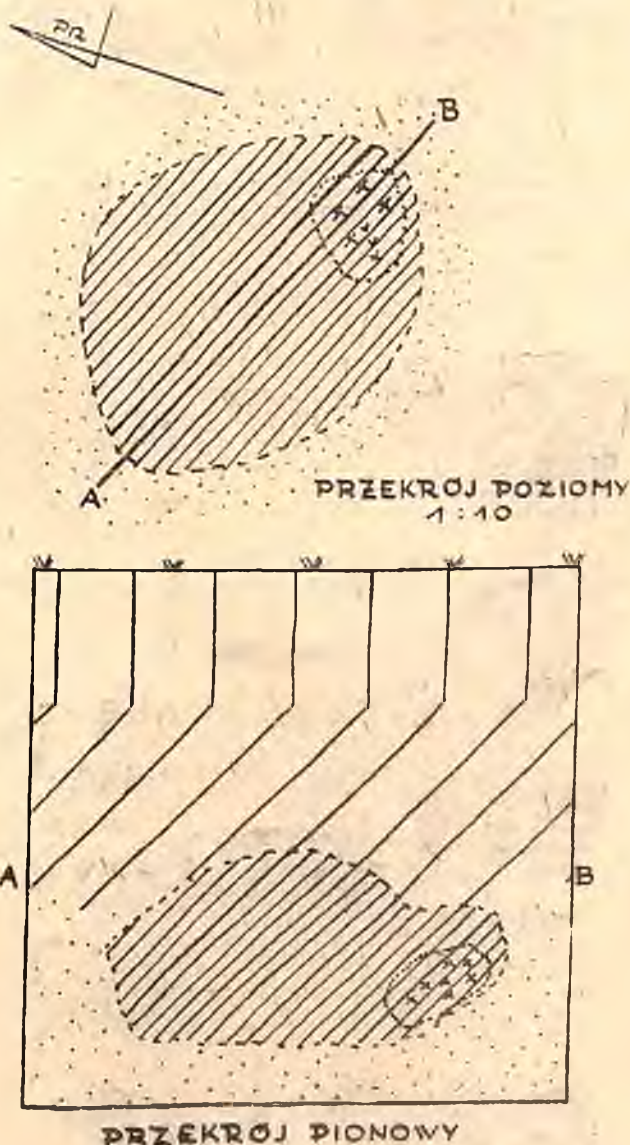
a) Wśród powyższych ułamków znajdowały się trzy prawie jednakowej wielkości gwóźdźki żelazne, zniszczone w ogniu i przez rdzę, z płaskimi główkami i długimi trzonkami, których końce zagięte są pod kątem prostym. Dług. 5, 1 — 5,3 cm. Rys. 235, 28 — 30.

b) Prosty nóż żelazny z bruzdą po jednej stronie ostrza, które jest obustronnie wyodrębnione. Kolec do trzonka posiada dwa zgrubienia dla lepszego umocowania okładziny. Dług. 10,2 cm, dług. trzonka 4,3 cm, najw. szer. ostrza 1,8 cm. Rys. 235, 31.

c) Prześliki gliniane dwustożkowe z wgłębieniami przy otworze. Jeden uszkodzony. Średn. 3,6 cm, wys. 1,6 cm. Rys. 235, 13—14.

d) Ułamek przేశlika dwustożkowego, bez wgłębień przy otworze. Rys. 235, 15.

Oba przేశliki przeżalone.

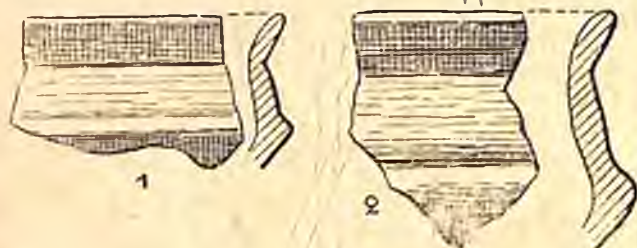
Ryc. 233. Plan grobu 239. Podziałka: 1:10. ||| glęba, /// warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, ::::: żółty piasek, skupienie kości, ++ stopiony brąz. — Fig. 233. Plan de la tombe no 239. Echelle: 1:10. ||| glębe, /// couche mêlée, //// sable foncé, concentration d'os, ++ bronze fondu

241. Grób zniszczony

Na wschód od zniszczonego grobu nr. 240 podobnie zniszczony grób ze skupieniem skorup i spalonych kości. Wśród skorup stopiony kawałek brązu, ułamek ośelki z łupku i ułamek naczynia wytłaczanego.

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Ułamki dużego naczynia z szyjką zwężoną i prosto ściętą, z wygiętą na zewnątrz

Ryc. 234. Skorupy z grobu 239. 1/2 w. n. — Fig. 234. Tessonns de la tombe no 239. 1/2 gr. nat.

krawędzią; pow. z lekka wygładzana, w odcieniu brunatno-szarym. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 236, 1.

2. Frzepalone ułamki naczyń o gładzonej powierzchni, zdobionej żłobkami, ukośnymi kreskami i poprzecznymi nakłuciami. Ułamek stożkowato wyodrębnionej podstawy z pustym dnem. Rys. 236, 2—6.

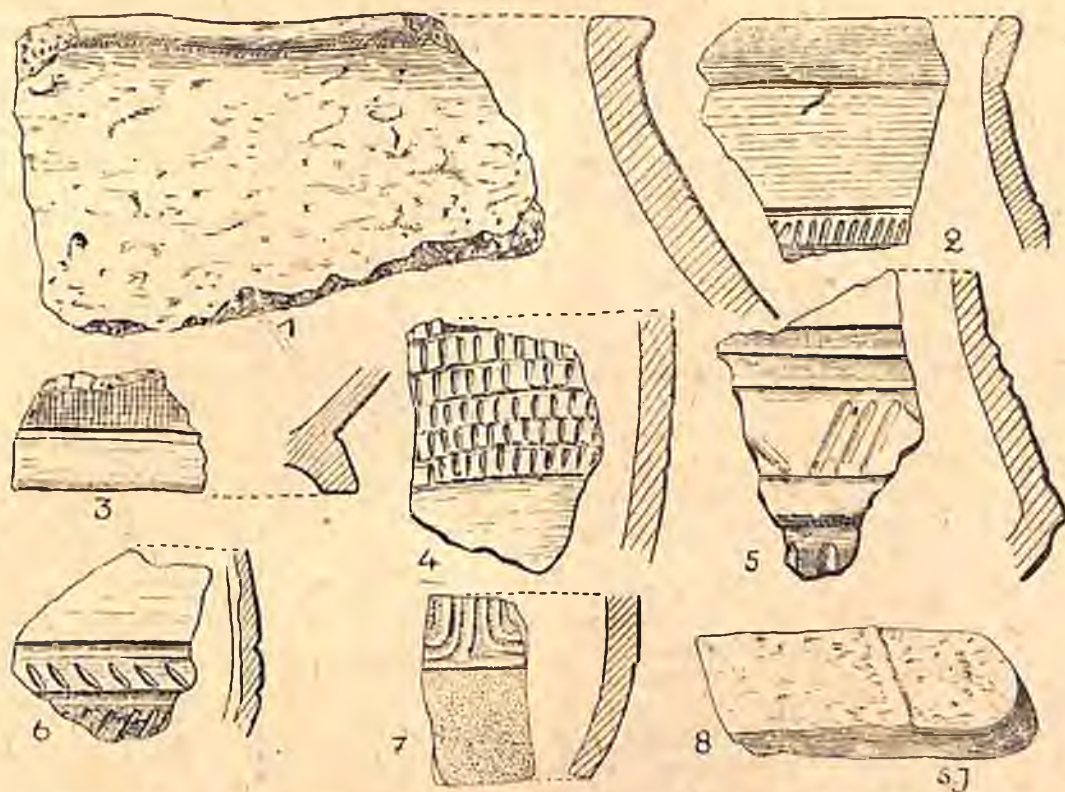
3. Ułamek naczynia wytłaczanego z zachowanym ornamentem festonów w kształcie podwójnej litery U, oddzielonych pionowym słupkiem. Po stronie wewnętrznej zachowany ciemny pokost. Rys. 236, 7.

a) Ułamek ośelki z drobnoziarnistego, rdzawego piaskowca. Rys. 236, 8.

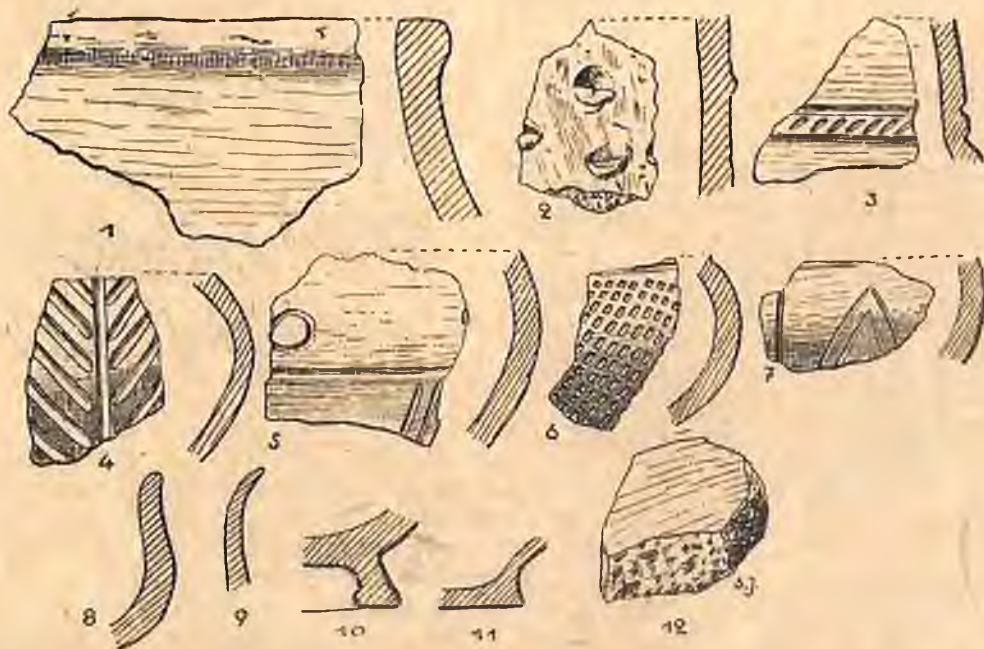
242. Pod tym numerem zanotowano luźne znaleziska z terenu cmentarzyska

Ryc. 235. Zawartość zniszczonego grobu 240. 1—12, 17—26. Ułamki naczyń, 13—15. Przęśliki glin., 27. Ułamek naczynia wytłaczanego, 28—30. Gwoździe żel., 31. Nóż żel. 1/2 w. n. — Fig. 235. Contenu de la tombe détruite no 240. 1—12 et 17—26. Tessonns, 13—15. Fusaiöles en argile, 27. Fragment de terre sigillée, 28—30. Clous en fer, 31. Couteau en fer. 1/2 gr. nat.

Ryc. 236. Część zawartości zniszczonego grobu 241. 1—6. Skorupy, 7. Ułamek naczynia wytłaczanego, 8. Część ośelki. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 236. Contenu (incomplet) de la tombe détruite no 241. — 1—6. Tessons, 7. Fragment de terre sigillée, 8. Fragment d'aiguilsoir. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Ryc. 236a. Zawartość zniszczonego grobu 243. 1—11. Ułamki naczyń, 12. Fragment ośelki. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 236a. Contenu de la tombe détruite no 243. 1—11. Tessons, 12. Fragment d'aiguilsoir. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

243. Zniszczony grób

Liczne ułamki naczyń, spalone kości i drobne kawałki węgla drzewnego wskazywały na istnienie grobu, który posiadał pokrywą kamienną, ponieważ w zasięgu skupienia skorup, w ciemnym piasku, leżało kilkanaście karrieni.

Inwentarz:

1. Ułamki większego naczynia ze zgrubiałym brzegiem i zwężającą się szyjką; pow. gładzona, brunatno-szara. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Są to ułamki popielnicy. Rys. 236 a, 1.

2. Ułamki naczynia z gliny z domieszką tłuczonego kamienia, z pow. szorstką, zdobioną ornamentem paznokciowym. Rys. 236 a, 2.

3. Przepalone ułamki czarki z brzuścem półkulistym. Rys. 236 a, 8.

4. Przepalone ułamki czarek i naczyń z zaokrąglonym brzuścem, zdobione karbowanymi wałkami (rys. 236, 3) pionowymi i ukośnymi żłobkami (rys. 236 a, 4 i 7), kółkami, wyciskanymi rurkowatym narzędziem (rys. 236 a, 5). Na kilku ułamkach ornament, wykonany kółkiem zebatym lub innym narzędziem zebatym, ponieważ rozmiary otworów są w każdym szeregu równe (np. rys. 236 a, 6).

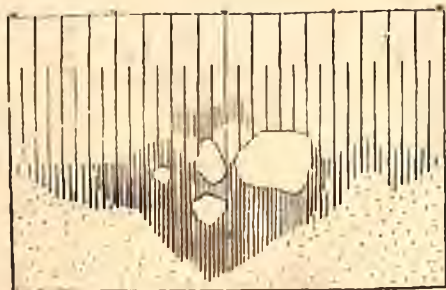
5. Przepalone, stożkowate podstawy czarek z dnem płaskim i pustym (rys. 236 a, 10 i 11).

6. Drobne, przepalone skorupy:

a) Ułamek spękanej i zniszczonej w ogniu ośki z drobnokrystalicznego kwarcytu. Rys. 236 a, 12.

244. Grób zniszczony

Na głęb. 55 cm wystąpił ciemno zabarwiony piasek, który zawierał liczne skorupy, spalone kości i węgiel drzewny. W warstwie

Ryc. 237. Profil grobu zniszczonego 244. Podziałka: 1:30. ||| gleba, ||| warstwa przemieszana, ||| ciemno-szary piasek, ∴ żółty piasek, × ułamek naczynia wytlaczanego. — Fig. 237. Coupe de la tombe détruite no 244. Échelle: 1:30. ||| glèbe, ||| couche mêlée, ||| sable gris foncé, ∴ sable jaune, × fragment de terre sigillée

przemieszanej i w jamie znajdowały się kamienie, które stanowiły zapewne pokrywą grobową. Wiele skorup występowało tuż pod warstwą gleby. Jama zabarwiona szczątkami stosu miała kształt w dolnych partiach lejkoowaty (ryc. 237). Liczne skorupy podzielić można na:

1. Ułamki naczyń z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia, z pow. chropo-

Ryc. 238. Zdobione ułamki naczyń ze zniszczonego grobu 244. 1/3 w. n. — Fig. 238. Tessons ornés de la tombe détruite no 244. 1/3 gr. nat.

watą (rys. 238, 1 i 7) z lekka obmazywaną (rys. 238, 3 i 4), zdobioną nieraz ornamentem paznokciowym lub dołeczkami, wyciskanymi patykiem (rys. 238, 6). Na tych skorupach nie widać śladów działania ognia.

2. Ułamki naczyń i czarek z pow. gładzoną (rys. 238, 14 — 16) i zdobioną m. in. ornamentem paznokciowym (rys. 238, 11 — 13), pionowymi i ukośnymi żłobkami (rys. 238, 8 i 17). Skorupy te są wszystkie przepa-

lone, również przepalony jest ułamek naczynia „jeżowatego“ (rys. 238, 9).

3. W jamie znajdował się mały ułamek naczynia wytłaczanego, ze śladami plastycznego ornamentu. Rys. 238, 2.

245. Grób zniszczony

Pod glebą w warstwie przemieszanej, występowały liczne ułamki naczyń, należące do grobu, którego ślady można było odczytać niżej w żółtym piasku. W warstwie przemieszanej i w ciemnym piasku leżało kilka kamieni, tworzących pierwotnie pokrywę nad grobem. Rozrzut skorup i kości zniszczonego grobu wynosił około 1,8 m w promieniu. Wśród licznych ułamków wyróżnić należy:

1. Ułamki naczyń z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia, o pow. chropowatej, lekko wygładzonej, zdobionej często ornamentem paznokciowym (rys. 239, 1) i bruzd ukośnych (np. 239, 2). Skorupy te nie są przepalone.

2. Ułamki naczyń dwustożkowych o łagodnym załomie brzuśca, ostro profilowanych czarek, kubków (rys. 239, 7), czarek z brzuścem półkulistym, zdobionych ukośnymi (rys. 239, 4) i na przemian ukośnymi kreskami (rys. 239, 8), karbowanymi wałkami poziomymi (rys. 239, 3); wszystkie przepalone w ogniu.

3. Ułamek małej czaraki ze śladami stopionego przedmiotu szklanego na ściankach. Rys. 239, 6.

4. Podstawy naczyń, wymienionych pod nr. 1, czarek z dnem płaskim (rys. 239, 15) lub pustym wewnątrz (rys. 239, 14).

5. Ułamek naczynia toczącego na kole, zdobionego na zwężającej się szyjce ornamentem podwójnej linii falistej; przepalony. Rys. 239, 11.

6. Ułamek naczynia wytłaczanego z ornamentem festonowatym i ułamek dna. Rys. 239, 12 i 13.

7. Przepalona skorupa zdobiona ornamentem w kształcie odwróconej litery S. Rys. 239, 16.

246. Grób jamowy

Na głęb. 50 cm poniżej warstwy przemieszanej mała, owalna jama, ciemno zabarwiona, z soczewkami czarnego piasku, zawierała kilka przepalonych skorup, kości spalone, gwóźdź żelazny i żelazne okucie do pasa. Jama w górnej części uszkodzona. Rys. 240.

Inwentarz:

1. Ułamki ostro profilowanej czaraki, zdobionej powyżej załomu listwą skośnie

karbowaną; pow. gładzona, siwo-szara; podstawa stożkowato wyodrębniona. Rys. 241, 1 i 3.

2. Ułamki naczynia z wyodrębnioną szyjką i zaokrąglonym brzuścem, zdobionym ornamentem meandrowym; pow. gładzona, brunatna. Rys. 241, 2.

3. Drobne ułamki innych naczyń.

a) żelazne okucie końca pasa, zakończone kulistą główką. Dług. 5,1 cm. Rys. 241, 4.

b) Gwóźdź żelazny z małą, płaską główką i prostym, długim trzonem. Dług. 4,4 cm. Rys. 241, 5.

247. Grób jamowy

Pod warstwą przemieszaną owalna jama, na głęb. ok. 50 cm ciemno zabarwiona, zawierała liczne ułamki przepalonych naczyń, spalone kości oraz ułamki okuć żelaznych, silnie zniszczonych przez rdzę. Skorupy wy-

Ryc. 239. Wybrane ułamki naczyń ze zniszczonego grobu 245. 1/2 w. n. — Fig. 239. Tessonns choisis de la tombe detruite no 245. 1/2 gr. nat.

stępowywały już w warstwie przemieszanej. Tam również znaleziono część pogiętej szpili brązowej, pochodzącej zezniszczonych grobów jamowych z III okresu epoki brązu. Rys. 242.

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Ułamki ostro profilowanej czaruki z listwą ukośnie kreskowaną powyżej załomu. Rys. 243, 2.

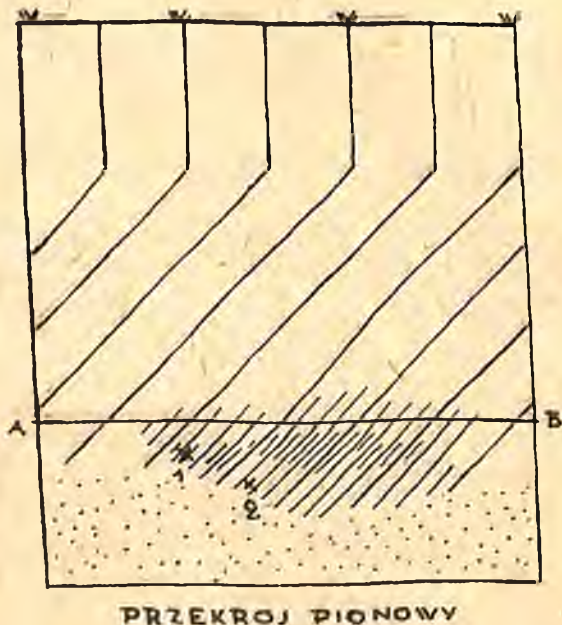
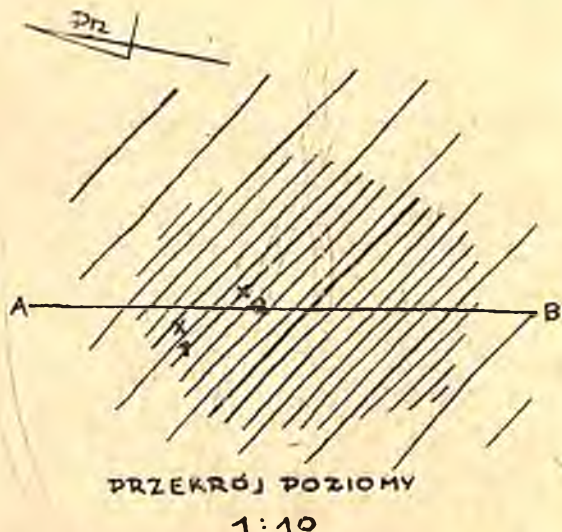
2. Ułamki czaruki z półkulistym brzuścem, zdobionym wsuwanymi kątami; brzeg cylindryczny; pow. gładzona, brunatno-ceglasta. Rys. 243, 1.

a) Ułamek okucia żelaznego z otworem. Rys. 243, 3.

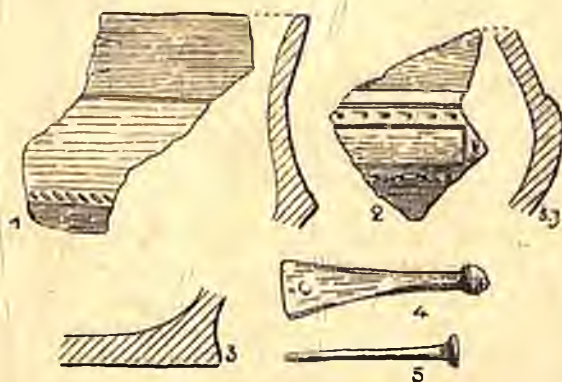
b) Ułamki taśmowatego okucia żelaznego z dwoma nitami. Szer. taśmy 1,7 cm, dług. nitów ok. 1,2 cm. Rys. 243, 4.

248. G r ó b j a m o w y (zniszczony)

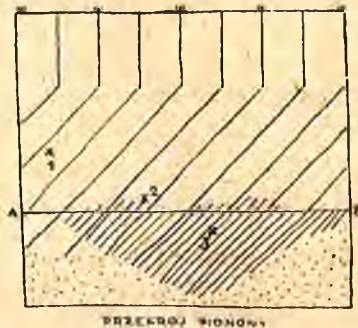
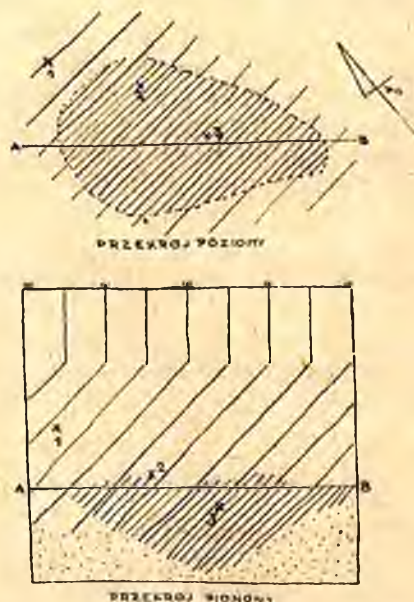
Pod warstwą gleby i przemieszanej ziemi na głęb. ok. 55 cm ciemniejsze plamy w żółtym piasku wskazywały na istnienie grobu jamowego. Przepalone skorupy występowały w warstwie przemieszanej, podobnie kości spalone i węgiel drzewny. Skorupy należą do ostro profilowanych czaruk i naczyń, o łagodnym załomie brzuśca.

Ryc. 240. Plan grobu 246. Podziałka: 1:10. ||| gleba, ||| warstwa przemieszana, ||| ciemny piasek, |||| czarno zabarwiony piasek, ∴ żółty piasek, 1. Gwóźdź żel., 2. Okucie pasa. — Fig. 240. Plan de la tombe no 246. Échelle: 1:10. ||| glèbe, ||| couche mêlée, ||| sable foncé, |||| sable noirci, ∴ sable jaune, 1. Rivet en fer, 2. Ferrure de ceinture

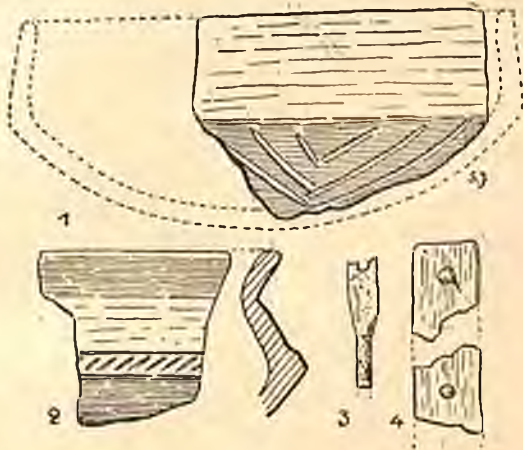
Ryc. 241. Zawartość grobu 246. 1—3. Skorupy, 4. Żel. okucie końca pasa, 5. Gwóźdź żel. 1/2 w. n. — Fig. 241. Contenu de la tombe no 246. 1—3. Tessons, 4. Ferrure en fer de ceinture. 1/2 gr. nat.

Ryc. 242. Plan grobu 247. Podziałka: 1:20. ||| gleba, ||| warstwa przemieszana, |||| ciemny piasek, ∴ żółty piasek, X₁ część szpili brąz., X₂ i X₃ ułamki przedm. żel. — Fig. 242. Plan de la tombe no 247. Échelle: 1:20. ||| glèbe, ||| couche mêlée, |||| sable foncé, ∴ sable jaune, X₁ fragment d'épingle en bronze, X₂ i X₃ fragments d'objets en fer

219. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (częściowo zniszczony)

Na grób natrafiono podczas próbnych wkopów w celu zorientowania się w zasięgu cmentarzyska, które sięgało na drugą stronę drogi poinej (por. plan cmentarzyska), na teren gromady Krobia Stara. Górna część grobu była zniszczona a w zachowanej dolnej stała uszkodzona popielnica. Obok niej, jak

Ryc. 243. Zawartość grobu 247. 1—2. Ułamki naczynia, 3—4. Żel. okucia, 1/2 w. n. — Fig. 243. Contenu de la tombe 247. 1—2. Tessons, 3—4. Ferrures en fer. 1/2 gr. nat.

również w warstwie przemieszanej były rozrzucone liczne przepalone skorupy i kilka przedmiotów metalowych. Popielnica stała na czystym piasku. Rys. 244.

inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowego kształtu z łagodnym załomem brzusa, wyodrębnioną podstawą i płaskim dnem; pow. starannie obnazywana i zdobiona ornamentem paznokciowym, szyjka starannie wygładzona, bez dołeczków, brak ich również przy podstawie: kolor pow. jasno-brunatny i żółtoszary; glina z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Wys. 31,0 cm, średn. 37,6 cm, dno 18,6 cm. Rys. 245. 1.

2. Naczynie stożkowatego kształtu z krawędzią wygiętą na zewnątrz i płaskim dnem. Brzusiec zdobiony trzema karbowanymi listwami; pod dolną listwą, tuż przy podstawie ornament złożony z wiszących trójkątów, wypięnianych dołkami. Ucho kolankowato zgięte na wys. krawędzi, posiada wewnątrz kanalik, biegnący od zgięcia dolną częścią ucha do wnętrza naczynia. Naczynie jest przepalone. Pow. gładzona, jasno-brunatna i szara. Wys. 9,2 cm, otwór 6,0 cm, dno 7,8 cm. Rys. 245, 2.

3. Z pośród licznych przepalonych ułamków wymienić należy: ucho baniastego kubka, kolankowato zgięte, o czworobocznym przekroju. Rys. 245, 3.

4. Skorupę z piramidальnym guzem naśladowującym kolankowate uszko. Rys. 245, 4.

5. Ułamki profilowanych czarek z półkulistym brzuścem. Rys. 245, 6 i 7.

6. Ułamek naczynia, zdobionego wy-ciskany m ornamentem w kształcie półksięży-ców. Rys. 245. 5.

a) Sprzączka żelazna do pasa z pół-owalną ramą o romboidalnym przekroju; silnie zniszczona w ogniu. Wymiary: 3,6—4,4 cm. Rys. 245, 12.

b) Zniszczona zapinka brązowa z szerokim taśmowatym kabląkiem i kapturkiem dla cięciwy; kabląk zdobiony podłużnymi, punktowanymi żłobkami i dwoma trójkątami przy główce; do zapinki należy zniszczona sprężynka brązowa. Rys. 245, 10 i 11.

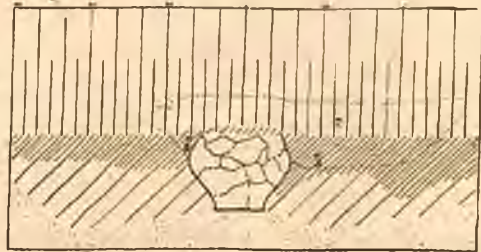
c) Kółko żelazne ze spiralnie zwiniętym, częściowo stopionym drutem brązowym. Rys. 245, 8.

d) Część brązowej igły do szycia. Długość 47 cm. Rys. 245, 9.

e) Drobnny ułamek grzebienia kościanego z płytek, łączonych poprzecznym nitami.

250 — 252. Groby zniszczone

Na odcinku około 30 m² pod warstwą gleby była warstwa zawierająca szczątki grobów: kamienie, węgiel drzewny, spalone kości, dużą ilość skorup i kilka zniszczonych przedmiotów żelaznych i brązowych. Warstwa ta sięgała do 1,30 m, głębokości. Wyróżnienie poszczególnych grobów było niemożliwe. Zo-

Ryc. 244. Przekrój grobu 249. Podziałka: 1 : 30. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, ||||| ciemny piasek, ||| ciemno-brunatny piasek, :::: żółty piasek. ... Granica zasięgu skorup, 1. Ułamek grzebienia, 2. Część zapinki brązowej, 3. Sprzączka żel. do pasa. — Fig. 244. Coupe de la tombe no 249. Echelle: 1 : 30. ||| glèbe, |||| couche mêlée, ||||| sable foncé, ||| sable brun.-foncé, :::: sable jaune. Limite de concentration de tessons. 1. Fragment de peigne, 2. Fragment de fibule en bronze, 3. Boucle en fer

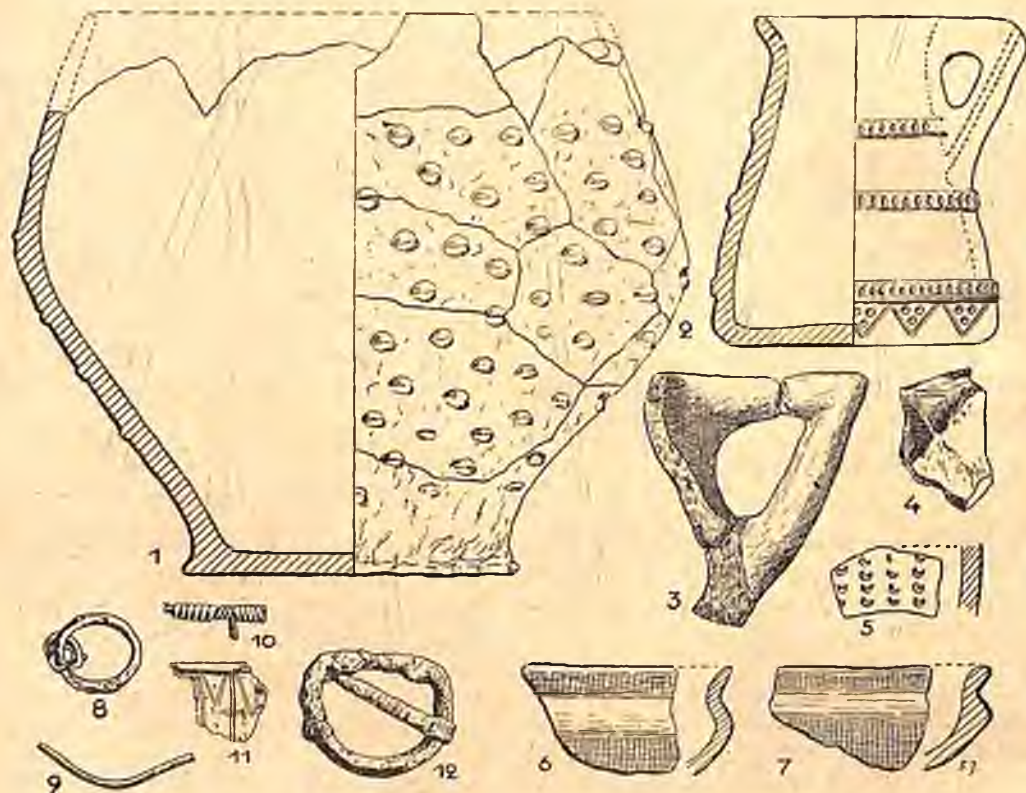
stały zniszczone przy budowie szosy i przypuszczalnie zajęci podczas tych robót ludzie potłukli naczynia a ciekawsze dla nich przedmioty zabrali lub zniszczyli.

Skorupy podzielono na należące do:

1. naczyń z gliny o domieszce tłuczonego kamienia; skorupy te nie noszą śladów przepalenia. Naczynia posiadały baniasty brzusec, zwężoną szyjkę i brzeg, wygięty na zewnątrz o krawędzi zaokrąglonej, prosto ściętej lub zgrubiałej (rys. 246, 1 — 11). Jedna krawędź zdobiona karbami i dołączkami (rys. 246, 5). Kilka ułamków brzegów należy do naczyń baniastych z brzegiem nieco zwęża-

brzusem (rys. 246, 27). Kolor pow. ułamków od szarego poprzez wszystkie odcienie brązowego do ceglatego.

2. Drugą grupę s k o r u p stanowią ułamki przepalone, należące do naczyń o zaokrąglonym brzuku (rys. 246, 28 — 30), ostro profilowanych czarek z podstawą stożkowato wyodrębnioną lub czarek z brzusem półkulistym, niekiedy zaopatrzonych w uszko lub guzki, przypominające ucha (rys. 246, 31 — 50). Dna są płaskie, lekko lub silnie wklęsłe oraz pierścieniowate (rys. 246, 51 — 69). Między nimi znajduje się część dna naczynia toczzonego na kole (rys. 246, 51). Powierzchnie

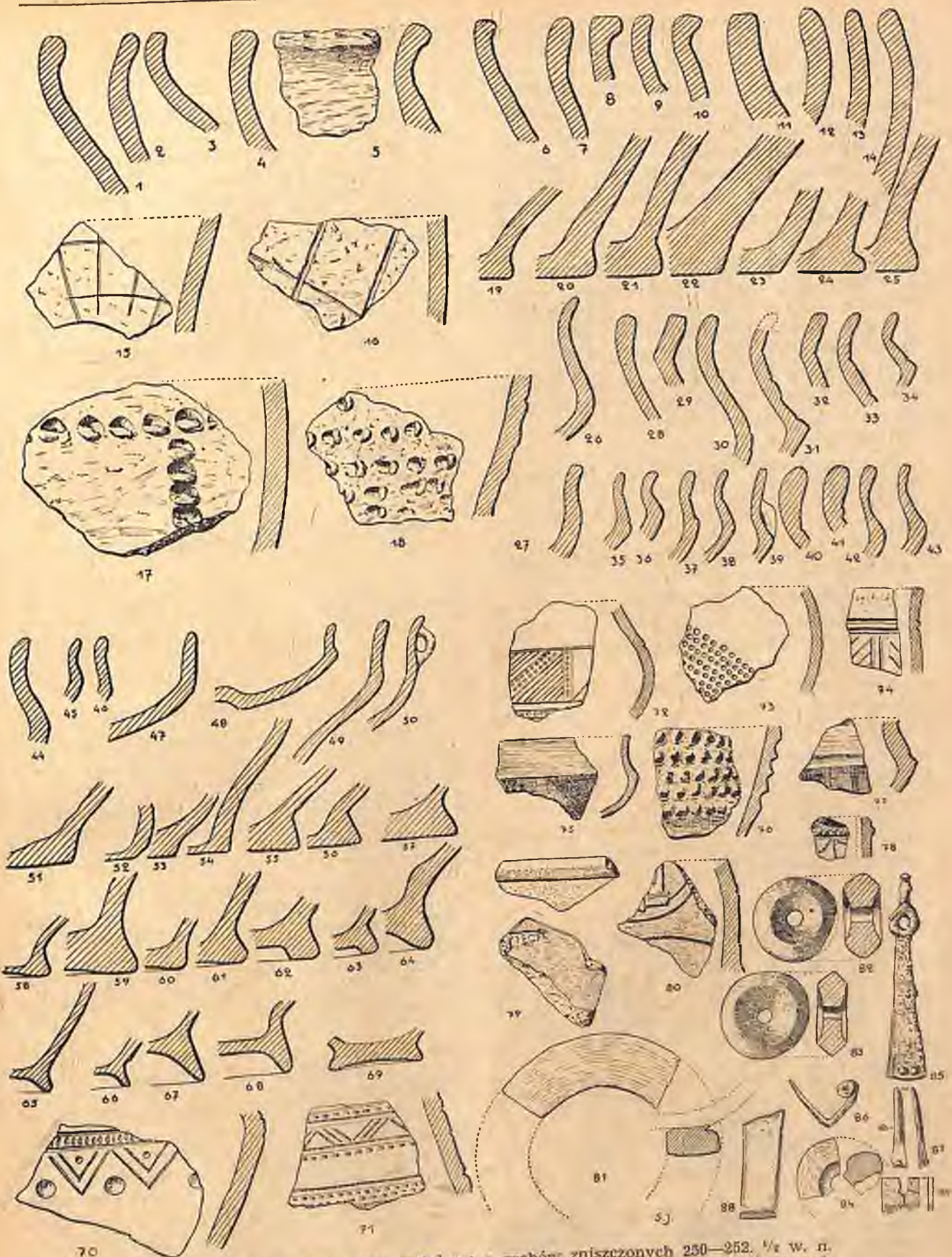
Ryc. 245. Zawartość grobu 249. 1. Popielnica, 2. Dzbanuszek z przekłutym uchem, 3—7. Skorupy, 8. Kółko żel., 9. Ułamek igły (?) brąz., 10—11. Ułamki zapinki brąz., 12. Żel. sprzączka do pasa. 1 1/4 w. n., reszta 1/2 w. n. — Fig. 245. Contenu de la tombe no 249. 1. Urne, 2. Cruche à anse trouée. 3—7. Tesson, 8. Anneau en fer, 9. Fragment d'aiguille (?) en bronze, 10—11. Fragments de fibule en bronze, 12. Boucle. No 1 en 1/4 gr. nat., le reste en 1/2 gr. nat.

jącym się do środka (rys. 246, 12 — 14). Większość ułamków przydennych posiada dna stożkowato wyodrębnione (rys. 246, 19 — 25). Powierzchnia ułamków jest chropowata lub z lekka wygładzona, niekiedy zdobiona, najczęściej ornamentem paznokciowym (rys. 246, 17 i 18) i ukośnymi bruzdami (rys. 246, 15 i 16).

Do tej grupy odnieść należy również ułamki małego dzbanka o esowatym profilu (rys. 246, 26) i fragment czarki z półkulistym

tych ułamków są gładzone, nieraz lśniące, w większości zdobione. Między innymi na uwagę zasługują ornamenty: „jeżowaty“, wykonany kółkiem zębatym i odcisnięty sprężynką małej zapinki (rys. 246, 76 — 78).

3. Ułamki naczyń importowanych (terra sigillata), należące do dwóch naczyń. Z pierwszego zachowało się kilka ułamków brzegu z częścią stempla: ...FECIT. Pow. pokryta jest koralowym pokostem (rys.

Ryc. 246. Skorupy i przedmioty metalowe z grobów zniszczonych 250—252. 1/2 w. n.
 — Fig. 246. Tessonns et objets en métal des tombes détruites nos 250—252. 1/2 gr. nat.

246, 79). Do drugiego należą ułamki pierścienia podstawy, ułamek dna i fragment z plastycznym ornamentem (rys. 246, 80—81). Ułamki te są gorzej zachowane, glina na przełomie w odcieniu żółtym, podczas gdy w pierwszym wypadku była kremowo-różowa. Być może, że ułamki te należą do jednego naczynia, a pozorna różnica powstała wskutek działania wilgoci. (Ułamki drugiego naczynia znajdowały się prawie o 1 m głębiej).

Zachowały się następujące przedmioty:

a) Żelazne okucie końca pasa, zaopatrzone na dole w dwa nity, górą przechodzące w kółko z profilowaną, wysoką główką; silnie zniszczone. Dług. 9,5 cm. Rys. 246, 85.

b) Brązowe okucie końca pasa, zaopatrzone w jeden nit i zakończone wydłużonym języczkiem o daszkowatym przekroju. Dług. 3,7 cm. Rys. 246, 87.

c) Ułamek rączki rondla (?) brązowego, z którego zachowały się jeszcze blaszki i zapewne do niego należący stopiony brąz. Rys. 246, 88.

d) Zgięty żelazny kolec zapinki. Rys. 246, 86.

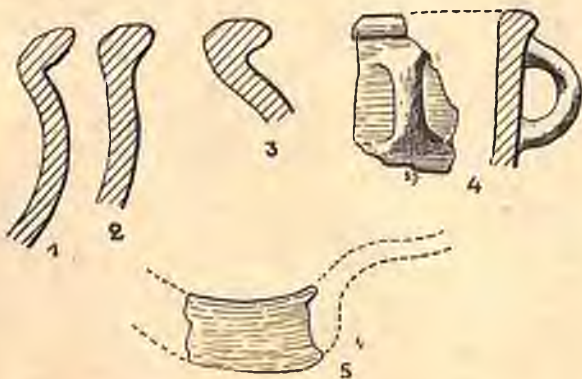
e) Silnie zniszczona brązowa sprężynka zapinki.

f) Ułamki kilkupłytkowego grzebienia kościanego. Rys. 246, 89.

g) Przęslik dwustożkowy z wgłębieniami przy otworze. Wys. 1,7 cm, średn. 3,7 cm. Rys. 246, 82.

h) Płaski przęslik dwustożkowy z wgłębieniami przy otworze. Wys. 1,3 cm. Rys. 246, 83.

i) Ułamek przęslika dwustożkowego z zaokrąglonym załomem i wgłębieniem przy otworze. Rys. 246, 84.

Ryc. 247. Zawartość grobu 254. 1—4. Skorupy, 5. Ułamek noża sierpikowatego. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 247. Contenu de la tombe no 254. 1—4. Tessons, 5. Fragment de couteau en forme de faucille. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

253. Grób popielnicowy (zniszczony). Starsza epoka brązowa.

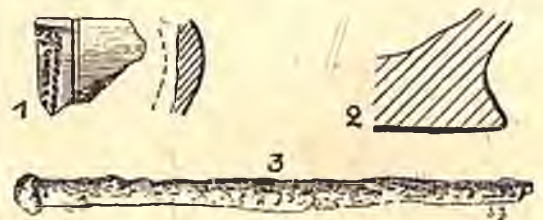
254. Grób jamowy

Na głęb. 50 cm w ciemno zabarwionej jamie owalnego kształtu, w przekroju pionowym płaskiej, znajdowały się przepalone skorupy, kości i węgiel drzewny, wszystko rozrzucone równomiernie po całym wnętrzu.

Inwentarz:

1. Skorupy należą do baniastego naczynia, misy i kubka z facetowanymi krawędziami. Rys. 247, 1—4.

a) Ułamek nożyka sierpikowatego. Rys. 247, 5.

Ryc. 248. Zawartość zniszczonego grobu 255. 1—2. Skorupy. 2. Szpila (?) żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 248. Contenu de la tombe détruite no 255. — 1—2. Tessons, 2. Épingle (?) en fer

255. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 48 cm w przemieszanej warstwie widoczne były soczewki ciemno zabarwionego piasku, w którym znajdowały się drobne ułamki przepalonych naczyń, spalone kości i silnie zniszczona szpila żelazna z odłamanym końcem i kulistą główką. Dług. zach. 9,5 cm. Rys. 248, 3.

Wśród skorup znajdował się ułamek naczynia z ornamentem, wykonanym kółkiem zębatym. Poszczególne ząbki ustawione są pod kątem 45° i stąd ornament ma charakter ideołkowy (rys. 248, 1): ułamek ten nie należy prawdopodobnie do inwentarza tego grobu.

256. Grób jamowy z pokrywą kamienną

Na głęb. około 40 cm pod warstwą przemieszaną znajdowała się jama, wypełniona drobnymi, przepalonymi skorupami i kośćmi; wewnątrz jamy leżały kamienie, stanowiące zapewne pokrywę na jamie a które z biegiem czasu opadły niżej. Duży kamień znajdował się prawie w środku jamy. Rys. 249.

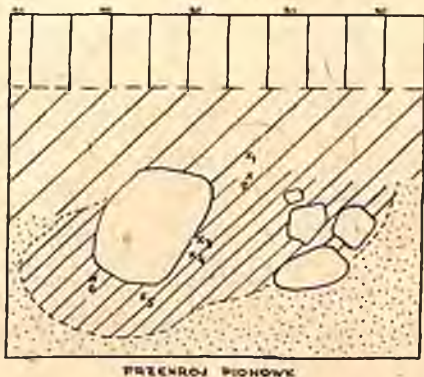
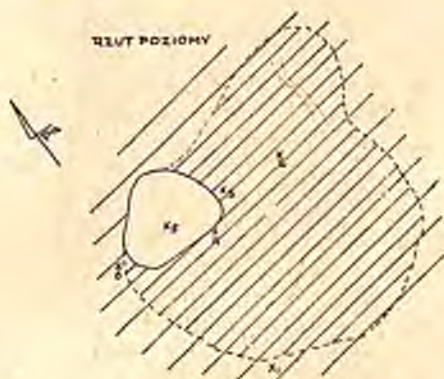
Wśród skorup wyróżnić należy ułamki brzegów dwóch ostro profilowanych czarek. Rys. 250, 3 i 4.

Wewnątrz jamy znajdowały się następujące przedmioty:

a) Prosty nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym, przy czym wyodrębnienie od strony grzbietowej jest schodkowate. Dług. 15,5 cm, najw. szer. ostrza 2,3 cm. Rys. 250, 5.

b) Prostokątna taśmowata skuwka żel. Rys. 250, 6.

c) Koniec żelaznej igły (?) do szycia. Rys. 250, 7.

Ryc. 249. Plan grobu 256. Podziałka: 1 : 20. ||| gleba, /// warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, ··· jasno-brunatny piasek. 1. Skuwka żel., 2. Ułamek igły, 3, 4. Przędziki glin., 5. Nóż żel. — Fig. 249. Plan de la tombe no 256. Échelle: 1 : 20. ||| glèbe, /// couche mélangée, //// sable foncé, ··· sable brun-clair. 1. Ferrure en fer., 2. Fragment d'aiguille, 3, 4. Fusaïoles, 5. Couteau

d) Ułamek przedmiotu żel. Rys. 250, 8.

e) Dwustożkowy przędzlik z ostrym załomem brzuśca. Wys. 2,2 cm, średn. 4,0 cm. Rys. 250, 1.

f) Dwustożkowy przędzlik z zaokrąglonym załomem brzuśca. Wys. 2,2 cm, średn. 3,6 cm. Rys. 250, 2.

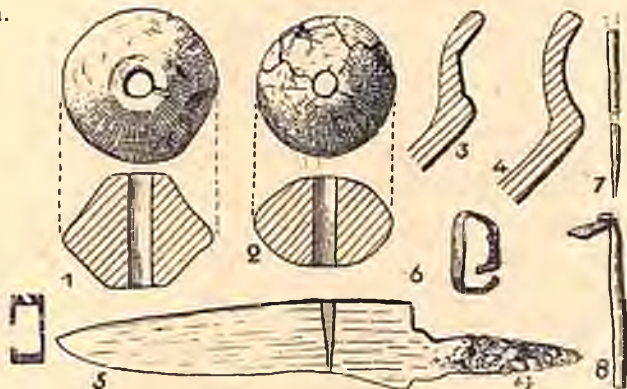
257. Grób jamowy

Na głęb. 42 cm pod przemieszana warstwą owalna jama, lejcowatego kształtu w prze-

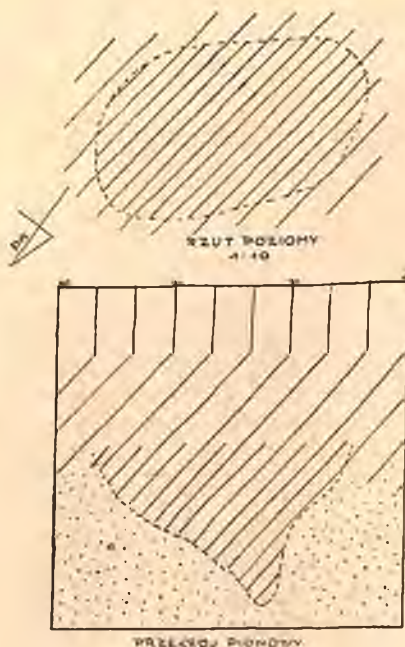
kroju pionowym, zawierała kilkanaście przepalonych skorup, spalone kości i węgiel drzewny. Rys. 251.

Wśród ułamków wyróżniają się:

1. Fragment dwustożkowego naczynia z ostrym załomem brzuśca, wyodrębnioną, zwężającą się szyjką i zgrubiałą krawędzią; powyżej załomu ornament meandrowy, wy-

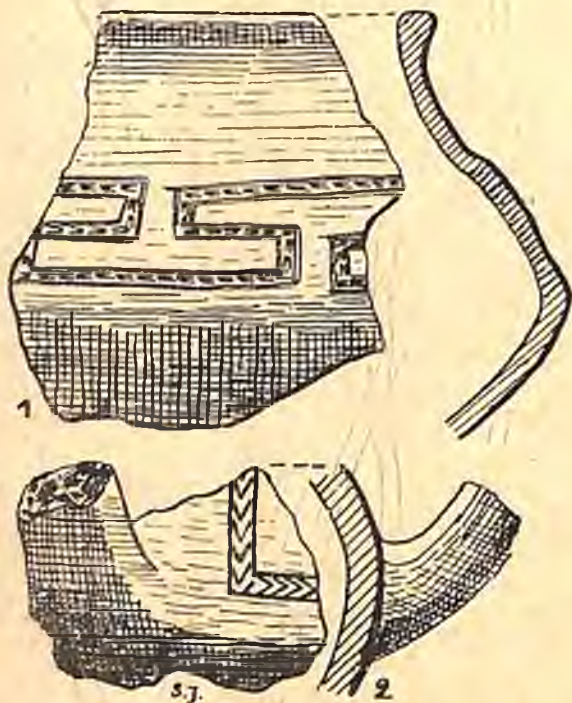
Ryc. 250. Zawartość grobu 256. 1—2. Przędziki, 3—4. Profile brzegów naczyń, 5. Nóż żel., 6. Okucie żel., 7. Fragment igły żel., 8. Fragment przedmiotu żel. 1/2 w. n. — Fig. 250. Contenu de la tombe no 256. 1—2. Fusaïoles, 3—4. Profils de bords de vases, 5. Couteau, 6. Ferrure en fer, 7. Fragment d'aiguille en fer, 8. Fragment d'objet en fer. 1/2 gr. nat.

Ryc. 251. Plan grobu 257. Podziałka 1 : 20. — Fig. 251. Plan et coupe de la tombe no 257. Échelle: 1 : 20. ||| gleba — glèbe, /// warstwa przemieszana — couche mélée, //// ciemny piasek — sable foncé, ··· żółty piasek — sable jaune

pełniony kreskami podwójnymi, wykonany widełkowatym narzędziem; powierzchnia gładzona, szaro-brunatna. Rys. 252, 1.

2) Ułamek kubka z czworobocznym w przekroju uchem; powierzchnia zdobiona prawdopodobnie wzorem meandrowym; gładzona. Rys. 252, 2.

Ryc. 252. Ułamki naczyń z grobu 257. W. n. — Fig. 252. Tessons de la tombe no 257. Gr. nat.

258. Pod tym numerem zapisano kilka luźnych znalezisk.

259. Zniszczony grób

Na głęb. 43 cm poniżej przemieszanej warstwy znajdowało się skupienie przepalonych skorup i spalonych kości. Piasek, w którym je znaleziono, nie był wcale zabarwiony; skorupy znajdowały się również w przemieszanej warstwie, powyżej skupienia.

260. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 35 cm, poniżej przemieszanej warstwy, owalna jama wypełniona ciemno zabarwionym piaskiem. Wewnątrz kilka przepalonych skorup z facetowanymi brzegami (rys. 253) i spalone kości.

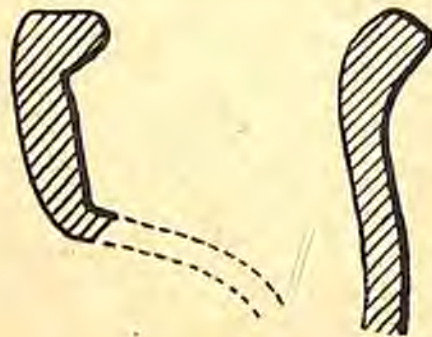
261a. Grób jamowy (zniszczony)

Pod przemieszaną warstwą, w ciemnym piasku znajdowało się skupienie skorup; sko-

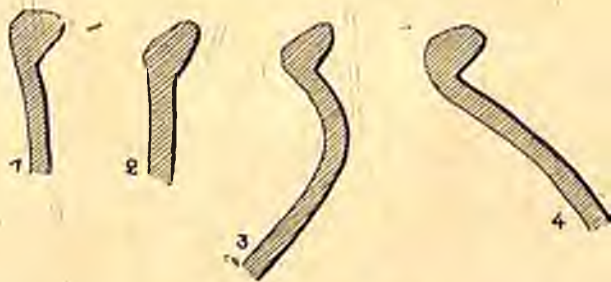
rupy o facetowanych brzegach były przepalone. Rys. 254.

261b. Grób jamowy (uszkodzony)

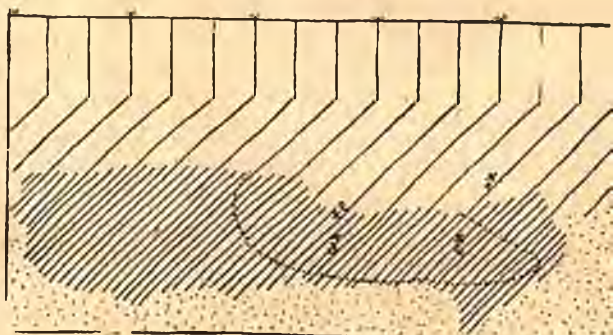
Na głęb. 40 cm, poniżej warstwy przemieszanej, wystąpił owalny zarys jamy, wypełnionej ciemnym, miejscami czarnym pia-

Ryc. 253. Profile brzegów naczyń z grobu 260. W. n. — Fig. 253. Profils de bords de vases de la tombe no 260. Gr. nat.

Ryc. 254. Profile brzegów naczyń ze zniszczonego grobu 261a. 1/2 w. n. — Fig. 254. Profils de bords de vases de la tombe détruite no 261a. 1/2 gr. nat.

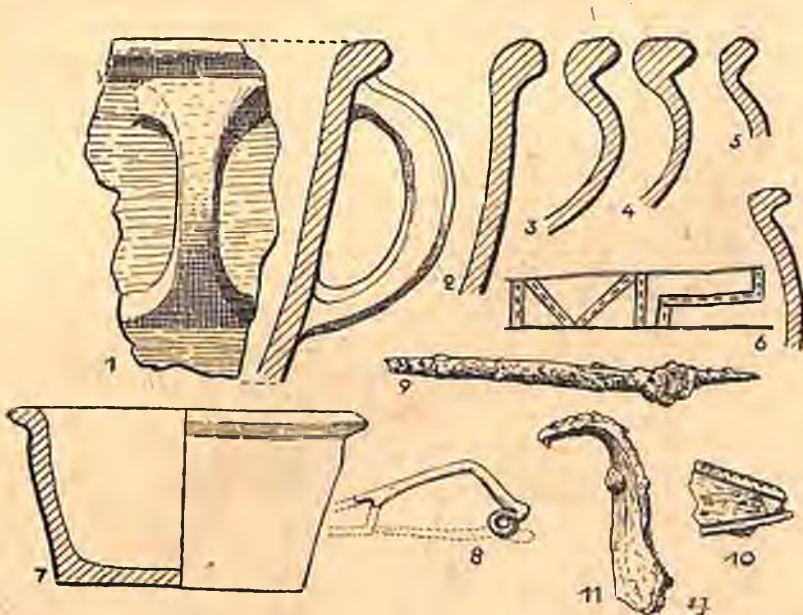

Ryc. 255. Przekrój grobu 261b. Podziałka: 1 : 20
 ||| gleba, /// warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, :::: żółty piasek, skupienie skorup
 X₁ zniszczony przedmiot żel., X₂ szydło żel., X₃ zapinka brąz., X₄ fragment przedmiotu żel. — Fig. 255
 Coupe de la tombe no 261b. Echelle: 1 : 20. ||| glèbe
 /// couche mêlée, //// sable foncé, :::: sable jaune
 concentration de tessons, X₁ objet en fer détruit, X₂ alène, X₃ fibule en fer, X₄ fragment d'objet en fer

skiem. Przepalane skorupy znajdowały się w całym wnętrzu jamy, tworząc większe skupienie w południowej stronie grobu. Skorupy należące do tego zespołu znajdowały się również w zniszczonej, górnej partii jamy. Oprócz skorup były wewnątrz spalone kości, węgiel drzewny i zupełnie zniszczone przedmioty metalowe. Rys. 255.

Inwentarz:

1. Z ułamków zrekonstruowano jedno małe, prawie cylindryczne naczynie z płaskim dnem i facetowaną krawędzią; powierzchnia gładzona w odcieniu ciemnym i brunatnym. Wys. 4,7 cm, otw. 9,0 cm, dno 6,7 cm. Rys. 256, 7.

Ryc. 256. Zawartość grobu 261b. 1—6. Ułamki naczyń, 7. Naczynie, 8. Zapinka brąz., 9. Szydło żel., 10—11. Ułamki przedmiotów żel. 1/2 w. n. — Fig. 256. Contenu de la tombe no 261b. 1—6. Tessons, 7. Vase, 8. Fibule en bronze, 9. Alène, 10—11. Fragments d'objets en fer. 1/2 gr. nat.

2. Ułamki innych naczyń (mis i kubków) posiadają facetowane brzegi a kubki ucha w środku zwężone; powierzchnia ciemno-szara, gładzona. Rys. 256, 1—5.

3. Na fragmentach jednego z naczyń o zaokrąglonym profilu brzuśca widnieje ornament schodkowy. Rys. 256, 6.

a) Silnie zniszczone szydło żelazne ze śladami drewnianej oprawy. Dług. zach. 9,7 cm. Rys. 256, 9.

b) Częściowo zachowany kablak zapinki brązowej, wykonanej z jednego kawałka drutu. Rys. 256, 8.

c) Ułamki taśmowatych przedmiotów żelaznych (może ułamki klamry do pasa?). Rys. 256, 10 i 11.

262. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Skorupy występowały już w warstwie przemieszanej wśród kamieni, które tworzyły pokrywę nad grobem. W tej warstwie znaleziono zniszczony wisiołek. Dolna część jamy była wypełniona ciemnym piaskiem, zawierającym ułamki przepalonych naczyń, spalone kości i przedmioty metalowe. Największe skupienie kości znajdowało się w najgłębszym miejscu jamy. Rys. 257.7

Wśród skorup wyróżniają się:

1. Ułamki szerokootworowej popielnicy z baniastym brzuścem o pow. lekko wygładzonej.

2. Ułamek dwustożkowego naczynia, zdobionego powyżej załomu ornamentem zygzakowatym, ujętym w dwie linie poziome; ornament wykonany jest kółkiem zęcatym. Rys. 258, 1.

3. Ułamki ostro profilowanych i z półkulistym brzuścem czarek; do pierwszych należą podstawy stożkowato wyodrębnione. Rys. 258, 2—8.

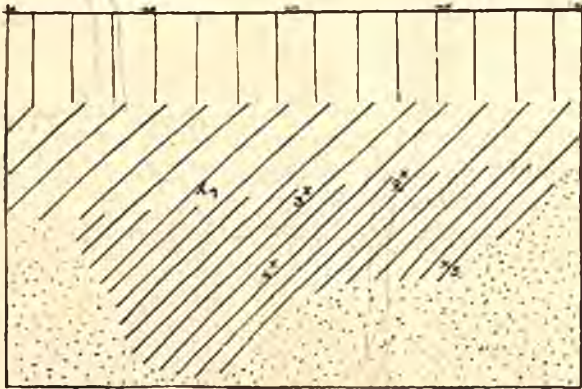
a) Prostokątna, żelazna sprzączka do pasa o wymiarach: 2 × 3 cm. Rys. 258, 10.

b) Żelazny wisiołek wiaderkowaty z uszkodzonym uszkiem; średn. 0,9 cm, wys. 0,7 cm. Rys. 258, 11.

c) Szpilka żelazna z łukowato zgiętą główką i skręcanym (tordowanym) trzonem. Dług. 4,5 cm. Rys. 258, 12.

d) Stopiony kawałek brązu.

e) Dwustożkowy, uszkodzony przęślik z wgłębieniami przy otworze. Wys. 1,6 cm, średn. 2,3 cm. Rys. 258, 9.

Ryc. 257. Przekrój pionowy grobu 262. Podziałka: 1 : 20. ||| gleba, /// warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, :::: żółty piasek. 1. Wisiorek, 2. Szpila żel., 3. Przęślik, 4. Sprzączka do pasa, 5. Stopiony brąz. — Fig. 257. Coupe de la tombe no 262. Échelle: 1 : 20. ||| glèbe, /// couche mêlée, //// sable foncé, :::: sable jaune. 1. Pendeloque, 2. Épingle en fer, 3. Fusaïole, 4. Boucle, 5. Bronze fondu

263. Grób popielnicowy obasypany szczątkami stosu (zniszczony)

Na głęb. 40 cm, poniżej przemieszanej warstwy, znajdowały się ślady jamy grobowej o ścianach, wyłożonych luźno kamieniami i wypełnionej ciemnym piaskiem, zawierającym liczne skorupy przepalonych czarek, ułamki popielnicy, rozsypane, spalone kości i inne dary grobowe. Rys. 259.

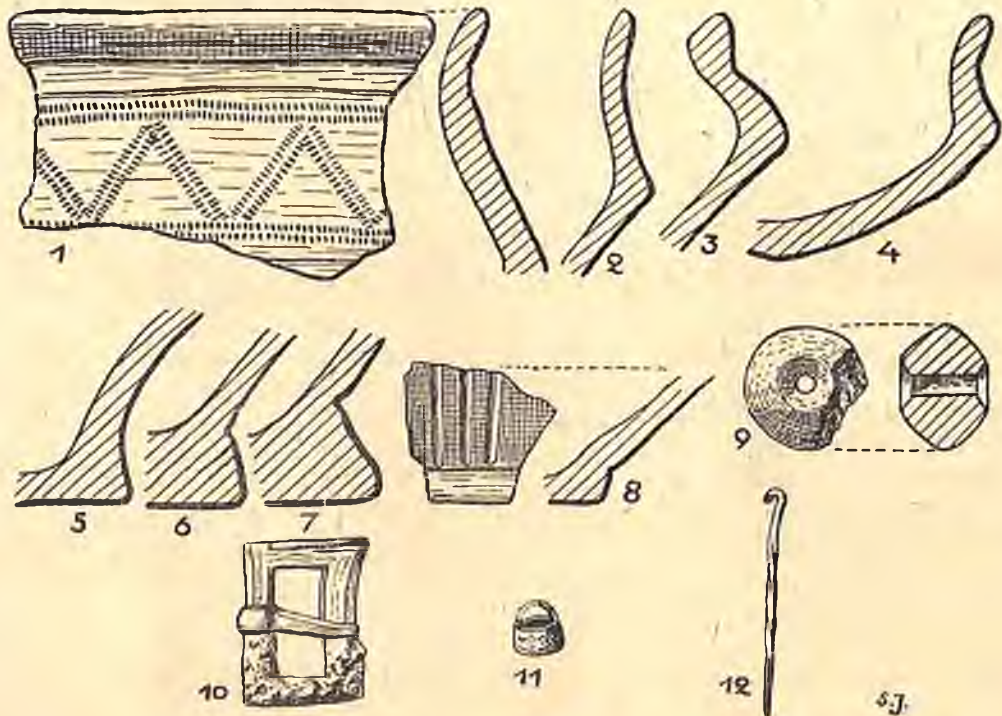
Kamienie znajdowały się również w warstwie przemieszanej i tworzyły zapewne pokrywę nad grobem.

Inwentarz:

1. Z ułamków zrekonstruowano część popielnicy jajowatego kształtu z wyodrębnioną podstawą o pow. chropowatej w jasnobrunatnym odcieniu. Wys. zach. 25,0 cm, średn. 33,0 cm, dno 15,0 cm. Rys. 260, 1.

2. Fragment cza r k i z półkulistym brzuścem i wgniecionym do środka dnem; brzusiec zdobiony głębokimi bruzdami. Rys. 260, 2.

3. Ułamki cza r e k ostro profilowanych z brzuścem półkulistym; stożkowato wyodrębnione podstawy z dnem płaskim lub pierścieniowatym. Rys. 260, 6—17.

Ryc. 258. Zawartość grobu 262. 1—8. Skorupy, 9. Przęślik, 10. Sprzączka żel. do pasa, 11. Wisiorek wiaderkowaty, 12. Szpila żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 258. Contenu de la tombe no 262. 1—8. Tessons, 9. Fusaïole, 10. Boucle, 11. Pendeloque, 12. Épingle en fer. $\frac{2}{3}$ grand. nat.

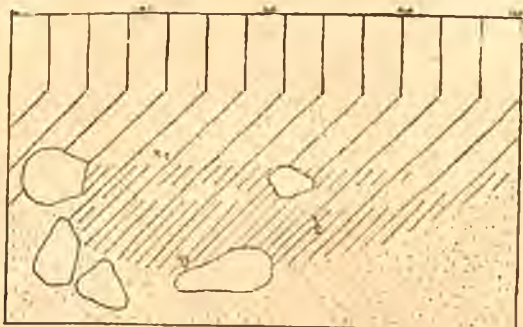
a) Prawie kolista, żelazna sprzączka do pasa z ramą o przekroju romboidowym. Wymiary: $3,57 \times 3,4$ cm. Rys. 260, 4.

b) Ułamek jednopłytkowego grzebienia kościanego. Rys. 260, 5.

c) Dwustożkowy przęślik z wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,2 cm, średn. 4,2 cm. Rys. 260, 3.

264. Grób jamowy (zniszczony)

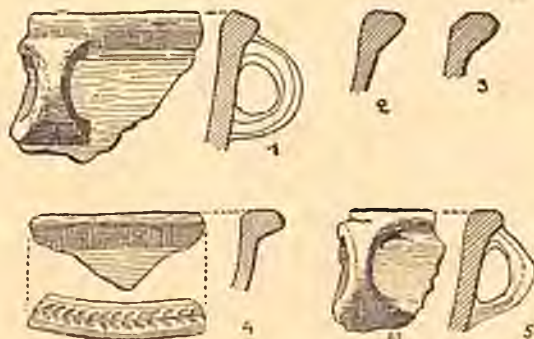
Na głęb. 40 cm znajdowało się w czarno zabarwionym piasku skupienie skorup i spalonych kości; jama była zupełnie zniszczona i przemieszana.

Ryc. 259. Przekrój grobu 263. Podziałka: 1 : 20. ||| gleba, /// warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, ... żółty piasek. X₁ Sprzączka, X₂ Grzebień, X₃ Przęślik. — Fig. 259. Coupe de la tombe no 263. Echelle: 1 : 20. ||| glèbe, /// couche mêlée, //// sable foncé, ... sable jaune, X₁ Boucle, X₂ Peigne, X₃ Fusaïole

Skorupy należą do naczyń i kubków ze zwężonym w środku uchem; brzegi facetowane. Rys. 261, 1—5.

Na jednej z krawędzi widoczny ornament jodełkowy. Rys. 261, 4. Wszystkie skorupy przepalone.

Ryc. 261. Ułamki naczyń z grobu 264. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 261. Tessons de la tombe no 264. $\frac{2}{5}$ gr. nat.

265. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 35 cm wystąpiły czarno zabarwione resztki jamy, zawierającej kilka przepalonych skorup, z których zrekonstruowano beczułkowy kubek z taśmowatym uchem i prosto ściętą krawędzią; pow. gładzona, ciemno-szara. Wys. 9,0 cm, otwór 10,0 cm, średn. 11,0 cm, dno 7,0 cm. Rys. 262.

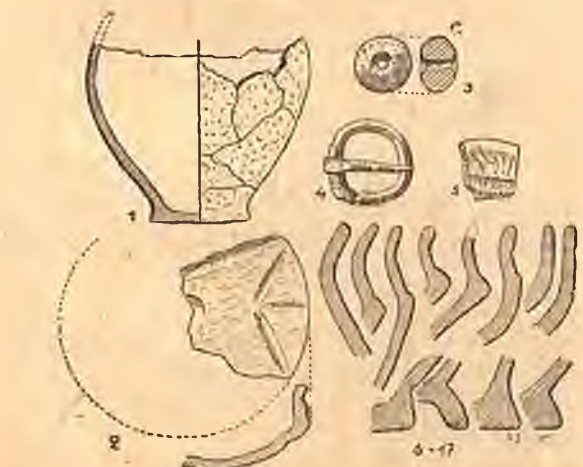
Ryc. 262. Kubek z grobu 265. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 262. Gobelet de la tombe no 265. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

266. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 38 cm znajdowały się ślady grobu w postaci ciemnego piasku, w którym było kilka drobnych, przepalonych ułamków naczyń, spalone kości i węgiel drzewny.

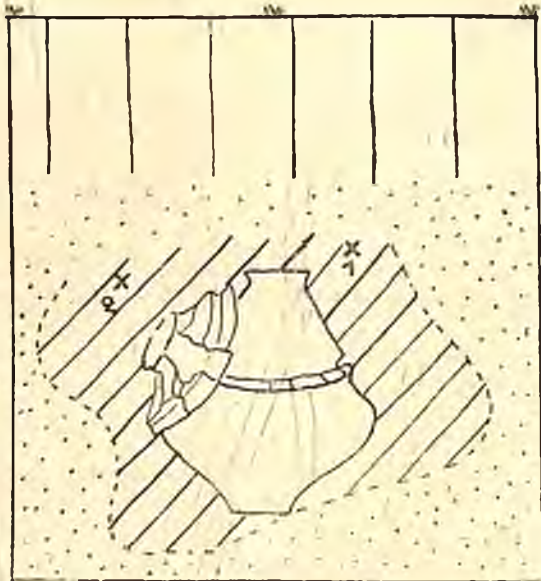
267. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 30 cm w żółtym piasku znajdowała się nieregularnego kształtu jama, na dnie której stała wypełniona kośćmi prawie do brzegów popielnica, nakryta odwróconą

Ryc. 260. Zawartość zniszczonego grobu 263. 1. Popielnica, 2. Ułamek czarki, 3. Przęślik, 4. Sprzączka żel. do do pasa, 5. Fragment grzebienia, 6—17. Profile brzegów i podstaw naczyń. 1 = $\frac{1}{5}$ w. n., reszta w $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 260. Contenu de la tombe détruite no 263. 1. Urne, 2. Fragment de coupelle, 3. Fusaïole, 4. Boucle, 5. Fragment de peigne, 6—17. Profils de bords et de fonds de vases. 1 = $\frac{1}{5}$, le reste en $\frac{2}{5}$ gr. nat.

dnem do góry czarką. Do nich przylegała od strony zachodniej druga, podobna, lecz silnie spękana i wypaczona czarka. W ciemnym piasku, wypełniającym jamę rozrzucone były skorupy trzeciej czarki, drobne kości i kilka stopionych kawałków brązu a w górnej części grobu znajdowało się okucie zamka i sprężynka. W popielnicy wśród kości, które były niezbyt skruszałe i dużych wymiarów, leżał przepalony przęślik. Rys. 263.

Ryc. 263. Przekrój grobu 267. Podziałka: 1:10. — Fig. 263. Coupe de la tombe no 267. Échelle 1:10. ||| gleba — glèbe, /// ciemny piasek — sable foncé, ··· żółty piasek — sable jaune. 1. okucie zamka — serrure en fer, 2. sprężynka zamka — ressort

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowa z łagodnym załomem brzuśca, zwężającą się szyjką, wygiętym brzegiem i stożkowato wyodrębnioną podstawą. U nasady szyjki podwójny wałek poziomy. Pow. lśniąca, czarna. Wys. 18,6 cm, średn. 27,6 cm, dno 11,5 cm. Rys. 264, 2.

2. Ostro profilowana, przepalona czarka ze stożkowato wyodrębnioną podstawą; powyżej załomu pozioma bruzda; pow. gładzona, żółto-brunatna i szara. Wys. 15,0 cm, średn. 24,0 cm, dno 9,5 cm. Rys. 264, 1.

3. Fragmenty przepalonej czarki, podobnej do poprzedniej. Rys. 264, 3.

4. Drobne ułamki podobnej czarki, zupełnie zniszczonej w ogniu.

a) Prostokątne, żelazne okucie zamka do szkatułki, z czterema nitami w rogach i dwoma czworobocznymi otworami. Dług. 5,6 cm, szer. 2,8 cm. Rys. 264, 5.

b) Taśmowata sprężynka żelazna, dług. 6,8 cm. Rys. 264, 6.

c) Stopiony brąz.

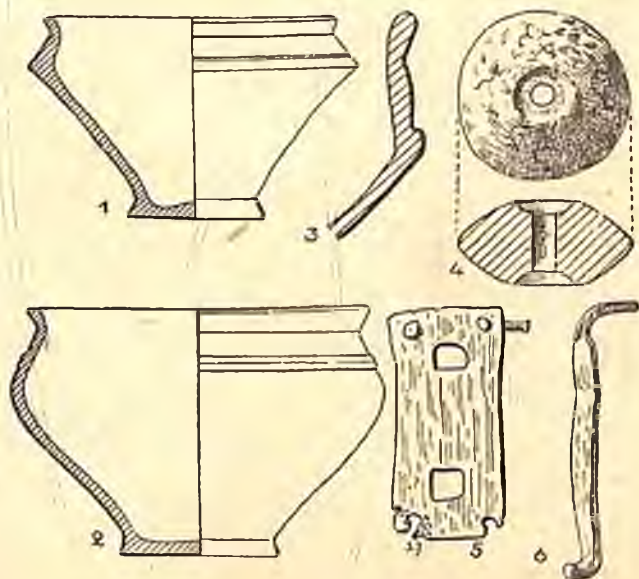
d) Dwustożkowy przęślik z wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,2 cm, średn. 4,2 cm. Rys. 264, 4.

268. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 35 cm były ślady zupełnie zniszczonego grobu jamowego. Treść jamy przemieszana z żółtym piaskiem. Wydobyto kilka przepalonych skorup i drobne kości spalone.

269. Grób popielnicowy

Na głęb. 26 cm w brunatnym piasku znajdowało się odwrócone dnem do góry naczynie, wewnątrz którego było drugie, również odwrócone, i zawierało spalone kości. Poniżej nich leżały podobnie odwrócone dwie przystawki. Piasek wokół naczyń był ciemno-bru-

Ryc. 264. Zawartość grobu 267. 1—2. Naczynia, $\frac{1}{6}$ w. n. 3. Profil czarki, 4. Przęślik, 5. Okucie zamka, 6. Sprężynka żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 264. Contenu de la tombe no 267. 1—2. Vases. $\frac{1}{6}$ gr. nat. 3. Profil d'écuelle, 4. Fusaïole, 5. Ferrure de serrure, 6. Ressort en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

natny. Brak śladów obsypania szczątkami stosu. Obok naczyń znajdowało się luźno kilka kostek. Rys. 265.

Opis naczyń:

1. Ostro profilowane naczynie z wyodrębnioną stożkowato podstawą i nieco wklęsłym dnem; poniżej krawędzi grube, kolkowato zgięte ucho; pow. gładzona, rdzawo-brunatna. Wys. 14,0 cm, średn. 20,7 cm, dno 9,0 cm. Rys. 266,1.

2. Profilowane naczynie z wygiętym na zewnątrz brzegiem, wyodrębnioną szyjką, lekko zaokrąglonym brzuścem, stożkowato

wyodrębnioną podstawą i pierścieniowatym dnem; pow. gładzona, żółto-brunatna; spękane w ogniu. Wys. ok. 11 cm, średn. 15,2 cm, dno 7,5 cm. Rys. 266, 4.

3. Ostro profilowana c z a r k a z wyodrębnioną stożkowato podstawą i płaskim dnem; pow. gładzona, jasno-brunatna. Wys. 7,0 cm, średn. 11,0 cm, dno 6,0 cm. Rys. 266, 3.

4. C z a r k a z brzuścem półkulistym, zwężoną do środka szyjką, oddzieloną od brzuśca bruzdą poziomą; dno wgniecione do środka, pow. gładzona, jasno-brunatna. Wys. 4,0 cm, średn. 9,4 cm. Rys. 266, 2.

Ryc. 265. Plan grobu 269. — Fig. 265. Plan et coupe de la tombe no 269. Échelle: 1:10. ||| gleba — glèbe, //// ciemno brunatny piasek — sable brun foncé, · · · żółty piasek — sable jaune

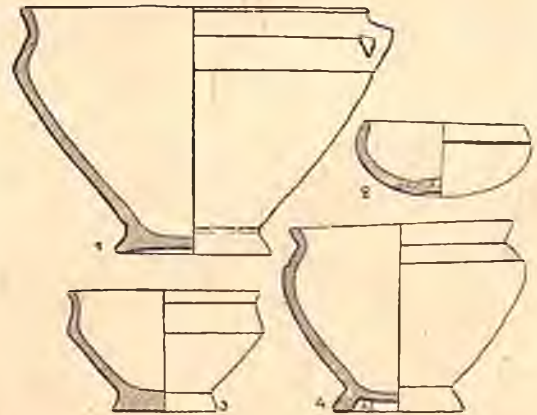
270. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 35 cm widoczny zarys czworobocznej jamy, zabarwionej rozłożonym węglem drzewnym na kolor ciemno-brunatny. W górnej części jamy leżał kubek i szpila brązowa. Na dnie stała zgnieciona po-

pielnica, przykryta płaskim kubkiem, zawierająca spalone kości i brązową zapinkę trąbkowatą. Luźno w jamie znaleziono kilka spalonych kości i ułamki zapinki brązowej. Rys. 267.

Inwentarz:

1. Popielnica smukła, dwustożkowa, z ostrym załomem brzuśca, zwężającą się, wysoką szyjką, wygiętym brzegiem i stożkowato wyodrębnioną podstawą. Powyżej załomu ornament, złożony z trójkątów, na przemian pustych i wypełnianych widełkowatymi wgłębieniami; pow. lśniąca, czarna i ciemno-bru-

Ryc. 266. Naczynia z grobu 269. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 266. Vases de la tombe no 269. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

natna. Wys. 20,5 cm, średn. 15,0 cm, otwór 9,0 cm, dno 7,5 cm. Rys. 268, 1.

2. Stożkowaty k u b e k na smukłej podstawie, z dużym, kolankowato zgiętym uchem, czworobocznym w przekroju i wgiętą do środka krawędzią; brzusiec zdobiony na przemian ukośnymi bruzdami; przepalony. Wys. 9,0 cm, otwór 12,5 cm, dno 6,0 cm. Rys. 268, 2.

3. Niski, płaski k u b e k o grubych ściankach z czworobocznym w przekroju uchem; przepalony. Wys. 6,6 cm, średn. 13,5 cm. Rys. 268, 3.

a) Uszkodzona w ogniu z a p i n k a brązowa z trąbkowatą główką, grzebieniem na kabłąku i nóżką zakończoną trójdzielny grzebieniem i guzkiem; sprężynka 26-zwojowa z górną cięciwą, ówiniętą wokół nasady główki; kołec uszkodzony. Dług. 5,0 cm, wys. 2,3 cm. Rys. 268, 4.

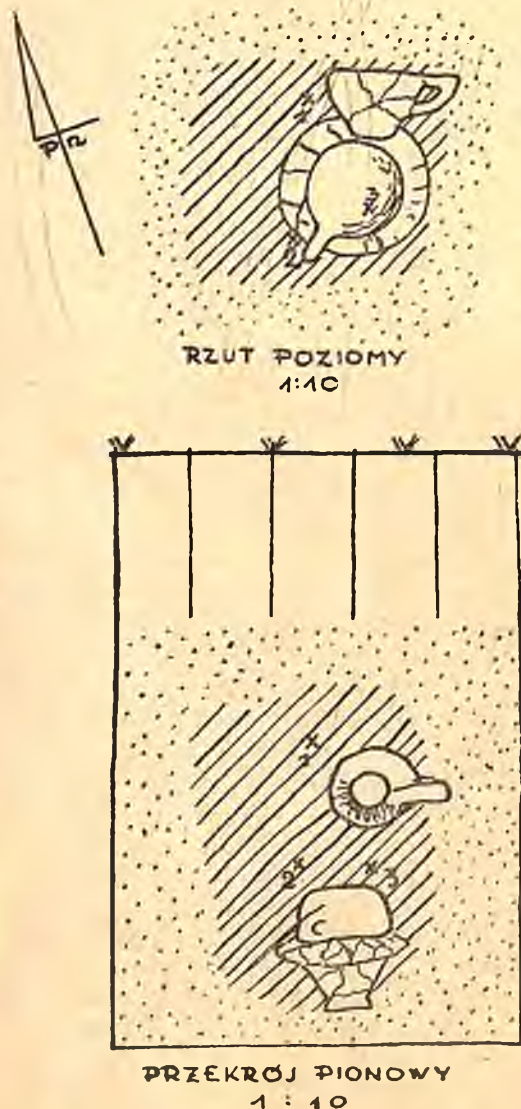
b) Część z a p i n k i brązowej z taśmowatym kabłąkiem i haczykiem dla cięciwy. Dług. 4,0 cm, wys. 2,0 cm. Rys. 268, 5.

c) Częściowo stopiona szpila brązowa z bogato profilowaną główką, złożoną z kilku różnej średnicy tarczek, przedzielonych kul-

kami; zakończona kulka, rozcięta na krzyż.
Rys. 268, 6.

271. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 35 cm w ciemnym piasku stała popielnica i dwie przystawki; ponad popielnicą znajdowały się dwie zapinki żelazne i w kierunku połudn. od popielnicy, w brunatnym piasku okucie brązowe. Wewnątrz naczynia było bardzo mało kości, większa ich ilość tworzyła skupienie obok. Poniżej warstwy gleby w ciemno-brunatnym piasku znajdowało się wiele ułamków przepalonych naczyń.

Ryc. 267. Plan grobu 270. — Fig. 267. Plan et coupe de la tombe no 270. Échelle: 1 : 10. ||| gleba — glèbe, //// ciemny piasek — sable foncé, . . . żółty piasek — sable jaune, 1. Szpila brązowa — Épingle en bronze, 2—3. Zapinki brązowe — Fibules en bronze

Wskazuje to na zniszczenie górnej części grobu, w związku z czym wysypały się kości z popielnicy. Rys. 269.

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowa, szeroko-otworowa, z podstawą wyodrębnioną; pow. poniżej załomu szorstka; kolor pow. ciemnoszary; glina z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. 15,0 cm, średn. 26,0 cm, otwór 22,4 cm, dno 11,0 cm. Rys. 270, 1.

2. Ostro profilowana c z a r k a, silnie zdeformowana w ogniu z profilowaną, stożkową podstawą, oddzieloną od brzuśca poziomą listwą; dno nieco wklęsłe; pow. gładzona, jasno-brunatna, szara. Wys. 16,0 cm, średn. 18,5 cm, otwór 16,0 cm, dno 9,0 cm. Rys. 270, 2.

3. K u b e k zwężający się ku górze z dużym kolankowato zgiętym uchem i grubymi ściankami; dno płaskie; pow. z lekka wygładzona, brunatno-szara; glina z domieszką schudzącą, podobnie jak przy popielnicy. Wys. 5,8 cm, otwór 4,8 cm, średn. 9,6 cm. Rys. 270, 10.

4. Przepalone ułamki profilowanych c z a r e k i m i s e c z e k z półkulistym brzuścem. W jednym wypadku powierzchnia zdobiona poziomymi bruzdami i pionowymi kreskami. Rys. 270, 3—9.

a) Żelazna z a p i n k a z esowato wygiętym kabłąkiem o daszkowatym przekroju; kabłąk zdobiony poprzecznymi bruzdami, inkrustowanymi srebrem. U nasady główki grzebień, do którego przymocowany jest haczyk dla górnej cięciwy. Sprężynka 20-zwojowa, pochewka wysunięta na zewn. Dług. 3,3 cm, wys. 1,6 cm. Rys. 270, 11.

b) Uszkodzona z a p i n k a brązowa z profilowanym kabłąkiem, zdobionym przy nóżce paciorkowatym zgrubieniem; główka profilowana. Dług. 4,2 cm. Rys. 270, 12.

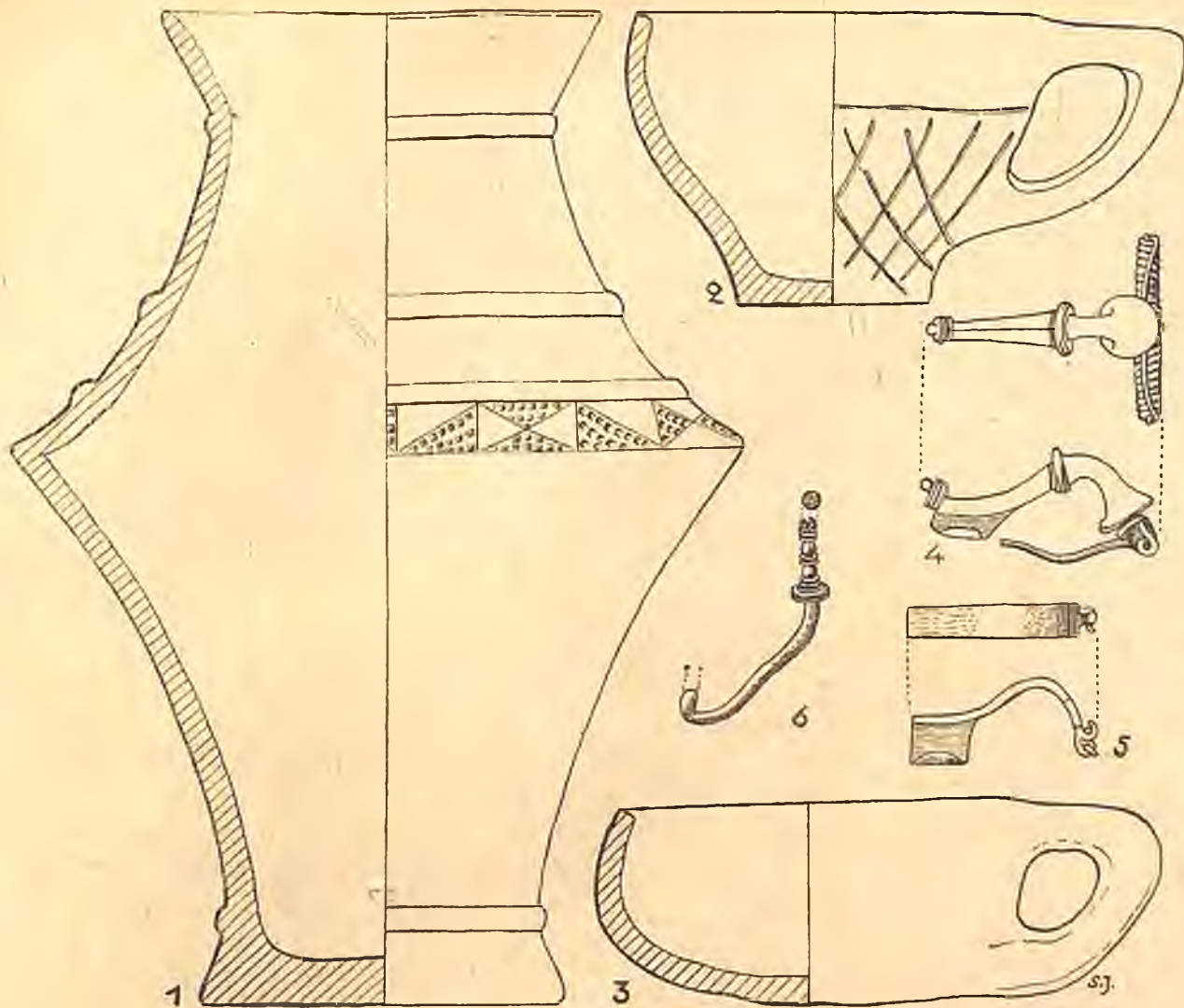
c) O k u c i e brązowe w kształcie poziomej ósemki i pionowej sztabki, w której tkwią dwa nity; okucie zdobione jest koncentrycznymi dołkami. Dług. 4 cm. Rys. 270, 13.

272. Grób jamowy

Na głęb. 45 cm owalny zarys jamy, wypełnionej czarno zabarwionym piaskiem; górna część uszkodzona; w profilu pionowym jama posiada dno płaskie i strome ściany. Węgiel drzewny i spalone kości rozrzucone po całym wnętrzu, skorupy natomiast tworzą skupienie w południowej części jamy. Rys. 271.

Inwentarz:

1. Fragment n a c z y n i a dwustożkowego o łagodnym załomie brzuśca, który poniżej

Ryc. 268. Zawartość grobu 270. 1. Popielnica, 2—3. Kubki. 4—5. Zapinki brąz., 6. Część szpili brąz. Nr 1, 4—6 = $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 268. Contenu de la tombe no 270. 1. Urne, 2—3. Gobelets, 4—5. Fibules en bronze, 6. Fragment d'épingle en bronze. Nos 1, 4—6 = $\frac{2}{3}$ g. nat., 2—3 = $\frac{1}{2}$ grand. nat.

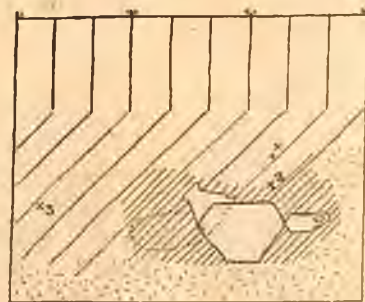
załomu jest chropowaty, powyżej zdobiony przerywaną linią zygzakowatą a powstałe w ten sposób trójkąty wypełnione głębokimi, ukośnymi dołkami; pow. szara. Rys. 272, 1.

2. Fragment prawie cylindrycznego naczynia z facetowaną krawędzią. Wys. 6,0 cm. Rys. 272, 7.

3. Dno baniastego naczynia z pow. gładzoną, ciemno-szarą. Rys. 272, 3.

4. Ułamki innych naczyń z facetowaną krawędzią. Rys. 272, 2, 4—6.

a) Dwuczęściowa klamra żelazna z haczykowato zgiętymi końcami, silnie zniszczona w ogniu. Na części lepiej zachowanej widoczny tłoczkiem wybijany ornament, przeważnie podwójnych półkoli. Dług. 24,5 cm. Najw. szer. 3,6 cm. Rys. 272, 10.

Ryc. 269. Przekrój grobu 271. Podziałka: 1 : 20. — Fig. 269. Coupe de la tombe no 271. Échelle: 1 : 20. ||| gleba — glèbe, //// brunatny piasek — sable brun, ///// ciemny piasek — sable foncé, skupienie spal. kości — concentration d'os brulés. 1. Zapinka brąz. — Fibule en bronze, 2. Zapinka żel. — Fibule en fer, 3. Okucie brąz. — Ferrure en bronze

b) Przedmiot brązowy w kształcie dwóch tarczek, połączonych osią (tarczka górna w przekroju soczewkowata, dolna płaska). Na zewnątrz górnej tarczki kulisty guz, zakończony kółkiem. Dług. 3,0 cm, średn. tarczki 1,6 cm. Rys. 272, 9.

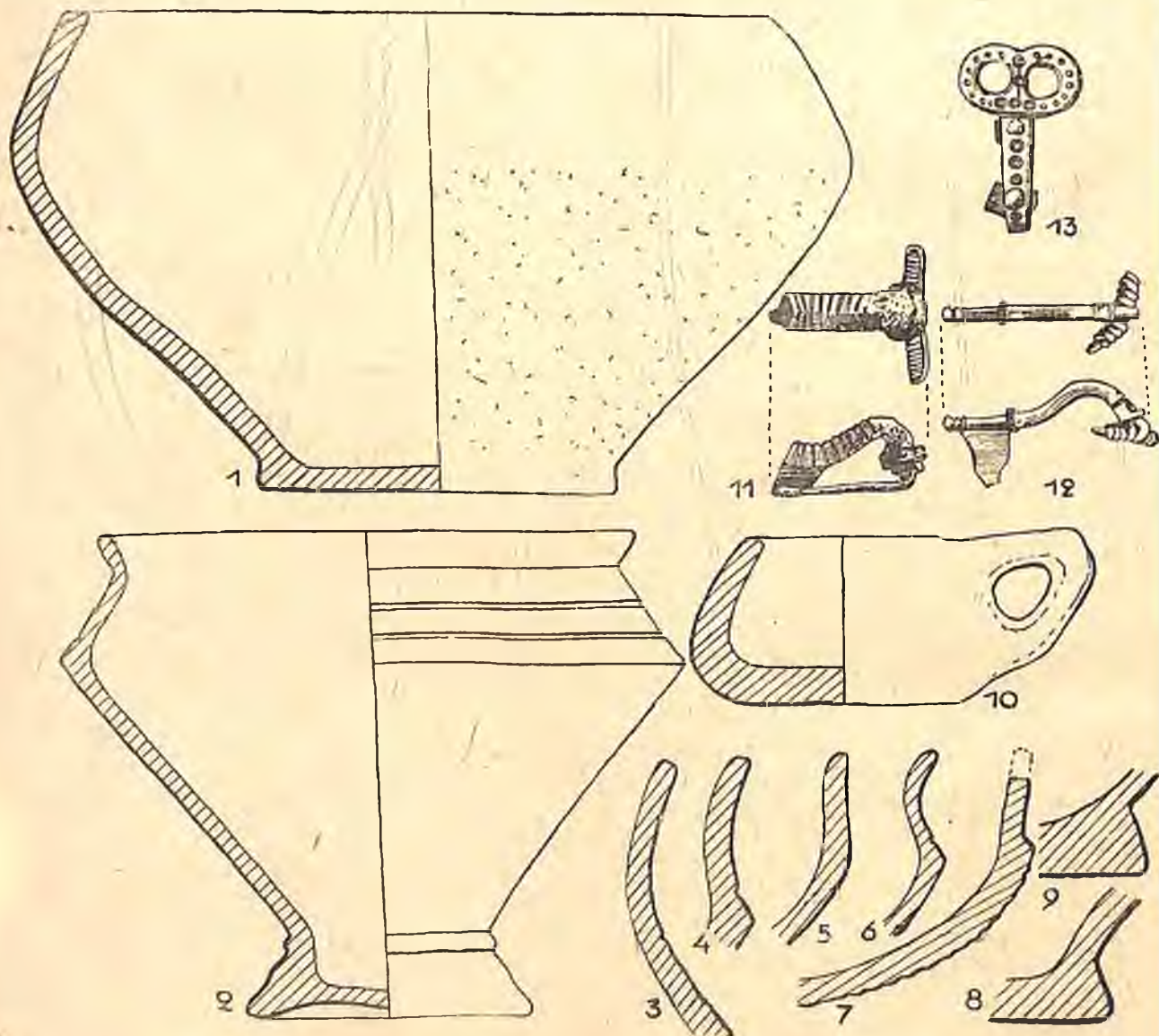
c) Ułamki stopionej zapinki brązowej. Rys. 272, 8.

273. Grób jamowy (?) (zniszczony)

Na głęb. 46 cm odkryto skupienie kilku przepalonych skorup i między nimi nieco spalonych kości.

274. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 60 cm poniżej przemieszanej warstwy jama czworobocznego kształtu, zawierająca popielnicę z kośćmi i przepalone przystawki; zabarwienie ciemne; w profilu pionowym jama miała kształt prawie prostokątny. Grób ten mimo znacznej grub. warstwy przemieszanej nie był zniszczony, co świadczy o stosunkowo dużej głębokości wkopania. W górnej części grobu znaleziono sprężynkę brązowej zapinki, zwęglony przedmiot kościany, który przy wydobywaniu zupełnie się rozsywał (prawdopodobnie rodzaj

Ryc. 270. Zawartość grobu 271. 1. Popielnica, 2. Czarka, 3—9. Profile brzegów i podstaw naczyń, 10. Kubek, 11. Zapinka żel., 12. Zapinka brąz., 13. Okucie brąz. Nr. 1—2, 10 = ok. $\frac{1}{2}$ w. n., reszta $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 270. Contenu de la tombe no 271. 1. Urne, 2. Coupelle, 3—9. Profils de bords et de fonds de vases, 10. Gobelet, 11. Fibule en fer, 12. Fibule en bronze, 13. Ferrure en bronze. Nos 1—2, 10 = en env. $\frac{1}{2}$ gr. nat., le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

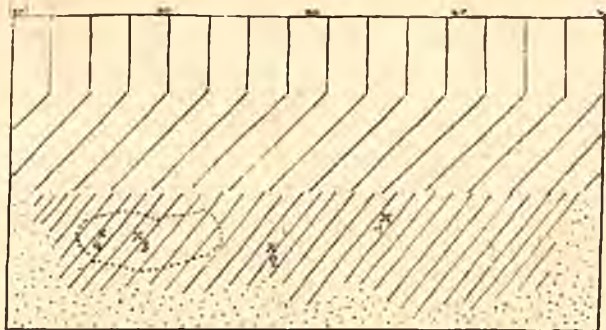
oprawki) i pionowo utkwiony mały grót oszczepu. Luźno w jamie znajdowały się drobne spalone kości i węgiel drzewny. Rys. 273.

Inwentarz:

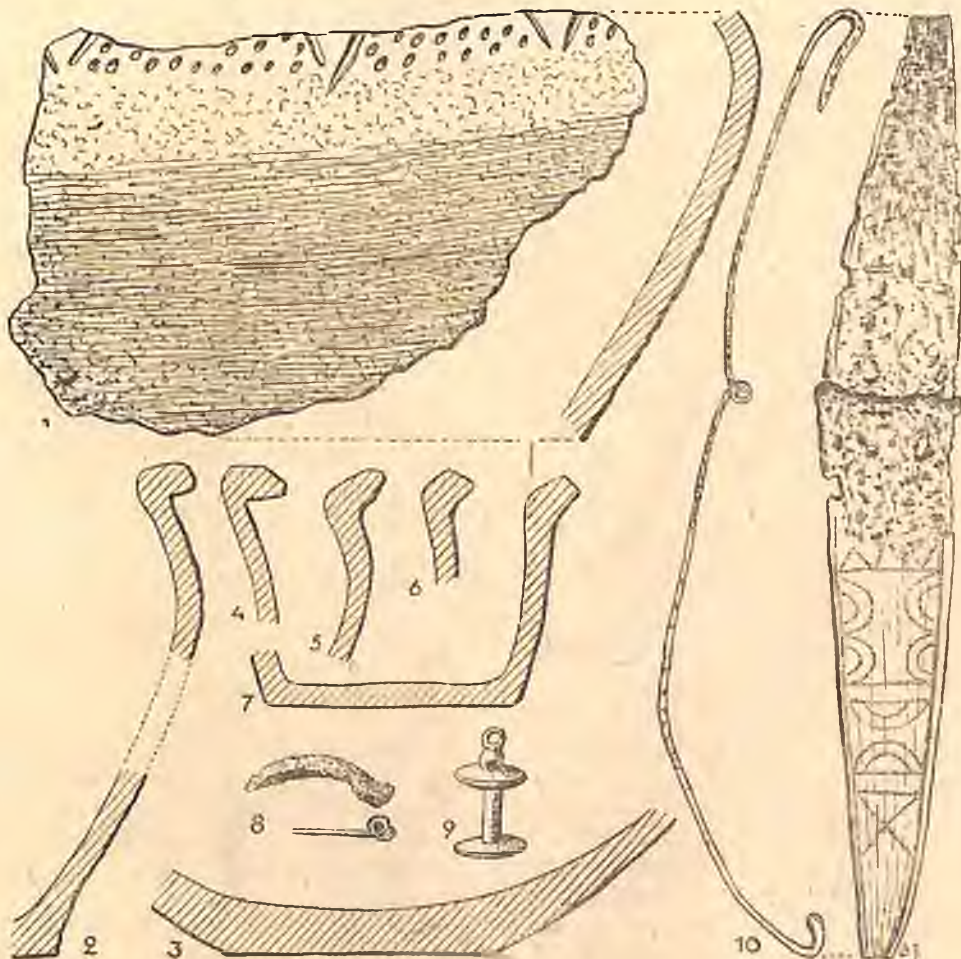
1. Popielnica ostro profilowana na wyodrębnionej podstawie; pow. gładzona i czerniona; brzusiec zdobiony pionowym ornamentem gładzonym. Wys. 16,0 cm, otwór 22,4 cm, średn. 24,0 cm, dno 10,0 cm. Rys. 274, 1.

2. Ostro profilowana c z a r k a z podstawą stożkowato wyodrębnioną. Poniżej krawędzi kolankowato zgięte i w środku zwężone ucho; pow. gładzona, szaro-brunatna. Wys. 13,0 cm, otwór 16,8 cm, średn. 19,0 cm, dno 9,0 cm. Rys. 274, 2.

3. Ostro profilowana c z a r k a z podstawą nieznacznie wycderbnioną; powierzchnia gładzona, brunatno-ceglasta. Wys. 8,4 cm, śred. 15,4 cm, dno 6,6 cm. Rys. 274, 4.

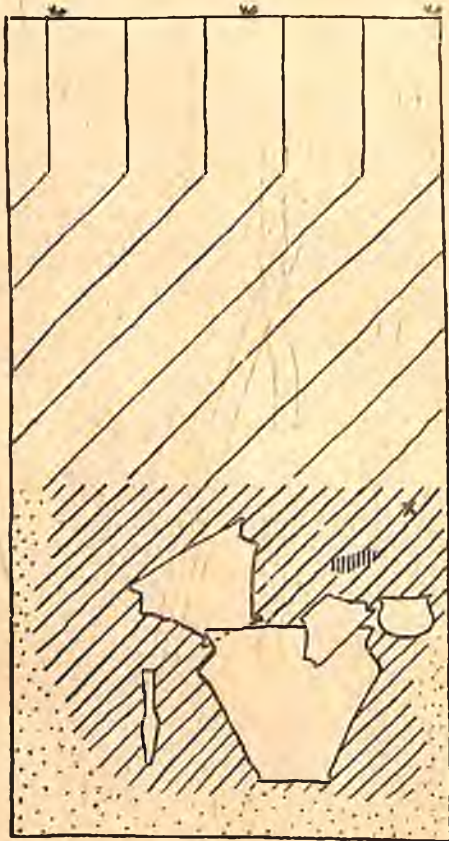
Ryc. 271. Przekrój grobu 272. Podziałka: 1:20. — Fig. 271. Coupe de la tombe no 272. Échelle: 1:20. ||| gleba — glèbe, /// warstwa przemieszana — couche mêlée, ///// czarny piasek — sable noir, X₁ żółty piasek — sable jaune, X₁ klamra żel. — agrafe de ceinture, X₂ sprężynka zapinki brąz. — ressort de fibule, X₃ stopiony kablak zapinki brąz. — fragment de fibule en bronze, fondu, X₃ guz brązowy — tutulus en bronze

Ryc. 272. Zawartość grobu 272. 1—7. Skorupa i profile brzegów i podstaw naczyń, 8. Ułamki zapinki brąz., 9. Guz brąz., 10. Klamra żel. 1/2 w. n. — Fig. 272. Contenu de la tombe no 272. 1—7. Tesson et profils de bords et de fonds de vases, 8. Fragment de fibule en bronze, 9. Tutulus en bronze, 10. Agrafe de ceinture, en fer. 1/2 gr. nat.

4. Ułamki ostro profilowanej czaruki z łagodnie wyodrębnioną podstawą. Silnie spękane i zniszczone w ogniu. Wymiary zrekonstruowane: wys. 9,0 cm, średn. 18,0 cm, dno 7,4 cm. Rys. 274, 7.

5. Ostro profilowana czaruka, silnie niekształcona w ogniu; podstawa stożkowato wyodrębniona, zdobiona punktowanymi trójkątami. Na brzuscu pionowe pasma z podob-

1:10

Ryc. 273. Przekrój grobu 274. Podziałka: 1:10. — Fig. 273. Coupe de la tombe 274. Echelle: 1:10. ||| gleba — glèbe, /// warstwa przemieszana — couche mêlée, ///// ciemno zabarwiony piasek — sable foncé, . . . żółty piasek — sable jaune, X sprężynka zapinki — ressort, |||| zwęglony przedmiot kościany — objet en os, brûlé

nym ornamentem. Wym. zrekonstruowane: wys. 7,0 cm, średn. 11,0 cm, dno 5,5 cm. Rys. 274, 3.

6. Czarka z półkulistym brzuscem, zważając się szyjką i wygiętym brzegiem; dno wgnieciono do środka; brzusec zdobiony ukośnymi żłobkami; pow. lśniąca, ceglasto-brunatna. Wys. 6,2 cm, średn. 8,5 cm. Rys. 274, 5.

7. Dwie czaruki z półkulistym brzuscem, wygiętym brzegiem, połączone dołem rurą o przekroju płasko-kulistym. Górą brzegi na-

czyń połączone są kablukiem w kształcie dwóch styliizowanych głów ptasich. Całość tworzy dwojaczki lub rodzaj naczyń połączonych. Wys. całości 10,5 cm, dług. 19,4 cm, średn. naczyń 8,2 cm. Pow. gładzona, jasno-brunatna, na skutek działania ognia szorstka. Na przelomie glina ma odcień siwy. Glina z domieszką tłuczonego kamienia. Rys. 274, 6.

a) Mały, żelazny grot oszczepu liściowatego kształtu, z tuleją nie całkiem dokutą. W przekroju grot jest płaski; silnie zniszczony w ogniu. Dług. 11,2 cm, dług. tulei 4,0 cm, szer. ostrza 2,5 cm, średn. tulei u wlotu 1,1 cm. Rys. 274, 9.

b) Brązowa sprężynka zapinki z górną cięciwą. Rys. 274, 8.

275. Grób jamowy

Na głęb. 45 cm jama prawie prostokątnego kształtu o wym. 120 × 65 cm, wypełniona ciemno zabarwionym piaskiem. Ściany jamy prawie pionowe, dno płaskie. Wewnątrz znajdowały się dwa skupienia skorup, przedmioty metalowe, węgiel drzewny i spalone kości Rys. 275.

Inwentarz:

Z ułamków skorup dało się zrekonstruować:

1. Dużą misę z facetowaną krawędzią, pow. gładzona, ciemna. Średn. ok. 32 cm. Rys. 276, 2.

2. Baniaste naczynie z prawie cylindryczną szyjką i facetowanym brzegiem. Naczynie posiada ucho, w środku zwężone. Otwór 9,3 cm, średn. 18,0 cm. Rys. 276, 3.

3. Małe naczynie o esowatym profilu ze zgrubiałą krawędzią. Otwór 8,2 cm, średn. 16,7 cm. Rys. 276, 4.

4. Reszta skorup należy do naczynia z baniastym brzuscem, zdobionym poniżej krawędzi ornamentem schodkowym. Rys. 276, 1.

5. Ułamki kubka z taśmowatym uchem; pow. chropowata.

a) Mały, uszkodzony nóżk sierpikowaty; trzonek zgięty ku dołowi i zawinięty w uszko, w którym znajduje się kółko do zawieszania. Dług. zach. 5,6 cm. Rys. 276, 5.

b) Ułamki prostego noża żelaznego z trzonkiem jednostronnie wyodrębnionym. Dług. zach. 8,0 cm, najw. szer. ostrza 2,8 cm. Rys. 276, 7.

c) Taśmowata klamra brązowa z końcami zagiętymi do środka; wzdłuż krawędzi dwa żłobki; na szerszym końcu klamry trzy guzy; pow. zdobiona wybijanymi za pomocą tłoczka kółkami z punktem w środku. Dług. 25,0 cm, najw. szer. 3,5 cm. Rys. 276, 8.

d) Fragment z a p i n k i brązowej z ostro zgiętym kabłąkiem, przechodzącym w sprężynkę. Rys. 276, 6.

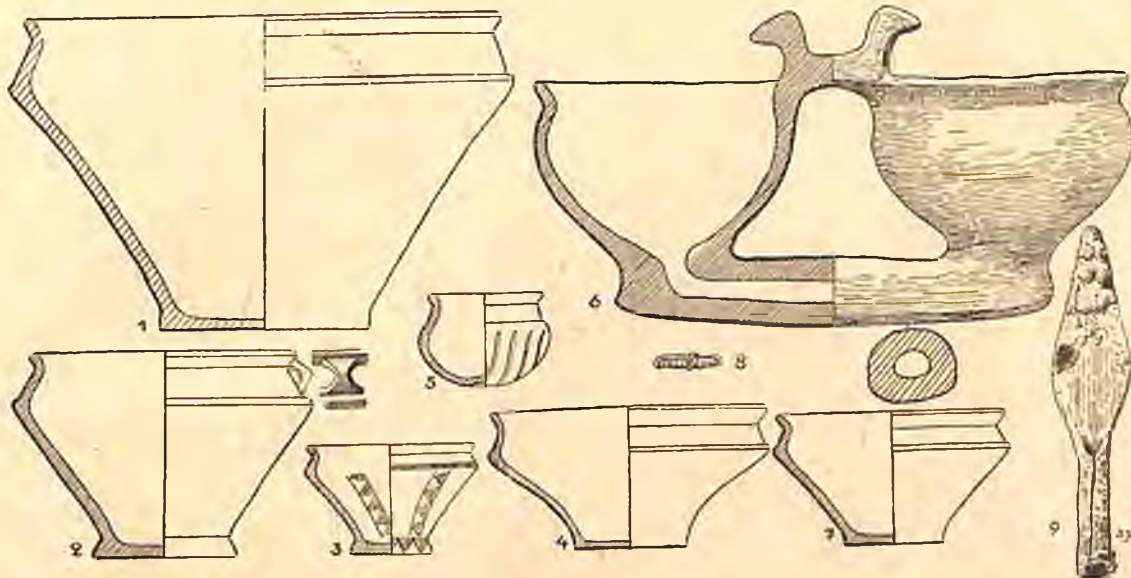
e) Rurkowate lub rynienkowate o k u c i e brązowe, zdobione kątami. Dług. zach. 3,4 cm. Rys. 276, 10.

f) Dwustożkowy przęślik gliniany. Wys. 2,2 cm, średn. 3,7 cm, Rys. 276, 9.

kości i przedmioty wskazujące na zniszczony grób popielnicowy, obsypany szczątkami stосу, gdyż wśród skorup były również ułamki naczyń nieprzepalonych.

Wśród skorup wyróżnić można:

1. Ułamki n a c z y ń z gliny z domieszką tłuczonego kamienia. z pow. chropowatą

Ryc. 274. Zawartość grobu 274. 1—7. Naczynia, 8. Sprężynka zapinki, 9. Mały grot włóczni, (1 = ok. $\frac{1}{4}$ w. n., 2, 3, 4, 5, 7 = $\frac{1}{5}$ w. n. 6, 8, 9 w $\frac{2}{5}$ w. n.). — Fig. 274. Contenu de la tombe no 274. 1—7. Vases, 8. Ressort de fibule, 9. Petite pointe de lance. (1 = en env. $\frac{1}{4}$ gr. nat., 2, 3, 4, 5, 7 en $\frac{1}{5}$ gr. nat., 6, 8, 9 en $\frac{2}{5}$ gr. nat.)

276. G r ó b j a m o w y (zniszczony)

Na głęb. 55 cm w ciemno zabarwionym piasku znajdowało się skupienie przepalonych skorup, m. in. z facetowanymi brzegami i zwężonymi w środku uchami. Kilka spalonych kości. Dno jamy miało kształt nieckowaty.

277. Zniszczony grób

Na głęb. 50 cm znajdowało się w ciemno brunatnym piasku skupienie skorup, dużo spalonych kości i kawałki węgla drzewnego. Wśród skorup wyróżnić można ułamki czarki z cylindrycznym brzegiem o pow. lśniącej, ceglasto-brunatnej, ułamki kubka i czernionego naczynia.

278. Zniszczony grób

W warstwie przemieszanej znajdowały się ciemniejsze plamy, liczne skorupy, spalone

i wyodrębnioną podstawą. Ułamki te nie były przepalone. Rys. 277, 13—15.

2. Przepalone ułamki c z a r e k i n a c z y ń z baniastym brzuścem o pow. gładzonej (rys. 277, 6, 9 — 10) oraz zdobionej nieregularnymi dołkami (rys. 277, 4), na przemian ukośnie zakreskowanymi polami (rys. 277, 5), ukośnymi bruzdami i dołczkami (np. 277, 8). Do nich zaliczyć trzeba ułamek czarki z półkolistym brzuścem, zdobionym ornamentem jeżowatym (rys. 277, 7).

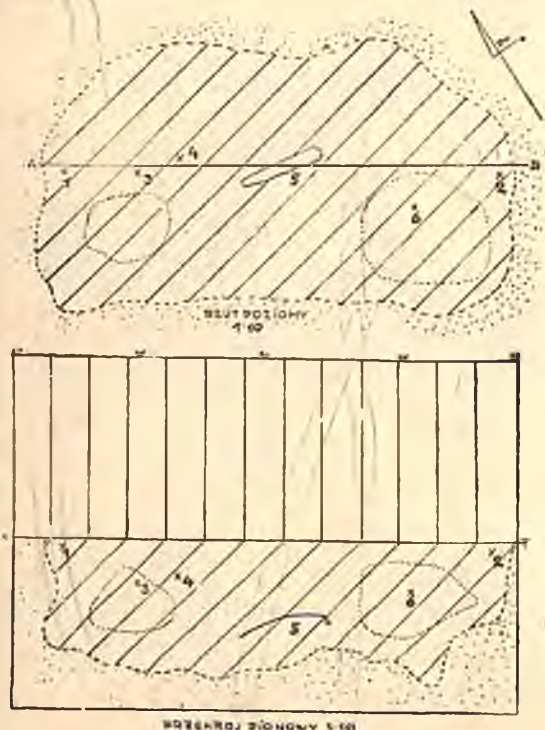
a) Żelazny grot o s z c z e p u z długą tuleją i wąskim, prawie soczewkowatym w przekroju ostrzem. Dług. 23,6 cm, dług. ostrza 12,5 cm. szer. ostrza 2,4 cm, średn. tulei u wlotu 1,8 cm, w najcieńszym miejscu 1,0 cm. Tuleja u nasady posiada złagodzony czworoboczny przekrój; przy wlocie poprzeczny nit. Rys. 277, 1.

b) Z a p i n k a żelazna z jednego kawałka drutu z krótką, czterozwojową sprężynką z górną cięciwą, półkolistym kabłąkiem, przechodzącym w podwiniętą nóżkę, zakończoną

6-zwojową spiralą na kabłąku. Dług. 5,3 cm, wys. 2,3 cm. Rys. 277, 2.

c) Zniszczona, półowalna sprzączka żelazna do pasa, o wym. $2,6 \times 1,8$ cm. Rys. 277, 3.

d) Stopiony kawałek brązu.

Ryc. 275. Plan grobu 275. Podziałka: 1 : 20. ||| gleba i warstwa przemieszana, /// ciemny piasek, ···· żółty piasek, skupienie skorup. 1. Ułamki zapinki brąz., 2. Okucie brąz., 3. Część noża żel., 4. Nóż sierpikowaty, 5. Klamra brązowa, 6. Przęślik. — Fig. 275. Plan et coupe de la tombe no 275. Échelle: 1 : 20. ||| glèbe et couche mêlée, /// sable foncé, ···· sable jaune, concentration de tessons. 1. Fragment de fibule en bronze, 2. Ferrure en bronze, 3. Fragment de couteau, 4. Couteau en forme de faucille, 5. Agrafe de ceinture en bronze, 6. Fusaïole

279. Groby zniszczone

Poniżej kamieni rozrzuconych w warstwie przemieszanej widniały ślady zniszczonych grobów w postaci ciemniej zabarwionego piasku, dużej ilości skorup, spalonych kości, węgla drzewnego i przedmiotów metalowych.

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Ułamki naczyń z gliny o domieszcze tłuczonego kamienia z pow. szorstką i wygładzoną, w jednym wypadku zdobioną ornamentem paznokciowym; kolor powierzchni przeważnie brunatno-szary. Skorupy nie są palone. Rys. 278, 1, 4, 6 — 14.

2. Przepalone ułamki naczyń i czarek ostro profilowanych z brzuścem półkulistym; pow. gładzona i wyswiecona, zdobiona ornamentem meandrowym, w jednym wypadku wykonanym kółkiem zębatym. Rys. 278, 2, 3, 5, 16 — 23.

a) Nóż żelazny z grzbietem lekko łukowato wygiętym, trzonek obustronnie wyodrebniony pod kątem prostym. Dług. 13,2 cm, najw. szer. ostrza 1,6 cm. Rys. 278, 31.

b) Żelazna sprzączka do pasa z prostokątną raną, silnie zniszczona w ogniu. Wym. $1,7 \times 1,9$ cm. Rys. 278, 27.

c) Zniszczona w ogniu zapinka brązowa z długą sprężynką i dolną cięciwą. Dług. zach. 3,7 cm. Rys. 278, 28.

d) Nóżka zapinki brązowej z esowato wygiętym kabłąkiem i rozszerzającą się trapezowato nóżką; na zgięciu kabłąka poprzeczne żeberka. Rys. 278, 24.

e) Silnie zniszczone dwa gwoździe żelazne z płaskimi główkami. Rys. 278, 25, 26.

f) Dwustożkowy przęślik z lejkowatymi wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,2 cm, śrdn. 4,2 cm. Rys. 278, 29.

g) Uszkodzony przęślik podwójnie stożkowaty z nieznacznymi wgłębieniami przy otworze. Powyżej załomu zdobiony dołączkami. Na skutek uszkodzenia nie można stwierdzić, czy druga strona była również zdobiona. Kolor pow. żółto-brunatny, wewnątrz glina siwa. Wys. zach. 1,7 cm, śrdn. 3,6 cm. Rys. 278, 30.

280. Grób jamowy

Na głęb. 45 cm znajdowała się w warstwie przemieszanej jama, wypełniona czarno zabarwionym piaskiem, który zawierał kilka skorup (m. in. ułamki ostro profilowanej czarki) i kawałki węgla drzewnego.

281. Grób jamowy

Na głęb. 30 cm pod warstwą gleby owalna jama o wym. $1,10 \times 0,75$ m, wypełniona smolisto-czarno zabarwionym piaskiem, zawierającym dużo węgla drzewnego, skruszonych, palonych kości i ułamków naczyń; te ostatnie znajdowały się na samym spodzie jamy. Rys. 280.

Inwentarz:

Naczynia zrekonstruowane z ułamków:

1. Baniaste naczynie z wydłużoną podstawą, krótką, zwężającą się szyjką i cylindrycznym brzegiem; pow. gładzona, w odcieniu brunatnym i ciemnym. Wys. 24,0 cm, śrdn. 23,6 cm, otwór 12,6 cm, dno 10,8 cm. Rys. 279, 3.

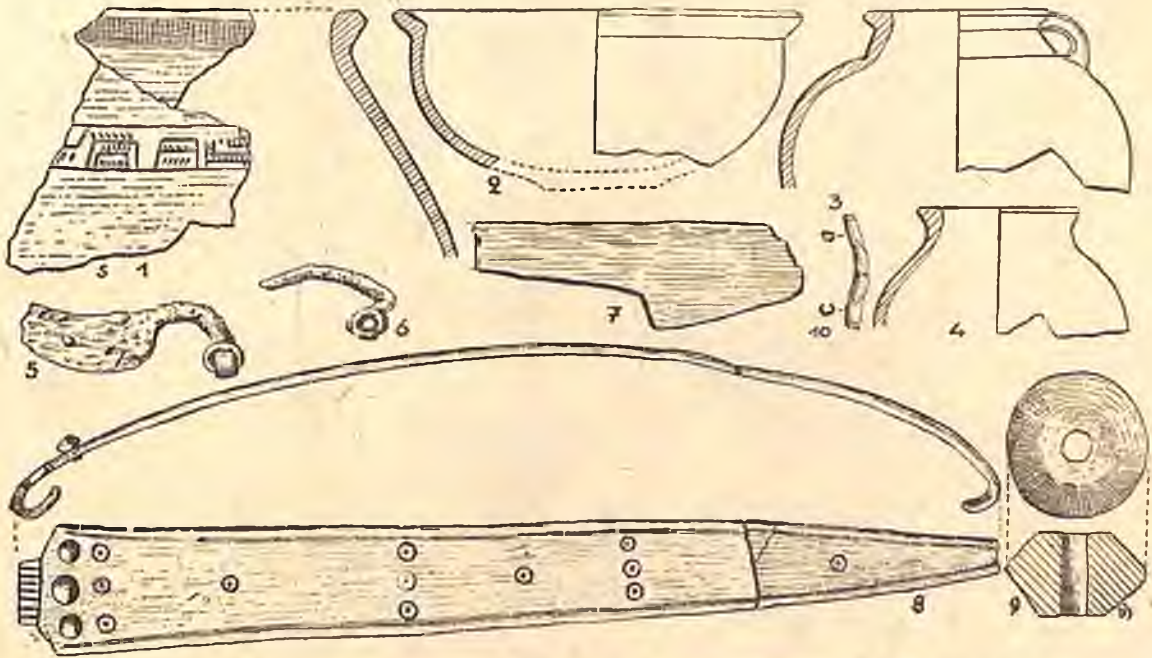
2. Ostro profilowana c z a r k a ze zwięzającym się brzegiem. Pow. j. w. Wys. 11,0 cm, średn. 16,6 cm, dno 7,2 cm. Rys. 279, 2.

3. C z a r k a z łagodnym załomem brzuśca i cylindryczną szyjką. Pow. j. w. Wys. 10,0 cm, średn. 22,5 cm, dno 9,0 cm. Rys. 279, 1.

4. K u b e k w kształcie połowy beczułki; brak ucha; pow. j. w. Wys. 12,0 cm, średn. 16,3 cm, dno 7,7 cm. Rys. 279, 4.

metalowe. Jama była płytka o płaskim dnie. W warstwie przemieszanej znajdowało się nieco na zachód od jamy kilka kamieni, które zostały przesunięte w czasie orki. Wśród węgla drzewnego znajdował się kawałek zwięzłej substancji organicznej, o porowatej strukturze (chleb?). Rys. 281.

Skorupy są drobne i przepalone. Wśród nich można wyróżnić:

Ryc. 276. Zawartość grobu 275. 1—4. Naczynia i ułamki naczyń, 5. Nóż sierpikowaty, 6. Ułamek zapinki brąz., 7. Część noża żel., 8. Klamra brązowa, 9. Przędzlik glin., 1, 3—4 = $\frac{1}{4}$ w. n., 2 = $\frac{1}{6}$ w. n., reszta w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 276. Contenu de la tombe no 275. 1—4. Vases et tessons, 5. Couteau en forme de faucille, 6. Fragment de fibule en bronze, 7. Fragment de couteau, 8. Agrafe de ceinture en bronze, 9. Fusaïole en argile. 1, 3—4 en $\frac{1}{4}$ gr. nat., 2 en $\frac{1}{6}$ gr. nat., le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

a) N ó ż żelazny z trzonkiem wyodrębnionym od strony ostrza. Czubek odłamany. Dług. zach. 9,0 cm. Rys. 279, 6.

b) Z a p i n k a żelazna z jednego kawałka drutu z czterozwojową sprężyną, dolną cięciwą i wysokim kabłąkiem. Na pochewce dwie bruzdy poprzeczne; zniszczona częściowo w ogniu. Dług. 7,4, wys. 3,3 cm. Rys. 279, 5.

282. G r ó b j a m o w y

Na głęb. 35 cm jama w kształcie nieregularnego prostokąta, wypełniona ciemnym piaskiem, który zawierał kilka skorup, spalone kości, węgiel drzewny oraz przedmioty

1. Ułamki czarki ostro profilowanej o pow. gładzonej, jasno-brunatnej. Rys. 282, 2.

2. Ułamki n a c z y n i a z cylindrycznym brzegiem; pow. gładzona, jasno-brunatna. Rys. 282, 1.

a) Prosty n ó ż żelazny z trzonkiem jednostronnie wyodrębnionym. Dług. 17,8 cm, najw. szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 282, 6.

b) Fragment zniszczonej z a p i n k i żelaznej z jednego kawałka drutu. 4-zwojowa sprężynka z dolną cięciwą. Rys. 282, 3.

c) K o l e c zapinki żelaznej z zachowaną 6-zwojową sprężynką. Dług. 7,5 cm. Rys. 282, 5.

d) S p r z a c z k a żelazna do pasa z okrągłą, tordowaną ramą i długim, taśmowatym

kolcem. Dług. kolca 5,0 cm, średn. ramy 2,2 cm. Rys. 282, 4.

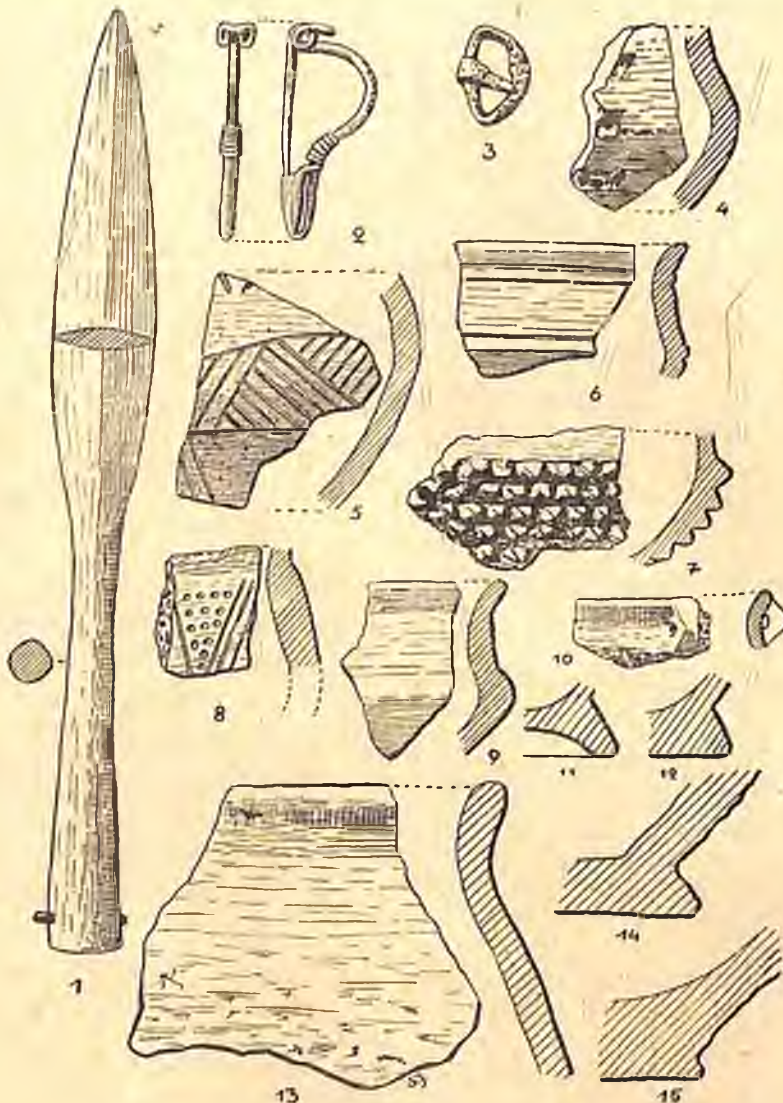
283. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. ok. 50 cm prostokątna, zorientowana w kier. pn.-pd., w górnej części zniszczona jama, wypełniona ciemnym piaskiem. W przekroju pionowym dno jamy jest płaskie z lekko wgięciem w stronie

1. Ułamki dwustożkowatego naczynia z ostrym załosem brzuśca i profilowanym, cylindrycznym brzegiem, oddzielonym skośnie kreskowaną listwą; pow. gładzona, szarobrunatna. Rys. 283, 7.

2. Ułamki ostro profilowanej czarki. Rys. 283, 8.

3. Ułamki naczynia z cylindryczną, krótką szyjką, półkulistym brzuścem, zdobio-

Ryc. 277. Zawartość zniszczonego grobu 278. 1. Grot włóczni, 2. Zapinka żel., 3. Sprzączka żel., 4—15. Skorupy. (Wszystko 1/2 w. n.).
Fig. 277. Contenu de la tombe détruite no 278. 1. Pointe de lance, 2. Fibule en fer, 3. Boucle en fer, 4—15. Tessons. 1/2 gr. nat.

płd. Nad tym wgłębieniem znajdowało się skupienie przepalonych skorup i przedmioty brązowe. Węgiel drzewny, spalone kości i skorupy z rzadka rozrzucone po całym wnętrzu jamy. Rys. 284.

Wśród skorup wyróżnić można:

nym rzędami trójkątnych dołeczków; naczynie posiada zwężone silnie w środku ucho; pow. gładzona, czarna. Rys. 283, 9.

Wszystkie poniższe przedmioty są z brązu:

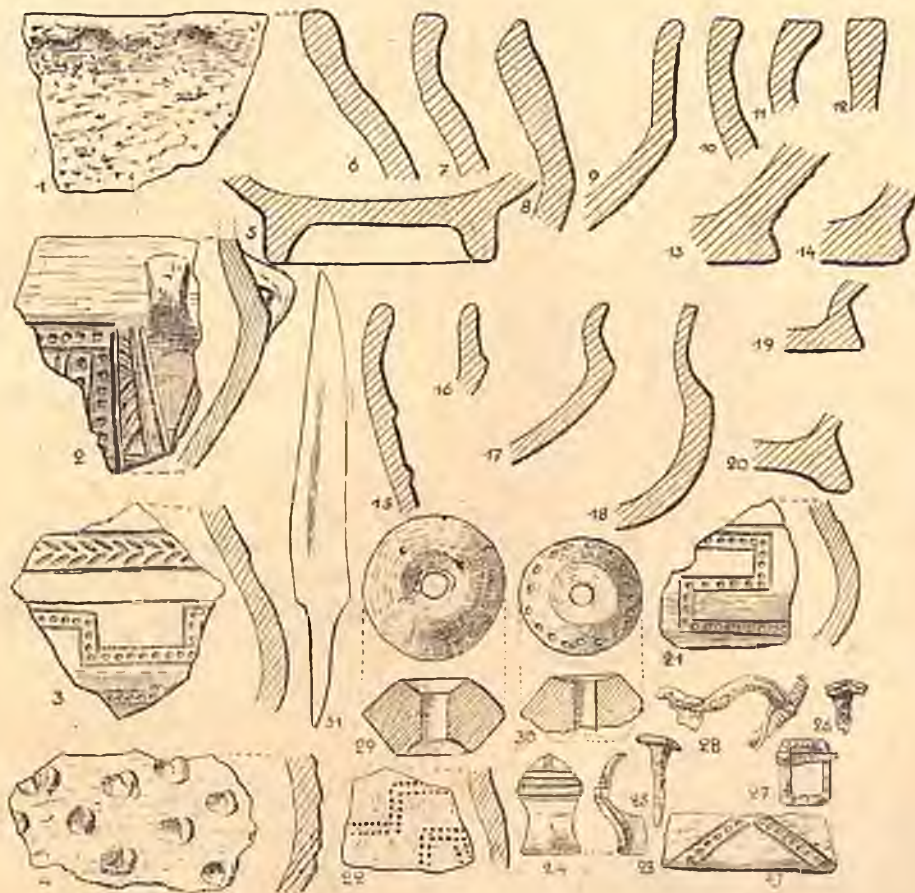
a) Półwalna sprzączka do pasa z ramą o romboidalnym przekroju, krawędzie ra-

my karbowane; kołec profilowany. Wys. 3,0 m razy 3,8 m. Rys. 283, 1.

b) Zapinka z esowato wygiętym ka-
bląkiem, który posiada kolisty grzebień przy
główce; nóżka zdobiona podobnym grzebie-
niem i kolistym guzkiem; sprężynka 14-zwo-
jowa, z górną cięciwą i haczykiem; pochewka
cofnięta. Długość 2,2 cm. wys. 1,2 cm. Rys.
283, 2.

284. Grób jamowy (zniszczony)

W warstwie przemieszanej, na głęb. 30—
45 cm leżały chaotycznie rozrzucone kamie-
nie i wśród nich drobne skorupy i spalone
kości. Poniżej tej warstwy widoczna jama,
lejkowatego kształtu, w której znajdowały
się również skorupy i kości. Wśród skorup
można wyróżnić ułamki naczynia o zaokrąglo-
nym profilu i facetowanej krawędzi.

Ryc. 278. Zawartość zniszczonych grobów 279. 1—23. Skorupy, profile brzegów i pod-
staw naczyń, 24. Ułamek zapinki brąz., 25—26. Gwoździe żel., 27. Sprężynka żel. do
pasa, 28. Zapinka brąz., 29—30. Przęśliki, 31. Nóż żel., $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 278. Contenu
de tombes détruites no 279. 1—23. Tessons, profils de bords et de fonds de vases,
24. Fragment de fibule en bronze, 25—26. Clous en fer, 27. Boucle en fer, 28. Fibule
en bronze, 29—30. Fusaiöles, 31. Couteau. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

c) Część trzonu szpili brązowej. Rys.
283, 3.

d) Część taśmowatego trzonka z końcem
zwinętym w ucho. Rys. 283, 4.

e) Półkolisty przedmiot w kształcie brzy-
ty w y z ostrą krawędzią zewnętrzną (może mi-
niaturowa brzytwa?). Szer 3,5 cm, wys. 2,5
cm. Rys. 283, 5.

f) Półkulista główka nita. Średn. główki
1,3 cm. Rys. 283, 6.

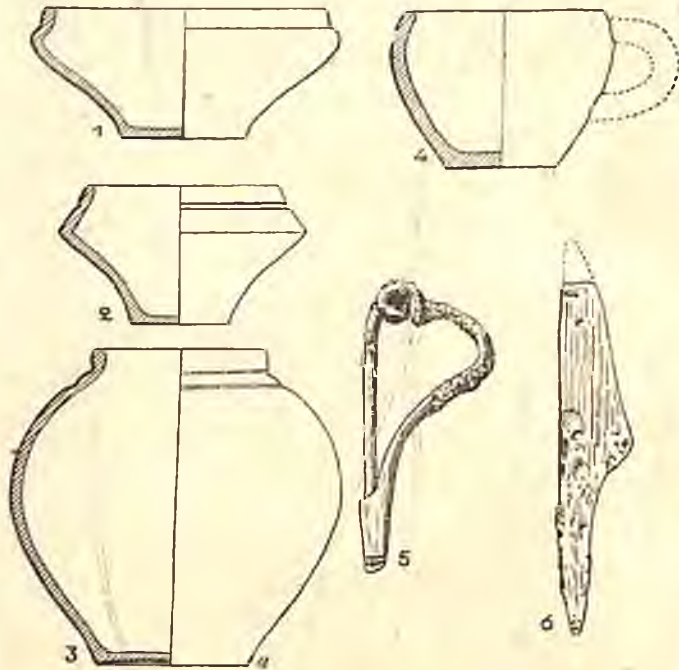
285. Grób popielnicowy (zniszczony)

Pod warstwą gleby, grubości 23 cm, w
przemieszonym piasku stała popielnica, za-
wierająca do $\frac{1}{3}$ wys. kości spalone. Skorupy
znajdujące się w pobliżu należały do sąsied-
nich, zniszczonych grobów.

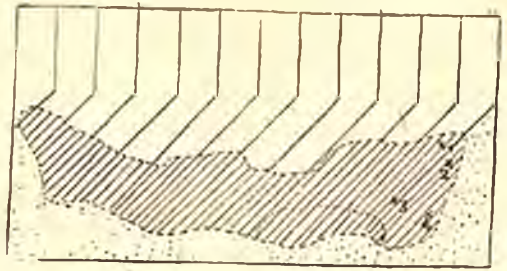
Opis popielnicy:

Smukłe naczynie dwustożkowe o łagod-
nym załomie z podstawą wyodrębnioną, za-

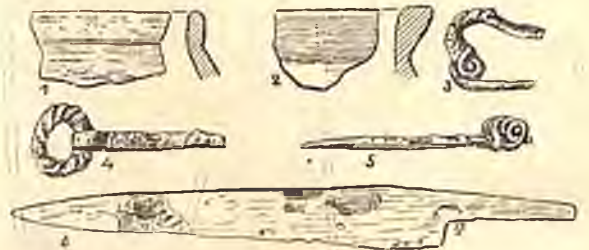
znaczoną, zwężającą się szyjką, przedzieloną w połowie wysokości listwą, zdobioną wy-ciskanyymi rurkowatym przedmiotem kółka-mi; brzeg wygięty na zewnątrz; pow. gładzo-na, lśniący czarna. Wys. 26.0 cm. otwór 20.4 cm, dno 12,8 cm. Rys. 285.

Ryc. 279. Zawartość grobu 281. 1—4. Naczynia $\frac{1}{6}$ w. n., 5. Zapinka żel., 6. Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 297. Contenu de la tombe no 281. 1—4. Vases, $\frac{1}{6}$ gr. nat., 5. Fibule en fer, 6. Couteau. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

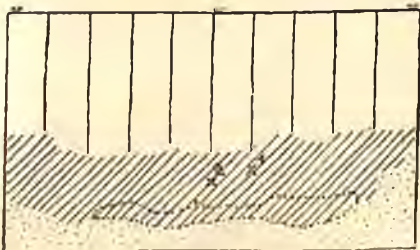
Ryc. 281. Profil grobu 282. Podziałka: 1 : 20. ||| gleba, /// brunatny piasek, //// ciemny piasek, ···· żółty piasek. 1, 3. Ułamki zapinek, 2. Nóż żel., 3. Sprzączka do pasa. — Fig. 281. Coupe de la tombe 282. Échelle: 1 : 20. ||| glèbe, /// sable brun, //// sable foncé, ···· sable jaune. 1—3. Fragments de fibules, 2. Couteau, 3. Boucle

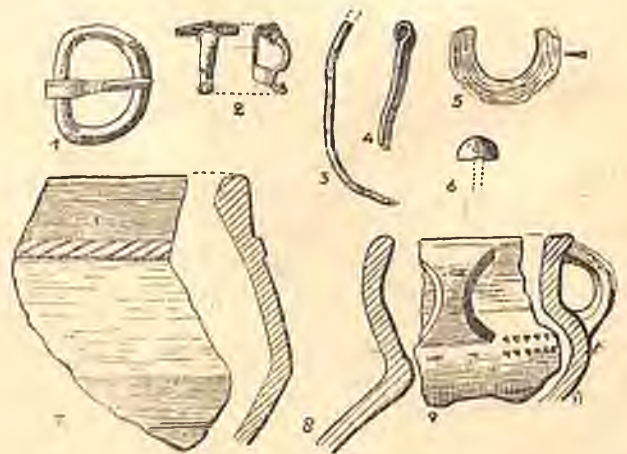
Ryc. 282. Zawartość grobu 282. 1, 2. Skorupy, 3. Część zapinki żel., 4. Sprzączka żel. do pasa, 5. Kolec i sprężynka zapinki żel., 6. Nóż żel. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 282. Contenu de la tombe no 282. 1—2. Tesson-s, 3—5. Fragments de fibules, 4. Boucle en fer, 5. Couteau. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

286. Grób zniszczony

Pod warstwą gleby w przemieszanym pia-sku znajdowało się skupienie skorup, obok niego węgiel drzewny i spalone kości. Był to grób popielnicowy, obsypany szczątkami stosu, gdyż wśród skorup znajdują się ułamki nieprzypalonego naczynia o pow.

Ryc. 280. Przekrój grobu 281. Podziałka: 1 : 20. ||| gleba, //// czarny piasek, ×₁ nóż żel., ×₂ zapinka żel., skupienie skorup. — Fig. 280. Coupe de la tombe no 281. Échelle: 1 : 20. ||| glèbe, //// sable noir, ×₁ Couteau, ×₂ Fibule en fer, concentration de tessons

Ryc. 283. Zawartość grobu 283. 1. Brąz sprzączka do pasa, 2. Zapinka brązowa, 3. Trzon szpilki brąz., 4. Taśmowaty trzonek brąz., 5. Brzytwa brąz., 6. Nit brąz., 7—9. Skorupy. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 283. Contenu de la tombe no 283. 1. Boucle en bronze, 2. Fibule en bronze, 3. Fragment d'épingle en bronze, 4. Manche en bronze, 5. Rasoir en bronze, 6. Rivet en bronze, 7—9. Tessons. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

lśniącej i czarnej. Z uwagi na duży, dochodzący do 2,5 m rozrzut skorup i kości oraz węgla drzewnego, można przypuścić, że obok powyższego grobu istniał grób jamowy, również zniszczony.

Wśród skorup wyróżnić można:

1. Ułamki nieprzeżalonego naczynia o pow. lśniącej, czarnej.

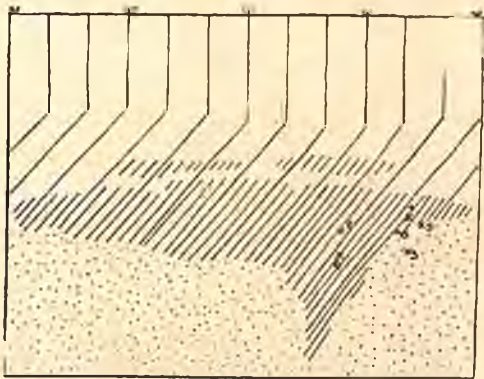
2. Ułamki naczynia o podobnej pow. z brzegiem wygiętym, oddzielonym od szyjki poziomą listwą. Rys. 286, 1.

3. Ułamki naczynka z dwiema karbowanymi listwami. Rys. 286, 2.

4. Ułamki ostro profilowanej czarki o pow. gładzonej, czarnej. Rys. 286, 3.

a) Ułamki dwóch brązowych zapinek z silnie wygiętym kabłąkiem i guzkiem poniżej zgięcia; kabłąk zdobiony podłużnym, punktowanym rowkiem. Rys. 286, 4 i 5.

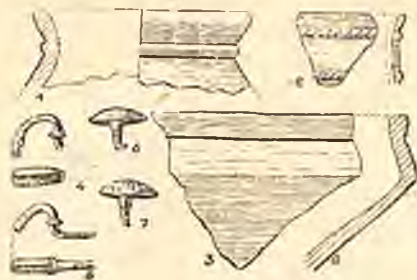
b) Dwa nity z dużymi, płasko-kulistymi główkami i czworobocznym trzonem. Średn. główek 2,1 cm. Rys. 286, 6 i 7.

Ryc. 284. Profil grobu 283. Podziałka: 1 : 20. ||| gleba, /// warstwa przemieszana, //// czarny płasek, ···· żółty piasek, 1—6. Przedmioty brązowe. — Fig. 284. Coupe de la tombe no 283. Échelle: 1 : 20. ||| glèbe, /// couche mêlée, //// sable noir, ···· sable jaune, 1—6. Objets en bronze

Ryc. 285. Popielnica ze zniszczonego grobu 285. $\frac{1}{6}$ w. n. — Fig. 285. Urne de la tombe détruite no 285. $\frac{1}{6}$ gr. nat.

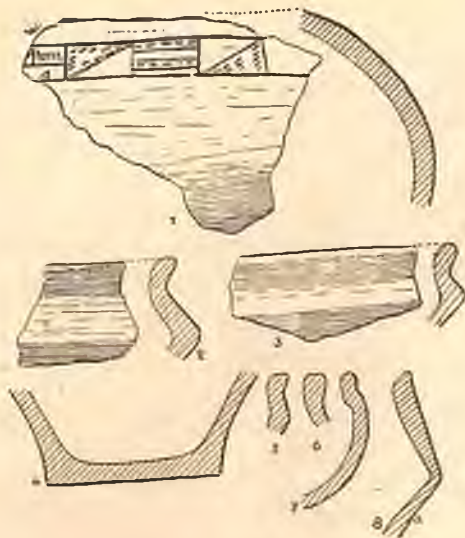
Ryc. 286. Zawartość zniszczonego grobu 286. 1—3. Ułamki naczyń, 4—5. Ułamki zapinek brąz., 6—7. Nity żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 286. Contenu de la tombe détruite no 286. 1—3. Tessons, 4—5. Fragments de fibules en bronze, 6—7. Rivets en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

287a. Grób jamowy (zniszczony)

Pod warstwą gleby w przemieszanym piasku znajdowało się skupienie skorup, obok kilka spalonych kości i drobnych węgli drzewnych.

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Ułamek dużego naczynia, kształtu odwrotnie gruszkowatego, zdobionego powyżej załomu pasmem prostokątów i trójkątów, na przemian kreskowanych; pow. lśniąca, czarna. Rys. 287, 1.

Ryc. 287. Skorupy ze zniszczonego grobu 287a. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 287. Tessons de la tombe détruite no 287a. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

2. Ułamki ostro profilowanych czarek o lśniącej, jasno-brunatnej powierzchni. Rys. 287, 2 i 3, 5 i 6.

3. Ułamek wypaczonego w ogniu naczynka kulistego. Rys. 287, 7.

4. Fragment dwustożkowatej czaraki z ostrym załomem brzuśca. Rys. 287, 8.

5. Podstawa jednej z czarek. Rys. 287, 4.

287 b. Grób jamowy

Owalnego kształtu jama na głęb. 35 cm, wypełniona smolisto-czarnym piaskiem; dno jamy prawie płaskie; skorupy rozrzucone równomiernie po całym wnętrzu, w jednym miejscu tworzą małe skupienie. Kości i węgiel bardzo mało. W skupieniu skorup znajdował się nóż żelazny, fragment przedmiotu żelaznego i zwęglona substancja organicznego pochodzenia. Rys. 288.

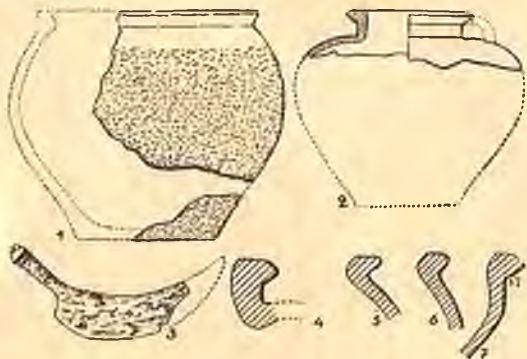

Ryc. 288. Profil grobu 287b. Podziałka: 1:30. ||| gleba, /// smolisto-czarny piasek, . . . żółty piasek, . . . skupienie skorup. 1. Nóż żel., 2. Ułamek przedmiotu żel. — Fig. 288. ||| glèbe, /// sable noir, . . . sable jaune, . . . concentration de tessons. 1. Couteau en fer, 2. Fragment de fer

Wśród skorup wyróżnić należy:

1. Górną część naczynia odwrotnie gruszkowatego z krótką, cylindryczną szyjką i facetowaną krawędzią, przy której widoczny otwór dla ucha; pow. gładzona, brunatnociemna; średn. otworu 9,0 cm. Rys. 289, 2.

2. Fragmenty dużego naczynia jajowatego kształtu, z brzegiem zgrubiałym, wy-

Ryc. 289. Zawartość grobu 287b. 1—2. Rekonstrukcje naczyń, 3. Nóż sierpikowaty, 4—7. Profile brzegów naczyń. Nr 1 = $\frac{1}{6}$ w. n., 2 = $\frac{1}{3}$ w. n., reszta w $\frac{1}{3}$ w. n., — Fig. 289. Contenu de la tombe no 287b. 1—2. Réconstruction de vases, 3. Couteau en forme de faucille, 4—7. Profils de bords de vases. No 1 = $\frac{1}{6}$, le reste en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

giętym na zewnątrz i chropowatą powierzchnią w ciemno-brunatnym odcieniu. Średn. otworu 32 cm, średn. brzuśca 40,0 cm. Rys. 289, 1.

3. Ułamki misy z facetowaną krawędzią. Rys. 289, 7.

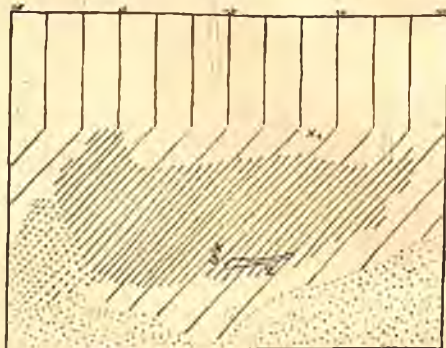
4. Ułamki baniastych naczyń o facetowanym brzegu. Rys. 289, 4—6.

a) Nóż żelazny sierpowato wygięty z prostym, krótkim, profilowanym trzonkiem; czubek odłamany. Dług. zach. 6,7 cm, szer. ostrza 1,7 cm. Rys. 289, 3.

b) Fragment silnie zniszczonego przedmiotu żelaznego.

288. Grób jamowy

W rzucie poziomym jama na głęb. 40—45 cm miała kształt owalny i wypełniona była smolisto-czarnym piaskiem; skorupy rozmieszczone były równomiernie, tworząc kilka drobnych skupień. W górnej partii jamy znajdował się fragment zapinki żelaznej, na dnie nóż i szydło. W płd. stronie jamy pia-

Ryc. 290. Przekrój grobu 288. Podziałka 1:20. — Fig. 290. Coupe de la tombe no 288. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe, /// brunatny piasek — sable brun, /// czarno zabarwiony piasek — sable noir, /// czerwony piasek — sable rouge, . . . żółty piasek — sable jaune. 1. Zapinka żel. — fibule en fer, 2. Nóż żel. — couteau, 3. Szydło żel. — alène

sek był rdzawo zabarwiony. Rys. 290. Wśród skorupy (wszystkie przepalone) należy wyróżnić:

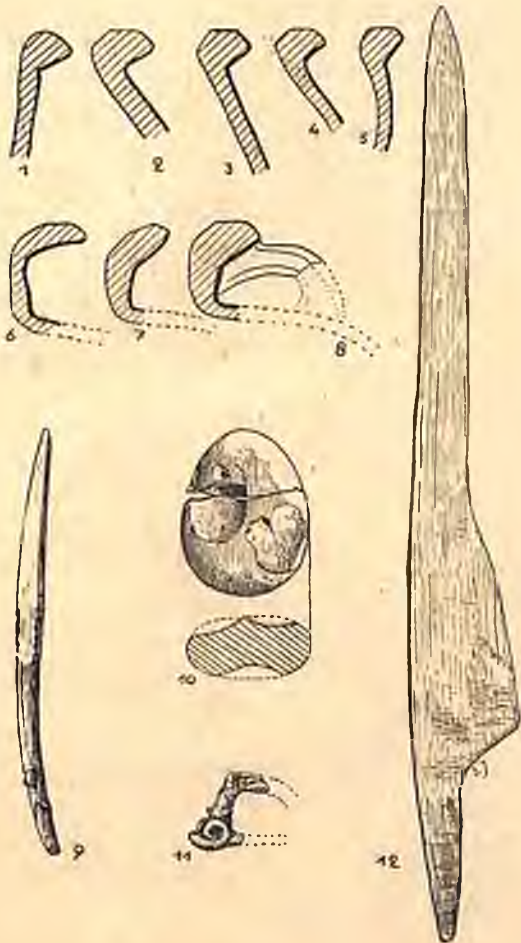
1. Ułamki naczyń kształtu odwrotnie gruszkowatego, z cylindryczną szyjką i silnie profilowanym brzegiem; do naczyń tych należą zwężone w środku ucha. Rys. 291, 6—8.

2. Ułamki naczyń z profilowanymi brzegami. Rys. 291, 1—5.

a) Nóż żelazny z trzonkiem wyodrębnionym jednostronnie od strony ostrza; wykazuje silne zużycie. Dług. 27,0 cm, dług. ostrza 21,0 cm, najw. szer. ostrza 3,1 cm. Rys. 291, 12.

b) Uszkodzone s z y d ł o żelazne z karami na krawędzi dla lepszego umocowania trzonka. Dług. zach. 12,5 cm. Rys. 291, 9.

c) Fragment silnie zniszczonej w ogniu z a p i n k i żelaznej z jednego kawałka drutu; sprężynka 4-zwojowa z górną cięciwą. Rys. 291, 11.

Ryc. 291. Zawartość grobu 288. 1—8. Profile brzegów naczyń, 9. Szydło żel., 10. Przepalony koproliit, 11. Część zapinki żel., 12. Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 291. Contenu de la tombe no 288. 1—8. Profils de bords de vases, 9. Alène, 10. Caillou brûlé, 11. Fragment de fibule en bronze, 12. Couteau en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

d) Wśród skorup znajdował się jajowatego kształtu koproliit, spękany w ogniu. Ścianki jego bardzo wyświecone wskazują na używanie go jako gładzidła. Rys. 291, 10.

289. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

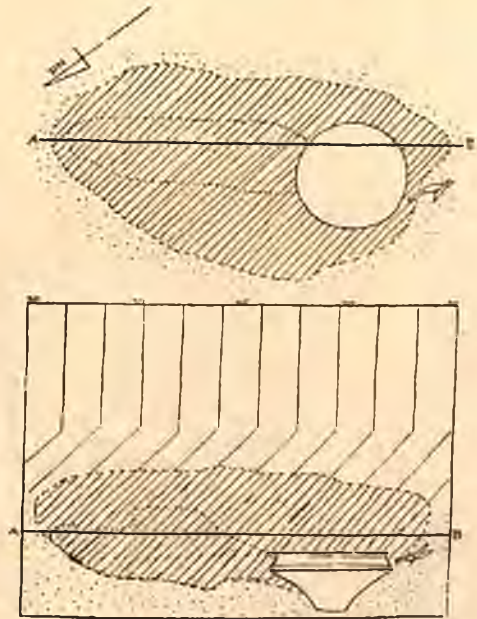
Owalnego kształtu jama na głęb. 40—45 cm, wypełniona była ciemno zabarwionym piaskiem, w którym ciągnęło się wzdłuż dna

jamy skupienie silnie wypaczonych w ogniu skorup. Na dnie jamy w stronie zachodniej stała popielnica a obok na wys. krawędzi popielnicy w żółtym piasku leżały: nóż i mały grot oszczepu. Rys. 292.

Inwentarz:

1. Popielnica ostro profilowana na wyodrębnionej podstawie z prawie płaskim dnem; na szyjce poziome żeberko; pow. lśniąca, czarna. Wys. 18,4 cm, średn. 28,6 cm, otwór 26,6 cm, dno 11,4 cm. Rys. 293, 1.

Z przepalonych skorup udało się zrekonstruować:

Ryc. 792. Plan grobu 289. Podziałka 1:20. — Fig. 292. Plan et coupe de la tombe no 289. Echelle 1:20. ||| gleba — glèbe, /// brunatny piasek — sable brun /// ciemny piasek — sable foncé, :·:· żółty piasek — sable jaune, . . . skupienie skorup — concentration de tessons

2. Ostro profilowaną c z a r k ę z płaskim dnem. Rys. 293, 3.

3. Podobną czarzkę z podstawą stożkowato wyodrębnioną; pow. gładzona, szaro-brunatna. Średn. ok. 18,0 cm, wys. 10,0 cm, dno 7,3 cm. Rys. 293, 2.

4. Ostro profilowaną c z a r k ę z podstawą łagodnie stożkowato wyodrębnioną; pow. lśniąca, czarna i brunatna. Wys. 8,6 cm, średn. 13,8 cm, dno 7,0 cm. Rys. 293, 8.

5. Profilowaną c z a r k ę z brzuścem półkulistym; średn. 10,0 cm. Rys. 293, 6.

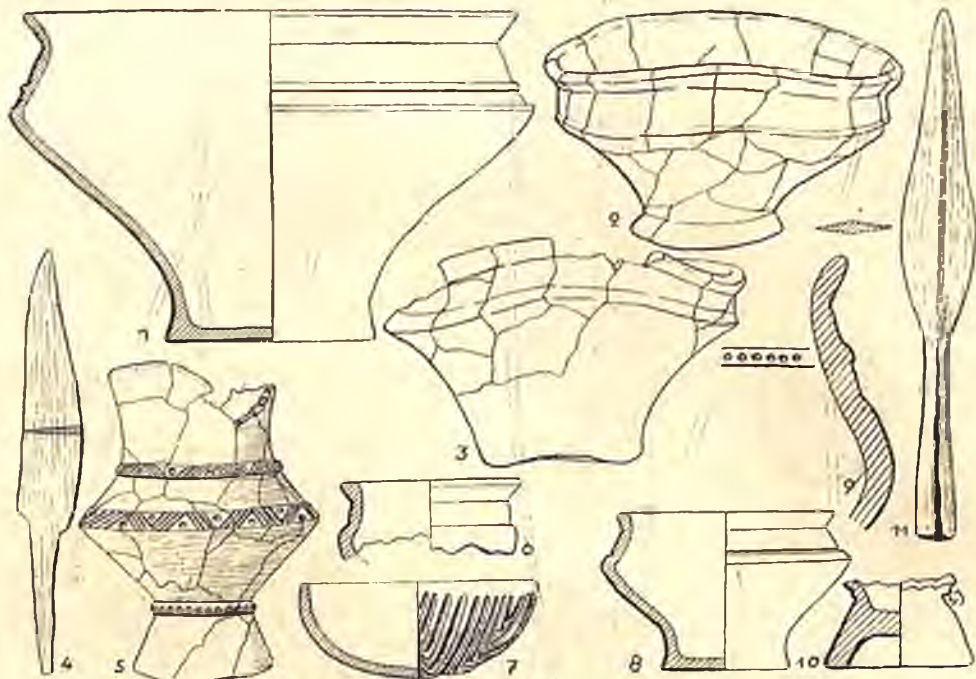
6. Półkulistą c z a r k ę z pow. zdobioną dośrodkowo wsuwanymi, żłobkowanymi kątami; pow. lśniąca, ciemno i jasno-brunatna. Średn. 13,0 cm, wys. 5,8 cm. Rys. 293, 7.

7. Dwustożkowe naczynie (puchar) z ostrym załomem brzuśca, wysoką, rozszerzającą się ku górze szyjką, oddzieloną od brzuśca listwą, która jest zdobiona grupami na przemian ukośnych kresek i dołkami. Pusta wewnątrz, stożkowata, wysoka podstawa, oddzielona również zdobioną dołkami listwą. Powyżej załomu pas ornamentu, podobny do ornamentu na górnej, nieco szerszej listwie; wys. ok. 17,0 cm, śrdn. ok. 12,0 cm, podstawa ok. 8,0 cm. Rys. 293, 5.

b) Mały, liściowaty grot oszczepu ze środkowym żeberkiem i zwijaną, niedokutą tuleją. Dług. 15,0 cm, dług. tulei 5,8 cm, szer. ostrza 2,1 cm, średn. tulei u wylotu 1,25 cm. Rys. 293, 11.

290. Grób jamowy

Prostokątna w rzucie poziomym jama na głęb. 40 cm wypełniona była smolisto-czarnym piaskiem. Wewnątrz równomiernie roz-

Ryc. 293. Zawartość grobu 289. 1. Popielnica, 2—3, 5—10. Przystawki, 4. Nóż żel., 11. Grot oszczepu. 1, 2—3, 5—8, 10 = $\frac{1}{4}$ w. n., 4, 9, 11 = $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 293. Contenu de la tombe no 289. 1. Urne, 2—3, 5—10. Vases rituels, 4. Couteau, 11. Pointe de lance. Nos 1, 2—3, 5—8, 10 = $\frac{1}{4}$, 4, 9, 11 = $\frac{1}{2}$ w. n.

Pozostałe skorupy należą do:

8. dwustożkowego naczynia o łagodnym załomie brzuśca i wyodrębniającej się szyjce, zdobionej listwą i dołkami. Rys. 293, 9.

9. Naczynia posiadającego pustą wewnątrz podstawę. Rys. 293, 10.

10. Naczynia dwustożkowego o łagodnym brzuścu, zwężającej się szyjce, przedzielonej dwiema listwami, między którymi osadzone są trzy uszka. Brzusiec zdobiony ornamentem meandrowym. Naczynie jest zupełnie podobne do naczynia z grobu 235.

a) Obok popielnicy znajdowały się: prosty nóż żelazny o łukowato zgiętym tyłcu z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym. Dług. 12,0 cm, najw. szer. ostrza 1,7 cm. Rys. 293, 4.

rzucione ułamki naczyń i duża ilość spalonych kości. W profilu pionowym jama miała kształt również prostokątny; prawie na dnie leżało pogięte umbo żelazne. Rys. 294.

Inwentarz:

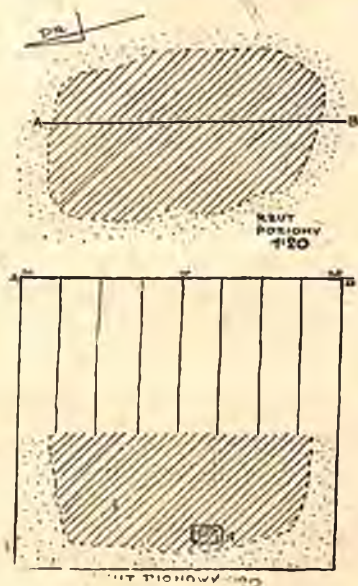
Przeżalone skorupy należące do dwóch naczyń:

1. Naczynia kształtu odwrotnie gruszkowatego, z cylindryczną szyjką i silnie profilowanym brzegiem; otwór 12,6 cm. Rys. 295, 1.

2. Naczynia z baniastym brzuścem i wygiętą na zewnątrz krawędzią. Rys. 295, 2.

a) Pogięte, silnie zniszczone w ogniu i przez rdzę umbo tarczy; wykonane jest z prostokątnego kawałka blachy o dług. 35 cm i szerokości 10,4 cm. W środku blacha posiada wykute, owalne wybrzuszenie. Rys. 295, 3. Do

tarczy przymocowane było brązowymi nitami o dużych półkolistych główkach (rys. 295, 4). Rys. 295, 3 przedstawia okaz pocięty w ten sposób, że końce zawinięte są na stronę zewnętrzną. Wybrzuszenie zostało zniekształcone, ponieważ w środku znajduje się jakiś przedmiot, którego nie można wydobyć bez uszkodzenia umba, oraz widoczna jest z boku główka drugiego nita. Rys. 295, 5 przedstawia przypuszczalny wygląd umba. Okaz jest tak silnie zniszczony i kruchy, że przy konserwacji ulegnie zupełnemu zniszczeniu.

Ryc. 294. Plan grobu 290. Podziałka 1 : 20. —
Fig. 294. Plan et coupe de la tombe no 290. Echelle
1 : 20. ||| gleba — glèbe, //// czarny piasek — sable
noir, ··· żółty piasek — sable jaune

291. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Poniżej warstwy przemieszanej, na głęb. około 50 cm widoczny zarys kolistej jamy, mającej w rzucie pionowym kształt prostokątnej; we wschodniej stronie jamy stała duża popielnica, obok znajdowały się zniszczone w ogniu przystawki, stopione paciorki szklane i zniszczona ozdoba brązowa. Piasek wypełniający jamę był ciemno zabarwiony i zawierał kilka spalonych kości. Rys. 296.

Inwentarz:

1. Popielnica ostro profilowana, na smukłej, rozszerzonej podstawie; powyżej załomu ornament w postaci linii zygzakowatej, ujętej w dwie linie poziome; naczynie posiadało trzy symetrycznie umieszczone ucha o szerokich nasadach; pow. lśniąca, czarna. Wys. w stanie zach. 25,0 cm, średn. 36,8 cm, dno 17,5 cm. Rys. 297, 1.

2. Wypaczone w ogniu baniaste naczynie z wyodrębnioną podstawą, zwężającą się szyjką i wygiętym brzegiem; powyżej załomu ornament blankowy, złożony z linii i dołeczków; pow. chropowata na skutek przepalenia. Wys. ok. 17 cm. średn. 19 cm, dno 9 cm. Rys. 297, 2.

3. Ostro profilowana czarka o pow. gładzonej, rdzawo-brunatnej. Wys. 7,0 cm, średn. 8,8 cm, dno 4,0 cm. Rys. 297, 5.

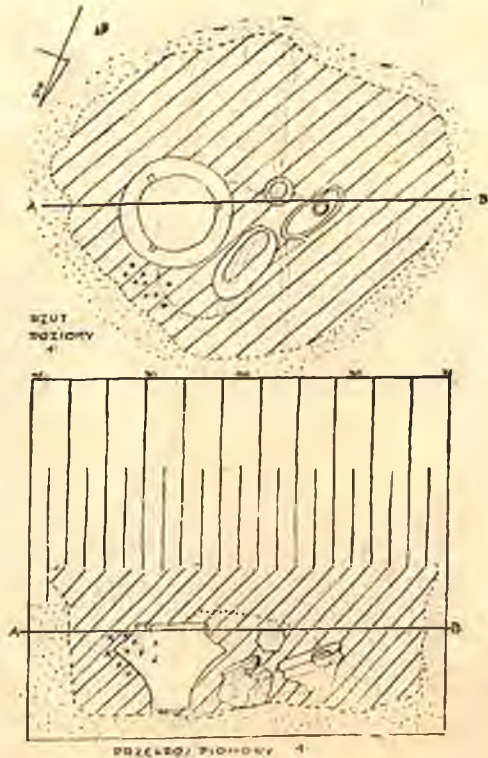

Ryc. 295. Zawartość grobu 290. 1—2. Ułamki naczyń, 3. Pocięte umbo żel., 4. Główka nitu brąz., 5. Próba rekonstrukcji umba. Nr 1 w $\frac{1}{3}$ w. n., 2—4 w $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 297. Contenu de la tombe no 290. 1—2. Tessonns, 3. Umbo de bouclier, rituellement courbé, 4. Tête de rivet en bronze, 5. Essai de reconstruction de l'umbo de bouclier. No 1 en $\frac{1}{3}$, 2—4 en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

4. Ostro profilowana czarka o pow. lśniącej i czarnej. Wys. 6,0 cm, średn. 7,4 cm, otwór 3,8 cm. Rys. 297, 4.

5. Naczynie z łagodnym załomem brzuśca, smukłą podstawą i wygiętym brzegiem; na dnie znak ukośnego krzyża; pow. gładzona, rdzawo brunatna, wys. 9,0 cm, średn. 11,2 cm, dno 5,8 cm. Rys. 297, 8.

6. Fragmenty ostro profilowanej czarki. Rys. 297, 3.

Ryc. 296. Plan grobu 291. Podziałka 1:20. — Fig. 296. Plan et coupe de la tombe no 291. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe, |||| warstwa przemieszana — couche mêlée, ///// ciemny piasek — sable foncé, + + jasno-żółty piasek — sable jaune clair, ++ stopione paciorki szklane — perles en verre, fondues

7. Czarka z cylindrycznym brzegiem i łagodnym załomem brzuśca; na dnie znak krzyża; pow. gładzona, szara. Wys. 9,4 cm, średn. 15,0 cm, dno 7,6 cm. Rys. 297, 7.

8. Zdeformowana czarka ostro profilowana. Wys. 12,0 cm. Rys. 297, 6.

W jamie znajdowały się luźno:

a) Stopione zupełnie paciorki z kolorowego szkliwa (niebieskie, seledynowe, zielone, perłowe, czerwono-brunatne).

b) Fragmenty taśmowatego przedmiotu brązowego. Rys. 297, 18.

Poniższe przedmioty znajdowały się wśród kości w popielnicy:

c) Prosty nóż żelazny z taśmowatą rękojeścią, zwiniętą w uszko dla uchwycenia kółka żelaznego. Dług. 16,4 cm, szer. rękojeści 1,2 cm, szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 297, 15.

d) Prostokątne okucie zamka z czterema nitami w rogach i dwoma otworami w środku. Dług. 5,0 cm, szer. 3,0 cm. Rys. 297, 13.

e) Taśmowaty klucz żelazny z kółkiem. Dług. 11,3 cm, średn. kółka 2,0 cm. Rys. 297, 14.

f) Prostokątne, taśmowate okucie żelazne. Dług. 3,2 cm. Rys. 297, 11.

g) Dwa kółka żelazne o średn. 2,4 cm i 2,2 cm. Rys. 297, 9 i 10.

h) Dwie zapinki brązowe, silnie profilowane z grzebykiem na kabłąku, oparciem dla sprężynki i górną cięciwą z haczykiem. Nóżki zakończone guzkiem; pochewki posiadają trzy otwory; zniszczone w ogniu. Dług. 6,8 cm, wys. 2,1 cm. Rys. 297, 16 i 17.

i) Siedem paciorków melonowatych z niebieskiego szkliwa, częściowo zniszczonych w ogniu; posiadają różne wymiary od 1 do 2 cm średn. Rys. 297, 12.

292. Grób jamowy (zniszczony)

Jama w górnej części była przemieszana, dolna jej część w przekroju pionowym miała kształt lejkowaty. Wnętrze, wypełnione smolisto-czarnym piaskiem, zawierało równomiernie rozrzucone skorupy o brzegach facetowanych i spalone kości. Prawie na dnie znajdował się zupełnie zniszczony przedmiot żelazny, przypominający grot oszczepu.

293. Grób popielnicowy (zniszczony)

Pod warstwą gleby wystąpiły kamienie, tworzące pierwotnie pokrywę nad grobem; poniżej ich znajdowały się w warstwie ciemno zabarwionego piasku drobne ułamki przepalonych naczyń, ułamki naczynia wytlaczanego, nóż żelazny i uchwyt brązowy. Na głęb. 30 cm stało częściowo w żółtym piasku naczynie z drobnymi wewnątrz kośćmi. Rys. 298.

Inwentarz:

1. Popielnica w przybliżeniu dwustozkowata z wywiniętą krawędzią i lekko wyodrębnioną podstawą; pow. z lekka wygładzana, zdobiona pionowymi i ukośnymi bruzdami. Gлина z domieszką tłuczonego kamienia. Wys. 18,0 cm, średn. 21,0 cm, dno 11,5 cm. Rys. 299, 1.

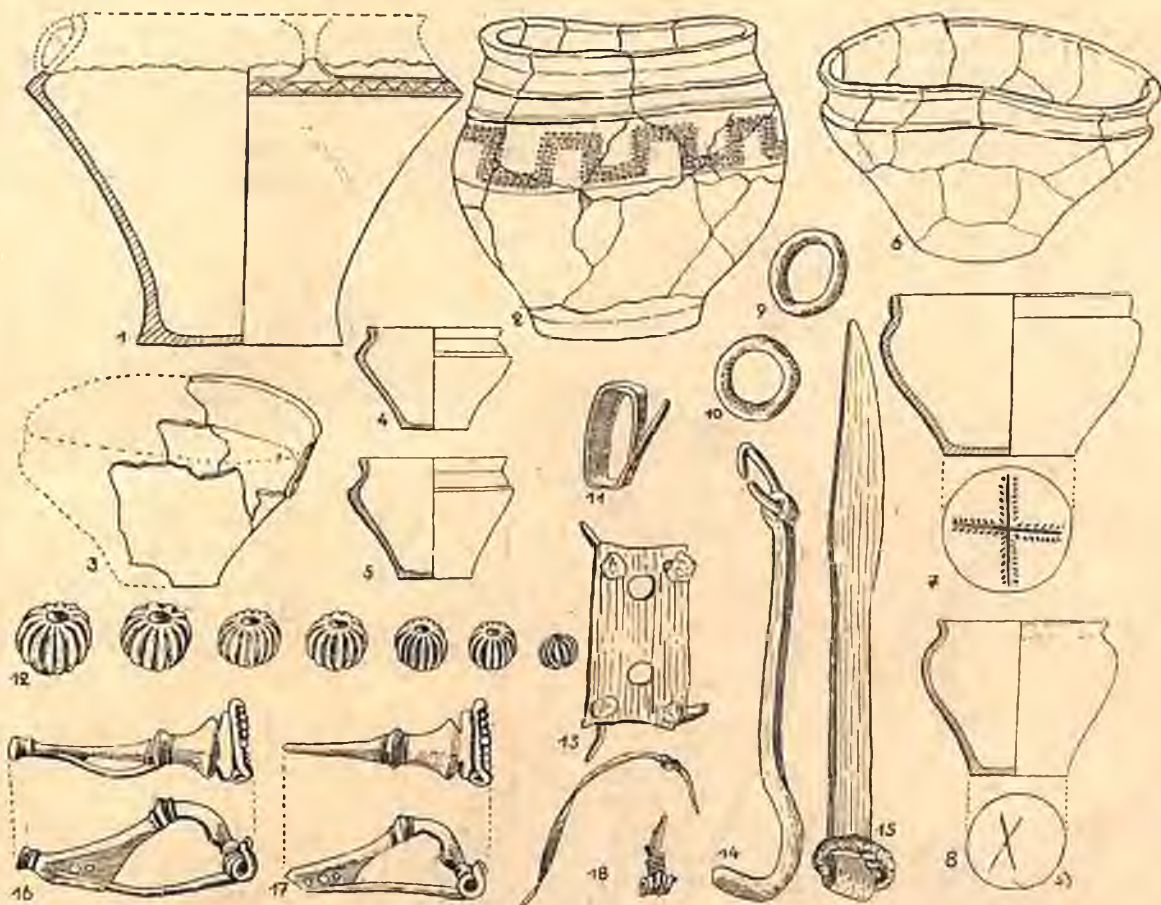
2. Ułamki większego naczynia wytłaczanego (terra sigillata). Ornament plastyczny w postaci paciorkowatych linii, wiązanych w trójkąty z rozetkami w rogach;

pow. w odcieniu brudno-brunatnym na skutek przepalenia. Rys. 299, 2.

a) Uszkodzony nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wydrębnionym. Dług. zach. 80 cm, szer. ostrza 1,7 cm. Rys. 299, 4.

i porowatej na skutek przepalenia; wys. 7,8 cm, średn. 9,8 cm, dno 5,4 cm, rys. 301, 1;

2. Baniastego kubka z facetowaną krawędzią i zwężonym w środku uchem; pow. wygładzona, rys. 301, 2.

Ryc. 297. Zawartość grobu 291. 1. Popielnica, 2—8. Przystawki, 9—10. Kółka żel., 11. Okucie żel., 12. Paciorki ze szkliwa, 13. Okucie zamka, 14. Kluczek żel., 15. Nóż żel., 16—17. Zapinki brązowe, 18. Ułamki ozdoby (?) brąz. Nr 1 = $\frac{1}{6}$ w. n., 2—8 = $\frac{1}{4}$ w. n. — Fig. 297. Contenu de la tombe no 291. 1. Urne, 2—8. Vases rituels, 9—10. Anneaux en fer, 11. Ferrure en fer, 12. Perles en émaille, 13. Ferrure de serrure, 14. Clef en fer, 15. Couteau, 16—17. Fibules en bronze, 18. Fragments d'objet en bronze. No 1 en $\frac{1}{6}$, 2—8 en $\frac{1}{4}$, reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

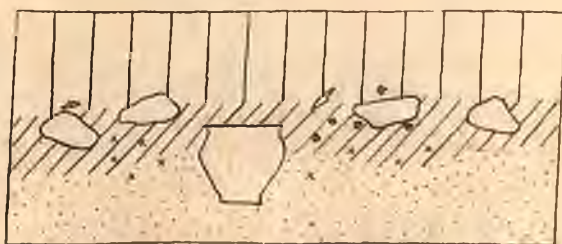
b) Profilowane, w przybliżeniu trójkątne ucho naczyń brązowe o dł. 6,2 cm. wys. 2,2 cm, średn. otworu 0,8 cm. Rys. 299, 3.

294. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 55 cm owalna jama, wypełniona czarno-zabarwionym piaskiem, który zawierał rozrzucone po całym wnętrzu przepalone skorupy; w środku jamy skorupy tworzyły skupienie. Brak węgla drzewnego i kości (uległy zupełnemu rozłożeniu). Rys. 300.

Skorupy należą do dwóch naczyń:

1. Beczułkowatej kubka o pow. szarej

Ryc. 298. Przekrój grobu 293. Podziałka 1:20. — Fog. 298. Coupe de la tombe no 293. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe, /// ciemno szary piasek — sable foncé, ☉ złoty piasek — sable jaune, X ułamki naczyń wytłaczanego — fragment de terre sigillée, ++ skorupy — tessons

295. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 60 cm ślady grobu w postaci ciemnego piasku, kilkunastu skorup, w tym kilku z facetowanymi brzegami, spalone kości i węgiel drzewny.

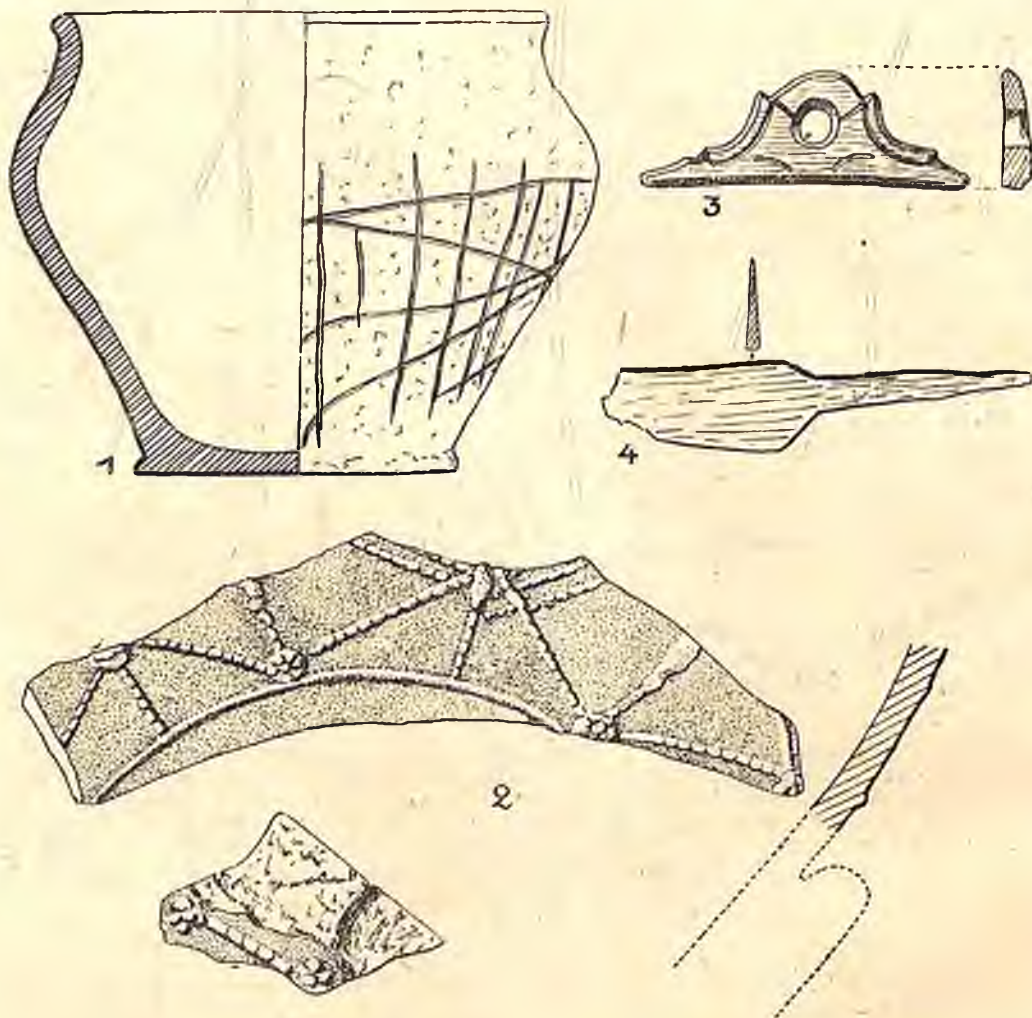
296. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 50 cm w żółtym piasku ciemne plamy, w których znajdowało się kilka skorup, m. in. z facetowanymi brzegami, kawałki węgla drzewnego i spalone kości.

1. ostro profilowanej popielnicy o powierzchni ciemno-szarej i
2. przepalonej czarki.

298. Grób popielnicowy

obsypany szczątkami stosu (uszkodzony)
W przemieszanej warstwie na głęb. począwszy od ca 35 cm wystąpiły chaotycznie rozrzucone kamienie, stanowiące pierwotnie pokrywą nad grobem. Wśród kamieni piasek był miejscami ciemno zabarwiony, zawierał drobne ułamki przepalonych naczyń i ka-

Ryc. 299. Zawartość zniszczonego grobu 293. 1. Popielnica, 2. Ułamki naczynia wytłaczanego, 3. Ucho naczynia brąz., 4. Część noża żel. Nr 1 = $\frac{1}{3}$ w. n., reszta $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 299. Contenu de la tombe détruite no 293. 1. Urne, 2. Fragments de terre sigillée, 3. Anse de vase en bronze, 4. Fragment de couteau. No 1 en $\frac{1}{3}$, reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

297. Grób popielnicowy (zniszczony)

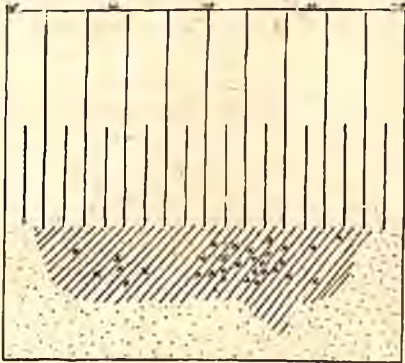
Na głęb. 65 cm w przemieszanej warstwie znajdowało się w ciemno zabarwionym piasku skupienie skorup i spalonych kości. Skorupy należą do:

wałki stopionego brązu. Poniżej kamieni natknięto się na ułamki zniszczonej popielnicy, obok której leżały spalone kości. Na płd. od nich znajdowało się zwarte skupienie silnie wypaczonych o gąbczastej strukturze skorup; dolna część jamy wypełniona była prawie czarno zabarwionym piaskiem. Rys. 302.

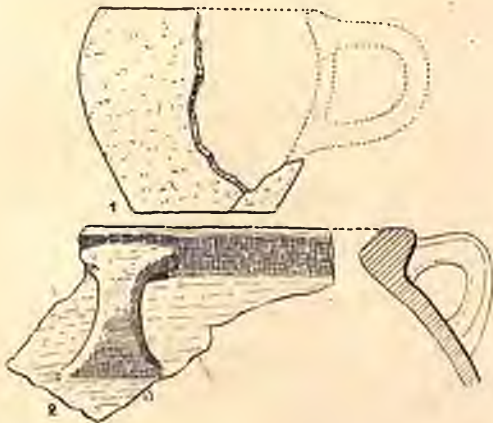
Inwentarz:

1. Ułamek większego naczynia (popielnicy), z baniastym brzuścem, zwężającą się szyjką i wygiętym brzegiem; pow. lśniąca, czarna; na szyjce karbowane dwie listwy; poniżej dolnej kolankowato zgięte ucho. Rys. 303, 3.

2. Czarka z baniastym brzuścem, zdobionym ornamentem, wykonanym kółkiem zębatym i dołeczkami; na dnie ornament

Ryc. 300. Przekrój grobu 294. Podziałka 1:20. — Fig. 300. Coupe de la tombe no 294. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe, |||| warstwa przemieszana — couche mêlée, //// ciemny piasek — sable foncé, ×× skorupy — tessons

Ryc. 301. Ułamki naczyń z grobu 294. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 301. Tessons de la tombe no 294. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

w kształcie krzyża maltańskiego (?), wykonany również kółkiem zębatym. Średn. dna 7,9 cm. Rys. 303, 1.

3. Fragment czaraki, zdobionej kółkiem zębatym. Rys. 303, 4.

4. Fragment naczynia z baniastym brzuścem, zdobionego skomplikowanym ornamentem, wykonanym kółkiem zębatym. Rys. 303, 6.

5. Ułamki należące do trzech naczyń, z których jedno zdobione jest ornamentem meandrowym.

6. Ułamki stożkowatej, pustej wewnątrz podstawy z otworkami z boków. Rys. 303, 5.

a) Ułamek taśmy żel. esowato zgiętej. Wym. $1,7 \times 0,8$ cm. Rys. 303, 2.

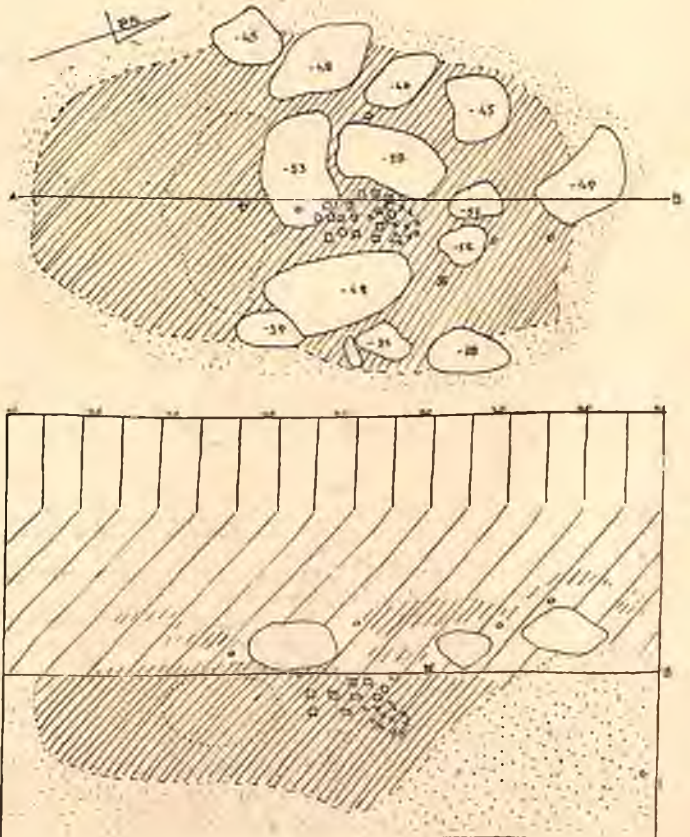
b) Kawalki stopionego brązu.

299. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 50 cm, w przemieszanej warstwie, znajdowały się soczewki ciemnego piasku, w którym były przepalone skorupy, spalone kości, węgiel drzewny, ułamki zniszczonej zapinki żel., okucie brązowe i nóż żel.

Grubość warstwy, zawierającej zabytki, wynosiła 90 cm.

Skorupy należą do trzech naczyń, posiadających facetowane brzegi. W jednym wypadku powierzchnia była chropowata. Rys. 304, 3—5.

Ryc. 302. Plan zniszczonego grobu 298. — Fig. 302. Plan de la tombe détruite no 298. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe, |||| warstwa przemieszana — couche mêlée, //// ciemny piasek — sable foncé, ∴ żółty piasek — sable jaune, □ ułamki popielnicy — fragments de l'urne, ×× spalone kości — os brûlés, ○○ stopiony brąz — bronze fondu, × ułamek zapinki — fragment de fibule

a) Zapinka żelazna z jednego kawałka drutu z dolną cięciwą. Zupełnie zniszczona.

b) Prosty nóż żelazny z łukowato wygiętym tyłcem i trzonem jednostronnie wyodrębnionym. Dług. 12,3 cm, najw. szerokość ostrza 2,7 cm. Rys. 304, 1.

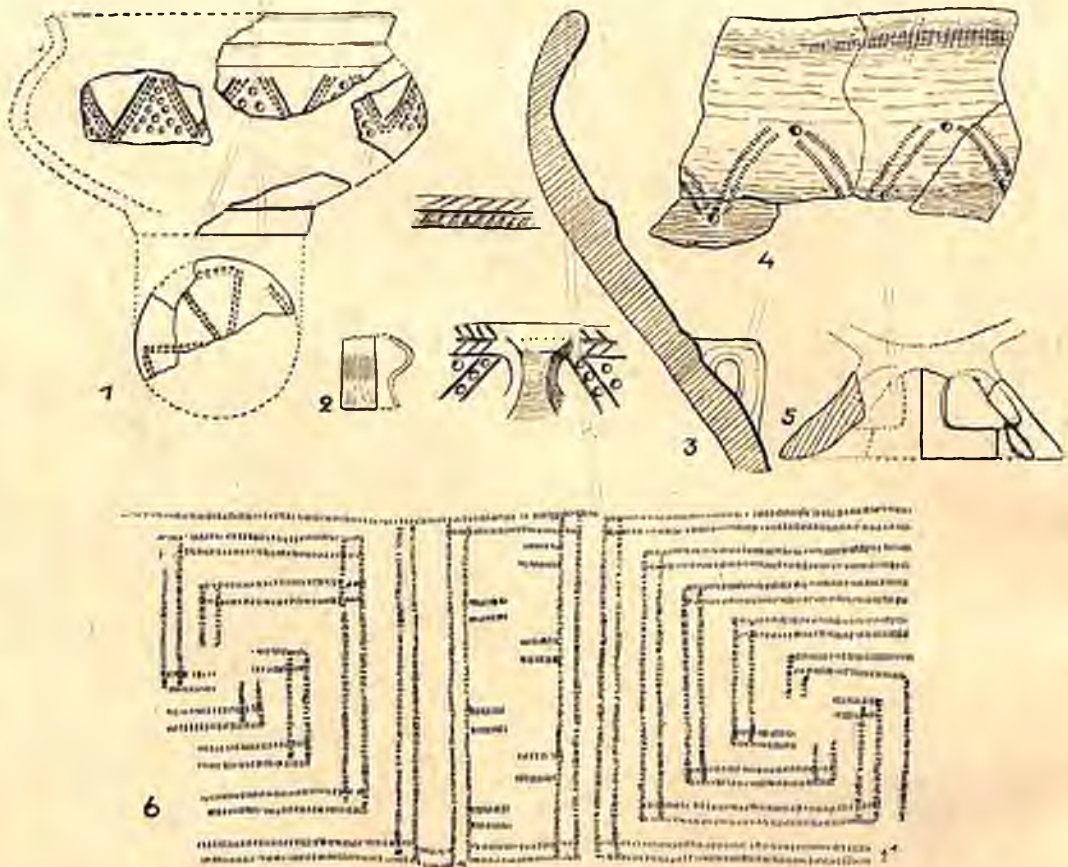
c) Ozdobne okucie brązowe, czworoboczne z profilowanym języczkiem, którego koniec jest uszkodzony. Boki okucia zdobione poprzecznymi żłobkami i ukośnymi krzyżami. Strona zewnętrzna zdobiona poprzecznymi, paciorkowatymi listwami. Od strony

zone. Ponad skorupami znajdował się fragment zapinki żelaznej. Rys. 306 *).

Ze skorup zrekonstruowano dwa naczynia:

1. Naczynie jajowatego kształtu z profilowanym brzegiem i dwoma, zwężonymi w środku uchami. Pow. lekko chropowata, poniżej brzegu i przy dnie gładzona, ciemna i szaro-brunatna. Wys. 21,0 cm, średn. 23,0 cm, otwór 18,0 cm, dno 11,4 cm. Rys. 307, 1.

2. Szerokootworowy kubek z profilowaną krawędzią i taśmowatym, zwężonym w środku uchem; pow. gładzona, ciemno-

Ryc. 303. Zawartość zniszczonego grobu 298. 1. Rekonstrukcja naczynia, 2. Część zapinki żel., 3—5. Skorupy, 6. Ornament wykonany kółkiem zębatym. 1 = $\frac{1}{4}$ w. n., reszta w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 303. Contenu de la tombe détruite no 298. 1. Reconstruction de vase, 2. Fragment de fibule en fer, 3—5. Tessons, 6. Ornament exécuté au moyen d'une ruelle dentée. No 1 en $\frac{1}{4}$ gr. nat., le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

zewnętrznej cztery czapkowate główki nitów, łączących dwie podłużne, umocowane od strony wewnętrznej blaszki. Dług. 4,2 cm, szer. 2,3 cm, grub. 0,8 cm. Rys. 304, 2.

300. Grób jamowy

Jama na głęb. 42—45 cm miała kształt nieregularny, wydłużony i wypełniona była smolisto-czarnym piaskiem. Przepalone skorupy występowały w górnej części jamy, węgiel drzewny i spalone kości były rozło-

szara. Wys. 10,0 cm, otwór 11,4 cm, dno 7,0 cm. Rys. 307, 2.

a) Fragmenty zapinki żelaznej, silnie zniszczonej, z 4-zwojową sprężynką i dolną cięciwą. Rys. 307, 3.

301. Grób jamowy częściowo zniszczony

Poniżej przemieszanej warstwy znajdowała się dolna, stożkowata część jamy, wy-

*) Uwaga. Przez niedopatrzenie opuszczono w kolejnej numeracja rycinę nr 3—5.

pełnionej ciemnym piaskiem, w którym były przepalone skorupy i spalone kości. Te ostatnie skupiały się na dnie jamy. Większość skorup znajdowała się w warstwie przemieszanej (rys. 308). Tam również silnie uszkodzona zapinka żelazna z jednego kawałka drutu z górną cięciwą (rys. 309, 6). Z niezniszczonej części jamy wydobyto fragment małego naczynka bardzo nieudolnie wykona-

związującej się i wyodrębnionej szyjce. Brzusiec baniasty, w dolnej części chropowaty; kolor pow. jasno-brunatny; fragment ten nie był przepalony. Rys. 311, 5.

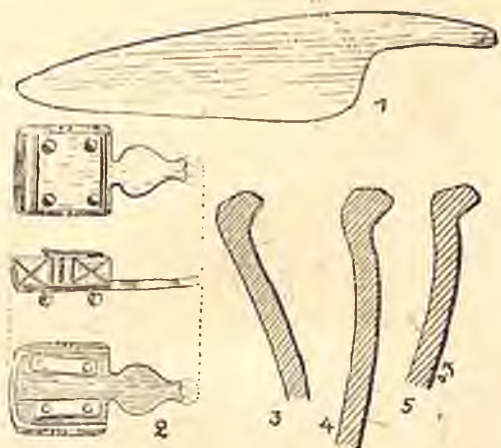
2. Fragmenty czarki z półkulistym brzuścem i wgniecionym do środka dnem. Brzusiec zdobiony pasmami złożonymi z bruzd, ukośnych kresek i dołków. Rys. 311, 1.

3. Drobne ułamki ostro profilowanych czarek z podstawą stożkowato wyodrębnioną. Rys. 311, 2—4.

a) Okucie żelazne, romboidalnego kształtu z okrągłym otworem w środku i dwoma nitami przy brzegach. Dług. 3,4 cm, szer. 2,9 cm. Rys. 311, 6.

b) Ułamek brązowej zapinki. Rys. 311, 7.

c) Stopione kawałki brązu.

Ryc. 304. Zawartość zniszczonego grobu 299. 1. Nóż żel., 2. Okucie brąz., 3—5. Profile brzegów naczyń. 1/2 w. n. — Fig. 304. Contenu de la tombe détruite no 299. 1. Couteau en fer, 2. Ferrure en bronze, 3—5. Profils de bords de vases. 1/2 gr. nat.

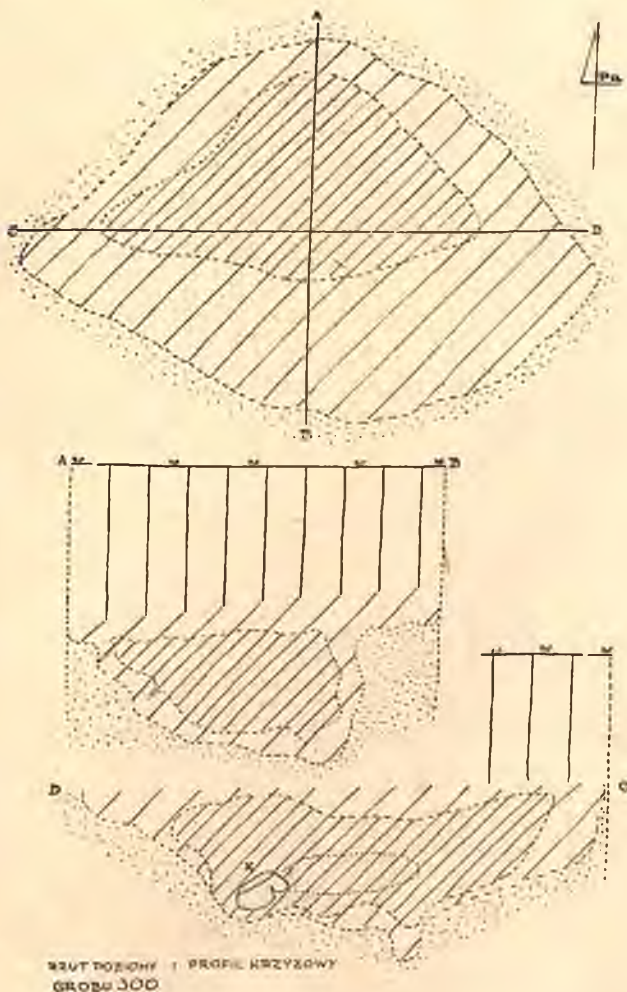
nego (rys. 309, 5). Skorupy należą do naczyń z facetowanymi brzegami (rys. 309, 1—3); jedno naczynie posiadało powierzchnię chropowatą (rys. 309, 4).

302. Grób jamowy z obwarowaniem kamiennym

Pod warstwą gleby wystąpił grób kamienny, uszkodzony częściowo podczas orki, wyraźnie widoczny był jednak pierwotny układ kolisty kamieni. Nieco niżej pokrywa kamienna była stosunkowo szczelna. Także boki wyłożone były kamieniami. Pod pokrywą znajdowała się okrągłego kształtu jama o prawie czarnym zabarwieniu. Zawierała liczne, przepalone skorupy. Na pow. jamy leżał fragment większego naczynia, nie noszący śladów przepalenia. Pod skorupami znaleziono okucie żelazne i stopiony brąz. Poniżej intensywniej zabarwionego jądra jamy znajdowało się większe skupienie spalonych kości. Rys. 310.

Spośród skorup wyróżnić należy:

1. Fragment większego naczynia z wygiętym brzegiem o karbowanej krawędzi,

Ryc. 306. Plan grobu 300. Podziałka 1 : 20. — Fig. 306. Plan et coupe de la tombe no 300. Échelle 1 : 20. ||| gleba — glèbe, /// ciemny piasek — sable foncé, //// smolisto-czarny piasek — sable noir, ∴ żółty piasek — sable jaune

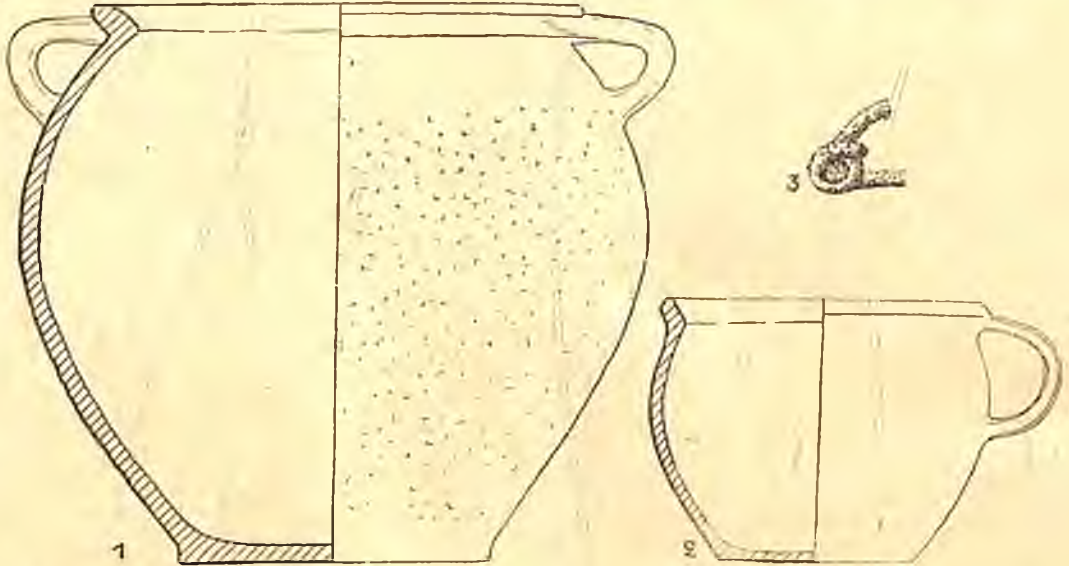
303. Grób zastępczy (cenotafium)

Na głęb. 25 cm wystąpiły kamienie, należące do górnej warstwy czworobocznej budowli kamiennej, o wysokości 1,4 m. Budowla miała kształt graniastosłupa o podstawie prawie kwadratowej, u dołu nieco szerszego, niż górą; przechodziła przez warstwy piasku żółtego, jasno-żółtego i białego, zmieszanego ze żwirem. Materiał zużyty do budowli: otoczaki o małej średnicy (6—15 cm). Pod tą budowlą piasek w kilku miejscach za-

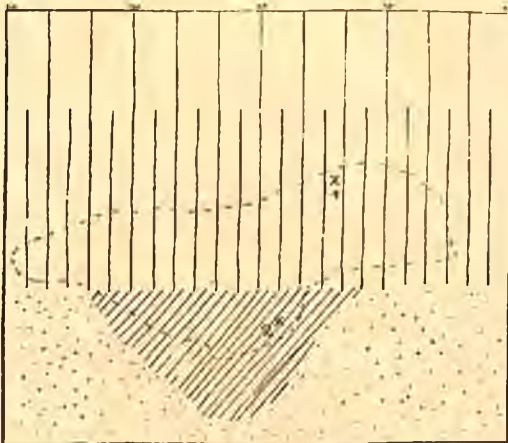
barwiony był na kolor ciemno-szary, a w kilku miejscach znajdowały się kawałki węgla drzewnego, który przeważnie był rozłożony na skutek wilgoci. Podobnych plam ani węgla nie stwierdzono nigdzie wokół grobu zastępczego. Rys. 312.

304. Grób jamowy (zniszczony)

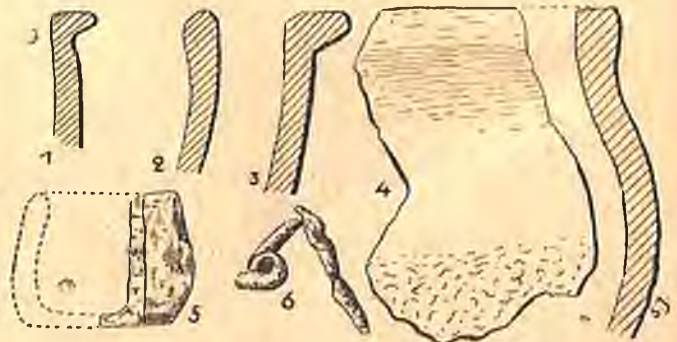
Na głęb. 35 cm widoczne poniżej warstwy przemieszanej ślady jamy, wypełnionej ciem-

Ryc. 307. Zawartość grobu 300. 1—2. Naczynia $\frac{1}{2}$ w. n. 3. Fragment zapinki żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 307. Contenu de la tombe no 300. 1—2. Vases, $\frac{1}{2}$ gr. nat., 3. Fragment de fibule en fer, $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Ryc. 308. Przekrój grobu 301. Podziałka: 1:20. — Fig. 308. Coupe de la tombe no 301. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe, |||| warstwa przemieszana — couche mêlée, ---- skupienie skorup — concentration de tessons, X₁, zapinka żel. — fibule en fer, X₂ część małego naczynka — fragment de petit vase

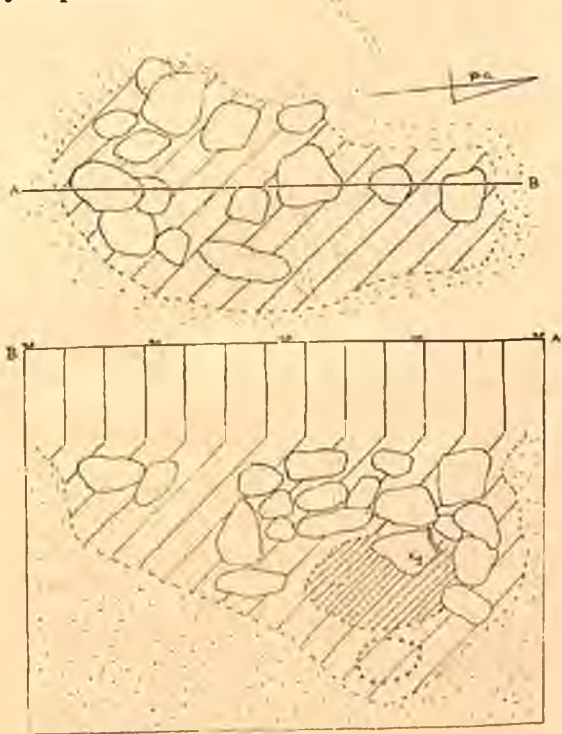
Ryc. 309. Zawartość grobu 301. 1—5. Ułamki naczyń, 6. Fragment zapinki żel. $\frac{1}{2}$ w. d. — Fig. 309. Contenu de la tombe no 301. 1—5. Tessons, 6. Fragment de la fibule en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

nym piaskiem. Wokół leżało kilkanaście przepalonych skorup, należących do większego naczynia o chropowatej powierzchni oraz do kubka z uchem w środku zwężonym.

Wśród skorup znajdowały się drobne kawałki węgla drzewnego; kości brak.

305. Grób jamowy (zniszczony)

W warstwie przemieszanej na głęb. 45 cm występowały przepalone skorupy. Poniżej tej warstwy znajdowały się soczewki piasku, pochodzące ze zniszczonego grobu; dno jamy było płaskie.

Ryc. 310. Plan grobu 302. Podziałka 1 : 20. — Fig. 310. Plan de la tombe no 302. Échelle 1 : 20. ||| gleba — glèbe, /// brunatny piasek — sable brun, //// ciemny piasek — sable foncé, :::: żółty piasek — sable jaune, X fragment naczyń — tessons, +++++ skupienie kości — concentration d'os brûlés

306. Grób jamowy

Na głęb. 40 cm znajdowała się kolista, płytka jama, wypełniona ciemno zabarwionym piaskiem, który zawierał drobne, przepalone skorupy, spalone kości i węgiel drzewny. Powyższe resztki stosu ciepłopalnego skupiały się w południowej części jamy, do której przylegały złożone dary grobowe: dwie zapinki brązowe, igła, stopione naczynie brązowe i żelazne okucie. Rys. 313.

Wśród drobnych skorup wyróżniają się:

1. Ułamek naczynia toczonoego na kole. Rys. 314, 8.

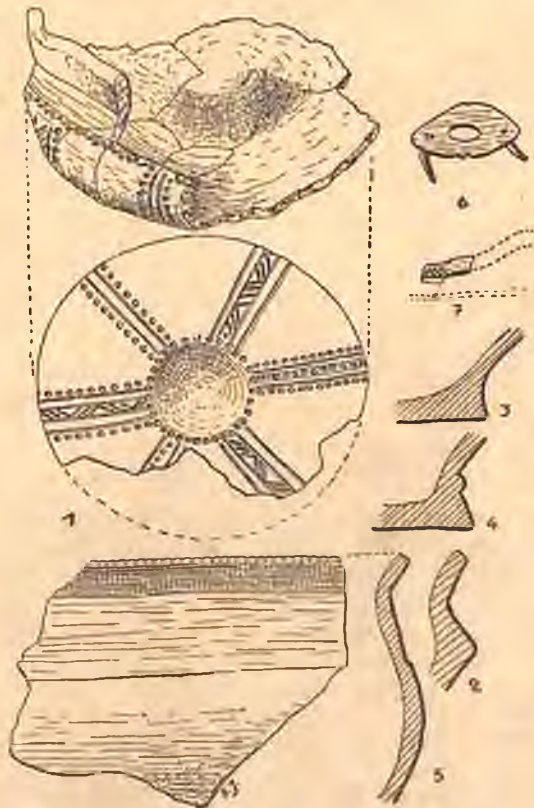
2. Ułamek profilowanej czaraki. Rys. 314, 7.

W skupieniu obok jamy znajdowały się:

a) Fragmenty toczonoego, częściowo stopionego naczynia brązowego. Ślady toczenia widoczne obustronnie: przy krawędzi i dnie. Naczynie to posiada brzeg wygięty na zewnątrz, w górnej części jest cylindryczne i półkolisto przechodzi w płaskie, profilowane dno. Średn. dna ok. 9 cm. Rys. 314, 1 i 2.

b) Żelazne, taśmowate okucie (do wiadra drewnianego?) o dług. 21,0 cm, z jednym końcem profilowanym i zaopatrzonym w otwór. W odległości 8,5 cm od tego końca znajduje się kolisty uchwyt, przechodzący na drugą stronę z odgiętymi na zewnątrz końcami. W uchwycie tym zawieszono jest duże koło żelazne o średn. 4,2 cm. W dalszej części okucia dwa otwory. Okucie jest zgięte. Rys. 314, 5.

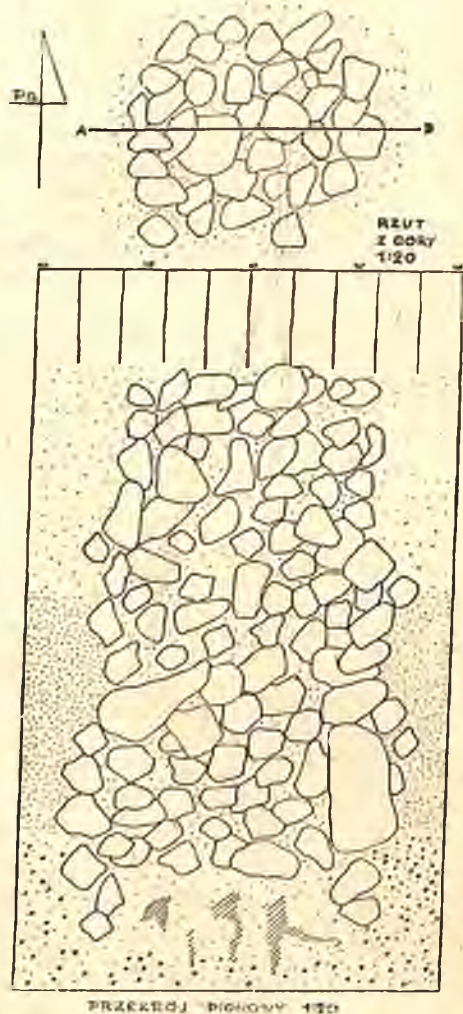
c) Dwie jednakowe zapinki brązowe z trąbkowatą główką i czwórzielnym grzebieniem na kabłąku. Wielozwojowa sprężynka posiada cięciwę górną, owiniętą wokół nasady główki. Szeroka pochewka zdo-

Ryc. 311. Zawartość grobu 302. 1—5. Ułamki naczyń, 6. Fragment zapinki brąz., 7. Okucie żel. Nr 1—4, 6—7 = $\frac{2}{5}$ w. n., 5 = $\frac{1}{5}$ w. n. — Fig. 311. Contenu de la tombe no 302. 1—5. Tessons, 6. Fragment de fibule en bronze, 7. Ferrure en fer. Nos 1—4. 6—7 en $\frac{2}{5}$, 5 en $\frac{1}{5}$ gr. nat.

biona jest wybijanym ornamentem z poprzecznych kresek, a spód pochewki zdobiony poprzecznymi i ukośnymi kreskami. Końce nóżek uszkodzone. Dłg. zach. 5,0 cm, wys. 2,2 cm. Rys. 314, 3 i 4.

d) Trzon uszkodzonej i pogieętej i g ły brązowej. Dłg. zach. 12,2 cm. Rys. 314, 6.

Ryc. 312. Plan grobu zastępczego 303. Podziałka 1:20. — Fig. 321. Plan et coupe de cénotaphe no 303. ||| gleba — glèbe, :::: piasek żółty — sable jaune, :·:· piasek jasno-żółty — sable jaune-clair, :o:o: piasek biały zmieszany ze żwirzem — sable blanc mêlé avec de gravier, //// ciemno-szare plamy — taches grises

307. Grób jamowy (zniszczony)

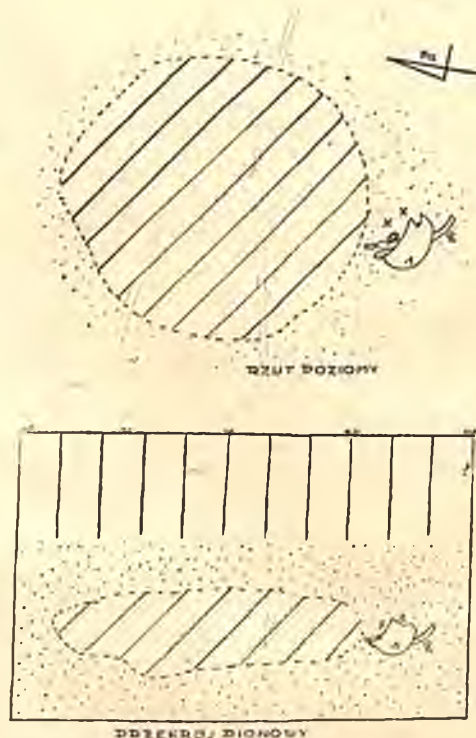
Na głęb. 40 cm wydłużona jama o wym. 85 × 54 cm, wypełniona ciemnym piaskiem, zawierającym liczne, przepalone skorupy, kości spalone i węgiel drzewny w drobnych ilościach. Górna część jamy zupełnie zniszczona. Z ułamków udało się zrekonstruować:

1. jajowate naczynie z krawędzią ściętą do wnętrza; pow. szorstka, jasno-brunatna. Wys. 18,0 cm, średn. 18,4 cm, dno 11,4 cm. Rys. 315, 1;

2. ostro profilowaną czarkę o pow. gładzonej, szaro-brunatnej. Wys. 9,4 cm, średn. 16,0 cm, dno 7,0 cm. Rys. 315, 2.

3. Górna część profilowanej czarki o pow. gładzonej, szaro-brunatnej. Średn. 11,8 cm, otwór 10,0 cm. Rys. 315, 4.

4. Profilowana czarka z półkulistym brzuscem i dnem wgniecionym do środka. Brzusiec zdobiony grupami żłobków piono-

Ryc. 313. Plan grobu 306. Podziałka 1:20. — Fig. 313. Plan et coupe de la tombe no 306. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe, //// ciemno zabarwiony piasek — sable foncé, :·:· żółto-brunatny i żółty piasek — sable jaune-brun et jaune. 1. Fragment naczynia brązowego — Fragment de vase en bronze, 2. Okucie żel. — Ferrure en fer. ×× zapinki brązowe — fibules en bronze

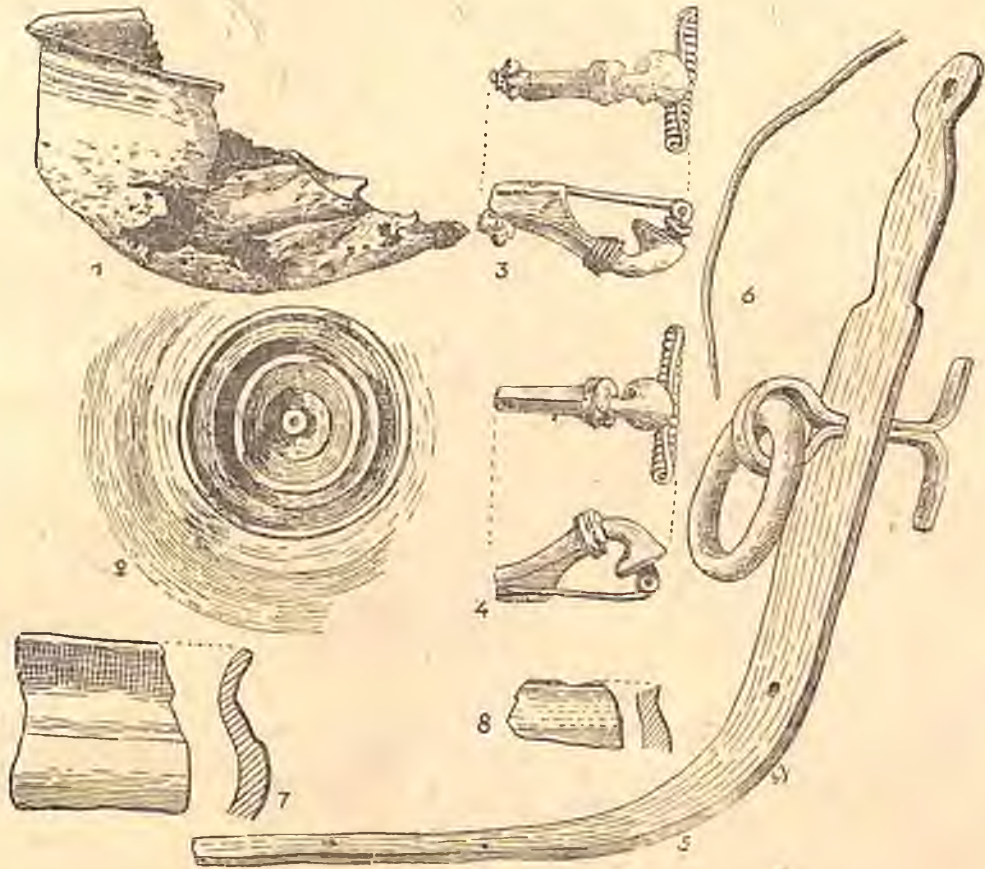
wych. Poniżej krawędzi guzek, naśladowujący uszko. Pow. lśniąca, czarna i ciemno-brunatna. Wys. 8,0 cm, średn. 14,3 cm, dno 7,0 cm. Rys. 315, 5.

5. Fragment kulistej czarki ze zgrubiałą krawędzią; brzusiec zdobiony grupami skośnymi kreskami; pow. gładzona, żółto-brunatna. Średn. 9,2 cm. Rys. 315, 3.

6. Fragment czarki półkulistej z brzuscem zdobionym dołeczkami. Rys. 315, 6.

308. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 70 cm ślady zniszczonego grobu jamowego w postaci czarno zabarwionych soczewek piasku. Obok kilku mało charakterystycznych, przepalonych skorup, węgiel drzewny i przęślik gliniany, stożkowatego kształtu, niedbale wykonany i silnie przepalony. Wys. 1,4 cm, śr. 3,6 cm. Rys. 315, 7.

Ryc. 314. Zawartość grobu 306. 1. Część naczynia brązowego. Ok. $\frac{1}{4}$ w. n., 2. Dno tego naczynia. Ok. $\frac{1}{3}$ w. n., 3—4. Zapinki brąz., 5. Okucie żel., 6. Trzon igły brąz., 7—8. Skorupy. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 314. Contenu de la tombe no 306. 1. Fragment de vase en bronze, en env. $\frac{1}{4}$ g. nat., 2. Fond de cette vase, en env. $\frac{1}{3}$ w. n., 3—4. Fibules en bronze, 5. Ferrure en fer, 6. Fragment d'aiguille en bronze, 7—8. Tessons, $\frac{1}{2}$ gr. nat.

309. Grób popielnicowy (?)
(zniszczony)

Starsza epoka brązowa.

310. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 35—40 cm kilka chaotycznie rozrzuconych kamieni i poniżej nich ciemno zabarwiony piasek, zawierający kilka skorup i węgiel drzewny, wskazywały na istnienie grobu.

311. Grób jamowy.

Na głęb. 40 cm, poniżej warstwy ziemi uprawnej i przemieszanej wystąpiła podłużna jama o wym. ok. $2,0 \times 0,9$ m, wypełniona smolisto-czarnym piaskiem. Wewnątrz rozrzucone równomiernie liczne, wyłącznie przepalone skorupy, i skruszałe kości spalone. Wśród skorup znajdowały się

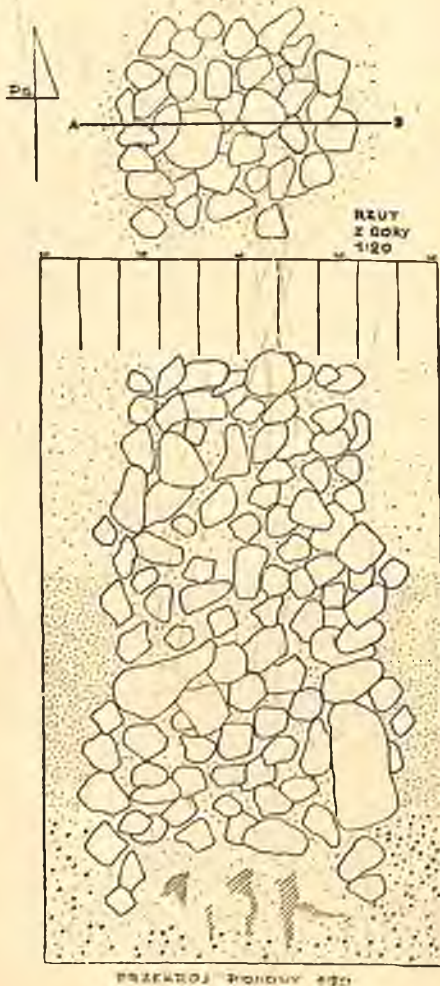
ułamki zupełnie zniszczonej zapinki i kłamy do pasa. Dno jamy było płaskie, w kilku miejscach potworzyły się zacieki. Rys. 316.

Ze skorup zrekonstruowano:

1. Smukły dzban, dwustożkowego kształtu z wąską, cylindryczną szyjką i szerokim, wygiętym na zewnątrz brzegiem o facetowanej krawędzi, zaopatrzonej w wąskie taśmowate ucho, silnie w środku zwężone; pow. gładzona, szara. Wys. 27,0 cm, średn. 24,6 cm, dno 10,5 cm, otwór 12,2. Rys. 317, 2.

biona jest wybijanym ornamentem z poprzecznych kresek, a spód pochewki zdobiony poprzecznymi i ukośnymi kreskami. Końce nóżek uszkodzone. Dług. zach. 5,0 cm, wys. 2,2 cm. Rys. 314, 3 i 4.

d) Trzon uszkodzonej i pogiętej i głąy brązowej. Dług. zach. 12,2 cm. Rys. 314, 6.

Ryc. 312. Plan grobu zastępczego 303. Podziałka 1:20. — Fig. 321. Plan et coupe de cénotaphe no 303. ||| gleba — glèbe, :::: piasek żółty — sable jaune, :.: piasek jasno-żółty — sable jaune-clair, .: piasek biały zmieszany ze żwirem — sable blanc mêlé avec de gravier, //// ciemno-szare plamy — taches grises

307. Grób jamowy (zniszczony)

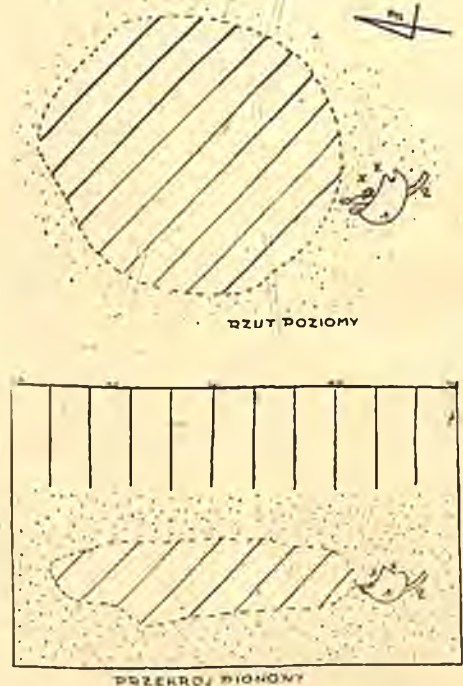
Na głęb. 40 cm wydłużona jama o wym. 85 × 54 cm, wypełniona ciemnym piaskiem, zawierającym liczne, przepalone skorupy, kości spalone i węgiel drzewny w drobnych ilościach. Górna część jamy zupełnie zniszczona. Z ułamków udało się zrekonstruować:

1. jajowate naczynie z krawędzią ściętą do wnętrza; pow. szorstka, jasno-brunatna. Wys. 18,0 cm, średn. 18,4 cm, dno 11,4 cm. Rys. 315, 1;

2. ostro profilowaną czarkę o pow. gładzonej, szaro-brunatnej. Wys. 9,4 cm, średn. 16,0 cm, dno 7,0 cm. Rys. 315, 2.

3. Górna część profilowanej czarki o pow. gładzonej, szaro-brunatnej. Średn. 11,8 cm, otwór 10,0 cm. Rys. 315, 4.

4. Profilowana czarka z półkulistym brzuścem i dnem wgniecionym do środka. Brzusiec zdobiony grupami żłobków piono-

Ryc. 313. Plan grobu 306. Podziałka 1:20. — Fig. 313. Plan et coupe de la tombe no 306. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe, //// ciemno zabarwiony piasek — sable foncé, :.: żółto-brunatny i żółty piasek — sable jaune-brun et jaune. 1. Fragment naczynia brązowego — Fragment de vase en bronze, 2. Okucie żel. — Ferrure en fer. ×× zapinki brązowe — fibules en bronze

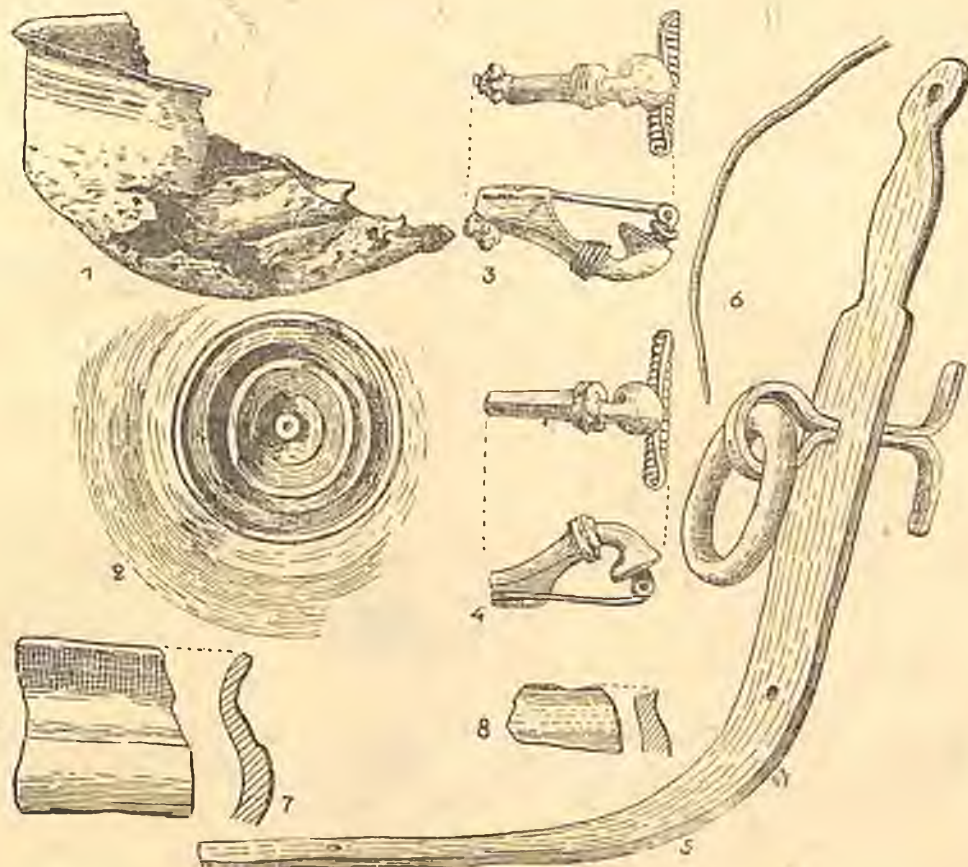
wych. Poniżej krawędzi guzek, naśladowujący uszko. Pow. lśniąca, czarna i ciemno-brunatna. Wys. 8,0 cm, średn. 14,3 cm, dno 7,0 cm. Rys. 315, 5.

5. Fragment kulistej czarki ze zgrubiałą krawędzią; brzusiec zdobiony grupami skośnymi kreskami; pow. gładzona, żółto-brunatna. Średn. 9,2 cm. Rys. 315, 3.

6. Fragment czarki półkulistej z brzuścem zdobionym dołeczkami. Rys. 315, 6.

308. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 70 cm ślady zniszczonego grobu jamowego w postaci czarno zabarwionych soczewek piasku. Obok kilku mało charakterystycznych, przepalonych skorup, węgiel drzewny i przęślik gliniany, stożkowatego kształtu, niedbale wykonany i silnie przepalony. Wys. 1,4 cm, śr. 3,6 cm. Rys. 315, 7.

Ryc. 314. Zawartość grobu 306. 1. Część naczynia brązowego. Ok. $\frac{1}{4}$ w. n., 2. Dno tego naczynia. Ok. $\frac{1}{3}$ w. n., 3—4. Zapinki brąz., 5. Okucie żel., 6. Trzon igły brąz., 7—8. Skorupy. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 314. Contenu de la tombe no 306. 1. Fragment de vase en bronze, en env. $\frac{1}{4}$ g. nat., 2. Fond de cette vase, en env. $\frac{1}{3}$ w. n., 3—4. Fibules en bronze, 5. Ferrure en fer, 6. Fragment d'aiguille en bronze, 7—8. Tessons, $\frac{1}{2}$ gr. nat.

309. Grób popielnicowy (?)
(zniszczony)

Starsza epoka brązowa.

310. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 35—40 cm kilka chaotycznie rozrzuconych kamieni i poniżej nich ciemno zabarwiony piasek, zawierający kilka skorup i węgiel drzewny, wskazywały na istnienie grobu.

311. Grób jamowy.

Na głęb. 40 cm, poniżej warstwy ziemi uprawnej i przemieszanej wystąpiła podłużna jama o wym. ok. $2,0 \times 0,9$ m, wypełniona smolisto-czarnym piaskiem. Wewnątrz rozrzucone równomiernie liczne, wyłącznie przepalone skorupy, i skruszałe kości spalone. Wśród skorup znajdowały się

ułamki zupełnie zniszczonej zapinki i klamry do pasa. Dno jamy było płaskie, w kilku miejscach potworzyły się zacieki. Rys. 316.

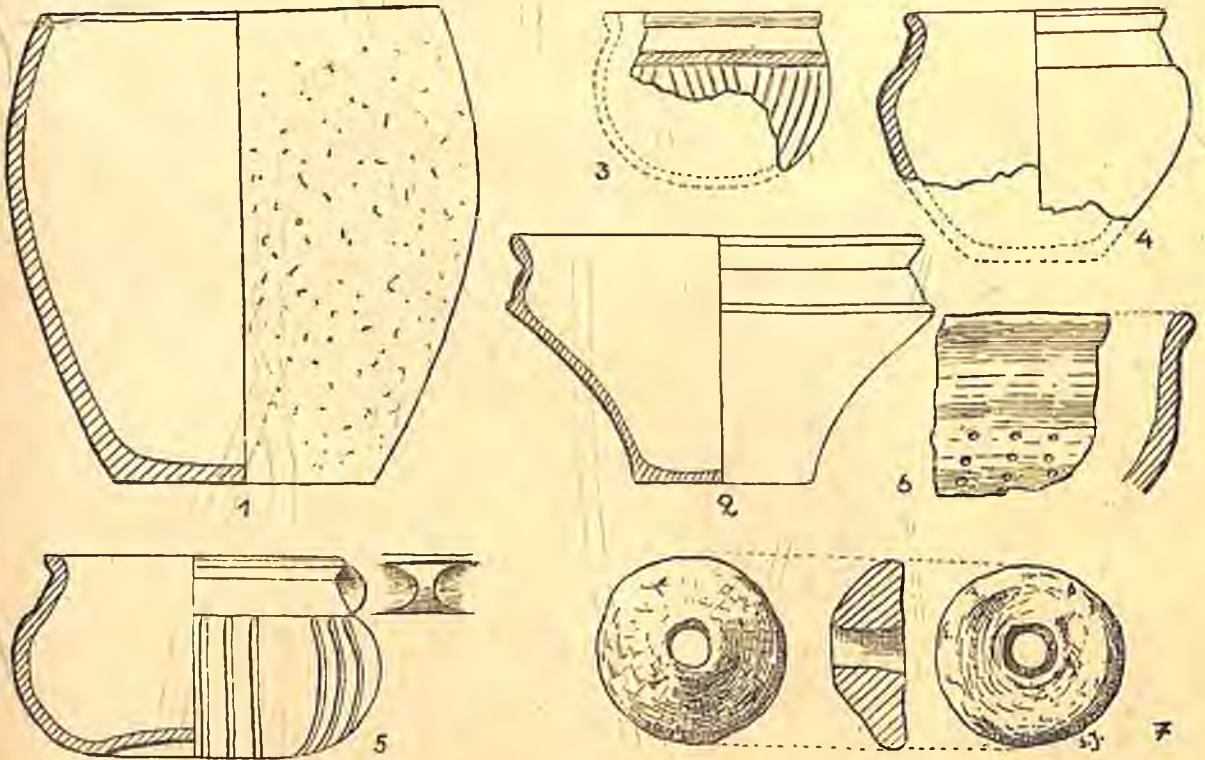
Ze skorup zrekonstruowano:

1. Smukły dzban, dwustożkowego kształtu z wąską, cylindryczną szyjką i szerokim, wygiętym na zewnątrz brzegiem o facetowanej krawędzi, zaopatrzonej w wąskie taśmowate ucho, silnie w środku zwężone; pow. gładzona, szara. Wys. 27,0 cm, średn. 24,6 cm, dno 10,5 cm, otwór 12,2. Rys. 317, 2.

2. Szerokootworowe, jajowatego kształtu naczynie z profilowanym brzegiem; taśmowate, lekko w środku zwężone ucho, umieszczone jest poziomo poniżej krawędzi; pow. poniżej krawędzi gładzona, reszta chropowata, ciemno-brunatna. Wys. zach. 15,0 cm, otwór 18,0 cm. Rys. 317, 5.

3. Duża miska z łagodnym załomem brzośca i facetowanym brzegiem; pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. 16,0 cm, średn. 36,8 cm. Rys. 317, 1.

4. Naczynie szerokootworowe, jajowatego kształtu, z brzegiem facetowanym i taśmowatym, zwężonym w środku uchem;

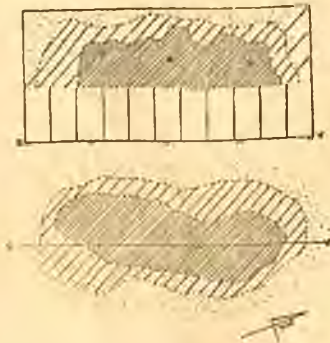
Ryc. 315. Zawartość grobu 307. (nry 1—6) i 308 (nr 7). 1. Popielnica, 2—5. Przystawki, 6. Skorupa, 7. Przędzlik. Nr 1—5 = $\frac{1}{3}$ w. n., 6—7 = $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 315. Contenu de la tombe no 307 (no 1—6) et 308 (no 7). 1. Urne, 2—5. Vases rituels, 6. Tesson, 7. Fusaiole. Nos 1—5 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

pow. gładzona, ciemno-brunatna. Wys. zach. 11,0 cm, otwór 16,0 cm. Rys. 317, 3.

5. Naczynie jak wyżej, nieco mniejsze. Wys. zach. 10,0 cm, otwór 12,4 cm. Rys. 317, 4.

6. Reszta skorup należy do baniastych naczyń z facetowanymi krawędziami (rys. 317, 6, 8 i 9) i małej misy (rys. 317, 7).

a) Zupełnie zniszczona kłama żelazna do pasa, której zachowany, zwężający się jeden koniec jest haczykowato zgięty do środka. Dług. zach. 6,8 cm, najw. szer. ok. 3,0 cm. Rys. 317, 10.

Ryc. 316. Plan grobu 311. Podziałka 1 : 30. — Fig. 316. Plan de la tombe no 311. Échelle 1 : 30. ||| gleba i warstwa przemieszana — glèbe et couche mêlée, /// ciemno brunatny piasek — sable brun foncé, //// smolisto-czarny piasek — sable noir, * * * żółty piasek — sable jaune, X ułamki przedmiotów żel. — fragments d'objets en fer

312. Grób zniszczony

Na głęb. 50 cm w przemieszanej warstwie znajdowało się skupienie skorup, należących do większego naczynia z lekko wydłużoną podstawą i chropowatą po-

wierzchnią; glina z domieszką grubo-ziarnistego piasku. Wśród skorup leżały spalone kości.

313. Grób jamowy

Na głęb. 70 cm poniżej przemieszanej warstwy znajdowała się owalna jama, wypełniona czarno zabarwionym piaskiem, zawierająca przepalone ułamki naczyń, kawałki węgla drzewnego, spalone kości i kawałki stopionego brązu, wśród których wyróżniono

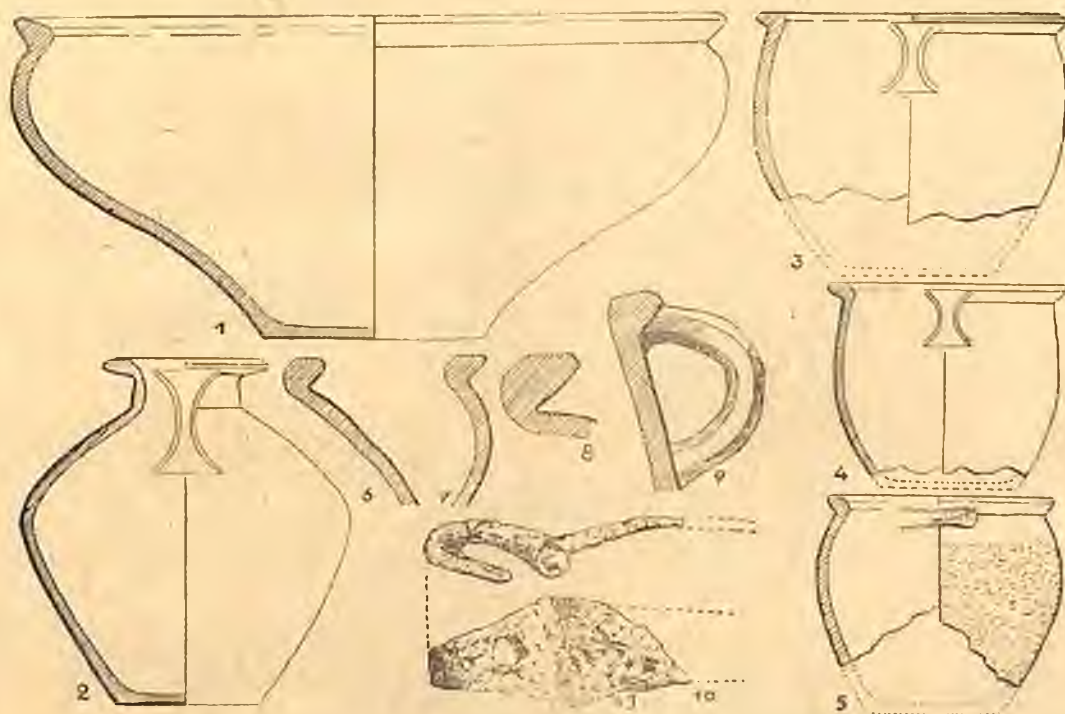
b) profilowana główka szpili brązowej, rys. 319, 3;

c) fragment okucia imacza brązowego z nitom o półkulistej główce, rys. 319, 4;

d) owalny kamień (kwarcyt) do krzesania ognia z obustronnymi śladami używania. Wymiary: 6,7 × 5,8 × 2,8 cm. Rys. 319, 1.

314. Grób jamowy

Na głęb. 40 cm, poniżej warstwy przemieszanej, podłużna, płytko, o płaskim dnie ja-

Ryc. 317. Zawartość grobu 311. 1—5. Naczynia, 6—9. Profile brzegów naczyń, 10. Część żel. klamry. (1, 3, 4 = 1/4 w. n., 2, 5 = 1/6 w. n., 6, 10 = 1/2 w. n.). — Fig. 317. Contenu de la tombe no 311. 1—5. Vases, 6—9. Profils de bords de vases, 10. Fragment d'agrafe de ceinture en fer. (1, 3, 4 en 1/4 gr. nat., 2, 5 en 1/6 gr. nat., 6, 10 en 1/2 gr. nat.).

główkę szpili i ułamek okucia z nitom. Na pow. jamy leżało żelazne okucie, na głęb. 88 cm kamień do krzesania ognia. Rys. 318.

Wśród skorup wyróżnić można ułamki ostro profilowanych czarek o gładzonej i lśniącej powierzchni, w odcieniu ceglasto-szarym i brunatnym, zdobionych pionowymi żłobkami (rys. 319, 5), parami na przemian ukośnych kreskach (rys. 319, 6) i ornamentem, złożonym z pasm wsuwanych kątów oraz trójkątów, wypełnionych rozwidłonymi wgłębieniami (rys. 319, 7).

a) Łukowato zgięte okucie żelazne z wciętym jednym bokiem; końce złączone nitom, rys. 319, 2;

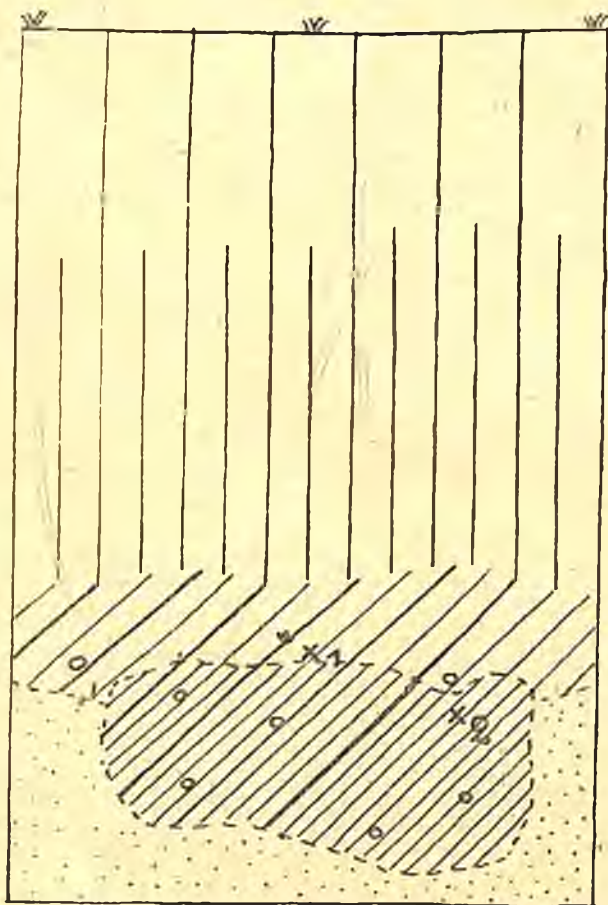
ma, wypełniona ciemnym piaskiem. Wewnątrz równomiernie rozrzucone przepalone skorupy, spalone kości i węgiel drzewny. W górnej części jamy znajdowały się dwa małe naczynka, również przepalone. Rys. 320.

1. Mała miseczka o prostych ściankach i płasko ściętej krawędzi; dno płaskie; pow. gładzona, ciemno-brunatna. Wys. 3,3 cm, otwór 7,5 cm, dno 6,5 cm. Rys. 321, 2.

2. Naczynko doniczkowatego kształtu z profilowaną krawędzią; dno płaskie; pow. gładzona, ciemno-brunatna. Wys. 4,1 cm, otwór 7,0 cm, dno 4,2 cm. Rys. 321, 1.

3. Ułamki naczynia z profilowanymi brzegami, z brzuścem baniastym (rys. 321, 5),

lekką zaokrąglonym (rys. 321, 4, 6, 8) w jednym wypadku z uchem poprzecznym (rys. 321, 3). Fragment misy o półkulistym profilu ścianki: z krawędzią skośnie ściętą. Rys. 321, 7.

Ryc. 318. Przekrój grobu 313. Podziałka 1:20. — Fig. 318. Coupe de la tombe 313. Echelle 1:20. ||| gleba — glèbe, |||| warstwa przemieszana — couche mêlée, //// ciemno-brunatny piasek — sable brun foncé, ///// czarno zabarwiony piasek — sable noir, ∴ żółty piasek — sable jaune. 1. Okucie żel. — Ferrure en fer, 2. Kamień do krzesania — pierre à battre, OO stopione przedmioty brąz. — objets en bronze, fondus

315. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zupełnie zniszczony)

Na głęb. 60 cm, w przemieszanej warstwie znajdowały się w miejscach ciemniejszych ułamki popielnicy, przepalonych czarek, spalone kości i kawałki węgla drzewnego. Wśród nich luźno rozrzucone były drobne przedmioty metalowe i ułamki szpili kościanej.

Inwentarz:

1. Ułamki popielnicy z baniastym załomem brzuśca, zwężającą się szyjką z dwie-

ma karbowanymi listwami; brzusiec zdobiony poniżej szyjki ornamentem meandrowym; pow. lśniąca, czarna. Rys. 322, 1.

2. Ułamki ostro profilowanych czarek. Rys. 322, 2 i 4.

3. Ułamki czarki z półkulistym brzuścem. Rys. 322, 3.

4. Ułamki naczynia z chropowatą powierzchnią, z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia.

a) Łukowato zgięte okucie żelazne z końcami obustronnie wyodrębnionymi pod kątem prostym i połączonymi nitami. Zdobione podłużnymi i poprzecznymi bruzdami. Rys. 322, 5.

b) Owalne okucie żelazne. Długość 3,2 cm. Rys. 322, 6.

c) Gwóźdź żelazny z płasko-kulistą główką. Rys. 322, 10.

d) Taśmowate koło żelazne, śred. 0,9 cm. Rys. 322, 9.

e) Krzesiwo żelazne z końcem zwinionym w uszko, trzon krzesiwa z jednej krawędzi skośnie zeszlifowany. Długość 9,7 cm, najw. szer. 1,2 cm. Rys. 322, 8.

f) Ułamki prostej szpili kościanej. Rys. 322, 7.

316. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Na głęb. 65 cm, poniżej warstwy przemieszanej natrafiono na kolistego kształtu jamę, wypełnioną ciemnym piaskiem, w której na zachodnim krańcu stała zniszczona zupełnie popielnica z rozsypanymi kośćmi i darami grobowymi. Luźno w jamie znajdowało się małe naczynie i przęślik. Rys. 323.

Inwentarz:

1. Popielnica dwustożkowego kształtu z ostrym załomem brzuśca, wyodrębnioną szyjką i wygiętą na zewnątrz brzegiem; podstawa stożkowato wyodrębniona, dno płaskie; pow. lśniąca, czarna. Średn. podstawy 13,0 cm, śr. brzuśca ok. 30,0 cm. Rys. 324, 2.

2. Luźno w jamie znajdował się mały kubek na stożkowatej, wyodrębnionej podstawie, zdobionej na przemian ukośnymi kreskami i dołączkami; podobny ornament na górnej części brzuśca, poniżej zwężającej się szyjki; ucho kolankowato zgięte; naczynie jest wypaczone w ogniu. Wys. 7,0 cm, dno 3,6 cm. Rys. 324, 1.

Wśród kości znajdowały się:

a) Prosty nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym. Długość 9,5 cm. Rys. 324, 8.

b) Żelazne okucie zamka, trójkątnego kształtu z dwoma okrągłymi otworami

i trzema nitami. Dług. 8,2 cm, szer. 4,5 cm. Rys. 324, 3.

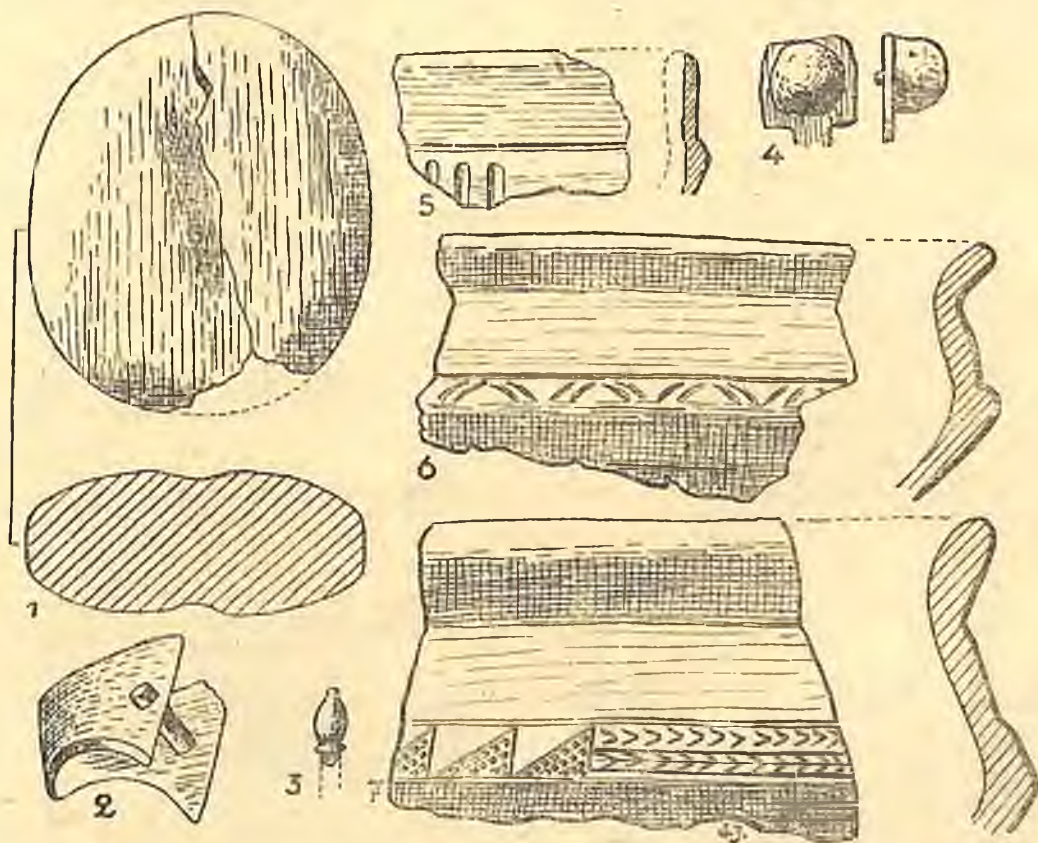
c) Taśmowata sprężynka żelazna. Dł. 10,0 cm. Rys. 324, 9.

d) Taśmowaty klucz żelazny z trzonkiem zwiniętym w uszko, w którym tkwi kółko. Dług. 17,6 cm. Rys. 324, 10.

e) Fragmenty brązowej zapinki z nożką ciaszkowatą w przekroju i środkowym grze-

317. Grób jamowy

Na głęb. 45 cm mała owalna jama, wypełniona ciemnym piaskiem. Wewnątrz kilka przepalonych skorup, kości i kawałki węgla drzewnego. W przekroju pionowym jama miała kształt półkolisty. Skorupy mało charakterystyczne, drobne, m. in. fragment stożkowato wyodrębnionej podstawy.

Ryc. 319. Zawartość grobu 313. 1. Kamień do krzesania, 2. Okucie żel., 3. Główna szpila brąz., 4. Okucie brąz., 5—7. Ułamki naczyń. Wszystko w $\frac{3}{4}$ w. n. — Fig. 319. Contenu de la tombe no 313. 1. Pierre à battre, 2. Ferrure en fer, 3. Tête d'épingle en bronze, 4. Ferrure en bronze, 5—7. Tessons. $\frac{3}{4}$ gr. nat.

bieniem na kabłąku; sprężynka wielozwojowa. Rys. 324, 5.

f) Uszkodzona szpila kościana z karbowaną główką. Dług. zach. 8,5 cm. Rys. 324, 7.

g) Na zachowanym dnie popielnicy znajdowała się zwęglona masa organicznego pochodzenia, na której widoczne są drobne fałdy, podobne do tych, jakie powstają przy gnieceniu ciasta. Rys. 324, 4.

h) Luźno w jamie znajdował się dwustozkowy przęślik gliniany z obustronnym wgłębieniem przy otworze. Obie strony zdobione ornamentem meandrowym. Wys. 2,6 cm, średn. 4,0 cm. Rys. 324, 6.

318. Grób jamowy

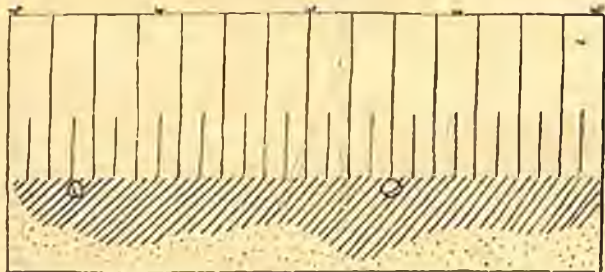
Na głęb. 45 cm pod warstwą przemieszana widoczna podłużnie owalna jama, nieckowatego kształtu, wypełniona ciemnym piaskiem. Wewnątrz ułamki przepalonego naczynia, spalone kości i w górnej części jamy nóż żelazny. Rys. 325.

Z ułamków zrekonstruowano jajowatego kształtu naczynie z brzegiem zgrubiałym i facetowaną krawędzią. Gлина z dużą domieszką piasku. Pow. gładzona, miejscami na skutek przepalenia chropowata, koloru brunatno-ceglanego. Otwór ok. 16,0 cm, dno 10,5 cm. Rys. 326, 1.

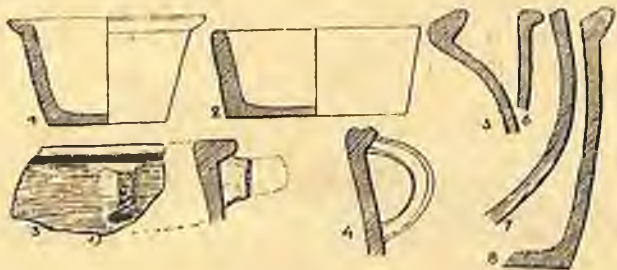
Trójkątny nóż żelazny z trzonem wyodrębnionym łagodnie od strony ostrza. Dług. 17,5 cm, najw. szer. ostrza 2,6 cm. Rys. 326, 2.

319. Grób popielnicowy z pokrywą kamienną, obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Poniżej warstwy przemieszanej, w której dolnych partiach znajdowały się chaotycznie rozrzucone kamienie, widoczna zniszczona jama zawierająca szczątki popielnicy, rozrzu-

Ryc. 320. Przekrój grobu 314. Podziałka 1 : 20. — Fig. 320. Coupe de la tombe no 314. Échelle 1 : 20. ||| gleba — glèbe, |||| warstwa przemieszana — couche mêlée, //// ciemny piasek — sable foncé, ∴ zółty piasek — sable jaune.

Ryc. 321. Fragmenty naczyń z grobu 3/4. 1/3 w. n. — Fig. 321. Tessons de la tombe no 3/4. 1/3 gr. nat.

cone kości, węgiel drzewny i przedmioty metalowe. Rozrzut tych zabytków miał ok. 1,7 m w promieniu. Kamienie tworzyły pierwotnie pokrywą nad grobem.

Do inwentarza grobu należą:

1. Szczątki popielnicy, zawierające spalone kości. Jest to naczynie szerokootworowe, jajowatego kształtu z krawędzią ściętą do wnętrza. Dno płaskie. Pow. szorstka, z lekka wygładzona, w odcieniu ceglano-brunatnym. Głina z domieszką tłuczonego kamienia. Przełom skorupy czarny. Wys. 22,0 cm, otwór 21,3 cm, średn. 26,5 cm, dno 12,5 cm. Rys. 327, 12.

2. Spękana i wypaczona w ogniu profilowana czarka z półkulistym brzuscem

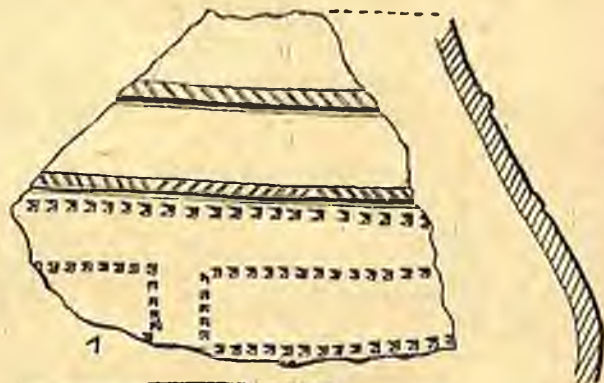
i dnem wgniecionym do środka. Brzusiec zdobiony pionowymi kreskami i poprzecznymi liniami. Wys. 5,6 cm, średn. ok. 9,0 cm. Rys. 327, 13.

3. Przepalone ułamki ostro profilowanych czarek. Rys. 327, 14—16.

a) Żelazny grot dziryty ze zwężającą się, okrągłą tuleją. Dług. 16,5 cm, dług. tulei 8,0 cm, średn. tulei u wylotu 2,0 cm, u nasady 1,3 cm, rozpiętość skrzydełek 5,8 cm. Rys. 327, 1.

b) Żelazna, półkolista brzytwa z jednym końcem szerszym i prosto ściętym, drugim zaokrąglonym. Rozpiętość 6,5 cm, najw. szerok. 2,1 cm. Rys. 327, 2.

c) Żelazna sprzączka do pasa z kolistą ramą o przekroju rombówatym. Silnie zniszczona w ogniu. Wym. 3,5 × 3,1 cm. Rys. 327, 3.

Ryc. 322. Zawartość grobu 315. 1—4. Ułamki naczyń, 5—6, 9. Okucia żel., 7. Szpila kościana, 8. Krzesiwo żel., 10. Nit żel. Wszystkie w 3/5 w. n. — Fig. 322. Contenu de la tombe no 315. 1—4. Tessons, 5—6, 9. Ferrures en fer, 7. Épingle en os, 8. Briquet, 10. Rivet en fer. 3/5 gr. nat.

d) Żelazne okucie końca pasa z profilowaną główką. Silnie zniszczone w ogniu. Dług. 5 cm. Rys. 327, 4.

e) Taśmowaty przedmiot żelazny, przypominający krzesiwo, przy czym uszko zwinęte jest w sposób, jaki stosowany jest przy kluczach a koniec jest z obu stron ścięty i tworzy półkoliste ostrze dłutowate. Przedmiot jest zgięty. Dług. 7,5 cm, szer. uszka 0,6 cm szer., ostrza 1,2 cm. Rys. 327, 5.

f) Dwie, silnie zniszczone, owalne skuwki żelazne. Dług. 3,5. Rys. 327, 7 i 8.

g) Mała skuwka brązowa, złożona z dwóch wąskich, równoległych blaszek, złączonych przy końcach nitami. Dług. 2,2 cm, szer. 0,5 cm. Rys. 327, 9.

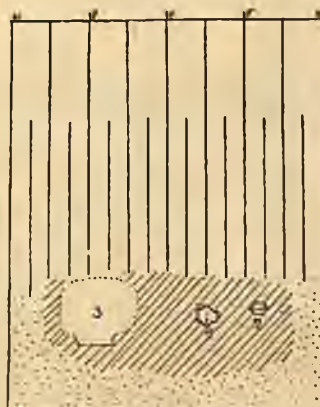
h) Fragment silnie profilowanej zapinki brązowej. Dług. zach. 4,3 cm. Rys. 327, 10.

i) Fragment prostokątnej oseeki kamiennej (drobnoziarnisty piaskowiec lub łupek) ze śladami używania. Dług. 4,8 cm, szer. 2,0 cm, wys. 0,9 cm. Rys. 327, 6.

j) Zwęglony kawałek drewna o przekroju okrągłym; widoczne ślady obróbki. Rys. 327, 11.

320. Grób popielnicowy (zniszczony)

Poniżej warstwy gleby natrafiono na chaotycznie rozrzucone kamienie, pod nimi również przemieszany, ciemno zabarwiony piasek i kilkanaście skorup przepalonych

Ryc. 323. Przekrój grobu 316. Podziałka: 1:20. — Fig. 323. Coupe de la tombe no 316. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe |||| warstwa przemieszana — couche mêlée, //// ciemny piasek — sable foncé, ∴ żółty piasek — sable jaune

Ryc. 324. Zawartość grobu 316. 1. Mały kubek $\frac{1}{2}$ w. n., 2. Popielnica $\frac{1}{3}$ w. n., 3. Żel. okucie zamka, 4. Zwęglona masa organiczna, 5. Ułamki zapinki brąz., 6. Przేశlik, 7. Szpila kość., 8. Nóż żel., 9. Sprężynka żel., 10. Klucz żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 324. Contenu de la tombe no 316. 1. Gobelet, 2. Urne, 3. Ferrure de serrure en fer, 4. Masse tenu de la tombe no 316, 5. Fragments de fibule en bronze, 6. Fusaiole, 7. Épingle en os, organique carbonisée, 8. Couteau en fer, 9. Ressort en fer, 10. Clef en fer. No 1, 3—10 en $\frac{1}{2}$, 2 en $\frac{1}{4}$ gr. nat.

oraz ułamki baniastej z wywiniętym brzegiem popielnicy (skorupy nie były przepalone), o pow. chropowatej. Gлина z dużą domieszką tłuczonego kamienia. Kolor pow. brunatno-szary. Rys. 329, 1.

Kilka spalonych kości i gwóźdź żelazny z półkulistą główką (rys. 329, 2) należą do tego zniszczonego grobu (rys. 328).

Ryc. 325. Grób 318 od str. zachodniej. — Fig. 325. Tombe no 318 vue de l'Est

321. Grób zastępczy (cenolafium)

Na głęb. 23 cm, pod warstwą gleby zaczęła się budowla kamienna, która rozszerzając się ku dołowi, sięgała do 1,6 m, czyli wys. własna wynosiła nieco mniej, niż 1,4 m. Budowla posiadała kształt czworoboczny (graniastosłupa o podstawie czworobocznej) i zbudowana była z kamieni (otoczaków) o średn. 0,5 do 0,25 m. Pod kamieniami w ciemnym żwirze widoczne ciemne plamy, podobnie, jak w grobie 303, gdzie był węgiel drzewny, jednakże na węgiel tu nie natrafiono. Poniżej ciemnego (ciemno-żółtego) żwiru, który znajdował się tylko pod budowlą kamienną, był żwir jasno-żółty i biały. Rys. 330.

322. Grób jamowy

Na głęb. 30 cm widoczny zarys prawie okrągłej jamy o śr. 30 cm, wypełnionej intensywnie czarno zabarwionym piaskiem. Wewnątrz liczne fragmenty zniszczonych w ogniu naczyń występowały na całej szerokości, w połowie wysokości jamy, której miąższość wynosiła do 40 cm. Liczne, spalone kości (stosunkowo duże fragmenty) rozrzucone równomiernie po całym wnętrzu.

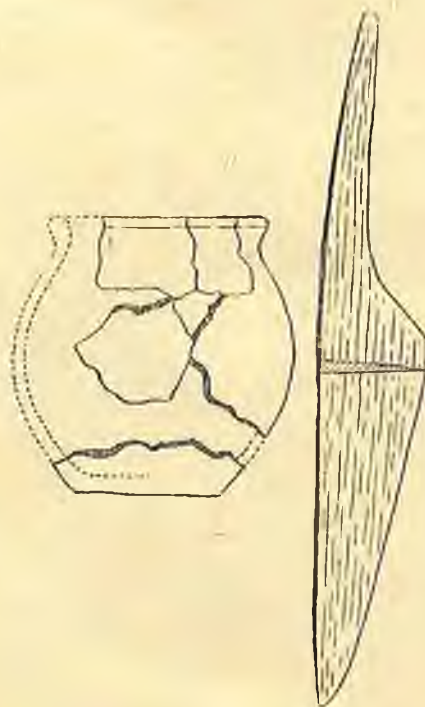
Z ułamków zrekonstruowano:

1. Duże naczynie z baniastym załosem brzuśca w $\frac{2}{3}$ wys. z facetowanym brzegiem. Pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. 26,0 cm, średn. 29,6 cm, otwór 17,4 cm, dno 14,0 cm. Rys. 331, 1.

2) Kubek z facetowaną krawędzią, cylindryczną częścią górną i zwężającą się częścią dolną. Posiada ucho silnie w środku zwężone. Pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. 14,2 cm, otwór 16,6 cm dno 8,4 cm. Rys. 331, 3.

3. Górna część naczynia z baniastym brzuścem i profilowanym brzegiem. Pow. szorstka, z lekka wygładzona, szaro-brunatna. Średn. otworu 19,2 cm. Rys. 331, 2.

4. Fragment misy z profilowanym brzegiem. Pow. gładka, brunatno-szara. Średn. otworu 27,0 cm. Rys. 331, 4.

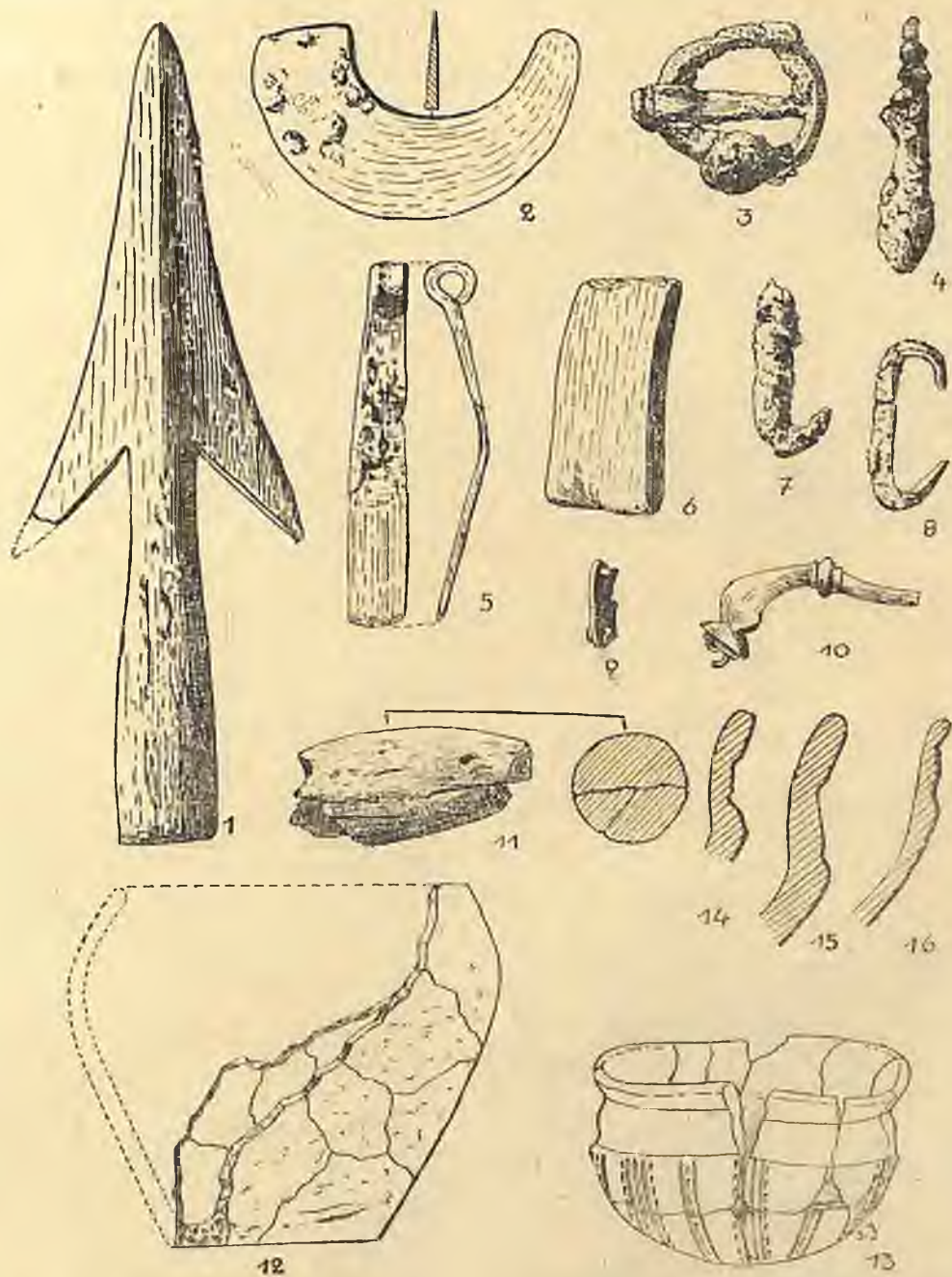
Ryc. 326. Zawartość grobu 318. 1. Część naczynia $\frac{1}{6}$ w. n., 2. Nóż żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 326. Contenu de la tombe no 318. 1. Vase réconstrué, $\frac{1}{6}$ gr. nat., 2. Couteau en fer $\frac{1}{2}$ gr. nat.

323. Grób zniszczony

Pod warstwą gleby o grub. 24 cm znajdowały się w warstwie przemieszanej kamienie i wśród nich drobne ułamki zniszczonych w ogniu naczyń i spalone kości. Warstwa przemieszana miała do 25 cm grubości.

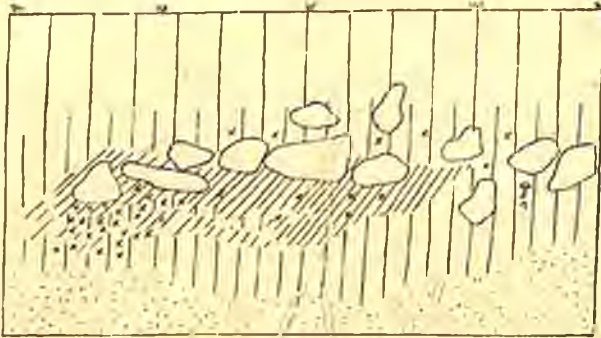
324. Grób jamowy z pokrywą kamienną (uszkodzony)

Na głęb. 45 cm poniżej warstwy przemieszanej wystąpił zarys prostokątno-owalnej jamy, wypełnionej brunatno-szarym i ciemnym piaskiem. W zniszczonej górnej części

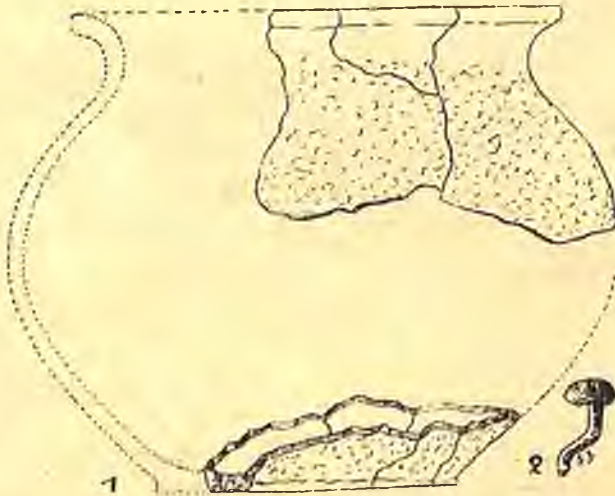

Ryc. 327. Zawartość grobu 319. 1. Grot dzirytu, 2. Brzytwa żel., 3. Sprzączka żel. do pasa, 4. Okucie pasa, 5. Kłzesiwo (?) żel., 6. Oselka, 7—8. Okucia żel., 9. Okucie brąz., 10. Część zapinki brąz., 11. Kawałek zwęglonej oprawy drewnianej, 12. Pielnica, 13. Czarka, 14—16. Profile brzegów naczyń. Nr 12 — ok. $\frac{1}{3}$ w. n., 13 — $\frac{1}{3}$ w. n., reszta w $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 327. Contenu de la tombe no 319. 1. Pointe de javelot, 2. Rasoir, 3. Boucle, 4. Ferrure de ceinture, 5. Briquet (?), 6. Aiguiseur, 7—8. Ferrures en fer, 9. Ferrure en bronze, 10. Fragment de fibule en bronze, 11. Fragment de manche en bois carbonisée, 12. Urne, 13. Coupelle, 14—16. Profils de bords de vases. No 12 en env. $\frac{1}{3}$, 13 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

jamy znajdowały się rozrzucone kamienie, skorupy przepalone, okucie żelazne i przęślik. Dno jamy było nierówne, w stronie wschodniej zagłębiało się, w części zachodniej było płaskie. Tu znajdowały się skupienia kości spalonych i skorup oraz szczypce żelazne. Rys. 332.

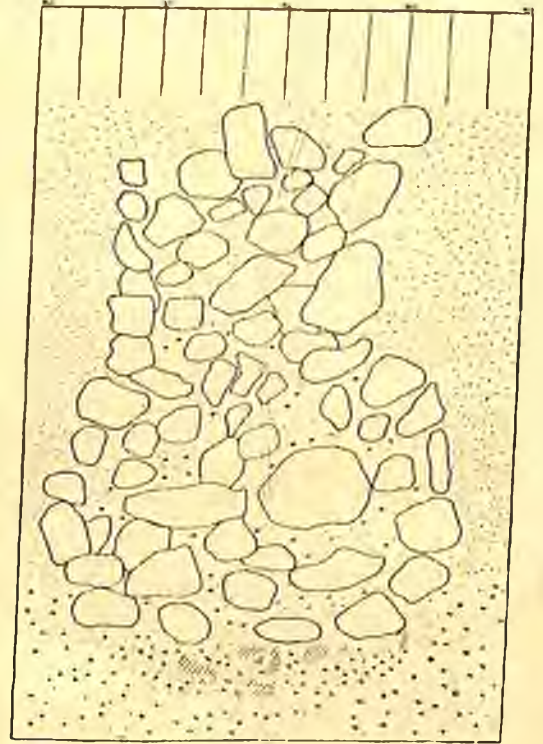
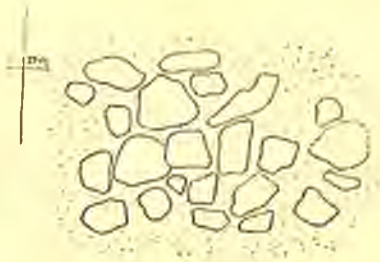

Ryc. 328. Przekrój grobu 320. Podziałka 1:20. — Fig. 328. Coupe de la tombe no 320. Échelle 1:20. ||| gleba — glèbe. ||| warstwa przemieszana — couche mêlée, //// ciemno zabarwiony piasek — sable noirci, :::: żółty piasek — sable jaune. ++ skorupy — tessons, I — nit żel., — rivet en fer

Ryc. 329. Zawartość grobu 320. 1. Rekonstrukcja naczynia, ok. $\frac{1}{4}$ w. n., 2. Nit żel., $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 329. Contenu de la tombe no 320. 1. Vase reconstrué, en env. $\frac{1}{4}$ gr. nat., 2. Rivet en fer, $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Skorupy należą do naczynia o chropowatej powierzchni, z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia, do czarek profilowanych, m. in. z półkulistym brzuścem, zdobionym grupami pionowych żłobków (rys. 333, 7) i czarki z cylindryczną szyjką (rys. 333, 4). Podstawy płaskie, z pustymi dnami. Rys. 333, 5 i 6.

Ryc. 330. Plan grobu zastępczego 321. Podziałka 1:20. ||| gleba, :: piasek żółty, :::: piasek biały, :::: żwir ciemny, :::: żwir jasny, //// ciemne plamy. — Fig. 330. Plan et coupe de la tombe 321 (Cénotaphe). ||| glèbe :::: sable jaune, :::: sable blanc, :::: gravier foncé, :::: gravier clair, //// taches foncées

a) Dwustożkowy przęślik gliniany o średn. 3,0 cm, wys. 1,7 cm. Rys. 333, 2.

b) Szczypce żelazne z wąskiej taśmy, w górnej części tworzącej rurkowate uszko, w którym tkwi kółeczko do zawieszania, w dolnej — uformowane obcęgowato. Dług. 5,8 cm. Rys. 333, 1.

c) Okucie w kształcie prostokątnej blaszki żelaznej z 2 nitami na końcach. Dług. zach. 4,3 cm, szer. 1,0 cm, dług. nita 1,1 cm. Rys. 333, 3.

325. Grób zniszczony

W warstwie przemieszanej na głęb. 63 cm znajdowało się w ciemniej zabarwionym pia-

sku skupienie skorup, należących do większego naczyń o chropowatej powierzchni, z gliny o dużej domieszce tłuczonego kamienia i (prawdopodobnie) do kubka o pow. wygładzanej.

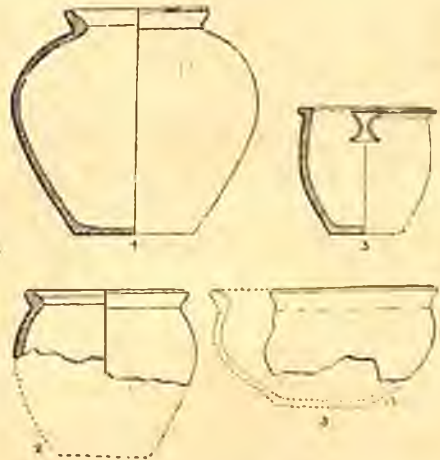
326. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 48 cm widoczne ślady jamy w postaci czarno zabarwionych soczewek piasku, wśród których znajdowały się bardzo drobne ułamki przepalonych naczyń, drobne kostki spalone i węgiel drzewny. Wśród skorup na uwagę zasługują ułamki naczyń toczonych na kole garncarskim; kolor pow. brunatno-ceglasty.

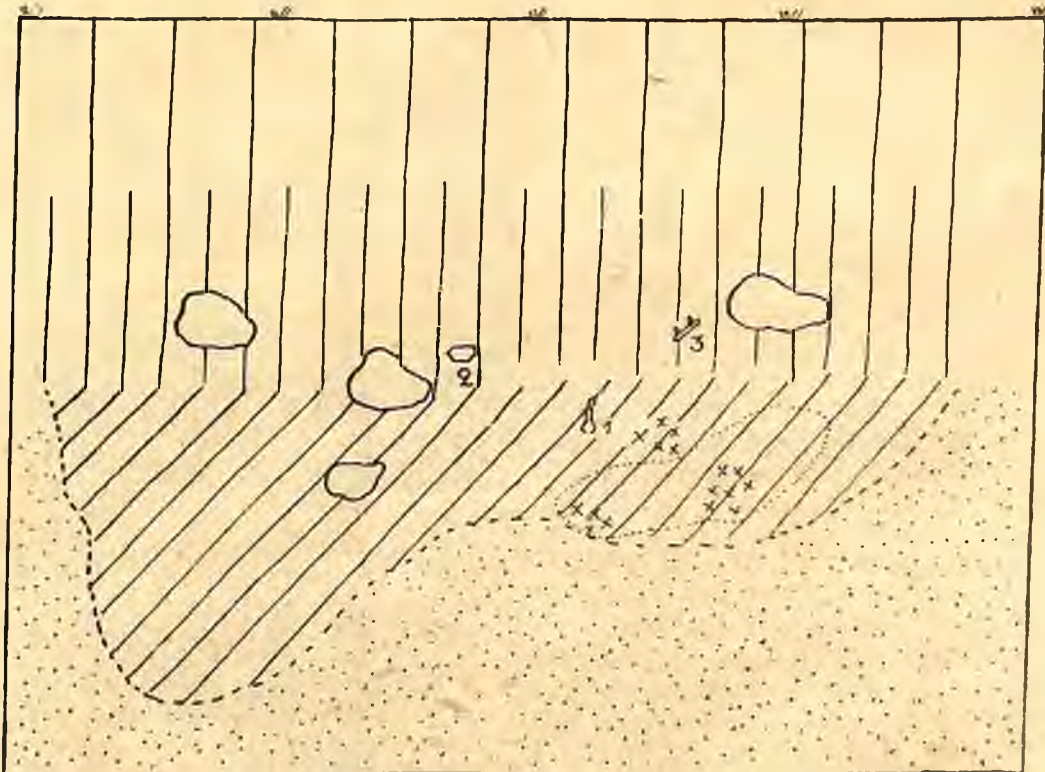
327. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (uszkodzony)

Na głęb. 50 cm w warstwie przemieszanej wystąpiły liczne, silnie przepalone (gąbczaste) i pogieęte w ogniu ułamki naczyń, spalone kości i kawałki stopionego brązu. Popielnica w górnej swej części była zniszczona, koło

niej rozsypana część kości spalonych. Przepalone przystawki i resztki stopionego zupełnie naczynia brązowego skupiały się wokół popielnicy od strony jamy (urna stała na zach. krańcu jamy, której zabarwienie było brunatno-szare). Rys. 334.

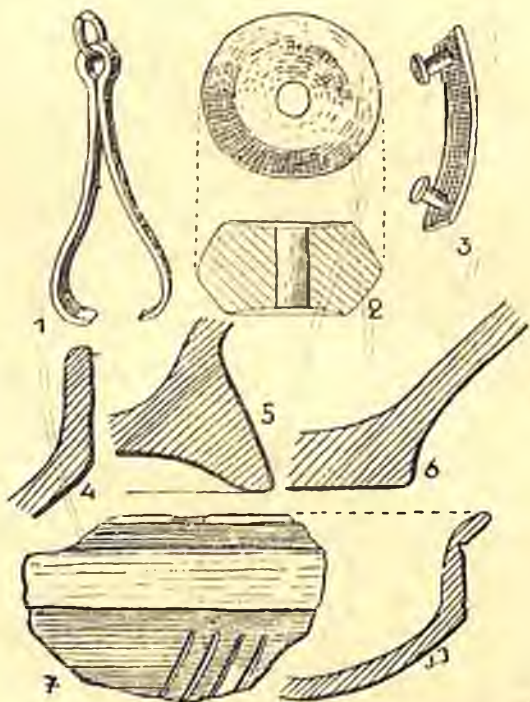
Ryc. 331. Naczynia z grobu 321. $\frac{1}{6}$ w. n. — Fig. 331. Vases de la tombe no 321. $\frac{1}{6}$ gr. nat.

Ryc. 332. Przekrój grobu 324. Podziałka 1:10. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, ::: jasno-żółty piasek, ++ spalone kości, skupienie skorup, 1. Szczypce żel., 2. Przęślik, 3. Okucie żel. — Fig. 332. Coupe de la tombe no 324. Echelle 1:10. ||| glèbe, |||| couche mèleè, //// sable foncé, ::: sable jaune-clair, ++ concentration d'os brûlés, concentration de tessons, 1. Pincés en fer, 2. Fusaiòle, 3. Ferrure en fer

Inwentarz:

1. Popielnica ostro profilowana na łagodnie wyodrębnionej podstawie z płaskim dnem. Poniżej wygiętego na zewnątrz brzegu — trzy symetrycznie rozmieszczone, kolanowato zgięte ucha. Powyżej ostrego załomu pas ornamentacyjny, złożony z trójkątów wypełnionych na przemian dołeczkami okrą-

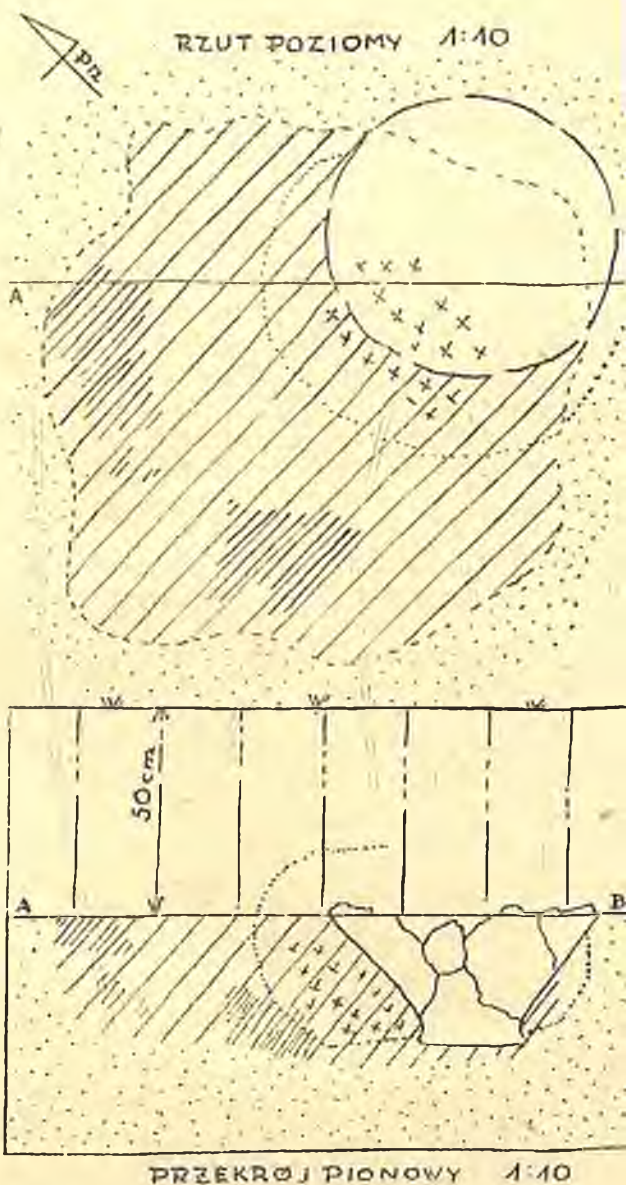
Ryc. 333. Zawartość grobu 324. 1. Szczypce żel., 2. Przędzlik, 3. Okucie żel., 4—7. Profile brzegów i podstaw naczyń. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 333. Contenu de la tombe no 324. 1. Pincés en fer, 2. Fusaiole, 3. Ferrure en fer, 4—7. Profils de bords et de fonds. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

głymi lub rozwidłonymi. Pow. lśniąca, czarna. Wys. 23 cm, średn. 36,5 cm, dno 14,5 cm. Rys. 335, 3.

2. Baniasty k u b e k z wyodrębnioną podstawą i wydłużonym czworobocznym w przekroju uchem. Pow. wygładzona, ceglasto-szara. Wys. 8,5 cm, dno 5,5 cm, średn. ok. 11,0 cm. Rys. 335, 1.

3. Silnie zniekształcona w ogniu ostro profilowana c z a r k a (rys. 335, 2) i kubek o porowatej i gąbczastej na skutek przepalenia powierzchni (rys. 335, 4).

a) Z n a c z y n i a brązowego zostało kilka zniekształconych brył stopionych; wyróżnić można tylko łukowate ucho z końcami spłaszczonymi, w których tkwiły służące do przymocowania nity. Rys. 335, 9.

- gleba i w-wa przemieszana
- bruno-żółty piasek
- czarno zabarwiony piasek
- żółty piasek
- skupienie przepalonych naczyń
- stopiony brąz

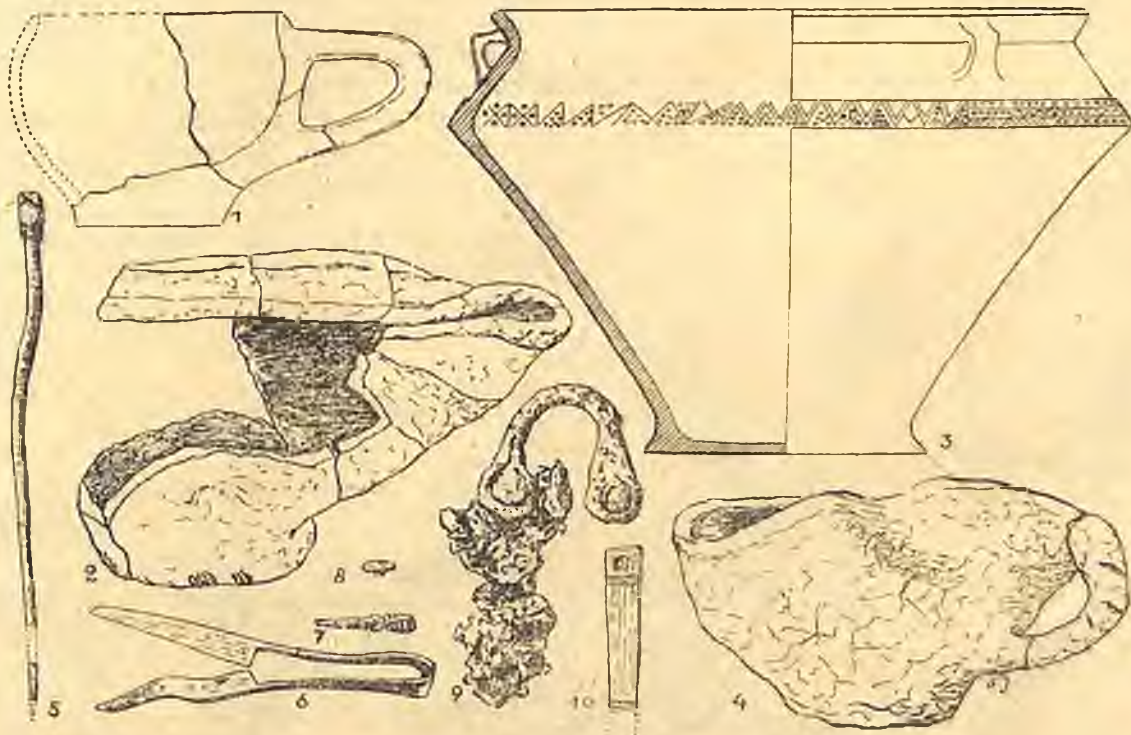
Ryc. 334. Plan grobu 327. Podziałka 1 : 10. — Fig. 334. Plan de la tombe no 327. Échelle 1 : 10. ||| glèbe, /// sable brun-gris, //// sable noir, sable jaune, concentration des vases, XXX bronze fondu

b) Małych rozmiarów nożyczki brązowe z kabłąkiem rozszerzonym na zgięciu. W kilku miejscach złamane i zniekształcone, w ogniu. Dług. ok. 9,0 cm, szer. ostrza 0,65 cm. Rys. 335, 6.

c) Część taśmowatej rączki brązowej z otworem, zdobionej poprzecznymi bruzdami. Dług. zach. 4,2 cm. Rys. 335, 10.

d) Główka małego, płaskiego nita. Rys. 335, 8.

znajdowało się skupienie niżej wymienionych, zniszczonych w ogniu darów grobowych. Wewnątrz jamy było kilka luźnych, spalonych kości i węgielków. Ponad jamą w warstwie naniesionego wodą piasku, w którym potworzyły się żyły limonitowe, na boku leżało luźno puste naczynie, nie wykazujące śladów zniszczenia w ogniu. Grubość warstwy naniesionej wynosiła ok. 25 cm. Nad nią znajdowała się warstwa przemieszana z glebą. Rys. 336.

Ryc. 335. Zawartość grobu 327. 1. Kubek, 2. Wypaczona w ogniu czarka, 3. Popielnica, 4. Kubek zniszczony w ogniu, 5. Szpila kościana, 6. Nożyczki brąz., 7. Sprężynka brąz., 8. Główka nitu brąz., 9. Ucho stopionego naczynia brąz., 10. Trzonek (?) brąz., Nr 1 = $\frac{1}{2}$ w. n., 2—4 = $\frac{1}{4}$ w. n., reszta w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 335. Contenu de la tombe no 327. 1—4. Gobelets, 2. Coupelle, 3. Urne, 5. Épingle en os, 6. Ciseaux en bronze, 7. Ressort en bronze, 8. Tête de rivet en bronze, 9. Anse de vase en bronze, fondu, 10. Manche (?) en bronze. No 1 en $\frac{1}{2}$, 2—4 en $\frac{1}{4}$, le reste $\frac{1}{2}$ gr. nat.

e) Ułamek wielozwojowej sprężynki fibuli brązowej z żelazną osią. Rys. 335, 7.

f) Szpila kościana z główką w kształcie graniastosłupa o podstawie kwadratowej; boki zdobione ukośnymi krzyżami. Dług. ok. 13,0 cm, dług. główki 1,2 cm. Rys. 335, 6.

328. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 1,30 m stała w ciemno zabarwionym piasku popielnica z kośćmi, nakryta odwróconą dnem do góry czarką, otoczoną przepalonymi przystawkami, poniżej których

Inwentarz:

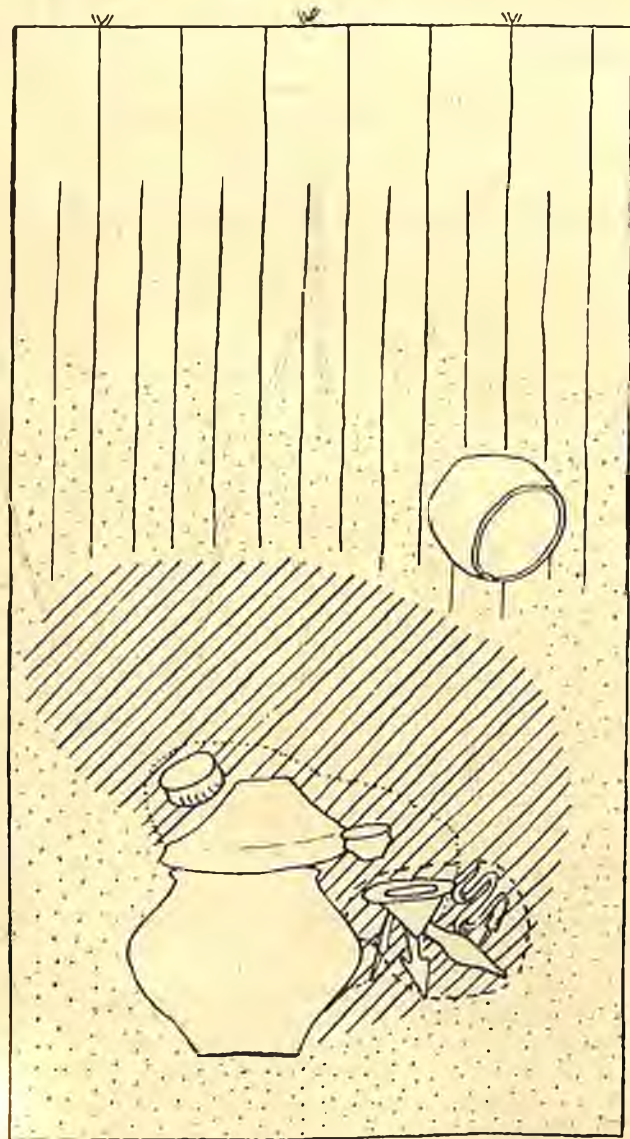
1. Popielnica dwustożkowa z łagodnym załomem brzuśca, zdobiona powyżej załomu trzema równoległymi bruzdami, wyżej dwiema parami listw. Brzeg wygięty na zewnątrz. Powierzchnia lśniąca, czarna. Wys. zach. 27,0 cm, średn. 33,0 cm, dno 13,3 cm. Rys. 337, 5.

W całości zachowały się:

2. Ostro profilowana, głęboka czarka z pow. gładzoną. Wys. 6,8 cm. średn. 9,0 cm. dno 4,2 cm. Rys. 337, 9.

3. Profilowana czarka z półkulistym brzuścem i wgniecionym dnem. Pow. zdobiona pionowymi żłobkami. Wys. 6,3 cm, średn. 10,3 cm. Rys. 337, 2.

4. Dwie jednakowe czarki z cylindryczną szyjką. Pow. lśniąca, jasno-brunatna. Średn. ok. 19,0 cm. Rys. 337, 3 i 10.

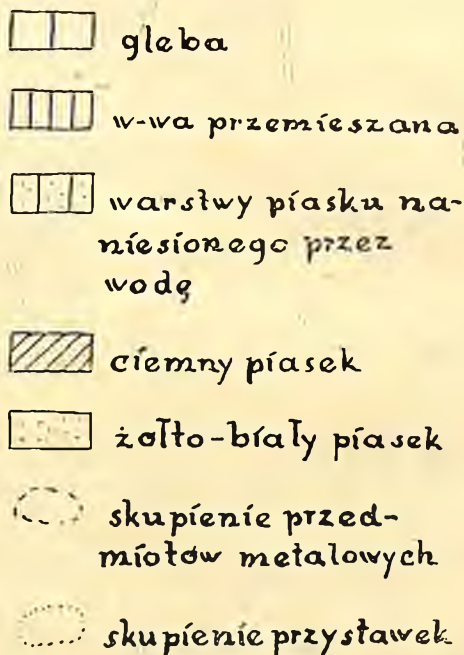

wyodrębnioną szyjką zdobioną ukośnie karbowaną listwą i stożkową podstawą. Brzusiec zdobiony pasmem, podzielonym podwójnymi liniami widełkowatymi na pola na przemian skośnie kreślone. Pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. (zrekonstr.) 15,5 cm, średn. 17,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 337, 4.

8. Fragment dzban z baniastym brzuścem, wyodrębnioną szyjką i wygiętym brzegiem. Czworoboczne, w przekroju kolanowato zgięte ucho posiada w górnym, poziomym zgięciu otwór. Brzusiec zdobiony ornamentem meandrowatym. Zrekonstruowane wymiary: wys. 11,0 cm, średn. 14,0 cm, otwór 11,8 cm. Rys. 337, 1.

9. Silnie pocięte o porowatej strukturze ułamki trzech ostro profilowanych czarek.

10. Luźno nad grobem znalezione naczyne szerokokotworowe, jajowatego kształtu, o silnie zwężonej części dolnej. Zwężający się brzeg z krawędzią skośnie do środka ściętą. Pow. szorstka, żółto-brunatna. Wys.

Ryc. 336. Przekrój grobu 328. Podziałka 1:10. — Fig. 336. Coupe de la tombe no 328. Échelle 1:10. ||| glèbe, |||| couche mêlée, |·|·| couches de sable apportées par l'eau, /// sable foncé, ···· sable jaune-blanc, --- concentration d'objets en metal, concentration de vases rituels

5. Ostro profilowana czarka o pow. lśniącej i czarnej. Wys. 10,6 cm, średn. 22,4 cm, dno 10,6 cm. Rys. 337, 7.

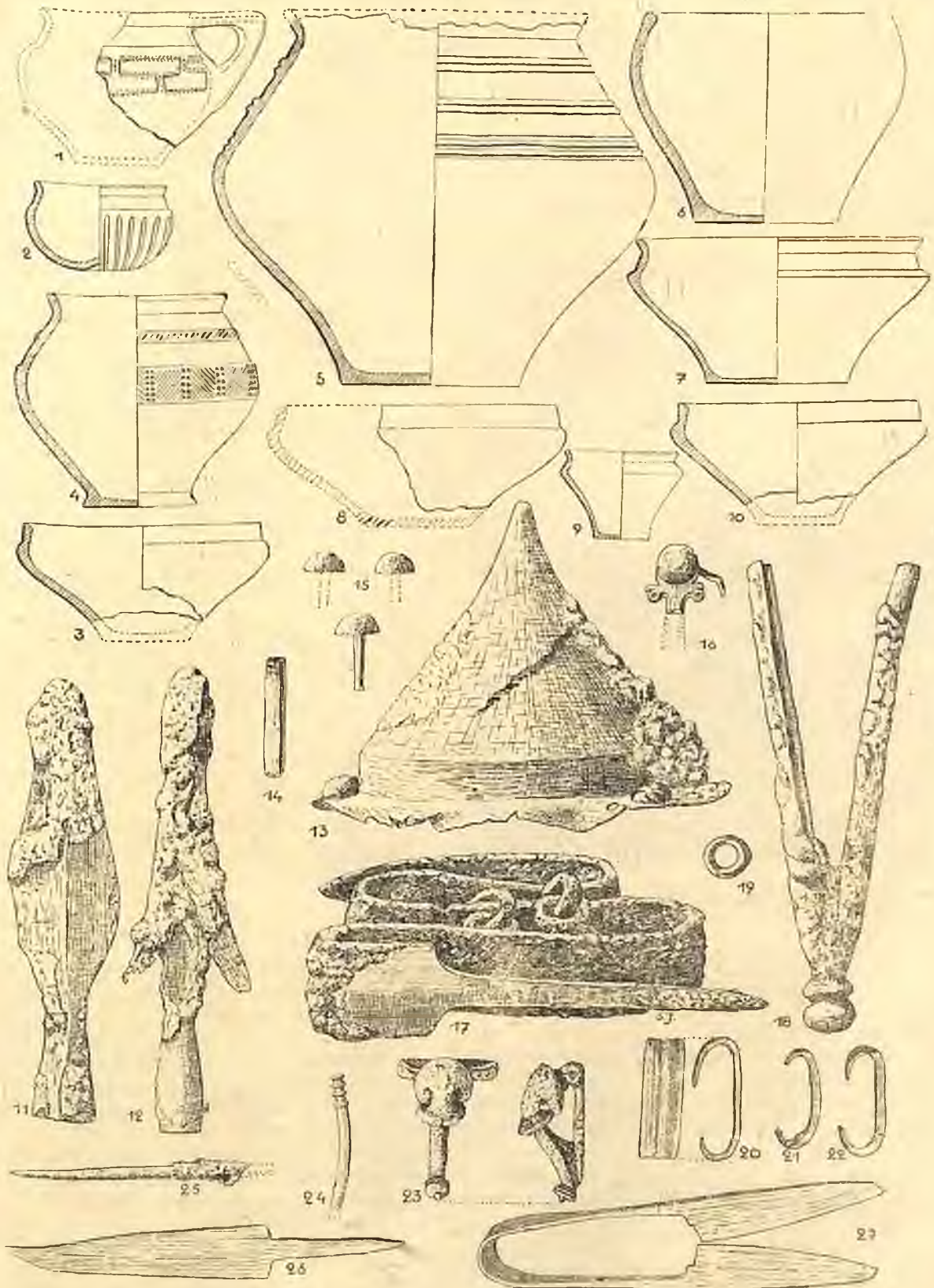
6. Czarka z cylindryczną szyjką, z pow. gładzoną, czarną. Czarka tą nakryta była popielnica. Średn. 22,0 cm. Rys. 337, 8.

7. Dwustożkowe naczynie z baniastym brzuścem, wygiętą na zewnątrz krawędzią,

15,4 cm, średn. 20,0 cm, otwór 18,0 cm, dno 10,8 cm. Rys. 337, 6.

Obok popielnicy znajdowały się w skupieniu:

a) Rytualnie zgięty obosieczny miecz żelazny o soczewkowatym przekroju ostrza, z wyodrębnionym kolcem dla rękojeści. W połowie wys. ostrza dwa owalne okucia

Ryc. 337. Zawartość grobu 328. 1—4, 6—10. Przystawki, 5. Popielnica, 11. Grot włóczni, 12. Grot dziurytu, 13. Umbo żel., 14. Fragment okucia brzegu tarczy, 15. Nity żel., 16. Część imacza żel. z nitom, 17. Miecz żel., 18. Część pochwy miecza, 19. Kółko żel., 20—22. Okucia pochwy, 23. Zapinka żel., 24. Część szpili kość., 25. Część szydła żel., 26. Nóż żel., 27. Nożyce żel. Nr 1—10 w $\frac{1}{3}$ w. n., reszta w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 337. Contenu de la tombe no 328. 1—4, 6—10. Vases rituels, 5. Urne, 11. Pointe de lance, 12. Pointe de javelot, 13. Umbo, 14. Fragment de ferrure du bord de bouclier, 15. Rivets en fer, 16. Fragment de poignée de bouclier, 17. Epée à deux tranchants, 18. Fragment de fourreau en fer, 19. Anneau en fer, 20—22. Ferrures de fourreau, 23. Fibule en fer, 27. Ciseaux en fer. Nos 1—10 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

dla pochwy. Przy okuciach kółka żelazne. Miecz jest silnie zniszczony przez rdzę. Dług. (wyprostowanego) miecza 77,5 cm, dług. kołca 12,0 cm, szer. ostrza 3,7 cm. Rys. 337, 17.

b) Dolna część żelaznego okucia pochwy, złożona z rynienkowatych okuc brzegów i zakończenia w kształcie dwóch nierówno spłaszczonych kul. Dług. zach. 18,0 cm. Rys. 337, 18.

6 nitów. rozmieszczonych w trzech parach. Umbo jest silnie uszkodzone przez rdzę. Wys. 11,0 cm, średn. 15,5 cm, wys. kołnierza 1,5 cm, szer. brzegu 2,0 cm. Rys. 337, 13.

h) Fragment żelaznego, rynienkowatego okucia brzegu tarczy. Dług. 4,3 cm. Rys. 337, 14.

i) Prosty nóż żelazny z lekko wygiętym grzbietem i trzonkiem wyodrębnionym obustronnie pod kątem prostym. Dług. 14,5 cm, dług. trzonka 5,0 cm, najw. szer. 2,0 cm. Rys. 337, 26.

j) Nożyce żelazne z rozszerzonym na zgięciu kabłąkiem i tępo ściętymi końcami, wyodrębnionymi schodkowo. Dług. 15,2 cm, szer. ostrza 1,6 cm. Rys. 337, 27.

k) Część szydła żelaznego z okrągłym w przekroju ostrzem. Dług. zach. 8,7 cm. Rys. 337, 25.

l) Silnie zniszczona przez rdzę zapinka żelazna z szeroką, trąbkowato uformowaną główką i okrągłym grzebykiem na zgięciu kabłąka. Nóżka zakończona podwójną tarczką z guzkiem. Wielozwojowa sprężynka z cięciwą górną owinięta dokoła nasady główki. Dług. 5,3 cm, wys. 2,4 cm. Rys. 337, 23.

Wśród kości w popielnicy znajdowały się:

l) Ułamki żelaznego imacza do tarczy z profilowanym zakończeniem. Rys. 337, 16.

m) Trzy gwoździe z dużymi półkulistymi główkami i czworobocznymi trzonkami. Rys. 337, 15.

n) Kółko żelazne o przekroju rombowa- tym. Rys. 337, 19.

o) Część szpili kościanej z główką w kształcie luźno rozstawionych krążków. Dług. zach. 5,0 cm. Rys. 337, 24.

329. Grób jamowy (zniszczony)

Poniżej warstwy przemieszanej na głęb. 48 cm znajdowało się w ciemno zabarwionym piasku skupienie skorup, spalonych kości i węgla drzewnego. W warstwie przemieszanej znajdowały się nieco na płd. rozproszone kamienie, być może tworzące niegdyś pokrywę grobową. Wśród skorup znaleziono drobne ułamki zapinki żelaznej. Skorupy, wszystkie przepalone, należą do naczyń z facetowanymi krawędziami oraz naczyń z obrzucaną powierzchnią.

330. Grób jamowy

Na głęb. 55 cm pod warstwą gleby i nanieśionego wodą piasku z żyłami limonitowymi znajdowała się kolistego kształtu jama, wypełniona smolisto-czarnym piaskiem, który zawierał dużą ilość skorup skruszałych

Ryc. 338. Grób 330 od strony połudn.-zach. —
Fig. 338. Tombe no 330 vue de Sud-Est

c) Dwa żelazne okucia pochwy o płasko-kolistym przekroju. Dług. 3,9 cm, i 4,4 cm. Rys. 337, 18 i 22.

d) Taśma do okucia żelazne pochwy. Dług. 4,8 cm, szer. 1,6 cm. Rys. 337, 20.

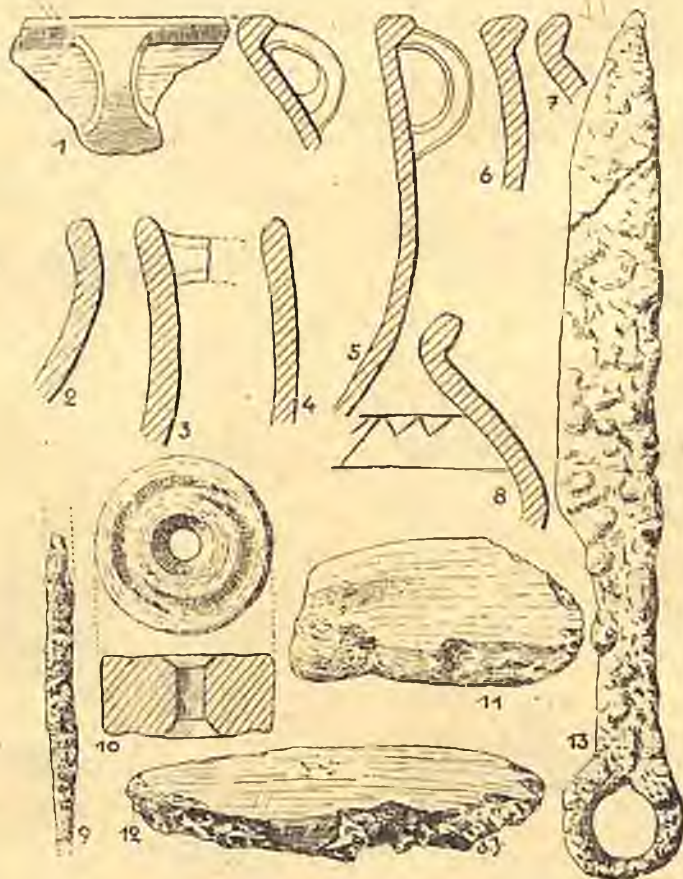
e) Żelazny grot oszczepu liściowatego kształtu z krótką tuleją. Zeberko środkowe słabo zaznaczone. Grot silnie zniszczony przez rdzę. Dług. 16,4 cm, dług. tulei 5,0 cm, najw. szer. ostrza 4,0 cm. Rys. 337, 11.

f) Silnie zniszczony przez rdzę żelazny grot dziryty z tuleją, prawdopodobnie zwężoną w środku. W tulei nit poprzeczny. Dług. 17,4 cm, dług. tulei ok. 7,5 cm, rozpiętość zadziórki dziryty ok. 5,0 cm, śr. tulei przy wlocie 1,5 cm. Rys. 337, 12.

g) Żelazne umbo tarczy, stożkowate, z lekko wyodrębnionym kolcem. Na brzegu

spalonych kości i węgiel drzewny, wszystko równomiernie rozrzucone w całym wnętrzu jamy. Wśród skorup przęślik gliniany, nóż żelazny i część szydła żelaznego. Rys. 338. Skorupy należą do kilku naczyń z facetywnymi brzegami o pow. gładzonej, czarnej (rys. 339, 1, 5—7), w jednym wypadku do naczynia zdobionego linią zygzakowatą

W środku jamy wśród skorup znajdowały się dwie podkładki kamienne z wygładzonymi płaszczyznami, noszącymi ślady używania. Pierwsza z krystalicznego łupku, posiada ślady używania z obu stron, z których jeden jest płaski, drugi nieregularny. Wym.: $7,0 \times 5,5$ cm. Rys. 339, 11. Druga z drobnoziarnistego piaskowca permskiego, owalna

Ryc. 339. Zawartość grobu 330. 1—8. Profile brzegów naczyń, 9. Fragment szydła żel., 10. Przęślik glin., 11—12. Podkładki kam. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 339. Contenu de la tombe no 330. 1—8. Profils de bords de vases, 9. Fragment d'alène en fer, 10. Fusaïole en argile, 11—12. Caillou. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

(rys. 339, 8) oraz do naczyń szerokootworowych i większego kubka (rys. 339, 2—4)).

a) Przęślik gliniany, cylindryczny, z lejkowatymi wgłębieniami przy otworze i obustronnym, pierścieniowatym wgłębieniem. Średn. 4,4 cm, wys. 2,0 cm. Rys. 339, 10.

b) Zupełnie zniszczony przez rdzę fragment szydła(?) żelaznego o dług. zach. 8,0 cm. Rys. 339, 9.

c) Prosty nóż żelazny z trzonkiem wyodrębnionym tylko od strony ostrza i zakończonym dużym kółkiem. Silnie zniszczony przez rdzę. Dług. 22,0 cm, dług. ostrza 12,5 cm, szer. ostrza 2,5 cm. średn. kółka około 30,0 cm. Rys. 339, 13.

w kształcie, ma jedną stronę zupełnie płaską, wygładzoną, druga jest surowa. Wym.: $10,0 \times 8,5$ cm. Rys. 339, 12.

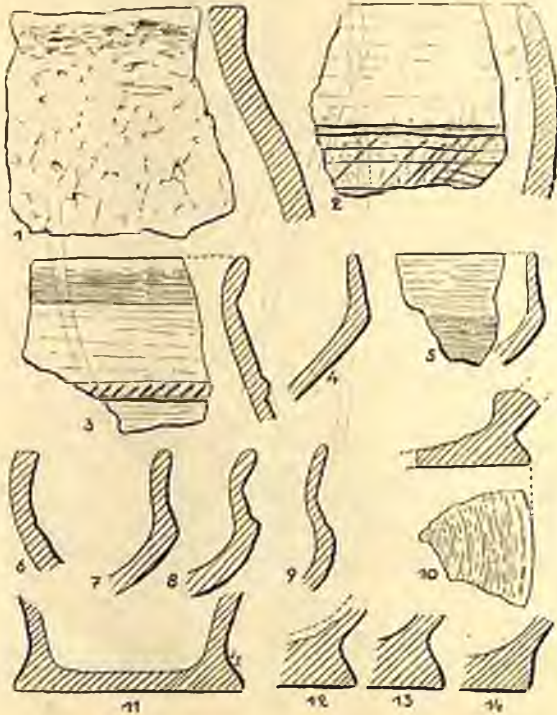
331. Grób zniszczony

Na terenie przyległym do rowu szosowego, w przemieszanej warstwie znajdowały się rozrzucone skorupy i spalone kości. Skorupy należą do naczyń nieuszkodzonych w ogniu (rys. 340. 1 i 2) i przepalonych. Pierwsze pochodzą z dużych naczyń z gliny z obfitą domieszką tłuczonego kamienia, reszta należy do rozmaitego rodzaju czarek. Wśród podstaw, w większości stożkowato wyodrębnio-

nych, znajduje się fragment podstawy naczynia toczzonego na kole. (rys. 340, 10).

332. Grób zniszczony

Grób ten, podobnie jak poprzedni, został zniszczony w czasie budowy szosy. Duży rozrzut skorup i kości spalonych nie pozwolił dokładnie zlokalizować grobu. Część skorup należy do dużego naczynia z baniastym brzuścem i silnie wygiętym na zewnątrz

Ryc. 340. Ułamki naczyń ze zniszczonego grobu 331. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 340. Tessons de la tombe détruite no 331. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

brzegiem. Gлина z b. dużą domieszką tłuczonego kamienia (rys. 341, 1). Reszta ułamków należy do przepalonych, często zdobionych czarek. Główna z półkulistym brzuścem i wgniecionym dnem dała się zrekonstruować (rys. 341, 7). Wys. 3,8 cm, średn. 8,4 cm. W zasięgu skupienia skorup znaleziono jeden gwóźdź żelazny z półkulistą główką i zgiętym pod kątem prostym trzonem (rys. 341, 8).

333. Grób zniszczony

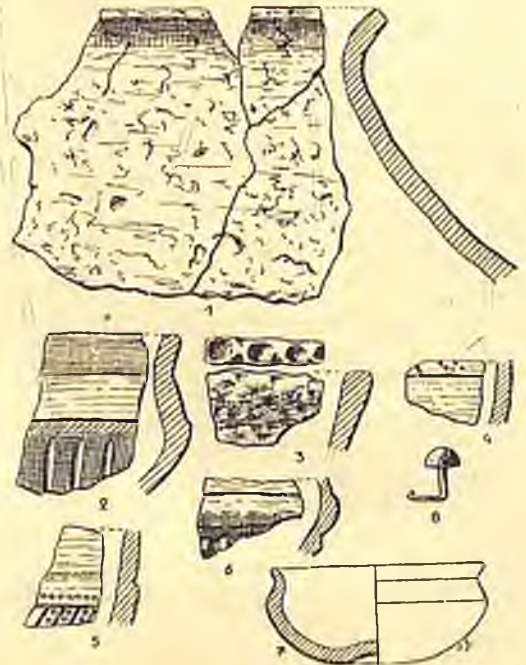
W przemieszanej warstwie na terenie zniszczonym podczas budowy szosy znajdowało się skupienie skorup, spalonych kości i przedmiotów metalowych, pochodzących ze zniszczonego grobu popielnicowego. Część skorup należy do popielnicy z wyodrębnioną

podstawą; powierzchnia szorstka, glina z domieszką tłuczonego kamienia (rys. 342, 9). Reszta należy do przepalonych naczyń i czarek (rys. 342, 8).

W pobliżu skorup znajdowały się poniższe przedmioty:

a) Żelazny grot oszczepu z wąskim, c soczewkowatym przekroju ostrzem i okrągłą przedłużoną na żeleźce tuleją. Dług. 17,5 cm, dług. tulei 6,0 cm, najw. szer. ostrza 2,1 cm, średn. tulei u wylotu 1,9 cm. Rys. 342, 1.

b) Część żelaznego i m a c z a tarczy z półkolistą w przekroju rączką i rozszerzonym trapezowato końcem, w którym tkwi nit. Dług. zach. 14,0 cm, szer. rączki 1,8 cm, szer. końca 3,1 cm. Rys. 342, 2.

Ryc. 341. Zawartość zniszczonego grobu 332. 1—6. Skorupy, 7. Czarka, 8. Nit żel. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 341. Contenu de la tombe détruite no 332. 1—6. Tessons, 7. Coupelle, 8. Rivet en fer. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

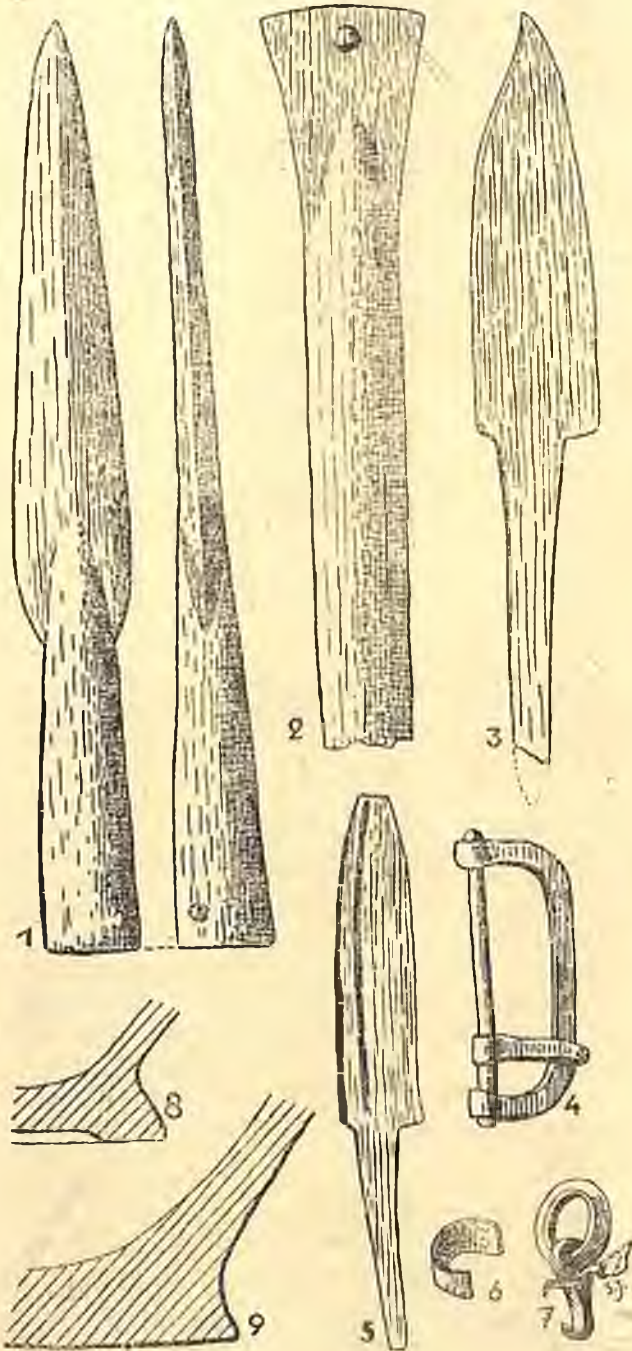
c) Szeroki n ó ż żelazny, prosty z długim trzonem, obustronnie wyodrębnionym pod kątem prostym. Dług. 14,0 cm, dług. trzonka 6,0 cm, szer. ostrza 2,4 cm. Rys. 342, 3.

d) Uszkodzony, prosty n ó ż żelazny z łukowatym grzbietem, jednostronną strudziną i obustronnie wyodrębnionym trzonkiem. Dług. zach. 10,8 cm, dług. trzonka 4,5 cm, najw. szer. ostrza 1,5 cm. Rys. 342, 5.

e) Żelazna s p r z ą c z k a do pasa,, złożona z prostokątnej ramy, osi i kolca. Wymiary: 5,8 × 2,3 cm. Rys. 342, 4.

f) Część k ó ł k a z taśmy żelaznej. Szer. taśmy 1,0 cm, średn. kółka 2,0 cm. Rys. 342, 6.

g) Uchwyt brązowy (zawieszka), złożony z kółka i skobla, przy którym są widoczne resztki blachy brązowej. Średn. kółka 1,7 cm. Rys. 342, 7.

Ryc. 342. Zawartość zniszczonego grobu 331. 1. Grot włóczni, 2. Część imacza żel., 3 i 5. Noże żel., 4. Sprzączka żel. do pasa, 6. Okucie żel., 7. Uchwyt brąz. Wszystko w $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 342. Contenu de la tombe détruite no 331. 1. Pointe de lance, 2. Fragment de poignée de bouclier, 3 et 5. Couteaux en fer, 4. Boucle en fer, 6. Ferrure en fer, 7. Ferrure en bronze. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

334. Grób jamowy

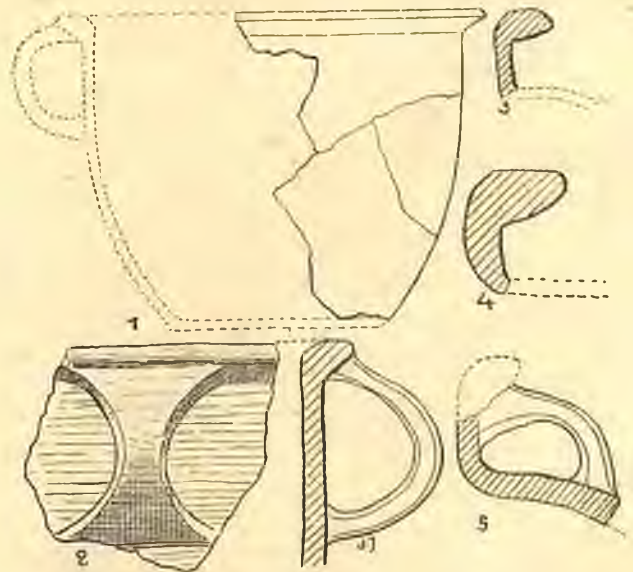
Poniżej warstwy przemieszanej zachowała się dolna część grobu jamowego, wypełniona smolisto-czarnym piaskiem, zawierającym skorupy i spalone kości. Zabytki te znajdowały się również w warstwie przemieszanej ponad grobem. Z ułamków udało się zrekonstruować kubek z profilowaną krawędzią (rys. 343, 1); pow. gładzona, ciemna i brunatna. Reszta ułamków należy do naczyń z cylindryczną szyjką i baniastym brzuścem w $\frac{2}{3}$ wys. (rys. 343, 3—5) i innych (rys. 343, 2). Wszystkie skorupy przepalone.

335. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zupełnie zniszczony)

W warstwie przemieszanej, na głęb. 40 cm znajdowały się w dużym rozrzucie (o promieniu 1,0 m) liczne skorupy przepalone, należące do kilku naczyń i czarek (rys. 344, 13—13) i zupełnie zniszczonej, skruszałej popielnicy o pow. lśniącej, czarnej, zdobionej ornamentem meandrowym. Między skorupami spalone kości i węgiel drzewny, fragment brązowej zapinki silnie profilowanej (rys. 344, 14) i dwa jednakowe nitki żelazne z dużymi, płasko-kulistymi główkami o średn. ok. 2,2 cm. (rys. 344, 15—16).

336. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 63 cm poniżej warstwy przemieszanej zachowała się podłużnego kształtu dolna część jamy, wypełniona intensywnie

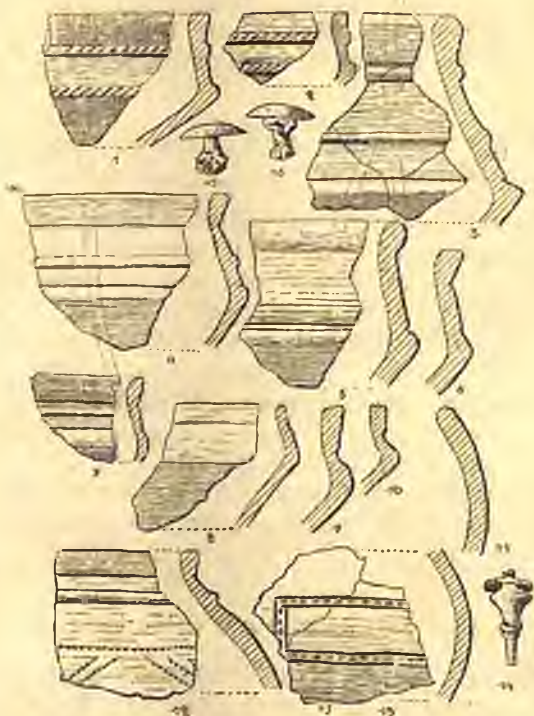
Ryc. 343. Ułamki naczyń z grobu 334. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 343. Tessons de la tombe no 334. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

czarno-zabarwionym piaskiem, który zawierał kilka przepalonych skorup, kostek spalonych i przęślik gliniany. Rys. 345.

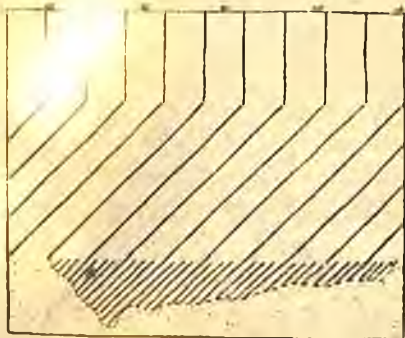
Wśród kilku skorup wyróżnić można:

1. Fragment czaraki z brzegiem wygiętym na zewnątrz i półkulistym brzuścem. Rys. 346, 1.

a) Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami po obu stronach otworu. Wys. 1,5 cm, średn. 3,3 cm. Rys. 346, 2.

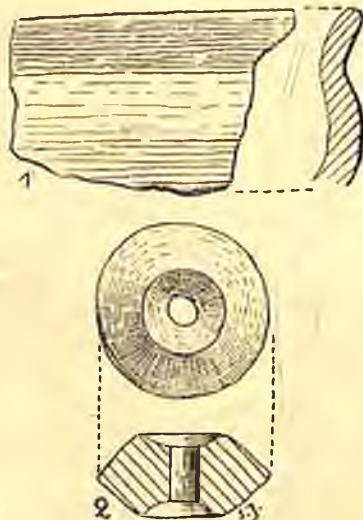
Ryc. 344. Zawartość zniszczonego grobu 335. 1—13. Skorupy, 14. Część zapinki brąz., 15—16. Nity żel. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 344. Contenu de la tombe détruite no 335. 1—13. Tessons, 14. Fragments de fibule en bronze, 15—16. Rivets en fer. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

Ryc. 345. Przekrój grobu 336. Podziałka 1:20. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, ||||| czarno zabarwiony piasek, :::: żółty piasek, X przęślik. — Fig. 345. Coupe de la tombe no 336. Echelle 1:20. ||| glèbe, |||| couche mêlée, ||||| sable noirci, :::: sable jaune, X fusaïole

337. Grób jamowy (uszkodzony)

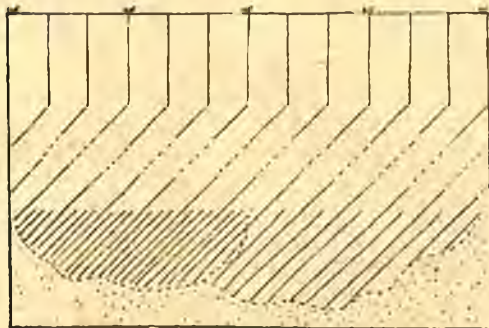
Poniżej warstwy przemieszanej, na głęb. 76 cm, znajdowała się dolna część grobu jamowego, wypełniona czarno zabarwionym piaskiem (rys. 347). Wewnątrz kilka przepalonych skorup, należących do baniastego naczynia z facetowanym brzegiem o pow. niezbyt starannie wygładzonej, koloru ceglatego. Rys. 348. Kości spalone rozsypały się.

Ryc. 346. Zawartość zniszczonego grobu 336. 1. Skorupa, 2. Przęślik. $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 346. Contenu de la tombe détruite no 336. 1. Tesson, 2. Fusaïole. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

338. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

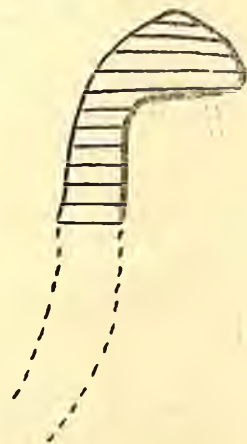
Poniżej warstwy przemieszanej w żółtym piasku w jamie o nieforemno kolistym zarysie w rzucie poziomym, wypełnionej ciemno zabarwionym piaskiem, stała w środku jamy popielnica z kośćmi i darami grobo-

Ryc. 347. Przekrój grobu 337. Podziałka 1:20. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, ||||| czarno zabarwiony piasek, ||||| ciemny piasek, :::: żółty piasek. — Fig. 347. Coupe de la tombe no 337. ||| glèbe, |||| couche mêlée, ||||| sable noirci, ||||| sable foncé, :::: sable jaune

wymi, otoczona dwiema przystawkami. Luźno w jamie znajdował się nóż żelazny, ułamki zniszczonej zapinki brązowej i drobne, spalone kości. Popielnica i przystawki stały w górnej części jamy.

1. Popielnica z baniastym brzuścem i smukłą częścią dolną, z brzegiem wygiętym na zewnątrz. Szyjka wyodrębniona pozioma listwą, poniżej której znajduje się ornament meandrowaty. Pow. gładzona, szaro-brunatna. Wys. 16 cm, średn. 20,4 cm, otwór 13,2 cm, dno 8,6 cm. Rys. 349, 1.

Ryc. 348. Profil brzegu naczynia z grobu 337. W. n. — Fig. 348. Profil de bord de vase de la tombe no 337. gr. nat.

2. Profilowana czarka na smukłej podstawie z pow. gładzoną, szaro-żółtą. Wypaczona w ogniu. Wys. 8,0 cm, średn. 16,0 cm, dno 5,8 cm. Rys. 349, 3.

3. Profilowana czarka na stożkowatej podstawie, z pow. gładzoną, szaro-żółtą. Wypaczona w ogniu. Wys. 8,6 cm, średn. około 10,0 cm, dno 5,9 cm. Rys. 349, 2.

Wśród kości w popielnicy:

a) Dwustożkowy przęślik gliniany o łagodnym załomie, z dużymi wgłębieniami przy otworze. Wys. 1,5 cm, średn. 4,3 cm. Rys. 349, 5.

b) Uszkodzona igła żelazna do szycia, zgięta. Dług. 11,5 cm. Rys. 349, 4.

c) Szpila żelazna z łukowato zgiętą główką. Dług. 4,6 cm. Rys. 349, 6.

d) Profilowana główka szpili kościanej; poniżej główki otwór. Dług. 1.1 cm, średn. 0,6 cm. Rys. 349, 8.

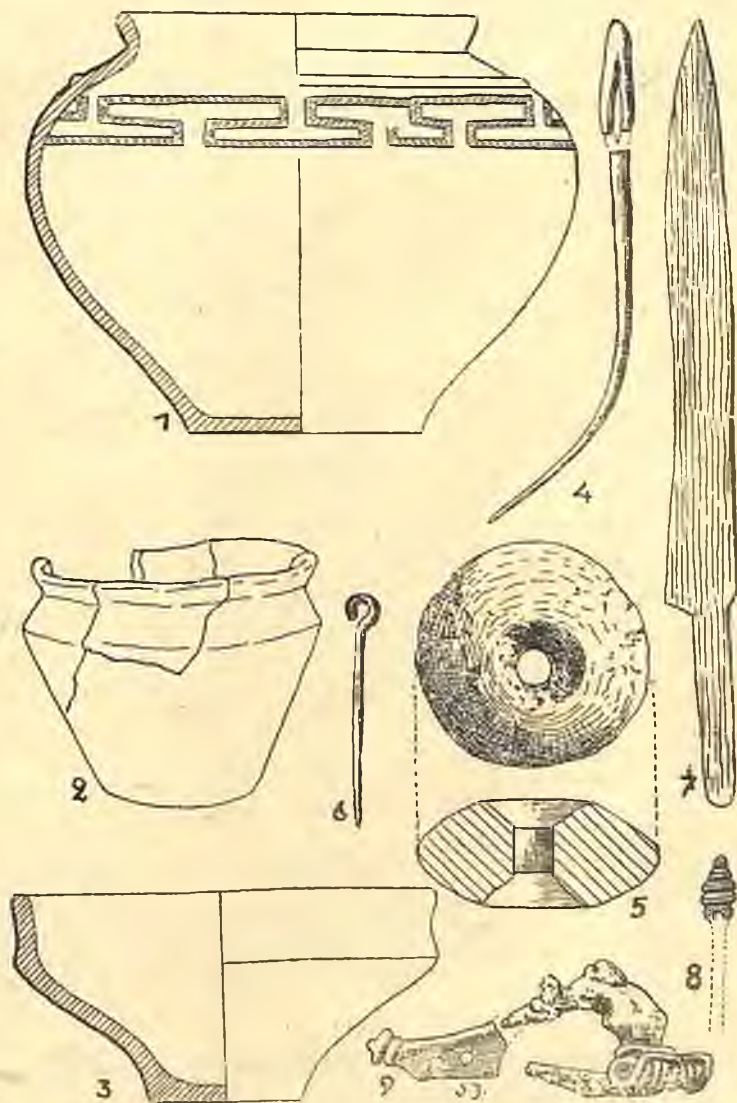
Luźno w jamie:

e) Prosty nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym. Dług. 15,0 cm, dług. trzonka 3,8 cm, szer. ostrza 1,3 cm. Rys. 349, 7.

f) Częściowo stopiona, silnie profilowana zapinka brązowa z oparciem dla sprężynki, górną cięciwą i haczykiem. Nóżka zakończona profilowanym guzem, w pochewce dwa otwory. Dług. ok. 5,5 cm. Rys. 349, 9.

339. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 65 cm, poniżej warstwy przemieszanej zachowała się dolna część okrągłej jamy, wypełnionej czarno zabarwionym piaskiem, który zawierał kilka przepalonych skorup, spalone kości i węgiel drzewny. Dno w przekroju pionowym miało kształt płasko-

Ryc. 349. Zawartość grobu 338. 1. Popielnica, 2—3. Czarki, 4. Igła żel., 5. Przęślik, 6. Szpila żel., 7. Nóż żel., 8. Główka szpili brąz., 9. Zapinka brąz. Nr 1—3 w $\frac{1}{3}$ w. n., reszta w $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 349. Contenu de la tombe no 338. 1. Urne, 2—3. Coupelles, 4. Aiguille en fer, 5. Fusaïole, 6. Épingle en fer, 7. Couteau en fer, 8. Épingle en bronze, 9. Fibule en bronze. Nos 1—3 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

kolisty (nieckowaty). Skorupy należą do: baniastego kubka o powierzchni gładzonej, brunatnej, dwustożkowej czarki z ostrym załomem brzuśca i nieco zgrubiałym brzegiem oraz większego naczynia o pow. gładzonej; ściana boczna tego naczynia przechodzi linią łagodną w dno.

340. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (uszkodzony)

Na głęb. ok. 70 cm poniżej warstwy przemieszanej znajdowała się owalna jama, wy-

nóz żelazny. Grób ten został zniszczony zupełnie w swej górnej części. Na planie (rys. 350) widoczna jest dolna część jamy.

Na inwentarz grobu składają się:

1. Popielnica (zrekonstruowana) dwustożkowa z zaokrąglonym załomem brzuśca i dwiema listwami poniżej brzegu. Wys. zach. 24,0 cm, średn. ok. 28,5 cm, dno 12,4 cm. Rys. 351, 1.

2. Mała, głęboka, ostro profilowana czarka z pow. gładzoną, ciemno-szarą. Wys. 7,2 cm. średn. 9,4 cm, dno 5,2 cm. Rys. 351, 4.

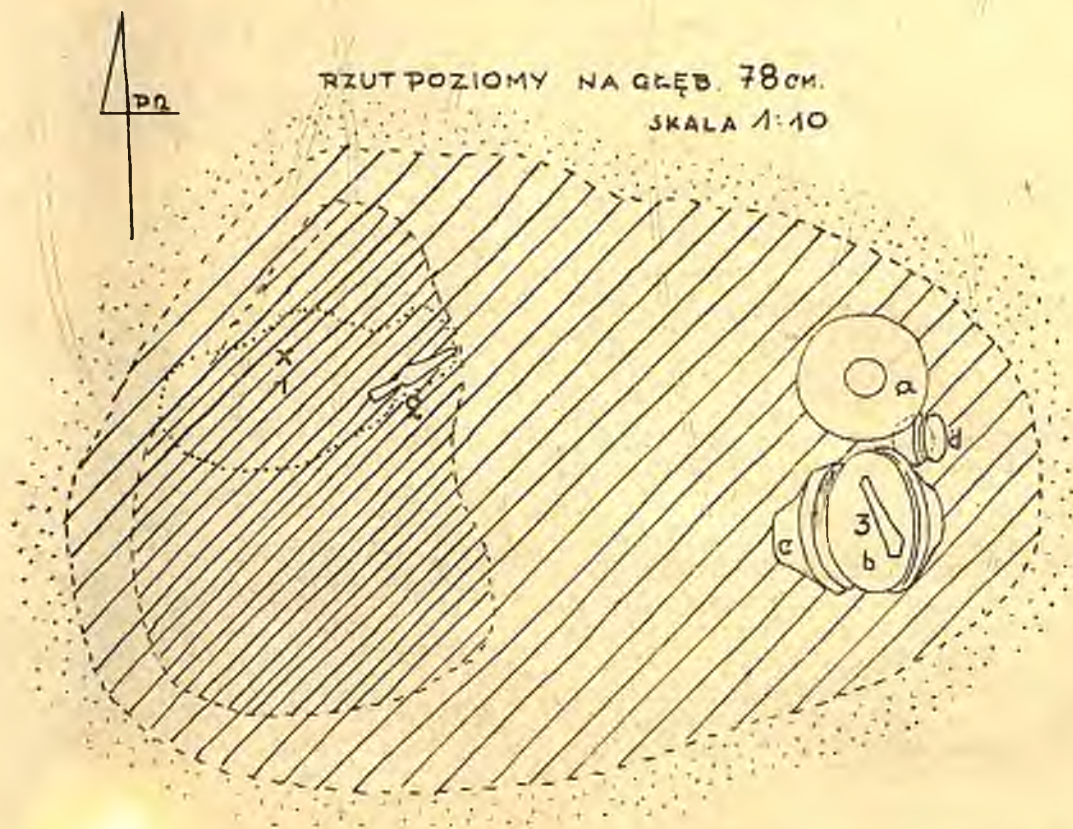

Fig. 350. Plan grobu 340. Podziałka 1:10. //// smolisto-czarny piasek, /// ciemny piasek, :::: żółty piasek, 1. Zapinka brąz., 2. Grot włóczni, 3. Część noża żel., a, b, c, d. Czarki glin., zasięg ułamków rozbitej popielnicy. — Fig. 350. Plan de la tombe no 340. Echelle 1:10. //// sable noir, /// sable foncé, :::: sable jaune, 1. Fibule en bronze, 2. Pointe de lance, 3. Fragment de couteau, a, b, c, d. Coupelles

pełniona ciemnym piaskiem. W zachodniej części jamy, gdzie piasek był smolisto-czarny i zawierał b. dużo kawałków zwęglonego drzewa, stała popielnica, zupełnie pognieciona; ułamki były rozrzucone, podobnie spalone kości. W niej też znajdowały się resztki żelaznego oszczepu i miniaturowej zapinki brązowej. Na wschodnim krańcu jamy stały cztery czarki, z których jedna silnie zniszczony

3. Ostro profilowana czarka o pow. lśniącej, czarnej. Wys. 11,0 cm, średn. 19,0 cm, dno 7,2 cm. Rys. 351, 3.

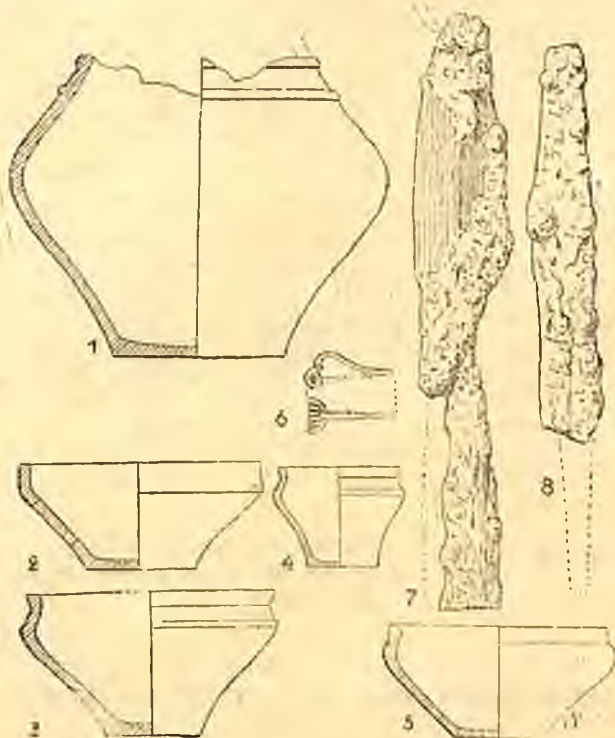
4. Profilowana czarka z cylindryczną szyjką i łagodnym załomem; pow. gładzona, czarna i brunatna. Wys. 8,4 cm, śred. 17,0 cm, dno 5,4 cm. Rys. 351, 5.

a) Żelazny grot oszczepu, uszkodzony z daszkowatym przekrojem ostrza. Dług.

zach. 15,0 cm, szer. ostrza ok. 2,3 cm. Rys. 351, 7.

b) Silnie zniszczone przez rdzę ostrze prostego noża żelaznego. Dług. zach. 10,0 cm, szer. ostrza ok. 1,5 cm. Rys. 351, 8.

c) Miniaturowa zapinka brązowa z jednego kawałka drutu; sprężynka 6-zwojowa z dolną cięciwą. Dług. 2,3 cm, wys. 1,0 cm. Rys. 351, 6.

Ryc. 351. Zawartość grobu 340. 1. Popielnica, 2—5. Czarki, 6. Zapinka brąz., 7. Grot włóczni, 8. Nóż żel. 1—5 = $\frac{1}{4}$ w. n. 6—8 = $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 351. Contenu de la tombe no 340. 1. Urne, 2—5. Coupelles, 6. Fibule en bronze, 7. Pointe de lance, 8. Couteau en fer. Nos 1—5 = $\frac{1}{4}$ gr. nat., 6—8 = $\frac{1}{2}$ gr. nat.

341. Grób zniszczony Starsza epoka brązowa

342. Grób jamowy (zniszczony)

W przemieszanej warstwie, na głęb. 65 cm znajdowały się soczewki czarno-zabarwionego piasku, zawierające kawałki węgla drzewnego, drobne uszkodzone skorupy i spalone kości. Wśród skorup wyróżniają się drobne ułamki małej, profilowanej czarki o lśniącej powierzchni.

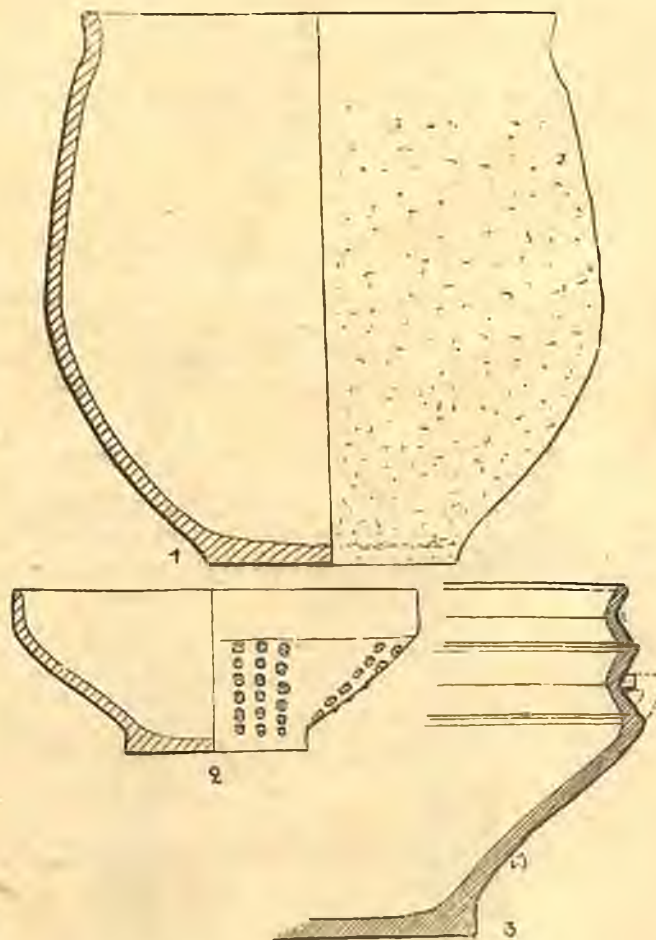
343. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Na głęb. 48 cm, w przemieszanej warstwie stała ukośnie popielnica szerokootworo-

wa, workowatego kształtu o pow. gładko obmazywanej, ciemno-szarej. Wys. 28 cm, śr. 27,6 cm, otwór 23,0 cm, dno 11,8 cm (rys. 352, 1). Wewnątrz znajdowały się ułamki dwóch przepalonych czarek; niżej drobne kości spalone. Pierwsza czarka z cylindrycznym brzegiem, brzuścem zdobionym pionowymi szeregami dołków wykonanych paznokciem i podstawą z lekka stożkowato wyodrębnioną. Pow. gładzona, szara. Wys. 8,4 cm, średn. ok. 20,0 cm. dno 9,3 cm. (rys. 352, 2).

Reszta ułamków należy do czarki ostro profilowanej z „dwupiętrowym“ brzegiem. Jedno ucho stwierdzono przy dolnej „kondygnacji“. Pow. szaro-brunatna. Rys. 352, 3.

Wokół popielnicy znaleziono kilka drobnych kości spalonych i dalsze, drobne skorupy, które należą zapewne do zniszczonych grobów, istniejących przed powstaniem tzw. warstwy przemieszanej.

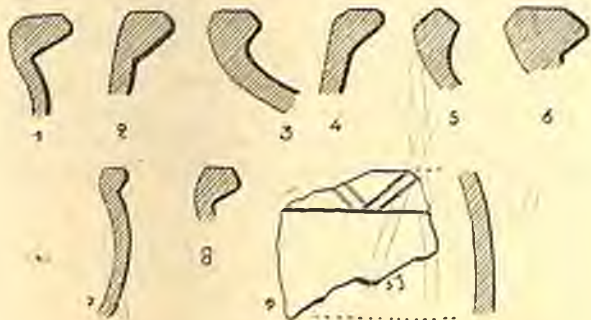

Ryc. 352. Zawartość grobu 343. 1. Popielnica, 2. Czarka, 3. Profil czarki „dwupiętrowej“ $\frac{1}{4}$ w. n. — Fig. 352. Contenu de la tombe no 343. 1. Urne, 2. Coupelle, 3. Profil de coupelle à deux étages. $\frac{1}{4}$ gr. nat.

344. Grób skrzynkowy (zniszczony)
Kultura „pomorska“

345. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 53 cm w przemieszanej warstwie znajdowały się soczewki czarno zabarwionego piasku, między nimi skupienia przepalonych skorup, należących do kilku naczyń o brzegach facetowanych (rys. 353, 1—9), spalone kości, węgiel drzewny, kawałek blaszki żelaznej i resztki b. małej blaszki brązowej.

Ryc. 353. Profile skorup ze zniszczonego grobu 345. 1/2 w. n. — Fig. 353. Profils de tessons de la tombe détruite no 345. 1/2 gr. nat.

346. Grób jamowy (zniszczony)

Na głęb. 45 cm w warstwie przemieszanej znajdowało się kilka skorup przepalonych i spalonych kości. Skorupy pochodzą od naczyń z facetowanym brzegiem. Rys. 354.

347. Grób jamowy (zniszczony)

W przemieszanej warstwie na głęb. 56 cm widoczna ciemniejsza plama, powyżej ułamek kubka (rys. 355) z taśmowatym uchem o roz-

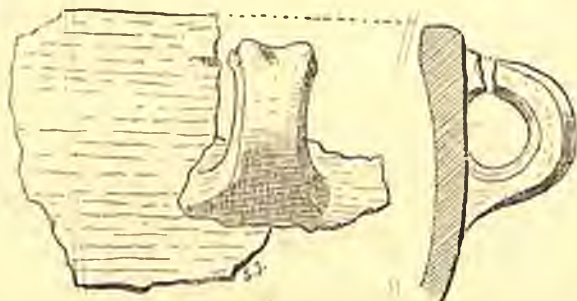

Ryc. 354. Profile brzegów ze zniszczonego grobu 346. W. n. — Fig. 354. Profils de bords de vases de la tombe détruite no 346. Gr. nat.

szerzonych nasadach. Przy górnej nasadzie małe wgłębienie. Kości brak; kilka węglików drzewnych.

348. Grób jamowy

Na głęb. 85 cm, poniżej przemieszanej warstwy znajdowała się podłużna jama, wypełniona smolisto-czarnym piaskiem. Wewnątrz równomiernie rozrzucone po całym wnętrzu przepalone fragmenty dwóch naczyń, spalone kości i węgiel drzewny. Na głęb. 104 cm leżało szydło żelazne, a na sa-

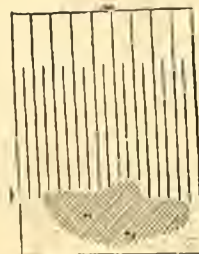

Ryc. 355. Fragment kubka z grobu 347. 1/2 w. n. — Fig. 355. Fragment de gobelet de la tombe no 347. 1/2 gr. nat.

mym prawie dnie jamy szczypce brązowe. Rys. 356.

Skorupy należą do dwóch baniastych naczyń z facetowanymi krawędziami i taśmowatymi, w środku zwężonymi uchami. Pow. pierwszego gładzona, ceglasto-brunatna (rys. 357, 1), drugiego — niezbyt starannie wygładzona, żółtawo-szara (rys. 357, 4).

a) Szydło żelazne z długim czworobocznym trzonkiem. Dług. całego szydła 9,5 cm, dług. trzonu 5,4 cm. Rys. 357, 3.

Ryc. 356. Profil grobu 348. Podziałka 1:15. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, //// czarno zabarwiony piasek, X₁ szydło żel., X₂ szczypce brąz. — Fig. 356. Coupe de la tombe 348. Échelle 1:15. ||| glèbe, |||| couche mêlée, //// sable noirci, X₁ alène en fer, X₂ pinces en bronze

b) Szcypce brązowe z wąskiej taśmy z kółkiem do regulacji rozstępu ramion. Dług. 6,2 cm, szer. ostrza 0,7 cm. Rys. 357, 2.

349. Grób jamowy

Na głęb. 67 cm znajdowała się podłużna jama, zorientowana w kierunku wsch.-zach., o wymiarach: 1,65 × 0,75 m, wypełniona ciemno zabarwionym piaskiem, który przy krawędziach jamy (na stronie wschodniej) był smolisto-czarny i zawierał ułamki, należące do dwóch naczyń i silnie zniszczone przez rdzę przedmioty żelazne. Spalone kości tworzyły skupienie w środku jamy.

Skorupy należą do dwóch podobnych do siebie naczyń, różnych wymiarami, z białym brzuścem o załomie w dolnej części, facetowanym brzegiem i taśmowatym, zwężonym w środku uchem. Pow. gładzona, szaro-ciemna. Większe naczynie zdobione ornamentem w postaci zaczepiających się

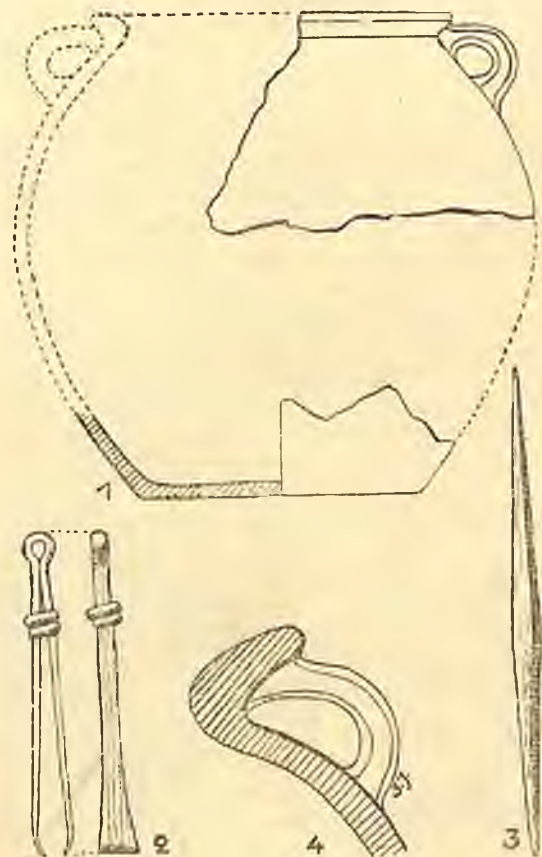
klamer. Wymiary większego naczynia: średn. 18,4 cm, otwór 10,6 cm, dno około 8,0 cm (rys. 358, 1); wymiary mniejszego: średn. ok. 12,0 cm, otwór 7,8 cm, dno 5,4 cm. Rys. 358, 2.

a) Nóż żelazny z prostym ostrzem, łukowato wygiętym grzbietem i łagodnie wyciętym obustronnie trzonkiem; nieco uszkodzony. Dług. zach. 13,7 cm, szer. ostrza 2,9 cm. Rys. 358, 4.

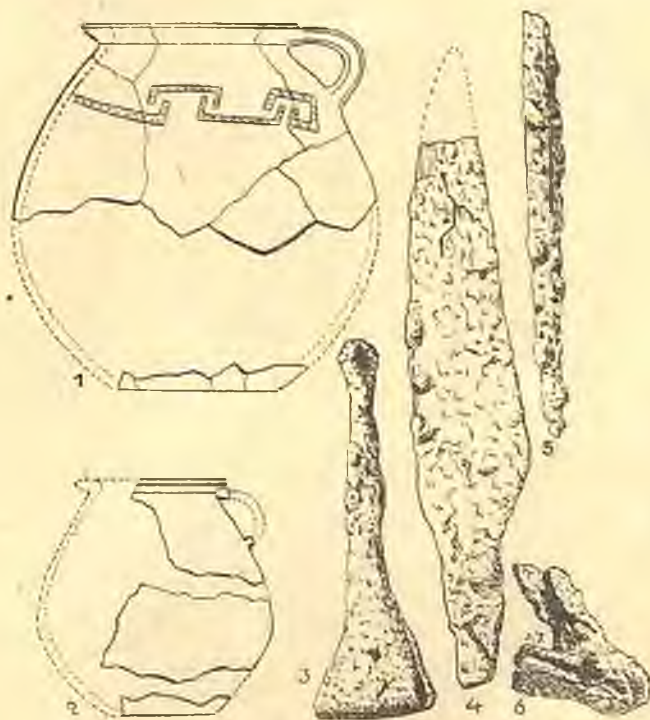
b) Szcypce żelazne z kolisto uformowanym kabląkiem, wąskimi ramionami i silnie rozszerzonymi trapezowatymi ostrzami. Dług. 9,6 cm, szer. ostrza 3,0 cm. Rys. 358, 3.

c) Silnie zniszczone, ułamkowo zachowane szydło żelazne. Rys. 358, 5.

d). Dwa jednakowe ogniwa żelazne, każde z dwoma uchwytyami. Silnie zniszczone. Rys. 358, 6.

Ryc. 357. Zawartość grobu 348. 1. Rekonstrukcja naczynia, 2. Szcypce brąz., 3. Szydło żel., 4. Profil brzegu naczynia. Nr 1 w $\frac{1}{3}$ w. n., reszta w $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 357. Contenu de la tombe no 348. 1. Reconstruction de vase, 2. Pincers en bronze, 3. Alène en fer, 4. Profil de bord de vase. No 1 en $\frac{1}{3}$, le reste en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

Ryc. 358. Zawartość grobu 349. 1—2. Ułamki naczyń $\frac{1}{4}$ w. n., 3. Szcypce żel., 4. Nóż żel., 5. Szydło żel., 6. Okucie żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 358. Contenu de la tombe no 349. 1—2. Tessonns $\frac{1}{4}$ gr. nat. 3. Pincers en fer, 4. Couteau en fer, 5. Alène en fer, 6. Ferrure en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

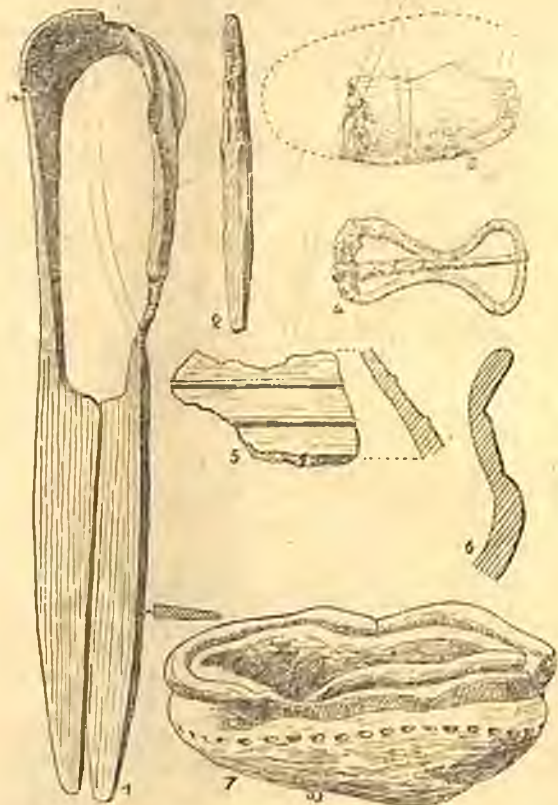
350. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

Na głęb. 69 cm, poniżej przemieszanej warstwy w czarno zabarwionym piasku znajdowały się liczne, spalone kości, pochodzące z rozbitej popielnicy, drobne kawałki węgla drzewnego, ułamki i całe naczynia, wypalone w ogniu oraz przedmioty metalowe.

z których nożyce leżały wyżej, w przemieszanej warstwie. Zachowały się dwie czarki, wtłoczone jedna w drugą, wypaczone, o pow. gąbczastej. Zewnętrzna czarka posiada półkuliste dno, wyodrębnioną szyjkę i zgrubiały brzeg. Na załomie ornament dołkowy (rys. 359, 7). Poza tym były ułamki baniastego naczynia z dwiema listwami na szyjce (rys. 359, 5) i fragmenty profilowanego naczynia (rys. 359, 6).

Do wyposażenia tego grobu należą:

a) Duże nożyce żelazne z rozszerzającym się kabłąkiem z żeberkiem w środku. Ostrza ramion są tępo ścięte, podobnie, jak

Ryc. 359. Zawartość grobu 350. 1. Nożyce żel., 2. Tłoczek żel., 3. Część kamienia do krzesania ognia, 4. Sprzączka żel. do pasa, 5—6. Skorupy $\frac{2}{6}$ w. n., 7. Dwie wtłoczone w ogień czarki. Ok. $\frac{1}{4}$ w. n. — Fig. 359. Contenu de la tombe no 350. 1. Ciseaux en fer, 2. Mouton, 3. Fragment de pierre à battre, 4. Boucle en fer, 5—6. Tesson, 7. Deux écuelles déformées au feu du bûcher (1—6 en $\frac{2}{6}$ gr. nat., 7 en env. $\frac{1}{4}$ gr. nat.)

u dzisiejszych nożyc (do cięcia blachy). Długość 25,0 cm, długość ostrza 12,5 cm, największa szerokość ostrza 2,3 cm. Grubość grzbietu ostrza 0,5 cm. Szerokość kabłąka 2,6 cm. Rys. 359, 1.

b) Tłoczek żelazny, czworoboczny w przekroju, bokami ściętymi w górnej części. Długość 10 cm, długość trzonka 4,2 cm, najw. średnica 5 cm. Rys. 359, 2.

c) Żelazna sprzączka do pasa z czworobocznego drutu z ramą w kształcie ósemki. Wymiary: 6,2 × 3,0 cm. Rys. 359, 4.

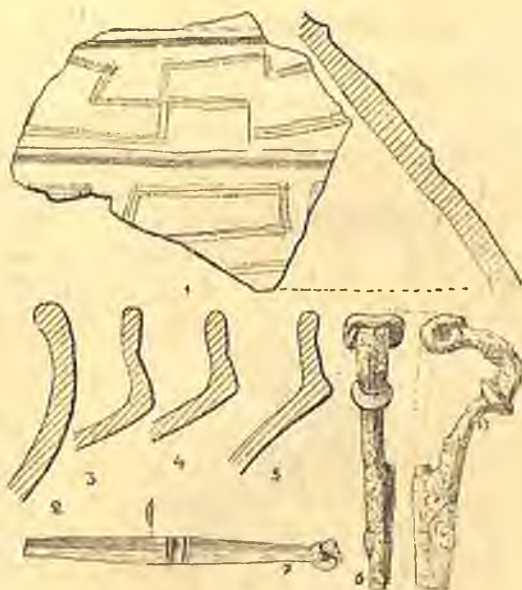
d) Ułamek kamienia (kwarcyt) do krzesania ognia. Rys. 359, 3.

351. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

W warstwie przemieszanej na głęb. 62 cm znajdowało się skupienie skorup, należących do dużej popielnicy o lśniącą czarną powierzchnię, zdobioną ornamentem wiązanych swastyk, wykonanym drobno-zębatym kółkiem (rys. 360, 1) i przepalonych czarek profilowanych (rys. 360, 3—5), spalone kości oraz część wąskiego imacza żelaznego (rys. 360, 7), ułamki umiasta i uszkodzona zapinka żelazna z wysoko zgiętym kabłąkiem, zdobionym wzdłuż przez środek wybijanymi kuleczkami; poniżej zgięcia kabłąka półkolisty grzebień; nóżka długa, sprężynka 4-zwojowa z górną cięciwą. Wys. 3,3 cm, długość 8,8 cm. Rys. 360, 6.

352. Grób jamowy (zniszczony)

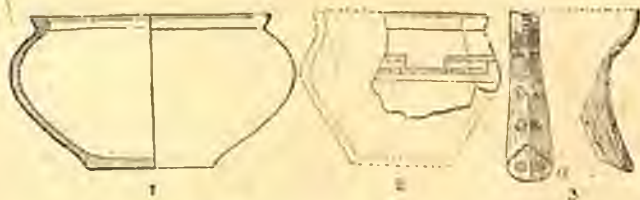
W przemieszanej warstwie, na głęb. 53 cm znajdowało się skupienie kilku skorup i kilka spalonych kości. Z ułamków zrekonstruowano częściowo dwa naczynia:

Ryc. 360. Zawartość zniszczonego grobu 351. 1. Fragment popielnicy, 2—5. Profile brzegów naczyń, 6. Zapinka żel., 7. Część imacza żel. $\frac{2}{6}$ w. n. — Fig. 360. Contenu de la tombe détruite no 351. 1. Tesson, 2—5. Profils de bords de vases, 6. Fibule en fer, 7. Fragment de poignée de bouclier. $\frac{2}{6}$ gr. nat.

1. płasko-baniaste naczynie z facetowaną krawędzią i lekko wyodrębnioną podstawą; powierzchnia gładzona, jasno-brunatna; wys. 10,0 cm, średn. 10,8 cm, otwór 15,0 cm, dno 8,0 cm. Rys. 361, 1.

2. Podwójnie stożkowaty kubek z ostrym załomem brzuśca i nieco zgrubiałym brzegiem; pow. gładzona, ceglasta; powyżej załomu ornament złożony z trzech pasm poziomych, których dwa zewnętrzne wypełnione są kreskami, tworzących rodzaj ornamentu schodkowego. Otwór 11,0 cm, średn. 13,2 cm. Rys. 361, 2.

Ryc. 361. Zawartość zniszczonego grobu 352. 1—2. Naczynia, 3. Część zapinki brązowej. 1—2 = 1/5 w. n., 3 = 2/5 w. n. — Fig. 361. Contenu de la tombe détruite no 352. 1—2. Vases, 3. Fragment de fibule en bronze. 1—2 = 1/5 gr. nat., 3 = 2/5 gr. nat.

W pobliżu tego skupienia skorup znaleziono fragment brązowej zapinki z oczkami, pokrytej szlachetną, zieloną patyną. Na długiej, rozszerzającej się trapezowato nożce trzy pary koncentrycznych kółek (oczek). Ostatnia para oddzielona od reszty ukośnymi kreskami. Kabłąk oddzielony od nożki poprzeczną listwą i powyżej zdobiony ornamentem drabinkowym. Dług. zach. 5,5 cm. Rys. 361, 3.

353. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 58 cm poniżej przemieszanej warstwy zachowała się dolna część jamy, wypełniona ciemnym piaskiem. Wewnątrz kilkanaście ułamków naczyń i spalone kości.

Ułamki ceramiki należą do czterech naczyń:

1. baniastego naczynia z profilowanym brzegiem (rys. 362, 3);
2. misy z profilowanym brzegiem (rys. 362, 1);
3. misy z podobnym brzegiem i uchem zwężonym w środku (rys. 362, 2);
4. dolnej części naczynia (zachowały się tylko dwa ułamki), posiadającego cztery taśmowate nóżki (rys. 362, 4).

Powierzchnia wszystkich fragmentów gładzona, ciemno-brunatna i brunatna.

354. Luźne znalezisko (ze zniszczonego grobu)

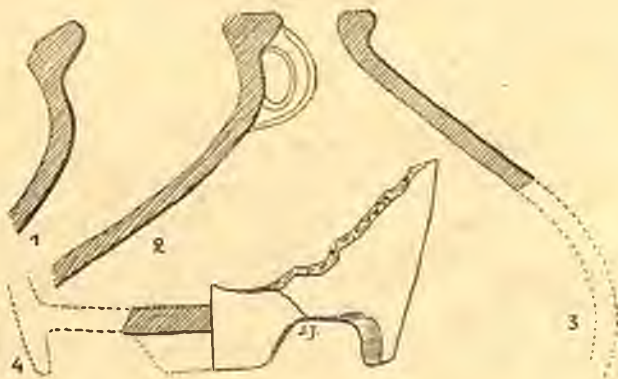
W żółtym piasku, na głęb. 38 cm, znajdowało się kilka fragmentów większego naczynia z baniastym brzuścem i profilowaną krawędzią. Pow. obrzucona gliną, zmieszaną z dużą ilością tłuczonego kamienia. Kolor powierzchni brunatno-żółty i ciemny. Rys. 363.

355. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu (zniszczony)

W przemieszanej warstwie na głęb. 62 cm znajdowało się rozrzucone skupienie drobnych ułamków naczyń, trochę spalonych kości i ułamki przedmiotów metalowych.

Wśród skorup wyróżniają się:

1. ułamki popielnicy z ostrym załomem brzuśca o pow. lśniąco czarnej (rys. 364, 2). Na fragmentach dna widoczny znak złożony z czterech wpisanych czworoboków. Rys. 364, 1;

Ryc. 362. Ułamki naczyń ze zniszczonego grobu 353. 1/2 w. n. — Fig. 362. Tessons de la tombe détruite no 353. 1/2 gr. nat.

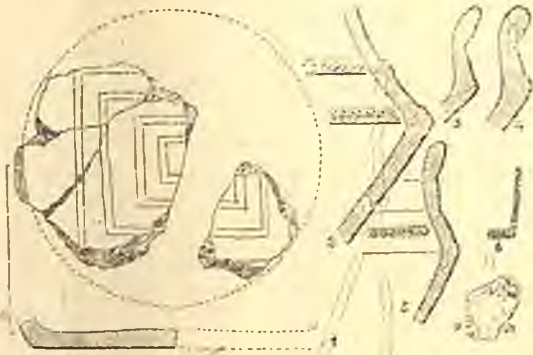
Ryc. 363. Część naczynia (luźno znal.). 2/5 w. n. — Fig. 363. Fragments de vase (trouvaille isolée).

2. ułamki ostro profilowanych czarek (rys. 364, 3 i 4); jedna zdobiona powyżej załomem ornamentem jodełkowym (rys. 364, 5).

Z przedmiotów metalowych zachowały się:

a) ułamek blaszki brązowej z dwoma nitami (rys. 364, 7);

b) ułamek taśmowatego okucia żelaznego (rys. 364, 6).

Ryc. 364. Zawartość zniszczonego grobu 355. 1—5. Skorupy, 6. Część sprężynki żel., 7. Część okucia brąz. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 364. Contenu de la tombe détruite no 355. 1—5. Tesson, 6. Fragment de ressort en fer, 7. Fragment d'une ferrure en bronze $\frac{1}{3}$ gr. nat.

356. Grób jamowy (zniszczony)

W warstwie przemieszanej, na głęb. 52 cm, znajdowało się skupienie przepalonych skorup, spalone kości i dwa nity żelazne. Rozrzut skorup dochodził do 1,30 m w promieniu. W przemieszanej ziemi można było zaobserwować ciemniejsze plamy i ślady wypełniska jamy.

Ryc. 365. Zawartość zniszczonego grobu 356. 1—5. Fragmenty naczyń, 6—9. Profile brzegów naczyń $\frac{1}{2}$ w. n. — 10—11. Nity żel. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 365. Contenu de la tombe détruite no 356. 1—5. Fragments de vases, 6—9. Profils de bords des rituels, 6—9. Profils de bords de vases $\frac{1}{2}$ gr. nat., 10—11. Rivets en fer. $\frac{1}{3}$ gr. nat.

Ze skorup udało się złożyć jeden mały kubek i fragmenty dwóch innych kubków i dwóch czarek:

1. Kubek o grubych ściankach z krawędzią ściętą do środka i półkolistym uchem; pow. gładzona, ciemno-brunatna; wys. 7,8 cm, średn. 9,0 cm. Rys. 365, 3.

2. Fragment większego kubka o pow. szorstkiej i brunatnej; grube taśmowate ucho nisko osadzone; wys. 10,0 cm, średn. 14,8 cm, dno 8,0 cm; rys. 365, 4.

3. Fragment kubka z wydłużonym, grubym uchem. Rys. 365, 5.

4. Górna część profilowanej czarki z listwą, oddzielającą cylindryczną szyjkę od łagodnie załamanego brzuśca; pow. gładka, brunatna; otwór 17,0 cm, średn. 18,8 cm. Rys. 365, 1.

5. Górna część czarki z cylindryczną szyjką i ostrym załomem; pow. gładka, ciemno-brunatna; otwór 13,0 cm, średn. 15,0 cm. Rys. 365, 2.

6. Ułamki baniastych naczyń (rys. 365, 6 i 9) i profilowanych czarek o pow. gładkiej, brunatnej (rys. 365, 7). Inne ułamki należą do czarki z pow. czarno-lśniącą (rys. 365, 8).

a) Nit żelazny z dużą, płasko-kulistą główką. Średn. główki 3,7 cm. Rys. 365, 10.

b) Mały nit żelazny z trzonem zgiętym pod kątem prostym. Rys. 365, 11.

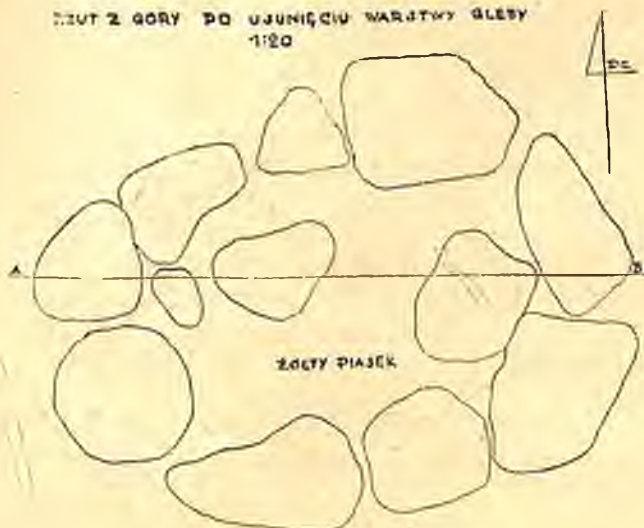
357. Skupienie kamieni

Tuż pod warstwą gleby, w jasno-żółtym piasku natrafiono na budowlę kamienną, regularnie owalnego kształtu o wymiarach $1,50 \times 1,15$ m, ułożoną z dużych kamieni, mających do 45 cm średnicy. Ściany składały się z dwóch — trzech warstw kamieni i były stosunkowo szczelne. Wewnątrz jedynie w górnej partii leżało kilka mniejszych kamieni. Wysokość tego kręgu kamiennego dochodziła do 0,70 m. Piasek, tak w środku, jak i zewnątrz był jasno-żółty. Żadnych śladów ciepłopalenia ani darów grobowych. Rys. 366.

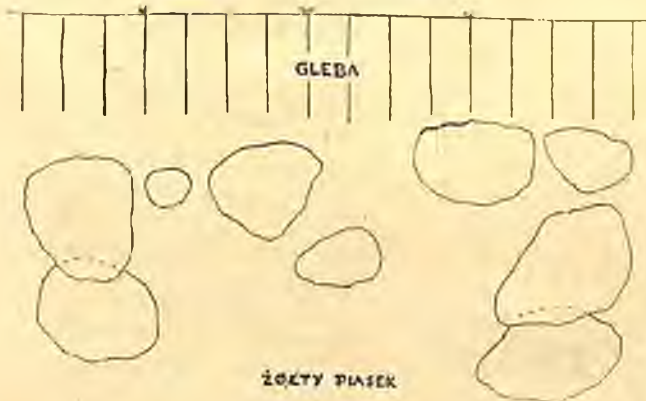
358. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu i pokrywą kamienną

Na głęb. 25—30 cm, w piasku zmieszanim z ziemią uprawną znajdował się bruk, ułożony z kamieni, mniej więcej owalnego kształtu. Pod nim piasek był ciemno szary i zawierał drobne kości spalone i silnie przepalone ułamki czarki. Niżej, w ciemno za-

WZGLĘD Z GÓRY DO UJUNIĘCIA WARSTWY GLEBY
1:20

PRZEKROJ PIONOWY NA OSI A-B

Ryc. 366. Plan grobu 357. Podziałka 1:20. —
Fig. 366. Plan de la tombe no 357. Échelle 1:20

barwionej jamie, gdzie prócz kości i skorup był węgiel drzewny, stała nieco na bok pochylona popielnica, dnem oparta o jasno-żółty piasek. Wypełniona była do połowy wysokości kośćmi, wśród których znajdował się przęślik gliniany i ułamki zapinki brązowej. Spód jamy sięgał do 95 cm głęb. Rys. 367.

1. Popielnica podwójnie stożkowata, z zaokrąglonym załomem brzuśca i wciętą podstawą. Brzeg zgrubiały, wygięty na zewnątrz. Powierzchnia sztucznie schropowacona, szyjka i pas przydenny gładki. Kolor pow. brunatno-szary. Wys. 20,4 cm, średn. 26,6 cm, otwór 22,8 cm, dno 10,8 cm. Rys. 368, 1.

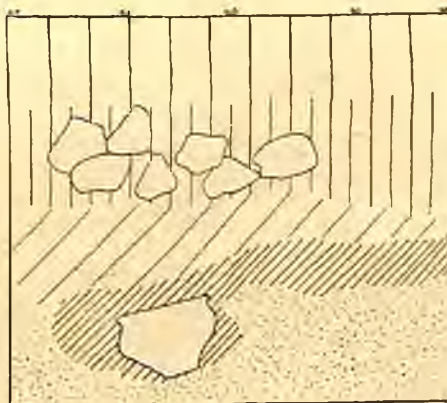
2. Silnie przepalone ułamki c z a r k i z łukowato wgiętą do środka częścią dolną. Rys. 368, 4.

Wewnątrz popielnicy znajdowały się:
a) silnie zniszczona (stopiona) z a p i n k a żelazna z taśmowatym kabłąkiem, na którym poniżej zgięcia była poprzeczna listewka (grzebień). Taśmowata sprężynka z górną cięciwą, uchwyconą haczykiem. Długość około 5,5 cm, wys. ok. 2,4 cm. Rys. 368, 3.

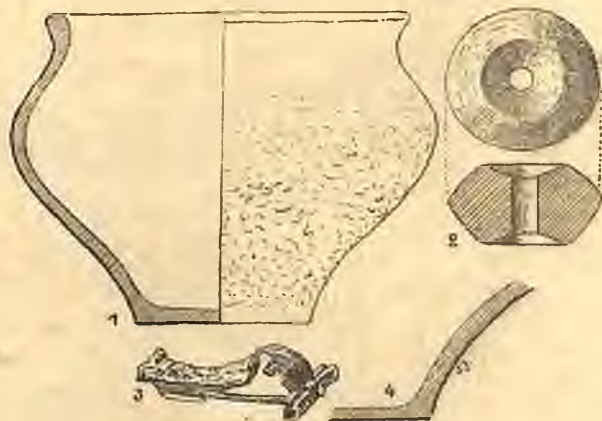
b) Duży dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,7 cm, średn. 4,3 cm. Rys. 368, 2.

359. Grób jamowy (uszkodzony).

Na głęb. 50 cm, poniżej warstwy przemieszanej wystąpiła dolna część jamy, czworobocznego kształtu, o wymiarach 1,1 × 0,9 m; górą przemieszana. Rys. 369.

Ryc. 367. Przekrój grobu 358. Podziałka 1:20. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, /// ciemnoszary piasek, //// ciemny piasek, ::::: żółty piasek. — Fig. 367. Coupe de la tombe. Échelle 1:20. ||| glèbe, |||| couche mêlée, /// sable gris foncé, //// sable foncé, ::::: sable jaune

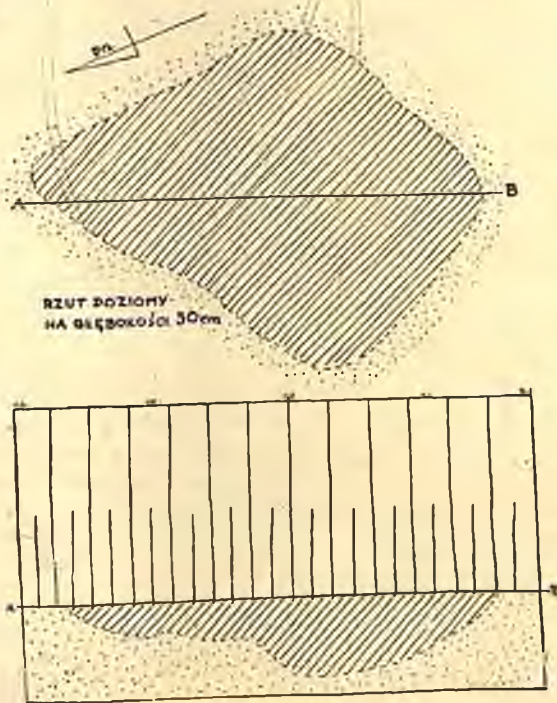

Ryc. 368. Zawartość grobu 358. 1. Popielnica, 2. Przęślik, 3. Zapinka brąz., 4. Profil dolnej części naczynia. Nr 1 w 1/5 w. n., reszta w 2/5 w. n. — Fig. 368. Contenu de la tombe no 358. 1. Urne, 2. Fusaiole, 3. Fibule en bronze, 4. Profil de vase. No 1 en 1/5, reste en 2/5 gr. nat.

Wewnątrz jamy równomiernie rozrzucone liczne ułamki kilku przepalonych naczyń, wszystkie z profilowaną krawędzią, o pow. chropowatej (rys. 370, 1), gładzonej, szarobrunatnej i ciemnej (rys. 370, 2—8), w jednym wypadku zdobionej trójkątami, wypełnionymi „przecinkami“, które ujęte są w dwie linie poziome (rys. 370, 9). Kilka węgielków drzewnych i spalone kości znajdowały się w jamie, a także w warstwie przemieszanej, podobnie jak powyższe skorupy.

360. Grób jamowy (uszkodzony).

Na głęb. 60 cm poniżej warstwy przemieszanej wystąpiła dolna część podłużnej jamy

Ryc. 369. Plan grobu 359. Podziałka 1 : 20. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, //// czarny piasek, :::: żółty piasek.— Fig. 369. Plan de la tombe no 359. Echelle 1 : 20. ||| glèbe, |||| couche mêlée, //// sable noir, :::: sable jaune.

Ryc. 370. Profile naczyń z grobu 359. 1/3 w. n. — Fig. 370. Profils de bords de vases de la tombe no 359. 1/3 gr. nat.

o wymiarach $1,5 \times 0,7$ m, wypełnionej czarno zabarwionym piaskiem. Wewnątrz jamy, a częściowo już w dolnej partii warstwy przemieszanej znajdowało się kilka przepalonych skorup, należących do:

1. większego naczynia z płaskim dnem o pow. chropowatej, ciemno-brunatnej; dno 16,0 cm, wys. zach. 15,0 cm, rys. 372, 1 i

2. baniastego kubka z facetowaną krawędzią i półkulistym, taśmowatym, silnie w środku zwężonym uchem; pow. gładzona, ciemna; wys. 8,0 cm, średn. ok. 12,0 cm, rys. 372, 2.

Na spodzie jamy dużo kawałków węgla drzewnego; kości spalone były zupełnie skruszałe.

361. Grób popielnicowy obwarowany

362. Grób jamowy

Na głęb. 43 cm w wydłużonej jamie ($1,45 \times 0,95$ m) wypełnionej smolisto-czarnym piaskiem, znajdowały się liczne przepalone skorupy, należące do 4 naczyń, bardzo duża ilość kawałków węgla drzewnego (na kilku widoczne są ślady cięcia siekierą, rys. 373, 8), spalone kości i silnie zniszczone ułamki przedmiotów żelaznych oraz przęślik. Skorupy, kości i węgiel drzewny rozrzucone były równomiernie w całym wnętrzu grobu. Dno jamy płaskie. Miąższość: 45 do 55 cm.

Ze skorup zrekonstruowano:

1. Naczynie z facetowanym brzegiem, ze ściankami zwężającymi się ku dołowi, ucho w środku zwężone. Powierzchnia gładzona, ciemno-brunatna. Wys. 13,0 cm, otwór 16,6 cm, dno 7,0 cm. Rys. 373, 1.

2. Dzbąn gruszkowatego kształtu z facetowanym brzegiem i zwężonym w środku uchem. Pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. 15,6 cm, średn. 14,4 cm, otwór 7,4 cm, dno 6,8 cm. Rys. 373, 2.

3. Naczynie, przypominające kształtem naczynie nr 1. Pow. gładzona, ciemno-szara. Wysokość 13,6 cm, otwór 19,8 cm, dno 8,0 cm. Rys. 373, 3.

4. Fragmenty naczynia dwustożkowego z zaokrąglonym załomem brzuśca, prawie cylindryczną szyjką i facetowanym brzegiem. Zachowane jedno ucho w środku zwężone. Pow. gładzona, brunatno-szara. Wys. ok. 20,0 cm, średn. ok. 19,0 cm, dno 9,0 cm. Rys. 373, 4.

Wśród zniszczonych ułamków żelaznych wyróżnić można:

a) Część noża z trzonkiem jednostronnie wyodrębnionym; dług. zach. 10,5 cm. Rys. 373, 7.

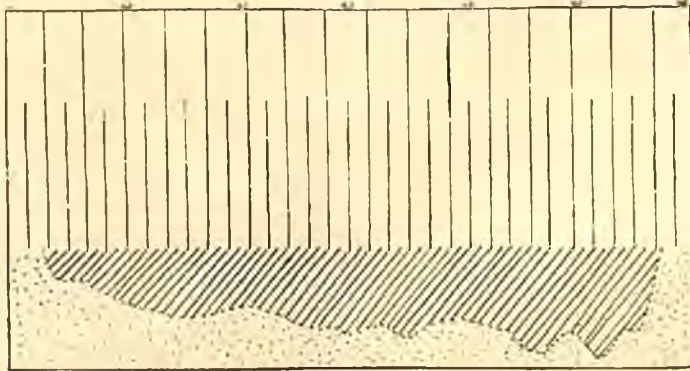
b) Część okucia żelaznego, zakończonego kółkiem. Rys. 373, 6.

Do inwentarza należy wreszcie:

c) Dwustożkowy przeszlik gliniany z głębokimi wgłębieniami przy otworze. Pow. gładka. Średn. 4,7 cm, wys. 2,1 cm. Rys. 373, 5.

3. Fragment baniastego naczynia, do którego należało zapewne ucho, z otworem wzdłuż dolnego ramienia (rys. 375, 7). Brzusiec powyżej załomu zdobiony poziomymi liniami. Silnie zniszczony w ogniu. Rys. 375, 5.

4. Ostro profilowana czarka o pow. gładzonej w odcieniu szarym. Wys. 8,3 cm, śr. około 22,0 cm. Rys. 375, 5.

Ryc. 371. Profil grobu 360. Podziałka 1 : 20. ||| gleba, |||| warstwa przemieszana, //// czarny piasek, :::: żółty piasek. — Fig. 371. Coupe de la tombe no 360. Échelle 1 : 20.
||| glèbe, |||| couche mêlée, //// sable noir, :::: sable jaune

363. Grób popielnicowy obsypany szczątkami stosu

Na głęb. 60 cm, poniżej gleby i warstwy przemieszanej znajdowała się kolistego kształtu jama, wypełniona ciemno zabarwionym piaskiem. W stronie zachodniej na dnie jamy stała popielnica a obok niej skupienie metalowych darów grobowych. Silnie przepalone ułamki naczyń rozrzucone były po całym wnętrzu, skupiając się w dolnych partiach jamy. Drobne kawałki węgla drzewnego i kilka kostek znaleziono w różnych częściach jamy. Głęb. samej jamy wynosiła 48 cm. Rys. 374.

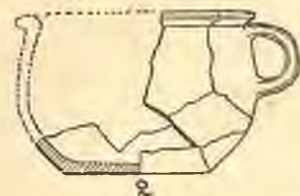
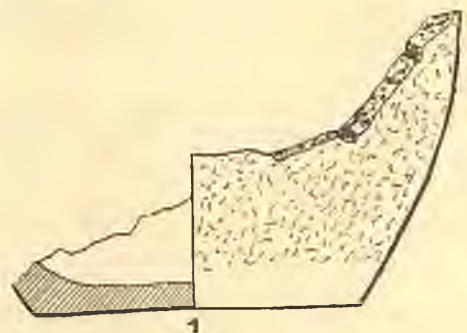
Inwentarz:

1. Popielnica smukła z baniastym brzuścem, zwężającą się szyjką, oddzieloną od brzuśca listwą; brzeg wygięty na zewnątrz. Podstawa prawie cylindryczna, oddzielona od brzuśca również listwą. Pow. lśniącoczarą, zdobiona poniżej szyjki ornamentem wiązanych swastyk. Wys. 26,0 cm, średn. 29,0 cm, otwór 20,0 cm, dno 12,0 cm. Rys. 375, 1.

2. Dwustożkowe naczynie z baniastym załomem brzuśca, zwężoną szyjką, oddzieloną listwą i wygiętym brzegiem. Podstawa cylindryczna, wyodrębniona listwą. Pow. gładzona, jasno-brunatna. Wys. 17,6 cm, średn. około 26,0 cm, dno 11,0 cm. Rys. 375, 2.

5. Głęboki kubek z baniastym brzuścem i łukowato zgiętym uchem, czworobocznym w przekroju. Pow. szorstka, szara.

6. Kubek z półkulistym brzuścem, zdobionym grupami linii pionowych i szeregami dołeczków w kształcie kółka z wyciętym

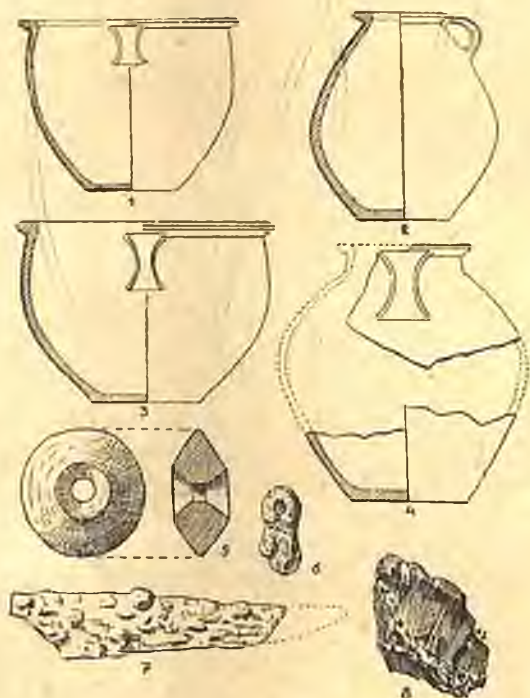
Ryc. 372. Naczynia z grobu 360. $\frac{1}{4}$ w. n. — Fig. 372. Ceramique de la tombe no 360. $\frac{1}{4}$ gr. nat.

krzyżem, wykonanych stempelkiem. Ucho wydłużone, dno wklęsłe. Średn. 12,3 cm, wys. 7,8 cm. Rys. 375, 4.

7. Ułamki profilowanej czaraki z brzuscem półkulistym, zdobionym podobnie jak powyższy kubek. Rys. 375, 6.

Obok popielnicy w skupieniu znajdowały się:

a) Stożkowate umbo żelazne z ostrym końcem. Posiadało 4 nity, z których zachowały się tylko dwa. Wys. 9,5 cm, średn. 14,4 cm, szer. brzegu 2,0 cm, wys. kołnierza 1,8 cm. Rys. 375, 8.

Ryc. 373. Zawartość grobu 362. 1—4. Naczynia zrekonstruowane, 5. Przędzlik, 6. Okucie żel., 7. Nóż żel., 8. Węgiel drzewny ze śladami cięcia. Nr 1—4 w $\frac{1}{6}$ w. n., reszta w $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 373. Contenu de la tombe no 362. 1—4. Vases reconstrués, 5. Fusaiole, 6. Ferrure en fer, 7. Couteau, 8. Charbon de bois avec traces de coupe. Nos 1—4 en $\frac{1}{6}$, reste en $\frac{1}{3}$ gr. nat.

b) Ułamki brązowego okucia brzegu tarczy. Okucie ma kształt rynienkowaty i zdobione jest poprzecznymi rowkami i ukośnymi krzyżami. Rys. 375, 9.

c) Silnie zniszczony macek żelazny z profilowanymi końcami, zaopatrzony w cztery nity z półkulistymi główkami (zachowały się tylko dwa). Dług. 21 cm, średn. główki 1,5 cm. Rys. 375, 13.

d) Uszkodzony grot dzirytu z tuleją zdobioną poprzecznymi bruzdami. Dług. zach. 12,0 cm, najw. szer. tulei 1,7 cm. Rys. 375, 15.

e) Żelazny grot oszczepu z krótką tuleją, liściowatym ostrzem o daszkowatym przekroju. Dług. 14,3 cm, szer. ostrza 3,0 cm, najw. średn. tulei 1,8 cm. Rys. 375, 16.

f) Nóż żelazny z tycem przy końcu nieco wcięty, trzonkiem wyodrębnionym od strony ostrza pod kątem prostym. Dług. 13,2 cm, szer. ostrza 1,7 cm. Rys. 375, 11.

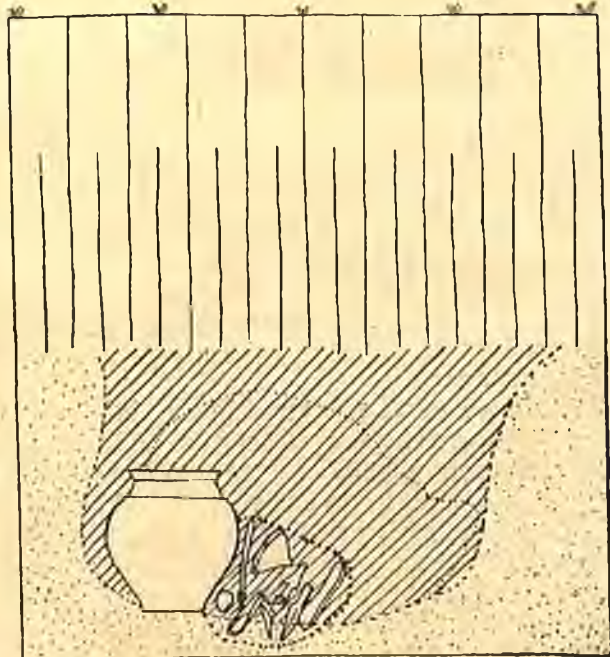
g) Nożyce żelazne z szerokim kabłąkiem, zdobionym żeberkiem. Dług. 16,3 cm, szer. ostrza 1,7 cm, dług. ostrz 7,6 cm. Rys. 375, 22.

h) Półkolista brzytwa żelazna z końcami ściętymi z lekka ku wnętrzu. Wymiary $6,4 \times 4,0$ cm. Rys. 375, 14.

i) Dwa, jednakowo uformowane szydła żelazne z okrągłym w przekroju ostrzem i czworobocznym trzonem. Jedno uszkodzone; dług. zach. 4,7 cm. Rys. 375, 19. Długość drugiego 8,0 cm. Rys. 375, 18.

j) Szydło żelazne z okrągłym w przekroju ostrzem i czworobocznym w przekroju, nieco spłaszczonym trzonem, w którym znajduje się otwór. Trzon zdobiony poprzecznymi żłobkami i główką w kształcie odwrotnie stożkowatego graniastosłupa o podstawie czworobocznej. Dług. 14 cm. Rys. 375, 20.

k) Pilnik żelazny o prostokątnym przekroju z nacięciami z każdej strony. Trzon

Ryc. 374. Profil grobu 363. Podziałka 1 : 15. ||| glęba, |||| warstwa przemieszana, //// ciemny piasek, żółty piasek, zasięg skorup i przepalonych naczyń. — Fig. 374. Coupe de la tombe no 363. Échelle 1 : 15. ||| glębe, |||| couche mêlée, //// sable foncé, concentration de tessons

Ryc. 375. Zawartość grobu 363. 1. Popielnica, 2—6. Przystawki, 7. Ucho z otworem, 8. Umbo żel., 9. Fragment okucia brzegu tarczy, 10. Pilnik żel., 11. Nóż żel., 12. Szpila kość., 13. Imacz żel., 14. Brzytwa żel., 15. Grot dziirytu, 16. Grot włóczni, 17. Sprzączka żel. do pasa, 18—20. Szydła żel., 21. Kamień do krzesania, 22. Nożyce żel., 23. Osełka, 24. Zapinka żel., 25. Kółko żel., 26. Kawalek rogu ze śladami obróbki. Nr 1—6 w $\frac{1}{4}$ w. n., reszta w $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 375. Contenu de la tombe no 363. 1. Urne, 2—6. Vases rituels, 7. Anse trouée, 8. Umbo de ferrure du bord de bouclier, 10. Lime en fer, 11. Couteau, 12. Epingle en os, 13. Poignée de bouclier, 14. Rasoir en fer, 15. Pointe de javelot, 16. Pointe de lance, 17. Boucle en fer, 18—20. Alènes en fer, 21. Pierre à battre, 22. Ciseaux en fer, 23. Aiguiseur, 24. Fibule en fer, 25. Anneau en fer, 26. Fragment de corne avec traces de travaille. Nos 2—6 en $\frac{1}{4}$, le reste $\frac{1}{2}$ gr. nat.

w kształcie ostrosłupa graniastego, posiada płaskie taśmowate okucie dla umocowania oprawy. Dług. 25,3 cm, szer. $0,9 \times 0,6$ cm, szer. okucia 1,5 cm. Rys. 375, 10.

l) Uszkodzone kółko z żelaznego drutu. Średn. około 2,5 cm. Rys. 375, 25.

l) Żelazna sprzączka do pasa złożona z trzech części: kolca, podwójnie zgiętej blaszki do uchwycenia końca rzemienia i trapezowatej ramy, zakończonej półowalnym pierścieniem, którego końce łączą się z ramą. Silnie zniszczona w ogniu. Wymiary ramy 5×4 cm, dług. skuwki 4,0 cm. Rys. 375, 17.

m) Zapinka żelazna z trąbkowatą główką i profilowanym guzem na zgięciu kabłąka. Sprężynka 18-zwojowa z cięciwą, owiniętą dokoła nasady główki. Dolna część (nóżka) silnie zniszczona. Dług. 4,5 cm, wys. 1,8 cm. Rys. 375, 24.

n) Ułamki szpili kościanej z główką w kształcie graniastostłupa. Dług. główki 3,0 cm. Rys. 375, 12.

o) Kamień (kwarcyt) płasko-jajowatego kształtu do krzesania ognia. Ślady uderzania krzesiwem widoczne obustronnie. Wymiary $7,4 \times 5,4 \times 2,6$ cm. Rys. 375, 21.

p) Osełka z piaskowca ze śladami silnego zużycia. Dług. 19,5 cm. Rys. 375, 23.

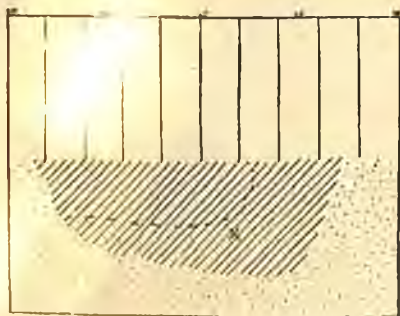
W popielnicy znajdowało się:

r) Kilka silnie zniszczonych nitów, zapewne od umba i imacza, oraz

s) ułamek oprawki rogowej, silnie zniszczonej. Rys. 375, 26.

364. Grób jamowy

Na głęb. 35 cm poniżej warstwy przemieszanej jama miała kształt kolisty i wypełniona była ciemno zabarwionym piaskiem. Wewnątrz, w górnej partii rozrzucone były prze-

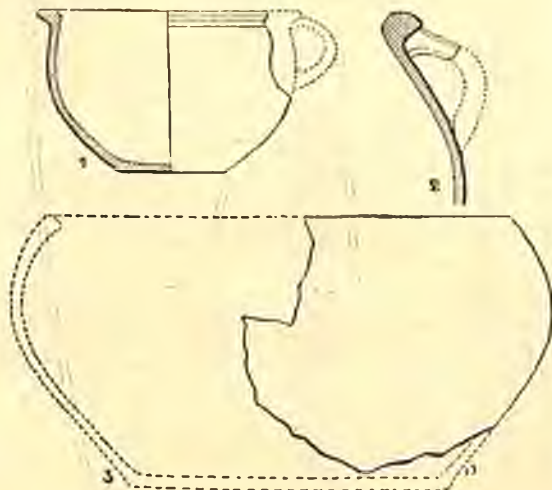
Ryc. 376. Przekrój grobu 364. Podziałka 1:20. ||| gleba, /// ciemno zabarwiony piasek, ::::: żółty piasek, --- skupiska skorup, × ułamek przedmiotu żel. — Fig. 376. Coupe de la tombe no 364. Echelle 1:20. ||| terre, /// sable noir, ::::: sable jaune, --- conglomérat de tessons, × fragment objet en fer

palone skorupy i kawałki węgla drzewnego. Kości były zupełnie skruszałe. Prawie w środku jamy znajdował się ułamek zniszczonego przedmiotu żelaznego. Rys. 376.

Skorupy należą do trzech naczyń:

1. kubka glinianego z facetowanym brzegiem i zaokrąglonym brzuścem. Brak ucha; pow. gładzona, ciemno-szara. Wys. 7,8 cm, otwór 12,6 cm, dno 4,6 cm. Rys. 377, 1.

2. Baniastego naczynia z facetowanym brzegiem i zwężonym w środku uchem. Pow. gładzona, ciemno-szara. Rys. 377, 2.

Ryc. 377. Zawartość grobu 364. $\frac{2}{5}$ w. n. — Fig. 377. Céramique de la tombe no 364. $\frac{2}{5}$ gr. nat.

3. Dużego przysadzistego naczynia z baniastym brzuścem. Brzeg nieco zgrubiały wgięty jest do środka, krawędź ścięta ku wewnątrz. Pow. wygładzona, w odcieniu ciemnym i brunatnym. Rys. 377, 3.

365. Grób jamowy

Na głęb. 33 cm poniżej warstwy gleby i zmieszanego z glebą piasku znajdowała się wydłużona jama o wym. $0,95 \times 0,58$ m, wypełniona ciemno zabarwionym piaskiem. Wewnątrz ułamki kilku przepalonych naczyń, drobne kawałki węgla drzewnego i spalone kości. Dno jamy płaskie; grubość jamy 28 cm.

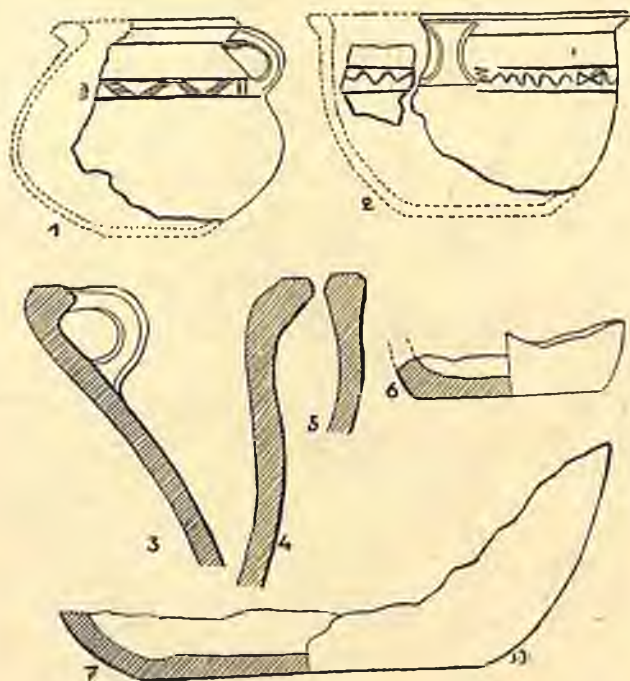
Ułamki należą do kilku naczyń:

1. Kubka z cylindryczną częścią górną i łagodnie zaokrągloną dolną. Ucho w środku zwężone, brzeg profilowany. Pow. gładzona, ciemno-brunatna, zdobiona linią falistą, przechodzącą miejscami w zygawkową; całość ujęta dwiema liniami poziomymi. Otwór 16,0 cm, wys. zach. 9,0 cm. Rys. 378, 2;

2. Baniastego naczynia z facetowanym brzegiem i zwężonym w środku uchem. Pow. gładzona, ciemno-brunatna. Rys. 378, 3. Do naczynia należy zapewne podstawa z zaokrąglonymi przy dnie ściankami. Średnica dna 8,3 cm. Rys. 378, 7;

3. Kubka z baniastym brzuścem o niskim załomie; brzeg facetowany, ucho w środku zwężone. Pow. gładzona, w odcieniu brunatno-ciemnym, zdobiona podwójną linią zygzakowatą, wypełnioną poziomymi kreskami, całość ujęta górną i dolną dwiema liniami. Średn. ok. 13,0 cm, otwór 9,0 cm, wys. zach. 10,0 cm. Rys. 378, 1.

4. Reszta ułamków należy do trzech naczyń, m. in. do naczynia z wygiętym, profilowanym brzegiem; pow. gładzona, w brunatnym odcieniu. Rys. 378, 4.

Ryc. 378. Ułamki naczyń z grobu 365. 1—2. $\frac{1}{3}$ w. n., 3—7. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 378. Tessons de la tombe no 365. 1—2 en $\frac{1}{3}$ gr. nat., 3—7 en $\frac{1}{2}$ gr. nat.

366. Grób jamowy (uszkodzony)

Pod warstwą gleby na głęb. 33 cm znajdowała się kolista jama, wypełniona ciemno zabarwionym piaskiem, który zawierał kilka przepalonych skorup z profilowanymi brzegami. Rys. 379, 1—4. Górna część jamy uległa zniszczeniu. Grub. zach. części jamy wynosiła ok. 18 cm.

367. Grób jamowy (uszkodzony)

Na głęb. 34 cm poniżej gleby i warstwy przemieszanej znajdowała się dolna część grobu jamowego, wypełnionego ciemnym piaskiem, zawierającym ułamki naczyń, węgiel drzewny i spalone kości. Skorupy, należące do zawartości tego grobu, znajdowały się również w warstwie przemieszanej, dokąd dostały się podczas mechanicznej uprawy roli. Rys. 380. Skorupy należą do dwóch naczyń:

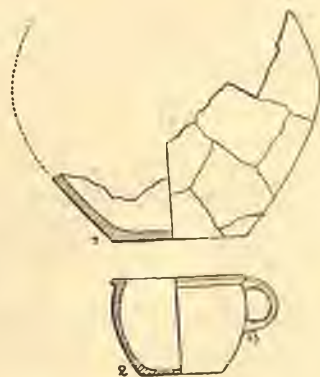
1. Większego naczynia z baniastym brzuścem o pow. gładzonej, ciemno-brunatnej (rys. 381, 1) i 2. kubka z profilowanym brzegiem i zwężonym w środku uchem; pow. gładzona, ciemno-szara. Wys. 7,4 cm, otwór około 10,0 cm, dno 6,0 cm. Rys. 381, 2.

Ryc. 379. Profile skorup zniszczonego grobu 366. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 379. Profils de tessons de la tombe détruite no 366. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Ryc. 380. Profil grobu 367. Podziałka 1:40. ||| gleba, /// ciemno zabarwiony piasek, * * * * * żółty piasek, +++ skorupy. — Fig. 380. Coupe de la tombe no 367. Échelle 1:40. ||| glèbe, /// sable noirci, * * * * * sable jaune, +++ tessons

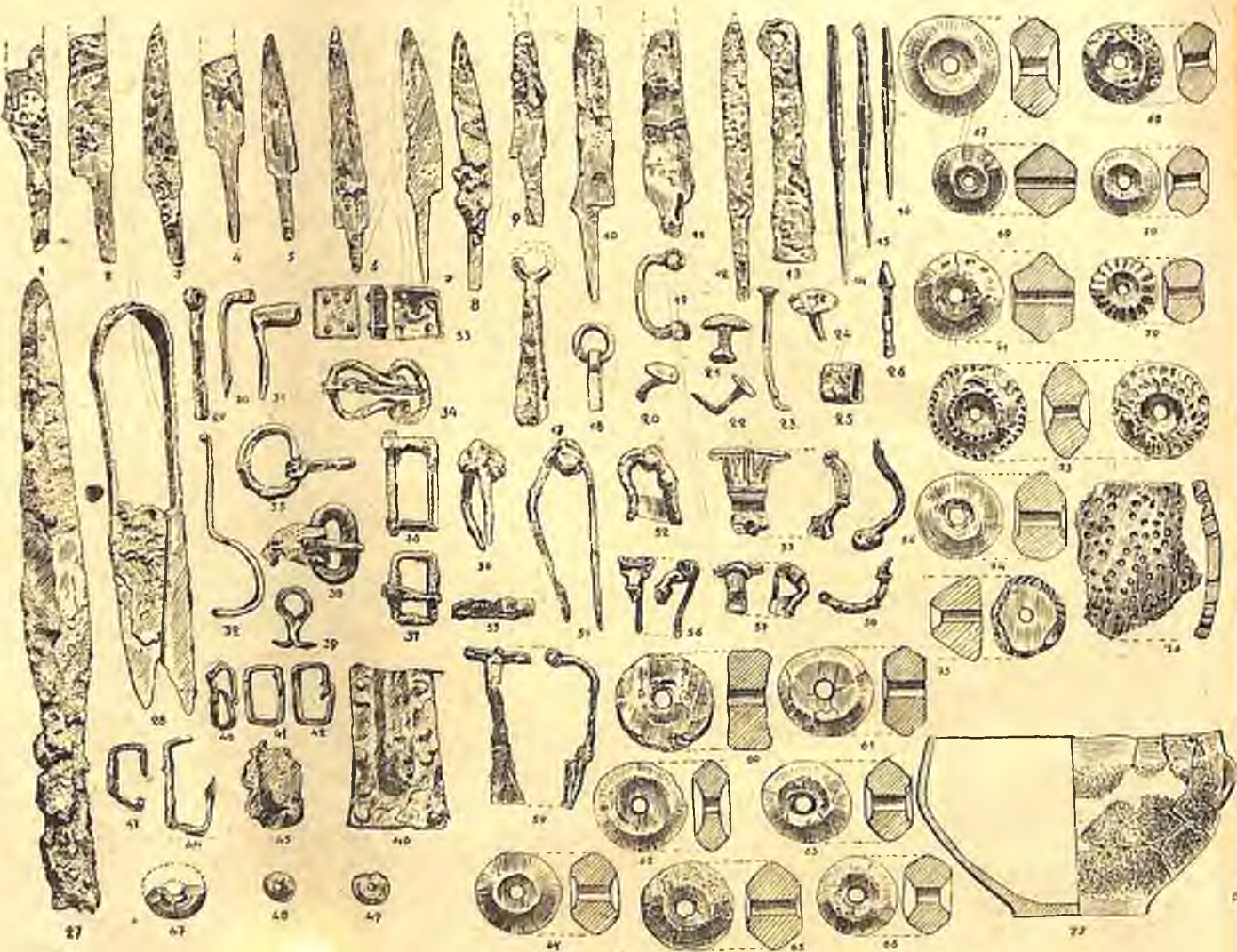
Ryc. 381. Naczynia z grobu 367. $\frac{1}{4}$ w. n. — Fig. 381. Vases de la tombe no 367. $\frac{1}{4}$ gr. nat.

Opis znalezisk luźnych

Wszystkie poniżej opisane przedmioty znalezione zostały w warstwach przemieszanych, na powierzchni cmentarzyska i w piasku.

4. Ułamek noża z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym. Rys. 382, 4.

5. Nóż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym. Dług. 8,8 cm, szer. ostrza 1,3 cm. Rys. 382, 5.

382. Luźno znalezione narzędzia, ozdoby i naczynia. $\frac{1}{3}$ w. n.
Fig. 382. Outils, parures et vases (trouvailles isolées), $\frac{1}{3}$ gr. nat.

1. Żelazny grot oszczepu z wąskim ostrzem i okrągłą tuleją. Silnie zniszczony. Dług. 27,0 cm, dług. tulei 7,5 cm, szer. ostrza 2,8 cm, średn. tulei u wlotu 2,0 cm. Rys. 382, 27.

2. Ułamki dwóch noży żelaznych z trzonkiem jednostronnie wyodrębnionym. Rys. 382, 1, 2.

3. Nóż żelazny z prostym grzbietem; trzonek obustronnie wyodrębniony. Rys. 382, 3.

6. Nóż żelazny z krótkim trzonkiem, obustronnie wyodrębnionym. Dług. 10,5 cm, najw. szer. ostrza 1,4 cm. Rys. 382, 6.

7. Nóż żelazny z łukowato wygiętym grzbietem, cienkim, obustronnie wyodrębnionym trzonem, silniej od strony grzbietu. Dług. 11,0 cm. Rys. 382, 7.

8. Nóż żelazny z łukowato wygiętym ostrzem i łagodnie wyodrębnionym trzonkiem. Dług. 11,0 cm. Rys. 382, 8.

9. Część n o ż a żelaznego z ostrzem silnie zużyтым i obustronnie wyodrębnionym trzonem. Dług. zach. 8,2 cm. Rys. 382, 9.

10. N ó ż żelazny z silnie zużyтым ostrzem i kolcem wyodrębnionym pod kątem prostym od strony grzbietowej i łukowato od strony ostrza. Dług. zach. 11,8 cm. Rys. 382, 10.

11. Uszkodzony, pokryty rdzą n ó ż żelazny z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym; nóż zdobiony jest przy grzbiecie trzema liniami, złożonymi z ukośnych kresiek, wybijanych tłoczkiem. Z powodu silnego zniszczenia nie można rozpoznać, czy nóż był zdobiony obustronnie. Dług. zach. 8,6 cm, najw. szer. ostrza 2,0 cm. Rys. 382, 11.

12. Wąski n ó ż żelazny z trzonkiem lekko wyodrębnionym od strony ostrza. Czubek odłamany. Dług. zach. 11,7 cm. szer. 1,0 cm. Rys. 382, 12.

13. K r z e s i w o żelazne z końcem zwiniętym w uszko. Silnie zniszczone. Dług. 10,3 cm, najw. szer. 1,7 cm. Rys. 382, 13.

14. S z y d ł o żelazne z trzonkiem o czworobocznym przekroju. Dług. 11,0 cm, dług. trzonka 5,5 cm. Rys. 382, 14.

15. S z y d ł o żelazne z trzonkiem o przekroju czworobocznym. Dług. 9,4 cm, dług. trzonka 4,4 cm. Rys. 382, 15.

16. S z y d ł o żelazne z czworobocznym trzonkiem, który w przejściu w ostrze posiada na krawędziach nacięcia. Dług. 7,4 cm, dług. trzonka 3,5 cm. Rys. 382, 16.

17. Uszkodzone okucie końca pasa w kształcie zwężającej się blaszki, zakończonej kółkiem. Dług. zach. 7,2 cm, najw. szer. 1,4 cm. Rys. 382, 17.

18. Ułamek rączki k l u c z a z taśmowatej sztabki brązowej, zwiniętej w uszko, w którym tkwi kółko. Dług. zach. 2,5 cm, średn. kółka 1,7 cm. Rys. 382, 18.

19. Łukowato zgięte okucie żelazne z rozklepanymi końcami, w których tkwią nity. Wymiary: $3,9 \times 2,2$ cm. Rys. 382, 19.

20. G w ó ź d ź żelazny z płaską główką. Rys. 382, 20.

21. Silnie zniszczony n i t żelazny z półkolistą główką. Rys. 382, 21.

22. Podobny nit żelazny. Średn. główki 2,0 cm. Rys. 382, 24.

23. G w ó ź d ź żelazny z płaską główką i czworobocznym trzonem, zgiętym pod kątem prostym. Rys. 382, 22.

24. Długi g w ó ź d ź żelazny z małą, czworoboczną główką i zgiętym końcem. Dług. 5,2 cm. Rys. 382, 23.

25. Taśmowata s k u w k a do ściągania okładzin. Dług. 1,3 cm. Rys. 382, 25.

26. T ł o c z e k (?) żelazny, z piramidalną główką i okrągłym w przekroju trzonkiem. Dług. 4,0 cm, dług. główki 1,1 cm. Rys. 382, 26.

27. N o ż y c e żelazne z szerokim kabłąkiem, posiadającym w środku żeberko. Ostrza zdobione wycięciami i kółkiem. Dług. 17,2 cm, dług. ostrza 8,8 cm, szer. ostrza 2,4 cm. Rys. 382, 28.

28. Taśmowata rączka k l u c z a żelaznego z końcem zwiniętym w uszko. Dług. zach. 5,4 cm. Rys. 382, 29.

29. Dolna część taśmowatego k l u c z a żelaznego. Rys. 382, 32.

30. Dwa końce s p r ę ż y n k i żelaznej. Rys. 382, 30, 31.

31. O k u c i e brązowe z prostokątnej płytki brązowej, zamkniętej z trzech stron. W rogach płytki cztery nity. Wymiary $2,0 \times 2,2$ cm. Rys. 382, 33.

32. Żelazna s p r z ą c z k a do pasa z ramą w kształcie ósemki. Wymiary: $4,4 \times 2,6$ cm. Rys. 382, 34.

33. Żelazna s p r z ą c z k a do pasa z półowalną ramą o przekroju rombówatym. Wymiary: $2,7 \times 3,2$ cm. Rys. 382, 35.

34. S p r z ą c z k a żelazna z prostokątną ramą i osią. Wymiary $2,3 \times 4,3$ cm. Rys. 382, 37.

35. Żelazna s p r z ą c z k a do pasa z prostokątną ramą i osią. Wymiary $2,3 \times 4,3$ cm. Rys. 382, 36.

36. Owalna s p r z ą c z k a brązowa o przekroju okrągłym, z lekka facetowanym. Kołec zdobiony przy nasadzie poprzecznymi bruzdami. Wraz z kolcem umocowana jest na ramie, która w tym miejscu jest cieńsza, skuwka brązowa do uchwycenia końca rzemienia. Wymiary ramy: $3,5 \times 2,0$ cm. Dług. kolca 2,7 cm. Rys. 382, 38.

37. U c h w y t żelazny z drutu o przekroju czworobocznym w kształcie uszka, którego końce łączą się i odgięte są pod kątem prostym w przeciwne strony. Dług. 2,5 cm. Rys. 382, 39.

38. Pięć prostokątnych s k u w e k żelaznych, częściowo zniszczonych. Rys. 382, 40—44.

39. Ułamek i m a c z a żelaznego z rozszerzonym końcem. Rys. 382, 45.

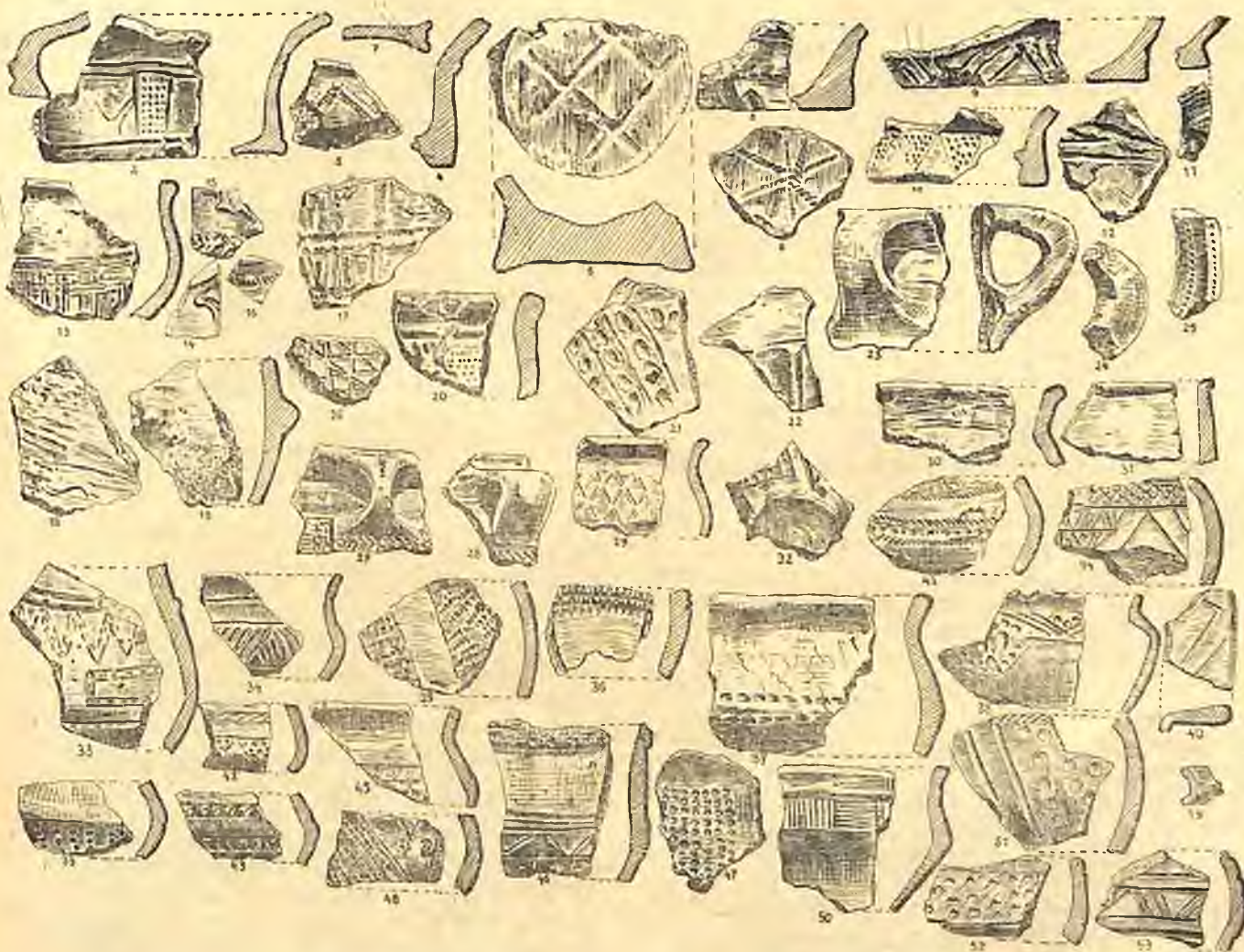
40. Część i m a c z a żelaznego z prostokątnym końcem. W dwóch rogach nity. Dług. zach. 7,0 cm, szer. 4,2 cm. Rys. 382, 46.

41. Ułamek okrągłego paciorka z zielonego szkła. Średn. ok. 2,6 cm. Rys. 382, 47.
42. Mały paciorek z ciemno-niebieskiego szkliwa. Średn. 12,0 cm. Rys. 382, 48.
43. Uszkodzony, bursztynowy paciorek dwustożkowego kształtu. Średn. 15,0 cm. Wys. 6,0 cm. Rys. 382, 49.
44. Fragment jednoczęściowej zapinki żelaznej z niskim, łukowato zgiętym kabłąkiem. Rys. 382, 50.
45. Uszkodzona zapinka żelazna, jednoczęściowa z niskim, łukowatym kabłąkiem. Dług. zach. 8,0 cm. Rys. 382, 51.
46. Silnie zniszczona zapinka z brązowym, esowato wygiętym kabłąkiem, zakończonym profilowanym guzkiem; nóżka zdobiona poprzecznymi żłobkami; pochewka wysoka, wysunięta na zewnątrz sprężynka i kołec żelazny. Dług. 3,4 cm, wys. 2,4 cm. Rys. 382, 52.
47. Uszkodzona zapinka brązowa z taśmowatym kabłąkiem i kapturkami do cięciwy. Kabłąk oddzielony od nóżki grzebieniowatym zgrubieniem i zdobiony przy brzegach i w środku punktowanymi liniami oraz kątami. Dług. 3,7 cm, dług. cięciwy 3,4 cm. Rys. 382, 53.
48. Ułamek zapinki brązowej silnie profilowanej z górną cięciwą. Rys. 382, 56.
49. Mała zapinka żelazna z grzebieniem u nasady główki i esowatym kabłąkiem, poprzecznie żebrowanym na całej długości. Inkrustowana srebrem. Sprężynka górna z haczykiem. Dług. 2,4 cm, wys. 1,5 cm. Rys. 382, 57.
50. Kabłąk zapinki żelaznej ze spiralnie zwiniętym drutem poniżej jego zgięcia, pochodzącym od podwiniętej nóżki. Rys. 382, 54.
51. Zapinka żelazna z taśmowatym kabłąkiem, rozszerzającą się trapezowato nóżką, odgiętą ku górnemu, z końcem spiralnie zwiniętym w kształt kabłąka. Cięciwa górna z haczykiem. Dług. 6,7 cm, wys. 2,0 cm, szer. nóżki 1,4 cm. Rys. 382, 59.
52. Kabłąk zapinki brązowej, łukowato zgięty, zakończony otworem dla osi sprężynki. Poniżej zgięcia profilowanego zgrubienie. Na kabłąku dwa mniejsze zgrubienia. Rys. 382, 58.
53. Fragment sprężynki żelaznej, ukrytej w cylindrycznym kapturku. Dług. kapturka 3,4 cm. Rys. 382, 55.
54. Płasko cylindryczny przęślik gliniany. Wys. 1,8 cm, średn. 4,0 cm. Rys. 382, 60.
55. Dwustożkowy przęślik gliniany z lekkim wgłębieniem z jednej strony. Wys. 1,7 cm, średn. 3,8 cm. Rys. 382, 61.
56. Płaski, dwustożkowy przęślik gliniany z szerokimi wgłębieniami przy otworze. Wys. 1,5 cm, średn. 3,8 cm. Rys. 382, 62.
57. Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze. Wys. 1,9 cm, średn. 3,5 cm. Rys. 382, 63.
58. Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,0 cm, średn. 3,6 cm. Rys. 382, 64.
59. Wysoki przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,2 cm, średn. 3,9 cm. Rys. 382, 65.
60. Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,0 cm, średn. 3,3 cm. Rys. 382, 66.
61. Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,0 cm, średn. 4,2 cm. Rys. 382, 67.
62. Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze. Zdobiony linią zygzakowatą. Wys. 1,8 cm, średn. 3,2 cm. Rys. 382, 68.
63. Wysoki, dwustożkowy przęślik gliniany z wąskim otworem. Wys. 2,6 cm. Rys. 382, 68.
64. Dwustożkowy przęślik gliniany z wgłębieniami przy otworze. Wys. 1,7 cm, średn. 2,8 cm. Rys. 382, 70.
65. Dwustożkowy, wysoki przęślik gliniany z bokami łukowato wklęsłymi. Wys. 2,7 cm, średn. 3,6 cm. Rys. 382, 71.
66. Przęślik gliniany o półkulistym profilu, zdobiony pionowymi żłobkami na wzór paciorków melonowatych. Przy otworze lekkie wgłębienie. Wys. 1,7 cm, średn. 2,8 cm. Rys. 382, 72.
67. Płaski, dwustożkowy przęślik gliniany z lejkowatymi wgłębieniami przy otworze, zdobiony obustronnie dołkami w kształcie kątów i półksiężyców. Wys. 2,0 cm, średn. 4,0 cm. Rys. 382, 73.
68. Dwustożkowy, nieregularnego kształtu przęślik gliniany z lejkowatymi wgłębieniami przy otworze. Wys. 2,1 cm, średn. 3,6 cm. Rys. 382, 74.
69. Stożkowaty przęślik gliniany z lejkowatym wgłębieniem przy zwężonym końcu, na załamie zdobiony grupami na przemian ukośnych kresiek. Wys. 2,1 cm, średn. 3,4 cm. Rys. 382, 75.
70. Fragment naczynia z otworami. Prawdopodobnie całe naczynie posiadało otwory aż do krawędzi i służyło jako cedzidło. Pow.

gładzona, jasno-brunatna. Przeciętna średnica otworów 2—3 mm. Rys. 382, 76.

71. W pobliżu grobu 205 znaleziono luźno naczynie szerokootworowe z zaokrąglonym załomem brzośca i wyodrębnioną podstawą z płaskim dnem. Z boku guzek, imitujący

jako popielnice, jak i przepalonych przystawek. Spośród nich zasługują na uwagę skorupy należące do naczyń toczonych na kole, których ilość, na podstawie ułamków, mogła wynosić kilkanaście naczyń. Jest to niewiele w stosunku do ilości naczyń w ogóle, świad-

Ryc. 383. Luźno znalezione, zdobione ułamki naczyń. $\frac{1}{3}$ w. n. — Fig. 383. Tessons ornés (trouvailles isolées). $\frac{1}{3}$ gr. nat.

uszko. Pow. przy brzegu i przy podstawie gładzona, reszta sztucznie schropowana. Wys. 15,6 cm, średn. 26, 0 cm, otwór 24,2 cm, dno 11,0 cm Rys. 382, 77.

Ilość skorup luźno znalezionych na powierzchni, w warstwie gleby i w warstwach przemieszanych jest bardzo duża. Cyfrowo ujęta przekracza z pewnością 2—3 tysiące ułamków. Świadczą one o rozmiarach zniszczenia, jakiemu cmentarzysko w ciągu czasu ulegało. Skorupy należą do naczyń zarówno nieprzepalonych a więc używanych

czy jednak o ożywionych kontaktach, istniejących między osadami, które swych zmarłych grzebały na tym cmentarzysku, a centrami produkującymi naczynia toczona na kole.

Wśród luźno znalezionych skorup są także ułamki naczyń wytłaczanych (terra sigillata), importowanych z prowincji rzymskich.

Na ryc. 383 podano kilkadziesiąt rysunków zdobionych skorup. Ornamentyka ich zasadniczo powtarza się, przypomina motywy i charakter zdobin na naczyniach, pochodzą-

cych z grobów nie zniszczonych lub uszkodzonych. Wyróżniają się fragmenty trzech den (rys. 383, 3, 8, 11), zdobionych wąskim, skręcanym przedmiotem (ornament pseudo-sznurowy) oraz zdobione, wyodrębnione stożkowato podstawy (rys. 383, 2, 6, 7, 9, 10).

Skorupa na ryc. 383, 35 zdobiona jest odiskami sprężynki.

Formy grobów i obrządek pogrzebowy

Cmentarzysko wymysłowskie, podobnie jak większość cmentarzysk kultury wenedzkiej należy do typu cmentarzysk płaskich, nie oznaczonych na powierzchni w sposób trwały.

Całkowita ilość grobów z okresu późno-lateńskiego i okresu wpływów rzymskich (335) nie odpowiada stanowi rzeczywistości. Znaczna część cmentarzyska została w wspomniany wyżej sposób zniszczona; zniszczeniu uległo również wiele grobów na skutek poszukiwań amatorskich i przypadkowych rozkopywań.

Nie stwierdzono żadnej reguły w rozmieszczeniu poszczególnych grobów.

Stosunki odległości były bardzo różne. Zdarzały się wypadki bliskiego sąsiedztwa, np. grób 153 i 154, 238 i 239, 240 i 241, tak że groby prawie się stykały, jak i znacznej odległości pomiędzy poszczególnymi grobami, zwłaszcza na krańcach cmentarzyska. Charakterystycznym jest, że największe zgęszczenie grobów leży na najwyższym punkcie cmentarzyska (por. plan). Groby kultury wenedzkiej z późnego okresu lateńskiego mimo, że w znacznej części pokrywają się z grobami następnego okresu, wyraźnie zajmują obszar, leżący między grobami kultury pomorskiej a miejscem, zajmowanym wyłącznie przez groby z okresu rzymskiego.

Głębokość jam grobowych była różna. Wahała się w granicach od 20 cm, co odpowiada grubości warstwy uprawnej (gleby) — do około 1 m. Dużą rolę w licznych znalezionych skorup i przedmiotów na powierzchni jest wynikiem zniszczenia grobów podczas uprawy roli. Możliwe ono było tylko w wypadku płytkiego położenia grobów. Podobno płytkie położenie a tym samym łatwą możliwość uszkodzeń zaobserwowano na innych cmentarzyskach z tego czasu.¹⁰⁾

Trudno więc dziś powiedzieć, czy istniała jakaś obowiązująca reguła, dotycząca głębokości wkopywania popielnic, czy grobów jamowych.

W jednym wypadku miano do czynienia z grobem piętrowym, to znaczy młodszym grobem wkopanym nad drugim, pochodzącym z wcześniejszego pogrzebu (grób 68). Świadczyłoby to o braku jakichkolwiek znaków nad miejscem złożenia spalonych szczątków. Istnienie grobów piętrowych na cmentarzyskach z okresu późno-lateńskiego i okresu wpływów rzymskich stwierdzono w Młodzikowie, pow. Środa¹¹⁾ oraz w Meklemburgii¹²⁾. Znane są również z cmentarzysk kultury łużyckiej, gdzie zbudowane były nawet w trzech kondygnacjach¹³⁾.

Wyłączną formą grzebania zmarłych na cmentarzysku w Wymślowie były groby ciałopalne. Występują trzy zasadnicze formy grobów: groby jamowe, groby popielnicowe obsypane szczątkami stosu i groby popielnicowe czyste. Liczbowo przedstawiają się typy grobów następująco (pod uwagę brano groby zachowane w całości i częściowo uszkodzone, t. zn. 281 grobów):

z okresu późno-lateńskiego: grobów jamowych — 73,

z okresu wpływów rzymskich: grobów jamowych — 122,

grobów popielnicowych, obsypanych szczątkami stosu — 60,

grobów popielnicowych czystych — 17,

grobów zastępczych — 9.

Groby jamowe stanowią więc przytłaczającą większość. W okresie późno-lateńskim są wyłączną formą obrządku pogrzebowego a w okresie wpływów rzymskich typem dominującym. Rysem charakterystycznym tych grobów jest duża średnica (przeciętnie 1,5 m) i w większości wypadków smolisto-czarne zabarwienie, powstałe na skutek rozłożenia się kawałków węgla drzewnego. Przesycenie piasku węglem drzewnym było nieraz tak intensywne, że z natury sypki piasek stawał się zbitą, silnie związaną masą. Często węgiel drzewny, rozkładając się pod wpływem

¹⁰⁾ Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Młodzikowie, pow. Środa. (Arch. Pow. Muz. Arch.).

¹²⁾ Busse H. Das Urnenfeld bei Wilmersdorf, Kreis Beeskow-Storkow. (Nachrichten über deutsche Alterthumfunde, 1900, 2. 1. str. 5.

¹³⁾ Łuka L. Cmentarzysko kultury łużyckiej w Czarnkowie na tle grupy uradzkiej. Fontes Praehistorici, tom I. Poznań, 1950.

¹⁰⁾ Por. sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Młodzikowie (Arch. Pow. Muz. Arch.) oraz Kostrzewski B. Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Koninie. Biuletyn Zarządu Archeologicznego, tom VII, str. 192 i dalsze.

procesów chemiczno-fizycznych, tworzył zacieki, które zabarwiały piasek w miejscach jego większej przesączalności i zcierały wyraźną granicę jamy grobowej.

Kształty grobów jamowych były różne tak w rzucie poziomym jak i pionowym. Widziane z góry miały kształt okrągły, nieraz prawie kolisty (grób 221, 306), wydłużony lub owalny, a często nieforemny. Zdarzały się również groby jamowe czworobocznego kształtu w przekroju poziomym i pionowym (grób 236, 237, 275, 290). Duże zróżnicowanie wykazują przekroje pionowe. Najczęściej spotyka się kształt lejowaty, nieckowaty, półkolisty, nieraz rozszarpany, jak również jamy o płaskim, równym dnie i prostych ścianach (grób 290).

Następny typ grobów, z kolei najliczniej reprezentowany, stanowią groby popielnicowe, obsypane szczątkami stosu. W ich ukształtowaniu istnieją także pewne drobne odmiany, przede wszystkim pod względem położenia popielnicy. W olbrzymiej większości popielnice stoja na dnie jamy z boku. Dary grobowe złożone są w skupieniu obok popielnicy, a przystawki i ułamki przepalonych naczyń rozrzucone po całym wnętrzu większych lub mniejszych jam, posiadających przeważnie nieregularnie kolisty kształt, chociaż w kilku grobach tego typu obserwowano jamy czworoboczne z płaskimi dnami (270, 271, 274). Mniejszy odsetek stanowiły groby, w których popielnice stały w środku zgarniętych do jamy grobowej szczątków spalonego stosu. Wyposażenie grobów tego typu jest zazwyczaj bardzo bogate tak w przystawki, jak i przedmioty metalowe. Wypadki braku lub ubożego wyposażenia interpretowane są przez niektórych badaczy jako wynik zróżnicowania społecznego¹⁴⁾. Trzecim typem grobów, najmniej, licznie reprezentowanym są groby popielnicowe czyste. Popielnicę ze spalonymi kośćmi wkopywano w piasek, odznaczający się czasem nieco ciemniejszym kolorem ze względu na zanieczyszczenia, jakie dostały się z powierzchni. Groby tego typu są nadzwyczaj ubogo wyposażone w przedmioty metalowe i przystawki. Wyjątkowo dużą ilość ostatnich posiadał grób 211.

Odrębny typ grobów stanowią prostokątne budowle kamienne, skupiające się w oddzielnym miejscu na terenie cmentarzyska. Cechą charakterystyczną są ich duże rozmiary: do 2 m w osi podłużnej i ponad 1 m wysokości oraz zupełny brak śladów spalonych kości,

skorup, i zabytków metalowych. Znalezione w górnych warstwach drobne ułamki naczyń pochodzić mogą z powierzchni i mogły dostać się w przypadkowy sposób między kamienie. Znalezione obok takiej prostokątnej budowli (grób 158) resztki baniastego naczynia w czerwonym piasku, jeżeli mają z nią związek, to zapewne obrzędowy, gdyż śladów ciałopalenia w postaci resztek kostnych i węgli drzewnych nie było, a czerwone zabarwienie piasku pochodzić może jedynie z zetknięcia się z wysoką temperaturą¹⁵⁾. Po spaleniu ognia obrzędowego mógł pozostać czerwony piasek jako jedyny ślad, a węgiel drzewny został rozgarnięty, tak że nic z niego nie pozostało lub też został wogóle usunięty. Resztki węgla drzewnego wyraźnie zachowały się pod spodem dwóch takich budowli o specjalnych kształtach (grób 303 i 321): mianowicie regularnych graniastosłupów o prawie kwadratowej podstawie. W tym wypadku ogień obrzędowy palony był już na dnie wykopanego dołu i masyw kamienny ustawiony został później. Wnętrze tych budowli wypełnione zawsze było kamieniami, tylko przy grobie 164 istniał wewnątrz rodzaj pustej komory, gdzie znaleziono dwie skorupy. Ten również grób posiadał z jednej strony rodzaj stopnia (por. plan: rys. 139). Pod spodem, w środku piasek był szary, pochodzący z rozłożonego węgla drzewnego w odróżnieniu od otaczającego go piasku białego.

Ślady węgla drzewnego, ułamki naczynia w przeżarzonym piasku, osobne położenie na cmentarzysku, jednakowe zorientowanie grobów, przemawiają za specjalnym przeznaczeniem. Są to prawdopodobnie groby zastępcze (cenotafia), budowane dla uczczenia pamięci osób, które uległy może nieszczęśliwym wypadkom, zostały zabite w bitwie lub zaginęły w innych okolicznościach, a którym na cmentarzu rodzowym poświęcono miejsce, jakie by w innym wypadku zajęli. Że musiały to być osoby znakomitsze, świadczy okazałość tych budowli i nakład pracy, związany z ich budową: kopanie dołów o znacznych rozmiarach, gromadzenie kamieni często o imponującej wielkości i ich układanie. Groby symboliczne, nie tak okazałe, znane są już w młodszej epoki kamiennej, a także

¹⁵⁾ Piasek zabarwia się na czerwono w zetknięciu się z wysoką temperaturą. Stwierdzić to można doświadczalnie. Czerwony odcień otrzymuje przepalona glina, użyta do lepienia naczyń i także polepa. Czerwony kolor nadają zawarte w glinie związki żelaza, utleniające się w wysokiej temperaturze.

¹⁴⁾ Kostrzewski B. op. cit. str. 293.

w kulturze „łużyckiej“¹⁶⁾. Puste groby z okresu rzymskiego, występujące w Östergötland, w których brak jest kości a występuje jedynie węgiel drzewny, obsypany wokół naczynia, są inną formą grobów symbolicznych¹⁷⁾.

Jedyny w swoim rodzaju jest grób 70, który zaliczam także do grobów symbolicznych z powodu braku jakichkolwiek śladów ciała-palenia i szkieletu. Również jego położenie na terenie występowania tego typu grobów przemawia za tym. Grób ten posiada pierwszorzędne znaczenie dla datowania grobów symbolicznych, ponieważ był bogato wyposażony w typową ceramikę. Sam nasyp kamienny, zbudowany ze stosunkowo dużych głazów odznaczał się imponującymi rozmiarami: 3,60 × 2,40 m przy 2,10 m wysokości. W leżącej pod nim zupełnie zbutwiełej niecce dębowej czy też czółnie złożonych było w skupieniu 8 naczyń, w tym jedno duże (rys. 53, 2), przypominające naczynia używane jako popielnice. Naczynia tego typu datowane są na drugą połowę II wieku n. e.

Z położeniem grobów łączy się ściśle obrządek pogrzebowy. Jak wspomniano, wszystkie groby są ciałopalne. Brak grobów szkieletowych przemawia za tym, że do występującego z rzadka już w okresie lateńskim obrządku szkieletowego¹⁸⁾ ludność danej okolicy odnosiła się ujemnie. W okresie późno-lateńskim na naszym cmentarzysku występują jedynie groby jamowe i pozostają dominującą formą obrządku także w okresie wpływów rzymskich. Forma ta, polegająca na zsypywaniu do jamy wszystkich resztek spalonego stosu, rozwija się w związku z dążeniem, by nie uронić żadnych resztek spalonego ciała, co zdarzyć się mogło przy wybieraniu kości do popielnicy. Przy jamowym obrządku grzebalnym, stos, na którym palono zwłoki, musiał być większy i ściślej intensywniejszy, gdyż

kości z tego rodzaju grobów są bardzo drobne i jest ich o wiele mniej niż w grobach popielnicowych. Pomiar wykazały, że największa ilość kości, zebrana w grobie jamowym, rzadko wypełni naczynie o pojemności 1 litra. natomiast popielnice o poj. średnio 4—7 litrów wypełnione były zazwyczaj do połowy lub trzech czwartych objętości. Choć uwzględnia się rozkład kości w luźnym piasku (mimo przesylenia piasku węglem drzewnym) i wielkość spalonego osobnika, stosunek ten pozostaje w dalszym ciągu nierówny. W popielnicach spotyka się nieraz jeszcze całe żebra, główki udowe itp. Także przedmioty metalowe w grobach jamowych są o wiele silniej zniszczone, niż w grobach popielnicowych a ilość węgla drzewnego w tych pierwszych jest procentowo wyższa niż w ostatnich.

Ciekawym momentem w jamowym obrządku pogrzebowym jest występowanie jam prostokątnych o płaskim dnie. Jest to być może wynik składania szczątków stosu w plecionym koszu, który następnie zupełnie zniszczał. Skupienia kości lub ułamków naczyń w grobie jamowym mają charakter przypadkowy. W większości bowiem grobów tak jedne jak i drugie rozrzucone są równomiernie po całym wnętrzu jamy.

W grobach jamowych spotyka się skorupy, pochodzące przeważnie od dwóch do czterech naczyń, w przeciwieństwie do grobów popielnicowych, obsypanych szczątkami stosu, gdzie ilość całych i rozbitych przystawek dochodzi do kilkunastu. Groby jamowe, zwłaszcza z późnego okresu lateńskiego, wykazują niewielką ilość ceramiki, w przeciwieństwie do grobów jamowych z okresu rzymskiego, gdzie znajdują się skorupy z pięciu do dziesięciu naczyń. Większość skorup wykazuje ślady przepalenia, co jest wynikiem zwyczaju wrzucania naczyń z ofiarami na płonący stos. Poszczególne ułamki należące do tego samego naczynia znajdowano w różnych miejscach jamy. W kilku wypadkach skorupy tworzyły warstwę na samym jej dnie. Groby jamowe, w których znajdowały się ułamki, nie noszące śladów działania ognia a należące do większych naczyń (np. grób 31, 33) stanowią jedno z pośrednich ogniw między formą grobu popielnicowego i jamowego. Kości razem z szczątkami stosu wsypywano luźno do jamy, a osobno wrzucano do jamy większe naczynie nie przepalone, służące dawniej jako popielnica. Odmianą tego typu są groby jamowe, zawierające czyste kości, wybrane ze stosu i złożone na kupce (np. grób 121, 192).

¹⁶⁾ O grobach symbolicznych por.: Nosek St. Wyniki badań w Ostrowie, str. 276; Durczewski Z. Grupy kulturowe Wielkopolski i Małopolski, „Łużyckiej”, cz. 1, str. 19; Zak i A. Małopolska w czasach przedhistorycznych, „Z. Orlętań Wieków” rok 1950, zeszyt 7—8.

Idea grobów symbolicznych przetrwała nawet do czasów ostatnich, mianowicie w czasie ostatniej wojny w Bawarii ustawiono na cmentarzu krzyż w miejscu, gdzie byłby pochowany poległy na froncie żołnierz. (Informacja ustna p. Franc. Maciejewskiego, kustosa Muzeum w Biskupinie, pow. Żnin).

¹⁷⁾ Oxienstierna P. Die Urheimat der Goten, str. 68.

¹⁸⁾ Kostrzewski J. Die Vorgeschichte der Menschheit, t. 1, str. 320. Pescheck Chr. Die Vorgeschichte der Menschheit in Mittelschlesien, str. 100. Hwandalische Kultur in Mittel- u. Ostschlesien, str. 26, 1.

¹⁹⁾ Kostrzewski J. op. cit. str. 305.

Poczynione przez R. Jamkę²⁰⁾ obserwacje co do nielicznego występowania broni w grobach jamowych, potwierdzają się również na cmentarzysku w Wymysłowie, gdzie broń, chociaż znajduje się w grobach jamowych (groty oszczepów w gr. 53b, 67, 81, 83; umbo w gr. 290; okucia tarczy w gr. 82; ostrogi i dziury w gr. 84, 85 itd.) stanowi w stosunku do przeważającej większości tego rodzaju grobów niski procent w porównaniu z bronią występującą w grobach popielnicowych. Podobne zjawisko stwierdził B. Kostrzewski w Koninie²⁰⁾.

W grobach popielnicowych większe ułamki kości zbierano do naczynia, które stawiano przeważnie na boku jamy, przy nim składano przepalone przedmioty metalowe a resztkami stosu zasypywano całe wnętrze. Większe rozmiarami przedmioty metalowe składano przeważnie tuż obok naczynia. Mniejsze lub ich fragmenty znajdują się przeważnie rozrzucone wewnątrz lub w popielnicy (np. gr. 328, 363). W jednym wypadku w grobie jamowym z okresu rzymskiego przedmioty skupiały się w jednym miejscu.

Na cmentarzysku w Wymysłowie zanotowano ciekawe zjawisko występowania noży w górnych warstwach grobu (np. gr. 318) lub na wierzchu popielnicy (np. gr. 161). Ze zjawiskiem tym wiąże się — być może — rola ostrych przedmiotów w dzisiejszej obrzędowości ludowej; w tym wypadku chodziłoby o odcięcie zmarłemu drogi powrotnej.

Większa ilość przystawek uszkodzonych lub zniekształconych w ogniu w grobach obsypanych szczątkami stosu jest wynikiem dłuższego ich przebywania w ogniu. Ustawiano je zapewne na stosie przed podpaleniem go, gdyż porowata ich i gąbczasta struktura nie byłaby inaczej możliwa do wytłumaczenia. Niektóre skorupy są do siebie prosto „przypieczone“²¹⁾. Skorupy z późnego okresu lateńskiego nie wykazują tak silnego działania ognia, ale też trudniej je z powodu braku części naczyń zrekonstruować, co jest wynikiem niezbyt starannego ich zebrania do jamy²²⁾. Fakt, że wszystkie prawie przystawki znajdują się w grobach spękane, świadczy, że spękać musiały już w ogniu na stosie. Te, które wytrzymały próbę ognia, zostały zgniecione w ziemi; w tym wypadku

zachowały przynajmniej swój naturalny kształt. Duża ilość przystawek (w gr. 138—16, w gr. 146—9) nawiązuje wyraźnie do obfitego wyposażenia grobu w przystawki w kulturze „łużyckiej“^{22a)}.

Popielnice są bardzo często nakryte czarukami i misami odwróconymi do góry dnem oraz obstawione całymi naczyniami albo ich resztkami. W obstawie tej brak jest jakiegokolwiek reguły. Tak naczynia jak i przedmioty mają różne położenie: stoją, leżą, są pochylone lub odwrócone. Nie wszystkie popielnice stoją pionowo, w kilku wypadkach były one pochylone, co mogło nastąpić podczas przysypywania grobu. W jednym wypadku (gr. 269) naczynie zawierające kości wstawione było w drugie, a całość położona dnem do góry, podobnie jak dwie przystawki. W innym wypadku popielnica nakryta była drugim, zupełnie podobnym naczyniem, nie wykazującym śladów przepalenia (gr. 171).

Groby popielnicowe, przy których brak obsypania szczątkami stosu, są nadzwyczaj ubogo wyposażone w dary grobowe i przystawki. Przedmioty metalowe złożone są wewnątrz naczynia. I tu również brak jakiegokolwiek reguły: nieraz znajdują się one na wierzchu, czasem wśród kości.

W grobach popielnicowych nie spotykano się ze zjawiskiem anatomicznego układu kości. Duże kawałki czaszki spotykano często na dnie popielnicy. Także kości nie były przed złożeniem w naczyniu myte, w przeciwstawieniu do kości z grobów kultury „pomorskiej“, gdzie były zupełnie białe i czyste.

Wszystkie przedmioty składane do grobu wykazują ślady działania ognia. Składano je razem ze zwłokami na stosie, jako własność osobistą zmarłego, mającą mu służyć w życiu pozagrobowym. Niektóre przedmioty żelazne, zarówno narzędzia jak i broń, celowo gięto i zniekształcano. Istnieją różne próby wytłumaczenia tych osobliwych praktyk. J a h n²³⁾ przypuszcza, że decydującymi w tym wypadku były motywy religijne, nakazujące symboliczne uśmiercanie przedmiotu, przede wszystkim broni. K o z ł o w s k i²⁴⁾ tłumaczy zginanie darów jak i niszczenie ich przez spalanie pierwotnym pojęciem własności osobistej. Zmarły zatrzymywał po śmierci całą swą własność osobistą, następnie ograniczano stopniowo to prawo, dając tylko część majątku. Podobnie jak u innych ludów pier-

²⁰⁾ Por. J a m k a R., Cmentarzysko w Kopkach, (Przegląd Archeol. t. V, str. 60).

^{20a)} Kostrzewski B., op. cit. str. 294.

²¹⁾ Z cmentarzyska z okresu rzymskiego w Młodzikowie pow. Środa znane są skorupy „przypieczone“ i stopione nieraz w czterech warstwach.

²²⁾ T a c k e n b e r g K. Die Wandalen in Niederschlesien, str. 74.

^{22a)} Kostrzewski J. op. cit. str. 305.

²³⁾ J a h n M. Die Bewaffnung der Germanen, str. 19.

²⁴⁾ K o z ł o w s k i L. Budowle kultury ceramiki malowanej, str. 29—30.

wotnych²⁵) czy w starym państwie egipskim prawo zmarłego do domu, ludzi i zwierząt zastępowano modelami i figurkami²⁶). Uważa się również, że gięcie broni i narzędzi dyktowane było względami praktycznymi, by dłuższe przedmioty zmieścić w małym grobie jamowym lub popielnicy²⁷). Z rytualnym gięciem narzędzi spotykamy się już w grobach ze starszej epoki brązowej, zwyczaj ten staje się powszechny w okresie późno-lateńskim (gr. 290) i trwa nadal w głąb okresu wpływów rzymskich. Był ogólnie znany plemionom celtyckim w okresie lateńskim i od nich przejęła go ludność kultury przeworskiej²⁸). Ś m i s z k o²⁹) uważa, że zginanie praktykowane początkowo ze względów zasadniczych, to znaczy wierzeń animistycznych a później kierowano się tylko względami praktycznymi.

Oprócz naczyń i przedmiotów metalowych oraz pozostałości organicznego pochodzenia, jak kości i węgle drzewne, zachowały się również inne resztki organiczne, o których należy wspomnieć w związku z obrzędkiem pogrzebowym. Na pierwszym miejscu wymienić należy zwęgloną substancję o porowatej strukturze, przypominającą zupełnie zwęglone kawałki chleba³⁰). W grobie 316 na spodzie popielnicy wśród kości znajdowała się masa, podobna do kawałka gęstej smoły (por. ryc. 324, 4). Są to zapewne nikłe ślady żywności, w którą rodzina nie omieszkała zaopatrzyć zmarłego, ustawivszy naczynia z potrawami na stosie. Nie mogą to być ślady stypy, urządzonej po pogrzebie, ponieważ szczątki te są zwęglone. Natomiast naczynia nie noszące śladów działania ognia pochodzić mogą z takiej uczty - „strawy“, której resztki obecni przy pogrzebie wrzucali na powierzchnię grobu. Tak można jedynie wytłumaczyć obecność nieprzepalonych, nieraz w całości zachowanych naczyń.

Wśród kości w grobie 207 znajdowały się kości, odróżniające się od ludzkich odmienną strukturą i kształtem. Wśród nich dobrze zachowana kość, tzw. „ostroga“ jakiegoś ptaka.

Luźno znalezione naczynie w sąsiedztwie grobu 204, podobnie, jak naczynie z gr. 328

(ryc. 337, 6), mają prawdopodobnie związek z jakimiś uroczystościami „zadusznymi“. Może w nich stawiano żywność dla poszukującej strawy duszy. Przypuszczenie takie nasuwa zwłaszcza znajdujące się nad grobem 328 przechylone naczynie, które umieszczone zostało już po zasypaniu popielnicy i szczątków stosu w warstwie czystego piasku³¹).

Do przeżytków z poprzednich okresów należy zwyczaj odtrącania uch u naczynia, zapewne używanego poprzednio w gospodarstwie domowym, a użytego następnie jako popielnica (gr. 56 i 238). Widocznie chciano w ten sposób naczyniu odebrać użytkowe znaczenie. Zwyczaj ten, stwierdzony w kulturze „pomorskiej“³²) i wcześniej w kulturze „łużyckiej“³³) poparty obecnością grobów tych kultur na terenie tego samego cmentarzyska może stać się jednym ze świadectw przetrwania niektórych form zwyczajowych.

W środku cmentarzyska w odległości 1 m na płn. od gr. 184 pod warstwą gleby natrafiono na bruk kamienny, ułożony z tłuczonych kamieni w kształcie nieregularnego czworoboku o wymiarach 4 × 3 m. Kamienie często były spękane i nosiły ślady działania ognia. Między nimi piasek zabarwiony był na czarno i zawierał bardzo drobne kawałki węgla drzewnego i przepalone skorupy. Poniżej kamieni, które ułożone były jedną warstwą, piasek zabarwiony był na ciemno. Zabarwienie takie sięgało nieco głębiej w tych miejscach, gdzie bruk nie był bardzo spoisty, natomiast pod większymi kamieniami zabarwienia wogóle nie było. Jest to może miejsce palenia i układania stosu. Przemawiałoby za tym jego centralne położenie i charakter. Z drugiej strony brak czerwonego piasku, jaki musiałby się znajdować obok kamieni i brak kości, których chociażby najmniejsze cząstki musiałyby się znaleźć między kamieniami, osłabiają to przypuszczenie. Nieco na wschód od tego miejsca, obok gr. 53a, na głęb. około 1 m odkryto duże skupienie węgla drzewnego i kilka przepalonych skorup. W kilku miejscach piasek zabarwiony był na kolor czerwono-wiśniowy, taki, jaki powstaje przy zetknięciu się z wysoką temperaturą. Silne przemieszanie terenu

²⁵) j. w.

²⁶) W i e d e m a n n K. Das alte Aegypten, str. 107.

²⁷) J a h n M. op. cit., str. 20.

²⁸) j. w. str. 16.

²⁹) Ś m i s z k o M. Kultury wczesnego okresu cesarstwa rzymskiego w Małopolsce Wschodniej, str. 70.

³⁰) Substancji tej, jak również niżej wymienionej nie oddano jeszcze do badania chemicznego. Porównana ze spalonym w celu dowiedzialnym chlebem, okazała się zupełnie podobna pod względem fizycznym.

³¹) Takie zadanie miały przychylone przystawki w grobach kultury „łużyckiej“. Por. Busse H. Das Urnenfeld von Wilmersdorf, str. 5.

³²) Por. również Nosek St. op. cit., str. 277.

³³) Kostrzewski J. Cmentarzysko z wczesnego i środkowego okresu lateńskiego w Golęcnie, pow. Poznań-Wschód, str. 78.

³⁴) Naczynia z rytualnie odtrąconymi uchami znalezione są z Cerekwicy, pow. Poznań i Czarnkowa (Ł u k a L. op. cit.).

w tym miejscu utrudniło obserwację, w każdym razie czerwony piasek, bardzo duże ilości zwęglonego drzewa, drobne skorupy i spalone kości nasuwają przypuszczenie, że w tym miejscu palono zwłoki.

Czerwony piasek zauważono w kilku wypadkach tuż obok grobów (np. gr. 114, 147, 288 i inne). W takim razie nie wszystkich palono na osobnych miejscach, a w niektórych wypadkach składano szczątki w jamie, wygrzebanej obok stosu. Trudności, na jakie natrafia się przy znalezieniu i zidentyfikowaniu miejsc palenia nie są wynikiem metody wykopaliskowej, polegają raczej na tym, że groby, jako miejsca wiecznego spoczynku były wykopywane głębiej i były niejako zakonserwowane w ziemi, natomiast miejsca spalania pozostawały na wierzchu i szybko ulegały zniszczeniu na skutek działań atmosferycznych. Podobnie trudniej znaleźć osadę z tych czasów, jeśli chaty nie były choć częściowo zagłębione (ziemianki) lub nie były budowane w specjalnych okolicznościach (np. Biskupin). Jedno takie miejsce spalania podaje Peschke Ch. pod Wrocławiem³⁴). W kilku miejscach cmentarzyska spotkano powyżej powierzchni grobu lub na powierzchni kupki spalonego drzewa. Są to prawdopodobnie resztki ogni ofiarnych, palonych z okazji świąt zmarłych³⁵). Janse podaje ze Szwecji ciekawy zwyczaj, jaki do niedawna tam przetrwał: „Można przypuścić, że jamy, wypełnione węglem pochodzą z obrzędowych ogni majowych, które dawniej wzdłuż okolicznych opowiadań palono na wzgórzach i po wygaśnięciu węgle zakopywano w małej jamie³⁶). Takie ognie majowe są zapewne śladami prastarych obrzędów, których pierwocin należy szukać w odległych czasach. Skupienia węgla drzewnego znalezione na cmentarzysku w Wymysłowie, są być może, takim dalekim pierwowzorem tych praktyk.

Przy wszystkich trzech formach grobów występowały w niektórych wypadkach pokrywy lub obstawy kamienne. Były to otoczaki, ułożone w kształcie koła lub nieregularnego czworoboku nad jamą grobową. W większości pokrywy nie posiadały pierwotnego położenia. W czasie orki przesunęły się, tracąc nadany im kształt. Pokrywy

miały niewątpliwie za zadanie oznaczenie miejsca wykopanego grobu i jego ochronę. Pokrywy występują tak nad grobami jamowymi okresu późno-lateńskiego, jak i nad trzema rodzajami grobów z okresu wpływów rzymskich. Grób 136 posiada w górnej części regularną obstawę z kamieni. Podobne obstawy posiadały i inne, przeważnie zniszczone groby, które narażone były tym więcej na zniszczenie, ponieważ ludzie natrafiający na skupisko kamieni wydobywali je w poszukiwaniu za skarbami. Ciekawym nawiązaniem do starszych okresów są groby jamowe, wyłożone kamieniami (np. gr. 4). Do tak „wymoszczonych“ grobów wkładano resztki stosu. Istnieją również przykłady oznaczania grobów jednym, nieraz bardzo małym kamieniem (gr. 60) lub płytą kamienną (gr. 142). Często kamienie znajdują się wewnątrz lub na dnie jamy (gr. 19, 64), dokąd mogły dostać się na skutek własnego ciężaru, tym więcej, że piasek w świeżo zasypanej jamie był luźny i umożliwiał zapadnięcie się kamienia. J. Kostrzewski podaje kilka przykładów oznaczania grobów jamowych na powierzchni z Pomorza i Mazowsza³⁷), z terenu Wielkopolski znane są takie wypadki z Konina, gdzie tak groby jamowe, jak i popielnicowe, obsypane szczątkami stosu znaczone były pojedynczymi kamieniami i pokrywami, ułożonymi z kilkunastu kamieni³⁸).

Analiza materiału wykopaliskowego

Przegląd poszczególnych form narzędzi, broni, ozdób i ceramiki dzieł na dwie części. Najpierw omówię inwentarz grobów z okresu późno-lateńskiego, następnie — z okresu wpływów rzymskich. Podział ten ułatwi segregowanie materiału.

Okres późno-lateński

1. Ceramika

Groby jamowe z tego okresu stanowią blisko 1/4 ogólnej ilości grobów rozpatrywanego cmentarzyska. Zawarta w nich ceramika znajdowała się wyłącznie w ułamkach. Tylko kilkanaście naczyń udało się całkowicie zrekonstruować. Wszystkie prawie skorupy (w zależności od siły ognia) mają powierzchnię szorstką i porowatą, która pierwotnie była wygładzona i lśniąca, co widać na skorupach mniej zniszczonych. Kolor po-

³⁴) Peschke Ch. op. cit., str. 12; w odnośnikach podane inne miejscowości.

³⁵) Bohnsack D. Die Burgunden in Ostdeutschland und Polen während des letzten Jahrhunderts vor. Chr., str. 96. Brøndsted J. Danmarks Oldtid III, Jernalderen, str. 15 (uważa je za jamy ofiarne w związku z ceremoniami pogrzebowymi).

³⁶) Oxienstierna E. op. cit., str. 108.

³⁷) Kostrzewski J. Od mezolitu..., str. 349.

³⁸) Kostrzewski B. Cmentarzysko w Koninie, ... str. 293.

wierzchni jest przeważnie ciemno-szary i brunatny, a zdarzają się również ułamki z czarno-lśniącym połyskiem lub matowo czarne. Cechą charakterystyczną większości naczyń są bardzo cienkie i delikatne ścianki. Wszystkie naczynia z małymi wyjątkami posiadają brzegi wygięte poziomo na zewnątrz, silnie zgrubiałe i profilowane (facetowane). Ucha, rozszerzające się przy nasadach, są taśmowate, często facetowane i osadzone są albo równo z krawędzią albo nieco niżej. Przy dwóch naczyniach z grobu 311 (rys. 317, 5) i grobu 314 (rys. 321, 3) lekko zwężone w środku ucha umieszczone są poziomo. Naczynia z podobnymi uchami podaje J. Kostrzewski w swej pracy o okresie późnolateńskim³⁹⁾. Odosobniony jest wypadek zachowania się części ucha przy naczyniu z grobu 147 (rys. 118, 7 i 8). Nasadki pozostałe z ucha odtraconego przypadkowo w swej części środkowej zostały zeszlifowane i w dalszym ciągu spełniały rolę uchwytów.

Wszystkie naczynia lepiące są z wolnej ręki i tak kształt jak wykonanie (cienkie ścianki, profilowany brzeg i ucha) świadczą o dużej doskonałości technicznej, wynikającej z długiego doświadczenia osób, zajmujących się produkcją naczyń. Dna zachowanych okazów są przeważnie płaskie i tylko w dwóch wypadkach wykazują odchylenia. Z grobu 125 pochodzi ułamek dna, w którym widoczny jest kolisty żłobek (rys. 91, 9) a na zachowanej podstawie z tego samego grobu widnieje prawie kolistе wgłębienie, podobne do odcisku osi koła garncarskiego w ceramice wczesno-średniowiecznej.

Gлина, służąca do wyrobu naczyń, u wszystkich prawie skorup jest jednakowa i zawiera domieszkę drobnego piasku. Po przepaleniu jest zwykle bardzo krucha. Większe naczynia z zaokrąglonym brzuścem pokryte są często sztucznie nałożoną warstwą gliny, zmieszanej z tłuczonym kamieniem. Jest to tzw. żarstwa, mająca na celu uodpornienie naczyń na działanie ognia.

a) Naczynia z cylindryczną szyjką (odwrotnie gruszkowate)

Jedną z najczęściej spotykanych form są naczynia, powstałe jako naśladownictwo importowanych z południa (Italii) naczyń brązowych z uchwytami w kształcie delfinów⁴⁰⁾, znane w literaturze niemieckiej jako

tzw. Krausengefässe⁴¹⁾. Są to naczynia z zaokrąglonym załomem brzuśca poniżej 2/3 wysokości, smukłą częścią dolną, niską, cylindryczną (gr. 288, ryc. 291, 6—8; gr. 334, ryc. 343, 3—5), lub zwężającą się ku górze szyjką (gr. 275, ryc. 276, 3) i mniej lub więcej zgrubiałym i facetowanym brzegiem. Żadnego z naczyń tego typu nie udało się całkowicie zrekonstruować, trudno więc powiedzieć, czy wszystkie posiadały ucha. Przy dużej liczbie ułamków zachowały się typowe, zwężone w środku ucha. Z ornamentem powyżej załomu brzuśca zachowały się fragmenty dwóch naczyń (ryc. 210, 16 i ryc. 370, 9), czyli bardzo mało w stosunku do ogólnej ilości naczyń.

Wśród naczyń tego rodzaju odosobnionym kształtem wyróżniają się dwa okazy z grobu 311 (ryc. 317, 2) i gr. 362 (ryc. 374, 4), których brzusiec posiada w przeciwieństwie do wyżej opisanych załom bardziej zaostroszony i umieszczony nieco powyżej połowy wysokości. U naczynia z gr. 311 ucho jest stosunkowo długie i bardzo silnie zwężone; posiada charakter raczej ornamentacyjny, niż użytkowy. Naczynia tego rodzaju są typem przewodnim naczyń późnego okresu lateńskiego i występują na całym obszarze kultury przeworskiej⁴²⁾. Występowanie tych naczyń zestawiał kartograficznie J. Żurek w pracy pt. „Późno-lateńskie groby jamowe w Roszkowie, pow. kościański“ (Przyczynki do pradziejów Polski Zachodniej, str. 39).

b) Naczynia jajowate

Następną formą są naczynia, względnie ich ułamki, baniastego kształtu z załomem brzuśca w górnej części. U tych naczyń brzusiec przechodzi wprost w zgrubiały, na zewnątrz wygięty brzeg. Ucha posiadają taśmowate lub zgrubiałe, w środku zwężone, zgięte przeważnie łukowato, rzadziej kolanowato (gr. 300, ryc. 307, 1) i osadzone nieco niżej poziomu krawędzi. Wyżej podane naczynie z grobu 300 posiada dwa ucha. Powierzchnia w większej części jest sztucznie schropowacona (gr. 287b, ryc. 289, 1; gr. 301, ryc. 309, 4; gr. 354, ryc. 363; gr. 360, ryc. 372, 1), tak, że jedynie wąski pas poniżej brzegu jest gładki. Naczynia te odznaczają się stosunkowo dużymi rozmiarami i dochodzą

⁴¹⁾ Seger H. Beiträge zur Urgeschichte Schlesiens, I, str. 42.

⁴²⁾ Kostrzewski J. Wielkopolska w czasach przedhistorycznych, str. 150, rys. 501.

Kostrzewski J. Od mezolitu..., str. 302, tabl. 81, 2.

Tackenberg K. Die Wandalen..., str. 77.

³⁹⁾ Kostrzewski J. Die ostgermanische..., str. 186, rys. 205.

⁴⁰⁾ Kostrzewski J. op. cit., str. 182.

dzą do 30 cm wysokości. Ścianki ich posiadają znaczną grubość (np. naczynie z gr. 360 około 1 cm). Gлина posiada schudzącą domieszkę, aby zapewnić silniejszą spoiistość ścian, zwłaszcza u większych rozmiarami naczyń.

Do tej grupy zaliczyć należy również fragment naczynia z gr. 301, ryc. 309, 4, którego powierzchnia do wysokości załomu jest chropowata, powyżej natomiast gładzona. Brzeg jest cylindryczny, nieco zgrubiał z prosto ściętą krawędzią. Z ułamków wydobytych z grobu 318 odtworzono fragment naczynia, podobnego kształtu, z facetowanym, wygiętym na zewnątrz brzegiem o powierzchni niezbyt starannie gładzonej, ryc. 326, 1.

Naczynia tego rodzaju są stosunkowo skromnie reprezentowane i stanowiły zapewne ze względu na swój praktyczny kształt i większą trwałość przeważający typ naczyń, używanych w gospodarstwie domowym, stąd występują częściej w osadach z tego czasu⁴³⁾. Formą pośrednią między naczyniami jajowatymi i misami reprezentuje naczynie z gr. 352 (ryc. 361, 1). Posiada kształt silnie spłaszczonego naczynia jajowatego i lekko wyodrębnioną podstawę.

c) Dzbany

Stanowią stosunkową nieliczną grupę. Całkowicie zrekonstruowano tylko jeden okaz z gr. 362 (ryc. 372, 2), częściowo natomiast trzy: z grobu 349 (ryc. 358, 1 i 2) i grobu 365 (ryc. 378, 2). Naczynia posiadają dwustożkowy kształt o łagodnym załomie brzuśca poniżej połowy wysokości (kształt gruszkowaty). Cześć powyżej załomu stopniowo zważa się ku górze i przechodzi w wąski otwór o facetowanych brzegach. Ucha są zwężone w środku. Trzy dzbanki są poniżej brzegu zdobione (gr. 275, 349, 365).

d) Kubki

Najliczniej reprezentowaną grupę naczyń stanowią kubki, należące do typu z zaokrąglonym profilem⁴⁴⁾. Wszystkie posiadają cienkie ścianki, trójkątny, facetowany brzeg i taśmowate, zwężone w środku ucho oraz szeroki otwór. Przeciętą wysokość wynosi 13 cm. Należą do inwentarza prawie wszystkich grobów, w których występują nieraz po kilka sztuk (np. gr. 133, 362). Istnieją między nimi drobne różnice: jedne są smukłe, (gr. 322, ryc. 331, 3; gr. 133, ryc. 102, 5) inne przysa-

dziste i pękate (gr. 133, ryc. 102, 3, 4; gr. 364, ryc. 377, 1). Osobną odmianę przedstawia fragment kubka z grobu 314, (ryc. 321, 8) o prawie pionowych, lekko zaokrąglonych ściankach. Typową dla okresu późno-lateńskiego formę przedstawia kubek dwustożkowego kształtu z ostrym załomem brzuśca, zdobiony powyżej załomu (grób 352, ryc. 361, 2). Naczynia tego rodzaju trwają dalej w okresie rzymskim i z nich rozwinęły się ostro profilowane kubki i czarki⁴⁵⁾.

Ciekawą, odosobnioną formę przedstawia kubek z grobu 133 (ryc. 202, 2), przypominający przeżywające się formy kultury „łuzyckiej“ z okresu lateńskiego⁴⁶⁾. Posiada beczułkowaty kształt i ucho taśmowate o nieco rozszerzonych nasadach, umieszczone poniżej krawędzi. Gлина, użyta do wyrobu naczynia zmieszana jest z dużą ilością tłuczonego kamienia i piasku, czym zdecydowanie wyróżnia się od wyżej opisanych kubków.

Inną formę przedstawia kubek z grobu 294 (ryc. 301, 1), przypominający formy smukłych kubków z największą średnicą brzuśca powyżej połowy wysokości, o grubych ściankach, występujących w okresie wpływów rzymskich⁴⁷⁾.

Powierzchnia kubków jest zawsze wygładzona, czasem lśniąca, i w jednym wypadku zdobiona poniżej brzegu linią falistą, ujętą w dwie linie poziome (gr. 365, ryc. 378, 2).

e) Misy

Piątą grupę naczyń tworzą misy z zaokrągloną górną częścią i lekko wciągniętą do środka częścią przydenną. Brzeg, podobnie jak u większości naczyń, jest trójkątny i profilowany. Z ułamków zrekonstruowano dwa okazy: jeden z gr. 131 (ryc. 99, 1), gdzie misa była jedynym naczyniem, wrzuconym do jamy grobowej i drugi z grobu 311 (ryc. 317, 1), gdzie występuje w towarzystwie skorup, należących do ośmiu naczyń. Ułamki mis występują także w innych grobach (np. 219, 261b, 322). W jednym wypadku (gr. 353, ryc. 362, 2) znalazł się fragment misy z typowym uchem. Czy ułamek naczynia z grobu 314 (ryc. 321, 7) jest częścią misy półkulistego kształtu, trudno określić, ponieważ nie można z tego ułamka odtworzyć całości.

f) Inne naczynia

Tu wymienić należy dwa małe i niskie naczynka doniczkowatego kształtu z wygiętą

⁴³⁾ Kostrzewski J. Die ostgermanische..., str. 190 i nast.

⁴⁴⁾ j. w.

⁴⁵⁾ Kostrzewski J. Wielkopolska..., str. 170.

⁴⁶⁾ Kostrzewski J. op. cit., str. 136, rys. 463.

⁴⁷⁾ Kostrzewski J. Die ostgermanische..., str. 192.

na zewnątrz krawędzią z gr. 261b (ryc. 256, 7) i gr. 314 (ryc. 321, 1). Nie posiadają uch, podobnie jak trzeci okaz (gr. 314, ryc. 321, 2), którego krawędź jest prosto ścięta. Ścianki cylindryczne, zwężające się nieco górami, posiada niskie naczynko z gr. 219 (ryc. 210, 14). Tego rodzaju małe przystawki, typowe dla okresu późno-lateńskiego występują także na cmentarzyskach kultury wenedzkiej tego okresu na Śląsku i Pomorzu ⁴⁸⁾.

Ułamek miniaturowego naczynka (gr. 301, ryc. 309, 5) o cylindrycznych ściankach, bardzo niedbale wykonanego, stanowi przeżytek kultury „łużyckiej“ ⁴⁹⁾.

Tu wspomnieć należy o ciekawej podstawie naczynia z grobu 353 (ryc. 362, 4). Naczynie posiadało cztery nóżki, będące przedłużeniem ścianek. Do okazu tego nie znam żadnej analogii.

2. Ornamentyka

Naczynia tego okresu z cmentarzyska wymysłowskiego są stosunkowo ubogo zdobione; zdobienie także nie są zbyt okazałe. Ornament umieszczony jest poniżej brzegu na wysokości dolnej nasady ucha. Zdobione są naczynia gruszkowate (gr. 219, ryc. 210, 16; gr. 144, ryc. 114, 5; gr. 359, ryc. 370, 9), dzbanki (gr. 275, ryc. 276, 1; gr. 349, ryc. 358, 1; gr. 365, ryc. 378, 1) i w dwóch wypadkach kubki (gr. 352, ryc. 361, 2; gr. 365, ryc. 378, 2). Ornament biegnie wąskim pasmem wokół całego naczynia, przerywając się przy nasadzie ucha. Najczęściej jest to linia zygzakowata lub falista; trójkątne pola zygzaku wypełnione są krótkimi kreskami. Na uwagę zasługuje ułamek kubka z facetowanym, poziomo wygiętym brzegiem, na którego krawędzi widnieje ornament jodełkowy (gr. 264, ryc. 261, 4). Ornament jodełkowy na naczyniach z okresu późno-lateńskiego należy do rzadkości, a do powyższego okazu, zdobionego na krawędzi, nie znam analogii.

Przeważnie ornament jest niespokojny, wątki zdobnicze zmieniają się, jak np. na ułamku z gr. 219 (ryc. 210, 16).

Omówione wyżej formy naczyń reprezentują typową ceramikę późnego okresu lateńskiego, znajdowaną w grobach tego okresu na terenie Wielkopolski ⁵⁰⁾, Polski środkowej i południowej ⁵¹⁾ oraz Śląska ⁵²⁾, należąca do

kultury przeworskiej i posiadają ściśle analogie w większości publikowanych materiałów.

3. Narzędzia

a) Noże

Z narzędzi najliczniej w grobach występują noże. Według formy podzielić je trzeba na noże proste (10 okazów) i noże sierpikowate (3 okazy).

Noże proste różnią się między sobą długością, ukształtowaniem grzbietu i rękojeścią. Wspólnym natomiast rysem charakterystycznym jest wyodrębnianie trzonek od klingi tylko z jednej strony. Trzonek wyodrębniony jest pod kątem prostym, przy kilku okazach posiada natomiast łagodne przejścia. Długość noży wynosi (wyłączywszy okazy uszkodzone) od 9 do 27 cm (gr. 288, ryc. 292, 12). Grzbiet u kilku egzemplarzy jest prosty (gr. 125, ryc. 91, 13; gr. 275, ryc. 276, 7; gr. 318, ryc. 326, 2), u innych łukowato zgięty (gr. 299, ryc. 305, 1 i gr. 288, ryc. 291, 12). Podobnie proste jest ostrze, jedynie w wypadkach silnego zużycia noża jest łukowato wcięte (por. nóż z gr. 288). Noże takie, występujące już we wczesnym okresie żelaznym na terenach celtyckich, stają się dominującą formą w okresie późno-lateńskim na terenach kultury przeworskiej ⁵³⁾.

Nóż z gr. 330 (ryc. 339, 13) z prostym tyłcem, przechodzącym w szeroką rękojeść, zakończoną dużym kółkiem, stanowi jeden z rzadszych okazów tego typu i naśladuje wzory celtyckie ⁵⁴⁾. Do noża tego podać można analogię z Wyskoci, pow. Kościan ⁵⁵⁾ i Sepna, pow. Kościan ⁵⁶⁾.

Mniejsze rozmiarami są nożyki z ostrzem sierpikowato zgiętym i wklęsłym grzbietem. Są one niestety zachowane ułamkowo, zwłaszcza nożyk z gr. 254 (ryc. 247, 5). Dwa pozostałe różnią się między sobą ukształtowaniem rękojeści. Nóż z grobu 287b (ryc. 289, 3) należy (wg podziału J. Kostrzewskiego) do typu Ia ⁵⁷⁾. Posiada prosty, okrągły w przekroju trzonek, zakończony profilowanym guzkiem. U noża z gr. 275 (ryc. 276, 5) trzonek zgięty jest w stronę ostrza i zwinięty w uszko, w którym tkwi małe kółko (typ IIa). Nożyk

⁴⁸⁾ Kostrzewski J. *op. cit.*, str. 193. Tackenberg I. *op. cit.*, str. 99.

⁴⁹⁾ Kostrzewski J. *op. cit.*, str. 194.

⁵⁰⁾ Kostrzewski J. *Wielkopolska...*, str. 151.

⁵¹⁾ Kostrzewski J. *Od mezolitu...*, str. 302.

⁵²⁾ Tackenberg I. *op. cit.*, str. 76.

⁵³⁾ Kostrzewski J. *Die ostgermanische...* str. 159.

⁵⁴⁾ J. w., str. 160.

⁵⁵⁾ Kostrzewski J. *Wielkopolska...*, str. 165.

rys. 574.

⁵⁶⁾ Album zabytków przedhistorycznych, III, 18.

tabl. LVIII—2.

⁵⁷⁾ Kostrzewski J. *Die ostgermanische...* str. 153. (Beilage 80).

ten znajdował się w grobie wraz z przęślikiem, zapinką brązową i prostym nożem. Obecność przęślika przemawia za grobem kobiecym.

b) Szydła

Z innych narzędzi żelaznych na cmentarzysku wydobyto jedynie szydła w ilości 5 sztuk, w tym trzy w bardzo złym stanie zachowania. Szydła składają się z dwóch części: górna — przeznaczona do osadzenia trzonka jest w przekroju czworograniasta, dolna, służąca do klucia — okrągła. Taki kształt posiada szydło z gr. 348 (ryc. 357, 3). U okazu z gr. 288 przejście części czworobocznej w okrągłą posiada nacięcia na krawędziach, mające zapewnić lepsze osadzenie szydła w oprawie. Fragment takiej oprawy rogowej znajdował się wraz z silnie zniszczonym szydłem w gr. 125 (ryc. 91, 12). Zakończenie oprawki zdobione jest poziomymi bruzdami.

c) Przęśliki

Gliniane ciężarki do wrzecion: przęśliki, stanowiące wyposażenie grobów kobiecych, reprezentowane są w trzech egzemplarzach; czwarty wykonany jest z piaskowca.

Z uwagi na kształt można je podzielić na dwa typy: 1. dwustożkowe i 2. płasko-cylindryczne. Przęśliki dwustożkowe (dr. 275, ryc. 276, 9; gr. 362, ryc. 373, 5) posiadają ostry załom i gładką powierzchnię. U okazu z grobu 362 otwór posiada głębokie, lejcowate wgłębienia.

Przęslik płasko-cylindryczny z grobu 330 (ryc. 339, 10) wykonany z gliny, podobnej zupełnie do tej, z której wykonywano ceramikę tego okresu (z domieszką drobnego piasku), jest koloru szarego i ma chropowatą powierzchnię. Przy otworze są małe lejcowate wgłębienia i z obu stron szerokie żłobki. Okaz z grobu 227 (ryc. 220, 5), wykonany z drobnziarnistego piaskowca, jest zupełnie gładki i posiada prosty otwór.

d) Narzędzia kamiennne

Do narzędzi kamiennych zaliczyć należy kamień do krzesania ognia z gr. 156 (ryc. 128, 10). Jest to krystaliczny piaskowiec, płaskiego kształtu, o wydłużonych i zaokrąglonych bokach i posiada po obu stronach ukośne rysy, powstałe na skutek uderzania żelaznym przedmiotem. Kamienie do krzesania z okresu późno-lateńskiego są bardzo

rzadkie. J. K o s t r z e w s k i wymienia tylko jeden znany egzemplarz z Pomorza⁵⁸⁾.

Jako gładzidło służył zapewne płasko-jajowatego kształtu krzemień z zachowaną korą z grobu 288, a jako podkładki dwa znalezione w gr. 330 kamienie (czerwony piaskowiec) z jedną stroną zupełnie gładką i wykazującą ślady używania (ryc. 339, 11 i 12).

e) Szczypce

Szczypce, ogólnie uznawane jako przybory toaletowe, znaleziono w dwóch okazach. Jedne, żelazne z gr. 349 (ryc. 358, 3) posiadają uszkowato ukształtowany kabłąk i silnie rozszerzające się ostrza. Przypominają formy szczypiec, znajdujących w grobach kultury „pomorskiej“⁵⁹⁾. Drugi okaz brązowy z podobnie ukształtowanym uszkiem posiada wąskie ostrza i kółko z drutu, zwiniętego w spiralę, tzw. przesuwkę, służące do zwierania ostrzy (grób 348, rys. 357, 2). Brązowe szczypce należą do rzadkości.

f) Inne narzędzia

O używaniu siekiery świadczą jedynie liczne i szerokie ślady nacięć tym narzędziem na zwęglonych kawałkach drewna, użytego do budowy stosu z gr. 362 (rys. 373, 8).

4. Broń i oręż

Jedynym okazem broni jest umbo żelazne z gr. 290 (ryc. 295, 3). Jest ono rytualnie pogięte i bardzo silnie zniszczone w ogniu. Z rodanej rekonstrukcji (ryc. 295, 5) umba widać, że była to prostokątna blacha, z wykutym, owalnym wybrzuszeniem w środku. Za pomocą nitów brązowych z dużymi, półkulistymi główkami przymocowana była do tarczy.

J a h n⁶⁰⁾ w swej rozprawie o uzbrojeniu w starszym okresie żelaznym podaje formy rozwojowe umba celtyckiego, gdzie najbliższym odpowiednikiem do naszego okazu jest umbo z osady datowanej na wczesny okres wpływów rzymskich z Weisenau pod Moguncją⁶¹⁾. Okaz ten posiada kształt sześcioboczny, natomiast umbo z cmentarzyska wymysłowskiego ma kształt prostokątny. Szczątkowo zachowane umbo celtyckie z Bartodziejów, pow. górski, na Śląsku,

⁵⁸⁾ J. w., str. 158.

⁵⁹⁾ Szczypce takie znaleziono w grobie skrzynkowym kultury pomorskiej w Studzieńcu, pow. Oborniki. Nr inw. Muz. Arch. w Poznaniu: 1949: 192.

⁶⁰⁾ J a h n M. Die Bewaffnung, str. 38, rys. 46.

⁶¹⁾ J a h n M. Die Kelten in Schlesien, str. 57, rys. 48 i 50.

posiada łukowate wycięcia od strony poprzecznej^{61a}). To ostatnie datowane jest na pierwszą połowę ostatniego stulecia przed n. e. Nasz okaz ze względu na ceramikę, z którą wspólnie występuje, oraz częściowe tylko podobieństwo do wyżej wymienionych umb datować należy na pierwszy wiek przed n. e. i uznać za import celtycki, poświadczający silne wpływy kultury celtyckiej, zwłaszcza w dziedzinie metalurgii na obszar zajęte przez ludność kultury wenedzkiej.

Jedynym okazem oręza jest żelazny grot oszczepu, z łukowatymi wycięciami ostrza. Wycięcie z jednej strony znajduje się nieco wyżej, niż wycięcie z przeciwnej. To niesymetryczne umieszczenie wycięcia nadaje brzegom ostrza falisty wygląd (ryc. 22j). Groty z wycięciami, do których liczne analogie podaje Kostrzewski w swej pracy, są typowe dla okresu późno-lateńskiego⁶². Nasz okaz występuje w grobie 33, którego ceramika stanowi formy przejściowe do okresu wpływów rzymskich.

5. Zapinki (fibule)

Zabytki te, szczególnie ważne dla ustalania chronologii, zachowały się niestety tylko fragmentarycznie i częściowo pochodzą z grobów zniszczonych lub przemieszanych z inwentarzem grobów z okresu wpływów rzymskich. Posługując się zestawieniem form zapinek, ustalonym przez Kostrzewskiego⁶³ wyróżnić możemy zapinki o konstrukcji środkowo-lateńskiej, przy których zawięta nóżka obejmuje górną część kabłąka i zapinki o konstrukcji późno-lateńskiej. Najstarszą typologicznie formą na cmentarzysku w Wymysłowie jest zapinka z przemieszanych grobów 153—154 (ryc. 125, 6). Kabłąk posiada kolankowate zgięcie przy główce i nóżce, która po utworzeniu postawki dla oparcia szpili, odgina się ku górze i obejmuje kabłąk na zgięciu, w pobliżu główki (wariant C). Odmiana ta reprezentowana jest przez okaz ze zniszczonych grobów 194 (ryc. 182, 1) i grobu 134 (ryc. 103, 8). Posiada ona kabłąk bardziej półkolisty i sprężynkę o dużej średnicy z cięciwą, przeprowadzoną pod kabłąkiem celem wzmocnienia sprężynki. Do tej odmiany należy zapewne ułamkowo zachowana zapinka z gr. 300 (ryc. 307, 3). Konstrukcję środkowo-lateńską wykazują również zapinki z grobów 129 (ryc. 88, 10), z gro-

bu 131 (ryc. 99, 2) i grobu 275 (ryc. 276, 6) (wariant F). Mają kabłąk złamany pod kątem rozwartym, przy główce kolankowato zgięty i nóżkę trzy razy zgiętą pod kątem prostym. U najlepiej zachowanej zapinki z gr. 131 koniec zawiętej ku górze nóżki przymocowany jest do kabłąka kółkiem. Wszystkie te zapinki wykonane są z drutu żelaznego, oprócz okazu z gr. 275, wykonanego z brązu.

Do powyższych form nawiązuje brązowa zapinka z gr. 261b (ryc. 256, 8), posiadająca kabłąk załamany również pod kątem rozwartym, silnie kolankowato zgiętą główką i otwartą ramą nóżki (odmiana K)⁶⁴). Zapinka żelazna z gr. 281 (ryc. 279, 5) z wysokim kabłąkiem, dolną cięciwą i pełną ramą dla szpili, występująca z typowym dla tego okresu nożem, należy do odmiany O i stanowi przejściową formę do zapinek okresu wpływów rzymskich, na co wskazuje także ceramika z tego grobu. Tego rodzaju zapinki z 4-zwojową sprężynką, guzkiem poniżej zgięcia kabłąka, i pełną nóżką występują pod koniec późnego okresu lateńskiego i na początku I wieku n. e.⁶⁵

Datowanie zabytków jedynie na podstawie zapinek na wcześniejszy odcinek okresu późno-lateńskiego jest niemożliwe, ponieważ formy środkowo-lateńskie występują aż do końca okresu późno-lateńskiego, a formy późno-lateńskie spotyka się często w grobach z I w. n. e.⁶⁶) (np. gr. 8; gr. 121; gr. 31). Dopiero w powiązaniu z ceramiką i innymi przedmiotami metalowymi stają się zapinki wskaźnikiem chronologicznym. Występowanie zapinek o konstrukcji środkowo-lateńskiej w nieprzemieszanych grobach (131, 132, 261b, 275) wraz z ceramiką z późnego okresu lateńskiego potwierdza to i pozwala ustalić chronologię tych zabytków na I w. przed n. e.

6. Klamry do pasa

Ważnym i często spotykanym przedmiotem, zwłaszcza w grobach kobiecych są klamry do pasa, służące obok zapinek do spinania i podtrzymywania ubioru.

Klamry z cmentarzyska w Wymysłowie są jednocześnie lub dwuczęściowe, wykonane,

^{61a}) Seger H. Ein Bestattungsplatz der mittleren Latenezeit, Schlesiens Vortage, neue Folge II, str. 38.

⁶²) Kostrzewski J. *op. cit.*, str. 115.

⁶³) J. w., str. 12 i na

⁶⁴) Liczne analogie do powyższych zapinek z zachodnich obszarów kultury przeworskiej znajdują się w obszernej, wyżej cytowanej pracy Kostrzewskiego J. Por. również u Tackenberg K., *op. cit.*, str. 92 i Peschcka *op. cit.*, str. 20.

⁶⁵) Almgren O. Studien über nordeuropäische Fibelformen, str. 4—5.

⁶⁶) Kostrzewski J. Die ostgermanische..., str. 145.

oprócz jednego egzemplarza, z żelaza. Do klamer jednocześnie należy jedyny egzemplarz z grobu 125 (ryc. 91, 1). Jest to okaz, wykonany ze sztaby żelaznej o kwadratowym przekroju, przy czym cieńszy koniec przetwarza się stopniowo w okrągłą sztabkę i kończy się haczykiem, zgiętym ku wewnątrz, podobnie, jak drugi koniec, znacznie dłuższy. Klamra ta stanowi odmianę typu IIa⁶⁷⁾ i występuje na terenach Dolnych Łużyc i przyległych obszarach⁶⁸⁾ oraz na Śląsku⁶⁹⁾.

Klamry dwuczęściowe składają się z dwóch połączonych zawiaskami, zwężających się trójkątnie blach nierównej długości, z końcami zagiętymi do środka. Okaz z gr. 272 (ryc. 272, 10) posiada oba końce zgięte w jedną stronę. Powierzchnia zdobiona jest liniami wzdłuż brzegów oraz poprzecznymi i ukośnymi żłobkami i podwójnymi półkolami. Ozdoby te wykonane są tłoczkiem.

Drugi, w całości zachowany okaz z gr. 129 (ryc. 96, 1) zdobiony jest poprzecznymi bruzdami przy zawiaskach i bruzdami wzdłuż brzegów krótszej części. Dłuższy koniec odgięty jest na zewnątrz. Podobnie ukształtowana klamra brązowa znana jest z Borkowa w pow. inowrocławskim⁷⁰⁾ oraz z Trzebidzy, pow. kościański⁷¹⁾. W gr. 275 (ryc. 276, 8) znajdowała się dłuższa część klamry brązowej, zdobionej przy zawiaskach trzema guzami, a na całej długości grupami kółek (po trzy) i pojedynczymi kółkami, wybijanymi okrągłym tłoczkiem. Częściowo zachowała się jeszcze klamra zawiaskowa żelazna z gr. 311 (ryc. 317, 10) i mały ułamek z gr. 261 b (ryc. 256, 10 i 11).

Liczne występowanie klamer na cmentarzysku w Wymysłowie pozwala przesunąć granicę ich występowania z obszaru północnego, na którym przemysł metalurgiczny stał wyżej, bardziej na południe Wielkopolski.

7. Sprzączki do pasa

Z pojawiających się przy końcu okresu późno-lateńskiego sprzączek do pasa z naszego cmentarzyska jest do zanotowania jeden okaz żelazny, wykonany z drutu o rombowa-tym przekroju (gr. 17, ryc. 11, e). Rama jest kolistą, prosty kolec, nieco dłuższy od śred-

nicy ramy, jest uszkodzony. Sprzączki zapanowują w okresie wpływów rzymskich powszechnie, wypierając klamry.

8. Inne zabytki

Ciekawym przedmiotem ozdobnym jest brązowy guz z gr. 272 (ryc. 272, a), składający się z dwóch okrągłych płytek, połączonych wałkiem i zakończonych kulką z osadzonym na niej kółkiem. Podobne guzy (tutulus) pojawiają się już w późnej epoce brązowej i służyły do spinania odzieży⁷²⁾.

Ozdobnie wykonane jest okucie brązowe z gr. 299 (ryc. 305, 2) w kształcie czworobocznej blaszki z profilowanym przedłużeniem. Boki blaszki z trzech stron są zamknięte. Służyć ona mogła jako ozdobne zakończenie jakiegoś przedmiotu, ponieważ posiada w celu przymocowania 4 nity z wysokimi główkami, do których od stron wewnętrznej należą dwie wąskie, taśmowate blaszki. Okucie takie znaleziono także luźno na cmentarzysku (por. okres wpływów rzymskich). Podobne okucie brązowe było w gr. 30 w Siemianicach, pow. Kępno⁷³⁾.

W gr. 349 (ryc. 358, 6) znajdowało się silnie zniszczone ogniwo z dwiema skuwkami z płasko rozklepanymi końcami, służące zapewne do łączenia dwóch rzemieni. Wymienić należy jeszcze jedno kółko żelazne z gr. 156 (ryc. 128, 8 i 9), znalezione w towarzystwie drugiego, z którego zachowała się połowa. Być może, że są to resztki zniszczonych sprzączek do pasa.

Zabytki metalowe z grobów jamowych okresu późno-lateńskiego są wszystkie bardzo silnie zniszczone, zwłaszcza drobne przedmioty są tak silnie wyżarzone w ogniu, że trudno rozpoznać funkcję, jaką spełniały (por. ryc. 128, 9, ryc. 256, 11, ryc. 373, 6).

Okres wpływów rzymskich

1. Narzędzia

Do narzędzi zaliczamy następujące przedmioty: a) noże, b) nożyce, c) szydła, d) tłoczki, e) pilniki, f) krzesiwa, g) kamienie do krzesania ognia, h) osetki, i) igły, j) przęśliki. k) okucia szkatulek drewnianych ze sprężynkami i kluczami, l) reszty oprawek rogowych i kościanych.

⁶⁷⁾ J. w. str. 96.

⁶⁸⁾ J. w. str. 50

⁶⁹⁾ Tackenberg K. op. cit., str. 99.

⁷⁰⁾ Kostrzewski J. Lateńska klamra z Borkowa, w pow. inowrocławskim. Przegląd Archeologiczny, tom I, zeszyt 3—4, str. 146.

⁷¹⁾ Teka materiałów prof. J. Kostrzewskiego.

⁷²⁾ Kostrzewski J. Wielkopolska..., str. 80.
⁷³⁾ Szembekówna Z. Sprawozdanie z poszukiwań archeologicznych w Siemianicach. Roczniki P.T.P.N. Tom XXXI, str. 151, ryc. 38, a i b.

a) Noże

Noże są najpotrzebniejszym narzędziem, wkładano je więc najczęściej do grobu i stąd duża ich ilość na cmentarzysku. Odkryto ich około 80 egzemplarzy, zachowanych w całości i w stanie uszkodzonym. Podzielić należy je na 3 typy: 1) noże proste, 2) noże sierpikowate, 3) noże prostokątne.

Noży prostych jest najwięcej. Posiadają różną długość, która waha się średnio w granicach od 10—15 cm. Najmniejszy nóż prosty ma 8 cm dług. (ryc. 166, 5), największy 22 cm (ryc. 51, 6). Przeciętna szerokość wynosi 1,5—2,0 cm, najszerszy (3 cm) jest nóż z grobu 67 (ryc. 51, 6). W wielu wypadkach noże posiadają ostrze silnie zużyte (np. nóż z gr. 165, ryc. 141, 20).

Noże proste różnią się między sobą najczęściej sposobem wyodrębnienia trzonka. Najczęściej wyodrębnionym jest on od ostrza obustronnie pod kątem prostym. Jest wiele noży, przy których wyodrębnienie jest ostre od strony grzbietowej, natomiast od strony ostrza jest przejście łukowate, np. u noża z gr. 233 (ryc. 225, 18). Zdarza się także z obu stron łagodnie wyodrębniony trzonek, jak u noża z grobu 96 (ryc. 68, 5). Nóż z gr. 256 (ryc. 250, 5) ma trzonek od strony grzbietowej wyodrębniony schodkowato. Trzonek z reguły jest stożkowaty z ostrym lub tępym końcem. U kilku okazów jest w środku rozklepany (gr. 240, ryc. 235, 31; gr. 165, ryc. 141, 20), co przeszkadzało wysuwaniu się noża z oprawy. Nóż z gr. 207 (ryc. 191, 9) posiada w trzonie otwór dla nitu i skuwkę dla lepszego przymocowania oprawki.

Tylec jest przeważnie prosty, nieraz łukowato lub lekko esowato zgięty, czasem nieco wcięty przy końcu. U kilku egzemplarzy czubek jest tępy.

Kilka noży posiada żłobki i bruzdy z jednej strony klingi (gr. 165, ryc. 151, 31; gr. 279, ryc. 278, 31; gr. 300, ryc. 342, 5). Żłobki te nie tyle są zdobnicze, ile spełniały rolę kanałków ujściowych dla krwi podczas kłucia, podobnie jak tzw. strudżyny przy mieczach. Zdobioną klingę posiada uszkodzony nóż, znaleziony luźno (tabl. 383, 11), u którego widoczne są ślady 3 linii z ukośnych kresek, wykonanych tłoczkiem. Noże z rowkami występują na obszarze Wielkopolski, Śląska, Polski środkowej i południowej od I do IV w. n. e.⁷⁴⁾ Ornament, wybijany tłoczkiem w postaci dwóch pionowych rzędów skośnych

i krótkich kresek, posiada nóż z cmentarzyska w Koninie⁷⁵⁾ i z Rataj, w pow. wołowskim⁷⁶⁾.

Odosobniony okaz stanowi nóż z długim, taśmowatym trzonem, zwiniętym przy końcu w uszko dla umocowania kółka do zawieszania (gr. 281, ryc. 297, 15). Trzon przechodzi łagodnie w klingę z prostym grzbietem. Ten rodzaj noża, nieznanego poza tym na obszarze kultury „przeworskiej“ okresu rzymskiego, jest formą przeżytkową noży z rękojeścią sztabowatą, zakończoną kółkiem z młodziej epoki brązowej i wczesnego okresu żelaznego, występujących jeszcze z rzadka w późnym okresie lateńskim (por. wyżej). Podobnie ukształtowany jest nóż brązowy z gr. 178 (ryc. 162, 32). Jest to dopiero trzeci znany mi okaz noża brązowego na terenie Wielkopolski z tego czasu⁷⁷⁾. Grób, w którym go znaleziono, był zapewne grobem osoby zamożnej, ponieważ wszystkie przedmioty z tego grobu były z brązu, nawet klucze i okucia szkatułki. Znajdowały się w nim również dwa importowane naczynia brązowe: kociołek i rondel, a srebrna zapinka zdobiona filigranem, stanowi unikat wśród zabytków tego cmentarzyska.

Cztery noże żelazne są rytualnie pogięte, przy czym zgięcie znajduje się w połowie długości noża, a tylko w jednym wypadku zgięty jest czubek (gr. 213, ryc. 199, 3).

Odmianą noży prostych są noże z odgiętym ku górze końcem. Nawiązują one tym ukształtowaniem do noży z wczesnego okresu żelaznego⁷⁸⁾. Trzonek wyodrębniony jest obustronnie pod kątem prostym (2 egzemplarze z gr. 37, ryc. 26, m, o) albo łagodnie od strony ostrza (gr. 55 a, ryc. 40, 7).

Podobny nóż podaje P e s c h e c k z Nowej Wsi w pow. wrocławskim, datowany na III w. n. e.⁷⁹⁾

Noże z gr. 37 datowane są również na III w. zapinką z podwiniętą nóżką.

Noże sierpikowate są mniej liczne i występują tylko w grobach kobiecych. Klinga jest mniej lub więcej sierpikowato zgięta z ostrzem na zewnątrz. Na ogólną ilość pięciu, jeden posiadał trzonek z obu stron

⁷⁵⁾ Kostrzewski B. op cit., str. 240, rys. 80, 1.

⁷⁶⁾ Jamka R. Prace prehistoryczne Śląskie, tom III, 22, rys. 14.

⁷⁷⁾ Pierwszy nóż brązowy znaleziony w Sadowiu, pow. ostrowskim (Karpińska: Kurhany z okresu rzymskiego w Polsce. Poznań, 1926 str. 82, rys. 10 i str. 105) drugi w Łęgu Piekarskim w pow. tureckim (Altschlesien IX, 47, ryc. 9, 16).

Ze Śląska podaje P e s c h e c k 1 nóż brązowy ze Stogów, w pow. strzelińskim. Op. cit., str. 74, rys. 75.

⁷⁸⁾ Kostrzewski J. Die ostgermanische..., ⁷⁹⁾ P e s c h e c k Ch. op cit., str. 347, rys. 182, 2. str. 159.

⁷⁴⁾ Jamka R. Cmentarzisko w Kopkach, pow. nizański. Przegląd Archaiczny, tom V, str. 53.

wyodrębniony dla osadzenia rękojeści (gr. 185, ryc. 172, 7), u 4 pozostałych trzonek jest albo prosty i zwinięty w uszko (gr. 10, ryc. 6, g) albo esowato zgięty (gr. 161, ryc. 137, 9). Okaz z gr. 96 (ryc. 68, 6) posiada trzonek okazale zdobiony koncentrycznymi kółkami i karbowane krawędzie a okaz z gr. 87 (ryc. 63, 2) trzonek skręcany (tordowany) i zwinięty w uszko. Ozdobne wycięcia przw przejściu klin-gi w trzonek widoczne są u nożyków z gr. 161 i gr. 146 (ryc. 116, 13). Zdobione trzonki nie miały oprawy, gdyż wtedy ornament nie byłby potrzebny. Używane były te noże przez kobiety zamiast nożyc, które stanowią typowe wyposażenie grobów męskich.

Do typu noży prostokątnych należą dwa okazy z gr. 165 (ryc. 141, 27) i gr. 173 (ryc. 151, 20). Nie odpowiadają one całkowicie tej nazwie, gdyż pierwszy nóż posiada grzbiet półkolisty, a drugi jest raczej trapezowaty niż prostokątny. Posiada on półkoliste wgłębienie w środku ostrza. Od strony grzbietowej mają te noże po dwa otwory dla nitów. Typ ten występuje wyłącznie w grobach kobiecych⁸⁰⁾, co zaobserwowano również na naszym cmentarzysku i jest stosunkowo rzadki. Znany jeden taki okaz z Przeworska, datowany na starszy okres rzymski, po 1 egzemplarzu z Siemianic w pow. kępińskim, z Wąchocka w pow. ilżeckim, z Koppek, w pow. niżańskim⁸¹⁾ oraz dwa egzemplarze z Konina⁸²⁾.

b) Nożyce

Nożyce występują u nas po raz pierwszy w I w. przed n. e.⁸³⁾ Są powszechne w okresie rzymskim, zatrzymując ten sam kształt do dziś u nożyc owczarskich. Kabłąk celem wzmocnienia jest szerszy i posiada niekiedy wypukłe żeberko (gr. 350, ryc. 359, 1; gr. 363, ryc. 375, 22). U nożyc z gr. 146 (ryc. 116, 11) kabłąk jest wygięty ku bokom i przybiera kształt owalnego pierścienia, co jest charakterystyczne dla nożyc z I w. n. e.⁸⁴⁾ Ostrza są proste lub nieco skośnie wyodrębnione i w kilku wypadkach zdobione wycięciami. Okaz z gr. 84 (ryc. 61, 7) ma półkoliste wycięcia i otwory w kształcie dziurki do klucza. Jest on poza tym zdobiony szeregiem punk-

tów po obu stronach żeberka na kabłąku. Dwoje nożyc posiada u nasady ostrzy otwory (gr. 83, ryc. 60, 2 i podobnie okaz luźno znaleziony, ryc. 383, 28). U nożyc z gr. 328 (ryc. 337, 27) ostrza są schodkowo wyodrębnione. Wszystkie okazy na podstawie zapinek datować należy na wczesny okres wpływów rzymskich, podobnie jak dwa okazy brązowe, nie różniące się zupełnie kształtem od żelaznych (z gr. 177 — zachowało się tylko jedno ostrze, ryc. 160, 9 i z gr. 178, ryc. 162, 33). W grobie 327 (ryc. 335, 6) znajdowały się miniaturowe nożyczki brązowe rytualnie pogięte; podobnie zgięte są nożyce żelazne z gr. 83 i 84.

Ogólnie przyjmuje się, że nożyce są charakterystycznym wyposażeniem grobów męskich⁸⁵⁾, jednakże w odniesieniu do okresu rzymskiego jest to tylko po części słuszne, ponieważ na naszym cmentarzysku na ogólną ilość 14 nożyc — 5 pochodzi z grobów niewątpliwie kobiecych.

c) Szydła

Kilkanaście szydeł żelaznych, które znajdowały się w grobach (3 znaleziono luźno na terenie cmentarzyska), różni się między sobą kształtem i długością. Większość jest spłaszczone od strony nasady, w środku rozszerzona w postaci graniastosłupa, dalej okrągła i kończy się ostrym kolcem. Przeciętna długość tych narzędzi wynosi od 9 do 13 cm. Najdłuższy egzemplarz z gr. 173 (ryc. 151, 12) ma 21 cm. dług. U dwóch okazów z gr. 31 (ryc. 20, l, k) część graniasta przy przejściu w okrągłą ma nacięcia, służące podobnie jak w okresie późno-lateńskim, do silniejszego umocowania trzonka. Jednocześnie zapinka żelazna datuje je na sam początek I w. n. e. Nacięcia te, mające najpierw znaczenie użytkowe, przybierają później charakter ornamentacyjny, jak to widać u szydła z gr. 55 a (ryc. 40, 11), posiadającego przy przejściu w ostrze ozdobne nacięcia i profilowaną nasadę ostrza.

Inną odmianę szydeł stanowią szydła bez trzonka dla rękojeści, zakończone kółkiem do zawieszania. Należą tu dwa egzemplarze, z których pierwszy z gr. 207 (ryc. 191, 20) zakończony jest płasko rozklepanym kółkiem. Podobne szydło z Wrocławia — Popielowiec zdobione punktami z czasu około II w. n. e. podaje P e s c h e c k⁸⁶⁾.

Nieco inaczej ukształtowane jest szydło z gr. 363 (ryc. 375, 20) występujące w towa-

⁸⁰⁾ Kostrzewski J. Od mezolitu..., str. 323.

⁸¹⁾ J. w.

⁸²⁾ Kostrzewski B. op. cit., str. 292.

⁸³⁾ Ebert M. Reallexikon der Vorgeschichte, Berlin, tom XI, str. 277.

⁸⁴⁾ Pescheck Ch. op. cit., str. 80. Podobnie zdobione nożyce podaje Pič L.: Die ⁸⁵⁾wengraber Böhmens, tabl. LXXVI. 2.

⁸⁵⁾ J a m k a R. Cmentarzysko w Kopkach, str. 48.

⁸⁶⁾ P e s c h e c k Ch. op. cit., str. 315, rys. 173, 2.

rzystwie dwóch szydeł prostych (ryc. 375, 18 i 19). Okrągłe ostrze przechodzi w część czworograniastą, rozszerzoną w połowie swej długości i zakończoną profilowaną główką. W rozszerzeniu jest otwór, służący do przywiązania do pasa, podobnie jak przy krzesiwach i kluczach. Do tego szydła nie mogę podać ścisłej analogii, ale towarzysząca mu żelazna zapinka z trąbkowatą główką datuje je na początek II w. n. e.

Trzecia odmiana szydeł z trzonkiem bogato profilowanym posiada uszko, umieszczone z boku. B o h n s a c k⁸⁷⁾ przypuszcza, że są to igły do tatuowania, J. K o s t r z e w s k i⁸⁸⁾ zalicza je jednak do szydeł. Identyczne okazy znane są z obszaru kultury „wenedzkiej“ z przedmieścia Lignicy⁸⁹⁾ i z Pyżącej, pow. Śrem (gr. 1)⁹⁰⁾.

W większości wypadków szydła występują w grobach męskich, co już zauważył J a h n⁹¹⁾, stanowią jednak także wyposażenie grobów kobiecych, jak np. w gr. 31, 173, i prawdopodobnie gr. 87 na cmentarzysku w Wymysłowie.

d) T ł o c z k i

Rzadziej spotykanymi narzędziami w grobach męskich są tłoczki żelazne (zwane często puncami) do wybijania ornamentu na przedmiotach metalowych. Podobne do szydeł różnią się od nich grubością i czworobocznym ukształtowaniem ostrza. Z naszego cmentarzyska pochodzi 5 okazów. Tłoczki z gr. 23 (ryc. 15, h) i grobu 155 a (ryc. 126, 19) posiadają ostrza zwązające się stopniowo, czworoboczne w przekroju; u dwóch następnych z gr. 68 (ryc. 52, 15) i gr. 350 (ryc. 359, 2) część przeznaczona do wbicia w drewnianą lub kościaną rękojeść jest płasko-ścięzasta a część pracująca czworograniasta z ostrzem piramidalnie ściętym. Boki zdobione są wycięciami. Oba te okazy datować należy na koniec I w. n. e., występują bowiem razem ze sprzączkami do pasa z długą, wgiętą z boków ramą⁹²⁾. Podobny okaz znaleziono na cmentarzysku w Domaradzicach, pow. Rawicz (gr.

⁸⁶⁾ B o h n s a c k D. Die Burgunden, Vorgeschichte der deutschen Staemme. Tom III, str. 1112.

⁸⁸⁾ K o s t r z e w s k i J. Germanie przedhistoryczni w Polsce, Przegląd Archeologiczny, tom VII, str. 82, przypisek 57.

⁸⁹⁾ T a c k e n b e r g K. Die Wandalen..., tabl. 29, 14. Tamże wymienione dalsze okazy na str. 119.

⁹⁰⁾ Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, nr inw. 1931 : 197

⁹¹⁾ J a h n M. Prähistorische Zeitschrift, tom X, str. 139.

⁹²⁾ K o s t r z e w s k i J. Wielkopolska..., str. 180.

160). Odosobniony jest tłoczek żelazny, znaleziony luźno (ryc. 383, 26), z ostrzem w kształcie graniastego ostrosłupa i okrągłym w przekroju trzonkiem. Podobny okaz z Nowej Wsi, pow. wrocławski podaje P e s c h e k (Die frühwandalische Kultur in Mittelschlesien, str. 345, rys. 181, 5) datowany na początek III w. n. e. Taki sam okaz znaleziono na cmentarzysku w Młodzikowie, pow. Środa.

e) P i l n i k i

Jedyny pilnik znaleziono w bogato wyposażonym grobie męskim nr 363, mieszczącym zapewne szczątki kowala (ryc. 375, 10). Jest to prostokątna w przekroju sztaba żelazna o dług. 24,5 cm, łącznie ze spiczastym trzonkiem do osadzenia rączki, która umocowana była przy pomocy taśmowatej skuwki. Pilnik ten posiadał nacięcia z wszystkich stron, częściowo silnie już starte. Pilniki występują już w okresie późno-lateńskim na terenie grupy oksywskiej (Rządź, pow. Grudziądz), produkującej w dziedzinie metalurgii⁹³⁾; z okresu rzymskiego znane są w Wielkopolsce z Jurkowa, pow. Kościan i z Siemianic, pow. Kępno⁹⁴⁾.

f) K r z e s i w a

Do krzesania ognia służyły prostokątne sztabki żelazne, rozszerzające się stopniowo ku jednemu końcowi i zaopatrzone z drugiego w kółko lub uszko, powstałe przez przedłużenie cienia rozkutego końca. Uszka służyły do umocowania krzesiwa do pasa, za pomocą skuwki. Na cmentarzysku w Wymysłowie występują w ilości 5 wyłącznie w grobach męskich (gr. 37, 55 a, 203, 207, 315) i jedno luźno znalezione (rys. 383, 13). Krzesiwo z gr. 37 (rys. 26, j) zdobione jest poniżej nasady kółka poprzecznymi bruzdami i wycięciami. Poprzeczne bruzdy na szerszym końcu i rowki wzdłuż brzegu widać również na okazie z gr. 55 a (rys. 40, 3). Krzesiwo z gr. 315 (ryc. 322, 8) posiada jedną krawędź boczną startą. Być może starcie to pochodzi od ostrzenia noży. Spełniałoby więc krzesiwo podwójną funkcję. Podobnie starte krzesiwo znajduje się w zbiorach Muzeum Archeologicznego P. A. U. w Krakowie.

Chronologicznie przypadają krzesiwa na wiek III n. e.⁹⁵⁾. Tak trzeba datować krzesiwo z gr. 37 na podstawie zapinki z podwiniętą nóżką. Wg P e s c h e c' k a występują już

⁹³⁾ K o s t r z e w s k i J. Od mezolitu..., str. 306.

⁹⁴⁾ Materiały prof. J. Kostrzewskiego.

⁹⁵⁾ T a c k e n b e r g K. op. cit., str. 118.

z początkiem II w. n. e.⁹⁶). Ciekawym przedmiotem jest narzędzie żelazne z gr. 319 (ryc. 327, 5), znalezione wraz z małą oselką. Jest to podobnie jak krzesiwo prostokątna sztabka z jednego końca zwinięta w uszko z szerszym końcem dłutowato zaostrozonym. W środku jest zgięte, prawdopodobnie rytualnie. Podobny przedmiot, zdobiony na krawędziach z Nowej Wsi pod Wrocławiem zalicza Pescheck do tłoczków⁹⁷).

g) Kamienie do krzesania ognia

Materiałem, używanym do wyrobu kamieni do krzesania ognia jest zawsze skała krystaliczna: kwarcyt lub drobnokrystaliczny piaskowiec. Kamienie te posiadają rozmaite kształty. Najczęściej są płasko-jajowate (gr. 207, ryc. 191, 21); gr. 363, ryc. 375, 21), owalne (gr. 313, ryc. 319, 1; gr. 226, ryc. 218, 4) lub prostokątne (gr. 181, ryc. 166, 1). Na naszym cmentarzysku występują one wyłącznie w grobach męskich. Jest ich 6, w tym 2 uszkodzone (gr. 107, ryc. 76, 1; gr. 350, ryc. 359, 3). Za tym, że są to kamienie do krzesania iskier a nie gładzidła, przemawiają ukośne rysy, widoczne z obu stron, powstałe na skutek uderzania krzesiwami.

h) Oselki

Osełek, wykonanych z miękkiego piaskowca lub łupku odkryto 6 całych i 3 w ułamkach. Mają podłużny kształt, w przekroju są czworoboczne. Nieforemnie owalny kształt posiada duża oselka z gr. 138 (ryc. 108, 17). Mocno starte ściany wskazują na silne zużycie. Na skutek przepalenia wszystkie oselki są spękane. Występują wyłącznie w grobach męskich. (Gr. 183, ryc. 169, 8; gr. 205 a, ryc. 189, 11; gr. 207, ryc. 191, 23; gr. 241, ryc. 236, 8; gr. 243, ryc. 236 a, 12; gr. 319, ryc. 327, 6; gr. 363, ryc. 375, 23).

i) Igły

Igieł żelaznych odkryto 16. Większość z nich (9) jest zniszczona. Dwie uszkodzone igły wykonane były z brązu (gr. 306, ryc. 314, 6). Igły stanowią w większości wyposażenie grobów kobiecych, lecz znajdowano je także w grobach męskich (gr. 8, ryc. 4, h; gr. 37, ryc. 26, k i gr. 177, ryc. 160, 12). Długość okazów całych waha się w granicach od 10

do 15 cm. Igły często są rytualnie zgięte. (Gr. 8).

j) Prześliki

Prześliki stanowią najliczniejsze wyposażenie grobów kobiecych. Ogółem odkryto na cmentarzysku 59 przėslików, w tym 39 w grobach, reszta stanowi luźne znaleziska. Wykonane są przeważnie z czystej gliny. Wszystkie wykazują ślady zniszczenia w ogniu. Z uwagi na kształt podzielić je można na: dwustożkowe, owalne, płasko-walcowate i stożkowate.

Prześliki dwustożkowe są najliczniej reprezentowane i posiadają załom ostry lub zaokrąglony (np. gr. 263, ryc. 260, 3). Różnią się one kształtem otworów. Większość posiada z obu stron otworu leikowate wgłębienia, reszta wgłębien nie posiada i otwór jest na całej długości równy (np. gr. 256, ryc. 251, 1 i 2). Przy przėsliku z gr. 54 (ryc. 39, 2) wgłębienia są tak głębokie, że stykają się tworząc w przekroju klepsydrę. Na wyróżnienie zasługują przėsliki zdobione. Okaz z gr. 316 (ryc. 324, 6) zdobiony jest obustronnie meandrem symetrycznym, u innych ornament składa się z ukośnych kresek (gr. 92, ryc. 65, 1) lub dołeczków w pobliżu załomu (ryc. 278, 30), a także linii zygzakowatej złożonej z dołków (ryc. 383, 68). Duży przėslik, luźno znaleziony (ryc. 383, 73) zdobiony jest na obwodzie i przy szczytach ornamentem półksiężyców, wykonanych półkolistym ostrzem. Podobnie zdobiony przėslik występuje na cmentarzysku w Koninie⁹⁸).

Prześliki owalne (np. z gr. 96, ryc. 68, 4) są nieliczne i nie posiadają wgłębien przy otworze.

Do przėslików walcowatych zaliczyć należy luźno znaleziony (ryc. 383, 60) oraz ułamek niezwykle dużego, płaskiego przėslika z gr. 128 (ryc. 95, 2). Pierwszy, być może, pochodzi jeszcze z okresu późno-lateńskiego, drugi datowany jest silnie profilowaną zapinką brązową na początek I stulecia.

Prześliki stożkowate reprezentowane są przez dwa okazy. Pierwszy z gr. 308 (ryc. 315, 7) wykonany z gliny z dużą domieszką piasku, wykazuje niestaranną robotę. Drugi, luźno znaleziony (ryc. 383, 75), zdobiony jest grupami ukośnych kresek.

Ciekawy kształt posiada przėslik luźno znaleziony (ryc. 383, 72) owalny, z pionowymi żłobkami. Za wzór służył tu zapewne importowany paciorek melonowaty.

⁹⁶) Pescheck Ch. op. cit., str. 84.

⁹⁷) J. w., str. 90 i rys. 82a, b.

⁹⁸) Kostrzewski B. op. cit., rys. 140, 14.

k) Okucia zamków szkatułek drewnianych, klucze i sprężynki

Bardzo często spotyka się w grobach kobiecych metalowe resztki drewnianych skrzyneczek, które służyły kobietom do przechowywania cenniejszych drobiazgów: ówczesnej biżuterii, lub drobnych przyborów krawieckich. Drewniane części szkatułek niszczały w ogniu, a zachowały się tylko okucia metalowe, klucze i sprężynki.

Klucze, których odkryto 12, należą do jednego typu. Mają trzonek taśmowaty z jednego końca zwinięty w uszko dla kółka, za pomocą którego przywiązywano klucz do pasa. Drugi koniec, o przekroju prawie zawsze okrągłym, wygięty jest w kształcie litery „U” i służył do odginania sprężynki. Długość kluczy jest różna i waha się w granicach od 11 do 19 cm. U kilku okazów trzon jest prawie kwadratowy w przekroju (gr. 291, ryc. 297, 14; gr. 146, ryc. 116, 14); trzon klucza z gr. 233 (ryc. 225, 16) jest skręcany (tordowany). W dwóch wypadkach jest on zdobiony nacięciami na krawędziach (gr. 165, ryc. 141, 28; gr. 216, ryc. 205, 10). Ten typ kluczy jest bardzo licznie reprezentowany na każdym prawie stanowisku z okresu wpływów rzymskich⁹⁹⁾.

Poza małymi wyjątkami w towarzystwie kluczy występują sprężynki. Wykonane są z elastycznej taśmy żelaznej o szer. ok. 6—8 mm, z jednym końcem podwójnie zagiętym i ostro zakończonym w celu wbicia sprężynki w ściankę drewnianą, drugi natomiast koniec ustawiony jest prostopadle do taśmy i czopowato zakończony. Czopiki mają przeważnie przekrój okrągły, rzadziej czworoboczny, np. w gr. 267 (ryc. 264, 6). Długość sprężynek podobnie jak kluczy jest różna: od 6 do 11 cm.

Okucia do zamków występują w dwóch rodzajach. Większe jest prostokątne, dwa zaś trójkątne z gr. 19 (ryc. 164, 7) i gr. 316 (ryc. 324, 3). Zależnie od kształtu przymocowywano je w grobach czterema lub trzema gwoździami, których końce dla mocniejszego przytwierdzenia były zagięte. Szczegół ten pozwala określić grubość ścianek szkatułki: były one przeważnie od 9 do 12 mm grube. Gwoździe są zawsze odgięte na zewnątrz. Każde okucie posiada w środku dwa otwory, zazwyczaj okrągłe. Dwa okucia mają otwory kwadratowe (gr. 233, ryc. 225, 15) i gr. 267 (ryc. 264, 5). Te ostatnie charakterystyczne są dla Wielkopolski i Wielkopolski środkowej¹⁰⁰⁾.

Na uwagę zasługują metalowe części skrzynki z gr. 178 (ryc. 162, 26 i 27), wykonane z brązu w przeciwieństwie do wyżej wymienionych, które były wszystkie żelazne. Grób ten zawierał zapewne dwie szkatułki, na co wskazują dwa prostokątne okucia; jedno częściowo stopione, drugie z otwora dla nitów znajdującymi się w równej osi z otworami dla klucza i sprężynki, oraz jeden klucz cały, od drugiego zachowała się tylko rączka ze zwiniętym w uszko końcem. Podobnie z brązu wykonana jest długa sprężynka ze zniszczonego grobu 177 (ryc. 160, 14). Nie znam na razie żadnej analogii do takich okuć brązowych.

Szkatułki posiadały zapewne jakieś okucia i skuwki, jakie często występują w grobach kobiecych razem z metalowymi częściami zamków. Do nich zaliczyć trzeba kółko o graniastym przekroju, umocowane za pomocą pręta z rozgiętymi końcami, które służyło do unoszenia, względnie do przesuwania pokrywy. Okucie żelazne z gr. 302 (ryc. 311, 6) pochodzi może także od szkatułki. Posiada kształt zaokrąglonego rombu, otwór w środku i dwa nity przy dłuższych bokach.

Szkatułki drewniane stają się pospolitymi w grobach kobiecych w II w.¹⁰¹⁾ Na naszym cmentarzysku datowane są na ten sam czas zapinkami. Podobne do wyżej opisanych, uchwyty znane są z cmentarzyska w Kopkach, pow. Nisko¹⁰²⁾ i w Koninie¹⁰³⁾.

Oprawy rogowe i kościane

Przy omawianiu narzędzi zwrócić należy uwagę na pozostałe resztki opraw noży i innych przedmiotów. Zachowało się kilka fragmentów oprawek rogowych i kościanych oraz skuwki żelazne. Rogowe i kościane oprawki są bardzo silnie zniszczone w ogniu (np. z gr. 363, ryc. 375, 26). Z grobu 207 zachował się ułamek oprawki zdobionej podłużnymi żłobkami (ryc. 191, 14). Oprawka z gr. 23 (ryc. 15, m) częściowo uszkodzona, wykonana była z pustej wewnątrz kości. Ślady rdzy przemawiają za jej przeznaczeniem. Szczątki oprawki rogowej na trzonku noża znane są z cmentarzyska w Kopkach¹⁰⁴⁾.

Dla wzmocnienia oprawek służyły taśmowate, owalnego kształtu skuwki żelazne, które spotyka się często w inwentarzu grobowym (np. w grobie 8, ryc. 4, j i gr. 207, ryc. 191, 12). Do tego samego celu służyły

⁹⁹⁾ Schles. Vorzeit N. F. t. VIII, str. 28.

¹⁰²⁾ Jamka R. op. cit., 29, rys. 8, 5.

¹⁰³⁾ Kostrzewski B. op. cit., str. 225, rys. 108

¹⁰⁴⁾ Jamka R. op. cit., str. 48.

⁹⁹⁾ Jamka R. op. cit., str. 50,

¹⁰⁰⁾ J. w., str. 51.

także skuwki z gr. 313 (ryc. 319, 4) i zdobiona skuwka z gr. 315 (ryc. 322, 6).

2. Uzbrojenie

Do uzbrojenia należą jako oręż zaczepny: miecze, groty oszczepów i dziiryty; jako właściwa broń: tarcze, po których pozostały okucia brzegów, umba i imacze. Do wyposażenia wojownika należą również ostrogi.

a) Miecze

Do najokazalszych zabytków należą dwa miecze: jeden jednosieczny z grobu 23 (ryc. 15, j) i drugi obosieczny z gr. 328, (ryc. 337, 17). Oba są rytualnie zgięte, pierwszy dwukrotnie, drugi cztery razy. Miecz jednosieczny 70 cm długi, przechodzi w rękojeść, wciętą od strony wewnętrznej, w celu lepszego dostosowania do dłoni. Okładziny umocowane były pięcioma nitami z płaskimi główkami. Brzeg zewnętrzny rękojeści zdobiony jest podwójnymi, na przemian ukośnymi kreskami, a tył do połowy posiada wycięcia, tworzące zygzakowatą linię. Klinga jest zdobiona podwójnymi liniami z ukośnych kresek, wybitych tłoczkiem. W środku między liniami podobne linie ukośne. Klinga jest silnie uszkodzona przez rdzę, co przeszkadza stwierdzić, czy była cała w ten sposób zdobiona. Ostrze uzyskano przez jednostronne ścięcie (por. przekrój ostrza).

Miecze jednosieczne znane są z kilku cmentarzysk tego okresu, okazy zdobione znaleziono w Wielkopolsce w Nowym Gołębinie, pow. Kościan i w Kunowie, pow. Śrem¹⁰⁵⁾.

Zupełnie podobną do naszego okazu rękojeść posiada miecz jednosieczny z Domaradzic, pow. Rawicz¹⁰⁶⁾.

Miecz obosieczny, silnie zniszczony przez rdzę, posiada czworoboczny kolec dla rękojeści, wyodrębniony z obu stron.

Jest on 77 cm długi i ma klingę u góry 3,5 cm szeroką. Długość ta jest znaczna, ponieważ miecze obosieczne ze starszego okresu wpływów rzymskich pod wpływem gladiusów stają się krótsze od mieczy z okresu późno-lateńskiego¹⁰⁷⁾. Miecz powyższy datowany jest zapinką z główką trąbkowato ukształtowaną, na przełom I i II w. n. e.

Miecze, tkwiły w pochwach, z których zachowały się tylko metalowe okucia i zakończenia. Przy okazji obosiecznym zachowały się dwa podłużno-owalne okucia z luźno zawieszonymi kółkami, zapewne do przymocowania rapci: należą do niego jeszcze 3 inne okucia (ryc. 337, 21 i 22), z których jedno jest znacznie szersze (ryc. 337, 20). Dolne okucie złożone jest ze zbiegających się rynienkowatych listew, zakończonych spłaszczonymi kulkami (ryc. 337, 18), które charakteryzują pochwy z wczesnego okresu wpływów rzymskich¹⁰⁸⁾. Dolnym okuciem pochwy miecza jest też, być może, silnie zniszczony przedmiot żelazny z gr. 114 (ryc. 81, 7).

b) Groty oszczepów

Najliczniej reprezentowanym orężem są groty oszczepów. Ogółem odkryto na cmentarzysku 24 okazy. Można je podzielić na dwie grupy, odpowiadające cechom grobów obu podokresów. Groty ze starszego podokresu charakteryzują się soczewkowatym lub daszkowatym przekrojem, okrągłą i niezbyt długą tuleją; z młodszego — posiadają ostre żeberko środkowe, podobnie jak groty późno-lateńskie i niedokutą tuleją¹⁰⁹⁾. Różnice długości grotów obu podokresów pozostają prawie w tym samym stosunku.

Ciekawy jest grot z gr. 23 (ryc. 15, i), odznaczający się wyraźnym żeberkiem środkowym, powstałym na skutek rozkucia żeleźca. Uwidacznia się to wyraźnie na profilach, w pobliżu tępego czubka przekrój jest prawie rombowski, natomiast w miejscu największej szerokości żeleźce jest płaskie z grubym żeberkiem środkowym. Groty tego rodzaju znane są na Śląsku z I połowy II w. n. e.¹¹⁰⁾.

Groty z młodszego podokresu występują w grobach: 37 (ryc. 26, f, gr. 53 (ryc. 38, 5) gr. 55a (ryc. 40, 2 i 8) i gr. 79 (ryc. 56, 1). U tego ostatniego żeleźce jest w przybliżeniu deltoidalne, jakie występuje niekiedy w starszym podokresie rzymskim¹¹¹⁾. W grobie 37 znajdowały się dwa groty: dłuższy — 15,2 cm, i krótszy — 11,4 cm, podobnie w grobie 55a dłuższy — 25,0 cm i krótszy 10,0 cm. Jamka wyjaśnia to zjawisko istnieniem grup wojowników, uzbrojonych w oszczepy do ciskania i do kłucia w walce wręcz¹¹²⁾. Oszczepy z ostatnich 4 grobów datowane są

¹⁰⁵⁾ Kostrzewski J. Wielkopolska, str. 182 i przypiski.

¹⁰⁶⁾ Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, nr inw. 1950 : 767, gr. 75?

¹⁰⁷⁾ Jahn M. Die Bewaffnung..., str. 149.

¹⁰⁸⁾ Kostrzewski J., op. cit., str. 182.

¹⁰⁹⁾ Jahn M. op. cit., str. 129.

¹¹⁰⁾ J. w., str. 85.

¹¹¹⁾ J. w., str. 83.

¹¹²⁾ Jamka R. op. cit., str. 43.

zapinkami z podwiniętą nóżką na młodszy podokres rzymski. Podobnie datowany jest grot z wąskim ostrzem i długą tuleją z gr. 278 (ryc. 277, 1).

Na uwagę zasługuje grot z gr. 333 (ryc. 342, 1) z wąską tuleją, o największej szerokości ostrza w pobliżu nasady tulei, która obejmuje żełżece z obu stron trójkątnym językiem. Grot ten pochodzi ze zniszczonego grobu, a chronologicznie przypada ze względu na imacz, z którym występuje, na sam koniec starszego lub początek młodszego podokresu wpływów rzymskich ¹¹³).

Osobno należy wspomnieć o trzech małych, lekkich grotach z gr. 211 (ryc. 197, 19), gr. 274 (ryc. 274, 9) i gr. 289 (ryc. 293, 11). Ostrza są wąskie, daszkowate (u okazu z gr. 274 ostrze jest nieco szersze), tuleją ze szczeliną, niedokuta. Ze względu na ich lekkość można by je uważać za groty strzał, które wchodziły ponownie w modę na skutek powrotu do łuku z początkiem III stulecia ¹¹⁴). Nasze okazy należy na podstawie ceramiki datować nieco wcześniej, na koniec II w. n. e.

Grot z gr. 138 (ryc. 108, 19) jest rytualnie zgięty.

c) Dziiryty

W porównaniu z oszczepami dziiryty występują o wiele rzadziej. Z 5 okazów odkrytych na tym cmentarzysku jeden jest złamany, widocznie podczas obrzędowego zginania (gr. 84, ryc. 61, 1). Wszystkie posiadają krótką tuleję, okrągłą w przekroju, z wyjątkiem dziirytu z gr. 68 (ryc. 52, 12), którego tuleja przy nasadzie jest ośmioboczna. Dziiryt z gr. 363 (ryc. 375, 15) zdobiony jest poniżej nasady tulei trzema zgrubieniami. Długie ostrze i krótka tuleja właściwa jest dziirytom starszego podokresu, jako przeżytek form późno-lateńskich ¹¹⁵). Drzewca oszczepów i dziirytów spłonęły na stosie. Być może, że ułamkiem takiego drzewca jest okrągły kawałek zwęglonej drzewa z gr. 319 (ryc. 327, 11).

d) Umba

Są one jednym z przedmiotów, służących do ustalania chronologii, ponieważ ulegały w krótkich odstępach czasu poważnym przeobrażeniom. Odkryto ich 5. Dwa wykazują ślady obrzędowego zniszczenia. Średnica ich wynosi od 12 do 15 cm i posiadają równe wymiary kołnierza i łuku (około 2 cm).

Różnią się kształtowaniem pokrywy. Umba z gr. 8 (ryc. 4, k), gr. 85 (ryc. 62, 8), gr. 328 (ryc. 337, 13), z gr. 363 (ryc. 375, 8) mają pokrywy stożkowate. Okaz z gr. 363 jest bardzo spiczasto zakończony. Umba te należą według J a h n a do typu 5 i przypadają na I w. n. e. ¹¹⁶). Ilość nitów stwierdzić można tylko przy umbach z grobów 328 i 363. Pierwsze umocowane było 3 parami nitów z półkulistymi główkami, drugie z 4 podobnymi nitami. Ten rodzaj nitów i ich rozmieszczenie charakterystyczne jest dla umb z końca I w. n. e. ¹¹⁷).

Pozostałe umba z gr. 84 (ryc. 61, 10) wyróżnia się wysokim, tępo ściętym, pełnym wewnątrz kołcem. Należy ono do typu 7 a ¹¹⁸). Tego rodzaju umba występują w drugiej połowie II wieku i trwają do połowy III w. n. e. Stanowią one ostatnią fazę rozwojową umb. tego rodzaju ¹¹⁹). Powyższy okaz należy do unikatów z powodu dużej ilości nitów. Zwyczaj przy większej ilości nity rozmieszczano grupami. W tym wypadku natomiast umieszczone są jeden obok drugiego na całym brzegu w ilości 21. Na skutek silnego zniszczenia nie można stwierdzić, czy ta duża ilość nitów dyktowana była koniecznością powtórnego przytwierdzenia umba do tarczy, czy też posiada jedynie charakter ornamentacyjny. Umba z tępo ściętym kołcem znane są m. i. z cmentarzyska w Koninie ¹²⁰) i w Kopkach, pow. Nisko ¹²¹).

Okoliczność, że kolce wewnątrz są pełne, pozwala snuć przypuszczenie, o używaniu tarczy także jako oręża, którym posługiwał się wojownik obok miecza ¹²²).

e) Imacze

Stoją one w ścisłym związku z umbami. Na zbadanym cmentarzysku zachowało się 7 imaczy, w tym tylko 2 całe. Wyróżnić można trzy odmiany.

Fragment imacza z gr. 82 (ryc. 59, 7) składa się z cienkiej rączki, w przekroju płasko daszkowatej, przymocowanej dużym, płasko kulistym nitom. Jest to forma imaczy późno-lateńskich, zaliczana do typu 2 ¹²³).

Podobny okaz z Siemianic, pow. Kępno znajdował się w grobie (41) ze starszego okresu wpływów rzymskich ¹²⁴). Większość

¹¹⁶) J. w., tabl. III, 5.

¹¹⁷) J. w., str. 183.

¹¹⁸) J. w., tabl. III, 7a.

¹¹⁹) Tackenberg K., op. cit., str. 287.

¹²⁰) Kostrzewski B., op. cit., str. 287.

¹²¹) Jamka R., op. cit., str. 44.

¹²²) Tackenberg K., op. cit., str. 111.

¹²³) Jahn M., op. cit., str. 162.

¹²⁴) Roczniki T. P. N., Poznań 35, str. 358, rys 38.

¹¹³) Jahn M., op. cit., str. 39.

¹¹⁴) J. w., str. 87.

¹¹⁶) J. w., str. 88.

znalezionych imaczy odpowiada typowi 6 J a h n a ¹²⁵) (gr. 68, ryc. 52, 17; gr. 363, ryc. 375, 13; gr. 328, ryc. 337, 16). Rączka jest daszkowata w przekroju, zdobiona poprzecznymi żłobkami i wsuwanymi kątami. Z obu stron posiada przedłużenia, które służą do lepszego przytwierdzenia imacza do tarczy za pomocą 4 nitów. U ułamkowo zachowanego imacza z gr. 328 przedłużenie jest ozdobnie profilowane. Imacze tego typu datowane są na I w. po Chr. ¹²⁶).

Okaz, pochodzący z gr. 333 (ryc. 342, 2) posiada półkolistą w przekroju rączkę i rozszerzający się trapezowato koniec z otworem dla nitu. Odmianą tego typu są zapewne fragmenty luźno znalezionych imaczy (ryc. 383, 45 — 46). Tego rodzaju imacze pochodzą z końca II w. i stanowią przeważającą formę w młodszym podokresie rzymskim ¹²⁷).

Pięknie profilowane zakończenia posiada brązowy nit z ułamkiem zachowanego brązowego imacza, ze zniszczonych grobów 97 — 98 (ryc. 69, 17).

f) Okucia brzegów tarczy

Brzezi tarczy zachowały się jedynie w ułamkach. Są wykonane z rynnienkowato zgiętej blachy żelaznej, rzadziej brązowej (gr. 205 a, ryc. 189, 8) i były przymocowane za pomocą nitów, osadzonych na wystających języczkach (gr. 84, ryc. 61, 9). Okucia zdobione są poprzecznymi żłobkami, ukośnymi krzyżami (ryc. 375, 9) lub wsuwanymi kątami (ryc. 189, 8). Z okuć można odtworzyć kształt tarczy drewnianej w tym wypadku, jeśli zachowało się całe okucie. Z fragmentów półkolisto zgiętych wnioskować można o okrągłej lub owalnej tarczy, z prostych — o prostokątnej. Okucie z gr. 68 (ryc. 52, 16) podobne jest do okucia pochwy. Sądząc jednak z obecności imacza w tym grobie, przypuścić raczej należy, że jest to okucie tarczy o prawie prostych bokach, które podczas palenia na stosie przybrało przypadkowo taki kształt.

Ciekawy sposób umocowania żelaznego okucia brzegu tarczy (lub pochwy miecza?) przedstawia zabytek z gr. 39 (ryc. 28, c). Brzezi okucia mają trzy pary ostro zakończonych języczków, które obejmowały krawędź okutego przedmiotu. Zapinka żelazna, i nity z dużymi, płaskimi główkami datują okucie na początek I stulecia naszej ery.

Przeciętna grubość brzegu tarczy wynosiła wg. zachowanych okuć 0,4 — 0,5 cm, a gru-

bość tarczy w miejscu umocowania umba waha się w granicach 0,8 — 1,2 cm.

g) Ostrogi

Ostrogi należą do wyposażenia konnych. Ogółem odkryto ich na cmentarzysku 9, w tym dwie brązowe (gr. 176, ryc. 157, 20; gr. 177, ryc. 160, 15). W 5 grobach znaleziono tylko po jednej ostrodze. Widocznie nie wszyscy jeźdźcy posiadali po parze ostróg, jak w grobie 84, ryc. 61, 2 i 3) i grobie 174 (ryc. 153, 8 i 9) i wystarczała im pojedyncza.

Wszystkie ostrogi z cmentarzyska w Wymysłowie należą do typu z guzami i są płaskie od strony wewnętrznej, w celu lepszego przylegania do obuwia i wypukłe od zewnątrz. Typologicznie starszą formą jest para ostróg z grobu 84 z długim, półkolistym, o równej grubości kabłąkiem i lekko facetowanym (6-bocznie) kolcem. Guzki zdobione są trzema krzyżującymi się żłobkami. Typ ten, przypominający formę ostróg z I w. n. e. ¹²⁸) datować jednak należy na III w., za czym przemawia pozostały inwentarz (umbo i sprzączka do pasa) ¹²⁹). Jest to jednak jeszcze jeden dowód renesansu lateńskiego w młodszym okresie wpływów rzymskich. Pozostałe ostrogi odznaczają się krótkim, grubiejącym ku środkowi, lekko łukowatym kabłąkiem, zakończonym półkulistymi guzkami. Gruby kolec, od wewnątrz pusty, u okazów żelaznych jest okrągły (gr. 54, ryc. 39, 24; gr. 68, ryc. 52, 10; gr. 174, ryc. 153, 8 i 9; gr. 188, ryc. 175, 3), u brązowych czworoboczny, zdobiony u nasady dwiema bruzdami (z gr. 176) i listwą (z gr. 177). Ostrogi takie, znane m. in. z cmentarzyska w Koninie ¹³⁰) i na Śląsku ¹³¹) są odmianą typu występującego z końcem II i na początku III w. n. e. ¹³²).

3. Ozdoby i przybory, związane z ubiorem i pielęgnacją ciała

Do tej serii przedmiotów zalicza się: a) zapinki, b) szpile, c) pierścionki, d) wisiorki, e) paciorki, f) sprzączki do pasa, g) okucia końca pasa, h) inne okucia, i) brzytwy, j) grzebienie i k) szczypce.

¹²⁸) Por. ostrogi z Siemianic, pow. Kępno: Kos-trzewski J. Wielkopolska, tabl. XI, 9.

¹²⁹) J a h n M. Der Reitersporn, str. 52.

¹³⁰) Kostrzewski B. op. cit., str. 289.

¹³¹) Pfützenreiter F. Das wandalische Gräberfeld aus der römischen Kaiserzeit bei Stroppen, Kreis Guhrau, Altschlesien, 1929, str. 251, rys. 6 i 6a.

¹³²) J a h n M, op. cit., str. 49.

¹²⁵) J a h n M. op. cit., str. 188.

¹²⁶) J. w., str. 186.

¹²⁷) J. w., str. 189, rys. 219 i 220.

a) Zapinki

Z pośród zabytów przedhistorycznych zapinki, nazywane potocznie fibulami, posiadają bardzo duże znaczenie, jako zabytki datujące, ponieważ noszone na widocznym miejscu: ramionach i piersiach, oprócz swego przeznaczenia, to znaczy spinania szat — były ozdobami i na skutek tego ulegały w szybkim czasie przeobrażeniom pod wpływem mody. Zróznicowanie to stanowi ważny czynnik przy datowaniu.

Cmentarzysko dostarczyło 108 zapinek z okresu wpływów rzymskich. Z tej dużej liczby prawie połowa (49) okazów znajduje się w stanie silnego uszkodzenia, które nie pozwala na dokładniejsze ich określenie. Przy datowaniu zapinek opieram się na czasowym następstwie form, ustalonym przez O. Almgrena¹³³⁾.

Najstarszą formą przedstawiają jednocześnie zapinki żelazne z łukowatym, wysoko zgietym kabłąkiem, oddzielonym przeważnie płaskim guzkiem od nóżki. Jest on płaskopółkolisty w przekroju (np. gr. 8, ryc. 4, f) i przechodzi następnie w 4-zwojową sprężynkę zawsze z dolną cięciwą. Pochewka jest długa, niska i posiada czasem zdobiny w postaci poprzecznych żłobków (gr. 36, ryc. 25, e). Zapinka z gr. 87 (ryc. 63, 3) ma pochewkę ażurową z otworami. Zapinki te reprezentują odmianę N fibul późno-lateńskich¹³⁴⁾ i jako przeżytki tego okresu występują także około początku n. e. i w pierwszych latach I wieku¹³⁵⁾. Na naszym cmentarzysku występują razem z ceramiką, nawiązującą do form późno-lateńskich (gr. 87, ryc. 63, gr. 95, ryc. 67). Do tej odmiany należy żelazny okaz z gr. 150 (ryc. 120, 8) z okrągłym w przekroju kabłąkiem, profilowanym guzkiem i ozdobną, ażurową nóżką.

Zapinki z oczkami są 4. Przedstawiają późniejsze formy rozwojowe. Silnie zniszczone w ogniu 2 zapinki brązowe z gr. 161 (ryc. 137, 14 i 16) mają podstawy główki 2 otwory, które u okazu z gr. 16) otoczone są kółkami. Zapinka z gr. 112 (ryc. 198, 3) nie posiada już otworu, tylko wybite tłoczkiem koncentryczne kółka, które następnie przenoszą się na nóżkę, jak to widać na fragmentarycznie zachowanym kabłąku zapinki, znalezionej luźno obok zniszczonego grobu 352 (ryc. 361, 3), gdzie na rozszerzającej się nóżce widoczne są 3 pary koncentrycznych kółek. Ostatnia

para oddzielona jest ukośnymi kreskami. Kabłąk zapinek z oczkami jest płaski i zdobiony wzdłuż grzbietu ornamentem wybijanych, krótkich poprzecznych kresek. Od nóżki oddzielony jest listwą, która stanowi przeżytek guzka, obejmującego kabłąk u starszych okazów. Zapinki te rozwinęły się z początkiem I w. w Czechach z form środkowo-niemieckich¹³⁶⁾, a okazy, zwłaszcza z oczkami na nóżce stanowią formy spotykane szczególnie na obszarach gocko-gepidzkich¹³⁷⁾. Nasze zapinki należy datować na drugą połowę I wieku¹³⁸⁾.

Lokalną odmianę powyższych zapinek przedstawiają 3 zapinki brązowe z gr. 146 (ryc. 116, 21 — 23). Kabłąk, podobnie zdobiony, jest nieco węższy, płasko kolisty w przekroju, oddzielony od nóżki małym zgrubieniem i zakończony grubym oparciem dla sprężynki, której cięciwa podtrzymana jest haczykiem. Sprężynka, wykonana ze spłaszczonego drutu, przypomina sprężynki zapinek z oczkami¹³⁹⁾. Nóżka zdobiona jest poprzecznym i ukośnym żłobkiem, tworzącym trójkąt. Najbliższym odpowiednikiem jest zapinka brązowa V grupy Almgrena (typ 53)¹⁴⁰⁾. Zapinki te występują wspólnie z zapinką brązową silnie profilowaną.

Te ostatnie należą do najliczniej reprezentowanych na cmentarzysku. Mają romboidalnie profilowaną główkę, zakończoną podpórką dla cięciwy. Od drucikowatej, długiej nóżki, zakończonej guziczkowatym zgrubieniem, kabłąk oddzielony jest profilowanym, przeważnie spłaszczonym guzem (np. gr. 291, ryc. 297, 16 i 17; gr. 338, ryc. 249, 9). Pochewka u większości okazów jest ażurowa, posiada dwa (gr. 128, 291) lub trzy otwory (gr. 146, 243). Wyróżnia się zapinka brązowa z grobu 218, której pochewka posiada otwory schodkowate. Zapinki takie, wykonane wyłącznie z brązu, są najbardziej pospolitym typem w starszym okresie wpływów rzymskich¹⁴¹⁾. Rozwinęły się na południu, w prowincji rzymskiej Noricum i ze względu na swój wytworny kształt rozprzestrzeniły się na wschód od Renu. Występują od początku I wieku do drugiej połowy II wieku¹⁴²⁾.

Z zapinek silnie profilowanych rozwinęły się zapinki z tzw. trąbkowatą główką. Wykonywano je zarówno z brązu jak i z żelaza. Są one bardziej krępe, kabłąk oddzielony jest

¹³⁶⁾ Kostrzewski J. *Od mezolitu...*, str. 328.

¹³⁷⁾ Kostrzewski J. *Wielkopolska*, str. 178.

¹³⁸⁾ Pescheck Ch. *op. cit.*, tabl. I.

¹³⁹⁾ Kostrzewski J. *Wielkopolska*, str. 176.

¹⁴⁰⁾ Almgren O. *op. cit.*, str. 23.

¹⁴¹⁾ Kostrzewski J. *op. cit.*, str. 175.

¹⁴²⁾ Almgren O. *op. cit.*, str. 45.

¹³³⁾ Almgren O. *op. cit.*

¹³⁴⁾ Kostrzewski J. *Die ostgermanische Kultur...*, str. 38.

¹³⁵⁾ Pescheck Ch. *op. cit.*, tabl. I.

od szerokiej nóżki spłaszczonym, szerokim u okazów żelaznych guzem (gr. 328, ryc. 337, 23), który u zapinek brązowych jest poprzecznie żłobkowany. Podobnie żłobkowany jest guzek na końcu nóżki (gr. 169, ryc. 146, 10). Guzki na nóżce posiadają wszystkie okazy. Sprężynka, złożona z kilkunastu zwojów, nawiniętych przeważnie naokoło osi, posiada cięciwę, owiniętą wokół nasady główki, co było konstrukcyjnie koniecznym, ze względu na brak podpórki. Większość zapinek z trąbkowatą główką datować należy na drugą połowę I w. n. e. (gr. 306, ryc. 314, 3 i 4). Pochewka tego okresu zdobiona jej poprzecznymi kreskami, wybijanymi tłoczkiem. Na początek drugiego wieku n. e. przypada zapinka brązowa z gr. 216 (ryc. 205, 3), i gr. 270 (ryc. 268, 4), gdyż posiada cienki, okrągły w przekroju kabłąk i krótką pochewkę¹⁴³⁾.

Zapinki z dwoma kapturkami dla sprężynki zachowały się tylko w ułamkach: nóżka z częścią kabłąka z gr. 97—98 (ryc. 69, 5; gr. 155 b (ryc. 127, 2), część kabłąka z kapturkiem dla cięciwy z gr. 249 (ryc. 245, 10 i 11) i luźno znaleziony kabłąk (ryc. 383, 53). Zapinki te są brązowe z taśmowatym kabłąkiem i prostokątną lub rozszerzającą się trapezowatą nóżką. Kabłąk zdobiony trójkątami, opartymi o nasadę główki, oddzielony jest od nóżki poprzecznymi żeberkami, naśladującymi czasem granulację (ryc. 127, 2). Przy żadnym okazie nie zachowały się kapturki dla sprężynki, ale widoczne są ślady cylindra dla cięciwy (okaz luźno znaleziony). Zapinki należą do typu 41 grupy II *Almgrena*, która występuje licznie w końcu II w. i z początkiem III w. n. e. Rozprzestrzeniają się z miejsca swego powstania nad dolną Wisłą¹⁴⁴⁾ na cały prawie obszar kultury przeworskiej.

Wcześniejszą formę przedstawia zapinka brązowa z gr. 76 (ryc. 54, 6), której kabłąk jest zdobiony 3 podłużnymi bruzdami. Półkolisty grzebień oddziela smukłą nóżkę z dwoma poprzecznymi żłobkami przy końcu (typ 38 *Almgrena*). Występuje mniej więcej koło połowy II w. n. e.¹⁴⁵⁾ Tu zapewne należy zaliczyć silnie stopioną w ogniu srebrną zapinkę, zdobioną na końcu nóżki i na grzebieniu srebrnym filigranem, pochodzącą z gr. 178 (ryc. 162, 24).

Ostatnią większą grupę tworzą zapinki z grzebykiem na główce. Wszystkie wykonane są z żelaza. Najbardziej typowymi dla tej

odmiany są: zapinka z gr. 175 (ryc. 155, 8) i z gr. 159 (ryc. 134, 6). Odznaczają się krępy, esowatym kabłąkiem, rozszerzonym ku dołowi i zaopatrzonym w gruby, półkolisty grzebień na główce. Podobne zapinki występują na cmentarzysku w Koninie¹⁴⁶⁾. Są to zapinki pochodzenia północnego, które rozwinęły się nad dolną Wisłą i występują w drugiej połowie II w. n. e.¹⁴⁷⁾ Pozostałe okazy z gr. 237 i 238 są lokalnymi odmianami tego typu.

Na uwagę zasługują dwie zapinki z gr. 179 (ryc. 164, 9 i 10), pokryte poprzecznymi i ukośnymi żłobkami, inkrustowane srebrem. Podobną zapinkę znaleziono luźno na cmentarzysku w Koninie¹⁴⁸⁾.

Ciekawą odmianę stanowią zapinki żelazne z gr. 175 (ryc. 155, 7 i gr. 179 (ryc. 164, 11). Zamiast grzebyka mają prostokątną płytkę, po której wewnętrznej stronie znajduje się sprężynka, a cięciwa przechodzi przez boczne nacięcia na płytce i obejmuje ją z zewnątrz. Wg. *Almgrena*¹⁴⁹⁾ jest to forma, która rozwinęła się w Norwegii i może być uważana jako wynik wpływów nordyjskich w środkowej Europie. *Jahn* na podstawie obecności 3 zapinek tego typu na Śląsku¹⁵⁰⁾ wnioskuje o wzajemnych stosunkach śląsko-skandynewskich¹⁵¹⁾. Jednakże na podstawie występowania tych zapinek na terenie Czech sądzić raczej można, że mamy tu do czynienia z naśladownictwem wyrobów południowych. Do niezbyt licznych okazów należy zapinka żelazna ze zniszczonych grobów 97—98 (ryc. 69, 4), z kolankowato zgiętym kabłąkiem i grubym grzebieniem przy główce. Pochodzi ona z początku III w. n. e.¹⁵²⁾

Ostatnim typem fibul są 4 okazy żelazne, z podwiniętymi nóżkami. Zapinki te posiadają jednakową formę i są jednoczęściowe. Kabłąk u 3 zapinek jest trójkątny (gr. 37, ryc. 26, h; gr. 55 b, ryc. 44, 1; gr. 79, ryc. 56, 2), u jednej okrągły w przekroju (gr. 278, ryc. 277, 2) i przechodzi w nóżkę, która zagina się ku dołowi i zawija się następnie wokół kabłąka. Zapinki posiadają 4-zwojowe sprężynki z górną cięciwą. Typ ten rozwinął się ze zapinek środkowo-lateńskich na obszarze

¹⁴⁰⁾ Kostrzewski J. op. cit.,

¹⁴⁰⁾ Kostrzewski B. op. cit., groby 26 i 55.

¹⁴⁷⁾ *Almgren* O. op. cit., str. 58 i następne oraz *Blume* E. Die germanischen Stämme und Kulturen zwischen Oder und Passarge zur römischen Kaiserzeit, tom II, str. 12—13.

¹⁴⁸⁾ Kostrzewski B. op. cit., str. 2, 9.

¹⁴⁹⁾ *Almgren* O. op. cit., str. 66.

¹⁵⁰⁾ *Pescheck* Ch. op. cit., str. 37.

¹⁵¹⁾ *Jahn* M. w *Acta Archaeologica* 8, 1939, str. 149 i następne.

¹⁵²⁾ *Kostrzewski* J. Wielkopolska..., str. 198.

¹⁴³⁾ *J. w.* (typ 77) oraz *Pescheck* Ch. op. cit., str. 33.

¹⁴⁴⁾ *Kostrzewski* J. op. cit., str. 178.

Almgren O. op. cit. str. 18.

Rosji południowej i w końcu II w. zaczął rozchodzić się po Europie środkowej i północnej¹⁵³). Jest to najczęściej występujący typ zapinek w młodszym podokresie wpływów rzymskich. Zapinki z górną cięciwą występują przede wszystkim w połudn. Wielkopolsce¹⁵⁴), w Małopolsce¹⁵⁵) i na Śląsku¹⁵⁶).

Wspomnieć należy jeszcze o zapinkach brązowych z kuszowatą konstrukcją sprężynki, wysoką, wąską pochewką i nóżką, zakończoną guzkiem (gr. 108, ryc. 77, h; gr. 148, ryc. 119, 3 i 4; gr. 271, ryc. 270, 12; gr. 279, ryc. 278, 28). Typ ten (193 i 202 VII grupy A l m g r e n a) typowy dla północnej części Polski, występuje też w kilku egzemplarzach w południowej Wielkopolsce w III w. n. e.¹⁵⁷).

Rzadkim okazem w Wielkopolsce jest zapinka żelazna, znaleziona luźno (ryc. 383, 59), której nóżka rozszerza się na kształt jaskółczego ogona. Posiada długą sprężynkę z górną cięciwą. Podobną zapinkę znam z Lwówka, pow. Nowy Tomyśl¹⁵⁸) oraz z Groszowic, pow. Opole¹⁵⁹). Ostatnią datuje się na okres wędrówek ludów. Okaz ze Lwówka posiada dolną cięciwę, z Groszowic konstrukcją podobną do zapinek z podwiniętą nóżką z naszego cmentarzyska.

Nasz okaz datować należy na koniec III lub początek IV stulecia.

Z powyższego zestawienia wynika, że na cmentarzysku w Wymysłowie reprezentowane są zapinki od form nawiązujących do zapinek późno-lateńskich do typów z końca III lub początku IV w. n. e.

b) Szpile

Szpile podzielić można na trzy rodzaje ze względu na tworzywo, z jakiego zostały zrobione.

Najliczniejsze (10 okazów) są szpile kościane. Są one przeważnie połamane i pogieęte w ogniu. Główki są najczęściej bogato profilowane (gr. 165, ryc. 169, 3; gr. 315, ryc. 322, 7) lub zdobione poprzecznymi żłobkami (gr. 316, ryc. 324, 1; gr. 179, ryc. 164, 8), dwie szpile posiadają główkę w kształcie graniastosłupa; u jednego z okazów jest ona zdobiona ukośnymi krzyżami (gr. 327, ryc. 335, 6). Dwa okazy mają główkę płasko ściętą (gr.

183, ryc. 169, 3; gr. 315, ryc. 322, 7). Szpile posiadają przeciętną długość około 14 cm — najdłuższy okaz z gr. 165 jest 21 cm długi. Grubość trzonu wynosi średnio 4—6 mm. Bogato profilowane główki szpil kościanych nawiązują do brązowych, których znaleziono trzy. Szpile brązowe należą do rzadszych znalezisk (gr. 146, ryc. 116, 19; gr. 270, ryc. 268, 6; gr. 233, ryc. 225, 19) i wykazują pokrewieństwo z szpilami z nad Łaby¹⁶⁰).

Coraz częściej spotyka się na cmentarzyskach z okresu wpływów rzymskich żelazne, krótkie szpile z główką łukowato zgiętą. Na naszym cmentarzysku znaleziono ich pięć (gr. 97—98, 146, 233, 262, 338). Jedna posiada trzon skręcany (gr. 262, ryc. 258, 12). Długość tych szpilek nie przekracza 6 cm.

B. Kostrzewski podaje zestawienie miejsc występowania tego rodzaju szpil zarówno brązowych jak i żelaznych¹⁶¹). Występują również na niepublikowanym jeszcze cmentarzysku z tego okresu w Młodzikowie, pow. Środa¹⁶²). Używano ich zapewne do spinania włosów, jak wynikałoby ze znalezienia ich przy czaszkach w grobach szkieletowych w Odrach, pow. Chojnice z około II w. n. e.¹⁶³). Szpile te występują jedynie w grobach kobiecych, gdy natomiast kościane spotyka się często w grobach męskich (gr. 328, 363).

c) Pierścionki

Jedyny żelazny zabytek tego rodzaju pochodzi z gr. 161, (ryc. 137, 21) i jest silnie zniszczony. Posiadał rozszerzoną oprawkę dla osadzenia szklanego oczka. Pierścienie z oczkiem są importem prowincjonalno-rzymskim, odpowiadają bowiem sygnetom używanym przez Rzymian w I w. Analogiczny okaz znany jest z pow. opolskiego¹⁶⁴). Niewiadomo, czy kute kółka żelazne (np. z gr. 291, ryc. 297, 9, 10) uważać można za pierścionki, noszone jako ozdoby.

d) Wisioriki

Wisiorków znaleziono 4 okazy. Wszystkie są żelazne i podzielić je można na: wiaderkowate (2 okazy), torebkowate (1) i walcowate (1).

Pierwsze posiadają cylindryczną ściankę z dnem i łukowaty, przymocowany od we-

¹⁵³) Almgren O. op. cit., str. 73.

¹⁵⁴) Kostrzewski J., op. cit., str. 198.

¹⁵⁵) Jamka R. op. cit., str. 46.

¹⁵⁶) Tackenberg K. op. cit., str. 97.

¹⁵⁷) Kostrzewski J., op. cit., str. 200.

¹⁵⁸) J. w.,

¹⁵⁹) Raschke G. E. Germanische Siedlung der Volkerwanderungzeit. Hohndorf, Kr. Leoberschütz. Odbitka z Leoberschütz. Tischkerier-Kalender, 1933.

¹⁶⁰) Kostrzewski J., op. cit., str. 176.

¹⁶¹) Kostrzewski B. op. cit., str. 280.

¹⁶²) Muzeum Archeologiczne, Poznań, nr inw. 1949: 392.

¹⁶³) Kostrzewski J. Muzeum Wielkopolskie, rocznik 4.

¹⁶⁴) Altschlesien I, str. 20, rys. 7.

wnątrz kabłąk (gr. 182, ryc. 167, 1; gr. 262, ryc. 258, 11). Okaz pierwszy odznacza się dużymi rozmiarami i zdobiony jest żłobkami przy krawędziach. Wisioriki wiaderkowate należą do najpospolitszych ozdób w młodszym okresie rzymskim¹⁶⁵).

Żelazny wisiorik torebkowy pochodzi ze zniszczonych grobów 97 — 98 (ryc. 69, 14) i jest silnie uszkodzony.

Prawdopodobnie był zdobiony poziomymi i ukośnymi kreskami, jak wisioriki tego rodzaju z Tukadłowa, pow. Kalisz¹⁶⁶) i Konina¹⁶⁷). Preidel datuje wisioriki podobne na I połowę młodszego podokresu rzymskiego¹⁶⁸).

Odosobniony jest wisiorik żelazny z gr. 181 (ryc. 166, 6) w kształcie walca, zdobionego przy krawędziach żłobkami i krzyżami na podstawach. Do umocowania go do naszyjnika służyło małe przylutowane kółeczko w połowie wysokości walca. Wisiorik należy zapewne do bardzo rzadkich okazów, nie spotkałem bowiem dotąd podobnej formy w znanej mi literaturze i zbiorach.

e) Paciorki

Najliczniejszą grupę paciorków szklanych stanowią tzw. paciorki melonowate, z których tworzą całe kolie, jak wskazuje duża ich ilość, znaleziona w 2 grobach. W pierwszym, gr. 161 (ryc. 137, 18 — 20) znajdowało się ich kilka (prawdopodobnie 9), większość była stopiona. W gr. 291 (ryc. 297, 18) oprócz 7 różnej wielkości paciorków melonowatych było kilkanaście zupełnie stopionych z zielonego, niebieskiego i wiśniowego szkła. Paciorki melonowate wykonane są wyłącznie ze szkła zabarwionego na kolor jasno-zielony lub seledynowy. Nazwę swą zawdzięczają pionowemu żłobkom, nadającym im kształt tego owocu. Datowane są na przełom II i III w. oraz na III w. n. e. i pochodzą z prowincji nadreńskich, gdzie był rozwinięty przemysł szklany¹⁶⁹). Ze zniszczonych grobów (193, ryc. 161, 15) pochodzi 6-bocznego kształtu paciorek z czarnego szkliwa z wtapianym szkliwem białym, czerwonym i żółtym. Takie paciorki z różnokolorowego szkliwa charakterystyczne są dla drugiej połowy III i początku IV wieku¹⁷⁰).

¹⁶⁵) Blume E., op. cit., str. 79. Preidel H. Die germanische Kulturen und ihre Träger, tom I, str. 302.

¹⁶⁶) Kostrzewski J. Wielkopolska..., str. 181, rys. 2, 11.

¹⁶⁷) Kostrzewski B. op. cit., ryc. 2, 11.

¹⁶⁸) Preidel H. op. cit., str. 303.

¹⁶⁹) J. w., str. 316.

¹⁷⁰) J. w., str. 321.

Wspomnieć należy o płasko-kulistym paciorku z zielonego szkła i paciorku bursztynowym, które znaleziono luźno (ryc. 383, 47 i 49). O ile wszystkie paciorki ze szkła i szkliwa były ozdobami importowanymi, to okaz bursztynowy jest wytworem rodzimym. Nikłą ilość paciorków bursztynowych przypisać należy wielkiej topliwości tego materiału, a okaz luźno znaleziony został zapewne zgubiony przypadkowo na cmentarzysku podczas uroczystości pogrzebowej.

f) Sprzączki do pasa

Jedną z najważniejszych części ubioru w okresie rzymskim były pasy, z których zachowały się części metalowe, t. zn. sprzączki i okucia. Sprzączki posiadają ważne znaczenie dla ustalania chronologii, gdyż pojawiają się po raz pierwszy pod wpływem celtyckim¹⁷¹) i doskonalenie się tych form, ulegających ciągłym zmianom, daje możliwości czasowego zróżnicowania.

Na cmentarzysku w Wymysławie sprzączki żelazne występują częściej od brązowych. Podzielić je można na kilka typów: sprzączki z ramą okrągłą, półowalną, w kształcie ósemki i prostokątną.

Najstarszą formą są sprzączki z pierścieniową ramą i luźno umocowanym kołcem (gr. 319, ryc. 327, 3), występujące już w okresie późno-lateńskim¹⁷²) i trwające bardzo długo w głąb III w. Okaz z gr. 282 (ryc. 282, 4) posiada ramę skręcaną (tordowaną). Odmianą tego rodzaju sprzączek są zabytki z gr. 8 (ryc. 4, 1) i z gr. 207 (ryc. 191, 15), u których kołec przedłuża się poza ramę, tworząc skuwkę do ujęcia rzemienia. Było to konieczne, by przeszkodzić marszczeniu się rzemienia. Ulepszona ta forma jest pochodzenia północnego¹⁷⁴).

Sprzączki z półowalną ramą wykonywano przeważnie z taśmy prostokątnej (gr. 80, ryc. 57, 5) lub częściej rombówatej w przekroju (gr. 34, ryc. 23, j; gr. 169, ryc. 146, 7). Ostatnia zdobiona jest nacięciami na krawędzi. Sprzączki półowalne są najliczniejsze na naszym cmentarzysku. Jest ich 14, w tym 3 brązowe (gr. 76, 178, 283). Występują od końca I do III w. n. e.¹⁷⁵).

¹⁷¹) Undset, Das erste Auftreten des Eisens in Nordeuropa. Hamburg 1882, str. 192.

¹⁷²) Kostrzewski J. Die ostgermanische Kultur..., str. 68.

¹⁷³) Tackenberg K. Op. cit., str. 99.

¹⁷⁴) Blume E. Op. cit., str. 46—48.

¹⁷⁵) Tackenberg K. Op. cit., str. 99.

Osobny typ stanowią podłużne sprzączki żelazne z bokami wgiętymi do środka tak, że jednolita rama tworzy kształt „8”.

U dwóch okazów (gr. 363, ryc. 375, 17 i luźne znalezisko, ryc. 383, 34) wgięcia są tak silne, że prawie się stykają. U pozostałych (gr. 68, ryc. 52, 14 i gr. 350, ryc. 359, 4) boki są tylko lekko łukowato wgięte. Obie te odmiany są dwu- albo trzyczęściowe, t. zn., że ostatnie posiadają jeszcze skuwkę do umocowania rzemienia. Sprzączki te rozwinęły się zapewne z form południowych, gdzie występują często, n. p. w Czechach, wykonane z brązu.¹⁷⁶⁾ Spotyka się je już z początku I w. n. e.¹⁷⁷⁾

Licznie reprezentowane są sprzączki z ramą prostokątną. Są one dwuczęściowe (gr. 157 a, ryc. 130, 8; gr. 262, ryc. 258, 10) lub czteroczęściowe (gr. 176, ryc. 157, 9; gr. 203, ryc. 188, 2). Ostatnie składają się z osi, na której umocowana jest prostokątna rama, kolec i skuwka o konstrukcji zawiaskowej. Skuwki przymocowane były do rzemienia nitami, których jest zawsze dwa lub trzy. Przy okazji brązowym z gr. 176 skuwka zdobiona jest karami na krawędziach. Sprzączki takie są wytworem młodszego okresu rzymskiego i przypadają na III wiek¹⁷⁸⁾. Jeden okaz datowany jest przez zapinkę z podwiniętą nóżką (gr. 37, ryc. 26, i).

Do rzadszych sprzączek należy okaz z gr. 225 (ryc. 216, 4), z ramą trapezowatą, przy czym oś jest krótsza i z podwójnym kolcem. Zestawienie takich sprzączek podaje J a m k a¹⁷⁹⁾. Wyróżnia on kolec rozwidlony i podwójny; ostatni typ występować ma na obszarach północno-wschodnich około r. 200. Należałoby może chronologię ich przesunąć nieco w górę, ponieważ sprzączki takie znane są również z okresu wczesno-średniowiecznego¹⁸⁰⁾.

Interesująco przedstawia się uszkodzona sprzączka brązowa z gr. 84 (ryc. 61, 5). Składa się ona z prostokątnej profilowanej ramy o nieco wgiętych bokach; w środku ramy znajduje się oś z wcięciem dla kolca. Z węższego boku przymocowana jest skuwka, zdobiona podwójnymi zębami wzdłuż brzegu; umocowana była do pasa czterema osadzonymi w rogach nitami. Sprzączka ta występuje z przedmiotami z początku III w. Sposób

przymocowania osi dla kolca przypomina konstrukcję sprzączek, rozwiniętych z wzorów klasycznych, znanych z Czech¹⁸¹⁾.

Do późnych form trzeba zaliczyć brązową sprzączkę, znaną luźno na cmentarzysku (ryc. 283, 38), Posiada gruby, owalny kabłąk o lekko facetowanym przekroju, podobnie gruby, zdobiony przy nasadzie kolec, osadzony wraz ze skuwką na stosunkowo cienkiej osi. Analogiczną sprzączkę podaje P r e i d e l z Czech, datując ją na IV—V w. n. e.¹⁸²⁾.

g) Okucia końca pasa

Z 16 okuć odkrytych na cmentarzysku wymysłowskim tylko jedno jest brązowe, reszta natomiast z żelaza. Podzielić je można na trzy rodzaje: 1. z główką profilowaną, 2. zakończone okrągłą płytką lub kółkiem i 3. taśmowate. Okaz z gr. 319 posiada profilowaną główkę (ryc. 327, 4). Do niego przytoczyć można analogie z Czech¹⁸³⁾, gdzie formy te rozwinęły się pod wpływem celtyckim¹⁸⁴⁾.

Rozwojowo młodsze są okucia, których główka zakończona jest kulką a uchwyt rzemienia rozszerza się trapezowato (gr. 80, ryc. 54, 2—4; gr. 246, ryc. 241, 4). Zakończenia takie na Śląsku pojawiają się z początkiem II w. n. e.¹⁸⁵⁾.

Drugim rodzajem są okucia z końcami płasko rozkutymi (gr. 203, ryc. 188, 4) i kształtu miseczkowatego. Częstsze są okucia z zakończeniem w postaci kółka (gr. 8, ryc. 4, e; gr. 114, ryc. 81, 8 i 9; gr. 176, ryc. 157, 10). Występują zarówno w towarzystwie wczesnych sprzączek do pasa (gr. 8) jak i sprzączek z przełomu II na III wiek (gr. 176). Ostatni okaz jest brązowy i na krawędzi kółka posiada podobne karby jak i skuwka sprzączki, do której należy. Okazałe okucie pochodzi ze zniszczonych grobów 97—98 (ryc. 69, 8). Zakończone jest kółkiem i przymocowane było do rzemienia 3 nitami. Przypomina takie okucie z Czacza, pow. Kościan, które pochodzi wraz ze sprzączką z rozwidlonym końcem z młodszego podokresu rzymskiego¹⁸⁶⁾. Podobne okucie znaleziono w Młodzikowie, pow. Środa¹⁸⁷⁾.

¹⁸¹⁾ Pič L. Die Urnengräber Böhmens, tabl. LV, 16.

¹⁸²⁾ Preidel H. op. cit., str. 213, rys. 238.

¹⁸³⁾ Pič L. op. cit., tabl. LXV, 12; LXVII, 12.

¹⁸⁴⁾ Preidel H. op. cit., str. 222.

¹⁸⁵⁾ Pescheck Ch., op. cit., str. 345, rys. 181, 2.

¹⁸⁶⁾ Kostrzewski J. Od mezolitu..., tabl. LXXXV, 25 i 32.

¹⁸⁷⁾ Dąbrowski E. Badania na cmentarzysku w Młodzikowie, pow. Środa, Z Otchłani Wieków, 1950, str. 44 — rys. 4 a i c.

¹⁷⁶⁾ Kostrzewski J. Wielkopolska..., str. 180 i przypisek 680.

¹⁷⁷⁾ J. w.

¹⁷⁸⁾ Śmiszko M. op. cit., str. 100 i Tackenberg K. op. cit., str. 99.

¹⁷⁹⁾ J a m k a R. op. cit., str. 7.

¹⁸⁰⁾ Łukasięwicz W. Przedmioty żelazne z Gniezna, Gniezno w zarysach dziejów. Praca zbiorowa pod red. J. Kostrzewskiego.

Północnego pochodzenia są okucia z kółkiem, zakończonym języczkiem, jakie znaleziono w zniszczonych grobach 250 — 252 (ryc. 246, 85)¹⁸⁸). Podobnie północne formy przedstawiają okucia z grobu 170 i gr. 180, składające się z żelaznej taśmy, zgiętej i złączonej nitami¹⁸⁹). W dwóch wypadkach (gr. 114 i 203) w grobie znajdowały się po dwa okucia, świadczące o obciążeniu końca pasa kilkoma metalowymi zakończeniami.

h) Inne okucia pasa

Do przymocowania takich narzędzi, jak krzesiwa, szydła, noże itp. do pasa, służyły zawieszki żelazne i brązowe, które często spotyka się w grobach. Do godnych uwagi należy zawieszka brązowa z gr. 271 (ryc. 270, 13) w kształcie złożonych nożyc, zdobiona dołkami i kółkami, wybijanymi tłoczkiem. Przymocowana była do pasa za pomocą dwóch nitów. Podobną zawieszkę, znaną z przyczepionym do niej szydłem i krzesiwem podaje Pič¹⁹⁰). Ułamek innej zawieszki brązowej pochodzi z gr. 168 (ryc. 144, 14). Zawieszki żelazne wykonane są z drutu i mają końce rozklepane, dla łatwiejszego przynitowania ich do pasa (gr. 106; ryc. 75; gr. 174, ryc. 153, 6). Okuciami brązowymi lub żelaznymi, jak z gr. 168 (ryc. 144, 15), z gr. 56 (ryc. 42, 7), z gr. 183 (ryc. 169, 5) był prawdopodobnie nabijany pas nie tylko w celach praktycznych ale również ozdobnych.

Ciekawy rodzaj okuć stanowią czworoboczne płytki z wysokimi brzegami z trzech stron, często zdobione ukośnymi kreskami i zaopatrzone w dwa (gr. 225, ryc. 216, 5) lub cztery nity (gr. 168, ryc. 144, 17 i luźno znaleziony brązowy okaz, ryc. 383, 33).

Okucie takie z brązu znaleziono w Siemianicach, pow. Kępno¹⁹¹). Jedno podaje Pič z Lisowic w Czechach¹⁹²).

Jako ogniwka do przymocowania narzędzi do pasa mogły również służyć profilowane zawieszki brązowe, jakie m. in. występują w gr. 226 (ryc. 218, 5).

i) Brzytwy

Noże o półkolistym kształcie uważa się powszechnie za brzytwy, ponieważ znajdują się wyłącznie w grobach męskich. Z opisywanego cmentarzyska pochodzi 9 okazów. Można podzielić je na dwie grupy:¹⁹³) brzy-

twy półksiężycowate z tępo zaokrąglonymi końcami (gr. 68, ryc. 52, 9; gr. 155 a, ryc. 126, 18; gr. 184, ryc. 171, 8) i półkoliste o jednakowej szerokości i prosto ściętych końcach (gr. 8, ryc. 4, g; gr. 32, ryc. 21, i; gr. 84, ryc. 61, 8; gr. 138, ryc. 108, 18; gr. 363, ryc. 375, 14). Okaz z gr. 319 (ryc. 327, 2) ma jeden koniec prosto ścięty, drugi tępo zakończony. Brzytwa z gr. 84 jest rytualnie pogięta i w środku posiada otwór, co świadczyłoby, że była ona w jakikolwiek sposób umocowana i oprawiona. Mimo podziału na dwie grupy trudno ustalić ich następstwo czasowe, gdyż tak jedne jak i drugie występują w towarzystwie przedmiotów ze starszego podokresu rzymskiego, a tylko egzemplarz z gr. 84 można przesunąć na młodszy podokres wpływów rzymskich. Podobnie rzecz ma się z brzytwami na Śląsku, gdzie oba rodzaje występują równolegle obok siebie¹⁹⁴).

Zupełnie odosobniona jest miniaturowa brzytwa brązowa z gr. 283 (ryc. 283, 5). Ma kształt półkolisty i dłuższe, prosto ścięte ramiona. Podobnie małej brzytwy nie spotkałem w znanej mi literaturze przedmiotu. Większą brzytwę brązową znaleziono w Siemianicach, w pow. kępińskim.

j) Grzebienie

Grzebienie kościane, istniejące obok z pewnością używanych drewnianych, które zniszczały w ogniu stosu, stwierdzono w 11 grobach. Z tego 5 okazów znajdowało się w grobach bezsprzecznie męskich (gr. 53 b, 55 a, 79, 176 i 188). Jeden występuje w towarzystwie przęślika (gr. 263), drugi — sprężynki żelaznej (gr. 55 b) a reszta pochodzi z grobów zniszczonych.

Grzebień z gr. 189 (ryc. 176, 4) jest jednolity z półkolistym grzbietem i nie posiada żadnych ozdób, jakie mają grzebienie pozostałe, składające się z trzech lub czterech płytek, łączonych w poprzek dwoma długimi, czworobocznymi nitami żelaznymi lub brązowymi. Górny nit jest zazwyczaj ukryty, przy dolnym końcu z boków są rozklepane. Grzebienie składane zdobione są z obu stron żeberkami różnej szerokości (gr. 188, ryc. 175, 2); gr. 53 b, ryc. 38, 4). Także i grzbiet zdobiony jest koncentrycznymi kółkami (gr. 79, ryc. 56, 3) albo bruzdami i żeberkami (gr. 188, ryc. 175, 2). Zdobiny takie są pospolitym ornamentem na grzebieniach, jak to wynika z licznych analogii.

¹⁸⁸) Blume E. op. cit. tabl. V, 60—62.

¹⁸⁹) j. w., str. 57, ryc. 65, 6.

¹⁹⁰) Pič L. op. cit. tabl. LVIII, 6.

¹⁹¹) Szembekówna Z. op. cit., str. 151.

¹⁹²) Pič L. op. cit., tabl. L, 6.

¹⁹³) Kostrzewski J. Die ostgermanische Kultur... str. 149.

¹⁹⁴) Pescheck Ch. op. cit., str. 76.

Wszystkie grzebienie są słabo zachowane na skutek przepalenia. Najlepiej zachowany okaz pochodzi z gr. 176 (ryc. 157. 19). Długość grzebieni waha się w granicach od 6 do 8 cm; długość te stwierdzić można po zachowanych nitach (np. nit z gr. 55 a, ryc. 40, 4). Grzebienie jednoczęściowe i złożone z kilku płytek występują dopiero od starszego podokresu wpływów rzymskich¹⁹⁵⁾ i trwają nadal w III wieku¹⁹⁶⁾, co potwierdzają na cmentarzysku w Wymysłowie towarzyszące im zapinki z podwiniętą nóżką (gr. 79).

W zniszczonych grobach 250 — 252 znaleziono drobny ułamek grzebienia ze śladem otworu (ryc. 246, 89). Jest on zapewne szczątkiem grzebienia złożonego z 3 płyt, z których środkowa posiadała zęby, zewnętrzne natomiast tworzyły zdobione okładziny. Takie grzebienie występują tylko w młodszym podokresie rzymskim¹⁹⁷⁾ i nawiązują do grzebieni wczesno-średniowiecznych.

k. Szcypce

Do przyborów, związanych z pielęgnacją wyglądu zewnętrznego należy zaliczyć również szczytce żelazne z gr. 324 (ryc. 333, 1).

Wykonane są z wąskiej taśmy żelaznej, która tworzy uszkowaty kabłąk i przechodzi w ramiona stosunkowo silnie wygięte. W uszku tkwi kółeczko do zawieszania. Znaczone w częściowo zniszczonym grobie nie dają się ściśle datować. Pescheck przypuszcza, że szczytce występują w starszym podokresie wpływów rzymskich w grobach męskich¹⁹⁸⁾.

4. Ceramika

Ceramika z grobów z okresu rzymskiego jest niezwykle bogata ilościowo. Obejmuje przeszło 300 naczyń całych i tych, które można było zrekonstruować. Olbrzymia ilość ułamków i większy fragmentów pozwala przypuszczać, że na cmentarzysku znajdowało się z górą 1000 naczyń, w rozmaity sposób zniszczonych. Tak pod względem kształtu ceramika reprezentowana jest bardzo obficie, tak że występują tu prawie wszystkie formy przewodnie tego okresu.

Naczynia z cmentarzyska w Wymysłowie są w ogromnej przewadze lepiące ręcznie. Kilkanaście ułamków, należących do naczyń tłoczonych oraz jedno całe zachowane naczynie

nie stanowią nikły odsetek i uważać je raczej należy za importy z terenu, gdzie technika ta miała ogólne zastosowanie.

Gлина, jakiej używano do lepienia, wykazuje dwa sposoby przygotowania, które idą w parze z kształtem i wykonaniem naczyń. Z gliny czystej, lub z bardzo nieznaczną domieszką piasku, lepią naczynia, odznaczając się cienkimi ściankami, bardzo starannym wykonaniem, doskonałą i ozdobną formą oraz bogatą ornamentyką. Powierzchnia ich jest zupełnie gładka, u większych naczyń czerniona i posiada metaliczny połysk. Niektóre naczynia, zwłaszcza różnego rodzaju czarki, chociaż nie są czernione, posiadają lśniąca powierzchnię, w odcieniu żółto-ceglającym i brunatnym. Głina tych naczyń, które stały w wilgotnym podłożu, w rozkładzie przedstawia się jako brunatno-wiśniowa, maziasta masa. Drugiego rodzaju gliny z obfitą domieszką tłuczonego kamienia lub żwiru używano do lepienia naczyń o nieskomplikowanych kształtach. Powierzchnie ich mimo częściowego wygładzenia są nierówne, często szorstkie, ponieważ zawarty w glinie gruby piasek podczas gładzenia pozostawiał nierówności i schropowacenia. U tych naczyń wygładzono jedynie górną część, tzn. szyjkę i wąski pas przy podstawie, zostawiając dolną partię chropowatą. Ornament na powierzchni ogranicza się do głębokich, ukośnych lub pionowych bruzd oraz dołczków, robionych paznokciem. Cechą charakterystyczną naczyń z tej gliny są znaczne rozmiary, grube ścianki, i gorsza, niezbyt staranna technika wykonania. Powierzchnia ich jest przeważnie koloru szaro-brunatnego. Z tak przygotowanej gliny lepiące są również wszystkie kubki z dużym, czworobocznym w przekroju uchem.

Przegląd ceramiki rozpoczynam od naczyń z powierzchnią gładzoną i lśniąca. Przeważnie są to naczynia używane jako popielnice i nie wykazują śladów zniszczenia w ogniu.

a) Naczynia odwrotnie gruszkowate

Naczynia te nawiązują kształtem do naczyń o takiejże formie z okresu późno-lateńskiego. Największy załom posiadają w $\frac{2}{3}$ wysokości, dolna część jest lekko wgięta do środka lub stożkowata. Szyjka, zwężająca się ku górze, jest krótka i przechodzi w krawędź nieco zgrubiałą, ale już nie tak grubą i facetowaną, jaka charakteryzuje formy z poprzedniego okresu. Krawędź najbardziej zbliżoną do późno-lateńskiej posiada naczynie z gr. 33 (ryc. 22a). Niska szyjka skraca się

¹⁹⁵⁾ Kostrzewski J. i Kłopotowska ..., str. 188.

¹⁹⁶⁾ Tackenberg K. ..., str. 103.

¹⁹⁷⁾ Kostrzewski J. ..., str. 208, rys. 760.

¹⁹⁸⁾ Pescheck Ch. ..., str. 81.

Blume E. op. c. ..., str. 114.

nieraz tak silnie, że przybiera kształt wałka (gr. 114, ryc. 88, 1), zdobionego ukośnymi kreskami (gr. 33, ryc. 22, 6). Wałek taki na szyjce i przy podstawie posiada naczynie z gr. 87 (ryc. 83, 8), zachowane tylko częściowo i podobne zupełnie do naczyń odwrotnie gruszkowatych z poprzedniego okresu. Ornament wszystkich naczyń tego typu posiada charakter niespokojny i zmienny, co widać zwłaszcza u naczyń z gr. 31 (ryc. 20 a i c). Przejawiającą się dążność do ornamentu regularnego zaobserwować można na naczyniu z gr. 138 (ryc. 108, 3), zdobionym ornamentem meandrowym. Odmianą tego typu jest naczynie z gr. 117 (ryc. 84, 1) z załomem brzuśca przesuniętym do połowy wysokości i prawie cylindryczną szyjką. Występujące w towarzystwie tego typu inne naczynia oraz przedmioty metalowe częściowo należą do okresu późno-lateńskiego (np. grot oszczepu z gr. 33), częściowo zaś już do wczesnego okresu wpływów rzymskich (noże z trzonkiem obustronnie wyodrębnionym, brzytwa z prosto ściętymi końcami). Zapinki żelazne jednoczęściowe z wysokim kabląkiem, dolną cięciwą i pełną pochewką (odmiana N), występujące w ich towarzystwie przemawiają za umieszczeniem tej formy naczyń na samym początku I wieku n. e.

Powierzchnia tych naczyń jest bez wyjątku gładka, matowo-czarna. Przy dotknięciu silnie brudzi. Naczynia te stanowią formę przejściową z przełomu naszej ery i posiadają analogie na Śląsku¹⁹⁹⁾. Odmianą formę stanowią naczynia z baniastym brzuścem, zdobionym ornamentem meandrowym, zwężającą się szyjką i cienkimi, wygiętymi na zewnątrz brzegami; gr. 161 (ryc. 137, 1), gr. 285 (ryc. 225), gr. 363 (ryc. 375, 1). Załom znajduje się również w około $\frac{2}{3}$ wysokości i od szyjki oddzielony jest wałkiem, który u okazu z gr. 285 zdobiony jest dołeczkami. Naczynie z gr. 363 posiada podobny wałek przy podstawie. Powierzchnia tych naczyń jest lśniaco-czarna. Naczynia takie występują na całym obszarze kultury przeworskiej w I w. n. e.²⁰⁰⁾

b) Naczynia dwustożkowe

Jako popielnicy w gr. 328 (ryc. 337, 5) użyto naczynia dwustożkowego kształtu o załomie zaokrąglonym i wygiętym na zewnątrz brzegu. Część powyżej załomu zdobiona jest parami poziomymi wałków. Fragment podobnego naczynia z gr. 31 (ryc. 20, f) po-

siada na szyjce 3 wałki, każdy odmiennie zdobiony i ornament (prawdopodobnie meander) na największej wydętości brzuśca. Do tej odmiany należy też naczynie z gr. 233 (ryc. 225, 6). Naczynia te stanowią nową formę, typową dla I stulecia²⁰¹⁾, która rozwinęła się z prototypu okresu lateńskiego i wykazuje ślady wpływów celtyckich. Wpływy te uwiadaczniają się przede wszystkim w ozdobie z wałków poziomych na szyjce i ornamentie meandrowym (por. naczynia z gr. 85, ryc. 62, 2; gr. 121, ryc. 87, 1; gr. 217, ryc. 207, 1; gr. 235, ryc. 227, 2). Ostatni okaz wyróżnia się trzema uchami umieszczonymi stopniowo co raz niżej.

Odmianą pośrednią jest naczynie z gr. 34 (ryc. 23, a), nawiązujące kształtem do naczyń odwrotnie gruszkowatych z baniastym brzuścem i 3 uchami poniżej krawędzi. Zdobione jest powyżej załomu pasami, wypełnionymi szeregiem poziomymi kreskami. Analogiczne naczynia znane są z cmentarzysk śląskich²⁰²⁾ i Wielkopolski²⁰³⁾.

Do tej grupy należą małe naczynia z ostrym załomem brzuśca. Najokazalej wygląda popielnica z gr. 270 (ryc. 268, 1) zdobiona poziomymi listwami i ornamentem wieńcowym w trójkątnych i klepsydrowatych polach, powyżej załomu. W odróżnieniu od innych naczyń tego kształtu posiada powierzchnię lśniącą i czarną.

c) Naczynia wazowate

Najliczniejszą formę naczyń na cmentarzysku w Wymysłowie, podobnie, jak na większości cmentarzysk z tego okresu²⁰⁴⁾, tworzą naczynia szerokotorowe, z dwustożkowym załomem brzuśca, zawsze powyżej połowy wysokości i wygiętym na zewnątrz brzegiem. Popielnice z reguły są czernione, przystawki brunatne lub żółto-ceglaste. Powierzchnia jest starannie gładzona, często lśniąca. Podstawy naczyń w wielu wypadkach są stożkowato wyodrębnione, i tworzą nóżki pełne lub puste wewnątrz.

Formy tych naczyń wykazują duże zróżnicowanie i dla przejrzystszej przeglądu podzielić je należy na naczynia bez uch i zaopatrzone w jedno, trzy, lub sześć uch.

Wśród pierwszej odmiany wyróżnić należy wazy profilowane i z łagodnym załomem brzuśca. Pierwsze posiadają brzusiec złożony

¹⁹⁹⁾ Kostrzewski J. Od mezolitu... str. 300.

²⁰²⁾ Pescheck Ch. op. cit. tabl. 13, 3.

²⁰³⁾ Kostrzewski B. op. cit., rys. 85, 8.

²⁰⁴⁾ Hadaczek K. Album przedmiotów wydobytych w grobach cmentarzyska gwałtownego koło Przeworska. Teka konserwatorska, tom III, zeszyt 2.

¹⁹⁹⁾ j. w. tabl. XIII, 1 i XV, 1.

²⁰⁰⁾ Śmiszko M. op. cit., str. 71.

z dwóch nierównej wysokości ściętych stożków i wyodrębnione podstawy. Jako popielnice występują w grobie 274 (ryc. 274, 1) i gr. 289 (ryc. 293, 1), jako przystawki w gr. 175 (ryc. 155, 6), w gr. 267, w gr. 328 (ryc. 337, 7). Powierzchnia ich jest gładka, nie zdobiona, jedynie w popielnicy z gr. 289 powyżej załomu biegnie pozioma listwa. Analogię do tych naczyń można przytoczyć z Bożejewic w pow. inowrocławskim²⁰⁵) i Konina²⁰⁶).

Wazy szerokootworowe z łagodnym załosem brzuśca mają wyodrębnioną nóżkę, zwężającą się szyjkę i brzeg, wygięty na zewnątrz. Użyte jako popielnica naczynie z gr. 267 (ryc. 264, 2) posiada u nasady szyjki listwę poziomą. Powierzchnia jest lśniaco-czarna, zdobiona symetrycznym ornamentem meandrowym, złożonym z pasma skośnie kreskowanego. Popielnica z gr. 146 (ryc. 116, 1) należy do tego typu, jak również naczynie z gr. 70 (ryc. 53, 2), ozdobione podwójnym meandrem, wykonanym kółkiem zębatym.

Powyższą formę spotyka się bardzo często wśród przystawek, np. w gr. 209 (ryc. 195, 4), gr. 269 (ryc. 266, 4), gr. 363 (ryc. 375, 2), które oprócz wałka na szyjce nie są zdobione. Przystawka z gr. 144 zdobiona jest linią zygzakowaną, wykonaną kółkiem zębatym i grupami pionowych kresek.

Do odmiany tej można przytoczyć obfite analogie z licznych cmentarzysk na terenie Wielkopolski, Małopolski i Śląska i należy je datować na drugą połowę I w. i II w. naszej ery²⁰⁷).

Następną grupę stanowią naczynia wazowate z uchemi. Większość posiada po 3 ucha symetrycznie umieszczone. Kilka popielnic i większość przystawek ma jedno ucho, a tylko jedno naczynie z gr. 235 (ryc. 227, 1) posiada 6 uch. Jest to ostro profilowana popielnica, zdobiona dwiema skośnie karbowanymi listwami. Dolna część jest silnie zniszczona. Trzy ucha osadzone są między krawędzią, a środkową listwą. Trzecie ucho między drugim ostrym załosem i drugą listwą. Wazy z 6 uchami należą do okazów rzadszych. Jedno znane jest z Konina²⁰⁸), drugie, datowane na czas ok. roku 200, podaje Pescheck ze Śląska²⁰⁹).

Wazy z trzema uchami wg. ukształtowania podzielić należy na okazy z ostrym i za-

okrągłym załosem brzuśca. Pierwsze zdobione są przeważnie powyżej załomu wąskim pasem ornamentu, składającego się z pól trójkątnych, wypełnionych dołkami lub kreskami (gr. 327, ryc. 335, 3), albo linią zygzakowaną (gr. 291, ryc. 297, 1) i dołączkami (gr. 173, ryc. 151, 2). Ucha są kolankowato zgięte z rozszerzającymi się nasadami. Drugie (o zaokrągłym załosem brzuśca) zdobione są przeważnie ornamentem wiązanych swastyk (np. gr. 205a, ryc. 189, 1) lub zupełnie gładkie (gr. 178, ryc. 162, 1). Ucha są kolankowato zgięte lub taśmowate. U waz z ostrym profilem dolna część jest silnie wcięta do środka i podstawy często stożkowato wyodrębnione. U drugich brzusiec jest łagodnie zaokrąglony.

Popielnic z jednym uchem jest niewiele (gr. 269, ryc. 266, 1; gr. 25, ryc. 16a; gr. 238, ryc. 232, 1). Tylko popielnica z gr. 25 jest czerniona, reszta posiada powierzchnię koloru brązowego, podobnie, jak duża ilość przystawek, których nie sposób tu wymieniać. Wazy powyższe datowane są zapinkami i innymi zabytkami na starszy okres wpływów rzymskich. Posiadają liczne analogie na cmentarzyskach z tego czasu, począwszy od form, wyróżnionych w Przeworsku²¹⁰).

d) Naczynia o powierzchni chropowatej

Odnaczają się gorszym wykonaniem i gliną, która na skutek przymieszki piasku powoduje chropowatość powierzchni. Kolor powierzchni jest zazwyczaj szaro- i żółto-brązowy. Są one szeroko-otwarte, z zaokrągłym brzoścem i posiadają esowato wygięty brzeg (gr. 55a, ryc. 40, 1; gr. 55b, ryc. 41, 1; gr. 293, ryc. 299, 1).

Podstawy są gładkie, nieraz nieznacznie wyodrębnione. Powierzchnia najczęściej zdobiona poniżej załomu ornamentem paznokciowym (gr. 249, ryc. 245, 1) lub ornamentem głęboko rytych bruzd ukośnych (gr. 293; gr. 35, ryc. 24, a). W niektórych ornamentach tego rodzaju prehistorycy niemieccy dopatrywali się napisów runicznych²¹¹).

Przysadziste naczynia szerokootworowe (np. gr. 169, ryc. 146, 1) zdobione są niekiedy ornamentem grzebykowym, który występuje na naczyniach już w II, przeważnie jednak w III wieku²¹²), a który przybył do nas z terenów zachodnich (celtyckich)²¹³). Naczynia

²⁰⁵) Album zabytków przedhistorycznych, zeszyt IV, tabl. LXIV, 9.

²⁰⁶) Kostrzewski B. Op. cit., rys. 72, 2 i 139, 1.

²⁰⁷) Jamka R. Op. cit., str. 53.

²⁰⁸) Kostrzewski B. Op. cit., str. 241, rys. 81.

²⁰⁹) Pescheck Chr. Op. cit., tabl. XXV, 2.

²¹⁰) Hadaczek K. Op. cit.

²¹¹) Por. naczynie z Niezdrowic, pow. Strzelin, Altschlesien IV, str. 239, tabl. XXIV.

²¹²) Pescheck Chr. Op. cit., str. 219.

²¹³) Kostrzewski J. Wielkopolska..., str. 172.

tak zdobione występują licznie na cmentarzysku w Koninie i na Śląsku, podobnie, jak i smukłe garnki jajowatego kształtu z załamaniem powyżej połowy wysokości (np. gr. 37, ryc. 26, a i gr. 307, ryc. 315, 1)²¹⁴).

Ciekawy kształt workowaty posiada naczynie z gr. 343 (ryc. 352, 1). Szyjka jest lekko zaznaczona i starannie wygładzona. Przypomina ono naczynie kultury pomorskiej, znalezione w Studzieńcu, pow. Oborniki²¹⁵). Podobieństwo to jest jednak zapewne przypadkowe.

c) Czarki i misy

Występują one jako przystawki w każdym niemal grobie. Podzielić by je można na wiele rodzajów ze względu na ukształtowanie brzuśca, krawędzi i podstawy. W niniejszym opracowaniu ograniczam się tylko do podziału na czarki profilowane i czarki z brzuścem półkulistym.

Pierwsze są liczniejsze, posiadają nóżkę płaską lub stożkowato wyodrębnioną, niekiedy wewnątrz pustą, brzeg profilowany, czasem zdobiony grupami kresiek. Wykazują znaczne zróżnicowanie kształtu, tak w stosunku wysokości do średnicy, jak i w ukształtowaniu profilu. Powierzchnia jest zawsze starannie wygładzona, często lśniąca w odcieniu ceglasmym, brunatnym i szarym. Czarki i misy ostro profilowane nawiązują ogólnie wyglądem do naczyń wazowanych, z którymi wspólnie występują. Na uwagę zasługuje czarka z cylindrycznym brzegiem zdobiona rzędami dołków paznokciowych (gr. 343, ryc. 352, 2), oraz ułamki drugiej czarki z tegoż grobu (ryc. 352, 3), którą można by zaliczyć do naczyń piętrowych²¹⁶). Z czarkami ostro profilowanymi występują czarki z brzuścem półkulistym i małym, wgniecionym do środka dnem. Brzusiec tych naczyń w przeciwieństwie do poprzednich jest zwykle bogato ornamentowany. Jest tylko kilka okazów z powierzchnią gładką. Ornament przedstawia się najczęściej jako grupy zbiegających się do środka bruzd i żłobków, poza tym występuje także ornament dołączkowy, ukośne kreski, lub punktowane linie, np. gr. 209 (ryc. 195, 1). Nie wszystkie czarki posia-

dają wgniecione dno (czarki te bardzo przypominają małe czerpaki kultury łużyckiej, które zawsze posiadały ucho), niektóre są zupełnie półkuliste.

Osobno wspomnieć należy o czarkach z brzuścem półkulistym, zdobionym wypukłymi żeberkami, będących naśladownictwem importowanych czarek szklanych (gr. 165, ryc. 141, 1 i gr. 178, ryc. 162, 7)²¹⁷).

Czarki z brzuścem półkulistym występują zarówno w grobach ze starszego okresu rzymskiego, jak i z młodszego, w którym coraz rzadziej występują czarki ostro profilowane.

f) Kubki i czerpaki

Najczęściej występują kubki beczułkowate z grubym i czworobocznym w przekroju uchem, osadzonym nieco poniżej krawędzi i przy górnym uchwycie posiadającym małe wgłębienie w celu lepszego przytrzymania (gr. 208, ryc. 193, 1).

Powierzchnia ich jest przeważnie chropowata, szaro-brunatna. Kubek z gr. 270 zdobiony jest na przemian ukośnymi bruzdami (ryc. 268, 2), a z gr. 171 (ryc. 148, 4) ornamentem paznokciowym.

Kubki takie występują bardzo często, nieraz po kilka egzemplarzy w jednym grobie (np. w gr. 356 — 3 kubki, ryc. 365, 3—5). Naczynia te są bardzo pospolite na każdym cmentarzysku tego okresu i występują przeważnie w starszym okresie rzymskim²¹⁸). Wywodzą się z form późno-lateńskich. Współcześnie z nimi występują płaskie czerpaki z długim i grubym uchem (gr. 171, ryc. 148, 5), gr. 55b, ryc. 41, 2). Jak wynika z towarzyszących im innych zabytków, trwają one dłużej niż kubki i sięgają w głąb III w. naszej ery.

g) Dzbany

Do tej grupy naczyń należy zaliczyć stożkowatego kształtu naczynie z gr. 249 (ryc. 245, 2). Jest ono zdobione listwami i dołkami oraz wiszącymi trójkątami z dołków poniżej dolnej listwy. Należy do rzadszych form i nie posiada dotąd odpowiedników. Poza tym ciekawym szczegółem u tego naczynia jest kanalik (wylew) w dolnej części ucha, podobnie, jak w częściowo zachowanym dzbanie z gr. 328 (ryc. 337, 1), mającym taki wylew w górnej części ucha. Dzbanek ten zdobiony jest symetrycznym meandrem. Trzeci przykład naczynia z kanalikiem w uchu pochodzi z gr. 363 (ryc. 375, 3 i 7).

²¹⁴) Kostrzewski J. *Od mezolitu...*, str. 340 i tabl. 86,6 i Jahn M. *Germanische Gräber aus dem III. Jahrhundert nach Chr. Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift*, tom VIII, str. 29, rys. 92.

²¹⁵) Muzeum Archeologiczne, Poznań, nr inw. 1949:192.

²¹⁶) Naczynka piętrowe podają J. Kostrzewski z Janocina, pow. Mogilno, Wielkopolska..., rys. 700 i Pić L. *Urnenfelder Böhmens*, tabl. LXXII, 1.

²¹⁷) Kostrzewski J. *Op. cit.*, str. 174.

²¹⁸) Kostrzewski J. *Op. cit.*, str. 189.

Z Wielkopolski znany jest dzban dwustożkowego kształtu z podobnym kanalikiem w uchu z Ciążenia, pow. Konin²¹⁹). Kanaliki występują również u dzbanów kultury „łużyckiej“.

Do tej grupy naczyń zaliczyć można miniaturowy dzbanuszek z łagodnie zaokrąglonym brzuścem, zwężającą się szyjką i kolankowatym uchem, które stanowi naśladownictwo uch naczyń drewnianych. Wyodrębniona stożkowato podstawa zdobiona jest linią zygzakowatą, podobnie, jak szyjka.

h) Naczynia jeżowate

Na cmentarzysku w Wymysłowie znaleziono wiele ułamków tzw. naczyń „jeżowatych“. Częściowo udało się zrekonstruować większe, szerokootworowe naczynie z wyodrębnioną podstawą, zwężającą się szyjką i wygiętym brzegiem (gr. 176, ryc. 157. 4). Naczynia te należą do rzadszych i znane są dotychczas z Ciążenia, pow. Konin²²⁰), z Gronówka, pow. Leszno²²¹), z Konina²²²), z Młodzikowa, pow. Środa²²³) i z Nędzrzewa, pow. Kalisz²²⁴). Występują one w młodszym okresie rzymskim, jako przystawki²²⁵). W Niemczech zachodnich pojawiają się jako popielnice już w starszym okresie rzymskim²²⁶) i na ten sam okres datować należy na podstawie towarzyszących zabytków ten rodzaj ceramiki na cmentarzysku w Wymysłowie.

i) Pucharki

Naczynia te wyróżniają się od innych smukłością. Pierwszy puchar z gr. 179 (ryc. 164, 6) posiada dwustożkowy, łagodnie załamany brzusiec, zdobiony szerokimi, pionowymi żłbkami. Smukła, prawie cylindryczna szyjka ze skośnie karbowanym wałkiem przechodzi w wygięty brzeg. Małe uszko osadzone jest przy nasadzie szyjki. Podstawa płaska, stożkowato wyodrębniona. Puchar ten, do którego jako bliźniaczą analogię przytoczyć można podobnie sformowane, czernione na-

czyńko z Jastrzębnik, pow. Kalisz²²⁷), datowany jest zapinkami z grzebykiem na główce na drugą połowę II w. n. e.

Dwa pozostałe pucharki pochodzą z gr. 211 (ryc. 197, 7 i 8). Pierwszy, smuklejszy, posiada dwustożkowy załom brzuśca, wysoki rozchylający się na zewnątrz brzeg, i pustą wewnątrz nóżkę, oddzieloną od brzuśca wałkiem. Zupełnie podobny do niego jest puchar z grobu 289 (ryc. 293, 5). Drugi jest bardziej przysadzisty i posiada tak samo ukształtowaną nóżkę. Jamka podaje zestawienie miejsc występowania tego rodzaju naczyń i przypuszcza, że powstały one pod wpływem kultury prowincjonalno-rzymskiej²²⁸).

j) Inne naczynia

Tu na pierwszym miejscu wymienić należy zrekonstruowane naczynie z gr. 274 (ryc. 274, 6). Są to dwie czarki z półkulistym brzuścem, połączone dołem rurką glinianą, górą — kabląkiem, w kształcie dwóch stylizowanych głów ptaszków lub zwierząt, czego nie można dokładnie rozpoznać.

Podobne naczynie połączone znane jest z Kruchowa, pow. Mogilno, z grobu(?) kultury „łużyckiej“ wczesnego okresu żelaznego²²⁹).

W „Ludzie“, tom XXXIV (1936) ukazał się artykuł M. Śmiszki pt. „Naczynia pierścieniowate“, w którym autor podaje rysunek dwóch naczyń połączonych dołem, podobnie, jak nasz okaz (str. 99, tabl. II, 1), i pisze o tych naczyniach, zwanych naczyniami pierścieniowatymi: „Poziome naczynia pierścieniowate z nasadkami na powierzchni (niezazopatrzonymi w wyobrażenia zoomorficzne — dop. mój, na podstawie dalszego tekstu) rozprzestrzeniają się z Cypru dzięki wpływom kultur śródziemnomorskich (egejskiej), a pochwycone za pośrednictwem Grecji przez kulturę rzymską, przedostają się dzięki jej wpływom na teren Europy zachodniej. Są to formy wybitnie obrzędowe, występujące w bardzo małych ilościach, które zastosowania praktycznego w nowoczesnych zespołach ludowych nie znalazły, mimo, że występują aż do XIX wieku“ (str. 136).

Śmiszko podaje poza tym książkę, która traktuje wyłącznie o tego rodzaju naczyniach²³⁰).

²²⁷) Hołowińska Z. Naczynia z okresu rzymskiego zdobione kółkiem zębatym. Przegląd Archeol., tom VIII, str. 77, rys. 12.

²²⁸) Jamka R. Op. cit., str. 54.

²²⁹) Beyer, Album, dotyczący najstarszych starożytności, Kraków, 1858—9, tabl. 5.

²³⁰) Grohne E. Die Koppel-, Ring- und Tüllengefäße.

²¹⁹) Zakrzewski Z. Cmentarzysko z kulturą rzymską w Ciążeniu, pow. słupecki. Przegląd Archeol., tom VIII, str. 77, rys. 12.

²²⁰) J. w. str. 98, rys. 49.

²²¹) Kostrzewski J. Op. cit., str. 299, przypisek 734.

²²²) Kostrzewski B. Op. cit., rys. 61, 2; 112, 5.

²²³) Muzeum Archeologiczne, Poznań, nr inw.: 1950 : 212.

²²⁴) Łuka L. i Dąbrowski E. Nowe materiały do pradziejów powiatu kaliszkiego. Część I. Przegląd Archeol. tom. VIII, str. 77, rys. 23.

²²⁵) Kostrzewski J. Op. cit., str. 197.

²²⁶) Tackenberg K. Op. cit., str. 86.

Okaz nasz jest na razie pierwszym z okresu: wpływów rzymskich naczyniem połączonym na terenie Wielkopolski.

Luźno znaleziona została bardzo mała skorupa, należąca do naczynia toczonego na kole (ryc. 383, 49). Trudno powiedzieć, czy jest to ułamek niskiej misy, czy fragment brzegu naczynia. Bardzo oryginalnie ukształtowany brzeg posiada skorupa, pochodząca ze zniszczonego grobu jamowego (ryc. 103, 6). Należy ona zapewne do płaskiej misy lub talerza o powierzchni lśniąco-czarnej.

Czy zabytki pochodzące ze zniszczonych grobów 193 (ryc. 181, 10) i grobu 230 (ryc. 223, 24) były naczyniami o kształtach zoomorficznych, czy też stanowiły przedmioty, związane z kultem, nie można powiedzieć, ponieważ są tylko fragmentarycznie zachowane.

Ułamek z gr. 193 jest bardzo silnie zniszczony, ale kształt jego i otwór sugerują, że jest to część głowy zwierzęcia. Unikatem natomiast jest główka wołu z gr. 230. Wykonana jest z doskonałej i bardzo dobrze wypalonej gliny. Zachowała się cała głowa i szyjka, która w miejscu rozszerzania się wykazuje lekkie ślady wypaczenia w ogniu, co świadczy, że całość znajdowała się na stosie.

Tu również należy wymienić zachowane w ułamkach stożkowato wyodrębnione podstawy, które posiadają 4 „okienka“ (gr. 240, ryc. 235, 25 i gr. 298, ryc. 303, 5). Przypominają one często spotykane w kulturze „łużyckiej“ z wczesnego okresu żelaznego tzw. „kadzielnice“ lub piecyki²³¹⁾. Jednakże otwory w podstawach naszych naczyń wykonane były raczej w celu ornamentacyjnym.

5. Ornamentyka

Charakterystycznym rysem ceramiki z okresu rzymskiego jest bogactwo ornamentów, ich ilość i różnorodność, co świadczy dodatkowo o zmyśle artystycznym ich wytwórcy. Uderza zależność pewnych rodzajów zdobień od formy naczyń, na których występują oraz umiejętność podkreślania tektoniki naczynia motywami zdobniczymi. Jeśli ornamentyka naczyń z okresu późno-lateńskiego wykazuje tendencję do zmian, niepokój i pewnego rodzaju niedbalstwo, to w okresie wpływów rzymskich — przeciwnie — ornament jest zdecydowany i po za małymi wyjątkami symetryczny.

²³¹⁾ Kostrzewski J. Op. cit., str. 99. Naczynie analogiczne do naszych okazów z okienkami w podstawie znamy z okresu rzymskiego z Malic w pow. hrubieszowskim. (Mat. antr. arch. i etnogr. VIII., tabl. XIII, 5).

Najczęstszym motywem zdobniczym jest meander symetryczny, występujący na około 50 naczyniach lub ich ułamkach, i to zarówno na okazanych naczyniach o powierzchni lśniącej (gr. 146, 161) jak i na małych przystawkach (gr. 184 i 224). Wykonany jest w postaci dwóch linii, wypełnionych kreskami (gr. 161) lub okrągłymi dołeczkami (gr. 244). Meandrem jednostronnym zdobione jest tylko jedno naczynie (gr. 217), natomiast liczniej spotyka się meander podwójny (gr. 70, 235, 351, 363). Skomplikowanym meandrem ozdobione było fragmentarycznie zachowane naczynie z gr. 205a. Meander jest motywem zdobniczym stosowanym już w kulturach neolitycznych i staje się jednym z najbardziej powszechnych motywów w starszym okresie rzymskim. Występuje także w okresie późno-lateńskim; zanika z początkiem III w. n. e.²³²⁾

Bardzo często spotyka się ornament, wykonany paznokciem. Dołeczki rozrzucone są bezładnie po całej powierzchni, niekiedy wykazują poziome lub pionowe uszeregowanie (ryc. 246, 17 i 18), co widać zwłaszcza na czarkach (ryc. 238, 12). Zdobione nim są przede wszystkim duże naczynia o chropowatej powierzchni (gr. 249) i liczne ułamki zniszczonych naczyń. Często jest też ornament skośnych lub pionowych bruzd, rytych ostrym narzędziem (gr. 35).

Powyższe sposoby zdobienia miały z pewnością także cel praktyczny, mianowicie umniejszenie możliwości wyszlizgiwania się dużych rozmiarami naczyń pozbawionych uch.

Obok powyższych występuje również ornament grzebykowy wykonany kilkuzębny narzędziem (gr. 76 i gr. 168). Rozwinął się on pod wpływem celtyckich obmazywań miotełką w okresie przedrzymskim i został przejęty z zachodu w starszym okresie rzymskim²³³⁾.

Do najczęstszych motywów zdobniczych należą dołeczki w rozmaitych konfiguracjach. Wypełniają pasma meandrowe, blankowe, wiszące i stojące trójkąty i inne figury geometryczne. tworzą szeregi, linie poziome i pionowe lub całe grupy (ryc. 383).

Dołeczki spotyka się zarówno na popielnicach jak i przystawkach, bardzo często w towarzystwie cienkich linii i żłobków. Te ostatnie są bardzo różnorodne: od najprostszych do najbardziej złożonych. Tworzą linie proste, skośne, zygzakowate i grupy na przemian ukośne. Ornament złożony z kątów uży-

²³²⁾ Schlesiens Vorzeit N. F. tom VIII, str. 31.

²³³⁾ Pescheck Chr. Op. cit., str. 119.

wany jest najczęściej na listwach, które obok tego zdobione są zazwyczaj skośnymi kreskami

Rzadziej spotyka się ornament jodełkowy (gr. 103, ryc. 73, 4). Z figur geometrycznych najbardziej powszechnym jest trójkąt zapewne ze względu na swoje magiczne znaczenie.

Zdobiny wykonywano narzędziami z końcem ostrym oraz trójkątnie lub widełkowato zaostrzonym. Do wyciskania kółek używano zapewne kawałka trzciny lub obciętego trzonu pióra ptasiego (gr. 243, ryc. 236 a, 5). Rzadko spotykany ornament stanowią odciski sprężynek fibul, jakie można dokładnie zaobserwować na skorupach z gr. 58; gr. 250 — 252 (ryc. 246) i luźno znalezionej (ryc. 383,35). Używano również stempelka do wyciskania pojedynczych lub grupowych dołków (ryc. 30, 37; ryc. 39, 3).

Licznie występuje ornament na czarkach, powstałych przez rycie głębokich bruzd poziomych i dzielenie powstałych w ten sposób wałków podobnie głębokimi bruzdami pionowymi. Taka zdobina przypominała ornament „jeżowaty“ (ryc. 235, 17; ryc. 236, 5).

Z pośród wszystkich technik zdobienia: ryciej, kłutej, stempelkowej i „szczypanej“ wyróżnia się technika zdobienia za pomocą kółka zębatego. Kółko było pojedyncze lub podwójne i miało różnie ukształtowane ząbki: cienkie i drobne (ryc. 53, 2 i ryc. 360, 1), szerokie (ryc. 303, 4 i 6), prostokątne (ryc. 236 a, 6) lub jodełkowate (ryc. 248, 1). Technika tą wykonywano ornamenty meandrowe jak również linie zygzakowate i inne. Na uwagę zasługuje skomplikowany wzór na przepalonym naczyniu z gr. 298 (ryc. 303, 6).

Powyższą technikę zdobienia zapożyczili ówczesni mieszkańcy z południowego zachodu, t. zn. z Czech, gdzie ornament taki używany był już na przełomie okresu halsztackiego i przedrzymskiego²³⁴⁾. Naczynia w ten sposób zdobione, znalezione na ziemiach polskich, opracowała ostatnio mgr Z. Hołowińska²³⁵⁾.

Rozmieszczenie ornamentu podkreśla architekturę naczyń. Umieszczany jest on na partiach najbardziej widocznych, a więc na załomie brzuśca, u nasady szyjki lub poniżej krawędzi. Rzadko zdobiono dolną część popielnicy lub czarki, chociaż zdarzają się i takie wypadki (np. gr. 157 a, ryc. 130, 1; gr. 207, ryc. 191, 3). Ornament pionowych żłobków biegnący od załomu do podstawy naczynia jest, jak twierdzi Hadaczek²³⁶⁾, naślada-

downictwem naczyń brązowych. Rzadkie są również wypadki zdobienia samej krawędzi. Zdarza się to tylko przy naczyniach z powierzchnią chropowatą, gdzie ornament ogranicza się do poprzecznych karbów (gr. 302, ryc. 311, 5) i dołczków (gr. 332, ryc. 341, 1).

Ornamenty czarek z brzuścem półkulistym są zapewne naśladownictwem ornamentyki czarek szklanych. Z początku naśladowano w glinie żeberka, które z czasem przekształciły się w żłobki i linie, następnie w gruopy żłobków. Wolne miejsca wypełniano dołczkami lub wsuwanymi kątami. Mamy tu zapewne również do czynienia z reminiscencjami kultury lużyckiej, której czerpaki i czarki wykazują podobne bogactwo zdobin. Tego rodzaju przeżytkiem są również guzy, jakie widać na ułamkach kilku naczyń (ryc. 39, 6).

Nie nosiły zapewne charakteru zdobniczego rozmaite znaki, umieszczane na zewnętrznej stronie dna naczyń. Ze wszystkich znaków najczęstszym jest krzyż równoramienny (gr. 163, ryc. 138, 7 a; gr. 217, ryc. 207, 2). Poza nim występują: ukośny krzyż (gr. 291 ryc. 297, 8) oraz dwa motywy, wykonane kółkiem zębatym: krzyż maltański (?) (gr. 278, ryc. 277) i swastyka (gr. 56, ryc. 42, 5). Tę ostatnią spotyka się również jako motyw zdobniczy na powierzchni ścianek (gr. 44, ryc. 31, 8; gr. 122, ryc. 88, 8). Znaki na dnach spotyka się często na naczyniach kultury lużyckiej i pomorskiej²³⁷⁾.

Ornamentyka naczyń z okresu rzymskiego jest, jak wynika z istniejącego materiału faktycznego, obok ornamentyki kultury lużyckiej najbogatszą ze wszystkich okresów przedhistorycznych na terenie Wielkopolski.

6. Naczynia toczona na kole

W stosunku do ogólnej ilości naczyń i skorup na cmentarzysku w Wymysłowie stanowią naczynia toczona bardzo drobny odsetek. W grobach zniszczonych znajdowano często małe ich ułamki, podobnie na powierzchni lub w warstwach przemieszanych. Na ich podstawie ilość naczyń toczonych na kole wynosić mogła około 10 — 12.

Całe naczynie znajdowało się w zniszczonym grobie 29 (ryc. 18, a). Jest ono szeroko-otworowe, z dwiema listwami na załomie, między którymi biegnie wygładzany ornament w kształcie linii zygzakowatej. Powierzchnia matowo czarna wykazuje t. zw. „ciągi“ koła garncarskiego, zarówno od zewnątrz, jak i strony wewnętrznej, gdzie widoczne są zgrubienia, powstałe na skutek sil-

²³⁴⁾ Filip J. Lużycka *Kultura w době latenskiej*. Slavia Antiqua, tom I, str. 177—180.

²³⁵⁾ Hołowińska Z. *op. cit.*, str. 12.

²³⁶⁾ Hadaczek K. *op. cit.*, str. 13.

²³⁷⁾ Kostrzewski J. *Wielkopolska...*, str. 95.

niejszego ściśnięcia ścianki podczas toczenia. Naczynie jest dobrze wypalone — glina na przełomie jest czerwona. Ponieważ nie znaleziono przy nim żadnych zabytków przewodnich, datowanie należy oprzeć na analogiach. Podobny egzemplarz znaleziono w grobie szkieletowym w Piotrkowicach, pow. Miechów²³⁸⁾ i w Ratajach, pow. Środa Śl.²³⁹⁾. Oba datowane są na drugą połowę IV w.

Na ten sam czas datowane są inne okazy, podobne do naszego naczynia, znalezione na Śląsku²⁴⁰⁾.

U skorup, należących do zniszczonych naczyń stwierdzić można, że naczynia posiadały wysoki, wygięty na zewnątrz, nieco zgrubiały brzeg i zdobione były linią falistą (gr. 245, ryc. 239, 11), oraz skośnie karbowanym wałkiem (gr. 44, ryc. 31, 9). Glina, z której wykonane są naczynia, jest czysta i po wypaleniu ma odcień szaro-siwy, siwo-brunatny i czerwony.

Naczynia toczone z wygładzonym ornamentem charakterystyczne są dla obszarów kultury przeworskiej²⁴¹⁾.

7. Naczynia wytłaczane (terra sigillata)

Z cmentarzyska w Wymysłowie pochodzi pierwsze dotąd stosunkowo dobrze zachowane, importowane naczynie wytłaczane z obszaru Wielkopolski południowej (gr. 176, ryc. 158 i 159). Znajdowało się ono w grobie wyposażonym ponad to w naczynie brązowe.

Naczynie to posiada pierwszorzędne znaczenie dla datowania, ponieważ wyciśnięte jest na nim imię artysty, który wykonał formę, a które brzmi: ALBUCI(VS). Zaraz za literą I następuje uszkodzenie, więc niewiadomo, czy imię to podano w mianowniku: Albucius, czy też w dopełniaczu. Za drugą możliwością przemawiają analogicznie brzmiące stemple z imieniem tego artysty. Jeden umieszczony był na wewnętrznej stronie małego talerzyka z obozu legionów rzymskich koło wsi Pfünz w połudn.-zach. Niem-

zech²⁴²⁾, drugi znany jest z naczynia, znajdującego się w Muzeum w Orleanie²⁴³⁾, trzeci znaleziono w słynnej składnicy naczyń wytłaczanych w Aquincum na Węgrzech²⁴⁴⁾. Świadczy to, że wyroby tego artysty, który pracował w Lezoux, jednym z najbardziej żywotnych ośrodków produkcji tych naczyń w Galii Środkowej, w epoce Trajana — Antonina Piusa (do r. 161)²⁴⁵⁾ rozchodziły się w szerokim promieniu. Nasze naczynie powstało więc w połowie II stulecia i u nas należy je datować na trzecie ćwierćwiecze tego wieku. Trudno powiedzieć, czy dostało się ono do Wielkopolski bezpośrednio z Galii Środkowej, czy też przyniósł je handlarz z doliny pannońskiej, z magazynów w Aquincum. Jak wynika z wywodów J a m k i²⁴⁶⁾ wyroby garncarni z Lezoux są stosunkowo nieliczne na naszych terenach (2 stanowiska).

Naczynie powyższe nie było jedyne na cmentarzysku. Liczne ułamki luźno znalezione, pochodzące ze zniszczonych grobów pozwalają określić liczbę importowanych naczyń wytłaczanych na przynajmniej 6 okazów. Występują one w grobach 240, (ryc. 235, 27), gr. 241 (ryc. 236, 7); gr. 244 (ryc. 238, 2); gr. 245 (ryc. 239, 12 i 13); gr. 250 — 252 (ryc. 246, 79 — 81); gr. 293 (ryc. 299, 2). Wszystkie te ułamki z poszczególnych grobów posiadają swoisty charakter, inne motywy zdobnicze i świadczą o ogólnej ilości tych naczyń na cmentarzysku. Wnikliwa analiza motywów plastycznych, gliny itp., właściwych poszczególnym ośrodkom produkcji i artystom-garncarzom pozwoli na dokładne określenie miejsca ich pochodzenia. Na ułamku ze zniszczonych grobów 250 — 252 zachowała się część odcisniętej pieczętki z wyrazem: FECIT, który umieszczali często garncarze obok swego imienia. F o r r e r przypuszcza, że stempel, umieszczany powyżej ornamentu festonowego odcisnięty był przez garncarza-rzemieślnika, który toczył naczynia we formie, wykonanej przez artystę²⁴⁷⁾. Stempel taki posiada również zachowane całe naczynie

²⁴²⁾ Der obergermanisch-rätische Limes. Lieferung XIV, tabl. VIII A, rys. 3.

²⁴³⁾ M. Durand-Lefebvre, Étude sur les marques de vases gallo-romains du Musée d'Orléans, Bulletin de la Société archéologique et historique de l'Orléans. Tom 24, str. 168.

²⁴⁴⁾ J u h a s z G. A lezouxi terrasigillata gyárak Aquincum, Archaeological Ertesítő. Budapest, 1936.

²⁴⁵⁾ M. Durand-Lefebvre op. cit.

²³⁸⁾ J a m k a R. Ceramika siwa w świetle zespołów grobowych odkrytych na obszarze Polski środkowej, zachodniej i południowo-zachodniej. Wiadomości Archeologiczne, tom XVI, tabl. 29.

²³⁹⁾ J a h n M. Schlesien zur Völkerwanderungszeit (Mannus-Ergänzungsband IV, 149).

²⁴⁰⁾ Zakrzów i Jernau(?) w powiecie głubczyckim, Schlesiens Vorzeit, tom VIII, str. 33, rys. 111.

²⁴¹⁾ K o s t r z e w s k i B. Op. cit., str. 281.

²⁴⁶⁾ J a m k a R. Rozmieszczenie naczyń typu terra sigillata na obszarze dzisiejszej i dawniejszej Polski. Przegląd Archeologiczny, t. IV, str. 181 i nast.

²⁴⁷⁾ J. w. str. 183.

z Wymysłowa. Jest to jednak w tym wypadku tylko skrót (M.IB.SO albo OS.BI.M), do którego żadnej analogii podać nie potrafię i którego dotąd nie udało się rozszyfrować.

8. Naczynia szklane, brązowe, drewniane i okucia rogów do picia

Naczynia szklane nie zachowały się w całości. O ich istnieniu świadczy stopione szkło, koloru jasno-zielonego, które znajdowało się w grobach: 176, 177 i 178, wśród kawałków stopionych naczyń brązowych. Naczynia szklane są na naszych ziemiach importem, a wykonywano je w hutach szklanych w Nadrenii i Galii, gdzie przemysł szklany rozwijał się w II w. n. e.

Także naczynia brązowe, złożone ze zmarłym ich właścicielem na stosie, uległy prawie zupełnemu zniszczeniu. Z zachowanych ułamków można w przybliżeniu stwierdzić, do jakiego rodzaju naczyń brązowych należały. I tak: ułamki z gr. 176 (ryc. 157, 16—18) w postaci toczonego dna, uchwytu dla kabląka i ułamków kabląka wskazują na istnienie wiadra brązowego (situli). Okazuje przedstawia się uchwyt dla kabląka. Jest to odlana z brązu główka uskrzydłonego amorka, przylutowana z zewnętrznej strony brzegu wiadra i zakończona kółkiem dla osadzenia kabląka. Ucha takie znane są z wiader, znalezionych w tzw. grobach książęcych: w Łęgu Piekarskim, pow. Turek ²⁴⁸⁾, i w Gosławicach, pow. Opole ²⁴⁹⁾, oraz z wielu miejscowości w Danii ²⁵⁰⁾ i Czechach. Wiadra te, do których należą ułamki z Wymysłowa, fabrykowano we Włoszech, w Kapui, skąd rozchodziły się do północnej i środkowej Europy w I w. n. e. Ze względu na możliwość długiego używania datować należy nasz okaz na drugą połowę II stulecia, tym bardziej, że pochodzi z tego samego grobu, w którym było naczynie wytłaczane, datowane na drugą połowę II w. n. e.

²⁴⁸⁾ Durczewski Z. Oby książęce i cmentarzysko ciepłopalne z I wieku rzymskiego w Łęgu Piekarskim, Z otchłani grobów, 1936, str. 157.

²⁴⁹⁾ Seger H. Der Fund von Wichulla. Schlesiens Vorzeit, tom VII, (1899), str. 413.

²⁵⁰⁾ Zestawienie tych wiader podaje O. Voss, Der Dollerrupfund, die Gefäße aus Bronze und Silber. Acta Archaeologica, tom XIX, str. 243. Ostatnio ukazała się pierwsza część większej pracy H. J. Eggensa: Der römische Import im freien Germanien, Hamburg 1951, w której autor posługując się tzw. „metodą porównawczą, geograficzno-kartograficzną“, zestawia wszystkie znane mu importy rzymskie i prowincjonalno-rzymskie. M. inn. uwzględnił on już importy z cmentarzyska w Wymysłowie.

Oba te importy wraz ze stopionym naczyniem szklanym świadczą o istnieniu grobu osoby postawionej wyżej w ówczesnej hierarchii społecznej.

To samo odnosi się do gr. 178 (ryc. 162), w którym znajdowały się fragmenty kociołka brązowego i ułamki rondla brązowego. Pierwszy posiadał płasko-kulisty kształt i płaskie dno, wykazujące ślady naprawy. Krawędź jest nieco zgrubiała, poniżej osadzone były koliste uchwyty dla kabląka. Z rondla zachowała się tylko rączka, przy końcu trapezowato rozszerzona. Rondle te były fabrykatem gallo-rzymskim, gdzie przemysł brązowy rozwijał się w II w. n. e. ²⁵¹⁾.

Obok tych dwóch naczyń znajdowały się w tym grobie brązowe nożyce, takiż nóż i okucie szkatułki oraz srebrna zapinka. Części naczynia brązowego dostarczył też grób jamowy 306 (ryc. 314, 1 i 2). Niewiadomo, czy był to mały kociołek, czy też większych rozmiarów rondel. Posiada masywne dno z kilku krążkami i małym czopikiem, które powstały podczas toczenia. Ślady toczenia widać również przy brzegu. Jako najbliższą analogię podać można rondel brązowy z Gosławic, pow. Opole, pochodzący ze wspomnianego wyżej grobu książęcego ²⁵²⁾. Wreszcie wspomnieć trzeba jeszcze o bardzo drobnym ułamku brązowym ze zniszczonego grobu 177 (ryc. 160, 7), który posiada liczne otworki. Ułamek należy do sita brązowego, jakie występują nieraz z brązowymi rondlami ²⁵³⁾.

O istnieniu kociołka brązowego, skośnie żłobkowanego, świadczy ucho, jakie znaleziono wraz z ułamkami naczynia wytłaczanego w gr. 293 (ryc. 299, 3). Takież ucho znaleziono w Koninie ²⁵⁴⁾ i w okolicach Krzyża ²⁵⁵⁾. Kociołki skośnie żłobkowane rozchodziły się z centrów produkcyjnych nad dolnym Renem; tworzą silne skupienia w Danii, Niemczech półn. i Pomorzu. Datowane na II w. n. e. sięgają w głąb młodszego okresu rzymskiego.

Poza tym stopiony brąz i ucha brązowe z kilku grobów przemawiają za większą ilością naczyń brązowych, które dzięki ciepłopaleniu zupełnie niszczały (gr. 168, ryc. 144, 13; gr. 327, ryc. 335, 9).

Zachowało się też kilka metalowych okuć wiader drewnianych. Z gr. 173 (ryc. 151, 6,

²⁵¹⁾ Willers, Neue Untersuchungen über die römische Bronzeindustrie. Str. 80, 82.

²⁵²⁾ Seger H. Op. cit., str. 420, rys. 5a i b.

²⁵³⁾ J. w., rys. 3 i 4.

²⁵⁴⁾ Kostrzewski B. Op. cit., rys. 12, 7.

²⁵⁵⁾ Materiały prof. J. Kostrzewskiego.

²⁵⁶⁾ Kostrzewski J. Wielkopolska..., str. 174.

14 — 15, 21 — 27) pochodzi pałakowato zgięty kablak, okrągły w przekroju. Końce odgięte są ku górze i na nich zachowały się małe uchwyty z rozklepanymi końcami, gdzie tkwią nity, którymi uchwyty przybite były do drewnianych ścian. Wiadro obite było blachą brązową, jak to można rozpoznać na żelaznym okuciu, na którym zachowały się kawałki blachy. Okucie ma kształt prostokątnej sztaby żelaznej z jednym końcem skrzydełkowato rozwidlonym i zaopatrzone jest w otwory dla gwoździ. Duża ilość nitów brązowych z półkulistymi główkami wskazywałaby na to, że nimi przymocowana była blacha brązowa. Podobne okucia żelazne do wiader występują z końcem starszego okresu wpływów rzymskich, z którego to czasu przytoczyć można analogię z Jurkowa, pow. Kościan²⁵⁷⁾, z Tuczna, pow. Inowrocław i Kwiatkowa, pow. Kalisz²⁵⁸⁾, a na Śląsku z Nosocic, pow. Głogów²⁵⁹⁾. Takie okucia z brązu zdobią wiadro z Poznania-Szeląga²⁶⁰⁾.

Inaczej ukształtowane jest żelazne okucie z gr. 306 (ryc. 314, 5). Górny koniec sztaby jest profilowany i posiada duże kółko żelazne przymocowane prętem z rozwidlonymi końcami. Przymocowane było okucie do drewnianej ściany trzema gwoździami. Kółko takie posiada również okucie z Nosocic²⁶¹⁾.

Do naczyń zaliczyć trzeba również rogi do picia, wyrabiane z rogów tura lub wołu. Koniec i wylot rogu były zazwyczaj ozdobnie okuwane. Na cmentarzysku zachowały się tylko brązowe okucia końców rogu. Pierwsze, silnie zniszczone na skutek wilgoci, pochodzi z gr. 70 (ryc. 53, 10). Ma wazowate zakończenie, oddzielone płaskim krążkiem od właściwej rurki, w której tkwił koniec rogu. Okucia takie powstały w Czechach, skąd przytoczyć można mnóstwo odpowiedników²⁶²⁾. Ze Śląska przytacza takie okucie P e s c h e c k²⁶³⁾. Według P r e i d l a okucia te występują tylko w I w. n. e.²⁶⁴⁾. Nasz okaz jest nieco późniejszy, ponieważ towarzysząca mu ceramika należy do form II w.

Nieco odmiennie ukształtowane jest okucie brązowe z gr. 83 (ryc. 60,5). Właściwe okucie, okrągłe w przekroju, posiada otwór dla poprzecznego nitu i oddzielone jest od smukłego zakończenia również płaskim, dwudzielnym krążkiem. Dwustożkowe zakończenie zdobione jest rozetką. Całe okucie posiada jako zdobiny poprzeczne żłobki. Do rogu z tego grobu należy też ogniwo brązowe z dwiema skuwkami, pochodzące z pasa, na którym noszono róg. Ścisłej analogii do powyższego okazu nie zdołałem wyszukać.

Chronologia cmentarzyska

Po analizie materiału przechodzimy do ustalenia chronologii cmentarzyska. Najważniejszą podstawą jej ustalenia są zapinki ze względu na swe różniczkowanie oraz przedmioty importowane.

Na cmentarzysku znaleziono kilka typów zapinek, z których najstarsze są zapinki o konstrukcji środkowo-lateńskiej. Występują one w większości w późnym okresie lateńskim, a więc od połowy II w. przed n. e. wraz z zapinkami o konstrukcji charakterystycznej dla okresu późnolateńskiego. Nie są znaleziskami odosobnionymi, lecz pochodzą ze zwartych zespołów grobowych (gr. 125, 131, 261b, 275), wraz z typową ceramiką i przedmiotami metalowymi. Najpóźniejsze odmiany zapinek późno-lateńskich występują licznie z zespołami z I w. n. e. (gr. 8, 31, 87, 95, 122, 150). Na drugą połowę I w. przypadają zapinki z oczkami (gr. 161, 212). Na ten okres, aż do drugiej połowy II w. przypadają również zapinki silnie profilowane, najliczniejsze na cmentarzysku wymysłowskim, a na drugą połowę tego wieku również liczne zapinki z trąbkowatą główką oraz zapinki północnego pochodzenia z grzebykiem na główce. Ogniwo, łączącym młodszy okres wpływów rzymskich ze starszym są zapinki z podwójnym kapturkiem dla sprężynki (gr. 155b, 249). Dla wieku III charakterystyczne są zapinki z podwiniętą nóżką (gr. 37, 55b, 79, 278) oraz zapinki z wysoką pochewką i dolną cięciwą (gr. 108, 148, 271, 279). Wreszcie na początek IV w. można datować zapinkę z rozszerzoną i podwiniętą nóżką (ryc. 383).

Dla okresu późno-lateńskiego charakterystyczne są też klamry i importowane zapewne umbo celtyckie (?).

Naczynie toczone na kole z gr. 29 oraz brązowa sprzączka do pasa, którą znaleziono luźno, pozwalają przypuszczać, że użytkowanie cmentarza trwało w głąb IV w. n. e.

²⁵⁷⁾ Album zabytków przedhistorycznych, III, tabl. LX, 29.

²⁵⁸⁾ Kostrzewski J. Op. cit., str. 299, przypisek 739.

²⁵⁹⁾ Petersen E. Neue wandalische Grabfunde aus dem 2.—4. Jahrhundert n. Chr. Altschlesien, IV, str. 139.

²⁶⁰⁾ Kostrzewski J. Op. cit., tabl. XIII.

²⁶¹⁾ Petersen E. Op. cit.

²⁶²⁾ Pič L. Op. cit., tabl. 8. 2: 55, 19b; 65, 17; 66, 10; 67, 24; 69, 25;

²⁶³⁾ Pescheck Ch. Op. cit., rys. 78.

²⁶⁴⁾ Preidel H. Op. cit., str. 200.

Do ustalenia dokładnej chronologii służą również przedmioty importowane, zwłaszcza naczynie wyłaczane z gr. 176, które można z pewnością określić na drugą połowę II w. Pozwala ono przesunąć w dół czas występowania naczyń „jezowatych“, które uważano dotąd za typowe dla początku młodszego okresu wpływów rzymskich²⁶⁵).

Zestawienie samych tylko zapinek wykazuje więc nieprzerwaną ciągłość używania cmentarzyska od połowy II względnie początków I w. przed n. e. do wieku IV n. e., przy czym najintensywniej używane było od I w. n. e. do początku III w. n. e.

Brak większej ilości grobów od połowy III w. trzeba również przypisać wielkiemu zniszczeniu cmentarzyska właśnie na odcinku występowania grobów z młodszego okresu wpływów rzymskich. Z tym również łączy się ciekawe zjawisko przestrzennego rozmieszczenia grobów, o którym wspominałem we wstępie. Mianowicie groby z okresu późno-lateńskiego, występujące w pobliżu grobów skrzynekowych kultury „pomorskiej“, częściowo tylko pokrywają się z grobami starszego okresu wpływów rzymskich, które zajmują największą część cmentarzyska, przesuwając się ku stronie zachodniej, gdzie występują znowu przeważnie groby z okresu młodszego. Ten właśnie teren uległ największemu zniszczeniu podczas budowy szosy. Z grobów wtedy zniszczonych pochodzą luźno znalezione przedmioty, na których usiłujemy oprzeć datowanie cmentarzyska aż do IV wieku naszej ery.

U w a g i o g ó l n e

Wyżej opisany materiał wykopaliskowy²⁶⁶) pochodzi z jednego z największych cmentarzysk tego okresu na terenie ziem polskich, największych zarówno pod względem obszaru (systematycznie wykopano ok. 7.500 m²), jak i ilości grobów, jak i ilości zabytków ceramicznych, metalowych i innych.

²⁶⁵) Kostrzewski B. Op. cit., str. 292.

²⁶⁶) Zamiarem powyższej pracy było szybkie udostępnienie materiału w związku z objęciem okresu przedrzymskiego i okresu wpływów rzymskich badaniami nad wyświetleniem początków państwa polskiego. Przeprowadzono więc przede wszystkim analizę formalną, nie wnikając głębiej w zagadnienia gospodarcze i zależne od nich ówczesne stosunki społeczne. Próba opracowania tych problemów na podstawie wyników badanych systematycznie cmentarzysk i nielicznych osad tego czasu zajmie się autor w pracy, traktującej o osadnictwie Wielkopolski od w. I przed n. e. do IV n. e.

Na podstawie kilkunastu dotąd rozkopanych i opracowanych cmentarzysk stwierdzić możemy, że materiał wymysłowski nie wykazuje specjalnych odchyień tak w obrządku pogrzebowym, jak i w formach zabytków. Z punktu widzenia typologii, a więc analizy formalnej zabytki przynależą do kultury dotąd zwanej w literaturze przedmiotu kulturą „wenedzką“²⁶⁷), przypisywaną ludności słowiańskiej w początkach naszej ery. Jakkolwiek konieczna jest znajomość zespołu form zabytków, występujących zwarcie na określonym terytorium i świadczących o przynależności ich twórców do większego zespołu etnicznego, nie można zadowolić się tylko wynikami formalnymi, ale należy pokusić się o zinterpretowanie treści, kryjącej się za formą. Próba szukania tej treści są poniższe uwagi.

Ilość, jakość i zestaw inwentarza, cały jego układ jest odbiciem ówczesnej rzeczywistości. Duża ilość grobów²⁶⁸) nasuwa przypuszczenie o istnieniu ludnej osady, której jednak mimo licznych i usilnych poszukiwań nie udało się odnaleźć. Nawet jeżeli uwzględnimy, że osada o wiele łatwiej ulega zniszczeniu, niż pieczołowicie złożone do głębi ziemi szczątki zmarłych, trudno przypuścić, żeby po tak dużej osadzie nie ostały się żadne ślady.

Na podstawie zabytków stwierdzić można, że cmentarzysko najintensywniej używane było przez lat 60—80. Ślady osadnictwa na jednym miejscu z tak długiego czasu musiałyby się ostać mimo niszczącego działania różnych czynników. Można więc przypuścić, że nie było tak dużej osady i wysunąć hipotezę, że cmentarzysko służyło kilkunastu rodóm, rozrzuconym w pobliskiej okolicy, które grzebały swoich zmarłych na wspólnym miejscu. Miejsce to ze względu na swój charakter było elementem wiążącym poszczególne rody, świadczyło o poczuciu wspólnoty i solidarności. Tak możnaby wytłumaczyć sobie archeologiczną nieuchwytność mniejszych osad, jako łatwiej niszczących i trudniejszych do stwierdzenia na drodze wykopalisk. Rody, chociaż żyjące własnym życiem, nie będące jednak samowystarczalne pod względem ekonomicznym, posiadały w postaci wspólnego miejsca pochowku

²⁶⁷) Por. Lehr-Splawiński. Powstanie, rozrost i rozpad wspólnoty prasłowiańskiej. Przegl. Zach. 4, 1951, przyp. 19 na str. 371.

²⁶⁸) Na podstawie rozrzutu skorup i innych zabytków oraz zagęszczenia zachowanych grobów można przypuścić, że podana cyfra stanowi około 70% ogólnej liczby grobów.

wież, łączącą je w większą grupę. W ten sposób możnaby wytłumaczyć dużą ilość grobów w stosunku do nielicznych śladów osad. Analogicznie przedstawia się sytuacja na innych cmentarzyskach z tego czasu. W pobliżu cmentarzyska w Domaradzicach, pow. Rawicz, liczącym 165 grobów, nie ma śladów osady, w Koninie (ok. 130 grobów) znaleziono bardzo nikłe resztki osady oraz studnię, której funkcję trudno było określić²⁶⁰). W Młodzikowie, pow. Śrem, w pobliżu cmentarzyska, liczącego około 270 grobów, znaleziono ślady małej osady, nie rozkopanej dotąd systematycznie. W dawniejszych opracowaniach cmentarzysk jest mało wzmianek o osadach, do których możnaby odnieść badane cmentarzyska.

Brak więc śladów większych osad może świadczyć o wspólnym użytkowaniu cmentarza przez kilkanaście poszczególnych rodów, nie żyjących już w ustroju wspólnoty, pozostających jednak w pewnej zależności od warstwy możniejszej, która dzięki swej zamożności posiadała większe znaczenie i być może, sprawowała na określonym terytorium rodzaj władzy.

Czy można tę warstwę uchwycić w materiale zabytkowym i różnicach obrządku pogrzebowego?

Z góry trzeba powiedzieć, że mimo swej liczebności zabytki stanowią bardzo drobny ułamek tego, co mogłoby stać się podstawą do wysuwania wniosków. Przy ich pomocy można wysnuwać tylko mniej lub bardziej trafne przypuszczenia.

Z materiału zabytkowego wynika, że istniały różnice zamożności wśród ówczesnej społeczności. Bogaty inwentarz niektórych grobów jest niewątpliwie odbiciem stanu posiadania pogrzebanych osób. Z drugiej strony wiemy, że ze stanem posiadania wzrasta wpływ i znaczenie wśród otoczenia.

Grobem bogatym jest każdy grób wyposażony w przedmioty okazałe jakościowo, a więc przedmioty obce, importowane z obszarów, zamieszkałych przez ludność wyżej stojącą cywilizacyjnie. Do przedmiotów takich zaliczymy naczynia metalowe: wiadra, kociołki, misy, rondle, następnie ceramikę wytłaczaną, naczynia szklane, kolie z paciorków szklanych, brązowe narzędzia codziennego użytku jak noże, nożyce i igły. Tworzywo to przemawia za tym, że były one przedmiotami zbytku, gdyż o wiele praktycz-

niejsze były narzędzia żelazne, na co wskazuje ich powszechność w omawianym okresie. Groby wyposażone bogato jakościowo są zazwyczaj również grobami wyposażonymi bogato pod względem ilości, przede wszystkim w ceramikę²⁷⁰), nie mówiąc o narzędziach, broni i ozdobach, które to zabytki świadczą o zajęciach, jeśli nie o wyspecjalizowanych zawodach lub o ówczesnej modzie.

Na cmentarzysku w Wymysłowie znajdowały się groby z inwentarzem bogatym pod względem jakościowym i ilościowym. Groby, zawierające zabytki importowane odznaczały się większą niż przeciętnie ilością przystawek i przedmiotów metalowych (np. grób 176, 178). Za większą zamożnością zmarłego przemawiać mogą również groby, nie zawierające importów, odznaczające się jednak bogactwem ceramiki (grób 211) lub większą ilością przedmiotów metalowych (grób 163, 165, 173).

Z rozmieszczenia powyższych grobów wynika, że nie są one rozrzucone na całym obszarze cmentarzyska, lecz występują obok siebie i tworzą skupienia. Stwierdzić to można, sprawdzając na planie położenie bogatych grobów: 176, 177, 178 i zniszczonych grobów: 240, 241, 244, 245, 293, w których znaleziono fragmenty różnych naczyń wytłaczanych (terra sigillata) i przedmiotów brązowych. W pobliżu powyższych występują również groby obficie wyposażone w ceramikę i przedmioty metalowe (groby 159, 162, 163, 165, 173, 174), chociaż groby podobne spotyka się także na całym obszarze cmentarzyska.

Obok tego stwierdzić również trzeba, że groby popielnicowe obsypane szczątkami stosu w większości posiadają wyposażenie bogatsze. Przeważające na cmentarzysku wyraźnie groby jamowe nie dostarczyły ani w jednym wypadku zabytków importowanych. Dary grobowe w grobach jamowych nie dorównują pod względem wyposażenia grobom popielnicowym. Wszystkie tzw. groby bogate były bez wyjątku grobami popielnicowymi.

Te trzy zjawiska, to jest: 1. groby z przedmiotami importowanymi i bogatym wyposażeniem; 2. skupienie tych grobów w jednym miejscu cmentarzyska; 3. fakt, że groby bogate z reguły są grobami popielnicowymi, po-

²⁶⁰) Kostrzewski B. Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Koninie, Przegląd Archeologiczny, t. VII, zes. 2, str. 294.

²⁷⁰) Bogactwo ceramiki w wyżej omawianych grobach uważa się za dziedzictwo kultury „łuzyckiej” (Kostrzewski J., Wielkopolska w czasach przedhistorycznych, str. 170). Tam jednak prawie wszystkie groby charakteryzują się dużą ilością przystawek, natomiast w okresie wpływów rzymskich są to wypadki raczej sporadyczne.

zwalają stwierdzić, że mamy tu do czynienia ze zróżnicowaniem społecznym, z osobną warstwą ludności, która zachowując jeszcze wspólną więź w postaci grzebania na wspólnym cmentarzysku, już wykazuje pewne odrębności, archeologicznie uchwytne.

Kto stanowił tę warstwę i jaki posiadała charakter w ówczesnym społeczeństwie? Można tylko przypuszczać, że byli to ludzie, którzy potrafili zapewnić podróżującym kupcom bezpieczeństwo i przychylność mieszkańców. Otrzymywali przedmioty, rozprawdane przez kupców w drodze podarków i niezależnie od tego mogli je od nich nabywać. Mogły to być możne rody, naczelnicy rodów lub związków plemiennych, aktywne jednostki, znajdujące posłuch i potrafiące go wyzyskać przez dążenie do wymiany surowców, czy półproduktów lokalnych za towary importowane, którego użytkownikami i właścicielami stawali się sami, czy też członkowie oddziałów konnych²⁷¹⁾. Istniały już — jak świadczą znajdowane w grobach ostrogi — oddziały, tworzone z uzbrojonych we włócznie i oszczepy wojowników konnych. Przy ich pomocy mogli naczelnicy rodów wpływać na organizację transportów handlowych. Niezwykły rozkwit handlu z południem przypisać należy nie tylko wzmożonej penetracji kupców rzymskich na ziemię słowiańskie. Był to również wynik dużego popytu na przedmioty obce u tworzącej się warstwy możnych rodów, która analogicznie, jak każda warstwa wyższa, bardzo szybko przyswaja sobie nowe, obce zwyczaje, przedmioty, stroje itp.²⁷²⁾.

Materiał zabytkowy z cmentarzyska w Wymysłowie nie daje również wyraźnej odpowiedzi na temat tzw. „uzawodowienia” rzemiosł. Na cmentarzysku były co prawda groby, w których znaleziono szydła, tłoczki i pilnik. Szydła, występujące bardzo licznie, posiadały zapewne ten sam charakter co igły, noże, nożyce itp. Tłoczki oraz pilnik (np. grób 363) występują razem z licznie reprezentowaną bronią, przemawiającą więc za wojennym charakterem pochowanego. Niewątpliwie istniały rody i osady, zajmujące się specjalnie bądź hutnictwem, bądź kowalstwem i dlatego szczególnie ważnym postulatem jest znalezienie i rozkopanie osad z tego czasu. Do chwili obecnej dysponuje się co prawda obfitym materiałem zabytkowym, nie dającym jednak zadowolającej odpowiedzi na zagadnienie rodzaju zróżnicowania społecznego.

STANISŁAW JASNOSZ

UN CIMETIÈRE DE LA PÉRIODE DE LA TÈNE III ET DE LA PÉRIODE ROMAINE À WYMYSŁOWO, DISTR. DE GOSTYŃ

Avec 383 desseins dans le texte, une planche et un plan du cimetière

R é s u m é

Le cimetière de Wymysłowo est connu dans la littérature du sujet depuis 1903. En 1947 le Musée Archéologique de Poznań le soumit à des investigations systématiques qui menèrent au cours de trois saisons successives (jusqu'à 1949) à l'exploitation de 363 tombes parsemées sur une superficie d'environ 7.500 m². Les recherches de 1947 furent entreprises par le dr. B. Kostrzewski et mgr Leon Łuka et continuées pendant les deux années suivantes par l'auteur. Le matériel relevé alors (environ 1100 objets en métal, os et argile et env. 900 vases) fut soumis à la conservation dans les ateliers du Musée.

Le cimetière en question se trouvait au fond d'une déclivité de terrain ou une rivière diluviale avait aggloméré jadis une épaisse couche de sable. A la suite de l'exploitation du sable et de la construction d'une chaussée traversant le cimetière, celui-ci fut détruit en sa majeure partie. La cultivation mécanique des champs causa également des dégâts sérieux. D'après les fouilles à l'emplacement du cimetière se trouvait auparavant un village néolithique de la population de la civilisation des coupes en entonnoir et ensuite des tombes à incinération de la II-e et III-e période de l'âge du bronze. En outre on a trouvé aussi 2 tombes appartenant à la civilisation „lusacienne” (Hallstatt D), 17 tombes de la civilisation poméranienne et 6 de la civilisation des tombes sous-cloche, accompagnant fréquemment les tombes de la civilisation poméranienne.

Le nombre 335 des tombes datant de la période La Tène III et de la période romaine est loin de correspondre au chiffre effectif, étant donné que la majeure partie du cimetière avait été détruite. L'analyse du matériel n'embrasse que les ensembles entiers ou partiellement endommagés, c'est à dire 281 tombes. Nous y distinguons des groupes suivants, rangés par affinité du type: 73 tombes sans urne avec les cendres du bûcher de la période de La Tène III, 122 tombes du même type de la période romaine, 60 tombes à urnes avec des cendres du bûcher, 17 tombes à urnes sans les cendres du bûcher et 9 cénotaphes. Il en résulte que les

²⁷¹⁾ Por. Majewski K., *Impressje zabytkowe ziemie słowiańskie na ziemiach słowiańskich*. Wrocław 1954.

²⁷²⁾ Jak wyżej.

tombes sans urnes qui représentent le seul type pendant la période de La Tène III se perpétuent comme type dominant du rite funéraire bien avant dans la période romaine. Elles sont caractéristiques par la largeur de leur diamètre (jusqu'à 2 m) et la couleur profondément noire de l'intérieur. En projection horizontale il-y-a prépondérance des tombes rondes ou ovales, quelquefois carrées (telles les Nos. 237, 275, 290); en section verticale il y a prévalance de formes en entonnoir, hémisphériques ou en cuvette, rarement carrées (No. 290). Les tombes à urne avec les restes du bûcher se distinguent par la richesse de leur mobilier par opposition au contenu des tombes à urne sans les cendres du bûcher. Une curiosité toute spéciale nous fut révélée par des cénotaphes: constructions carrées, composées de blocs de pierres parfois fort larges, ne récelant aucune trace du défunt. Seul le cénotaphe No. 70 contenait un pétrin en bois et plusieurs vases, mais de même ici pas le moindre indice n'avait pu révéler la présence de la dépouille du défunt. La construction en question mesurait 2 m de long, 1,8 m de large et 1,6 m de haut. Ce fut ici le premier exemple d'un cénataphe de ce genre dans un cimetière de la période romaine.

Nulle part dans les tombes à urnes n'avait pu être constaté l'usage de la mise en urne des os en ordre anatomique, comme on l'a observé à maintes reprises dans les nécropoles de la civilisation „lusacienne“ ou poméranienne. Jugeant d'après les traces de l'action du feu qu'avaient acquises presque sans exception les dons funéraires, ceux-ci avaient dû être déposés sur le bûcher lors de la cérémonie d'incinération; un grand nombre d'objets en métal, surtout les épées, les pointes de lances ainsi que les outils déformés sous l'action de la chaleur, avaient sans doute subi le même sort. A l'encontre des tombes de la période de La Tène III, celles appartenant chronologiquement à la période romaine se caractérisent par une plus grande richesse, surtout en objets en métal. Soulignons encore qu'en héritage des périodes antérieures se perpétue ici la vieille tradition de casser les anses aux vases, employés dans le ménage et destinés ensuite au rite funéraire.

Presque au milieu de la nécropole, tout près de la tombe No. 184 fut dégagé une sorte de pavé, mesurant 3×4 m, composé de pierres, qui tout comme le sable les entourant avaient pris la teinte du charbon de bois, ce qui semble justifier la supposition que ce fut là le lieu où l'on montait et brûlait le bûcher.

Le cimetière de Wymysłowo appartient aux cimetières plats, non marqués d'une façon durable à la surface. Dans maints cas pourtant les tombes sont recouvertes de pierres de dimensions variées. Parfois elles sont posées en une sorte de couronne, mais en règle elles prennent la forme d'un couvercle rond ou carré assez considérable (comme p. ex. la tombe No. 29).

La poterie est presque entièrement formée à la main. Parmi les urnes cinéraires il nous faut distinguer les vases nettement profilés à surface noire et luisante, les vases à surface lisse de teintes brunes variées, souvent richement ornementés et enfin les vases profilés en lettre S à surface brune ou grise, décorée de rainures gravées ou d'ornements faits à l'aide d'un instrument pectiné. Les premiers sont faits d'une argile délicate, la pâte des derniers au contraire est largement mélangée de pierres pilées ou de sable. Les vases cérémoniels fort nombreux: petits vases, jattes, gobelets, plats ou cruches se distinguent par la richesse des formes et de l'ornement. Le méandre est le motif décoratif le plus fréquent surtout sur les urnes cinéraires. Cet ornement est pratiqué parfois à l'aide d'une rouelle dentée; nous y remarquons aussi des décors en petites bosses. Parmi les vases travaillés au tour du potier, à part une dizaine de fragments, un seul exemplaire s'est bien conservé dans la tombe No. 29.

La grande quantité des fibules qui contribuent à fixer les cadres chronologiques du cimetière, montre une belle variété de formes. La collection des parures est également riche: pendentifs en fer et en bronze, perles en verre et en pâte émaillée, épingles en fer, bronze et os, boucles et ferrures enserrant les bouts de ceintures. Les armes sont représentées par deux épées, par des restes de boucliers sous forme d'umbos, de ferrures d'arête et de poignées, par des pointes de lances et de javelots fort nombreuses et enfin par des éperons. Une trouvaille rare et tout à fait isolée en Grande Pologne fut l'umbo carré de la tombe 290, modelé sur les umbos celtiques. Une place spéciale appartient aux outils, parmi lesquels nous citerons surtout la grande quantité des couteaux droits, puis les couteaux en forme de faucilles, de croissants ou de trapèzes plus rares, enfin les ciseaux, les aiguilles à coudre en fer à côté des poinçons, d'une lime, d'aiguisoirs, de briquets et de pierres ayant servi de briquets. Le mobilier funéraire est complété par des instruments de toilette tels que peignes, rasoirs, pincettes. Presque chaque tombe de femme

était pourvue de fusaiöles en argile et de restes de boîtes en bois dont proviennent des serrures en fer avec clefs ainsi que des serrures.

Le cimetière en question nous a fourni une grande quantité d'intéressants objets importés des territoires des provinces romaines. Ils confirment la supposition sur l'existence d'échanges commerciaux très intenses avec des marchands ou des centres commerciaux slaves. Parmi ces importations voici quelques unes qui méritent notre attention toute spéciale: un vase en terre sigillée, presque entièrement conservé, travaillé vers la moitié du 2-e siècle de notre ère dans l'atelier de l'Albucius, dont il porte la marque „AL-BUCI“; les fragments de six autres vases en terre sigillée, les restes d'une situle en bronze, les fragments d'une casserole et d'un tamis; un vase en forme de plat avec des traces de réparations ultérieures et le fragment d'un vase en bronze avec les traces du tour (tombe No. 306); des perles en verre et en pâte émaillée en grand nombre; la présence de vaisseaux en verre semble être attestée par des masses de verre fondu. Tous ces objets importés proviennent du 2-e siècle de n. ère. Une analyse consciencieuse du matériel nous a permis de constater que le cimetière avait été employé sur un long espace de temps: depuis le 1-er jusqu'au 4-e siècle de notre ère. Il appartient à la population de la civilisation dite vénédienne ou de Przeworsk, d'après un cimetière exploré à Przeworsk.

Le matériel relevé à Wymysłowo jette une certaine lumière sur le problème de la différenciation sociale au sein du peuple qui avait employé le cimetière. A l'appui des déductions que nous pourrions faire sur les conditions socialo-économiques régnant alors, voici quelques observations intéressantes: 1) tombes fournies de poterie en quantités considérables, d'objets en métal et d'importations, à côté de tombes plutôt pauvres en mobilier funéraire; 2) différences entre l'emplacement des tombes riches et celle des tombes modestes ou remplaçantes; 3) la pré-

sence d'armes et d'éperons dans les tombes riches; 4) la prépondérance absolue du fer employé non seulement pour la production des outils et des armes mais également à celle des parures; 5) la présence des boîtes en bois munies de serrures.

Les différences constatées à propos du mobilier des tombes de Wymysłowo témoignent de l'existence d'un groupe de gens plus aisés et nous permettent de conclure que la répartition spacieuse des tombes, c'est à dire l'emplacement serré des tombes à mobilier funéraire riche est le résultat évident de différences dans l'état de fortune des défunts. Par contre des difficultés plus graves surgissent quant au problème si la présence d'armes avec éperons dans les tombes aisées se lie au fait de l'existence d'une unité de cavalerie et son appartenance à une couche supérieure dans la hiérarchie sociale. La découverte d'objets en fer agglomérés en quantités prépondérantes dans les tombes, mise en parallèle avec l'apparition de nombreux centres usiniers (aucune fonderie ni aucun établissement local de ce genre n'a pu être constaté dans les environs de Wymysłowo, mais nous les connaissons en Grande Pologne par Mechlin, Mierzyn et d'autres) semble témoigner d'une production locale fortement développée et de l'existence d'artisans-spécialistes. Nous supposons l'apparition de nouveaux métiers tels que forgerie, tonnelerie, menuiserie. Ce dernier est attesté par certaines trouvailles faites dans le cimetière de Wymysłowo, notamment par les situles et les boîtes en bois munies de serrures. D'ailleurs la présence des boîtes nous parle simultanément de l'existence de propriétés personnelles en opposition aux biens appartenant au clan, garantissant les moyens fondamentaux de subsistance, comme p. ex. les charrues et les faucilles, dont la présence à la même époque ne suscite aucun doute.

Toutes ces observations témoignent d'une désagrégation progressive de la communauté primitive et la formation lente d'une société différenciée en classes.

Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1950

Liste des nouvelles acquisitions du Musée Archéologique de Poznań en 1950

I. EPOKA KAMIENNA

- Akacyjki — Firginy*, pow. Wieluń. Stan. I, miejsce 2. Skorupy. Kult. puch. lejkow. Bad. urzęd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 518.
- Akacyjki — Firginy*, pow. Wieluń. Stan. I, miejsce 3. Narzędzia, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne, ułam. siekierki krzemiennej, skorupy. Mezolit i neolit. Bad. urzęd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 517.
- Akacyjki — Firginy*, pow. Wieluń. Stan. I, miejsce 4. Skorupy. Kult. puch. lejkow. Bad. urzęd. A. Dymaczewskiego. 1950 : 519.
- Akacyjki — Firginy*, pow. Wieluń. Stan. I, miejsce 5. Skorupy. Kult. prafińska. Bad. urzęd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 520.
- Baranowo*, pow. Poznań. Stan. 2. Skorupy. Kult. puch. lejkow. Dar Z. Hołowińskiej, słuch. U. P. 1950 : 264.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. I. Narzędzia, rdzenie, wióry, i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 149.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. II. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 150.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. IIa. Narzędzia, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 151.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. II b. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne, skorupy i frag. naczynia. Mezolit i neolit. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 156.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. II c. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 159.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. III. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 164.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. IV. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 162.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan.: wydma końcowa. Grociki igielkowate i trapezowate. Mezolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 165.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan.: Kolonia. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 167.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 195.
- Błażejewo*, pow. Śrem. Stan. I. Wiór i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 292.
- Błażejewo*, pow. Śrem. Stan. II. Wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 294.
- Błażejewko*, pow. Śrem. Wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 298.
- Błażejewko*, pow. Śrem. Stan. III. Odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 300.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. III Skorupy i odłupki krzemienne. Kult. puch. lejkow. Bad. Koła Prehist. U. P. 1950 : 232.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. V. Skorupa. Kult. puch. lejkow. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 306.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. VII. Odłupki krzemienne i skorupy. Neolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1905 : 309.
- Bronisław*, pow. Środa. Stan. III. Narzędzia, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Kult. cer. sznurowej. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 427.
- Brzezińskie Holendry*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Skorupa, rdzeń, skrobacz, wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 629.
- Brzezińskie Holendry*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Skorupy. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 630.
- Brzeźno*, pow. Konin. Stan. Z, skupienie 3. Wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina 1950 : 631.

- Brzeźno*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Toporek kamienny. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 201.
- Budy*, pow. Mogilno. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 9.
- Budy*, pow. Mogilno. Stan. II. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, trzy ułamki toporków kamiennych, ułamki dwóch siekier kamiennych, przęślik gliniany i ułamek drugiego, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 10.
- Budy*, pow. Mogilno. Stan. III. Nóż półtylcowy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 12.
- Bystrzek — Sosnowiec*, pow. Śrem. Stan. IV. Narzędzia i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 338.
- Bystrzek*, pow. Śrem. Stan. V. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupa. Mezolit i kult. puch. lejkow. (skorupa). Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 341.
- Chomiąza Księża*, pow. Żnin. Stan. na półwyspie jez. ostrowieckiego. Odłupek krzemienisty i skorupa. Kult. puch. lejkow. Dar dra Włodz. Szafranski. 1950 : 482.
- Chrzastowo*, pow. Inowrocław. Stan. nieoznacz. Skorupy. Kult. cer. sznurowej. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 15.
- Ciążeńskie Holendry*, pow. Sępólna. Stan. nieoznacz. Narzędzia, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 14.
- Ciążeń*, pow. Sępólna. Stan. nieoznacz. Rdzeń i odłupek krzemienisty. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 169.
- Cieńcisko*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Siekierka krzemienista i siekierka kamienna. Neolit. Dar Zb. Pieczyńskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 539.
- Dąbrowa*, pow. Śrem. Stan. I. Wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 369.
- Dąbrowa*, pow. Śrem. Stan. II. Rdzeń, wióry i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 372.
- Dębówiec*, pow. Wągrowo. Stan. nieoznacz. Krzemienisty grocik łauowaty. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 17.
- Dobska*, pow. Mogilno. Stan. I. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 18.
- Dobska*, pow. Mogilno. Stan. II. Narzędzia, wióry krzemienne, skorupy, polepa i ułamek kamienia gładzonego. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 19.
- Dobska*, pow. Mogilno. Stan. III. Wióry krzemienne, skorupy i polepa. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 20.
- Dobska*, pow. Mogilno. Stan. IV. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne, skorupy i polepa. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 21.
- Dzierżchnica*, pow. Środa. Stan. nieoznacz. Wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 22.
- Giżewo*, pow. Inowrocław. Stan. nieoznacz. Ostrze rogowe (ryc. 1). Mezolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 219.
- Gocanówko*, pow. Inowrocław. Stan. I. Skorupy. Kult. puch. lejkow. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr Stan. Jasnosza i A. Dymaczeńskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 543.
- Golejewo*, pow. Mogilno. Stan. II. Grocik trapezowaty, skrobacz, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 25.
- Golejewo*, pow. Mogilno. Stan. 2. Narzędzia, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 26.
- Golejewo*, pow. Mogilno. Stan. III. Wióry krzemienne. Ep. kam. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 27.
- Golejewo*, pow. Mogilno. Stan. IV. Narzędzia, wióry i rdzeń krzemienisty, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 28.
- Golejewo*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 29.
- Golina*, pow. Konin. Stan.: wydmy położone na południe od miasta. Grocik igiełkowaty, rdzeń i wióry krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 636.
- Grabonóg*, pow. Gostyń. Stan. III (kurhan). Skorupy. Neolit. Bad. urzęd. mgr M. Kowiańskiej 1950 : 754.
- Jaktorowo*, pow. Chodzież. Stan. 2. Skrobacz, krzemienisty. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 708.
- Jaktorowo*, pow. Chodzież. Stan. 3 a. Skorupa. Kult. puch. lejkow. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 710.
- Januszewice*, pow. Nowy Tomyśl. Stan. II. Skrobacz, rdzeń i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 690.
- Jeziory*, pow. Mogilno. Stan. 3 a. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 173.
- Jeziory*, pow. Mogilno. Stan. VIII b. Narzędzia i wióry krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 177.
- Jeziory Małe*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Skrobacz krzemienisty i skorupa. Kult. amfor kulistych.

- Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 180.
- Jeziory Małe*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Skrobacz, rdzeń i odłupki krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 181.
- Jeziory Wielkie*, pow. Mogilno. Stan. I. Skrobacz, wiór i odłupek krzemienisty, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 33.
- Jeziory Wielkie*, pow. Mogilno. Stan. II. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, fragment kamienia gładzonego i skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 34.
- Jeziory Wielkie*, pow. Mogilno, Stan. III. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, polepa, fragment kamiennego narzędzia gładzonego, palone kości i skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 35.
- Jeziory Wielkie*, pow. Mogilno. Stan. IV. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, owalny kamień ze śladami używania, skorupy i polepa. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 36.
- Jeziory Wielkie*, pow. Mogilno. Stan. IV a. Grocik trzoneczkowy, nóż półtylcowy i wióry krzemienne. Mezolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 174.
- Jeziory Wielkie*, pow. Mogilno. Stan. na wschód od wiatraka. Rdzeń, skrobacz i odłupki krzemienne, skorupa. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 179.
- Jeziory Wielkie*. Stan. nieoznacz. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 38 i 178.
- Kaczeniec*, pow. Czarnków. Stan. Ia. Wiór i odłupki krzemienne. Ep. kam. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego i Z. Hilczerówny, słuch. prehist. U. P. 1950 : 381.
- Kaczeniec*, pow. Czarnków. Stan. II. Wióry i odłupki krzemienisty. Ep. kam. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego i Z. Hilczerówny, słuch. prehist. U. P. 1950 : 387.
- Kaczeniec*, pow. Czarnków. Stan. III. Odłupki krzemienne i skorupy. Neolit. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego i Z. Hilczerówny, słuch. prehist. U. P. 1950 : 388.
- Kaczeniec*, pow. Czarnków. Stan. IV. Odłupki krzemienne. Ep. kam. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego i Z. Hilczerówny, słuch. prehist. U. P. 1950 : 389.
- Karpicko*, pow. Wolsztyn. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Bad. urząd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 469.
- Kiszewo*, pow. Oborniki. Stan. I. Narzędzia i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Dar mgr M. Piaszyków 1950 : 477.
- Konin*, pow. loco. Stan.: ul. Poznańska 52. Grocik igielkowy. Mezolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 641.
- Konin*, pow. loco. Stan. O. Skorupy, wióry i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 490.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. A. Grocik igielkowy, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 747.
- Konin - Rumin*. Stan. F, miejsce 1. Skorupy, wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 447.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. F. Skorupy. Kult. puch. lejkw. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 647.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. G. Grocik igielkowy, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 744.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. H/I. Skrobacz, wióry, rdzenie i odłupki krzemienne. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 451.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. J. Skrobacz, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 746.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. L/I. Wióry i odłupki krzemienisty. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 453.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. L/III. Grocik sercowaty, wióry i odłupki krzemienne, fragm. toporka kamiennego. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 456.
- Kłosowice*, pow. Międzychód. Stan. nieoznacz. Trzy wióry krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 228.
- Kotowo*, pow. Śrem. Stan. I. Odłupki krzemienne i skorupy. Neolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 373.
- Koziedoly*, pow. Mogilno. Stan. w pobliżu granicy wsi Koziedoly i Golejewo. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 43.
- Kraszewice*, pow. Wieluń. Stan. I. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 513.
- Kraszewice*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Toporek kamienny. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 45.
- Kruteczek*, pow. Czarnków. Stan. nad wschodnim brzegiem jez. kruteckiego. Siekierka kamienna. Neolit. Dar Piotra Kubiaka z Kruczlasu pow. Czarnków. 1950 : 198.
- Krzywekolano*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Wiór krzemienisty załuskany. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 182.
- Krzyż*, pow. Piła. Stan.: wydma pod lasem przy szosie do Gorzowa. Grocik sercowaty. Neolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 392.
- Kunowo*, pow. Gostyń. Stan.: żwirownia. Skorupa. Neolit. Bad. urząd. mgr M. Kowiańskiej 1950 : 760.

- Kuśnierz*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Toporek kamienny. Neolit. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 45 a.
- Linowiec*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Dwa skrobacze i odłupki krzemienny. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 183.
- Lipa II*, pow. Chodzież. Stan. I. Skorupy. Kult. puch. lejkow. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 713.
- Lipno*, pow. loco. Stan. I. Narzędzia rdzeń, wióry i odłupki krzemienne. Dar W. Bromskiego z Poznania. 1950 : 258.
- Lipno*, pow. loco. Stan. II. Skorupy. Kult. puch. lejkow. Dar W. Bromskiego z Poznania. 1950 : 259.
- Łęg*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy, wióry i odłupki krzemienne. Neolit. (kult. puch. lejkow. i kult. prañińska). Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 343.
- Łęg*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupa. Kult. cer. wstęgowej klutej. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 347.
- Ługi*, pow. Konin. Stan.: wydmy położone na południe od wsi. Skorupy, skrobacz, wióry i odłupki krzemienne. Kult. puch. lejkow. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 655.
- Łuszczewo*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Toporek rogowy, skrobacze i wióry krzemienne, skorupa. Neolit. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 49.
- Mąkoszyn*, pow. Szubin. Stan.: wydma położona przy zabudowaniu gosp. Nowackiego. Wiór i odłupki krzemienne. Neolit. Bad. urząd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 575.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. I. Skrobacz i odłupki krzemienne. Neolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 357.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. II. Skrobacz i odłupki krzemienny. Neolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 358.
- Mechlin*, pow. Środa. Stan. III. Odłupki krzemienne i skorupy. Kult. puch. lejkow. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 360.
- Miejscowość nieznana*. Dwie motyki kamienne. Kult. cer. wstęgowej. Dar mgr F. Grochowskiego z Lipki Krajeńskiej, pow. Złotów. 1950 : 377.
- Miejscowość nieznana*. Ze zbiorów Muzeum w Sulechowie. Dwa toporki kamienne i fragment trzęciogo. Neolit. Dar prof. Z. Zakrzewskiego z Wolsztyna. 1950 : 240.
- Mirosławice*, pow. Mogilno. Stan.: pole II. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 55.
- Mirosławice*, pow. Mogilno. Stan.: jama II. Skorupa. Kult. amfor kulistych. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 52.
- Mirosławice*, pow. Mogilno. Stan. II. Narzędzia krzemienne. Mezolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 72.
- Mirosławice*, pow. Mogilno. Stan. III. Dwa skrobacze krzemienne i słuch. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 54.
- Mirosławice*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Skrobacz i odłupki krzemienne, dwie motyki kam., 6 siekierokam. (dwie niedokończone) i dwa toporki kamienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 61.
- Młodzikowo*, pow. Środa. Stan. III. Odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 466.
- Młodzikowo*, pow. Środa. Stan. IV. Skrobacz i odłupki krzemienne. Ep. kam. Bad. urząd. L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 749.
- Modliborzyce*, pow. Inowrocław. Stan.: kwatera II. Skorupa. Kult. puch. lejkow. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 67.
- Modliborzyce*, pow. Inowrocław. Stan. nieoznacz. Fragm. ucha glin. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 68.
- Modliborzyce*, pow. Inowrocław. Stan. nieoznacz. Wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Kult. puch. lejkow. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 185.
- Myszkowo*, pow. Szamotuły. Stan. I. Odłupki krzemienne. Ep. kam. Bad. urząd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 585.
- Myszkowo*, pow. Szamotuły. Stan. III. Krzemienny łuszcznik. Ep. kam. Bad. urząd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 588.
- Myszkowo*, pow. Szamotuły. Stan. IV. Wiór i odłupki krzemienny. Ep. kam. Bad. urząd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 589.
- Nieszkodna - Jaźwiny*, pow. Kalisz. Stan.: wydma nad jeziorem. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Dar J. Nalepy z Kraszewic, w pow. wieluńskim. 1950 : 239.
- Niwka*, pow. Śrem. Stan. VII. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Dar Tad. Maciejewskiego z Puszczykówka. 1950 : 732.
- Nowy Świat*, pow. Szubin. Stan. I a. Skorupa i wiór krzemienny. Neolit. Bad. urząd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 598.
- Nowy Świat*, pow. Szubin. Stan. I b. Skorupy. Kult. puch. lejk. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 599.
- Nowy Świat*, pow. Szubin. Stan. I c. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 601.
- Nożyczyn*, pow. Mogilno. Stan. I. Narzędzia krzemienne i kość z otworem. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 71.
- Nożyczyn*, pow. Mogilno. Stan. II. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 72.
- Nożyczyn*, pow. Mogilno. Stan. III. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 73.
- Nożyczyn*, pow. Mogilno. Stan. IV. Narzędzia i wióry krzemienne. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 74.

- Nożyczyn*, pow. Mogilno. Stan. V. Wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 75.
- Orzechowo*, pow. Września. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950:424.
- Osieczna*, pow. Leszno. Stan. II. Rdzeń i odłupki krzemienne. Ep. kam. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 383.
- Ostroróg*, pow. Szamotuły. Stan. I. Wiór załuskany i dwa odłupki krzemienne. Bad. Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 255.
- Ostrów*, pow. morski. Stan. I. Skrobacze, wióry i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 494.
- Ostrów*, pow. morski. Stan. II. Rdzeń i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 496.
- Ostrów*, pow. morski. Stan. III. Skrobacz, wiór i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 497.
- Ostrów*, pow. morski. Stan. IV. Narzędzia, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 498.
- Ostrów*, pow. morski. Stan. V. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 499.
- Piaskowo*, pow. Szamotuły. Stan. I. Wióry i odłupki krzemienne. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 579.
- Piaskowo*, pow. Szamotuły. Stan. II. Wióry, odłupki i skrobacz krzemienne. Ep. kam. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 580.
- Pietrzyków*, pow. Słupca. Stan. II. Narzędzia i wióry krzemienne. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 80.
- Pietrzyków*, pow. Słupca. Stan. III. Narzędzia krzemienne i skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 81.
- Pietrzyków*, pow. Słupca. Stan. IV. Narzędzia krzemienne, wisiorok kamienny i fragment kamiennej płyty do polerowania. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 83.
- Pięczkowo*, pow. Środa. Stan. I. Wiór i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar. prof. J. Kostrzewskiego i słuchaczy prehist. U. P. 1950 : 405.
- Pięczkowo*, pow. Środa. Stan. III. Narzędzia, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne, skorupy, kostki pałone, kamień gładzony. Mezolit i neolit (kult. puch. lejkw.). Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 408.
- Pięczkowo*, pow. Środa. Stan. V. Odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 412.
- Popowo*, pow. Inowrocław. Stan. I. Skorupy. Neolit. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr Stan. Jasnosza i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 546.
- Popówko*, pow. Oborniki. Stan. III. Wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Ep. kam. Bad. urzęd. mgr Stan. Jasnosza. 1950 : 718.
- Poznań-Dębina*. Stan. nieoznacz. Dwa grociki trapezowate, odłupki krzemienne i skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 87.
- Poznań-Dolina Świętojańska*. Stan. nieoznacz. Skrobacze i wióry krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 88.
- Poznań-Główna*. Stan. nieoznacz. Skrobacze i wióry krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 90.
- Poznań-Golecin*. Stan. IV. Skrobacz, wiór i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 277.
- Poznań-Starołęka*. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Ep. kam. Bad. urzęd. E. Dąbrowskiego i T. Wiślańskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 384a i 385.
- Poznań-Starołęka*. Stan. III. Narzędzia i odłupki krzemienne, pół toporka kamiennego. Ep. kam. Bad. urzęd. E. Dąbrowskiego i Tad. Wiślańskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 384.
- Poznań-Starołęka*. Stan. V. Odłupki krzemienne. Ep. kam. Bad. urzęd. E. Dąbrowskiego i Tad. Wiślańskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 386.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. VI. Rdzeń, wióry i skrobacze krzemienne. Dar mgr. L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 324.
- Przeźmierowo*, pow. Poznań. Stan. III. Skorupy. Kult. puch. lejkw. Dar mgr Z. Hołowińskiej 1950 : 287.
- Przyborowo*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skrobacz, wiór i odłupki krzemienne. Ep. kam. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 556.
- Puszczykówko*, pow. Poznań. Stan.: przy drodze do Niwki, w odległ. 200 m. od Puszczykówka. Siekierka kamienna. Neolit. Dar Tad. Maciejewskiego z Puszczykówka. 1950 : 733.
- Radzyń*, pow. Szamotuły. Stan. I. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne, rozcieracz kamienny. Ep. kam. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 590.
- Redczyce*, pow. Żnin. Stan. II. Skorupa. Neolit. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 595.
- Renta*, pow. Kalisz. Stan. nieoznacz. Wiór i odłupki krzemienne. Neolit. Dar J. Nalepy z Kraszewic, w pow. wieluńskim. 1950 : 236.
- Rogowo*, pow. Żnin. Stan.: przesmyk między jeziorami, na południe od wzniesienia przy kościele poklasztornym. Wióry, rdzeń i odłupki krzemienne. Bad. urzęd. Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 568.
- Rogowo*, pow. Żnin.: przesmyk między jeziorami, na cmentarzu. Skrobacz krzemienne. Ep. kam. Bad. urzęd. Kierownictwa Badań nad Początkami Pań-

- stwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 566.
- Rogowo*, pow. Żnin. Stan.: przesmyk między jeziorami, 250 na północ od kościoła poklasztornego. Rdzeń krzemienisty. Ep. kam. Bad. urzęd. Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 567.
- Roszkowo*, pow. Kościan. Stan. nieoznacz. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 92.
- Radunek*, pow. Mogilno. Stan. I. Skrobacz i wióry krzemienne, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 93.
- Rumin*, pow. Konin. Stan. K. Wióry i odłupki krzemienne, skorupa. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 460.
- Rybitwy*, pow. Mogilno. Stan.: przy torze kolejowym Pakość—Inowrocław. Dwa skrobacze i wióry krzemienne, dwie siekiery kamienne, fragm. buławy kamiennej i fragm. kamiennego narzędzia gładzonego. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 94.
- Rybno*, pow. Gniezno. Stan.: na północnym zboczu wzgórza 106,1. Wióry i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar mgr M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, J. Żaka, słuch. prehist. U. P. i mgr L. J. Łuki. 1950 : 402.
- Rysiny*, pow. Konin. Stan.: wzniesienie wśród łąk, na terenie posiadłości Grądzika. Skrobacze, wióry i odłupki krzemienne, skorupa. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 659.
- Rzeszyn*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Grocik sercowaty i wióry krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 95.
- Rzeszynek*, pow. Mogilno. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy i fragmenty gładzonej płyty kamiennej. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 99.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy i fragm. gładzonej płyty kamiennej. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 99.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. II. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy i łupane kości zwierzęce. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 101.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. III. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 102.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. IV. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 103.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. IVa. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne. Skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 191.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. V. Skorupa. Kult. puch. lejkow. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 106.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. VI. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 107.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Narzędzia i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 110.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Dwa fragmenty toporków kamiennych, ostrze siekiery kamiennej, fragmenty narzędzi kamiennych z gładzoną powierzchnią, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 111.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Różne stanowiska. Narzędzia krzemienne i skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 192.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Odłupki krzemienne i skorupy. Kult. puch. lejkow. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 193.
- Sierakówko*, pow. Mogilno. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 112.
- Sierakówko*, pow. Mogilno. Stan. II. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 113.
- Sierakówko*, pow. Mogilno. Stan. S. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 115.
- Sierakówko*, pow. Mogilno. Stan. Z. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 116.
- Sierakówko*, pow. Mogilno. Stan.: na drodze przy lasku golejewskim. Grocik trzoneczkowy, skrobacz krzemienisty i skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 117.
- Skoki*, pow. Wągrówiec. Stan. nieznac. Wióry krzemienne i pół przeszlika glinianego. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 119.
- Stońsk*, pow. Inowrocław. Stan.: przy drodze Stońsk—Parchanie. Toporek kamienny. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 121.
- Smolarnia*, pow. Wieluń. Stan. I. Grocik trzoneczkowy, skrobacze, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Bad. urzęd. A. Dymaczeńskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 515.
- Sobiejuchy*, pow. Szubin. Stan.: wzniesienie położone na przesmyku między jeziorami sobiejuskim i dobrylewskim. Miniaturowa siekierka kamienna. Kult. cer. wstęgowej. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 614.
- Sokołowice*, pow. Kościan. Stan. I (na terenie cmentarzyska kult. pomorskiej). Skorupy. Kult. puch. lejkow. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 768.
- Solec*, pow. Środa. Stan. I. Rdzeń i odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 415.

- Solec*, pow. Środa. Stan. II. Narzędzia, rdzeń, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 419.
- Solec*, pow. Środa. Stan. IV. Odłupki krzemienne. Ep. kam. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 422.
- Sroczewo*, pow. Śrem. Stan. II. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 354.
- Sroczewo*, pow. Śrem. Stan. III. Skorupa i odłupki krzemienne. Neolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 356.
- Strzyżewice*, pow. Leszno. Stan. II. Skrobacz krzemienisty. Neolit. Dar A. Wędzkiego z Leszna. 1950 : 704.
- Sworowo*, pow. Rawicz. Stan. nieoznacz. Grocik trapezowaty, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 124.
- Szczepidło*, pow. Konin. Stan. II—III. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 463.
- Szczepidło*, pow. Konin. Stan.: uroczysko Budy X/II. Skorupy, narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 670.
- Święcia*, pow. Konin. Stan.: teren piaszczysty przeznaczony pod zalesienie. Wióry krzemienne. Ep. kam. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 675.
- Tuczno*, pow. Inowrocław. Stan.: probostwo. Fragment piłki krzemiennej. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 125.
- Tursko*, pow. Jarocin. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Bad. urzęd. T. Wiślańskiego i L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 719.
- Tursko*, pow. Jarocin. Stan. Ia. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit. Bad. urzęd. Tad. Wiślańskiego i L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 725.
- Uścikówek*, pow. Oborniki. Stan. II. Skorupy. Kult. puch. lejkw. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki i mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 3.
- Uścikówek*, pow. Oborniki. Stan. III. Skorupa i fragment ucha. Kult. puch. lejkw. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki i mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 6.
- Wąsosz*, pow. Szubin. Stan. II. Skorupy. Kult. puch. lejkw. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 605.
- Wąsosz*, pow. Szubin. Stan. VI. Rdzeń i wióry krzemienne. Neolit. Bad. urzęd. L. J. Łuki. 1950 : 611.
- Wielany*, pow. Konin. Stan.: wzniesienie terenu na łąkach. Skrobacz, wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 678.
- Wielkopolska — miejscowość nieznana*. Dwie siekierki krzemienne i pół toporka kamiennego. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 209.
- Witkowo*, pow. Mogilno. Stan.: na granicy Witkowa i Mirosławic. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, siekierka kamienna i skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Zakrzewskiego. 1950 : 128.
- Witowo*, pow. Środa. Stan. I. Narzędzia, wióry, rdzenie i odłupki krzemienne, kostki palone. Mezolit. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 413.
- Wola*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Dwie siekierki krzemienne, siekierka kamienna i dwa wióry krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 132.
- Wójcin*, pow. Mogilno. Stan.: z jamy ofiarnej. Pręślik gliniany. Neolit (?). Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 189.
- Wójcin*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Grocik sercowaty krzemienisty. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 190.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan. I. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 137.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan. Ia. Wiór i odłupki krzemienne. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 141.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan. II. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne, ułamek toporka kamiennego i skorupy. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 146.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan. III. Wiór krzemienisty załuskany. Neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 144.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan.: wydma położona na uroczysku zw. „Młocin“. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Dar. A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 679.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan. nieoznacz. Narzędzia, rdzenie, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 188.
- Wyciąże*, pow. Kraków. Stan.: ze zniszczonych osad neolitycznych na terenie Nowej Huty. Skorupy i narzędzia krzemienne. Kult. cer. wstęgowej rytej, promienistej i nadcisańskiej. Dar prof. J. Kostrzewskiego i Tad. Wiślańskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 523.
- Wycinki*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Fragment grocika trzoneczkowego, skrobacz, rdzeń i wióry krzemienne. Mezolit. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 135.
- Wygnańczyce*, pow. Wschowa. Stan. II. Narzędzia krzemienne. Neolit. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 244.
- Wygnańczyce*, pow. Wschowa. Stan. III. Wiór i odłupki krzemienne. Neolit. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 246.
- Wymysłowo*, pow. Gostyń. Stan. Na terenie cmentarzyska z okresu późnolateńskiego i rzymskiego. Narzędzia i odłupki krzemienne, skorupy. Neolit. Bad. urzęd. mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 214.

- Wysogotowo*, pow. Poznań. Stan. I. Grocik igielkowaty, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Dar mgr Z. Hołowińskiej 1950 : 288.
- Zaborowo*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupy i rdzeń krzemienisty. Ep. kam. Dar E. Dąbrowskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 501.
- Zagórowo*, pow. Konin. Stan.: uroczysko „Jamnica“. Skorupy, skrobacz, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 687.
- Zagórowo*, pow. Konin. Stan.: uroczysko „Żalnik“. Skorupy, narzędzia, wióry i odłupki krzemienne. Mezolit i neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 684.
- Zapust*, pow. Szamotuły. Stan. I. Grocik igielkowaty, wiór i odłupki krzemienne. Mezolit. Bad. Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 247.
- Zapust*, pow. Szamotuły. Stan. II. Skrobacz krzemienisty. Mezolit. Bad. Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 250.
- Zapust*, pow. Szamotuły. Stan. III. Dwa odłupki krzemienne. Mezolit. Bad. Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 241.
- Zarzew*, pow. Konin. Stan.: wydmy położone na prawo od drogi Barczygłów—Zarzew. Wióry i odłupki krzemienne. Neolit. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 661.
- Żędomo*, pow. Szubin. Stan. VI. Pół siekiery kamiennej. Neolit. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 621.
- Żydów*, pow. Kalisz. Stan. I. Narzędzia, wióry i odłupki krzemienne, skorupy. Mezolit i neolit. Bad. urząd. mgr. E. Dąbrowskiego 1950 : 404.
- Wczesny i starszy okres epoki brązowej (I i II okres)*
- Akacyjki — Firginy*, pow. Wieluń. Stan. I, miejsce 1. Skorupy. II okr. ep. br. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 628.
- Biechowo*, pow. Konin. Stan.: wydma położona na południowy-wschód od wsi. Skorupy. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 628.
- Bliźyce*, pow. Wągrowiec. Stan. II. Skorupy. II okr. ep. br. Dar mgr M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, J. Żaka, słuch. prehist. U. P. i mgr L. J. Łuki. 1950 : 396.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. VII. Skorupa. Kult. przedłużyczka (II okr. ep. br.). Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 312.
- Bystrzek*, pow. Śrem. Stan. II. Ułamki naczyń i skorupy (część skorup zdobiona ornamentem tekstylnym). Kult. przedłużyczka. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 337.
- Bystrzek*, pow. Śrem. Stan. V. Skorupy. II okres ep. br. (?). Dar słuch. prehist. U. P. 1950 : 342.
- Golina*, pow. Koło. Stan.: wydmy położone na południe od miasta. Skorupy. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 637.
- Grabonóg*, pow. Gostyń. Stan. II. Kości szkieletu ludzkiego i skorupy z grobu II okr. ep. br. Bad. urząd. mgr M. Kowiańskiej. 1950 : 533 i 759.
- Grabonóg*, pow. Gostyń. Stan. III (kurhan). Skorupy i kawałek ochry. II okr. ep. br. Bad. urząd. mgr M. Kowiańskiej. 1950 : 755. Tabl. Ic.
- Jaktorowo*, pow. Chodzież. Stan. III. Skorupy. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 709.
- Jeziory Wielkie*, pow. Mogilno. Stan. IV. Fragment ozdobnej taśmy brązowej. II okr. ep. br. (?). Depozyt. Ze zbiorów Z. Zakrzewskiego. 1950 : 37.
- Karpicko*, pow. Wolsztyn. Stan. I. Skorupy. II okr. ep. br. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 470.
- Kleszczewo*, pow. Leszno. Stan. nieoznacz. Brązowa szpila z spiralną główką, brązowa szpila czopowata, fragm. dalszej szpili brąz., igła brąz. i 5 spiralnych pierścionków brązowych. II okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 41.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. II, miejsce F. Skorupy. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 448.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. I. Skorupa. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 648.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. L/III. Skorupy. II okr. ep. br. (?). Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 457.
- Kraszewice*, pow. Wieluń. Stan. I. Skorupy. II okr. ep. br. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 514.
- Kraśnica*, pow. Konin. Stan.: wydma położona na południe od wsi. Skorupy. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 651.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. VI. Skorupy. II okr. ep. br. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 364.
- Mirowskiewice*, pow. Mogilno. Stan.: pole II. Dwa naramienniki i bransoleta brązowa (ryc. 2a—c). Wczesny okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 57.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Brzeg naczyń (ryc. 3e). II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 488.
- Nowy Świat*, pow. Szubin. Stan. Ib. Skorupy. II okr. ep. br. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 600.
- Pięczkowo*, pow. Środa. Stan. III. Skorupy. Kult. przedłużyczka. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 409.
- Renta*, pow. Kalisz. Stan. I. Skorupy. II okr. ep. br. Dar J. Nalepy z Kraszewic, pow. Wieluń. 1950 : 238.
- Renta*, pow. Kalisz. Stan. nieoznacz. Skorupy. II okr. ep. br. Dar J. Nalepy z Kraszewic, pow. Wieluń. 1950 : 237.
- Rugia, miejscowość nieznana*. Ze zbiorów muzeum w Malborku. Naszyjnik brązowy. II okr. ep. br. Dar inż. J. Krynickiego z Gdańska. 1950 : 224.

- Sokołowice**, pow. Kościan. Stan.: na terenie cmentarzysta kultury pomorskiej. Skorupa. II okr. ep. br. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 764.
- Stare Miasto**, pow. Konin. Stan. I. Skorupy. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 663.
- Szczepidło**, pow. Konin. Stan. II. Skorupy i fragment łyżki glin. (ryc. 3b—d). II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 195 : 673.
- Święcia**, pow. Konin. Stan.: teren piaszczysty przeznaczony pod zalesienie. Skorupy. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 676.
- Tursko**, pow. Jarocin. Stan. I. Skorupy i kawałek polepy. II okr. ep. br. Bad. urzęd. Tad. Wiślańskiego i L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 720.
- Uścikówiec**, pow. Oborniki. Stan. 2. Skorupy i palone kości ludzkie. II okr. ep. br. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki i mgr Stan. Jasnosza. 1950 : 4.
- Wrąbczyn**, pow. Słupca. Stan. II. Guz. ozdobny z brązu i ucho naczynia glin. II okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 145.
- Wygnańczyce**, pow. Wschowa. Stan. II. Skorupy. II okr. ep. br. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 145.
- Wymysłowo**, pow. Gostyń. Stan.: na terenie cmentarzysta z okresu późnolateńskiego i rzymskiego. Dwa naczynia gliniane. II okr. ep. br. Bad. urzęd. mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 215.
- Zarzew**, pow. Konin. Stan.: wydmy piaszczyste położone na prawo od drogi Barczyglów—Zarzew. Skorupy. II okr. ep. br. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 662.
- Środkowy, młodszy i najmłodszy okres epoki brązowej, okres halsztacki i wczesny i środkowy okres lateński*
- A. Kultura łużycka**
- Baranowo**, pow. Poznań. Stan. I. Skorupy. Dar mgr Z. Hołowińskiej. 1950 : 262.
- Baranowo**, pow. Poznań. Stan. II. Skorupy. Dar mgr Z. Hołowińskiej. 1950 : 265.
- Barchlin**, pow. Kościan. Stan.: żwirownia. Brąz. szpila (ryc. 8d) i skorupy. Wcz. okr. ep. żel. Dar naucz. Krzyżanowskiego z Siekówka, pow. Kościan. 1950 : 213.
- Białobrzegi**, pow. Konin. Stan. IIb. Skorupy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 153.
- Białobrzegi**, pow. Konin. Stan. IIb. Skorupa z odciskami ziarn zboża. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 137a.
- Białobrzegi**, pow. Konin. Stan. IIc. Skorupa i ucho glin. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 160.
- Białobrzegi**, pow. Konin. Stan. IV. Fragmenty trzech czerpaków i ułamek misy. Mł. i najml. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 163.
- Białobrzegi**, pow. Konin. Stan.: wydma końcowa. Skorupa. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 166.
- Biedrusko**, pow. Poznań. Stan.: z grobu położonego na lewym brzegu Warty. Dwie popielnice, ułamki misy i palone kości ludzkie. Mł. i najml. okr. ep. br. Dar ppor. Z. Zawadzkiego i bad. urzęd. mgr M. Piaszykówny. 1950 : 529.
- Biernatki**, pow. Śrem. Stan. nieoznacz. Skorupy różnych naczyń. Mł. i najml. okr. ep. br. Dar J. Nowaka z Kórnika. 1950 : 478.
- Błażejewo**, pow. Śrem. Stan. II. Skorupa. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 295 i 299.
- Błażejewko**, pow. Śrem. Stan. III. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 301.
- Bnin**, pow. Śrem. Stan. II. (grodzisko na półwyspie jeziora). Skorupy (m. i. ułamki talerzy glin.). Bad. prof. J. Kostrzewskiego i Koła Stud. Prehist. U. P. 1950 : 229.
- Bnin**, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy. Dar Stan. Bartkowiaka z Bnina. 1950 : 505.
- Bnin**, pow. Śrem. Stan. III. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i Koła Stud. Prehist. U. P. 1950 : 233.
- Bnin**, pow. Śrem. Stan. V. Skorupa. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 307.
- Bnin**, pow. Śrem. Stan. VII. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 310.
- Bronisław**, pow. Środa. Stan. II. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 426.
- Bronisław**, pow. Środa. Stan. III. Skorupy i palone kości ludzkie. Wcz. ep. żel. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 428.
- Brzezie**, pow. Jarocin. Stan. I. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 493.
- Chłapowo**, pow. Środa. Stan. nieoznacz. Kubek glin. Mł. okr. ep. br. Dar S. Sadysia z Chłapowa. 1950 : 474.
- Chłapowo**, pow. Środa. Stan.: piasznica położona przy drodze z Giecza do Dominowa. Nóż i dłuto br. (ryc. 5a—b). Mł. okr. ep. br. Dar W. Skrzypczaka z Giecza. 1950 : 512.
- Chomiąża Księża**, pow. Żnin. Stan.: na półwyspie jez. ostrowieckiego. Skorupy i polepa. Kult. łużycka (?). Dar dr Włodz. Szafrąńskiego. 1950 : 480.
- Ciążeńskie Holendry**, pow. Słupca. Stan. nieoznacz. Fragm. drutu br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 170.
- Czerwonak**, pow. Poznań. Stan.: z terenu fabryki papieru. Fragment dużego naczynia. Mł. okr. ep. br. Dar Tetzlaffa z Czerwonaku. 1950 : 211.
- Dankowo**, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Nagolennik brąz. (ryc. 5c). Najml. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 16.
- Dębno**, pow. Jarocin. Stan. nieoznacz. Naczynie beczułkowate dwuosne. Mł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 206.
- Galowo**, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupa. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 582.

- Galowo*, pow. Szamotuły. Stan. II. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 584.
- Gocanowo*, pow. Inowrocław. Stan. I. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr. Stan. Jasnosza i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 540.
- Gocanowo*, pow. Inowrocław. Stan. II. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr. Stan. Jasnosza i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 541.
- Gocanówko*, pow. Inowrocław. Stan. I. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr. Stan. Jasnosza i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 544.
- Gogółkowo*, pow. Żnin. Stan. X. Skorupy. Dar naucz. W. Schweizera z Biskupina. 1950 : 571.
- Golina*, pow. Konin. Stan.: wydmy położone na południe od miasta. Dolna część miniaturowego naczynka glin. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 638.
- Grabonóg*, pow. Gostyń. Stan. I. Inwentarz grobów: 1, 3—7. Naczynia, skorupy i palone kości ludzkie. Wcz. ep. żel. Bad. urzęd. A. Dymaczewskiego i Tad. Wiślańskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 672.
- Grabonóg*, pow. Gostyń. Stan. I. Skorupy. Wcz. ep. żel. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i mgr. M. Kowiańskiej. 1950 : 534.
- Grodzisko*, pow. Jarocin. Stan.: z terenu grodziska. Skorupy. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 282.
- Izdebno*, pow. Żnin. Stan. nieoznacz. Fragmenty płaskiego talerza glin. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 32.
- Jaktorowo*, pow. Chodzież. Stan. I. Sześć naczyń glinianych, skorupy i palone kości ludzkie. Inwentarz grobu z najml. okr. ep. br. Bad. i dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 706.
- Jaktorowo*, pow. Chodzież. Stan. IIIa. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 711.
- Jankowy*, pow. Kępno. Stan. nieoznacz. Dwa naczynia glin. i płaski talerz glin. Dar naucz. H. Litorowiczowej z Buku. 1950 : 573.
- Januszewice*, pow. Nowy Tomyśl. Stan. II. Skorupy. Kult. łużycka (?). Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 691.
- Jelenie*, pow. Wieluń. Stan. I. Na wzgórzu, na wschód od szkoły. Skorupy. Palona kość ludzka. Dar J. Nalepy z Kraszewic, pow. Wieluń. 1950 : 234.
- Jeziory Małe*, pow. Środa. Stan. I. Skorupy. Kult. łużycka (?). Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 328.
- Karpicko*, pow. Wolsztyn. Stan. I. Skorupy. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 471.
- Kiekrz*, pow. Poznań. Stan. II. Skorupy. Dar mgr. Z. Hołowińskiej. 1950 : 266.
- Kaldus*, pow. Chełmno. Stan. I. W pobliżu góry św. Wawrzyńca. Skorupy. Dar J. W. Wejchana z Poznania. 1950 : 552.
- Kłosowice*, pow. Międzyb. Stan. I. Inwentarz grobów: I—XIII. Ceramika, fragmenty szpilki br., część naszyj-
- nika br., stopione ułamki przedmiotów br. i palone kości ludzkie. Wcz. ep. żel. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 225.
- Kołacin*, pow. Śrem. Stan.: przy torfowisku. Naczynie glin. Dar J. Nowakowskiego z Poznania. 1950 : 511.
- Koldrąb*, pow. Żnin. Stan. I. Skorupy. Dar M. Habera z Poznania. 1950 : 574.
- Koldrąb*, pow. Żnin. Stan. I. Skorupy. Dar Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 502.
- Konin*, pow. loco. Stan. A. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 644.
- Konin*, pow. loco. Stan. B. Skorupy, fragm. sita glin., i gładzik kamienny. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 645.
- Konin*, pow. loco. Stan.: ul. Poznańska 52. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 642.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. F. miejsce 1. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 445.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. F, miejsce 2. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 449.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. F. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 649.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. G. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 745.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. H/I. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 452.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. L/I. Skorupy, dwa ułamki sita glin. i kawałek stopionego brązu. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 454.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. L/II. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 455.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan. L/III. Skorupy i fragm. paciorka z niebieskiego szkliwa. Dar A. Studzińskiego i z Konina. 1950 : 453.
- Kopiec*, pow. Żnin. Stan. I. Skorupy. Dar Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 507.
- Kórnik*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 315.
- Krobia Stara*, pow. Gostyń. Dwa naczynia malowane, skorupy i kości spalone z cementaryska kult. łuż. Wcz. ep. żel. Dar naucz. Podkładka z Krobi Starej i bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 527 i 528. Tabl. Ib.
- Kruszwica*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Toperek pięcioboczny kamienny. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 44a.
- Lądek*, pow. Sępca. Stan. V. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 653.
- Lipno*, pow. loco. Stan. II. Skorupy. Dar W. Bromskiego z Poznania. 1950 : 260.
- Lisówki*, pow. Poznań. Stan. 2. Skorupy. Mł. okr. ep. br. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 694.

- Lisówki*, pow. Poznań. Stan. III. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 695.
- Lubsko*, pow. Krosno (n. Odra). Stan.: w pobliżu toru kolejowego. Naczynie, skorupy i palone kości ludzkie. Dar Odcinka Drogowego P. K. P. w Lubsku. 1950 : 753.
- Łęg*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 344.
- Łęg*, pow. Śrem. Stan. III. Skorupa. Kult. łużycka(?) Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 350.
- Łęg*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupy. Kult. łużycka (?). Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 348.
- Mąkoszyn*, pow. Szubin. Stan.: wydma między wsią a zabudowaniem Nowackiego. Skorupy. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 576.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. VI. Skorupy, szpila br. i palone kości ludzkie. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 365.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. nieoznacz. Fragm. naszyjnika br. i spiralne pierścionki br. Mł. i najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 51.
- Miejscowość nieznana*. Ze zbiorów muzeum w Malborku. Dwa naramienniki brązowe. Mł. okr. ep. br. Dar inż. Jana Krynickiego z Gdańska. 1950 : 223.
- Miejscowość nieznana*. Ze zbiorów muzeum w Sulechowie. 30 naczyń glinianych, skorupy i palone kości ludzkie. Mł. i najmł. ep. br. Dar M. Laskowskiego z Wolsztyna. 1950 : 241.
- Miejscowość nieznana*. Trzy metalowe kopie dwóch bransolet i grotu oszczepu. III okr. ep. br. Dar A. Krügera z Szubina. 1950 : 465.
- Mierzyn*, pow. Międzychód. Stan. I. Kubek gliniany, uł. naczyń i węgiel drzewny. Wcz. ep. żel. Bad. urzęd. mgr M. Piaszykówny. 1950 : 561.
- Mierzynek*, pow. Międzychód. Stan.: na wzgórzu nad Wartą. Miseczka glin. z wklęstym dnem. Najmł. okr. ep. br. Dar D. Kurka, słuch. U. P. 1950 : 554.
- Mirostawice*, pow. Mogilno. Stan.: pole II. Skorupy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 56.
- Mirostawice*, pow. Mogilno, Bransoleta 4-zwojowa (ryc. 6a) ze skarbu odkrytego na polu IV oraz nągolennik brązowy (ryc. 6b) z grubego drutu, pochodzący ze skarbu odkrytego na polu VIII. Wcz. ep. żel. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 220.
- Mirostawice*, pow. Mogilno. Stan.: pole IV. Spirala brązowa. Najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 58.
- Mirostawice*, pow. Mogilno. Stan.: pole IX. Fragment naszyjnika brązowego, pustego wewnątrz ryc. 8c). Wczes. ep. żel. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 60.
- Mirostawice*, pow. Mogilno. Stan.: pole IX. Trzy fragmenty naszyjnika brązowego. Mł. i najmł. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 59.
- Modliborzyce*, pow. Inowrocław. Stan.: miejsce LXXII. Skorupa. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 64.
- Modliborzyce*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Skorupy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 66.
- Modliborzyce*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Skorupy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 69.
- Morzysław*, pow. Konin. Stan.: na polu Kaz. Liczbińskiego. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 657.
- Myszkowo*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 386.
- Niwka*, pow. Śrem. Stan. I. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 322.
- Nowe Miasto*, pow. Jarocin. Stan. nieoznacz. Fragmenty naczyń i palone kości ludzkie. Mł. i najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 205.
- Nowy Świat*, pow. Szubin. Stan. Ic. Skorupy. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 602.
- Oborniki*, pow. loco. Stan. nieoznacz. 35 naczyń glinianych. Mł. i najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 204.
- Obra*, pow. Wolsztyn. Stan. nieoznacz. Szpila brąz. z główką stożkową. Mł. i najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 77.
- Orzechowo*, pow. Września. Stan. I. Naczynie gliniane i skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 425.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. II. Misa gliniana. Dar. A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 433.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. V—VI. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 435.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. T, między jamą 2 i 3. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950. 739.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. T, miejsce VII—VIII. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 437.
- Osada Konin*, pow. Konin. Luźno na kilku stanowiskach. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 442.
- Osada Konin*, pow. Konin, Stan. nieoznacz. Fragment płaskiego talerza glin. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 485.
- Ostroróg*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupy. Bad. Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 256.
- Otus*, pow. Nowy Tomyśl. Stan. I. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 698.
- Pacanowice*, pow. Jarocin. Stan. I. Naczynie glin. i skorupy. Bad. urzęd. L. J. Łuki. 1950 : 280.

- Piaskowo*, pow. Szamotuły. Stan. II. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 581.
- Pietrzyków*, pow. Konin. Stan. III. Fragm. dwóch naczyń glin., brązowy grocik strzały, szydło brąz. i ułamki trzech dalszych, pierścionek i spirala brąz. Mł. i najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 82.
- Pięczkowo*, pow. Środa. Stan. I. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 410.
- Piła*, pow. Wągrowiec. Stan. I. Skorupy. Dar mgr M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, A. Żaka, słuch. prehist. U. P. i mgr L. J. Łuki, 1950 : 399.
- Podmokłe Wielkie*, pow. Wolsztyn. Stan. nieoznacz. Naczynie glin. Dar Stan. Szukały z Podmokłego. 1950 : 335.
- Popowo*, pow. Inowrocław. Stan. I. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr. Stan. Jasnosza i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 547.
- Powiat szczecinecki*. Toporek pięcioboczny. Dar Kaz. Parzyńskiego z Poznania. 1950 : 1.
- Powiat Wschowa*. Cztery naczynia gliniane. Dar Podstawowej Szkoły Powszechnej w Wygnańczycach, pow. wschowskim. 1950 : 243. Tabl. Ie.
- Poznań-Główna*. Stan. nieoznacz. Skorupa. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 91.
- Poznań-Staroleka* (dawniej Czapury). Stan.: U ujścia Czapurki do Warty. Skarb brązowy: dwa czerpaki brązowe, 4 bransolety zamknięte, bransoleta z końcami tępo ściętymi i odgiętymi, diadem taśmowaty, 31 naramienników brąz. z drutu skręconego, 5 naramienników z drutu o przekroju okrągłym, zapinka, grot oszczepu, pierścionek złoty i fragm. dużego naczynia glin. Mł. okr. ep. br. Dar Zb. Drzewieckiego i Edw. Klugego z Poznania—Staroleki. 1950 : 394.
- Poznań - Śródmieście*. Stan.: obok mostu przy ul. Poznańskiej. Pięcioboczny toporek kamienny. Dar M. Świnarskiego z Poznania. 1950 : 564.
- Prušinowo*, pow. Śrem. Stan. I. Dar mgr. L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 316.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy. Kult. łużycka (?). Dar mgr. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 317.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. V. Skorupy, wisiołek gliniany, kółka gliniane i przęślik glin. Dar mgr L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 323.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. 6. Skorupy. Dar mgr L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 325.
- Przyborowo*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupy i kawałek polepy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 557.
- Przyborowo*, pow. Szamotuły. Stan. III. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 560.
- Przyborówko*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupa. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 :
- Radzyń*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 591.
- Redczyce*, pow. Żnin. Stan. I. Skorupy. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 577.
- Redczyce*, pow. Żnin. Stan. II. Skorupy. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 596.
- Rosko*, pow. Czarnków. Stan.: na polu Rysz. Kautza. Skorupy. Mł. i najmł. okr. ep. br. Bad. urzęd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 483.
- Rumin*, pow. Konin. Stan. K. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 461.
- Rzeszyn*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Stopiony kawałek brązu. Kult. łużycka (?). Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 96.
- Siekówko*, pow. Kościan. Stan.: z terenu zniszczonego cmentarzyska. Trzy naczynia glin. (ryc. 7 8a—b, w tym jedno z ornamentyką figuralną ryc. 7a—b) i skorupy. Wcz. ep. żel. Dar naucz. Krzyżanowskiego z Siekówka. 1950 : 212.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. IV a. Skorupy. Kult. łużycka (?). Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 105.
- Sierakówko*, pow. Mogilno. Stan. II. Skorupy. Kult. łużycka (?). Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 114.
- Skoki*, pow. Wągrowiec. Stan. nieoznacz., prawdopodobnie z cmentarzyska. Szpila z kulistą główką, fragm. sierpa, fragment bransolety, fragm. szydła, grocik strzały, haczyk do wędki, pół pierścionka, dwa fragmenty uszkodzonych przedmiotów — wszystko z brązu. Mł. i najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 120.
- Śługocinek*, pow. Konin. Stan. II. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 666.
- Ślupia Kapitulna*, pow. Rawicz. Stan. nieoznacz. Naczynia glin., skorupy i palone kości ludzkie. Mł. i najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 203.
- Sobiejuchy*, pow. Szubin. Stan.: wzniesienie położone na przesmyku między jeziorem sobiejuskim i dobrylewskim. Większa ilość fragmentów naczyń (częściowo przepalonych), ułamki sita glin., fragm. ciężarka do sieci, część kamiennej podkładki, i kości zwierzęce. Wcz. ep. żel. br. Bad. urzęd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 603.
- Solec*, pow. Środa. Stan. IV. Skorupy ((m. inn. ułam. sita) i polepa. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 423.
- Sroczewo*, pow. Śrem. Stan. III. Skorupy i palone kości. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 190 : 355.
- Sucha - Sierszew*, pow. Jarocin. Stan. nieoznacz., prawdopodobnie z cmentarzyska. Trzy naszyjniki i fragm. czwartego, bransoleta, fragmenty dalszych ozdób (ryc. 4 a-d) — wszystko z brązu. Mł. i najmł. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 123.

- Sulmierzyce*, pow. Krotoszyn. Stan. nieoznacz. Duże naczynie glin. i brzytwa brąz. Mł. i najml. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 207.
- Swadzim*, pow. Poznań. Stan. I. Skorupy. Dar Z. Hołowińskiej, słuch. prehist. U. P. 1950 : 268.
- Szczecin*. Stan.: z dziedzińca zamku. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 472.
- Szczepidło*, pow. Konin. Stan. II—III. Skorupy, blaszka brąz. i palone kości. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 464.
- Szczepidło*, pow. Konin. Stan.: uroczysko „Budy“ X/II. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 671.
- Srem*, pow. loco. Stan. I. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 336.
- Święcica*, pow. Konin. Stan.: teren piaszczysty przeznaczony pod zalesienie. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 677.
- Trzebidza*, pow. Kościan. Stan.: Na polu położonym przy drodze z Charbielina do Buczka, przy spalonym gospodarstwie. Skorupy. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 765.
- Tursko*, pow. Jarocin. Stan. I. Inwentarz grobów: I—VIII. Ułamki naczyń, palone kości ludzkie, toporek pięcioboczny kamienny i węgiel drzewny. Mł. i najml. okr. ep. br. Bad. urząd. T. Wiślańskiego i L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 721.
- Tursko*, pow. Jarocin. Stan. I a. Skorupy. Bad. urząd. T. Wiślańskiego i L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 723.
- Uścikowiec*, pow. Oborniki. Stan. I. Skarb brązowy: 11 siekierok, sierp, dłutko, bransoleta nerkowata, 7 bransolet okrągłych, ułamki 2 bransolet, 5 guzów ozdobnych, 4 naszyjniki i ułamki dalszych, ułamki 5 mieczy, ułamki 4 grotów oszczepów, nadlew dwukanałowy i 11 kawałków surowca — wszystko z brązu. Najml. okr. ep. br. Dar P. Piaseckiego z Uścikowca. 1950 : 2.
- Uścikowiec*, pow. Oborniki. Stan. III. Skorupy. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki i mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 7.
- Wąsosz*, pow. Szubin. Stan. III. Skorupy. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 606.
- Wąsosz*, pow. Szubin. Stan. V. Skorupy. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 609.
- Wąsosz*, pow. Szubin. Stan. VI. Skorupy. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 612.
- Wielkie*, pow. Poznań. Stan. II. Skorupy. Dar mgr. Z. Hołowińskiej. 1950 : 269.
- Wielkie*, pow. Poznań. Stan. III. Skorupy. Dar mgr. Z. Hołowińskiej. 1950 : 271.
- Wielkie*, pow. Poznań. Stan. IV. Skorupy. Dar mgr. Z. Hołowińskiej. 1950 : 272.
- Wielkie*, pow. Poznań. Stan. V. Skorupy. Dar mgr. Z. Hołowińskiej. 1950 : 275.
- Wielopole*, pow. Turek. Stan.: wydma i pole uprawne na wschód od wsi. Naczynie, skorupy i palone kości ludzkie. Wcz. ep. żel. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 623.
- Witkowo*, pow. Mogilno. Stan.: na granicy wsi Witkowska i Mirosławic. Grocik brąz., ułamek kółka brąz. i skorupy. Mł. i najml. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 121.
- Witowo*, pow. Środa. Stan. II. Skorupy i palone kości ludzkie. Wcz. ep. żel. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 429.
- Wójcin*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Toporek kamienny z niedowierconym otworem i sierp br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 133 i 218.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan. I. Skorupy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 142.
- Wyciąże*, pow. Kraków. Stan.: na terenie Nowej Huty. Skorupy i polepa. Dar prof. J. Kostrzewskiego i T. Wiślańskiego. 1950 : 524.
- Wycinki*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Skorupy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 136.
- Zagórow*, pow. Konin. Stan.: uroczysko „Żalnik“. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 683.
- Zalesie*, pow. Szubin. Stan.: ze skarbu odkrytego na gruncie Friedy Rost. Dłuto żelazne i brązowa kłamra do pasa z kilku ogniów z wisiorkami. Wcz. ep. żel. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 147.
- Zaniemyśl*, pow. Środa. Stan.: wyspa Edwarda. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 303.
- Zapust*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupy. Bad. Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 248.
- Zapust*, pow. Szamotuły. Stan. III. Skorupy. Bad. Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 252.
- Zarzew*, pow. Konin. Stan.: wydmy położone na prawo od drogi Barczygłów - Zarzew. Skorupa. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 663.
- Żędowo*, pow. Szubin. Stan. II. Ceramika, węgiel drzewny, nasiona prosa, pławik z kory, dwa gładziki kamienne i kości zwierzęce. Wcz. ep. żel. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 616.
- Żędowo*, pow. Szubin. Stan. IV. Skorupy. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 618.
- Żędowo*, pow. Szubin. Stan. V. Skorupy. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 620.
- Żółwiny*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Grocik brązowy. Mł. i najml. okr. ep. br. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 148.

B. Kultura pomorska

- Bliżyce*, pow. Wągrowiec. Stan. I. Skorupy. Dar mgr. M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, J. Żaka. Słuch. prehist. U. P. i mgr. L. J. Łuki. 1950 : 395.
- Budziszewko*, pow. Oborniki. Stan. nieoznacz. Skorupy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 188.

- Gądk**, pow. Śrem. Stan.: wzgórze uprawne na wschód od rzeczki Głuszynki. Naczynie gliniane i palone kości ludzkie. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 622.
- Grabonóg**, pow. Gostyń. Stan. III (kurhan). Dwa fragmenty naczyń. Bad. urząd. mgr. M. Kowiańskiej. 1950 : 756.
- Gryżyna**, pow. Kościan. Stan. nieoznacz. Szczypce br. i ułamki szczypiec żel. (ryc. 9 a-b). Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 30.
- Karmin**, pow. Jarocin. Stan.: piasznica przy drodze do Kaczyńca. Miniaturowy kubek glin. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 39.
- Kiączyn**, pow. Szamotuły. Stan. nieoznacz. Szydło żel. i fragm. żel. szpili. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 40.
- Kłosowice**, pow. Międzychód. Stan.: pole Madalińskiego. Fragm. dużych naczyń (m. inn. fragm. przepalony w ogniu), polepa i kości zwierzęce. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 227.
- Kłosowice**, pow. Międzychód. Stan. nieoznacz. Inwentarz trzech grobów. Ceramika i palone kości ludzkie. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 226.
- Łęki Wielkie**, pow. Kościan. Stan. nieoznacz. Skorupy. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 47.
- Mały Buczek**, pow. Złotów. Stan. I. Inwentarz 13 grobów. Naczynia, skorupy i palone kości ludzkie. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki i A. Dymaczewskiego. 1950 : 375.
- Marcinkowo Górne**, pow. Żnin. Stan. nieoznacz. Dzban glin. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 50.
- Mieścisko**, pow. Wągrowiec. Stan. nieoznacz. Naczynia i palone kości ludzkie. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 202.
- Niemieczkowo**, pow. Oborniki. Stan. I. Inwentarz 2 grobów. Ceramika, stopiony przedmiot brązowy i palone kości ludzkie. Bad. urząd. mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 716.
- Niemierzyce**, pow. Nowy Tomyśl. Stan.: tzw. „Piekielko”. Inwentarz 2 grobów skrzynkowych. Ceramika, szpila br., tylny kółko, pierścień spiralny br., kółko żel., fragmenty kołczyka i fragm. dalszych przedmiotów. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 70.
- Osada Konin**, pow. Konin. Stan. 12. Skorupa. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 440.
- Pacholewo**, pow. Oborniki. Stan. nieoznacz. Inwentarz grobów skrzynkowych: 20 naczyń glin., 4 misy, przęślik glin. i palone kości ludzkie. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 199.
- Poznań - Dolina Świętojańska**. Stan. nieoznacz. Skorupa. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 89.
- Poznań - Golęcin**. Stan. Skorupy. Bad. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 278.
- Powiat złotowski**. Fragmenty popielnicy twarzowej (ryc. 9 c). Dar mgr. F. Grochowskiego z Lipki Krajeńskiej, pow. Złotów. 1950 : 376.
- Raczkowo**, pow. Wągrowiec. Stan. I. Skorupy. Dar M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, J. Żaka, słuch. prehist. U. P. i mgr. L. J. Łuki. 1950 : 400.
- Sokołowice**, pow. Kościan. Stan.: wzniesienie przy drodze z Charbielina do Sokołowic, w pobliżu zabudowania Frąckowiaka. Inwentarz 81 grobów oraz osady. Naczynia glin., skorupy, ozdoby żel. i brąz., przęślik glin., węgiel drzewny i palone kości ludzkie. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 763.
- Swoboda**, pow. Chodzież. Stan. I. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 715.
- Szczepidło**, pow. Konin. Stan.: uroczysko Budy X/II. Skorupy. Kultura pomorska (?). Dar A. Studzińskiego. 1950 : 672.
- Trzek**, pow. Środa. Stan. II. Dwa naczynia glin., skorupy i pierścionek. Bad. urząd. mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 535.
- Trzek**, pow. Środa. Stan. III. Skorupy. Bad. urząd. mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 536.
- Wąsosz**, pow. Szubin. Stan. I. Skorupy i palone kości ludzkie. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 521 i 604.
- Wąsosz**, pow. Szubin. Stan. IV. Skorupy. Bad. urząd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 607.
- Witowo**, pow. Środa. Stan. I. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 414.
- Wymysłowo**, pow. Gostyń. Stan.: na terenie cmentarza z okresu późnolateńskiego i rzymskiego. Inwentarz grobu nr 344: misa glin. Bad. urząd. mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 216.
- Zaborowo**, pow. Śrem. Stan. nieoznacz. Naczynie glin. Dar J. Nowakowskiego z Poznania. 1950 : 510.
- Zarnowiec**, pow. wejherowski. Stan.: przy drodze do Dębiec. Skorupy i węgle drzewne. Kult. pomorska (?). Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 504.

C. Kultura grobów kloszowych

- Gogótkowo**, pow. Żnin. Stan. X. Naczynie, skorupy i palone kości ludzkie. Bad. Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 624.
- Niwka**, pow. Śrem. Stan. I. Skorupa. Bad. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 333.
- Szczepidło**, pow. Konin. Stan.: uroczysko „Ulica”. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 674.
- Wysogotowo**, pow. Poznań. Stan. I. Skorupy. Dar mgr. Z. Hołowińskiej. 1950 : 290.

Okres późnolateński i rzymski

- Białobrzegi**, pow. Konin. Stan. IIa. Skorupy. Okr. późnolat. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 152.

- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. II b. Skorupy. Okr. późnolat. i rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 157.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. II c. Skorupa. Okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 161.
- Bnin*, pow. Środa. Stan. II. Skorupy. Okr. późnolat. Bad. Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 230.
- Brzeźno*, pow. Konin. Stan. Z, zakupienie III. Skorupy i pucharek glin. Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego. 1950 : 632.
- Bukowa*, pow. Konin. Stan. I. Fragm. naczynia glin. Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 634.
- Dobrzany*, pow. Stargard. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. rzymski(?). Dar S. Knoppego z Dobzran. 1950 : 751.
- Domaradzice*, pow. Rawicz. Inwentarz 160 grobów ciałopalnych. *a* — *ceramika*: naczynia glin. m. inn. fragm. naczynia łoczonego na kole, skorupy. *b* — *broń*: miecze, oszczepy, dziuryty, umba, okucia tarczy i pochew mieczy, imacze i ostrogi. *c* — *ozdoby*: zapinki brązowe i żelazne, paciorki stopione ze szkliwa, wisiorek bursztynowy, szpile metalowe, sprzączki i okucia pasów. *d* — *narzędzia*: noże, nożyce, brzytwy, nożyki sierpikowate, przęśliki glin., igły, krzesiwa i kamienie do krzesania ognia, osetki, klucze, sprężyny i okucia szkatulek, szydła, tłoczki i fragm. grzebieni kościanych. *e* — *naczynia metalowe*: kociołek brązowy z żel. uchwytem i żel. okuciem brzegu. *f* — *inne zabytki*: kostka glin., palone kości ludzkie, węgiel drzewny i żużel żel. Okr. późnolat. i okr. rzymski. Bad. urząd. dr B. Kostrzewskiego z r. 1939. 1950 : 767.
- Golina*, pow. Konin. Stan.: wydmy położone na południe od wsi. Skorupy Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 639.
- Inowrocław* — okolica. Stan. nieoznacz. Stopiona zapinka br. Okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 31.
- Januszewice*, pow. Nowy Tomyśl. Stan.: na wzgórzu przy jeziorze. Skorupy. Dar E. Rabięgi ze Strzępinia i J. Szulca z Januszewic. 1950 : 500.
- Jeziory Małe*, pow. Środa. Stan. II. Skorupy. Okr. rzymski. Dar mgr. L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 329.
- Kołuda Wielka*, pow. Inowrocław. Stan. nieoznacz. Miniaturowe naczynko glin. St. okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 42.
- Konin*, pow. loco. Stan. B. Skorupy, ułamki sita glin. i palone kości ludzkie. Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 431.
- Konin*, pow. loco. Stan.: ul. Poznańska 52. Skorupy. Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 643.
- Krajanka*, pow. Wieluń. Stan. I. Naczynie „terra sigillata“ Okr. rzymski. Z badań urząd. dr. Z. A. Rajewskiego i mgr J. Żurka, z r. 1935. 1950 : 726-Tabl. Id.
- Kraśnica*, pow. Konin. Stan.: wydmy położone na południe od wsi. Skorupy. Okr. rzymski. 1950 : 652.
- Krzywiń*, pow. Kościan. Stan.: przy strzelnicy. Skorupy. Okr. rzymski. Dar E. Rabięgi z Strzępinia, pow. N. Tomyśl. 1950 : 503.
- Lisówki*, pow. Poznań. Stan. IV. Skorupy. Okr. późnolat. Dar prof. J. Kostrzewskiego, mgr L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 697.
- Łęg*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy. Okr. rzymski. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. U. P. 1950 : 345.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy, stopione szkło i ułam. blaszki żel. Okr. późnolat. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 361.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupy, żużel żel. i zdobiona blaszka br. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 362.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. V. Skorupy, żużel żel. i polepa. Okr. rzymski. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 363.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. VI. Skorupy, żużel żel., polepa i stopione szkło. Okr. rzymski. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 366.
- Miejscowość nieznana*. Ze zbiorów muzeum w Sulechowie. Moneta br. Okr. rzymski. Dar M. Laskowskiego z Wolsztyna. 1950 : 242.
- Mierzyn*, pow. Międzychód. Stan. I. Skorupy i fragm. sita glin. Okr. rzymski. Bad. urząd. mgr M. Piaszykówny. 1950 : 563.
- Mierzyn*, pow. Międzychód, Stan. I, ognisko 1. Skorupy i węgiel drzewny. Okr. rzymski. Bad. urząd. M. Piaszykówny i słuch. prehist. U. P. 1950 : 562.
- Miroslawice*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Przęślik glin. Okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 62.
- Młodzikowo*, pow. Środa. Stan. I. Inwentarz 160 grobów ciałopalnych. *a* — *ceramika*: naczynia glin. w tym dużo naczyń przepalonych w ogniu, fragm. naczyń i skorupy. *b* — *broń*: żel. groty oszczepów, ostrogi żel., umba żel., okucie tarczy, miecz żel. jednosieczny i okucia pochew mieczy. *c* — *narzędzia*: noże żel., nożyki sierpikowate, nożyce żel., klucze, sprężyny i okucia do zamków szkatulek, żel. okucia wiadra, szydła żel., krzesiwa, tłoczki żel., przęśliki glin., igły żel. i br., grzebienie kościane, szczytce żel. i haczyk żel. *d* — *ozdoby*: zapinki żel. i br. (wśród okazów żelaznych są okazy inkrustowane srebrem), żel. klamry do pasów, żel. okucia końcy pasów, szpile żel. i br., paciorki ze szkliwa niebieskiego, żel. wisioriki wiaderkowate i kapsułkowate. *e* — *inne zabytki*: palone kości ludzkie i węgiel drzewny. Okr. późnolat. i rzymski. Bad. urząd. mgr L. J. Łuki, mgr E. Dąbrowskiego i Stan. Kurnatowskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 222.

- Naclaw*, pow. Kościan. Stan. I. Inwentarz grobu popielnicowego: popielnica, skorupy, okucie rogu do picia, grot oszczepu, dzirył, okucie wiadra, okucie do pasa, kamień do krzesania ognia i osełka. Star. okr. rzymski. Bad. urząd. mgr Stan. Jasnosza. 1950 : 727.
- Naclaw*, pow. Kościan. Stan. II. Skorupy. Bad. urząd. mgr Stan. Jasnosza. 1950 : 728.
- Niemeczkowo*, pow. Oborniki. Stan. I. Skorupa. Okr. rzymski. Bad. urząd. mgr Stan. Jasnosza 1950 : 717.
- Oksywia*, pow. wejherowski. Stan. nieozn. Miniaturowe naczynko glin. St. okr. rzymski Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 78. Ryc. 10f.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. I. Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 432.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. T, miejsce 7. Skorupy i fragm. sita glin. Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 741.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Fragm. naczyn glin. i kości zwierzęce. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 627.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan.: zebrane luźno na kilku stanowiskach. Skorupy. Okr. rzymski (?). Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 443.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 489.
- Ostrówek n. Gopłem*, pow. Inowrocław. Stan.: na wzgórzu 85,9. Skorupy. Okr. rzymski. Bad. urząd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 545.
- Oszczywik*, pow. Kalisz. Stan. I. Skorupy. Okr. rzymski. Bad. urząd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 484.
- Pietrzyków*, pow. Słupca. Stan. III. Fragm. br. kółka do pasa. Okr. późnolat. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 84.
- Pięczkowo*, pow. Środa. Stan. I. Skorupy. Okr. rzymski. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 406.
- Pięczkowo*, pow. Środa. Stan. III. Skorupy. Okr. rzymski. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950
- Popowo*, pow. Inowrocław. Stan. I. Skorupy. Okr. późnolat. i rzymski. Bad. urząd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr Stan. Jasnosza i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 548.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy. Okr. rzymski. Dar mgr L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 318.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. III. Skorupy. Okr. rzymski. Dar mgr L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 319.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. V. Skorupy. Dar mgr L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 321.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. VI. Skorupy. Okr. późnolat. i rzymski. Dar mgr L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 326.
- Przyborowo*, pow. Szamotuly. Stan. I. Skorupy. Okr. rzymski (?). Bad. urząd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 555.
- Raczkowo*, pow. Wągrowiec. Stan. III. Skorupy. Okr. rzymski (?). Dar mgr M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, J. Zaka. słuch. prehist. U. P. i mgr L. J. Łuki. 1950 : 401.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. I. Fragm. br. sprężyny od fibuli. Okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 100.
- Skórzewo*, pow. Poznań. Stan. I. Skorupa. Okr. rzymski. Dar mgr Z. Hołowińskiej. 1950 : 288.
- Słomowo*, pow. Oborniki. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 194.
- Solec*, pow. Środa. Stan. I. Skorupy, fragm. ciężarka tkackiego i kości palone. Okr. rzymski. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 417.
- Sosnowiec*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy i żużel żel. Okr. rzymski. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 351.
- Strzyżewice*, pow. Leszno. Stan. II. Skorupy i polepa. Okr. rzymski. Dar A. Wędzkiego z Leszna. 1950 : 729.
- Trzebidza*, pow. Kościan. Stan.: przy drodze z Charbielina do Buczka, na polu przy spalonym gospodarstwie. Skorupy i polepa. Okr. późnolat. Bad. urząd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 766.
- Tuczno*, pow. Inowrocław. Stan. nieoznacz. Dwa groty oszczepów żel., miecz żel. obosieczny, nóż żel., fragm. zapinki żel., żel. okucia pasa i kółko żel. (ryc. 10 a-e). Okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 126.
- Tursko*, pow. Jarocin. Stan. I. Skorupy. Okr. rzymski. Bad. urząd. T. Wiślańskiego i L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 722.
- Uścikówiec*, pow. Oborniki. Stan. III. Skorupa. Okr. późnolat. Bad. urząd. mgr L. J. Łuki i mgr Stan. Jasnosza. 1950 : 8.
- Wielkie*, pow. Poznań. Stan. IV. Fragm. brzegu naczy. Okr. późnolat. Dar mgr Z. Hołowińskiej, 1950 : 273.
- Wielkie*, pow. Poznań. Stan. V. Skorupy. Okr. późnolat. Dar mgr Z. Hołowińskiej. 1950 : 276.
- Witkowo*, pow. Mogilno. Stan.: na granicy wsi Witkowo i Mirosławice. Skorupy (m. inn. toczone na kole). Okr. późnolat. i rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 130.
- Wójcin*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Fragm. naczynia glin. Okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 134.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan. I. Zapinka żel. i stopiony paciorek ze szkliwa niebieskiego. Okr. rzymski. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 139.

- Wyciąże*, pow. Kraków. Stan.: z terenu Nowej Huty. Skorupy (m. inn. jedna grafitowa celticka). Okr. późnolat. i rzymski. Kult. przeworska i celticka. Dar prof. J. Kostrzewskiego i T. Wiślańskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 525.
- Wymysłowo*, pow. Gostyń. Stan.: cmentarzysko położone przy szosie Krobia - Gostyń. Inwentarz grobów nr. nr. 288 a—311 i 313—366. Ceramika, broń, narzędzia, ozdoby i palone kości ludzkie. Okr. późnolat. i rzymski. Bad. urząd. mgr. Stan. Jasnosza. 1950 : 217.
- Wysokie*, pow. Konin. Stan.: na gruncie Kupsika. Skorupy. Okr. rzymski. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 685.
- Zagórow*, pow. Konin. Stan.: uroczysko „Żalnik“, Skorupy. Okr. rzymski (?). Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 685.
- Zarnowiec*, pow. Poznań. Stan. I. Skorupy i pół przęślika glin. Okr. rzymski. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 702.
- Okres wczesnohistoryczny
i średniowieczny
- Baranowo*, pow. Poznań. Stan. I. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar mgr Z. Hołowińskiej. 1950 : 263.
- Białobrzegi*, pow. Konin. Stan. II b. Skorupy, żużel żel. i fragm. przedmiotu żel. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 158.
- Błażejowo*, pow. Śrem. Stan. I. Skorupy. Okr. wczesnohist. i średniow. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. 1950 : 293.
- Błażejowo*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 296.
- Błażejowo*, pow. Śrem. Stan. III. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 297 i 302.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy, żel. grot oszczepu (ryc. 11 a-c) i kość zwierzęca. Okr. wczesnohist. Dar Stan. Bartkowiaka z Bnina. 1950 : 506.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy i osełka z piaskowca. Okr. wczesnohist. Bad. Koła Stud. Prehistorii U. P. pod kierunkiem prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 231.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. III. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 334 i 254.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny i średniow. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 308.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. V. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny i średniow. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 308.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. VII. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 311.
- Bnin*, pow. Śrem. Stan. VIII. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar prof. Z. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 313.
- Brzeźno*, pow. Konin. Stan. Z, skupienie 3. Skorupy i przedmiot żel. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina.
- Budy*, pow. Mogilno. Stan. II. Skorupy. Okres wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 11.
- Budy*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 13.
- Bukowa*, pow. Konin. Stan. I. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 635.
- Bystrzek - Sosnowiec*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupy i polepa. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 340.
- Chomiąza Księża*, pow. Żnin. Stan.: na półwyspie jez. ostrowieckiego. Skorupy. Okr. wczesnohist. i średniow. Dar dra Wł. Szafrąńskiego. 1950 : 481.
- Ciążeńskie Olędry*, pow. Konin. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 171.
- Dąbrowa*, pow. Śrem. Stan. I. Skorupa. Okres wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 3270.
- Dąbrówka*, pow. Poznań. Stan.: z terenu stożkowego grodziska. Skorupy i polepa. Okr. wczesnohistoryczny. Dar mgr Z. Hołowińskiej. 1950 : 286.
- Dąbrówka*, pow. Poznań. Stan.: z terenu rozwiezionego grodziska. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar Z. Hołowińskiej. 1950 : 285.
- Dobrzany*, pow. Stargard. Stan. nieoznacz. Skorupy, żel. okucie pochwy miecza i kości zwierzęce. Okr. średniow. Dar S. Knoppego z Dobrzan. 1950 : 752.
- Dzierżnica*, pow. Środa. Stan. nieoznacz. Skorupa. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 23.
- Galowo*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urząd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 583.
- Gądk*(?), pow. Śrem. Brązowa głowica maczugi (kopia). Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 172.
- Glinno*, pow. Wągrowiec. Stan. I. Skorupy i polepa. Okr. wczesnohist. Dar mgr M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, J. Żaka, słuch. prehist. U. P. i mgr L. J. Łuki. 1950 : 397.
- Glinno*, pow. Wągrowiec. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar mgr M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, J. Żaka, słuch. prehist. U. P. i mgr L. J. Łuki. 1950 : 398.
- Glinno*, pow. Wągrowiec. Stan.: z grodziska. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 24.
- Gocanowo*, pow. Inowrocław. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urząd. prof. J. Kostrzew-

- skiego, mgr. Stan. Jasnosza i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 542.
- Golina*, pow. Konin. Stan.: wydmy położone na południe od wsi. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 640.
- Gostawice*, pow. Konin. Stanowisko.: grodzisko. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar. A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 430.
- Grabonóg*, pow. Gostyń. Stan. III (kurhan). Skorupy, rak żel. i przedmiot żel. niewiadomego przeznaczenia. Okr. wczesnohist. i średniow. Bad. urzęd. mgr M. Kowiańskiej. 1950 : 737.
- Grodzisko*, pow. Pleszew. Stan.: z terenu grodziska. Skorupy, polepa i kość zwierzęca. Okr. wczesnohistoryczny. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 281.
- Grodzisko*, pow. Pleszew. Stan.: pole między majątkiem i cmentarzem. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 284.
- Gultawy*, pow. Środa. Stan.: grodzisko. skorupy, polepa i kość zwierzęca. Okr. średniow. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 555.
- Januszewice*, pow. Nowy Tomyśl. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 692.
- Januszewice*, pow. Nowy Tomyśl. Stan. III. Skorupa. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 693.
- Jelenie*, pow. Wieluń. Stan.: wzgórze położone na wschód od szkoły. Skorupy i węgiel drzewny. Okr. średniow. Dar J. Nalepy z Kraszewic, w pow. wieluńskim. 1950 : 235.
- Kaczeniec*, pow. Czarnków. Stan. I. Bryły smoły, skorupy i węgiel drzewny. Okr. średniow. Bad. urzęd. A. Dymaczewskiego i Z. Hilczerówny, słuch. prehist. U. P. 1950 : 380.
- Kałdus*, pow. Chełmno. Stan.: w pobliżu góry św. Wawrzyńca. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar Zb. Wejchana z Poznania. 1950 : 553.
- Kiekrz*, pow. Poznań. Stan. II. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar mgr Z. Hołowińskiej. 1950 : 267.
- Konin*, pow. loco. Stan. T. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 646..
- Konin*, pow. loco. Stan. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 491.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. F, miejsce 1. Skorupy.. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 446.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. F. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 650.
- Konin - Rumin*, pow. Konin. Stan. F, miejsce 2. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 450.
- Kopiec*, pow. Żnin. Stan. I. Skorupy i kość zwierzęca. Okr. wczesnohist. Dar Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Badań w Biskupinie. 1950 : 508.
- Kożuszkowo*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Podkova żel. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 44.
- Kępa Wielka*, pow. Środa. Stan.: grodzisko i podgrodzie. Skorupy i kość zwierzęca. Okr. wczesnohistoryczny. Dar L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 468 i 750.
- Kruszwica*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Fragm. igielnika rogowego i fragm. przedmiotu rogowego. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 46.
- Kunowo*, pow. Gostyń. Stan.: z grodziska i podgrodzia. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr M. Kowiańskiej. 1950 : 761.
- Leszno*, pow. loco. Stan. I. Skorupy (ryc. 13a) Okr. wczesnohist. Dar A. Wędzkiego z Leszna. 1950 : 730.
- Leszno*, pow. loco. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar A. Wędzkiego z Leszna. 1950 : 731.
- Lipa II*, pow. Chodzież. Stan. I. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 714.
- Lipno*, pow. loco. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar W. Bromskiego z Poznania. 1950 : 261.
- Lisówki*, pow. Poznań. Stan. III. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 696.
- Łekno*, pow. Wągrówiec. Stan. I. Skorupy. Okr. wczesnohist. i średniow. Dar dra Włodz. Szafrąńskiego. 1950 : 531.
- Łekno*, pow. Wągrówiec. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar dra Włodz. Szafrąńskiego. 1950 : 532.
- Łekno*, pow. Wągrówiec. Stan.: północno-zachodni półwysep jez. Iękińskiego. Skorupy, ułamki niecek, kamienie zeszlone i uł. cegiel. Okr. wczesnohistoryczny i średniow. Dar dra Włodz. Szafrąńskiego. 1950 : 530.
- Łęg*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy i polepa. Okr. średniow. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 346.
- Łęg*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 349.
- Łęki Wielkie*, pow. Kościan. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 48.
- Łoniewo*, pow. Leszno. Stan. II. Skorupy. Okres wczesnohist. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 382.
- Mechlin*, pow. Śrem. Stan. VIII. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 367.

- Mirowsławice*, pow. Mogilno. Stan.: pole VI. Fragm. sztabki żel. z kolcem. Okr. średniow. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 184.
- Mirowsławice*, pow. Mogilno. Stan.: pole VII. Naczynie glin. Okr. wczesnohist. Depozyt.. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 221.
- Mirowsławice*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Prześlik glin. i. przeszlik kamienny. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego.
- Młodzikowo*, pow. Środa. Skorupa. Okr. średniow. Dar L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 467.
- Młodzikowo*, pow.. Środa. Stan. IV. Inwentarz 23 grobów szkieletowych: a — ceramika: naczynie i skorupy. b — ozdoby: 4 kabłączki skroniowe z brązu, 1 kabłączek skroniowy ze srebra, c — narzędzia: żel. fragm. okucia wiadra, krzesiwo żel., 8 noży żel., skórzana pochewka noża, oselka kam., okucie brąz. i przeszlik glin. d — broń: sztylet żel. w pochwie i szabla żel. e — inne zabytki: kulisty przedmiot żel., brąz. okucie z drewnianym trzonkiem i kości ludzkie. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. L. Leciejewicza, słuch. prehist. U. P. 1950 : 748. Tabl. IIa.
- Młodzikowo*, pow. Środa. Stan. IV. Inwentarz grobów szkieletowych: dwa naczynia glin., skorupy, 3 kabłączki skroniowe, noże i uł. noży żel., fragm. skórzanej pochewki noża, paciorek szklany i kości ludzkie. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 379.
- Modliborzyce*, pow. Inowrocław. Stan.: miejsce LXXII. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 65.
- Modliborzyce*, pow. Inowrocław. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 187.
- Mosina*, pow. Śrem. Stan.: nad jez. Budzyńskim. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 197.
- Myszkowo*, pow. Szamotuły. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 587.
- Niwka*, pow. Śrem.. Stan. 7. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar Tad. Maciejewskiego z Puszczykówka. 1950 : 734.
- Oborniki Wlkp.*, pow. loco. Stan.: w ogrodzie przy kościele farnym. Naczynie glin. i półwytwór rógowy. Okr. średniow. Dar. T. Urbaniaka z Obornik. 1950 : 479.
- Obra Nowa*, pow. Wolsztyn. Stan. nieoznacz. Ułamek placka srebrnego i fragm. monety srebrnej. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 76.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. I, w pobliżu jamy I. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 736.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. I. Naczynie glin. — (ryc. 12e). Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 432a.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. T, jama 2. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 738.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. I a (?). Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 486.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. II. Skorupa, dwa przeszliki glin. i fragm. przedmiotu żel.. Okres wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 434.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. T miejsce 5—6. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 436.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. X. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 438.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. XII. Fragm. większych naczyń glin. i kości zwierzęce. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 439.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. T, między jamami 2 i 3. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 740.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. T, miejsce 7. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 742.
- Osada Konin*, pow. Konin. Stan. T, miejsce 8. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 743.
- Osada Konin*, pow. Konin. Zebrane luźno na kilku stanowiskach. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 444.
- Ostrolesie*, pow. Szamotuły. Stan.: grodzisko. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 257.
- Ostrów*, pow. wejherowski. Stan. I. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 495.
- Ostrów Lednicki*, pow. Gniezno. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 79.
- Otusz*, pow. Nowy Tomyśl. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. i słuch. prehist. U. P. 1950 : 699.
- Pacholewo*, pow. Oborniki. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. średniow. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 200.
- Pięczkowo*, pow. Środa. Stan. I. Okr. średniow. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 407.
- Podrzecze*, pow. Gostyń. Stan.: z terenu grodziska i podgrodzia. Skorupy i polepa. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr. Stan. Jasnosza i M. Kowiańskiej, słuch. prehist. U. P. 1950 : 550 i 551.
- Popowo*, pow. Inowrocław. Stan. I. Skorupa. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego, mgr. Stan. Jasnosza i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 549.
- Poznań*. Stan. nieoznacz. Ze skarbu srebrnego. Fragm. ozdoby srebrnej z parą stylizowanych

- głów końskich (ryc. 13c). Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 86.
- Poznań - Gołecin*. Stan. VI a. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 279.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. III. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar mgr. L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 320.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar mgr. L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 322.
- Prusinowo*, pow. Śrem. Stan. VI. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar mgr. L. J. Łuki i słuch. prehist. U. P. 1950 : 327.
- Radzim*, pow. Oborniki. Stan.: na prawym brzegu Warty, naprzeciw grodziska na wyspie. Oprawka (?) brązowa. Okr. wczesnohist. (?). Dar dra Włodz. Szafrąńskiego. 1950 : 689.
- Radzim*, pow. Oborniki. Stan.: na prawym brzegu Warty, naprzeciw grodziska na wyspie. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar dra Włodz. Szafrąńskiego. 1950 : 196.
- Radzyń*, pow. Szamotuły. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 592.
- Radzyń*, pow. Szamotuły. Stan. III. Skorupy i fragm. oselki z łupku. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 593.
- Redczyce*, pow. Żnin. Stan. I. Skorupy. Okres wczesnohist. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki 1950 : 578.
- Redczyce*, pow. Żnin. Stan. II. Skorupy. Okres wczesnohist. Bad. urzęd. mgr. L. J. Łuki. 1950 : 597
- Rgielsko*, pow. Wągrówiec. Stan.: przy wzgórzu 106, przy połudn. brzegu jeziora. Skorupy. Okres wczesnohist. i średniow. Dar dra Włodz. Szafrąńskiego. 1950 : 538.
- Rogowo*, pow. Żnin. Stan.: przesmyk między jeziorami. Skorupy. Okr. wczesnohist. i średniow. Bad. urzęd. Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 565.
- Rogowo*, pow. Żnin. Stan.: przesmyk między jeziorami, na południe od wzniesienia przy kościele poklasztornym. Skorupy. Okr. średniow. Bad. Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 569.
- Rumin*, pow. Konin. Stan. K. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 462.
- Rysiny*, pow. Konin. Stan.: wzniesienie wśród łąk, położone na terenie własności Grądzika. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 660.
- Rzgów - Kolonia*, pow. Konin. Stan.: na gruncie gosp. Łuczaka. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 664.
- Santok*, pow. Gorzów. Stan.: z terenu grodziska. Skorupy, glin. ciężarek do sieci, oselka z łupku i polepa. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 391
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. IV. Skorupa. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 104.
- Sierakowo*, pow. Mogilno. Stan. nieoznacz. Fragm. ozdobnej płytki srebrnej. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 109.
- Skórzewo*, pow. Poznań. Stan. III. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar mgr. Z. Hołowińskiej. 1950 : 291.
- Sługocinek*, pow. Konin. Stan. I. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 665.
- Sługocinek*, pow. Konin. Stan. II. Skorupy i kość zwierzęca. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 667.
- Słupia*, pow. Poznań. Stan. I. Skorupy (ryc. 13 d). Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 700.
- Słupy*, pow. Szubin. Stan. nieoznacz. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 122.
- Solec*, pow. Środa. Stan. 1. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. 1950 : 418.
- Solec*, pow. Środa. Stan. 2. Skorupy. Okr. wczesnohistoryczny. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 421.
- Sosnowiec*, pow. Śrem. Stan. II. Skorupy. Okres wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 352.
- Stare Miasto*, pow. Konin. Stan. I. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 669.
- Starygród*, pow. Krotoszyn. Stan.: w ogrodzie proboszczowskim i na cmentarzu. Skorupy. Okres średniow. Dar ks. A. Piszcza z Starogrodu. 1950 : 735.
- Strzyżewice*, pow. Leszno. Stan. I. Skorupy (ryc. 13b) i żużel żel. Okr. wczesnohist. Dar A. Wędzickiego z Leszna. 1950 : 703.
- Strzyżewice*, pow. Leszno. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Wędzickiego z Leszna. 1950 : 705.
- Szczecin*, Stan.: z dziedzińca zamku. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 473.
- Szczepidło*, pow. Konin. Stan. I. Skorupy i przedmiot żel. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 492.

Tablica I.

a

b

c

d

e

a. Poznań - Starolęka. Rdzeń krzemienisty końcowo-paleolityczny z 2 odbitymi odeń odlupkami. — Nucléus en silex avec 2 éclats détachés de lui (paléolithique final).
b. Krobia Stara, pow. Gostyń. Naczynia malowane z okr. halsztackiego. — Vases peints de la période Hallstatt C.
c. Grabonóg, pow. Gostyń. Ogólny widok wnętrza rozkopanego kurhanu z II okr. ep. brązowej. — Vue de l'intérieur d'un tumulus de la II période de l'âge du bronze.
d. Krajanka, pow. Wieluń. — Terra sigillata.
e. Powiat wschowski. Naczynie malowane — District de Wschowa. Vase peint

Tablice II

a

b

c

d

e

f

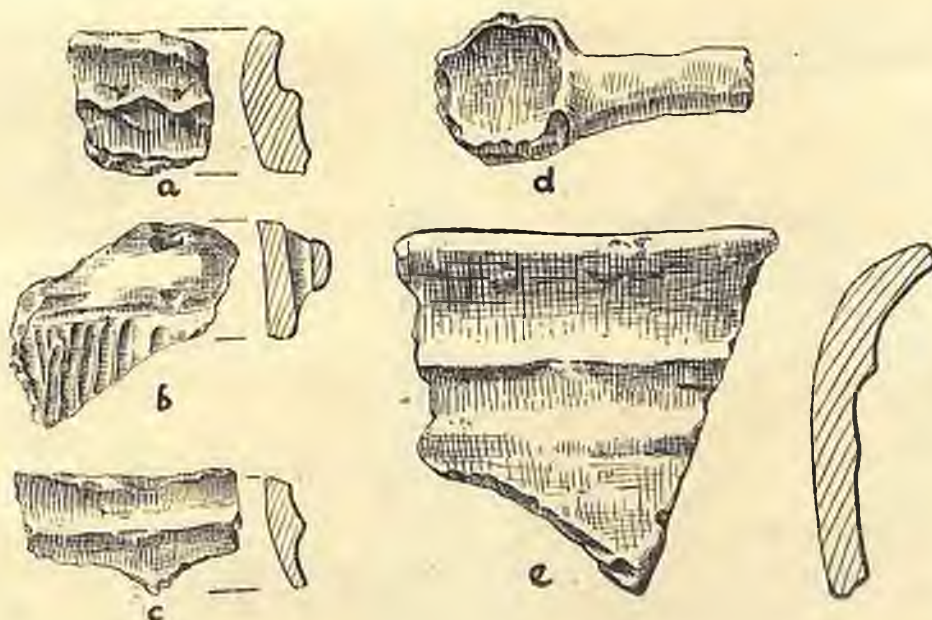
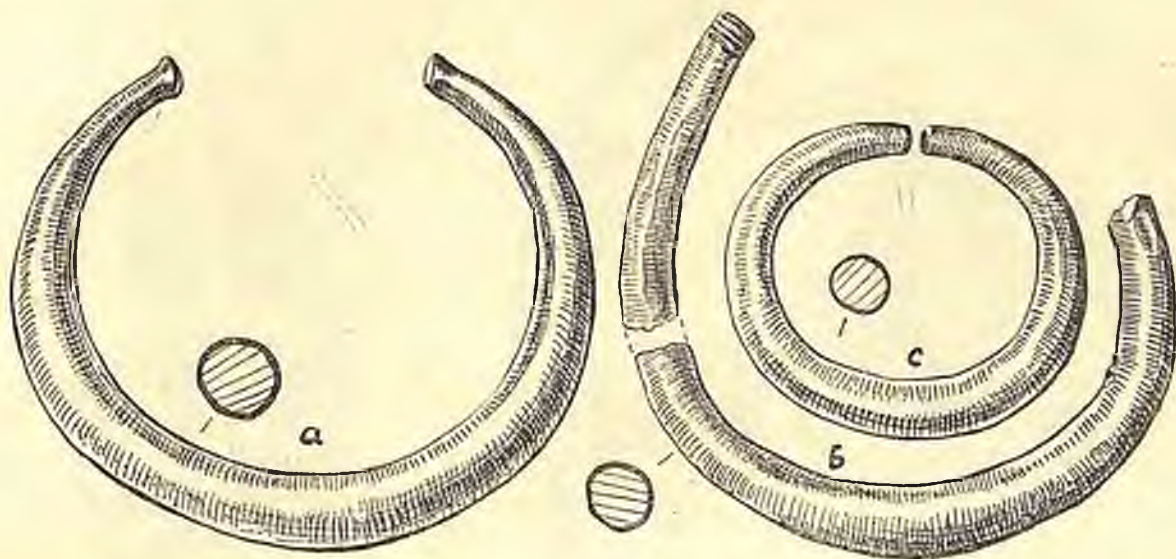
Zabytki wczesnohistoryczne. a. Młodzikowo, pow. Środa. Nóż żel. z gr. 16, b. Żędowo, pow. Szubin. Żel. siekierka z tuleją, c-f. Wesółki, pow. Kalisz. c-d. Placki srebrne, e-f. Ułamki ozdób srebrnych i moneta ze skarbu z XI w. $\frac{2}{3}$ w. n. — Objets protohistoriques. a. Młodzikowo, distr. de Środa. Couteau en fer de la tombe no 16. b. Żędowo, distr. de Szubin, Hache à douille en fer, c-f. Wesółki, distr. de Kalisz. Plaque d'argent du XI-e siècle, c-d. Fragments de lingots en argent, e-f. Fragments de bijoux. $\frac{2}{3}$ gr. nat.

- Śrem*, pow. loco. Stan. VII. Skorupy i kości zwierzęce. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 374.
- Tomice*, pow. Poznań. Stan. II. Skorupa. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 701.
- Trzek*, pow. Środa. Stan. III. Skorupy, dwa noże żel., dwa rylce kościane i kości zwierzęce (ryc. 12a—d, f). Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr Stan. Jasnosza. 1950 : 537.
- Tuczno*, pow. Inowrocław. Stan. nieoznacz. Miniaturowe naczynie glin. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 127.
- Tursko*, pow. Jarocin. Stan. Ia. Dwa kawałki polepy. Okr. wczesnohist. Dar L. Leciejewicza i T. Wiślańskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 724.
- Uścikówiec*, pow. Oborniki. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. L. J. Łuki i mgr Stan. Jasnosza. 1950 : 5.
- Wąsosz*, pow. Szubin. Stan. V. Skorupy, fragm. podkładki kamiennej i fragm. osetki z piaskowca. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 610.
- Wąsosz*, pow. Szubin. Stan. V. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 608.
- Wąsosz*, pow. Szubin. Stan. V. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 613.
- Wesołki*, pow. Kalisz. Stan.: na polu gosp. Olejnika. Naczynie glin. (ryc. 13e) placki, monety i fragm. ozdób srebrnych. Skarb z XI w. Zakup. przez Polskie Towarzystwo Prehistoryczne Zarząd Główny. 1950 : 526. (tabl. IIc—f).
- Wielkie*, pow. Poznań. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar Z. Hołowińskiej, słuch. prehist. U. P. 1950 : 270.
- Wielkie*, pow. Poznań. Stan. IV. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar Z. Hołowińskiej, słuch. prehist. U. P. 1950 : 274.
- Witkowo*, pow. Mogilno. Stan.: na granicy wsi Witkowa i Mirosławic. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 131.
- Witowo*, pow. Środa. Stan. I. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 415.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan. II. Skorupy. Okr. wczesnohist. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 143.
- Wrąbczyn*, pow. Słupca. Stan.: wydma położona na uroczysku Młocin. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 681.
- Wymysłowo*, pow. Gostyń. Stan.: przy grodzisku zw. „Łysa Góra“. Skorupy. Okr. wczesnohist. i średniow. Dar mgr Stan. Jasnosza. 1950 : 570.
- Wyrzysk*, pow. loco. Stan.: na wzgórzu zw. „Czubatka“. Skorupy, kość i ząb zwierzęcy. Okr. wczesnohist. Dar K. Parzyńskiego z Poznania. 1950 : 475.
- Zaborowo*, pow. Śrem. Stan. IV. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar mgr E. Dąbrowskiego. 1950 : 502.
- Zagórw*, pow. Konin. Stan.: uroczysko „Jamnica“. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 688.
- Zagórw*, pow. Konin. Stan.: uroczysko „Żalnik“. Skorupa. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 686.
- Zaniemyśl*, pow. Środa. Stan.: wyspa Edwarda. Skorupy i polepa. Okr. wczesnohist. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 304.
- Zapust*, pow. Szamotuły. Stan. II. Skorupy. Okr. średniow. Dar Koła Stud. Prehist. U. P. i prof. J. Kostrzewskiego. 1950 : 249.
- Żędowo*, pow. Szubin. Stan. II. Ceramika, kości zwierzęce, pół podkowy żel., wędzidło (?) żel., rylce kościane i siekierka żel. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 617. Tabl. IIb.
- Żędowo*, pow. Szubin. Stan. III. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr L. J. Łuki i A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 522.
- Żędowo*, pow. Szubin. Stan. IV. Skorupy. Okr. wczesnohist. Bad. urzęd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 619.
- Żnin*, pow. loco. Stan.: ul. Szkolna. Skorupy. Okr. średniow. Dar Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 626.
- Żółwieniec*, pow. Konin. Stan.: z grodziska. Skorupy. Okr. wczesnohist. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 476.

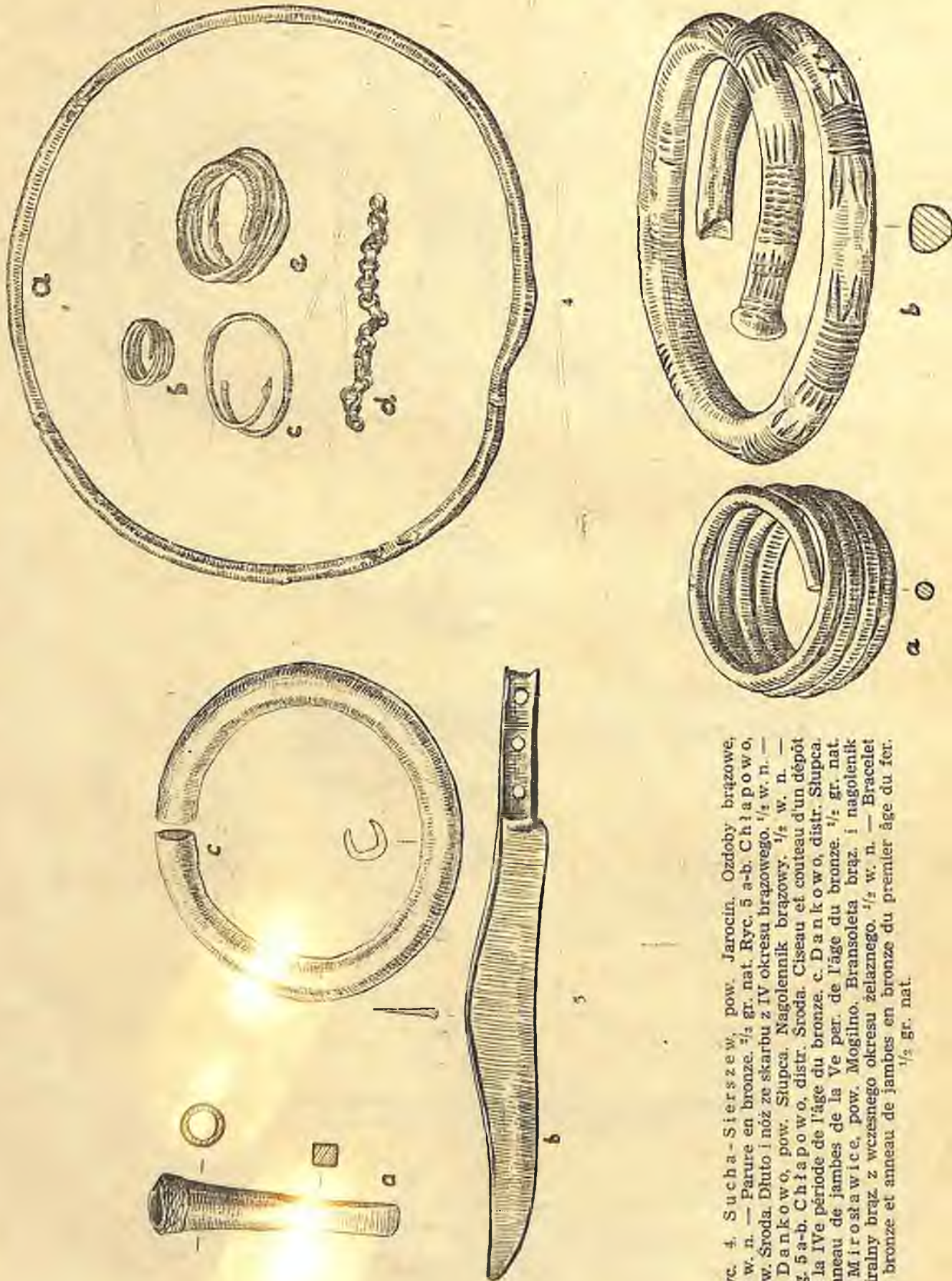
CHRONOLOGIA NIEOZNACZONA

- Gogółkowo*, pow. Żnin. Stan. X. Fragment czaszki ludzkiej. Bad. urzęd. Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego. Kierownictwo Prac w Biskupinie. 1950 : 625.
- Grabonóg*, pow. Gostyń. Stan. III (kurhan). Skorupy. Bad. urzęd. mgr M. Kowiańskiej. 1950 : 758.
- Grodzisko*, pow. Pleszew. Stan.: wzgórze położone na północ od grodziska. Skorupy. Bad. urzęd. mgr L. J. Łuki. 1950 : 283.
- Jaktorowo*, pow. Chodzież. Stan. II. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 707.
- Jaktorowo*, pow. Chodzież. Stan. IV. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 12.
- Kaczeniec*, pow. Czarnków. Stan. V. Skorupy. Bad. urzęd. A. Dymaczewskiego, słuch. prehist. U. P. 1950 : 390.
- Konin-Rumin*, pow. Konin. Stan.: na polu dr Czerwińskiego. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 459.
- Krzyż*, pow. Piła. Stan.: wydma pod lasem, przy szosie do Gorzowa. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 393.

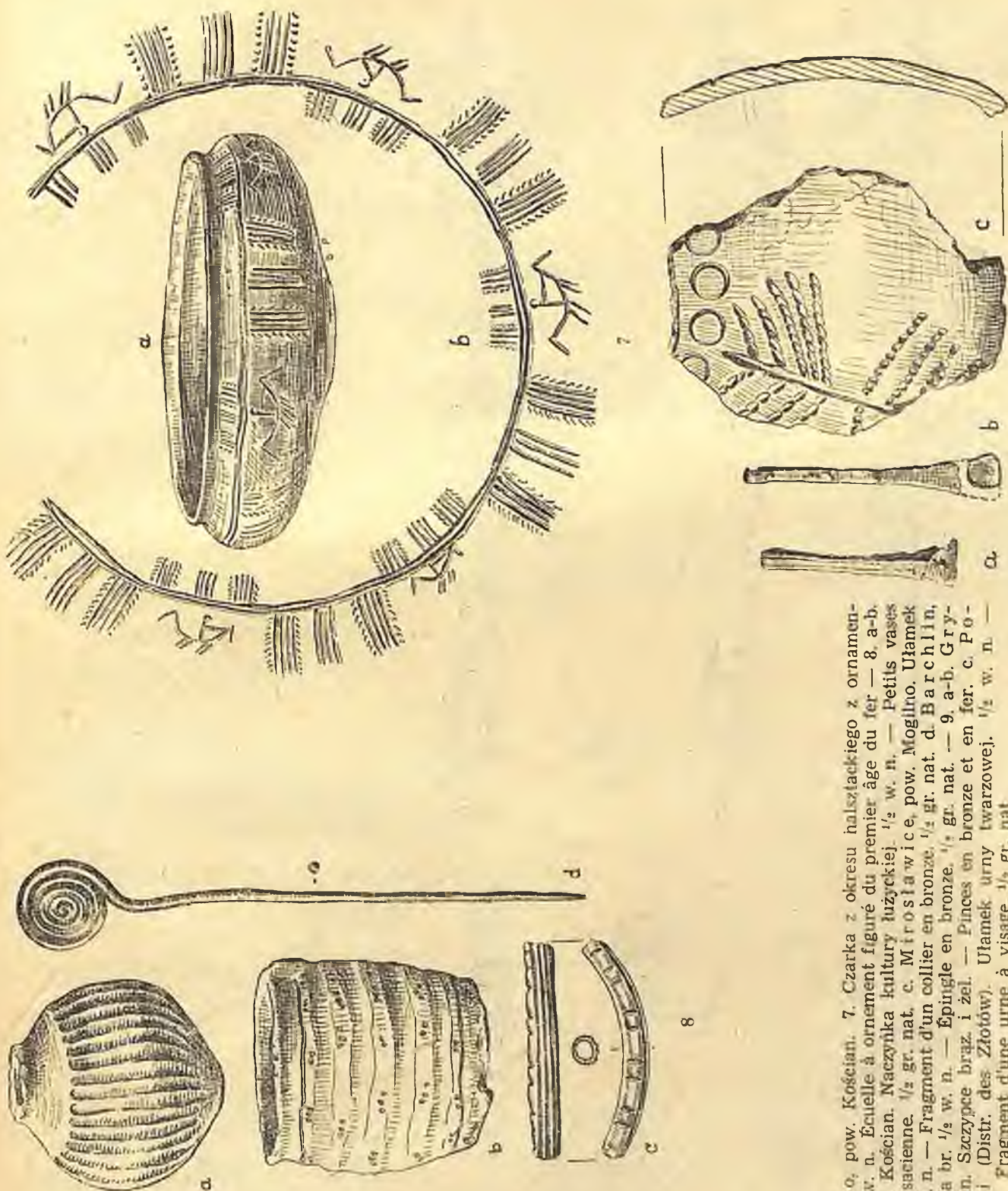
- Laskówiec*, pow. Konin. Stan. I. Skorupa. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 654.
- Ługi*, pow. Śrem. Stan. VII. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 368.
- Osada Konin*. pow. Konin. Stan. nieoznacz. Polepa. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 487.
- Przyborowo*, pow. Szamotuły. Stan. I. Skorupy. Bad. urzęd. prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 559.
- Rudzica*, pow. Konin. Stan.: pole A. Domańskiego. Skorupy. Dar A. Studzińskiego z Konina. 1950 : 658.
- Rybno*, pow. Wągrowiec. Stan.: na półn. zboczu wzgórza 106, 1. Skorupy. Dar mgr M. Kowiańskiej, A. Witkowskiej, J. Żaka, słuch. prehist. U. P. i mgr L. J. Łuki, 1950 : 403.
- Solec*, pow. Środa. Stan. II. Skorupy. Dar prof. J. Kostrzewskiego i słuch. prehist. U. P. 1950 : 353.
- Wielkopolska* — miejscowość nieznana. Dwa przęsłiki glin.. Depozyt. Ze zbiorów prof. Z. Zakrzewskiego. 1950 : 210.

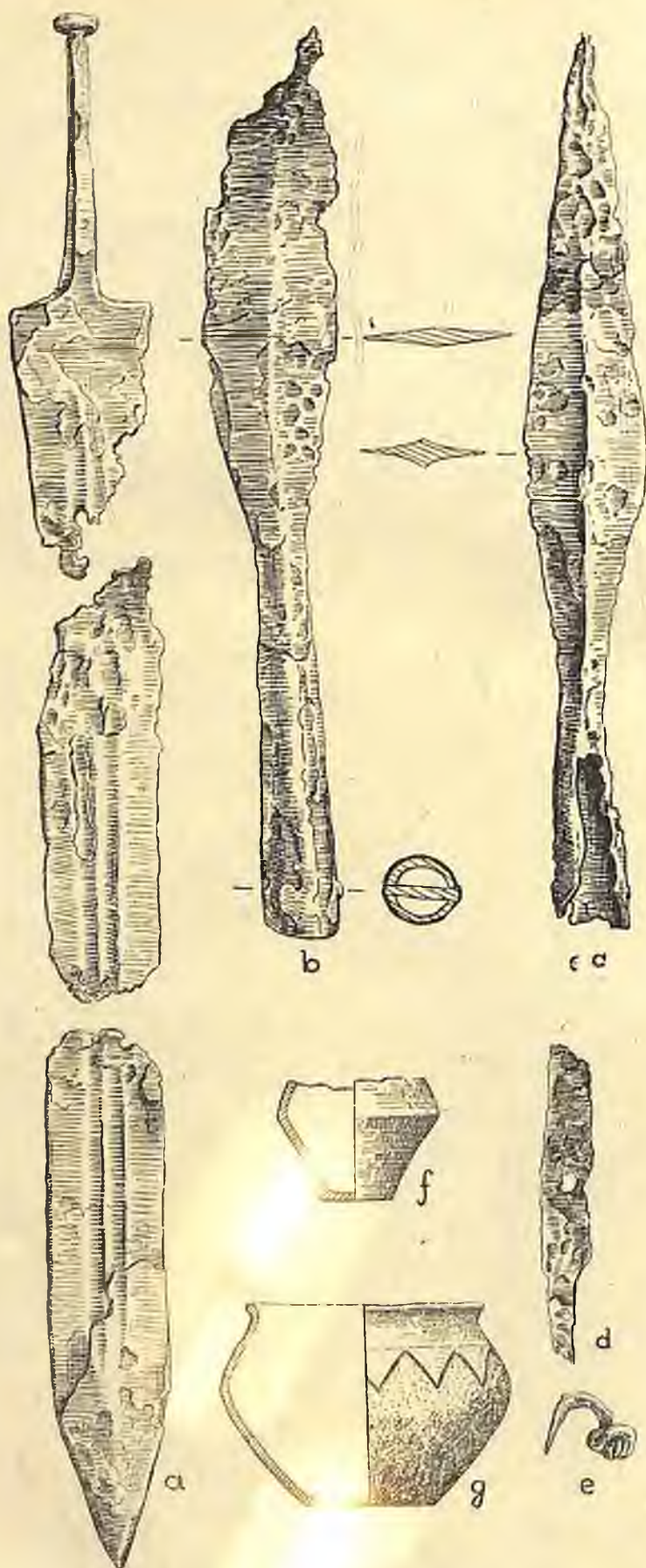
Ryc. 1. Gizewo, pow. Mogilno. Mezolityczny grot rogowy. $\frac{1}{2}$ w. n. — Pointe de corne mésolithique. $\frac{1}{2}$ gr. nat. 2. Mirosławice, pow. Mogilno. Skarb z I okr. epoki brązowej. $\frac{1}{2}$ w. n. — Dépôt du I âge du bronze. $\frac{1}{2}$ gr. nat. Ułamki naczyń z II okr. epoki brąz. a. Golina, pow. Konin, b-d. Szczepidło, pow. Konin, e. Osada Konin. $\frac{1}{2}$ w. n. — Tesson de la IIe période de l'âge du bronze. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

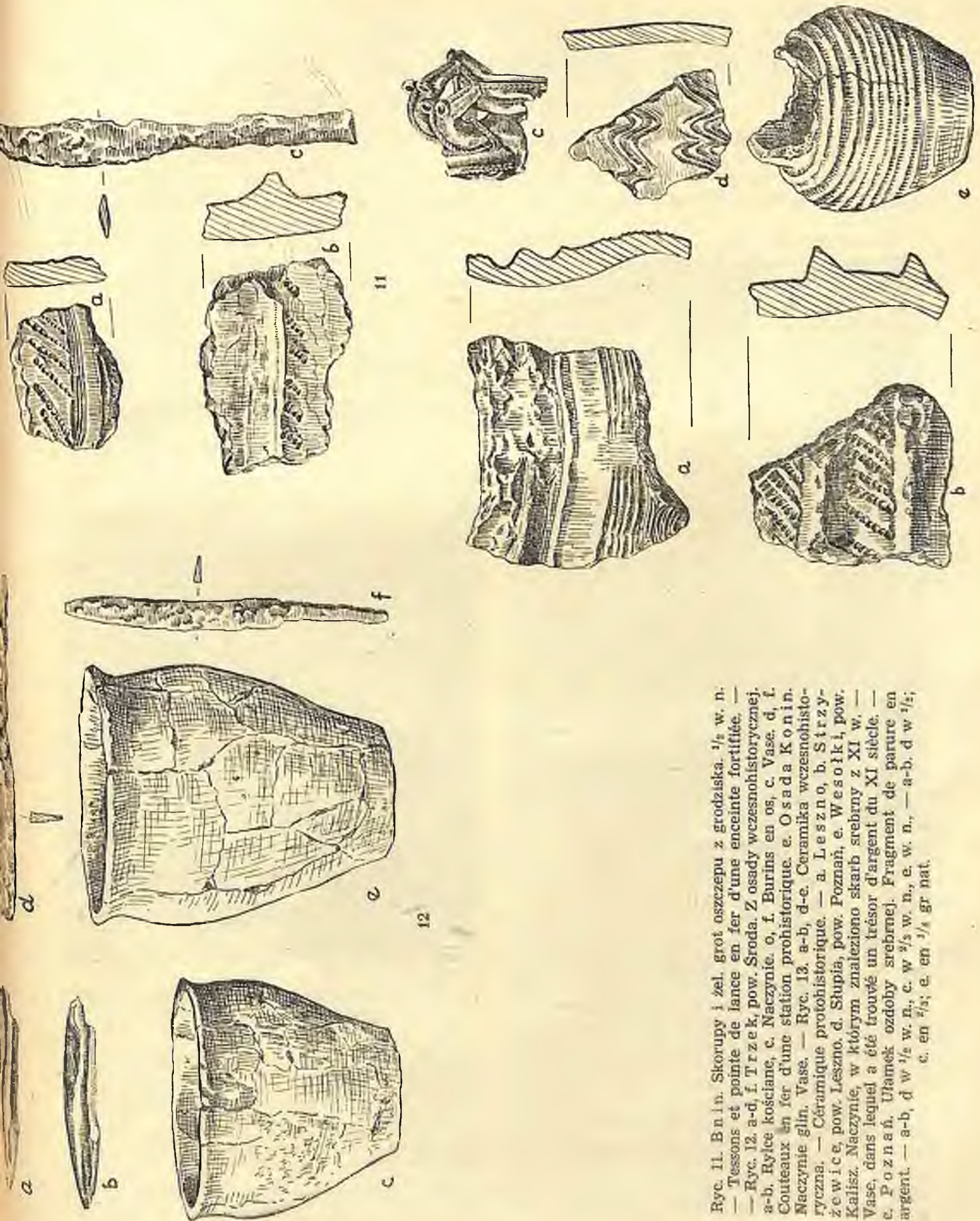
Ryc. 4. Sucha-Siersze w, pow. Jarocin. Ozdoby brązowe, $\frac{1}{2}$ w. n. — Parure en bronze, $\frac{1}{2}$ gr. nat. Ryc. 5 a-b. Chłapowo, pow. Środa. Dłuto i nóż ze skarbku z IV okresu brązowego, $\frac{1}{2}$ w. n. — c. Dankowo, pow. Słupca. Nagolennik brązowy, $\frac{1}{2}$ w. n. — Fig. 5 a-b. Chłapowo, distr. Środa. Ciseau et couteau d'un dépôt de la IVe période de l'âge du bronze. c. Dankowo, distr. Słupca. Anneau de jambes de la Ve per. de l'âge du bronze, $\frac{1}{2}$ gr. nat. 6. Mirosławice, pow. Mogilno. Bransoleta brąz. i nagolennik spiralny brąz. z wczesnego okresu żelaznego, $\frac{1}{2}$ w. n. — Braccllet en bronze et anneau de jambes en bronze du premier âge du fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Ryc. 7. Siekówkó, pow. Kościan. 7. Czarka z okresu halszackiego z ornamentem figuralem. $\frac{1}{2}$ w. n. Écuille à ornement figuré du premier âge du fer — 8. a-b. Siekówkó, pow. Kościan. Naczynka kultury luzyckiej. $\frac{1}{2}$ w. n. — Petils vases de la civilisation lusacienne. $\frac{1}{2}$ gr. nat. c. Mirosławice, pow. Mogilno. Ułamek naszyjnika br. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fragment d'un collier en bronze. $\frac{1}{2}$ gr. nat. d. Barcłlin, pow. Kościan. Szpila br. $\frac{1}{2}$ w. n. — Épingle en bronze. $\frac{1}{2}$ gr. nat. — 9. a-b. Gryżyna, pow. Kościan. Szczytce brąz. i żel. — Pinces en bronze et en fer. c. Powiat zlotowski (Dist. des Złotów). Ułamek urny twarzowej. $\frac{1}{2}$ w. n. — Fragment d'une urne à visage. $\frac{1}{2}$ gr. nat.

Ryc. 10 a-c. Tuczno, pow. Inowrocław. Miecz żel. $\frac{1}{3}$ w. n. 2. Żel. groty oszczepów, nóż żel. i ułamek zapinki żel. $\frac{1}{2}$ w. n. — Epée de fer ($\frac{1}{3}$ gr. nat.), 2 Pointes de lances, couteau et fragment de fibule, tout en fer. $\frac{1}{2}$ gr. nat.
f. Oksywie, pow. Wejherowo. Naczynko gliniane. $\frac{1}{3}$ w. n. — Petit vase. $\frac{1}{3}$ gr. nat., g. Słomowo, pow. Oborniki. Popielnica. $\frac{1}{6}$ w. n. — Urne $\frac{1}{6}$ gr. nat.

Ryc. 11. B.n.in. Skorupy i żel. grot oszczepu z grodziska. $\frac{1}{2}$ w. n. — Tessons et pointe de lance en fer d'une enceinte fortifiée. — Ryc. 12. a-d, f. Trzek, pow. Sroda. Z osady wczesnohistorycznej. a-b. Ryłce kościane, c. Naczynie, o, f. Burins en os, c. Vase, d, f. Couteaux en fer d'une station protohistorique. e. Ośada Konin. Naczynie glin. Vase. — Ryc. 13. a-b, d-e. Ceramika wczesnohistoryczna. — Céramique protohistorique. — a. Leszno, b. Strzyżewice, pow. Leszno, d. Stupia, pow. Poznań, e. Wesołki, pow. Kalisz. Naczynie, w którym znaleziono skarb srebrny z XI w. — Vase, dans lequel a été trouvé un trésor d'argent du XI siècle. — c. Poznań. Ułamek ozdoby srebrnej. Fragment de parure en argent. — a-b, d w $\frac{1}{2}$ w. n., e. w $\frac{2}{3}$ w. n., e. w. n., — a-b, d w $\frac{1}{2}$; e. en $\frac{2}{3}$; e. en $\frac{1}{4}$ gr nat.

Bogdan Kostrzewski

Sprawozdanie z działalności Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w roku 1950

Rapport sur l'activité du Musée Archéologique de Poznań en 1950

1. Organizacja Muzeum

Formalne przejęcie Muzeum Archeologicznego w Poznaniu przez Ministerstwo Kultury i Sztuki z rąk Poznańskiego Wojewódzkiego Związku Samorządowego nastąpiło w dniu 17 grudnia 1949 r. Faktycznie jednak Muzeum przeszło pod zarząd Ministerstwa dopiero z dniem 1 stycznia 1950 r. Z tą chwilą też dokonano zmiany dotychczasowej nazwy: Muzeum Prehistoryczne na Muzeum Archeologiczne i nadano mu charakter jednostki autonomicznej, podległej bezpośrednio Ministerstwu Kultury i Sztuki.

Przejęcie Muzeum pod zarząd państwowy umożliwiło przede wszystkim wydatne powiększenie liczby personelu, którego niedostatek hamował dotychczas pełny rozwój tej instytucji. W ciągu roku 1950 zaangażowano ogółem 17 nowych pracowników, w tym 7 naukowych, 2 pomocnicze siły naukowe i 8 pracowników administracyjnych wzgl. gospodarczych. Ponadto na etacie Muzeum znajdował się personel wystaw objazdowych, złożony z kierownika i pomocnika. Pod koniec okresu sprawozdawczego Muzeum zatrudniało ogółem 38 stałych pracowników, tj. przeszło 100% więcej, niż w roku poprzednim.

Na czele Muzeum — jak w latach ubiegłych — stał dyrektor prof. dr Józef Kostrzewski, a zastępcą jego był nadal dr Bogdan Kostrzewski. Personel naukowy składał się ponadto z 10 pracowników, w tym jednak ośmiu, będących jednocześnie w trakcie studiów uniwersyteckich. Pomocniczy personel naukowy liczył 8 osób, administracyjny wzgl. gospodarczy — 18 osób. Administracją Muzeum zajmował się Bolesław Kubiak, długoletni kierownik wydziału finansowego P. W. Z. S. Utworzenie etatu kierownika administracyjnego odciążyło wydatnie dyrekcję Muzeum, która mogła teraz poświęcić więcej uwagi sprawom naukowym. Personel administracyjny składał się ponadto: z sekretarki — Wandy Kozubskiej, maszynistki — Stefanii Kowalskiej, która zajmowała się też administracją wydatków w Muzeum, magazyniera — Alfonsa Kozubskiego i woźnego Stefana Stanisławska. Księgowość pro-

wadziła Bożena Zielińska. Nad porządkiem w Muzeum czuwała Pelagia Marciniakowa.

W okresie sprawozdawczym Muzeum utrzymywało następujące działy: 1. dział wystaw (wystawa stała i wystawy objazdowe), 2. magazyny naukowe, 3. bibliotekę, 4. archiwum naukowe, 5. pracownię inwentaryzacyjną i katalogową, 6. pracownię pomocniczo-naukową (rekonstruktorską, konser-

Ryc. 1. Pracownia inwentaryzacyjno-katalogowa
Fig. 1. Atelier d'inventarisation et du catalogue

watorską, fotograficzną i rysowniczą), 7. pracownię techniczno-gospodarczą (stolarską, ślusarską i malarską) 8. biuro i księgowość.

Podstawą gospodarki finansowej Muzeum w okresie sprawozdawczym był budżet roczny, zamykający się po stronie rozchodów kwotą 518.070,78 zł, która przewyższa o przeszło 100% kwotę wydatków z roku poprzed-

niego. Składają się na nią następujące wydatki: wystawy — 56.647,13 zł, wydawnictwa — 79.028,34 zł, prace wykopaliskowe — 35.142,39 zł oraz wydatki personalne i pozostałe wydatki rzeczowe — 347.252,92 zł.

Pomieszczenia muzealne powiększyły się w r. 1950 jedynie o barak murowany kryty dachem drewnianym, o powierzchni ok. 35 m², wybudowany sposobem gospodarczym przez pracowników Muzeum na tyłach posesji przy ul. Mielżyńskiego 27/29. W baraku tym umieszczono skrzynie, wełnę drzewną itp. materiały, przeniesione tu z piwnicy, którą w części trzeba było przeznaczyć na magazyn naukowy.

2. Zbiory

Stale wzrastające zbiory Muzeum wymagały reorganizacji magazynów naukowych. Dzięki uzyskaniu w r. 1949 nowego pomieszczenia w lewym skrzydle gmachu na II piętrze można tam było zainstalować zabytki z dużych cmentarzysk z okresu późnolateńskiego i rzymskiego¹⁾. Równocześnie w sąsiednim magazynie zabytków z okresu wczesnohistorycznego przystąpiono do wymiany różnego rodzaju szaf, niepraktycznych i zajmujących dużą przestrzeń, na jednolite regały drewniane, w które zaopatrzone są już wszystkie niemal magazyny naukowe (z wyjątkiem magazynu na IV piętrze). Ponadto w ramach zobowiązania 1-majowego pracownicy naukowcy Muzeum przenieśli zabytki z cmentarzyska kultury „łużyckiej“ w Laskach, w pow. kępińskim, z magazynu na III piętrze do piwnicy, opróżnionej w części na ten cel, co umożliwiło reorganizację tego bardzo przeładowanego magazynu.

Dzięki powiększonej liczbie personelu naukowego można było także rozszerzyć ściślej niż dotąd opiekę nad magazynami naukowymi. Magazynem zabytków z epoki kamiennej zajmowała się w okresie sprawozdawczym Mieczysława Kowiańska przy pomocy Tadeusza Wiślańskiego, który ponadto pełnił funkcje instruktora społeczno-oświatowego; magazynem zabytków z I i II okresu epoki brązowej oraz zabytków brązowych i żelaznych opiekowała się Maria Piaszykówna; magazyn zabytków kultury łużyckiej powierzono opiece Stanisława Kurnatowskiego oraz Marii Gajewskiej i Aleksandra Dymaczewskiego; kustoszem magazynu zabytków kultury pomorskiej był mgr Leon Jan Łuka, a magazynu zabytków z okresu późnolateńskiego i rzymskiego — dr Bogdan

¹⁾ Większość regałów do tego magazynu wykonano już w roku poprzednim.

Kostrzewski przy pomocy mgra Stanisława Jasnosza i Krystyny Przewoźnej, którzy opiekowali się również archiwum naukowym; magazynem zabytków z okresu wczesnohistorycznego zajmował się Edward Dąbrowski.

Do inwentarza zabytków wpisano w okresie sprawozdawczym ogółem 768 pozycji. Jest to bezsprzecznie największa dotychczas liczba zabytków, zgromadzonych w ciągu

Ryc. 2. Pracownia rekonstruktorska
Fig. 2. Atelier de reconstruction

jednego roku. Znaczna ich część pochodzi z badań urzędowych Muzeum, reszta składa się z darów i depozytów. Zakupów w r. 1950 nie dokonano. Do najcenniejszych nabytków należą m. in.: z końcowego paleolitu — rdzeń krzem. z odłupanymi od niego dwoma odłupkami (Poznań-Starołęka); z mezolitu — grot kościany (Giżewo, pow. mogileński); z I i II okresu epoki brązowej — 2 naramienniki brązowe i bransoleta brąz. (Miroslawice, pow. mogileński); kilka fragmentów naczyń glinianych i fragment łyżki glin. (Golina, Szczepidło i Osada Konin, pow. koniński); z kultury „łużyckiej“ — naszyjnik, pierścionek, 2

bransolety i łańcuszek brąz. (Sucha-Sieraszew, pow. jarociński — III okr. epoki brąz.), skarb złożony z 47 przedmiotów brązowych (Poznań-Staroleka); dłuto i nóż brąz. (Chłapowo, pow. średzki); naramiennik brązowy (Dankowo, pow. koniński — IV i V okr. epoki brąz.); bogaty skarb brąz. (Uścikowiec, pow. oborniki — przełom V okr. epoki brąz. i wczesnego okresu żel.); naczynie glin. zdobione ornamentyką figuralną i 2 inne naczynia zdobione (Siekówko, pow. kościański); 3 naczynia malowane (Krobia Stara, pow. gostyński i miejscow. nieznaną, pow. wschowski); bransoleta, nagolennik i fragment naszyjnika brąz. pustego wewnątrz (Miro-

miasto); żel. grot oszczepu (Bnin, pow. śremski); 2 naczynia ręcznie lepione i obtaczane (Trzek, pow. średzki i Osada Konin, pow. koniński). Cennych zespołów zabytków dostarczyły również systematyczne badania wykopaliskowe, przeprowadzone na kurhanie z II okr. epoki brąz. w Grabonogu, w pow. gostyńskim, w osadzie bagiennej z wczesnego okresu żelaznego w Żędowie, w pow. szubińskim i na terenie cmentarzyska z późnego okresu lateńskiego i rzymskiego w Młodzikowie, w pow. średzkim.

W okresie sprawozdawczym kontynuowano również katalog kartkowy nabytków z roczników: 1947 (nr 59—644), 1948 (nr

Ryc. 3. Pracownia konserwatorska
Fig. 3. Atelier de conservation

sławice, pow. mogiłański); szpila brąz. z tarczką spiralną (Bnin, pow. średzki); dłuto żel. (Zalesie, pow. szubiński) — wszystkie zabytki z okresu halsztackiego; z kultury pomorskiej — szczytce brąz. i żelazne (Gryżyna, pow. kościański), fragment popielnicy glin. zdobionej inkrustacją (miejsc. nieznaną, pow. złotowski); z okresu rzymskiego: zrekonstruowane naczynie „terra sigillata“ (Krajanka, pow. wielkiński); miecz, 2 groty oszczepów, nóż itp. (Tuczno, pow. inowrocławski); z okresu wczesnohistorycznego — skarb srebrny w naczyniu glin. złożony z placzków, ułamków ozdób i jednej monety (Wesołki, pow. kaliski), fragment ozdoby srebrnej ze stylizowaną parą gąsienic (Poznań-

71—305) i 1949 (nr 73—549) oraz zapoczątkowano katalog nabytków z r. 1941 (nr 1—1.000) i 1943 (nr 1—1.910). Ogółem więc wypełniono w tym czasie 4.205 kart katalogowych i wykonano kilkaset rysunków do dalszych kart. Pracownią inwentaryzacyjno-katalogową kierował kustosz mgr Leon Jan Łuka wspólnie z zastępcą swym mgr Stanisławem Jasnoszem przy pomocy wyż. wymienionego personelu naukowego i Wincentego Kłosowskiego, który zajmował się cechowaniem zabytków.

Podobnie jak w latach poprzednich także i w r. 1950 zbiory Muzeum były przedmiotem studiów nie tylko archeologów polskich, ale również zagranicznych. Wśród gości za-

granicznych wymienić należy: wybitnego historyka czeskiego dr Filipa, prof. Uniwersytetu Karola w Pradze, dr Georghi Georgiewa, dyr. Narodowego Muzeum Archeologicznego w Sofii, doc. dr J. Böhma, dyr. Państwowego Instytutu Archeologicznego w Pradze, dr J. Poulíka, dyr. Państw. Instytutu Archeolog. w Brnie i dr I. Borkowskiego, kierownika prac wykopaliskowych na Hradczanach.

3. Biblioteka

Dzięki wymianie wydawnictw, prowadzonej z pokrewnymi instytucjami naukowymi w Polsce i zagranicą, biblioteka Muzeum powiększyła się w r. 1950 o dalszych 251 tomów i liczyła pod koniec okresu sprawozdawczego ogółem 6.813 tomów, w tym 2.632 dzieła, 2.597 czasopism i 1.584 odbitek. Wymianę tę prowadzono z następującymi instytucjami:

w POLSCE:

Kraków

Polska Akademia Umiejętności
Studium Słowiańskie U. J.

Lublin

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze

Poznań

Instytut Zachodni
Pozn. Towarzystwo Przyjaciół Nauk
Red. „Roczników Historycznych“

Warszawa

Państwowe Muzeum Archeologiczne
Towarzystwo Naukowe Warszawskie
Towarzystwo Miłośników Historii

Wrocław

Red. „Archeologii“
Wrocławskie Towarzystwo Naukowe

ZA GRANICĄ:

Anglia

London

University of London, School of Slavonic
and East European Studies
Society of Antiquaries of London
Royal Anthropological Institute
British Museum Department of Printed
Books

Liverpool

The Prehistoric Society

Austria

Wien

Urgeschichtliches Institut d. Univers. Wien

Bulgaria

Sofia

Institut Archéologique Bulgare

Czechosłowacja

Bratislava

Slovenská Akadémia Vied a Umeni

Brno

Moravske Zemske Museum

Praha

Museum Hl. M. Prahy. Praveke oddělení
Prehistorický Ustav Karlovy University
Společnost' Československých Prehistoriků
Společnost' Přatel Starožitnosti

Turčiansky sv. Martin

Matica Slovenska

Muzeálna Slovenská Spoločnosť

Dania

København

Société Royale des Antiquaires du Nord

Finlandia

Helsinki

Suomen Muinaismuistoyhdistys

Francja

Paris

Société Préhistorique Française

Niemcy

Halle

Landesmuseum für Vorgeschichte

Norwegia

Oslo

Universitetets Oldsaksamling

Rumunia

Eucurești

Museul National de Antichitati

Szwajcaria

Frauenfeld

Schweizerische Gesellschaft für Urgeschichte

Zürich

Schweizerisches Landesmuseum

Szwecja

Lund

Lunds Universitets Historiska Museum

U. S. A.

New York

American Museum of Natural History

Włochy

Bordighera

Instituto di Studi Liguri

Firenze

Rivista di Scienze Preistoriche

Z. S. R. R.

M o s k w a

Akademia Nauk S. S. S. R.

Fundamentalnaja Bibl. Obszczestwiennych
Nauk

Kabinet Sławianowiedienija

Biblioteka S. S. S. R. im. W. J. Lenina

cząc licznych studentów i pracowników naukowych Muzeum. Biblioteka czynna była codziennie oprócz niedziel i świąt w godzinach od 8—21. Zajmowała się nią bibliotekarka Antonina Babsiowa przy pomocy Mariana Habera (od 1. IV. 1950) pod kierunkiem prof. J. Kostrzewskiego.

Ryc. 4. Fragment wystawy objazdowej „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego“.

Fig. 4. Fragment de l'exposition ambulante „L'Art préhistorique“

W ramach prac katalogowych kontynuowano nadal katalog książkowy (od nr 1.065—4.136) i uzupełniono nowymi nabytkami alfabetyczny katalog kartkowy oraz katalog rzeczowy, który z końca r. 1950 liczył już 173 hasła. W zakresie poszczególnych bibliotek niestety nie nastąpiło w okresie sprawozdawczym żadna zmiana, przez co pogłębiły się jeszcze istniejące już przedtem trudności wobec stałego przyrostu księgozbioru. Dopiero pod koniec roku 1950 na skutek przeniesienia biblioteki Instytutu Prehistorycznego U. P., połączonej dotychczas z księgozbiorem Muzeum, do własnych pomieszczeń przy ul. Kantaka 4, uzyskano nieco niezbędnej przestrzeni.

W r. 1950 z biblioteki Muzeum korzystali nadal głównie archeolodzy i to nie tylko z Poznania, ale także z innych ośrodków uniwersyteckich w Polsce. Wrekwencja korzystających z niej w tym czasie wynosiła przeciętnie ok. 40 osób miesięcznie, nie li-

4. P r a c o w n i e

Wszystkie pracownie, uruchamiane stopniowo w latach ubiegłych, czynne były także w okresie sprawozdawczym. Jedne z nich związane były z działalnością naukowo-badawczą Muzeum (rekonstruktorska, konserwatorska, fotograficzna i rysownicza), inne zajmowały się uzupełnianiem lub odnawianiem inwentarza i pomieszczeń muzealnych (stolarska, ślusarska i malarska).

W pracowni rekonstruktorskiej uzupełniono lub zrekonstruowano z ułamków ok. 600 okazów ceramicznych, z których znaczna część pochodziła z badań systematycznych Muzeum, tj. z cmentarzysk w Sokołowicach, Wymysłowie i w Młodzikowie oraz z cmentarzyska w Mrowinie, badanego jeszcze przed r. 1939. Kierownictwo tej pracowni spoczywało nadal w doświadczonych rękach Aleksiego Waligórskiego, który zajmował się również szkoleniem praktycznym w tym za-

kresie nowo zaangażowanych pracowników: Wacława Ratajczaka (od r. 1945), Wiktora Bromskiego (od r. 1948) i Józefa Judzińskiego (od stycznia 1950 r.).

Pracownię konserwatorską, prowadzoną przedtem przez Władysława Maciejewskiego — laboranta Instytutu Prehistorycznego U. P., przejął w r. 1950 Kazimierz Parzyński. W okresie sprawozdawczym poddano konserwacji ok. 600 zabytków żelaznych w większości pochodzących z badań wykopalisko-

ratami fotogr. kliszowymi 9×12, aparatem fotogr. „Welti“ na film 4,5×6, aparatem ma-
łooobrazkowym „Exacta“ wraz z teleobiektywem i podobnym aparatem „Praktiflex“, rzutnikiem 6×6, 4 światłomierzami „Sixtus“, statywami metalowymi itp. oraz epi-
diaskopem.

W tym czasie wykonano kilkaset zdjęć i reprodukcji fotograficznych, ponad 1.000 odbitek, ok. 100 przeźroczy i ponad 100 powiększeń fotograficznych do wystawy objaz-

Ryc. 5. Wystawa objazd. „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego“.
Plansza 6 i 7.

Fig. 5. L'exposition ambulante „L'Art préhistorique“. Planche 6 et 7

wych w Wymysłowie. Ponadto w pracowni tej wykonano kopie ceramiki oraz zabytków krzemiennych i brązowych dla Muzeum Kujawskiego we Włocławku i dla własnych wystaw (stałej i objazdowej). Na uwagę zasługuje fakt, że w okresie sprawozdawczym dokonano w pracowni szereg udanych prób, mających na celu zastąpienie sody kaustycznej w procesie elektrolitycznej konserwacji żelaza innymi chemikaliami, tańszymi i łatwiejszymi do uzyskania.

Pracownię fotograficzną uzupełniono w r. 1950 nowym sprzętem, a mianowicie: 2 apa-

dowej. Pozatem kontynuowano inwentarz klisz fotograficznych (od nr 6.811—7.131). Wszystkie te prace wykonywała nadal Zofia Płociennikowa.

W łączności z działalnością naukowo-badawczą Muzeum znajdowała się również pracownia rysownicza pod kierunkiem Ferdynanda Neji, która wykonywała rysunki do katalogu zabytków i do publikacji, oraz szkice, plany, mapy itp. prace wchodzące w zakres jej specjalności.

Dzięki kredytom, przyznanych przez Naczelną Dyрекcję Muzeów w ramach budżetu

na r. 1950, można było także wyposażyć w nowy sprzęt pracownie techniczno-gospodarcze. M. in. do pracowni stolarskiej zakupiono tokarkę i heblarkę elektryczną oraz wiele narzędzi, pracownię ślusarską zaopatrzone w gwintownicę, aparat acetylenowy do spawania, nóż do cięcia blachy, wiertarkę elektryczną itp., a pracownię malarską wyposażono w odpowiednie narzędzia i zapas materiałów malarskich.

wał je ślusarz-mechanik Melchior Paterski, który pełnił również obowiązki szofera²⁾.

W r. 1950 uruchomiono też pracownię malarską, dzięki czemu można było odświeżyć piwnice, wykonać wszystkie prace malarskie związane z wystawą objazdową, zakonserwować okna oraz odnowić meble i sprzęt muzealny. Prace te wykonał Walenty Nowaczyk.

Ryc. 6. Wystawa objazd. „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego”.
Plansza 9 i 10.

Fig. 6. L'exposition ambulante „L'Art préhistorique”. Planche 9 et 10

Pracownia stolarska nadal zajmował się Władysław Ciwacki przy pomocy Leona Dudzińskiego wykonała w okresie sprawozdawczym 32 plansze i 8 gablot do wystawy objazdowej i pokrycie baraku wybudowanego na tyłach budynku muzealnego, zakończyła montowanie regałów w magazynie naukowym zabytków z okresu późnolateńskiego i rzymskiego na II piętrze, a nadto uzupełniała lub naprawiała sprzęt muzealny.

Pracownia ślusarska wykonała stojaki i okucia metalowe do wystawy objazdowej, wózek ręczny, oraz przeprowadziła gruntowny remont samochodu i pomniejsze prace wchodzące w zakres jej czynności. Wykony-

3. Działalność naukowo-badawcza.

Podobnie jak w latach poprzednich także i w okresie sprawozdawczym działalność naukowo-badawcza Muzeum polegała przede wszystkim na badaniach terenowych. Miały one trojaki charakter: badań powierzchniowych, nie wymagających większych wkładów finansowych lecz dostarczających cennych materiałów do poznania osadnictwa przedhistorycznego, systematycznych badań wykopaliskowych, przedsięwziętych na określonych z góry obiektach oraz doraźnych ba-

²⁾ Drugi szofer — Bronisław Fähnrich — został zwolniony z dn. 31. VIII. tego roku.

dań ratunkowych zabytków przypadkowo odkrytych lub zagrożonych zniszczeniem.

Badania powierzchniowe przeprowadzono w roku 1950 w blisko 50 miejscowościach na terenie 19 powiatów, tj.: czarnkowskiego (Kaczeniec, Rosko), gostyńskiego (Grabonóg, Krobia Stara, Podrzecze), inowrocławskiego (Gocanowo, Gocanów-

le), wieluńskiego (Kraszewice, Smolarnia), wolsztyńskiego (Karpicko), wrzesińskiego (Orzechowo), wschowskiego (Wygnańczyce) i żnińskiego (Gogółkowo, Żnin).

Systematyczne badania wykopaliskowe przeprowadzono na czterech obiektach. W Grabonogu w pow. gostyńskim Miecz-

Ryc. 7. Wystawa objazd. „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego“.
Plansza 18.

Fig. 7. L'exposition ambulante „L'Art préhistorique“. Planche 18

ko, Ostrówek n/Gopłem, Popowo), jarcinińskiego (Grodzisko, Pacanowice, Tursko), kaliskiego (Akacyjki—Firginy, Piłat [Oszczywilk], Żydów), kościańskiego (Naclaw, Trzebidza), leszczyńskiego (Łoniewo, Osieczna), obornickiego (Niemieczkowo, Uścikowiec), poznańskiego-miejskiego (Poznań-Starołęka), szamotulskiego (Gałowo, Myszkowo, Przyborowo, Przyborówko, Radzyń), szubińskiego (Mąkoszyn, Nowy Świat, Redczyce, Sobiejuchy, Wąsosz, Żędowo), średzkiego (Bronisław, Gułtowy, Krępa, Pięczkowo, Solec, Trzek, Witowo), śremskiego (Gądki), tureckiego (Wielopo-

ślawa Kowiańska zbadala w czasie od 6. IX.—7. XI. kurhan z drugiego okresu epoki brązowej o średnicy ok. 20 m i wysokości ok. 2 m. Badania te, w których brał udział także Władysław Maciejewski — laborant Instytutu Prehistorycznego U. P., finansowało Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie³⁾. W Żędowie w pow. szubińskim mgr Leon Jan Łuka i mgr Stanisław Jasnosz zbadali w czasie od 28. VIII. — 8. X. osadę rybacką kultury „łużyckiej“ z wczesnego okresu żelaznego, odkrytą przypadkowo przez rolnika Pawła Prybińskiego w r. 1947⁴⁾.

³⁾ „Z otchłani wieków“, r. XX, str. 30.

⁴⁾ „Z otchłani wieków“, r. XIX, 188—189.

W Młodzikowie : pow. średzkim Stanisław Kurnatowski i Aleksander Dymaczewski w czasie od 8. V. — 8. VII. zakończyli badania cmentarzyska kultury wenedzkiej z późnego okresu lateńskiego i z okresu rzymskiego, zapoczątkowane w r. poprzednim, odkrywając ogółem 252 groby⁵⁾ a Lech Leciejewicz zbadał 23 groby na pobliskim wczesnośredniowiecznym cmentarzysku rze-

Doraźne badania ratunkowe przeprowadzono następujących miejscowościach: w Grabonogu w pow. gostyńskim, w żwirowisku sąsiadującym z wyżej wspomnianym kurhanem Mieczysława Kowiańska wyeksplowowała 5 grobów szkieletowych pochodzących prawdopodobnie z wczesnej epoki brązowej⁶⁾. W Biedrusku w pow. poznańskim Maria Piaszykówna zabezpieczyła grób popielnicow-

Ryc. 8. Wystawa objazd. „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego“.
Plansza 27 i 28.

Fig. 8. L'exposition ambulante „L'Art préhistorique“. Planche 27 et 28

dowym⁶⁾. W miejscowości Piłat (błędnie oznaczonej dawniej jako Oszczywilk) w pow. kaliskim Tadeusz Wiślański i Lech Leciejewicz kontynuowali w czasie od 26. VII. — 25. VIII. badania wykopaliskowe na stanowisku badanym już w roku 1933⁷⁾, gdzie odkryto 6 warstw kulturowych z ceramiką łużycką z przełomu epoki brązowej i żelaznej, kilkoma skorupami kultury pomorskiej oraz z materiałem późnolateńskim i rzymskim. W większości tych prac brał udział także personel pomocniczo-naukowy.

wy⁹⁾, a w Tursku w pow. jarocińskim Tadeusz Wiślański i Lech Leciejewicz eksplorowali 8 grobów popielnicowych kultury „łużyckiej“ z młodszej epoki brązowej. W Grabonogu Tadeusz Wiślański wraz ze studentami prehistorii U. P. zbadał 7 grobów kultury „łużyckiej“ z wczesnego okresu żelaznego na cmentarzysku odkrytym przypadkowo w czasie orki¹⁰⁾, w Wielopolu w pow. tureckim Aleksander Dymaczewski zabezpieczył grób popielnicowy kultury „łu-

⁵⁾ ZOW, XIX, 162—163.

⁶⁾ L. c.

⁷⁾ ZOW, IX, 21 i nast.

⁸⁾ ZOW, XX, 30.

⁹⁾ ZOW, XIX, 189.

¹⁰⁾ ZOW, XX, 31.

życkiej“ z tego samego czasu¹¹⁾, a w Osadzie Konin zbadał ślady osadnictwa tej kultury z wczesnego okresu lateńskiego. W Małym Buczku w pow. złotowskim mgr Leon Jan Łuka i Aleksander Dymaczewski zbadali na odkrytym przypadkowo cmentarzysku kultury pomorskiej 13 grobów skrzynkowych¹²⁾ a w Niemieczkowie¹³⁾ w pow. obornickim i w Trzeku¹⁴⁾ w pow.

wie Maria Piaszykówna stwierdziła ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego z XII—XIII w., na które natrafiono przy pracach budowlanych¹⁷⁾ a w Trzeku w pow. średzkim z okazji badań ratunkowych mgr Stanisław Jasnosz odkrył także ślady chaty wczesnośredniowiecznej¹⁸⁾. Ogółem więc, w ramach badań ratunkowych prowadzonych w r. 1950, pracownicy naukowcy Muzeum zbadali lub za-

Ryc. 9. Wystawa objazd. „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego“.
Plansza 34.

Fig. 9. L'exposition ambulante „L'Art préhistorique“. Planche 34

średzkim mgr Stanisław Jasnosz zabezpieczył po dwa groby tego rodzaju. W Mierzynie w pow. międzychodzkiem Maria Piaszykówna zbadała ślady osadnictwa z okresu rzymskiego, odkryte przy robotach ziemnych¹⁵⁾ a w Nacławiu w pow. kościańskim mgr Stanisław Jasnosz rozkopał bogato wyposażony grób wojownika ze starszego okresu rzymskiego¹⁶⁾. W Czarnkowie

zabezpieczyli do chwili przeprowadzenia systematycznych badań 13 stanowisk.

Dla zobrazowania całokształtu działalności Muzeum w zakresie badań terenowych wspomnieć należy, że personel naukowy brał czynny udział także w pracach wykopaliskowych prowadzonych w ramach Kierownictwa Badań nad początkami Państwa Polskiego, a szczególnie w badaniach w Gieczu, gdzie oprócz kierownika dra Bogdana Kostrzew-

¹¹⁾ ZOW, XX, 105.

¹²⁾ ZOW, XIX, 163 i 191.

¹³⁾ ZOW, XX, 31.

¹⁴⁾ ZOW, XIX, 190.

¹⁵⁾ ZOW, XX, 105.

¹⁶⁾ ZOW, XX, 31.

¹⁷⁾ ZOW, XIX, 191.

¹⁸⁾ ZOW, XIX, 190—191.

Frekwencja zwiedzających stałą wystawę Muzeum w r. 1950

Miesiąc	liczba dni otwarcia	liczba zwiedzających				
		Ogółem	w tej liczbie — uczestnicy wycieczek			
			młodzieżowych		innych	
			z miasta	ze wsi	z miasta	ze wsi
1	2	3	4	5	6	7
styczeń	26	1.538	392	—	66	—
luty	24	5.215	1.017	62	60	45
marzec	27	6.064	1.246	320	100	21
kwiecień	26	4.745	409	87	121	—
maj	27	19.945	2.602	402	238	35
czerwiec	26	5.263	1.087	1.099	56	—
lipiec	26	5.145	187	742	—	—
sierpień	27	4.493	266	42	179	126
wrzesień	27	3.323	709	121	402	9
październik	26	4.186	507	—	467	—
listopad	26	5.539	489	32	60	—
grudzień	26	3.355	617	195	152	40
Ogółem w okresie sprawozdawczym	313	67.407	9.528	3.102	1.901	276

skiego i jego zastępcy — Edwarda Dąbrowskiego zajęci byli okresowo także: Stanisław Kurnatowski, Mieczysława Kowiańska, Maria Piaszykówna i Maria Gajewska oraz laborant Wincenty Kłosowski. Trzeba też dodać, że pomyślna sytuacja finansowa Muzeum pozwoliła uzupełnić wydatnie sprzęt wykopaliskowy, który przyczynił się do usprawnienia tych badań. W r. 1950 zakupiono m. in.: 2 niwelatory ze statywami, 40 woreczków płóciennych do skorup, 10 kocy, 5 sienników, 10 par butów gumowych, kombinzony robocze, wiadra, garnki emaliowane itp. sprzęt gospodarczy.

Badania terenowe prowadzone przez Muzeum i Kierownictwo badań w Gieczu w r. 1950 dały niewątpliwie poważny wkład w ogólnopolski dorobek naukowy w tej dziedzinie wiedzy, a nadto dostarczały one także doskonałej sposobności dla młodszych pracowników naukowych do zapoznania się praktycznie z techniką i metodami wykopaliskowymi. W celach szkoleniowych oraz dla zebrania porównawczych materiałów archeologicznych urządzono też w okresie sprawozdawczym kilka wycieczek do muzeów lub ośrodków „milleniowych” w Krakowie, Wrocławiu, Szczecinie, Poznaniu i w Łodzi.

Działalność naukowo-popularnicza Muzeum w okresie sprawozdawczym wyrażała się ponadto w opublikowaniu prac źródłowych lub systematycznych we własnych organach: „Fontes Praehistoriae” i „Z otchłani wieków” oraz w pokrewnych wydawnictwach.

Nad całokształtem działalności Muzeum w tym zakresie czuwał dyrektor prof. J. Kostrzewski.

6. Działalność społeczno-oświatowa.

W roku 1950 Muzeum prowadziło nadal żywą działalność społeczno-oświatową poprzez własne wystawy, wydawnictwa, wykłady, prasę codzienną, radio itp.

Wystawa stała Muzeum, zorganizowana w r. 1948, nie uległa w okresie sprawozdawczym żadnym zmianom, wyjąwszy drobne uzupełnienia. Natomiast z chwilą przejścia Muzeum przez Ministerstwo i podwojenia liczby personelu zmieniono godziny otwarcia wystawy według następującego planu: dwa razy w tygodniu, tj. w środy i piątki wystawa czynna była po południu w godz. od 13 — 19 a cztery razy przed południem, tj. we wtorki, czwartki i soboty od 9 — 15, w niedzielę i święta od 10 — 14; w poniedziałki i dni poświęcone wystawa była zamknięta. Przedłużenie godzin otwarcia wystawy, choć tylko dwa razy w tygodniu, do późnych godzin popołudniowych, oraz całkowite zniesienie opłat wstępu, obowiązujących dotychczas, udostępniło ją w pełni masom pracującym, które mogły teraz z niej korzystać do woli. O tym, że tak było w istocie, świadczy ogólna liczba zwiedzających wystawę w r. 1950, niemal trzykrotnie większa niż w roku poprzednim, w którym zanotowano najwyższą cyfrę zwiedzających w pierwszym pięcio-

leciu powojennym¹⁹⁾. Należy też podkreślić, że olbrzymią większość stanowiło starsze społeczeństwo, w przeciwstawieniu do młodzieży szkolnej, która nie przekraczała 12% ogólnej liczby zwiedzających. Większość wycieczek była oprowadzana przez instruktora społeczno-oświatowego, lub w razie potrzeby przez młodszego personel naukowy Muzeum. Personel stałej wystawy Muzeum składał się w okresie sprawozdawczym ponadto z Marii Ulatowskiej-Minierskiej, która na tym stanowisku pracowała już od r. 1926, oraz Henryka Górniaka, zaangażowanego od stycznia 1950 roku.

Podobnie jak w latach poprzednich również i w okresie sprawozdawczym nie urządzano żadnych wystaw okresowych²⁰⁾ z uwagi na brak odpowiednich pomieszczeń w Muzeum. Brak ten starano się wynagrodzić przez organizowanie wystaw objazdowych. W związku z tym należy nadmienić, że dopiero teraz dzięki kredytom Ministerstwa Kultury i Sztuki dyrekcja Muzeum miała możliwość zaangażować specjalny personel, obsługujący wyłącznie wystawy objazdowe, w osobach: kierowniczkę — Halinę Kubiakową i pomocnika — Feliksa Brommera. W r. 1950 czynna była nadal wystawa ruchoma p. n. „Pradzieje Pomorza“, która w ciągu 74 dni wystawowych w czasie od 6 marca do 11 czerwca odwiedziła 17 miast na terenie województwa bydgoskiego i gdańskiego, pokonując ogółem ok. 1000 km drogi.

W niespełna 3 miesiące po zakończeniu objazdu wspomnianej wyżej wystawy 2 września uruchomiono nową, trzecią już z kolei, wystawę objazdową, pn. „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego“. Opracował ją również dr Bogdan Kostrzewski, a wykonał według własnego projektu art. mal. Józef Skoracki. Składa się na nią 20 większych i 12 mniejszych plansz, o rozmiarach 116×135 cm i 116×50 cm oraz 8 gablot. Na planszach przedstawiono przy pomocy fotografii i kompozycji graficznych cenniejsze dzieła sztuki społeczeństw pierwotnych w Europie, poczynając od najstarszych jej przejawów, aż do wczesnego średniowiecza. Zagadnienie to ujęto na tle podłoża społeczno-gospodarczego, które podkreślono podziałem na 5 zasadniczych formacji

ustrojowych, objaśnionych krótkimi tekstami. Ponadto plansze uzupełniono kilku mapkami, mającymi zorientować widza w rozmieszczeniu geograficznym przedstawionych wytworów kulturowych. W gablotkach umieszczono ok. 40 oryginalnych zażytków i kilka kopii. Całość, odznaczająca się znaczną przejrzystością, podana została w bardzo estetycznej szacie graficznej. Na uwagę zasługuje fakt, że wszystkie prace rzemieślnicze przy tej wystawie wykonano we własnych pracowniach Muzeum. W ciągu 93 dni wystawowych w czasie od 2 września do 19 grudnia wystawa odwiedziła 16 miast położonych na terenie Polski północnej i środkowej, odbywając w sumie trasę ok. 1550 km długości. W odróżnieniu od poprzednio wspomnianej wystawy, którą przewożono własnym samochodem ciężarowym, przy przenoszeniu tej wystawy posługiwano się środkami transportowymi, które stawiła do dyspozycji Państwowa Komunikacja Samochodowa.

Na obu wystawach służbę społeczno-oświatową pełniła kierowniczką Halina Kubiakowa. Ponadto dla wystawy „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego“ wydało Muzeum specjalny przewodnik o objętości 32 stron druku. Obie wystawy cieszyły się znacznym zainteresowaniem. Na pierwszej z nich przeciętna dzienna frekwencja wynosiła 887 osób, na drugiej zaś 1033 osoby, tj. o 74 osoby więcej niż w roku ubiegłym. Ogółem oglądało je ok. 162.000 zwiedzających. w ciągu 167 dni wystawowych (w r. 1948—49 wystawy objazdowe oglądało ok. 160.000 zwiedzających w ciągu 258 dni²¹⁾). Cyfra ta jest nowym, niewątpliwym sukcesem Muzeum w dziedzinie upowszechniania wiedzy o pradziejach wśród szerokich mas społeczeństwa.

Niezależnie od tego pracownicy Muzeum prowadzili również szeroką działalność oświatową poprzez pogańki w terenie z okazji badań wykopaliskowych, wykłady, artykuły popularne w prasie, notatki i informacje o nowych odkryciach archeologicznych na łamach „Z otchłani wieków“ i innych periodyków oraz w radio.

W końcu trzeba wspomnieć, że kilku pracowników Muzeum brało udział w okresie sprawozdawczym w kursach ideologicznych, organizowanych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w Nieborowie i w Szklarskiej Porębie (Wiktor Bromski, Józef Judziński, mgr Leon Jan Łuka i Bożena Zielińska). Wyrazem działalności społecznej pracowników było także Koło Zakładowe Społecznego Fundu-

¹⁹⁾ Por. Sprawozdanie z działalności Muzeum w latach 1945—1949 w tomie I na str. 230 „Fontes Praehistorici“.

²⁰⁾ Należy jednak wspomnieć, że Muzeum współpracowało czynnie z Wydziałem Kultury i Sztuki ówczesnego Zarządu Miejskiego m. Poznania w zorganizowaniu wystawy okresowej pn. „Stary Poznań“, którą otwarto w maju 1950 r. w Salonie Biura Wystaw Artystycznych.

²¹⁾ „Fontes Praehistorici“, str. 231.

Frekwencja zwiedzających wystawy objazdowe Muzeum w r. 1950

L. p.	Rodzaj i nazwa wystawy	Miejscowość	Czas trwania		Ogólna liczba wystawo-dni	Liczba zwiedzających					
			od	do		Ogółem	w tym uczestnicy wycieczek				
							młodzieżowych		innych		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	Wystawa popularno-naukowa pt. „Pradzieje Pomorza”	Lipno	6. 3.	9. 3.	4	4.124					
2		Brodnica	11. 3.	14. 3.	4	2.482					
3		Nowe Miasto	16. 3.	19. 3.	4	2.886					
4		Kwidzyn	21. 3.	24. 3.	4	4.486					
5		Sztum	26. 3.	30. 3.	5	2.034					
6		Malborg	1. 3.	5. 4.	6	4.367					
7		Elbląg	13. 4.	17. 4.	5	8.424					
8		Kartuzy	19. 4.	23. 4.	5	2.366					
9		Kościerzyna	25. 4.	28. 4.	4	2.937					
10		Starogard	30. 4.	3. 5.	4	3.061					
11		Świecie	5. 5.	8. 5.	4	2.875					
12		Chelmno	10. 5.	14. 5.	5	4.095					
13		Sępólno	16. 5.	19. 5.	4	2.394					
14		Wyrzysk	21. 5.	24. 5.	4	4.707					
15		Nakło	25. 5.	—	1	1.454					
16		Szubin	31. 5.	4. 6.	5	2.737					
17		Aleksandrów	6. 6.	11. 6.	6	10.237					
					74	65.686					
1	Wystawa popularno-naukowa pt. „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego”	Gniezno	2. 9.	6. 9.	5	2.768	896	—	31	—	
2		Inowrocław	7. 9.	11. 9.	5	3.218	1.176	—	—	—	
3		Bydgoszcz	13. 9.	20. 9.	8	6.923	3.635	—	325	—	
4		Grudziądz	23. 9.	26. 9.	4	2.840	502	—	—	—	
5		Tczew	27. 9.	30. 9.	4	7.826	1.318	—	—	—	
6		Gdańsk	3. 10.	8. 10.	6	5.922	1.367	—	40	—	
7		Olsztyn	11. 10.	16. 10.	6	5.123	752	130	161	—	
8		Toruń	18. 10.	22. 10.	5	5.090	1.202	100	65	—	
9		Włocławek	24. 10.	27. 10.	4	4.359	2.403	54	158	—	
10		Łęczycza	29. 10.	1. 11.	4	2.174	553	—	10	—	
11		Łódź	3. 11.	12. 11.	10	12.323	1.861	34	424	40	
12		Radom	14. 11.	20. 11.	7	5.730	1.776	—	—	—	
13		Kielce	22. 11.	26. 11.	5	5.228	818	—	150	—	
14		Częstochowa	28. 11.	4. 12.	7	8.349	2.028	—	34	—	
15		Wieluń	6. 12.	10. 12.	5	6.611	1.238	—	18	—	
16		Kalisz	12. 12.	19. 12.	8	11.629	3.608	313	366	—	
					93	96.113	25.133	631	1.682	40	
Ogółem					167	161.799					

szu Odbudowy Stolicy, zawiązane w r. 1950 z inicjatywy Wiktora Bromskiego.

Całokształtem działalności Muzeum w tym zakresie kierował dr Bogdan Kostrzewski.

7. Działalność wydawnicza.

W ramach działalności wydawniczej Muzeum wydało w r. 1950: rocznik XIX dwumiesięcznika „Z otchłani wieków”, tom I nowo założonego rocznika „Z otchłani wieków” pn. „Fontes Praehistorici” (zob. wspomniany już

wyżej przewodnik po wystawie „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego”.

Rocznik XIX (1950) „Z otchłani wieków” składa się z 6 zeszytów o przeciętnej objętości 2 arkuszy druku, czyli razem 192 strony. Ponadto dla ostatnich dwóch roczników wydano z końcem 1950 r. spis treści i skrowidz miejscowości. Trzy spośród wymienionych zeszytów, o charakterze regionalnym, opracowane zostały z materiałów nadesła-

nych przez archeologiczne ośrodki badawcze w Krakowie, w Łodzi i we Wrocławiu, a jeden zeszyt poświęcono jubileuszowi 30-lecia istnienia Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego. Ogółem cały rocznik XIX zawiera 35 artykułów o różnorodnej treści, w większości dostosowanej do poziomu przeciętnego czytelnika, oraz bogaty dział informacyjny. Redakcją „Z otchłani wieków“ zajmował się dr Bogdan Kostrzewski.

Tom I rocznika naukowego „Fontes Praehistorici“ zawiera 29 i 1/4 arkusza druku, tj. 234 strony. Na treść jego składa się: praca mgr Leona Jana Łuki pt.: Cmentarzysko kultury łużyckiej w Czarnkowie z IV—V okresu epoki brązu, wykaz nabytków Muzeum w latach 1945—1949 oraz sprawozdanie z działalności Muzeum w wyż. wspomn. okresie. Całość bogato ilustrowaną 90 ilustracjami w tekście i 8 tablicami, poprzedzono krótkim wstępem od redakcji. Redakcja „Fontes“ spoczywała w rękach prof. J. Kostrzewskiego.

Przewodnik po wystawie „Sztuka w pierwszych formacjach rozwoju społecznego“ opracowany przez dra Bogdana Kostrzewskiego i wydany w nakładzie 5.000 egzemplarzy, zawiera na 2 arkuszach druku zwięzły opis wystawy, ilustrowany 20 rycinami i uzupełniony wykazem ważniejszej literatury zagadnienia. Na uwagę zasługuje piękna trójbarwna okładka, wykonana według projektu art. mal. Józefa Skorackiego.

BOGDAN KOSTRZEWSKI

RAPPORT SUR L'ACTIVITÉ DU MUSÉE ARCHÉOLOGIQUE DE POZNAŃ EN 1950

R é s u m é

Le 1-er janvier 1950 le Musée Archéologique de Poznań fut subordonné directement au Ministère de la Culture et des Beaux Arts et acquit ainsi des droits d'institution autonome. La direction reposait entre les mains du prof. Józef Kostrzewski. Grâce aux nouveaux subsides largement octroyés on avait pu presque doubler le personnel, dont le nombre fort restreint jusque là avait souvent entravé le plein développement du Musée. Son activité se manifesta surtout à travers ses diverses sections: l'exposition permanente et deux expositions ambulantes, les magasins scientifiques et la bibliothèque et enfin les ateliers scientifiques, et techniques.

Il nous convient de mentionner en premier lieu les vastes collections du Musée, qui

grâce à l'acquisition de locaux nouveaux et à l'étroite collaboration de tout le personnel, avaient pu être convenablement rangées et systématiquement classées d'après les diverses périodes chronologiques. L'inventaire des collections s'est enrichi de 768 positions, ce qui présente incontestablement le plus haut chiffre d'objets agglomérés jusqu'ici au cours d'une seule année. Ce sont pour la plupart des trouvailles provenant des fouilles opérées par le Musée et complétées par des objets offerts en don ou en dépôt. Les nouvelles acquisitions s'évalent en riche gamme chronologique depuis la dernière phase du paléolithique jusqu'à la période protohistorique. Le catalogue des fiches fut complété simultanément. Soulignons ici que les collections du Musée avaient été l'objet d'études scientifiques non seulement d'archéologues polonais, mais aussi de savants étrangers, notamment d'éminents visiteurs venus à Poznań de la Roumanie et surtout de la Tchécoslovaquie.

Grâce à l'organisation d'une chaîne d'échanges très étendue avec des institutions scientifiques tant polonaises qu'étrangères, la bibliothèque s'est vue agrandie de 250 nouveaux volumes, portant le nombre total à 6.813, y compris les périodiques et les tirages à part. Le cabinet de lecture nota une fréquentation de 40 personnes par mois en moyenne, affluant de toutes les contrées de la Pologne, sans y compter les étudiants et le personnel du Musée.

Les ateliers organisés déjà au cours des années précédentes, continuèrent à servir le Musée dans tous ses divers domaines. Les uns étaient étroitement liés à l'activité scientifique et investigatoire du Musée (atelier des reconstructions, de la conservation, des dessinateurs et laboratoire photographique), les autres s'occupaient tout particulièrement du complètement et de l'entretien du mobilier, des salles d'exposition et des locaux du Musée (atelier de menuiserie, de serrurerie et de peinture). Par les mains expertes des reconSTRUCTEURS et des conservateurs avaient passé environ 600 objets, provenant des fouilles dernièrement élaborées. On exécuta des copies d'objets en céramique et en métal, destinés aux besoins des expositions propres ou commandées par l'un des musées du pays. Parallèlement furent entrepris des essais fort réussis de remplacer certaines matières de conservation règlementées, employées au procès électrolytique (p. ex. le soude caustique) par d'autres accessibles sans difficulté et à meilleur marché. Le labora-

toire photographique peut se vanter de l'acquisition de toute une série de divers appareils fort précieux. Les ateliers des artisans avaient fourni aux expositions et aux locaux du Musée des meubles, des vitrines, des planches et veillé à un entretien convenable du mobilier.

Comme aux années précédentes l'activité scientifique et investigatoire du Musée se manifesta surtout dans les explorations archéologiques entreprises dans le terrain: recherches de la surface, menées à peu de frais, mais livrant un matériel précieux pour l'étude des établissements protohistoriques; fouilles systématiques, entreprises sur des lieux fixés d'avance; action de sauvetage, portée aux monuments archéologiques découverts par hasard ou menacés de ruine. Les premières avaient été menées dans 50 localités de 19 districts; les fouilles systématiques s'étaient concentrées sur : un tertre de la 2-e période de l'âge du bronze (Grabonóg), sur un village de pêcheurs de la civilisation „lusacienne“ (Żędowo), sur un cimetière de la civilisation vénédienne (Młodzikowo) et sur une station caractéristique par ses 6 couches archéologiques datant depuis l'âge du bronze tardif jusqu'au La Tène tardif (Pilat); l'action de sauvetage fut portée surtout à des cimetières et à des tombes, découverts au hasard des travaux de champs ou de construction. On expédia en tout 13 équipes de sauvetage. Ajoutons enfin l'apport scientifique du Musée aux travaux d'exploration menés par la Direction de l'Investigation des Débuts de l'Etat Polonais, notamment en ce qui concerne les recherches sur l'enceinte fortifiée protohistorique de Giecz et les publications très intéressantes qui s'en suivirent.

Le Musée Archéologique de Poznań eut en 1950 une part considérable dans la propa-

gation de la science, s'étant manifestée par les expositions, les cours publics, la presse quotidienne, la radio etc.

L'exposition permanente ne subit pas de modifications notables, mais elle commença, grâce à l'innovation des entrées gratis et de l'ouverture des salles également les après-midi deux fois par semaine, à attirer les grandes masses des visiteurs, surtout adultes, portant leur nombre à un chiffre jamais atteint jusque là ou cours du cinquième d'après guerre.

Les subsides spéciaux mis à la disposition du Musée par le Ministère de la Culture avaient permis l'engagement d'un personnel stable au service des expositions ambulantes. Celles-ci ont joui d'un succès considérable, surtout par leurs thèmes heureusement choisis: la première représentait la „Préhistoire de la Poméranie“ et la seconde, montée en Septembre 1950, était consacrée à „L'Art préhistorique“. Conçue d'après le projet du Dr. Bogdan Kostrzewski, cette dernière fut exécutée entièrement par le personnel et dans les ateliers du Musée. L'ensemble sobre des détails graphiques et décoratifs ainsi que les accessoires d'étalage choisis avec soin avaient fait de ces expositions une attraction recherchée partout où elles s'arrêtèrent. Elles avaient vu défiler au cours de 167 jours 161.800 visiteurs en 33 villes et localités du nord, du centre et du sud de la Pologne.

Reste un dernier mot à dire sur les publications du Musée. Elles avaient pu maintenir les lignes générales du programme tracé: les „Fontes Praehistorici“ voient apparaître leur 1-er volume, la revue „Z Otchłani Wieków“ ses 6 cahiers successifs. Un guide spécial illustré accompagna l'exposition ambulante sur „l'Art préhistorique.“

